

שבוע פרשת נשא - באה"ק

(29 May – 04 June 2022)

כ"ח אייר – ה' סיון תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶּךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצֻוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִפֹּי יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵינוּ, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִיתֶן לְמוֹט רִגְלְךָ אֶל־יָנוּם שְׁמֹרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכְכָּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַד: ד שֵׁשׁ עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבַט־יְהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסֻאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֻאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֲי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קבא מתוך "תהילות מנחם"

ד - הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל

השגחת הקב"ה בכל מקום

הפירוש¹ ב"הנה לא ינום - מעולם אינו מסיר השגחתו", והקב"ה שומר על יהודים בכל מקום שהם נמצאים, ועל אחת כמה וכמה על הנמצאים בארץ הקודש, שיש להם זכות נוספת להתגורר במקום שהאוויר טהור וגושה טהור², עד ל"פלטרין של מלך"³.

וכאשר הם הולכים בדרך התורה השלימה, ומקיימים את כל הכתוב בה, כולל ההלכה⁴ "עובדי גילולים שצרו על עיירות של ישראל, אם... באו על עסקי נפשות, או אפילו סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת, ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי ממון מחללין עליהם את השבת", שהלכה זו חלה על כל המקומות שיהודים מתגוררים בהם, גם בחוץ לארץ⁵, ועל אחת כמה וכמה בארץ ישראל שצריך לשמור על ביטחונם.

ובכך שהם מקיימים את שלימות התורה, ומשמרים את כל חלקי ארץ ישראל שניתנו במתנה מהקב"ה לבני ישראל - שלימות הארץ, הם מזרזים את הגאולה הקרובה, שאז ארץ

המשך בעמוד מ

(1) ראה מצו"ד ראב"ע כאן.

(2) ראה שבת טו, ב. גיטין ח, סע"א ואילך.

(3) ל' חז"ל מגילה כז, א.

(4) או"ח סי' שכט ס"ו.

(5) כדמוכח בפשטות באו"ח שם. וראה עירובין מה, א.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת חג השבועות, ה'תשכ"ה

שבתא ויומא טבא ולקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות

- על פי הוראת חז"ל¹ דמזכירים "ומזרזין . . בשעת מעשה" – כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם² אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:
- (א) ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים . . אחד בפה ואחד בלב".
- ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל. וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת. ג' רעות ללשון, דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".
- ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.
- וצ"ל כזוהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתיב מאהבת ה' אתכם, וכתיב אהבתי אתכם אמר ה'".³
- (ב) כמדובר כמה פעמים – על פי מאמר רז"ל⁴ "אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" – כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,
- כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות. ולהעיר אשר מתן תורה הוא על-ידי אשר "בנינו עורכים אותנו".⁵
- (ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. ועל-דרך-זה בכל ערב שבת קודש⁶ וערב יום-טוב כו".

(משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ג)

- (1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.
 (2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך – ביאור ג' פסוקים אלו.
 (3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ן).
 (4) שהש"ר פ"א, ד (א).
 (5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים כביו"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם דא"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לן – רג, ג ואילך).
 (6) ועיין תניא פל"ז (מח, ב).

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג השבועות, ה'תשי"א

למסור לאנ"ש ברכת קבלת התורה בשמחה ובפנימיות ובטח יערכו התועדות חסידותית.

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל במדרש:

1 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ לִפְנֵי בְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
2 שְׁנָאֻמְרָ¹ במשלי, התורה אומרת וְאֶהְיָה הִייתי אֶצְלוֹ אצל הקדוש ברוך
3 הוּא אֲמוֹן שֶׁהִיא לִי כְּאוֹמֶנֶת וְאֶהְיָה שְׁעִשְׂוּעִים והייתי השעשוע של
4 הקדוש ברוך הוא, כביכול יום יום,
5 וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֶלֶף שָׁנָה²
6 ככתוב בתהלים 'כי אלף שנים בעיניך
7 כיום אתמול', וכיון שנאמר כאן 'יום
8 יום', פעמיים 'יום', הרי זה רמז
9 לפעמיים אלף, היינו אלפיים שנה.

בס"ד. יום שני דחג השבועות,
ה'תשי"א
(הנחה בלתי מוגה)

1 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
2 שְׁנָאֻמְרָ¹ וְאֶהְיָה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיָה
3 שְׁעִשְׂוּעִים יום יום, וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֶלֶף
4 שָׁנָה². וּמִדִּיק בָּזָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי
5 אֲדָמוֹ³, דְּצָרִיף לְהִבִּין מֵהוּ עֲנִין הָאֲלֹפִים שָׁנָה
6 שֶׁקִּדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, דְּהֵלֵא כָּל עֲנִין
7 הַזְּמַן הוּא בְרִיאַת חֲדָשָׁה שְׁנִיתִחְדָּשָׁה בְּדֶרֶךְ יֵשׁ
8 מֵאֵין בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם כְּמוֹ כְּלָלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאַת
9 שְׁבָרָא הַקֶּבֶ"ה מֵאֵין לִישׁ⁴, אִם כֵּן מֵהוּ אֲמָרוּ
10 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם.
11 וּבִהְקָדִים שְׁמֻצִינוּ⁵ גַּם בְּסִפְרִים קְדָמוֹנִים
12 שֶׁהִקְשִׁי עַל מֵאֻמְרָ רַז"ל זָה, מֵה
13 שְׁיִיף עֲנִין אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם,
14 הָרִי מְדִידַת הַזְּמַן הִיא עַל יְדֵי הַמְּאֹרוֹת, כּוֹכָבִים
15 וּמִזְלֹת כּו', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ וְהָיוּ לְאוֹתוֹת
16 וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּלְשָׁנִים, וְאִם כֵּן מֵה שְׁיִיף עֲנִין
17 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת הַמְּאֹרוֹת. וְהַתְּרוּץ
18 בָּזָה, שֶׁהַכּוֹנֵה בְּאֶלְפִּיִּים שָׁנָה הִיא לִפִּי הַמְּדִידָה
19 דְּעִכְשִׁי, שְׁאִילוֹ יְצוּיִר שֶׁהָיוּ אֵז הַמְּאֹרוֹת כּו'
20 שֶׁהֵם הַכּוֹלִים הַמְּוֹדָדִים אֶת הַזְּמַן, אֲזִי הִיָּתָה
21 מְדִידַת זְמַן זָה כְּמוֹ אֶלְפִּיִּים שָׁנָה עִכְשִׁי. אֲמָנָם,
22 בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַקּוֹשֵׁא הִיא בְּנוֹגַע לְעֶצֶם עֲנִין
23 הַזְּמַן שְׁעִנְיָנוּ הוּא הַשִּׁינוּיִים דְּעִבְרָ הַזֶּה וְעִתִּיד⁷,
24 דְּבִמְשָׁף זְמַן קָצֵר יֵשׁ מְעַט שִׁינוּיִים, וּבִמְשָׁף זְמַן

11 וּמִדִּיק בָּזָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת
12 מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ³, הרבי
13 הִרְיִצְ, חוֹתֵנוּ שֶׁל הַרְבֵּי, דְּצָרִיף
14 לְהִבִּין מֵהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן
15 וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל הָאֲלֹפִים שָׁנָה
16 שֶׁקִּדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת
17 הָעוֹלָם, דְּהֵלֵא כָּל עֲנִין כֹּל
18 מוֹשֵׁג הַזְּמַן וְכֹל הַהִגְדוּת שֶׁל עֵבֶר,
19 הוּא וְעִתִּיד הוּא בְרִיאַת חֲדָשָׁה
20 שְׁנִיתִחְדָּשָׁה בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאֵין
21 דְּבִר מֵלֵא דְּבִר, הִינוּ מְצִיאוֹת שֶׁד
22 שֶׁנִּבְרָא לֹא הִייתה קִימַת וְהַתְּחַדָּשָׁה
23 בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם וְהוֹמֵן נִבְרָא מֵאֵין
24 לִישׁ כְּמוֹ כְּלָלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאַת
25 שְׁבָרָא הַקֶּבֶ"ה מֵאֵין לִישׁ⁴,
26 שְׁקוֹדֵם הַבְּרִיאַת לֹא הִייתה מְצִיאוֹתָה
27 קִימַת וְהַתְּחִלָּה לְהַתְּקִים רַק לֵאחֹר
28 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא אוֹתָהּ מֵאֵין
29 לִישׁ אִם כֵּן מֵהוּ אֲמָרוּ מֵה
30 הַפִּירוּשׁ בַּמִּירָה שֶׁל הַמְּדַרְשׁ
31 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה
32 לְבְרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהָרִי קוֹדֵם
33 שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לֹא הָיָה כֹּלל מוֹשֵׁג שֶׁל
34 זְמַן?
35 וּבִהְקָדִים שְׁמֻצִינוּ⁵ גַּם
36 בְּסִפְרִים קְדָמוֹנִים סְפֵר חִקְרִיה
37 שֶׁהִקְשִׁי עַל מֵאֻמְרָ רַז"ל זָה,
38 שֶׁל "אלפיים שנה קדמה תורה לעולם"
39 מֵה שְׁיִיף עֲנִין כֹּל הַמּוֹשֵׁג

ביאור בדרך אפשר

40 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, הָרִי מְדִידַת הַזְּמַן דְּבִר
41 שְׁמֹרֶכֶת מְצִיאוֹת שֶׁל יָמִים, שְׁבוּעוֹת, חֲדָשִׁים וּשְׁנִים הִיא עַל יְדֵי
42 הַמְּאֹרוֹת, הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵךְ וְכֵן עַל יְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת כּו', שֶׁהִילּוּכֵם
43 יוֹצֵר אֶת הַמְּצִיאוֹת שֶׁל יוֹם וְלֵילָה וְשִׁנוּי הַזְּמַנִּים כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ בְּתוֹרָה
44 לִגְבִי בְרִיאַת הַמְּאֹרוֹת בְּשֶׁשֶׁת יָמִים
45 בְּרִאשִׁית, וְהָיוּ לְאוֹתוֹת סִימָנִים
46 וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּלְשָׁנִים,
47 וְאִם כֵּן מֵה שְׁיִיף עֲנִין
48 אֶלְפִּיִּים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה לְבְרִיאַת
49 הַמְּאֹרוֹת ?

50 וְהַתְּרוּץ בָּזָה, שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹתָם
51 סְפֵרִים קְדָמוֹנִים הוּא שֶׁהַכּוֹנֵה
52 בְּאֶלְפִּיִּים שָׁנָה הִיא שֶׁאֵינָם
53 מְדוּבָר לִפְנֵי הַבְּרִיאָה וְקוֹדֵם שֶׁהָיוּ
54 מְאֹרוֹת וְעִדְדִין לֹא הִייתה מְדִידַת הַזְּמַן
55 בְּפוֹעַל, אֲבָל הַכּוֹנֵה הִיא לְאֶלְפִּיִּים שָׁנָה
56 לִפִּי הַמְּדִידָה דְּעִכְשִׁי, שְׁאִילוֹ
57 יְצוּיִר שֶׁהָיוּ אֵז קוֹדֵם הַבְּרִיאָה
58 הַמְּאֹרוֹת כּו' שֶׁהֵם הַכּוֹלִים
59 הַמְּוֹדָדִים אֶת הַזְּמַן, אֲזִי אִם
60 קוֹדֵם הַבְּרִיאָה הִייתה קִימַת אֲפִשְׁרוֹת
61 לְמִדּוֹד אֶת הַזְּמַן הִיָּתָה מְדִידַת
62 זְמַן זָה כְּמוֹ אֶלְפִּיִּים שָׁנָה
63 עִכְשִׁי.
64 אֲמָנָם, גַּם אִם נִקְבַּל אֶת הַתְּרוּץ
65 הַאֲמוּר לִגְבִי מְשַׁמְעוֹת הַמּוֹשֵׁג 'אלפיים
66 שנה' לִפְנֵי הַבְּרִיאָה שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שֶׁהָיוּ
67 שִׁיעוֹר הַזְּמַן אִילוֹ יְצוּיִר שֶׁהִיא אֲפִשְׁרָה
68 לְמִדּוֹד אֶת הַזְּמַן, עִדְדִין אֵין הַדְּבַר
69 מִחוּר כִּי בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַקּוֹשֵׁא
70 הִיא לֹא רַק לִגְבִי קְבִיעַת שִׁיעוֹר הַזְּמַן
71 לְאֶלְפִּיִּים שָׁנָה אֲלֵא הַקּוֹשֵׁא בְּנוֹגַע
72 לְעֶצֶם עֲנִין הַזְּמַן לְמִשְׁמַעוֹת
73 וְלִמּוּכֵן שֶׁל עֶצֶם הַמּוֹשֵׁג זְמַן לִפְנֵי
74 בְּרִיאַת הָעוֹלָם שְׁעִנְיָנוּ שֶׁל עֶצֶם עֲנִין
75 הַזְּמַן הוּא הַשִּׁינוּיִים דְּעִבְרָ
76 הַזֶּה וְעִתִּיד⁷, דְּבִמְשָׁף זְמַן
77 קָצֵר יֵשׁ מְעַט שִׁינוּיִים בְּעוֹלָם
78 וְחִלּוּפֵי זְמָנִים מְעַטִּים, וּבִמְשָׁף זְמַן

(1) משלי ח, ל. (2) מדרש תהלים צ, ד. — ועייג"כ ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב, ד. זח"ב מט, א. — ראה ד"ה איתא במדרש תהלים (סה"מ תש"ח ע' 272 ואילך). (3) בד"ה אמר רק הונא בשם ר"ל אלפיים שנה תש"ד — יצא לאור בקונטרס חג השבועות שנה זו (נדרפס לאח"ז בסה"מ תשי"א ע' 262 ואילך. סה"מ תש"ד ע' 198 ואילך). (4) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך. הנסמן בלקו"ש ח"י ע' 59 הערה 52. אג"ק ח"א ס"ע רצג ואילך. ח"ב ע' רכד. (5) ראה ספר החקירה להצ"צ קיא, ב. ועוד. (6) בראשית א, יד. (7) ראה מורה נבוכים ח"ב בהקדמה (הקדמה טו). שם פ"ג. פ"ל. סהמ"צ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָרוֹף יֵשׁ הִרְבֵּה שִׁינוּיִים בעולם וחילופי זמנים רבים, הִנֵּה עֲנִין זֶה
2 של השינויים והחילופים האמורים, מעט או הרבה, שְׂיִיף רַק פֶּאָשֶׁר
3 יִשְׁנֶה מְצִיאוֹת שֶׁל נִבְרָאִים, שְׂאֵז כְּשִׁשׁ נִבְרָאִים שֶׁהִשְׁנוּיִים הִלְלוּ
4 מִשְׁפִּיעִים עֲלֵיהֶם יִשְׁנוּ עֲנִין הַשִּׁינוּיִים כּו', אָבֵל קוֹדֶם בְּרִיאַת
5 הָעוֹלָם, בִּינוֹן שְׁלֹא הִיְתָה
6 מְצִיאוֹת שֶׁל עוֹלָם וּשְׁלֹא נִבְרָאִים 1
7 כָּלֵל, וּבְמִילָא לֹא הָיָה עֲנִין 2
8 הַשִּׁינוּיִים שֶׁנִּפְעַל כְּתוּצָה מִחִלּוּפֵי 3
9 הַזְּמַנִּים, כִּי לִמְעַשֶׁה לֹא הָיוּ נִבְרָאִים 4
10 שֶׁהָיוּ מוֹשְׁפָעִים מִהִשְׁנוּיִים שֶׁל עֵבֶר, 5
11 הוּוּהוּ וְעַתִּיד, אִם כֵּן, חוֹרֵת בְּהִדְגָּשָׁה 6
12 הַשְׂאֵלָה מֵהוּ עֲנִין הַזְּמַן 7
13 דְּאֶלְפִיִּים שְׁנָה וְזֶה מִשְׁמַעוֹת 8
14 הָעוֹבְדָה שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם 9
15 אֶלְפִיִּים שְׁנָה? 10
16 וּמִמִּשְׁיָךְ וּמִפֻּרְט יוֹתֵר אֶת הַקּוּשִׁיָּא: 11
17 וְהִיְיָנוּ, שֶׁהָעֵדֶר הַשִּׁינוּיִים, 12
18 הַנוֹבְעִים מִחִלּוּפֵי הַזְּמַנִּים וּמוֹשְׁפָעִים 13
19 מֵהֶם, שֶׁהוּא הַהֵעֵדֶר וְאִי הִימְצָאוֹתָם 14
20 שֶׁל הַשִּׁינוּיִים הִלְלוּ הוּא עֲנִין 15
21 הַנִּצְחִיּוֹת, הוּא בְּאֶפֶן שְׁעָם 16
22 הֵיוֹתוֹ בְּגִדְרֵי הַזְּמַן, שֶׁגַם אִם 17
23 דְּבָר קִיִּים וְנִצְחִי בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הַזְּמַן, וְגַם 18
24 בּו חֲלוֹת הַהִגְדְּרוֹת שֶׁל עֵבֶר, הוּוּהוּ 19
25 וְעַתִּיד, מִכָּל מְקוֹם, אִין הַזְּמַן 20
26 פּוֹעֵל בּו חֲלִישׁוֹת כָּלֵל וְהוּא 21
27 קִיִּים תָּמִיד, כֹּל הַזְּמַן, בְּאוֹתוֹ חוֹזֵק 22
28 וּבְאוֹתוֹ חוֹקֵף, וּמִזֶּה מוֹכֵן, 23
29 שֶׁכְּשֶׁם שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ פּוֹעֵל בּו 24
30 לְגִירֵעוּתוֹ, כֶּשֶׁם שֶׁהוּמָן לֹא פּוֹעֵל 25
31 וְלֹא מִשְׁפִּיעַ עַל הַדְּבָר הַנִּצְחִי בְּכִיוּן 26
32 שֶׁל גִּירֵעוֹת וְחִסְרוֹן, הֵינּוּ שְׁאֵינוֹ פּוֹעֵל 27
33 בּו שׁוֹם חֲלִיפּוֹת, כְּמוֹ כֵּן אֵינוֹ 28
34 פּוֹעֵל בּו לְמַעֲלִיּוֹתָא, בְּאוֹתוֹ 29
35 מִידָה אִין הַזְּמַן פּוֹעֵל עַל הַדְּבָר הַנִּצְחִי 30
36 פּוֹעֵלָה וְהַשְׁפָּעָה שֶׁל מַעֲלָה וְיִתְרוֹן, כִּי 31
37 לִזְמַן אִכֵּן אִין שׁוֹם הַשְׁפָּעָה עֲלֵיו, וְאִם כֵּן, אִין נִפְקָא מִיְּמָה אִין הַבְּדֵל
38 אִם שִׁיעוּר הַזְּמַן הוּא אֶלְפִיִּים שְׁנָה, או יוֹתֵר מֵאֶלְפִיִּים שְׁנָה אוֹ
39 פְּחוֹת מֵאֶלְפִיִּים שְׁנָה. וְהַקּוּשִׁיָּא בְּמִקּוּמָה עוֹמֶדָת, מֵה מִשְׁמַעוֹת דְּבָרֵי הַמְדֻרָּשׁ
40 שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה', הָרִי כִיוֹן שֶׁלֹּכֵל מוֹשֵׁג הַזְּמַן אִין כֹּאן
41 שׁוֹם פּוֹעֵלָה וְהַשְׁפָּעָה, הֵן לְגִירֵעוּתָא וְהֵן לְמַעֲלִיּוֹתָא, אִיזֵה מִשְׁמַעוֹת יֵשׁ לְמַסְפָּר
42 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה'?
43 וְהַתּוֹרָה בְּזֶה, שְׁעָם הֵיוֹתוֹ נִצְחִי, שְׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה עַל יְדֵי
- הַזְּמַן, לְמִדָּה שֶׁמְדוּבָר בְּדָבָר נִצְחִי שֶׁאִכֵּן לֹא מוֹשְׁפָע מִהוּמָן וּמִשְׁנוּיֵי הַזְּמַן
מִכָּל מְקוֹם, בִּינוֹן שֶׁהוּא נִמְצָא בְּזְמַן, כִּיוֹן שֶׁבְּפּוֹעֵל הוּא נִמְצָא
וּמִתְקִיִּים בְּתוֹךְ מְצִיאוֹת שִׁשׁ בֵּה אֶת מוֹשֵׁג הַזְּמַן וְזֹאת אוֹמֶרֶת 'שִׁשׁ לוֹ יַחַס
הַתִּיַּחֲסוּת וְשִׁיכּוּת לְשֶׁאֵר עֲנִינִים שֶׁהֵם כֵּן בְּגִדְרֵי עֲנִין הַזְּמַן וְכֵן
מוֹשְׁפָעִים מִעֲנִין הַזְּמַן, לְכֵן אִף עַל פִּי
שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ אִכֵּן לֹא מוֹגֵדֵר בְּגִדְרֵי הַזְּמַן
וְלֹא מוֹשְׁפָע מִשְׁנוּיֵי הַזְּמַנִּים, בְּכָל זֹאת
לְגַבִּי שְׂאֵר הָעֲנִינִים הַקִּיִּיִּים
בְּעוֹלָם שֶׁהֵם כֵּן תַּחַת גִּדְרֵי הַזְּמַן
מִיַּחְסִים לוֹ עֲנִין הַזְּמַן⁸ וְלִכֵּן יֵשׁ
מְקוֹם לְאִמְרָה 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה קִדְּמָה
תּוֹרָה לְעוֹלָם' בְּמוֹכֵן שֶׁל 'אֶלְפִיִּים
שְׁנָה', מוֹשֵׁג שֶׁל זְמַן, כִּי גַם דְּבָר נִצְחִי,
וּבְעִינֵינוּ הַתּוֹרָה, אִם הוּא בְּמִצִּיאוֹת
שֶׁל זְמַן, יִתְכַּן לִיַּחַס לוֹ אֶת עֲנִין הַזְּמַן.
אִמְנָם בְּאִמְתָּה הַקּוּשִׁיָּא עַל דְּבָרֵי
חז"ל 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה קִדְּמָה תּוֹרָה
לְעוֹלָם', אִיךְ יִתְכַּן לִזְמַן מוֹשֵׁג שֶׁל זְמַן,
אֶלְפִיִּים שְׁנָה, לְפָנֵי שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם,
הִיא בְּעוֹמֶק עוֹד יוֹתֵר, שֶׁהָרִי
הַזְּמַן עֲצֻמוֹ הוּא בְּרִיאָה
חֲדָשָׁה שְׁנִתְחַדְּשָׁה בְּעַת בְּרִיאַת
הָעוֹלָם בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאִין, דְּבָר מֵלֵא
דְּבָר, וְקוֹדֶם לִכֵּן לֹא הָיָה כֹּלֵל מוֹשֵׁג שֶׁל
זְמַן דְּכָשֶׁם שֶׁמְצִיאוֹת הַמְקוֹם
כְּמִצִּיאוֹת מוֹגֵדֵר עִם גְּבוּלוֹת הָיָה
מְצִיאוֹת חֲדָשָׁה שְׁלֹא הִיְתָה
קוֹדֶם, לְפָנֵי הַבְּרִיאָה אֵלֵא הִיא
חֲדִישָׁה יֵשׁ מֵאִין, כֵּן גַּם הַזְּמַן הוּא
דְּבָר וּמוֹשֵׁג מִחוּדָשׁ שְׁלֹא הָיָה
קוֹדֶם בְּרִיאָתוֹ, וְרַק לְאַחֵר שֶׁנִּבְרָא
אִוִי הַתְּחַדָּשׁ מוֹשֵׁג הַזְּמַן, וְכִידְעוּ⁹
שְׁזֵמָן וּמְקוֹם קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה
וּבִלְשׁוֹן אֲדַמְרִי הוֹקֵן בִּשְׁעַר הַיַּחֲדוּד
וְהַאֲמוּנָה 'בְּסִפְרָה תִּנְיָא: "גֵּרָר וּבַחֲנִינָה
שֶׁם עוֹלָם נּוֹפֵל עַל בַּחֲנִינָה מְקוֹם וּבַחֲנִינָה
זְמַן דּוֹקָא. בַּחֲנִינָה מְקוֹם הוּא מְזוּרָח וְעוֹרֵב צִפּוֹן דְּרוּם מַעֲלָה וּמִטָּה. בַּחֲנִינָה זְמַן
עֵבֶר הוּוּהוּ וְעַתִּיד", וְהֵינּוּ שְׁגִירֵי הַמְקוֹם וְגִדְרֵי הַזְּמַן הֵם הָעוֹשִׂים אֶת הָעוֹלָם
לְמִצִּיאוֹת גְּשֵׁמִית מוֹגֵדֵר. וְלִפִּי זֶה יוֹקֵשָׁה בִּיּוֹתֵר, מֵהוּ עֲנִין
אֶלְפִיִּים שְׁנָה שֶׁקִּדְּמָה תּוֹרָה לְבְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְזֶה מִשְׁמַעוֹת
הַמוֹשֵׁג 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה' קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְנִתְחַדָּשׁ מוֹשֵׁג הַזְּמַן?
וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדַמְרִי¹⁰, הָרִבִּי הִרְיָ"צ שְׁאִין
הַכְּפוּנָה בְּאִמּוֹר שֶׁהַתּוֹרָה קִדְּמָה לְעוֹלָם 'אֶלְפִיִּים שְׁנָה' לְקִדְּמָה בְּזְמַן

להצ"צ נז, א ואילך. ספר החקירה שם. (8) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סז, ג. סה"מ תרס"ח ע' קפב ואילך. ועוד.
(9) ראה תניא שעהיה"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ. (10) בד"ה אמר ר' הונא כו' אלפיים שנה תש"ד שם. וראה גם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המידות שהן גילוי מחוץ לעצמו. וכמו שהיה באדם הגשמי למטה, 44
 שהמדות הרגשות הם בשביל הזולת, והיינו, שפוללות ענין 45
 המדות כל התוכן והענין של מידות, רגשות, של האדם שיהיה יתכן רק 46
 כשיש התייחסות של האדם למציאות של זולת דוקא, שזהו אפילו 47
 בהתעוררות המדות בעצמו, 48
 כלל זה שענין המידות הוא רק ביחס 49
 אל הזולת נכון אפילו לגבי התעוררות 50
 של רגש המידות באדם עצמו ומכל 51
 שכן בפעולת המדות, וקל 52
 וחומר שכלל זה שלמדות יש מקום 53
 רק לגבי הזולת נכון לגבי פעולה 54
 שנובעת מהמידות, כמו עשיית טובה 55
 לאחר כתוצאה מהתעוררות מידת 56
 החדש שבשביל זה צריכים 57
 למציאות של זולת דוקא שהרי 58
 מובן שללא מציאות של זולת אין 59
 אפשרות לפעולת המידות, כי אם אין 60
 למי להיטיב, איך יתכן להיטיב. מה 61
 שאין בן המוחין, הרי לא זו 62
 בלבד שבשביל התעוררות 63
 המוחין אין צריכים לזולת, 64
 לא רק שאין צורך במציאות של זולת 65
 כדי לעורר את המוחין ברצון להשכיל 66
 ולהבין אלא אפילו בשביל 67
 פעולת המוחין אין צריכים 68
 לזולת, אלא המציאות של זולת לא 69
 נחוצה אפילו בשביל פעולת המוחין, 70
 ההבנה וההשכלה בפועל ועוד 71
 זאת, ולא זו בלבד שהזולת לא נחוץ 72
 ולא מועיל לפעולת המוחין, אלא 73
 יתירה מזו שהזולת מכלכל 74
 לענין המוחין, מציאותו של 75
 הזולת וההתייחסות אל הזולת אפילו 76
 מפריעה לפעולת המוחין, בין 77
 שענין המוחין הוא לעצמו 78
 לאדם המבין ומשיג בעצמו, כפי שרואים במושג שפעולת המוחין דורשת 79
 ריכוז והזולת עלול להפריע ולבלבל. 80
 וכמו בן לפי המשל מענין המוחין והמידות כפי שהוא באדם, יובן 81
 למעלה, בענין המוחין והמידות כפי שהוא למעלה באלקות שענין 82
 המדות למעלה, מידת החדש, מידת הגבורה וכי' הוא בשביל בריאת 83
 והמשכת חיות אל העולמות והנבראים, וענין המוחין החכמה 84
 שלמעלה והבינה שלמעלה הוא לעצמו באלקות עצמה, למעלה 85
 מהעולמות והנבראים. 86

אלא לקדימה במעלה, אלא פירוש הדברים הוא שהתורה קודמת 1
 לעולם במעלה ומדרגה, היינו שהתורה חשובה יותר ונעלית יותר מהעולם, 2
 וקדימה זו והמעלה והעדיפות הזו של התורה ביחס לעולם היא באופן 3
 דאלפיים שנה, ואין הכוונה לאלפיים שנה במושגי הזמן אלא שני 4
 אלפים, שני ענינים של 'אילוף' 5
 ולימוד, וכפי שנרמז בלשון הכתוב 6
 באיוב אאלפך אלמד אותך חכמה 7
 אאלפך ואלמד אותך בינה¹¹, 8
 דהיינו בחינת המוחין כפי 9
 שהיא למעלה באלקות ובחינת 10
 המוחין יש שני ענינים, חכמה ובינה, 11
 שכל אחד מהם נקרא 'אלף', מלשון 12
 לימוד, ושניהם יחד נקראים 'אלפיים' 13
 שהם המוחין, הנחלקים לחכמה 14
 ובינה, למעלה מהעולמות¹², 15
 בידוע בקבלה וחסידות שהתחלת 16
 ענין העולמות הדרגה באלקות 17
 שבה מתחיל ענין העולמות והנבראים 18
 הוא מבחינת המדות וביסוד 19
 השתלשלות המדרגות, המידות (חסד, 20
 גבורה וכו') הן למטה מהמוחין (חכמה 21
 ובינה) שהם המידות העליונות 22
 לצורך העולמות, כמו 23
 שכתוב¹³ בתורה לגבי בריאת 24
 העולם בששת ימי בראשית כי ששת 25
 ימים עשה ה' את השמים 26
 ואת הארץ, היינו, והפירוש 27
 הפנימי בכתוב הוא שלפני בריאת 28
 השמים והארץ היה צריך 29
 להיות תחילה כהכנה והקדמה 30
 לבריאת העולם בריאת התהוות 31
 והגדרה של המציאות הרוחנית של 32
 הששת ימים, שהם ששה 33
 מדות¹⁴, וכפי שמדייק בוזהר על 34
 פסוק זה שנאמר 'כי ששת ימים עשה 35
 ה' את השמים ואת הארץ' ולא נאמר 'בששת ימים' להורות שהבריאה היתה 36
 על ידי הימים הם המידות שעל ידם באמצעות המידות העליונות עשה 37
 הקדוש ברוך הוא את השמים ואת הארץ, דשמים שהם למעלה 38
 קאי הכוונה על כל העולמות העליונים, וארץ שהיא למטה קאי 39
 הכוונה על כל העולמות התחתונים שהכל נברא על ידי המידות 40
 (וכפי שיוסבר עוד להלן). אבל המוחין הם למעלה מהעולמות, 41
 שהם המוחין לעצמו ושייכים להקדוש ברוך הוא עצמו שלמעלה 42
 מהעולמות, ואילו הבריאה של מציאות שמחוץ לו עצמו, כביכול, היא על ידי 43

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ועל האמור שהמידות העליונות הן בשביל המשכת חיות לעולמות ואילו
2 המוחין שלמעלה הם ענין באלקות עצמה, למעלה מהנבראים, יש מקום
3 לשאול, לכאורה:
4 ואף שהעצם דלמעלה עצמות האלקות אינו צריך אפילו לענין
5 האור הנמשך ומתפשט מהעצם כפי
6 שהוא המושג אור למעלה 1 לענין האור כפי שהוא למעלה מאצילות, ומכל
7 מאצילות, ומכל שכן שאינו 2 שכן שאינו צריך להמוחין דחכמה ובינה
8 צריך שהעצם דלמעלה אינו זקוק 3 (אלפיים שנה), מכל מקום, בן הוא סדר
9 להמוחין דחכמה ובינה 4 ההמשכה, שבתחילה צריך להיות האור כפי
10 (אלפיים שנה) כפי שהם בעולם 5 שהוא לעצמו (ענין המוחין), ורק אחר כך יכול
11 האצילות, ואם כן נשאלת השאלה מה 6 להיות האור כפי שהוא לזולתו (ענין המדות).
12 משמעות הדברים שכשם שבאדם
13 המוחין הם לעצמו כך גם למעלה ענין 7 וזהו אלפיים שנה קדמה תורה לברייתו של
14 המוחין הוא לעצמו, והרי עצם 8 עולם שנאמר ואהיה שעשועים יום יום,
15 האלקות אינו זקוק לענין המוחין אלא 9 שהתורה שרשה מבחינת המוחין שלמעלה
16 נעלה מהמוחין, על כך בא המענה 10 מעולמות.
17 שאמנם נכון שהעצם אינו זקוק 11 (ב) אמנם עדיין צריך להבין במאמר רז"ל
18 למוחין, אבל מכל מקום, בן 12 אלפיים שנה קדמה תורה לעולם,
19 הוא סדר ההמשכה וההתגלות 13 למה חשיב מעלת התורה כפי שהיא שעשועים
20 של האור האלוקי מדרגה לדרגה, 14 יום יום (שנה הוא ענין אלפיים שנה, דיומו של
21 שבתחילה צריך להיות האור 15 הקב"ה אלף שנה), ולא כפי שהיא בדרגא
22 כפי שהוא לעצמו מבלי 16 נעלית יותר, שעל זה נאמר לפני זה ואהיה
23 התייחסות לזולת שמחוץ לעצמו 17 אצלו אמן. דהנה, הסדר בכתוב זה הוא
24 (ענין המוחין), ורק אחר כך 18 מלמעלה למטה, שהתחלת הכתוב היא ואהיה
25 לאחר שהתחילה ההארה וההתגלות 19 אצלו אמן, דקאי על התורה כפי שהיא
26 של האור, בשלב ראשון כפי שהוא 20 בעצמותו, ואחר כך ואהיה שעשועים יום יום,
27 לעצמו, יכול להיות האור כפי 21 דקאי על התורה כפי שהמשכה בבחינת המוחין
28 שהוא לזולתו (ענין המדות), 22 חכמה ובינה, ואחר כך מונה עוד דרגות,
29 האור כפי שהוא שייך לנבראים ומהווה 23 ומסיים ושעשועי את בני אדם, דקאי על התורה
30 ומחיה נבראים. 24 כפי שיירדה למטה. ונמצא, שהמעלה היותר
31 וזהו אלפיים שנה קדמה 25 נעלית שבתורה היא מה שנאמר ואהיה אצלו
32 תורה לברייתו של עולם 26 אמן. ומהו הטעם שבמאמר רז"ל זה נתבארה
33 שנאמר ואהיה שעשועים יום 27 מעלת התורה כפי שהיא בבחינת שעשועים יום
34 יום, וכיון שיום הוא אלף שנים, שני 28 יום, ולא המעלה היותר נעלית, ואהיה אצלו
35 ימים הם אלפיים שנה, ואין הכוונה 29 אמן. ולא המעלה היותר
36 לאלפיים שנה במובן של זמן אלא 30 ונהנה לכאורה אפשר לומר שסדר הכתוב הוא
37 למוחין שלמעלה, חכמה ובינה, 31 מלמטה למעלה. שהרי בפירושו ואהיה
38 הנקראים 'אלפיים שנה' על שם הכתוב
39 'אלאף חכמה אלאף בינה', להורות
40 שהתורה שרשה מבחינת
41 המוחין שלמעלה מעולמות,
42 כמבואר לעיל.
43 (ב) אמנם גם לאחר הביאור האמור בענין 'אלפיים שנה' שהכוונה לענין
44 המוחין, חכמה ובינה, ולפי זה נתבאר גם מהו ענין הקדימה, שהמוחין הם
45 למעלה מהעולמות, עדיין צריך להבין במאמר רז"ל אלפיים

שנה קדמה תורה לעולם דבר נוסף, למה חשיב מונה ומפרט את
מעלת התורה כפי שהיא שעשועים של הקדוש ברוך הוא יום
יום (שנה הוא ענין אלפיים שנה, דיומו של הקב"ה אלף
שנה), ולא כפי שהיא התורה בדרגא נעלית יותר משעשועים,
שעל זה על הדרגה הנעלית יותר
בתורה נאמר לפני זה באותו
פסוק ואהיה אצלו אמן, התורה
אומרת שהקדוש ברוך הוא היה לה
כאומנת. דהנה, הסדר בכתוב
זה הוא מלמעלה למטה,
שמונה תחילה מעלה גדולה של התורה
ואחר כך מונה מעלה קטנה ממנה
שהתחלת הכתוב היא ואהיה
אצלו אמן, דקאי והכוונה היא
על התורה כפי שהיא
בעצמותו, ואחר כך ואהיה
שעשועים יום יום, דקאי
והכוונה היא על התורה כפי
שנמשכה למטה מבחינת עצמותו
בבחינת המוחין חכמה
ובינה, ואחר כך מונה עוד
דרגות, ומסיים ושעשועי את
בני אדם, דקאי והכוונה היא על
התורה כפי שיירדה למטה
(וזה לשון הכתוב: "ואהיה אצלו אמן
ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו
בכל עת. משחקת בתבל ארצו ושעשעי
את בני אדם"). ונמצא, שהמעלה
היותר נעלית שבתורה היא
מה שנאמר ואהיה אצלו
אמן כיון שהיא המעלה הנכבדת
בפסוק ראשונה וסדר הדברים הוא,
כאמור, מלמעלה למטה. ומהו
הטעם שבמאמר רז"ל זה של
'אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
נתבארה מעלת התורה כפי
שהיא בבחינת שעשועים יום
יום, שהיא המעלה השנייה הנמנית
בפסוק ולא המעלה היותר
נעלית, ואהיה אצלו אמן
הנמנית בפסוק ראשונה?
והנה לכאורה אפשר לומר
שסדר הכתוב הוא לא כאמור לעיל מלמעלה למטה אלא להיפך
מלמטה למעלה והכתוב מתחיל במעלה פחותה וממשיך במעלה יותר
גדולה. שהרי בפירושו האמור בכתוב במעלת התורה ואהיה אצלו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הוא, הרי למרות שלפי פירוש זה מדובר על קשר של התורה עם הבריאה,
45 ואילו במעלות אחרות מדובר על התורה כפי שהיא למעלה מהעולם, בכל
46 זאת זו המעלה הגדולה ביותר מבין כל המעלות של התורה המנויות בכתוב,
47 וכפי שממשיך ומבאר להלן.

48 והענין הוא¹⁶, דהנה, לפעמים פתיב, לשון הכתוב
49 בתהילים בדבר ה' שמים נעשו¹⁷, שההתהוות של
50 השמים, וכללות הבריאה, היא מבחינת הדיבור של הקדוש ברוך
51 הוא, ולפעמים פתיב¹⁸, לשון הכתוב במקום אחר בתהילים, כל
52 אשר חפץ הוי' עשה, שההתהוות של כללות הבריאה
53 היא מבחינת חפץ ויצוץ הוי' וכמוכן, חפץ ויצוץ הוא ענין הרבה
54 יותר עמוק ופנימי מאשר הדיבור, ונמצא ששני הכתובים סותרים זה את
55 זה.

56 ומבואר בזה¹⁹, בתורת החסידות, שכל נברא כלול מחומר גוף
57 הנברא וצורה נפש הנברא, הנה החומר שהוא גוף ממשות
58 הנברא, נעשה ונברא בדבר הוי' על ידי הדיבור שהוא ענין
59 חיצוני, וצורת הנברא הנפש שלו נעשית על ידי חפץ ויצוץ
60 הוי' על ידי הרצון שהוא ענין יותר פנימי מהדיבור, שמבחינה זו
61 החפץ והרצון נמשך להיות ביטול הנבראים לאלקות. ומה
62 שהתורה היא כלי אומנותו של הקב"ה שהשתמש בתורה,
63 כביכול, לצורך הבריאה, היינו, שעל ידה על ידי התורה היא
64 התהוות הצורה, הקשורה עם הביטול שבנבראים, כאמור
65 לעיל, ומעתה מיושבת השאלה מדוע מעלת התורה של 'ואהיה אצלו אמן'
66 נזכרת ראשונה בפסוק, כי אמנם מדובר בדרגה ששייכת לבריאה, אבל הכוונה
67 לשייכות מאד נעלית, כיון שמדובר על 'יצורה' של הנבראים ולא על 'חומר'
68 ועל ביטול של הנבראים לאלקות.

69 ועוד יש לומר, שההתהוות של הנבראים שעל ידי התורה

1 אמן אתא מובא במדרש¹⁵ התורה אומרת אני הייתי כלי
2 אומנותו של הקב"ה בבריאת העולם, שהיה הקדוש ברוך הוא
3 מביט בתורה כמו בנאי המביט בתכנית הבנין ובונה על פי התכנית
4 ובורא את העולם, ועל פי זה שהמעלה של 'ואהיה אצלו אמן'

5 קשורה בבריאה נמצא שהתחלת הכתוב, ואהיה אצלו אמן, היא במדרגת התורה כפי ששייכת להתהוות העולם, ואחר כך חשיב מונה הכתוב המעלה דשעשועים יום יום, שזהו כפי שהתורה היא בבחינת המוחין חכמה ובינה שלמעלה מהעולם כמבואר לעיל [ונמסרים] הכתוב במעלת התורה שהיא ושעשועי את בני אדם, כפי שהתורה ניתנה למטה בעולם הזה, בו נמצאים בני אדם גשמיים, שהיא המעלה היותר עליונה, כיון שדוקא על ידי העבודה למטה בעולם הזה מגיעים למעלה ביותר, כדלקמן] ולפי זה היה אפשר לבאר שהכתוב מתחיל במעלת התורה של 'ואהיה אצלו אמן' שהיא אמנם מעלה פחותה מהמעלה של 'שעשועים יום יום' כי סדר הכתוב הוא מלמטה למעלה. אבל לאמתו של דבר אין זה ביאור מספיק, כי באמת הנה מתוך כל המעלות של התורה המנויות בפסוק, דוקא הענין דואהיה אצלו אמן הוא המעלה היותר עליונה שבתורה, כמובן מפירוש רש"י על הפסוק הזה אמן גדילה אצלו, התורה אומרת שהקדוש ברוך הוא היה, כביכול, האומנת שלו, מי שאצלו היא גדלה. ועל כרחק צריך לומר שגם הענין שהתורה היא כלי אומנותו של הקב"ה

40 הוא ענין נעלה ביותר, ולאחר שחובן, גם מכך שמעלה זו של 'ואהיה אצלו אמן' כתובה ראשונה בפסוק וגם מכך שתוכן המעלה הוא שהתורה גדלה אצל הקדוש ברוך הוא, שזו אכן המעלה הגדולה ביותר, בהכרח לומר שגם לפי הפירוש של מעלה זו שהתורה היא כלי אומנותו של הקדוש ברוך

אלפיים שנה קדמה תורה

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שהיא, כדברי המדרש, כלי אומנותו של הקב"ה) שייכת גם
 - 2 להתהוות החומר, והוא על פי המבואר באגרת הקודש²⁰
 - 3 שבספר התניא, שהתהוות ה"ש הנברא היא דוקא בכת העצמות
 - 4 עצם האלקות שאינו עלול תוצאה שנבראה ונעשתה מאיזו עילה
 - 5 וסיבה שקדמה לו חס
 - 6 ושלום, אלא 'מציאותו מעצמותו'
 - 7 ולכן כיון שהמציאות שלו עצמו לא
 - 8 קשורה בשום עילה וסיבה שקודמת
 - 9 למציאותו, הוא לבדו בכתו
 - 10 ויכלתו לברוא יש מציאות דבר
 - 11 מאין ואפס המוחלט ואין שום
 - 12 כוח וגורם אחר שמסוגל לברוא יש
 - 13 מאין. וזהו שהתהוות העולם
 - 14 היא על ידי התורה, בין
 - 15 ששרשה של התורה בעצמותו
 - 16 יתברך²¹.
 - 17 ומכל זה מוכן שסדר הכתוב
 - 18 הוא מלמעלה למטה,
 - 19 כאפשרות הראשונה שנזכרה לעיל, כך
 - 20 שהכתוב פותח במעלה הגדולה ביותר
 - 21 של התורה ובהמשך מונה מעלות
 - 22 פחותות ממנה וחינו, שהמעלה
 - 23 היותר עליונה שבתורה היא
 - 24 ואהיה אצלו אמן כי, כאמור,
 - 25 מדובר על שייכות של הקדוש ברוך
 - 26 הוא, על ידי התורה, לבריאה, אבל
 - 27 השייכות נעלית ביותר.
 - 28 ועל פי זה אינו מוכן, למה
 - 29 אם כן נקטו חז"ל מעלת
 - 30 התורה שקדמה אלפיים
 - 31 שנה, שזהו מה שנאמר
 - 32 ואהיה שעשועים יום יום,
 - 33 שהוא הדבר השני הנמנה בפסוק ולא
 - 34 נקטו את הענין הראשון
 - 35 והנעלה יותר, ואהיה אצלו
 - 36 אמן.?
 - 37 גם צריך להבין מה שכתוב
 - 38 כאן במעלת התורה אצל הקדוש ברוך
 - 39 הוא ואהיה אצלו גו', אהיה
 - 40 לשון עתיד, הרי ענין זה
 - 41 נאמר (במאמר רז"ל הנזכר
 - 42 לעיל שבו נזכר לשון הכתוב
 - 43 היינו המאמר שהתורה אומרת 'אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא'
- בעת בריאת העולם) בזמן האמוראים, או על כל פנים לכל הפחות
- לא יותר מוקדם מאשר בזמן מתן תורה, שהרי כדברי חכמינו ז"ל
- כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בכל הדורות ניתן למשה
- מסיני²² בעת מתן תורה, ואם כן, הנה ליה למימר היה לו [לכתוב]
- לומר בלשון עבר (הייתי),
- ולמה נאמר בלשון עתיד
- (אהיה).?
- והנה, על פי דקדוק לשון
- הקדוש הדבר מוכן ואין זה פלא מדוע
- נאמר בלשון שלכאורה משמע כלשון
- עבר, כי הפירוש הוא שהאות
- ו' (ואהיה) מהפכת את משמעות
- המילה מלשון עתיד ללשון
- עבר²³ (והנה), ובעוד שאהיה'
- הוא אכן לשון עתיד, הרי 'ואהיה' הוא
- לשון עבר. אמנם בזהר²⁴ איתא
- מובא שמה שנאמר ואהיה
- אצלו אמן הוא על דרך
- המשמעות של לשון הכתוב בדברי ה'
- אל משה לגבי יציאת מצרים שאם בני
- ישראל יענו מה שמו של הקדוש ברוך
- הוא להוציאם ממצרים, משה רבנו
- יענה להם אהיה אשר אהיה²⁵,
- דאנא זמין לאתגלגלה, שאני
- מוכן להתגלות לעתיד לבוא,
- ומזה שהזוהר מקשר ומשווה בין
- הפסוק 'ואהיה אצלו אמן' והפסוק
- 'אהיה אשר אהיה' מוכן שהדייק
- הוא ואהיה בלשון עתיד
- דוקא. וצריך להבין למה
- נאמר ענין זה של 'ואהיה אצלו
- אמן' בלשון עתיד.?
- ג) ולהבין זה הטעם הפנימי לכך
- שמצד אחד המעלה הגדולה ביותר
- של התורה, הנמנית ראשונה בכתוב,
- היא 'ואהיה אצלו אמן' ומצד שני
- חכמינו מדגישים את המעלה של
- 'אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
- שהיא פירוש המעלה השנייה בכתוב
- 'שעשועים לפני יום יום', יש
- להקדים תחלה ביאור
- החמשה עניים שנמנו בכתוב,
- בכתוב, שהם כאמור חמש מעלות שונות של התורה, האחת ואהיה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָצְלוֹ אָמוֹן, הַשְׁנִיָּה וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם, הַשְׁלִישִׁית
2 מִשְׁחָקָה לְפָנָיו בְּכָל עֵת, הַרְבִּיעִית מִשְׁחָקָה בְּתַבֵּל אֲרָצוֹ,
3 וְהַחֲמִישִׁית וְשְׁעָשׂוּעִי אֶת בְּנֵי אָדָם.
4 וּמִבּוֹאֵר בְּזֶה²⁶, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת דְּמָה לְנֶאֱמָר בְּמַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה
5 וְאַהֲיָה אָצְלוֹ אָמוֹן קָאֵי מִכּוּן
6 עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא
7 בְּעֶצְמוֹתָהּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁעַל כֵּךְ נֶאֱמָר
8 אָצְלוֹ, חֵינּוּ אֶצֶל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
9 בְּעֶצְמוֹ. וְזֶה שְׁפָתוֹב בְּמַעֲלָה
10 הַשְׁנִיָּה וְאַהֲיָה שְׁעָשׂוּעִים יוֹם
11 יוֹם קָאֵי מִכּוּן עַל הַתּוֹרָה כְּפִי
12 שְׁנִמְשָׁכָה בְּבַחֲנִית הַמּוֹחִין
13 הַעֲלִיּוֹנִים, חֻקָּמָה וּבִינָה (שֶׁעַל זֶה
14 אִמְרוּ בְּמִדְרַשׁ 'אַלְפִּים שָׁנָה קִדְמָה
15 תּוֹרָה לְעוֹלָם', אַלְפִּים כְּנֹגֵד 'אַאֲלָפֶךָ
16 חֻקָּמָה' וְאַאֲלָפֶךָ בִּינָה'), שְׁזָהוּ חֻקָּמָה
17 וּבִינָה כְּלָלוֹת עֲנִין הַשִּׁכּוֹל.
18 וּבְבַחֲנִיָּה זֶה שֶׁל הַתּוֹרָה שְׁפִי שְׁהִיא
19 נִמְשַׁכָּה בְּמוֹחִין נֶאֱמָר לְשׁוֹן
20 שְׁעָשׂוּעִים (אֶף שְׁלֹא נֶאֱמָר
21 שְׁעָשׂוּעִי, שְׁהוּא אִילוּ הִיָּה כְּתוּב
22 'שְׁעָשׂוּעִי', שְׁעָשׂוּעִים שְׁלֵי בְּעֶצְמִי, הִיָּה
23 פִּירוּשׁוֹ עֲנִין שְׁעָשׂוּעִים
24 הַעֲצִמִּים שֶׁל עֲצֻמוֹת הָאֱלֻקוֹת, כִּי
25 אִם שְׁעָשׂוּעִים סֵתָם מִבְּלִי לִיחֹס
26 אֶת הַדְּבָר אֶל הַעֲצֻמוֹת), כִּי, גַּם
27 כְּפִי שְׁהַתּוֹרָה הִיא בְּבַחֲנִית
28 הַמּוֹחִין עֲנִין הַשִּׁכּוֹל יֵשׁ בָּהּ עֲנִין
29 הַתַּעֲנּוּג שְׁהוּא בַּחֲנִיָּה שְׁלִמַעֲלָה
30 מִהַמּוֹחִין (כֶּשֶׁם שֶׁבָּאֲדָם כּוֹחַ הַתַּעֲנּוּג
31 שֶׁבִּנְפֶּשׁ הוּא עֲנִין יוֹתֵר נִעְלָה וְיוֹתֵר
32 עֲמוּק מִכּוֹחַ הַשִּׁכּוֹל). דְּהֵנָּה, יָדוּעַ
33 הַדִּיּוּק²⁷ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּלִשׁוֹן
34 חַז"ל²⁸ בּוֹהֵר אוֹרֵייתָא
35 מִחֻקָּמָה נִפְקָת, הַתּוֹרָה יוֹצֵאת וְנִמְשַׁכָּת מִהַחֻקָּמָה נִפְקָת דִּיקָא,
36 וּמִדִּיקָים בְּמִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן 'נִפְקָת' שְׁהִגִּילִי שְׁלָה שֶׁל הַתּוֹרָה, וּמִשֶּׁם
37 הַתּוֹרָה יוֹצֵאת וְנִמְשַׁכָּת בְּגִלּוֹי הוּא עַל יְדֵי הַחֻקָּמָה, אֲבָל שְׁרָשָׁה
38 שֶׁל הַתּוֹרָה וְהַמְקוֹר הָרִאשׁוֹן שֶׁלָּה הוּא לְמַעֲלָה מִהַחֻקָּמָה, בְּבַחֲנִית
39 הַתַּעֲנּוּג שְׁלִמַעֲלָה, שְׁהִיא דְּרָגָה גְבוּהָה יוֹתֵר מִמְּדִירִגַּת הַתּוֹרָה וְלִכְן
40 גַּם כְּשֶׁבָּאָה הַתּוֹרָה לְהַתְגַּלּוֹת בְּמוֹחִין חֻקָּמָה וּבִינָה חֵינּוּ גַּם
- כְּשִׁירָה מִבַּחֲנִית הַתַּעֲנּוּג שְׁלִמַעֲלָה לְבַחֲנִית הַמּוֹחִין שְׁלִמַעֲלָה יֵשׁ בָּהּ בְּתוֹרָה
עֲנִין הַשְׁעָשׂוּעִים שְׁהוּא עֲנִין הַתַּעֲנּוּג. וְכִידּוּעַ שְׁהַתְגַּלּוֹת הַתַּעֲנּוּג
הִיא בְּבִינָה דִּיקָא, כְּמֶאֱמָר²⁹ הַתְגַּלּוֹת עֲתִיק הַגִּילּוֹי שֶׁל בַּחֲנִית
עֲתִיק יוֹמִין (שְׁהִיא הַבַּחֲנִיָּה הַפְּנִימִית וְהַעֲלִיּוֹנָה בְּמִדְרִגַּת 'כְּתֵר עֲלִיּוֹן'
שְׁלִמַעֲלָה מִהַחֻקָּמָה וְשֶׁאֵר הַסְּפִירוֹת,
וְאַחַד הַפִּירוּשִׁים בְּשֵׁם זֶה הוּא שְׁהוּא
נִעְתָק וְנִבְדֵּל מִ'יוֹמִין' וְגִילּוֹי אֵלָּא
(נִעְלָם), וְעֲתִיק יוֹמִין' בֹּא לִידֵי גִילּוֹי
בְּבִינָה, כִּי הַעֲנָן הוּא דוּקָא כְּשִׁישׁ
הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה וְאִי אִפְשָׁר לְהַתַּעֲנֵג מִדְּבָר
רְחוּק וּמוֹפְשֵׁט וְזָהוּ מָה
שְׁפָתוֹב³⁰ בְּתוֹרָה וְעַבְדֵי הַלְוִי
הוּא, הוּא דָּא עֲתִיקָא²⁹, זֶה
עֲתִיק, שְׁהַתְגַּלּוֹת עֲתִיק הוּא
בְּבִינָה וְלֹא בַּחֻקָּמָה.
וּכְמִבּוֹאֵר בִּ'לְקוּטֵי תוֹרָה' לֵאדְמוּר
הוּקֵן (דְּרוּשִׁים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה):
"וְכֹדֵעַ כִּי הַתְגַּלּוֹת עֲתִיק הוּא בְּבִינָה...
וְחֵינּוּ מִפְּנֵי שְׁהִיא בַּחֲנִית הַשְּׁגָה וְעִיקָר
הַתְגַּלּוֹת הַתַּעֲנּוּג הוּא בְּהַשְׁגָּה דוּקָא כְּמוֹ
עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַם לְמִטָּה בְּאֲדָם כְּשֶׁנוֹפֵל לוֹ
אִיזָה הַשְּׁגָה וְשִׁכּוֹל חֲדָשׁ בְּאִיזוֹ עֲמֻקּוֹת
הוּא מִתְמַלֵּא תַּעֲנּוּג, אִמְנָם עִיקָר
הַתְגַּלּוֹת וְהַתְּפִשּׁוּת הַתַּעֲנּוּג
בְּשִׁלְיֻמוֹת הוּא דוּקָא אַחֵר כֵּךְ כְּשֶׁמִּשְׁגִּי
הַעֲמֻקּוֹת הַזֹּאת בְּהַרְחָבָה שְׁכָלוֹ וְרוּחָב
בִּינָתוֹ דוּקָא וְכִמוֹ כֵּן הוּא לְמַעֲלָה
שֶׁהַתַּעֲנּוּג עֲלִיּוֹן מְלוּבֵשׁ בַּחֻקָּמָה הַנִּקְרָא
עֲדָן שְׁהוּא עֶצֶם דְּבַר הַמּוֹשָׁג כְּמוֹ שְׁהוּא
עֲדִין בְּעֶצְמוֹתוֹ, אִמְנָם שֶׁם הוּא בְּהַעֲלֵם
וְעִיקָר הַתְּגַלּוּתוֹ כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ בַּבַּחֲנִית בִּינָה
שְׁהִיא בַּחֲנִית הַשְּׁגָה בְּהַתְּפִשּׁוּת אוּרֵךְ
וְרוּחָב כִּר".
וְעוֹד זֹאת, וִישׁ עֲנִין נֹסֵף בְּמַעֲלָה
הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא בְּמוֹחִין שְׁתַּחֲלִילֵת גִּילּוֹי הַתַּעֲנּוּג וְעֶצֶם הַתַּעֲנּוּג
הוּא בְּבַחֲנִית הַחֻקָּמָה, כְּלוּמֹר, אֶף שֶׁעִיקָר גִּילּוֹי הַתַּעֲנּוּג (בַּחֲנִית עֲתִיק)
הוּא בְּעִיקָר בִּינָה, כְּאִמְרוֹ לְעִיל, מִכָּל מְקוֹם תַּחֲלִיל גִּילּוֹי הַתַּעֲנּוּג הִיא בַּחֻקָּמָה
שְׁזָהוּ שְׁצִהְבוּ וְהֵאִירוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אֲבָהוּ כְּשֶׁמִּצָּא תּוֹסֶפְתָּא
חֲדָתָא³¹ חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא הִיָּתָה יָדוּעָה לוֹ קוֹדֵם לֵכֵן, דְּעֲנִין תּוֹסֶפְתָּא
חֲדָתָא תּוֹסֶפְתָּא חֲדָשָׁה מוֹרָה עַל הַחֲדִידוּשׁ וְהַמִּצְאָה, שְׁזָהוּ

(26) ראה סה"מ תרס"ה ע' עג ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תקז ואילך. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תשז ואילך. המשך תערוב"ב ח"א ע' שעד. ע' תסא ואילך. ד"ה ואהי' אצלו אמן דיום ב' דחג"ש תשמ"ג (התוועדות תשמ"ג ח"ג ע' 1544 ואילך). (27) ראה לקו"ת במדבר ז, ג. אוה"ת בראשית ח"ו תתרכג, ב. סה"מ תרצ"ו ע' 8. ובכ"מ. (28) זח"ב סב, א. פה, א. קבא, א. ועוד. (29) ראה זח"ג קעח, ב. וראה תו"א לך יא, סע"ב ואילך. ובכ"מ. (30) קרח יח, כג. (31) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ענין החכמה³² שהיא השלב הראשון בהתגלות השכל, ההמצאה
2 הראשונה של רעיון שכלי חדש, ומזה המהידוש וההמצאה בא התענוג
3 דצקהבו והאירו פניו.
4 וזהו האמור לעיל שהכתוב האומר שהתורה היא 'שעשועים', ענין התענוג,
5 כפי שבא בבחינת המוחין, גם הענין
6 דגן עדן, פידוע³³ בתורת
7 החסידות שחכמה נקראת בשם
8 עדן, ובינה נקראת בשם גן
9 עדן. והיינו, דעם היות
10 שבינה שהיא השלב שבו השכל
11 מסתעף ומתרחב לפרטים ולאורך
12 ורחב היא בחינת נהר³⁴ שבו
13 המים זורמים בשפע וברוחב (כנרמו
14 בלשון הכתוב בתורה 'שאל מרחובות
15 הנהר') שעליו על הנהר נאמר³⁵
16 בתורה אודות גן עדן ונהר יוצא
17 מעדן להשקות את הגן
18 (שהוא הנהר למעלה מבחינת
19 הגן שלכן הנהר משקה את הגן
20 ומשפיע לו), מכל מקום, מזה
21 גופא עצמו שהבינה היא נהר שיוצא
22 מעדן מוכן שהבינה אינה
23 בחינת עדן עצמו, אלא היא
24 רק הנהר שיוצא ונמשך מעדן
25 אל מחוץ לעדן, והחכמה שלמעלה
26 מהבינה היא בחינת עדן עצמו.
27 וכל זה האמור לעיל על ענין התענוג
28 שבתורה כפי שהוא במוחין, חכמה
29 ובינה, הוא לפי ששרש התורה
30 והמקור הראשון שלה הוא למעלה
31 מהחכמה, ולכן גם כפי
32 שהיא התורה בבחינת החכמה,
33 וגם כפי שנקמת כפי שהתורה
34 יוצאת ונמשכת מחכמה, יש בה
35 ענין השעשועים שהוא ענין
36 התענוג.
37 וממשיך בכתוב, ומפרט מעלה
38 נוספת של התורה משחקת לפניו
39 בכל עת, דקאי וענין זה מכון
40 על התורה כפי שנמשכה בבחינת המדות, שזה הוא ענין
41 בכל עת, שהוא כללות ענין המדות בגדר זמן ועת, שבאופן כללי
- נחן תחת גדרי הזמן אלא שהוא בבחינת בכל עת, כלי שינויים
ולמעשה קיים תמיד, בכל הזמנים, ללא שינויים בגלל שינויי הזמנים.
ובבחינה זו של המידות העליונות נאמר משחקת לפניו גו',
דהנה, ענין השחק הוא התגלות התענוג כשהתענוג מתגלה,
הדבר בא לידי ביטוי בשחק הניכר
בגלוי וזהו³⁶ הפירוש הפנימי במה
שאמר רז"ל³⁷ בגמרא אסור
לאדם שימלא פיו שחוק
בעולם הזה (זה לשון הגמרא:
"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר
יוחאי, אסור לאדם שימלא שחוק פיו
בעולם הזה, שנאמר אז ימלא שחוק
פינו ולשונו רנה, אימתי, בזמן
שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם
אלה", שחוק דוקא, והאסור הוא
דוקא על צחוק היינו, דאף
שעבודת ה' צריכה להיות
מתוך שמחה, כמו שכתוב³⁸
בתורה שיבוא עונש, חס ושלום, תחת
אשר לא עבדת את ה' אלקיך
בשמחה, ועוד זאת, שצריך
להיות עבודת ה', לא רק מתוך
שמחה אלא גם מתוך טוב לב,
כהמשך הכתוב האמור 'תחת
אשר לא עבדת... ובטוב לבב,
מכל מקום למרות שעבודת ה'
צריכה להיות גם מתוך שמחה וגם
מתוך טוב לב, בכל זאת אסור
שימלא פיו שחוק, כי זה
הצחוק מלוא הפה מורה על
הרגשת השמחה ביותר יתר על
המידה], וענין זה של הרגשת
התענוג בגלוי, באופן ניכר ונרגש,
הוא במדות דוקא שמהות
המידות הוא ענין הרגש, כי,
המשכת התענוג במוחין
למרות שהיא בהחלט קיימת, כמבואר
לעיל, מכל מקום המשכת התענוג
במוחין, אינה בהתגלות כל כך,
ונרגש והדבר בא לידי ביטוי בצרכיות והארת הפנים בלבד,
ודוקא במדות בא התענוג בהתגלות ובמורגש בצורה גלויה,

(32) ראה לקו"ת מסעי צג, ב. סה"מ תרנ"ז ע' רסו. ועוד. (33) סה"מ תרס"ה, מאמרי אדה"ז ואוה"ת שה"ש שם. (34) ראה לקו"ת שה"ש לט, ב. ובכ"מ. (35) בראשית ב, יו"ד. (36) ראה הגהת הצ"צ במאמרי אדה"ז שם (ע' תקח), ובאוה"ת שה"ש שם (ע' תשט). (37) ברכות לא, א. (38) תבוא כח, מז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ניכרת ומורגשת, ונמצא שבחלק זה של הפסוק, 'משחקת לפניו בכל עת'
2 מדובר על המשכת התורה משרשה ומקורה בתענוג העליון, אל המידות
3 העליונות.
- 4 וממשיך בפתוב, ומוסיף ומפרט מעלה נוספת של התורה שהיא
5 משחקת בתבל ארצו, דקאי
6 על התלבשות התורה
7 בספירת המלכות, בחינת
8 ארץ, הנמצאת למטה, וכך ספירת
9 המלכות היא התחתונה והאחרונה
10 מעשר הספירות דמלכות ספירת
11 המלכות כפי שהיא בעולם האצילות
12 היא שורש הנבראים דבריאה
13 יצירה עשיה העולמות שלמטה
14 מעולם האצילות.
15 ומסיים בפתוב, ומונה את המעלה
16 החמישית של התורה וישעשועי
17 את בני אדם, דקאי שזה מכון
18 על התורה כפי שגמשה
19 למטה בעולם הזה דוקא.
20 ובבחינה זו דוקא נאמר
21 הלשון ששעשועי, השעשוע שלי,
22 של עצמות האלויות, שהוא ענין
23 השעשועים העצמיים, כי,
24 על ידי לימוד התורה למטה
25 כפי שהתורה ירדה דרגות רבות
26 ממקורה ושרשה הראשון עד
27 שנתלשבה בעניני העולם הזה דוקא
28 מגיעים בבחינת ששעשועי
29 המלך בעצמותו³⁹ התענוג
30 העליון ששם הוא שורש ומקור התורה,
31 כפי שממשיך ומבאר להלן.
- 32 (ד) וביאור הענין⁴⁰, דהנה
33 ידוע שבהמשכת וגילוי אלקות
34 לעולמות ונבראים בכלל יש שני
35 אופנים, אור ישר המשכה
36 מלמעלה למטה, מהאלויות אל
37 העולמות והנבראים ואור חוזר
38 העלאה מלמטה למעלה, התקרבות של
39 העולמות והנבראים לאלקות. וכן
40 הוא גם בלימוד התורה⁴¹,
41 שישנו לימוד התורה באופן
42 דאור ישר, שלומד ומבין
- כז', והאור והשכל של התורה מאיר באדם הלומד ונקלט בו ולימוד
בדרך אור חוזר, באשר האדם לומד תורה ואינו מבין, או
שיש לו קושיות ממקום אחר המפריעות לו להבין את הלימוד,
ומתגבר על ההעלמות והקושיות כז' ובכל זאת ממשיך ללמוד.
וזהו ההפך ההפך ההפך בין
תלמוד ירושלמי ותלמוד
בבלי⁴², שבתלמוד ירושלמי
אין ריבוי קושיות ואריכות
הפסוק והשקלא וטריא
דיונים, והלימוד הוא בדרך
אור ישר שמאיר ונקלט ללא קושי,
ותלמוד בבלי יש בו קושיות
וכז' ופסולים ודיונים ארוכים,
וכמאמר רז"ל⁴³ בגמרא על
הכתוב במגילת איכה במחשבים
הושביני⁴⁴ זה תלמודה של
בבלי, שזהו הלימוד באופן
דאור חוזר מתוך מאמץ ויגיעה
מצד האדם, היינו מלמטה למעלה.
והנה ידוע בתורת הסוד
שהלימוד בדרך אור חוזר
מגיע מתעלה ריגועי למעלה
באין ערוך לאין שיעור יותר
מהלימוד דאור ישר. ועל
דרך שמצינו בענין המעלה
דתלמוד ירושלמי לגבי
תלמוד בבלי, שגם היא מעלה
באין ערוך עד כדי כך, שרבי
זירא שהיה בבבל והיה רגיל ללמוד
תלמוד בבלי ורצה לעלות לארץ
ישראל וללמוד שם תלמוד ירושלמי
הוצרך לצום מאה תעניות
כדי לשכוח לימודו בתלמוד
בבלי⁴⁵, ולהיות מוכן ללמוד תלמוד
ירושלמי שמזה מוכן שתלמוד
בבלי אינו בערך לגבי תלמוד
ירושלמי, אלא הריחוק של תלמוד
בבלי מתלמוד ירושלמי הוא באין ערוך
כי, אילו הייתה העליה
מתלמוד בבלי לתלמוד
ירושלמי בסדר והדרגה, אם
המעבר והעליה מלימוד תלמוד בבלי

(39) ראה עמק המלך שער א. וראה לקו"ת שה"ש כז, סע"א. (40) ראה המשך תרס"ו ע' צא ואילך. ס"ע צד ואילך. (41) ראה המשך הנ"ל ע' פ ואילך. (42) ראה המשך הנ"ל ע' צ ואילך. וראה גם שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. ד"ה והתהלכתי בתוכם פ"ב (לעיל ע' 111). (43) סנהדרין כד, א. (44) איכה ג, ו. (45) ב"מ פה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ללימוד תלמוד ירושלמי היה הרדגתי לא הָיָה צָרִיף לִשְׁכּוֹחַ תִּלְמוּד
2 בְּכָלִי בְּכָדִי לִלְמוּד תִּלְמוּד יְרוּשָׁלְמִי, אלא להיפך, לימוד תלמוד
3 בבלי היה יכול להיות הכנה מתאימה ללימוד תלמוד ירושלמי וְכִינֵן
4 שֶׁבְּכָדִי לִלְמוּד תִּלְמוּד יְרוּשָׁלְמִי הוּצָרָף רבי זירא לִשְׁכּוֹחַ חִיזו
5 את המראה, המחזה דִּתְלִמוּד
6 בְּכָלִי, הָרִי מוֹכֵן שְׂזוּהִי המעבר
7 מתלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי
8 עֲלִיָּה שְׁבָאִין עָרוּף. וּמָזָה
9 מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַמְעֵלָה
10 דִּתְלִמוּד בְּכָלִי לְגַבִּי תִלְמוּד
11 יְרוּשָׁלְמִי, מַעֲלַת אור חוזר
12 לעומת 'אור ישר', שִׁמְעֵלָה זו של
13 תלמוד בבלי לגבי תלמוד ירושלמי
14 הִיא לא מעלה יחסית בלבד אלא היא
15 מעלה בָּאִין עָרוּף לְגַמְרִי ללא כל
16 יחס והשוואה.
17 וְהִנֵּה בְּלִימוּד דָּאֹר חוֹזֵר
18 גּוֹפָא עצמו יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנִים 46
19 כפי שממשיך ומפרט. אוֹפֵן
20 הָרָאשׁוֹן בלימוד תורה בדרך 'אור
21 חוזר', שִׁמְתִּיגֵעַ ומתאמץ
22 בְּלִימוּדוֹ כְּדִי לְהַבִּין אֵת
23 הִלְימוּד, וללא יגיעה גדולה אינו
24 מבין, הִנֵּה אֵף שִׁישׁ בָּזָה יִגִּיעָה
25 עֲצוּמָה, וְהָרִי עֲנִין הִיגִיעָה
26 אִינוֹ עֲנִין שֶׁל הִבְנָה שְׁכָלִית,
27 שְׁהָרִי עֲנִין הַשְׁכָּל הוּא
28 מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה בדרך 'אור ישר'
29 וְלֹא מְלַמְטָה לְמַעֲלָה בדרך 'אור
30 חוזר', וְגַם עֲצָם עֲנִין הִיגִיעָה
31 אִינוֹ עֲנִין שֶׁל שְׁכָל עצם המאמץ
32 הוּא לא פעולה של השכל אֲלָא
33 לְמַעֲלָה מִמָּנּוּ, המאמץ עצמו הוּא
34 דבר על-שכלי, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי
35 הִיגִיעָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּעֲנִין
36 הַשְׁכָּל סוף סוף מדובר ביגיעה
37 ומאמץ כדי לקלוט דבר של שכל.
38 וְאוֹפֵן הַשְּׁנִי בלימוד בדרך 'אור
39 חוזר' הוּא שְׁלֹמֵד כְּדִי לִידַע
40 אֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, כדי
41 לדעת את ההלכה למעשה בפועל, כיון
42 שְׁרוּצָה לְהַשִּׁיג להבין ולדעת אֵת
43 הַכּוּוּנָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁבְּעֲצָמוֹת
44 וּמַהוּת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וּמַתְרָא שְׁמָא לא יְכוּוֹן לְרַצּוֹן
- הָעֲלִיּוֹן, הכוונה והמטרה של הלימוד היא כדי למלא ולקיים את הרצון
האלוקי העליון, בהתאם לכוונה האלוהית העליונה של עצמות האלוקות,
וְלָכֵן כיון שזו הכוונה והמגמה של הלימוד נּוֹפֵל עָלָיו על הלימוד אִימָה
וְפַחַד, וְעוֹמֵד בַּתְּנוּעָה שֶׁל כִּיּוּץ והכנעה, להיפך מהתפשטות של
המציאות האישית, והכיוון הוא המניע
שלו לְהַתְיַגֵּעַ בְּיוֹתֵר כּוֹ, הִנֵּה
יִגִּיעָה זו של האופן השני בלימוד
של 'אור חוזר' אִינָה עֲנִין שֶׁל
שְׁכָל כָּלִל (שלא כמו באופן
הראשון שאננו היגיעה עצמה אינה
ענין של שכל, אבל סוף סוף זו יגיעה
בענין השכל, ואילו היגיעה לידע מה
לעשות כדי לכוון לרצון העליון היא
לא ענין של שכל כלל).
וְהִנֵּה לְכָאוּרָה נִרְאָה שְׁבָאוֹפֵן
הַשְּׁנִי בלימוד על מנת לדעת את
המעשה בפועל לא שִׁיף
שֶׁהִלְימוּד יִהְיֶה מִתּוֹף תַּעֲנוּג.
דְּבִשְׁלָמָא בשלום, כלומר הדבר
מוֹכֵן וּמַתְקֵב בְּאוֹפֵן הָרָאשׁוֹן,
בלימוד ללא הכנה הָרִי אֵף
שְׁלֹמֵד בְּרִיבּוּי יִגִּיעָה במאמץ
רב וְהוּא מְסוּר אֶל הִלְימוּד
בְּכָל עֲצָמוֹתוֹ עם כל המציאות שלו
(אִינְגְּאָנֵץ אִיבְּעָרְגֵּעְגֵּעְבֵּן מסור
לחלוטין) עַד שֶׁחֲזִיו אִינֵם שְׁוִים
ללא לימוד זה, מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן
שִׁיגִיעָתוֹ הִיא לְהַשִּׁיג ולהבין
אֵת הַשְׁכָּל, וכל חפצו ומגמתו הוּא
לדעת ולהבין הָרִי שִׁיף יתכן
שִׁיגִיעָה בָּזָה תַּעֲנוּג כי שכל
מטבעו גורם תענוג. מָה שְׁאִין בֵּן
בְּאוֹפֵן הַשְּׁנִי, שְׁאִינוֹ בַּתְּנוּעָה
שֶׁל שְׁכָל כָּלִל, ומלכתחילה אין לו
כוונה ומגמה להבין אֲלָא כָּל
מְצִיאוֹתָיו הִיא בְּכִיּוּץ שמכניע
ומבטל את עצמו ואת המציאות שלו
ואת הרצונות שלו, הָרִי לְכָאוּרָה
אֵין שִׁיף לא יתכן שִׁיגִיעָה בָּזָה
תַּעֲנוּג. אֲכָל בְּאֵמַת לאמיתו של
דבר הִנֵּה גַּם אִפִּילוֹ בְּאֵפֶן לִימוּד
זֶה שכל מגמתו היא לדעת את
המעשה יֵשׁ עֲנִין שֶׁל תַּעֲנוּג, כפי
שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויובן זה על פי משל⁴⁷ משר ועבד שמקיימים שניהם את
2 פקודת המלך, הגה השר יודע ומבין כיצד המלך מנהיג את
3 המדינה בטוב, ולכן הוא השר מקיים את פקודתו של המלך
4 גם מחמת אהבת השר להמדינה, דכיון שידע שקיים
5 פקודת המלך היא תועלת וטובה למדינה, לכן מקיים
6 השר את הפקודה, ויש לו חיות ותענוג בזה הנובעים
7 מהכרה שהדבר הוא לטובת המדינה. מה שאין בן העבד המקיים
8 פקודת המלך, הרי העבד אינו מציאות לעצמו כלל אלא
9 כטל לחלוטין לאדון, וכל מציאותו של העבד אינה אלא לקיים
10 פקודת האדון, ואין לו בזה ולעבד אין בקיום הפקודות לא
11 הבנה במוחין ולא רגש במוחות, ולכאורה כיון שהעבד
12 ממלא את הפקודות מתוך ביטול מוחלט, ללא הבנה וללא רגש, אין
13 לו תענוג בזה כלל. אף באמת לאמיתו של דבר על כרחך
14 בהכרח צריך לומר שיש גם לעבד תענוג (נעלם) היינו תענוג
15 לא נרגש שקיים רק בהעלם, אבל ישנו) בקיום פקודת המלך.
16 וראיה לזה, והוכחה לכך שלאמיתו של דבר גם לעבד יש תענוג שהרי
17 אנו רואים שהעבד רוצה להדר בפקודת המלך לקיימה
18 למלא אחר הפקודה לא רק כדי לצאת ידי חובה אלא מתוך הידור
19 ויופי, שמנה מהרצון של העבד להדר בקיום הפקודה מוכח שיש
20 לו תענוג בזה, שהרי מצד עצם הקבלת עול (והעבדות) שלו היה צריך לקיים רק פקודת
21 המלך כמו שהיא ולא יותר, שהרי פקודת המלך היא רק מלוי רצונו ולא יותר מזה, ואין בזה
22 ענין דיופי והידור. ומנה שהעבד רוצה ליפות ענין דיופי והידור. ומנה שהעבד רוצה ליפות
23 ולהדר בקיום פקודת המלך, מוכח, שיש לו תענוג (נעלם) בקיום פקודתו. ויש לומר,
24 שתענוג העבד הוא תענוג המלך עצמו, דכיון שהעבד אינו מציאות לעצמו כלל, ער אליין איז
25 גארניט, וכל מציאותו היא רק למלאות רצון האדון, לכן התענוג שלו הוא תענוג האדון,
26 היינו שתענוג האדון נמצא בו. וכן הוא גם בנמשל, שהלומד על מנת לעשות דוקא, הגה
27 אף שהלומד והיגיעה שלו הם מתוך פיוץ הנפש, והיה מקום לחשוב שמפני היותו בביטול והכנעה
28 לא יתכן שיהיה לו תענוג בלימוד זה מכל מקום באמת יש לו
29 ללמוד תורה כדי לדעת את המעשה תענוג (נעלם) בזה, ואדרבה,
30 כיון שהוא הלומד עצמו אין לו מאומה בלימוד זה, שהרי הלומד אינו בשביל איזו שהיא
31 תועלת אישית או הנאה אישית שתהיה לו מכך אלא על מנת לעשות, וכל הכוונה היא לעשות את רצון ה'
32 נמצא, שהתענוג שלו של הלומד בזה בלימוד באופן כזה הוא
33 התענוג שלמעלה באלוקות, שנגזש בו באדם התענוג
34 בלימוד זה, שהרי הלימוד אינו אלא על מנת לעשות, נמצא, שהתענוג שלו
35 בזה הוא התענוג שלמעלה, שנגזש בו התענוג שלמעלה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

עצמו' לתענוג העליון כפי שהוא ב'פנימיות אבא פנימיות עתיק' הוא על 43
 דרך ההפך בין תענוג המורגש והמורכב תענוג שיש לו גורם 44
 שיוצר אותו (כמו תענוג שנובע מהבנת שכל עמוק) שאמנם הוא תענוג, אבל 45
 יש לו הגבלה (בהתאם למידת ורמת השכל) והוא ענין התענוג כפי שהוא 46
 ב'פנימיות אבא פנימיות עתיק' ולשם 47
 מגיע הלימוד של 'אור חזון' באופן 48
 השני לתענוג הפשוט תענוג 49
 עצמי שאינו תלוי בשום דבר ולכן הוא 50
 תענוג בלתי מוגבל שזהו ענין התענוג 51
 כפי שהוא ב'פנימיות עתיק' עצמו 52
 ולשם מגיע הלימוד של 'אור חזון' 53
 באופן הראשון. 54
 וכמבואר⁵⁰ גם לענין הגילוי 55
 של האלוקות דלעתיד לבוא, 56
 בימות המשיח, דלפעמים 57
 איתא⁵¹ מובא, אודות הגילוי לעתיד 58
 לבוא, שהדבר יהיה על ידי סעודה, 59
 כדברי המדרש, אריסטון (פירוש 60
 סעודה לבוקר⁵²) עתיד 61
 הקב"ה לעשות לעבדיו 62
 הצדיקים לעתיד לבוא, 63
 ולפעמים איתא⁵³ מובא, כדברי 64
 הגמרא, עולם הבא אין בו לא 65
 אכילה ולא שתיה כו' ואם כן 66
 אין סעודה לעתיד לבוא ולכאורה 67
 הדברים סותרים זה לזה. 68
 ומבואר בזה, בתורת החסידות, 69
 שהן שתי מדרגות בהגילוי 70
 של האור האלוקי דלעתיד, 71
 דבתחילה בשלב ראשון יהיה 72
 גילוי התענוג המורכב 73
 והמורגש, תענוג שנגרם מדבר 74
 מסוים ותלוי בו וזהו ענין 75
 אריסטון תענוג מגורם שנמשל לסעודה, ולאחרי כן בשלב מאוחר יותר 76
 ונעלה יותר בימות המשיח יהיה גילוי התענוג הפשוט, שאינו 77
 מורכב בשום דבר ואינו תלוי בשום דבר, וזהו התענוג העצמי שאינו 78
 מורגש כלל בדבר כלשהו מלבד התענוג עצמו, שזהו ענין עולם 79
 הבא אין בו לא אכילה כו' כי זהו עונג ללא ביטוי, על דרך שני 80
 אופני התענוג של שני אופני הלימוד בדרך 'אור חזון' שהאופן הראשון דומה 81
 לתענוג מורגש, והאופן השני דומה לתענוג בלתי מורגש, כמבואר לעיל. 82
 (ה) וזהו התוכן הפנימי של מעלת התורה המנויה כאן אחרונה בפסוק 83
 ושעשועי את בני אדם, שדוקא על ידי לימוד התורה 84

ש'למעלה ועל דרך המבואר לעיל במשל שהעבד המקיים את פקודות 1
 האדון מתוך ביטול מוחלט, רק מתוך מגמה לעשות רצון האדם, יש לו תענוג 2
 בכך אבל אין זה אלא תענוג האדון שנפעל בעבד. 3
 וממשיך ומוסיף ביאור במעלה המיוחדת של הלימוד על מנת לדעת את 4
 המעשה, לפי פנימיות הדברים. 5
 והענין בזה, שעל ידי אופן 6
 השני בהלימוד בדרך אור 7
 חזון, מלמטה למעלה, ומתוך ביטול 8
 וקבלת עול, מגיעים הלימוד חשוב 9
 כל כך שיש לו 'נגיעה' בהתענוג 10
 העצמי האלוקי שלמעלה, 11
 בחינת פנימיות עתיק 12
 ממש⁴⁸, היינו במדרגת 'עתיק' 13
 עצמה, ענין התענוג העליון, יש 14
 'חיצוניות עתיק' רפנימיות עתיק' 15
 ולימוד זה 'מגיע' עד 'פנימיות עתיק' 16
 מה שאין כן באופן הראשון 17
 של לימוד בדרך 'אור חזון', לימוד 18
 ללא הבנה שעל ידי מגיעים רק 19
 בבחינת פנימיות אבא 20
 פנימיות עתיק⁴⁹, מבואר בתורת 21
 הסוד שהעומק והפנימיות של בחינת 22
 החכמה (הנקראת 'אבא') קשור עם 23
 העומק והפנימיות של בחינת 'עתיק', 24
 ועל כך מבואר כאן שההבדל בין שני 25
 האופנים של הלימוד בדרך 'אור חזון' 26
 הוא שאמנם שניהם קשורים עם בחינת 27
 'עתיק' (בחינת התענוג שלמעלה), אבל 28
 בעוד שבאופן השני הלימוד מגיע עד 29
 'פנימיות עתיק' עצמה (כפי ש'עתיק' 30
 הוא בכתר עליון), הרי באופן הראשון 31
 'הנגיעה' בבחינת 'פנימיות עתיק' היא 32
 רק כפי ש'פנימיות עתיק' נמצאת 33
 ב'פנימיות אבא' (החכמה), דאף שאין הפונה בזה בכך ש'פנימיות 34
 אבא פנימיות עתיק' שפנימיות אבא מלבד ומכסה לפנימיות 35
 עתיק, אלא 'פנימיות אבא' אינו מהווה כיסוי והעלם על 'פנימיות עתיק' 36
 אלא להיפך שיש ב'פנימיות אבא' הארה של 'פנימיות עתיק' מכל מקום, 37
 בכל זאת אין זה ענין 'פנימיות עתיק' בשלימותו ובטהרתו, כי הרי זה כפי 38
 שפנימיות עתיק נמשך בפנימיות אבא, ואין זה בחינת 39
 פנימיות עתיק עצמו ורק באופן השני הלימוד 'מגיע' לפנימיות עתיק' 40
 עצמו. 41
 וההפך ביניהם ההבדל בין התענוג העליון כפי שהוא ב'פנימיות עתיק' 42

(48) ראה המשך הנ"ל ע' צז. סה"מ תרצ"ו ע' 8 ואילך. (49) פרי עץ חיים שער הק"ש פט"ו. הובא בלקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך. (50) המשך הנ"ל שם. (51) ויק"ר פי"ג, ג. (52) מתנות כהונה שם. (53) ברכות יז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 שסדר הדברים בפסוק הוא מלמעלה למטה, פי, ענין ואֵהִיה אֶצְלוֹ
 45 אָמוֹן הוּא כִּפִּי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁאִין זֶה
 46 עֲנִין הַתּוֹרָה כְּשֶׁלְעֶצְמָהּ, שֶׁהִרִי עֲנִין זֶה הוּא מִצַּד עֲצָמוֹתוֹ
 47 יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא מִצַּד הַתּוֹרָה וּנְמַצָּא שֶׁבְּעוֹמֵק הָעֲנִין זֶה מַעֲלָה בְּעֶצְמוֹתוֹ
 48 וְלֹא מַעֲלָה שֶׁל הַתּוֹרָה עֲצָמָה, וְלִכְּנִי
 49 מְדַגִּישִׁים דּוֹקָא אֶת עֲנִין אֲלָפִים שָׁנָה
 50 קְדָמָה תּוֹרָה לְעוֹלָם, הַנִּרְמָז בְּמַעֲלָה
 51 הַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּפִסּוֹק, 'שְׁעוֹשִׁיעִים יוֹם יוֹם',
 52 כִּי זֶה מַעֲלָה שֶׁל הַתּוֹרָה עֲצָמָה.
 53 וְזֶהוּ גַם מָה שֶׁאָמַר כָּבוֹד
 54 קְדוּשַׁת מוֹרִי חֲמִי אֲדָמוֹ"ר⁵⁶
 55 הַרְבֵּי הַרִּי"צ בְּשֵׁם רַבֵּינוּ הִזְקֵן,
 56 שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה נִתְּנָה שְׁלִשָּׁה
 57 עֲנִינִים. גְּלִיָּא דְתוֹרָה, חֵלֶק
 58 הַנִּגְלָה שֶׁבְּתוֹרָה רְזִין דְאֲוִרִיתָא,
 59 סוּדוֹת הַתּוֹרָה וְהַפֶּתַח עַל עֲבוּדָה
 60 וְהַכּוֹחַ לְעִבּוּד אֶת ה', כִּפִּי שֶׁמִּמִּשְׁךְ
 61 וּמִבְּאֵר.
 62 וְהָעֲנִין בְּזֶה, שְׁגִלְיָא דְתוֹרָה
 63 חֵלֶק הַנִּגְלָה שֶׁבְּתוֹרָה (הַמְּשֻׁנָּה, הַגְּמָרָא
 64 וְהַהֲלָכָה) הִיא בְּהַתְּגַלּוּת עֲכָשִׁי
 65 בּוֹמֵן הַגְּלוּת. וְרְזִין דְתוֹרָה סוּדוֹת
 66 הַתּוֹרָה הֵם טַעְמֵי תוֹרָה הַנִּסְתָּרִים
 67 כַּעַת שֶׁיִּתְגַּלְּלוּ לְעֵתִיד (כַּפִּירוֹשׁ
 68 רַש"י עַל הַכּוֹתֵב בְּשִׁיר הַשִּׁירִים 'שְׁקִנִּי
 69 מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהָ': "וּמִבְּטַחֲתִים מֵאֲתוֹ
 70 לְהוֹפִיעַ עוֹד עֲלֵיהֶם לְבָאֵר לָהֶם סוּד
 71 טַעְמֵיהָ וּמִסְתָּר צִפּוֹנוֹתֶיהָ"), שֶׁזֶּהוּ
 72 בְּחִינַת תַּעֲנוּג הַמּוֹרֶגֶשׁ הַנִּזְכָּר
 73 לְעִיל, כִּי מְדוּבָר בְּתַעֲנוּג שְׁנוּבֵעַ
 74 מִגִּילּוֹ הַסּוּדוֹת. וְהַפֶּתַח עַל עֲבוּדָה
 75 שֶׁהִיא בְּאֹפֶן שֶׁל אֹר חוּזָר,
 76 עֲבוּרָת ה' מִתּוֹךְ בִּיטוֹל וְקִבְלָת עוֹל
 77 הוּא עֲנִין שֶׁלְמַעֲלָה גַם מִשְׁכָּל
 78 וְטַעַם כְּמוֹס, נַעֲלָה אֶפִילוֹ מִשְׁכָּל
 79 נַעֲלָם שֶׁל סוּדוֹת הַתּוֹרָה, לְמַעֲלָה גַם
 80 מִטַּעְמֵי תוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלְּלוּ לְעֵתִיד
 81 וְכַעַת הֵם סוּדוֹת נִסְתָּרִים, כִּיֵּן
 82 שֶׁעֲנִין זֶה שֶׁל עֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ 'אוֹר
 83 חוּר' מְגִיעַ בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
 84 וְכִנּוּקָר לְעִיל שֶׁעֲנִין זֶה
 85 יִתְגַּלְּלָה לְעֵתִיד דּוֹקָא וְאִינוּ גְּלוּי כַּעַת. אֲמָנָם, גַם עֲנִין זֶה נִתֵּן
 86 בְּמִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁאֵין הַכּוֹחַ לְעִבּוּרָת ה' גַם בְּאֹפֶן זֶה דְּכִיֵּן שְׁלֹא

1 לְמַטָּה (כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב אֶת בְּנֵי אֲדָם הֵינּוּ הַתּוֹרָה כִּפִּי שִׁירָה לְעוֹלָם
 2 הוּא וְנִלְמַדָּת עַל יְדֵי בְנֵי אָדָם), שֶׁהִלְמִיד הוּא בְּבְחִינַת אֹר חוּזָר
 3 וְהַתְּחַבְּרוּת עִם הָאֱלֻקוֹת שֶׁבְּתוֹרָה נִפְעֵלָת בְּדֶרֶךְ מִלְמָטָה לְמַעֲלָה, וּבְאֹפֶן
 4 הַשְּׁנִי הַנִּזְכָּר לְעִיל, אֲזִי דּוֹקָא אִז מְגִיעִים עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה
 5 לְבְּחִינַת שְׁעוֹשִׁיעִי, אוֹתָהּ בְּחִינָה
 6 בְּעוֹנֵג הָעֲלִיָּין שֶׁהִיא הַשְּׁעוֹשִׁיעִים
 7 הַעֲצָמִים, שְׁעוֹשִׁיעִי הַמְּלָךְ
 8 בְּעֶצְמוֹתוֹ, עֲנִין הָעוֹנֵג הָעֲצָמִי
 9 הַבְּלָתִי מְדוּכָב וּבְלָתִי מְדוּגֶשׁ שֶׁזֶּהוּ
 10 עֲנִין הַתּוֹרָה כִּפִּי שֶׁהִיא
 11 בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵהִיה
 12 אֶצְלוֹ אֶצֶל עֲצָמוֹת הָאֱלֻקוֹת
 13 אָמוֹן⁵⁴.
 14 וְכִזָּה יוֹכֵן מָה שֶׁכְּתוּב וְאֵהִיה
 15 אֶצְלוֹ אָמוֹן גו', אֵהִיה לְשׁוֹן
 16 עֵתִיד דּוֹקָא, וְנִתְבָּרָא לְעִיל שֶׁאִמָּנָם
 17 עַל פִּי הַדְּקוּק ה' שֶׁבְּרָשׁ הַמִּילָה
 18 ('וְאֵהִיה') הוֹפֶכֶת אֶת מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה
 19 לְלִשׁוֹן עֵבֶר, אֲבָל לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים
 20 פִּירוֹשׁ הַמִּילָה הוּא לְשׁוֹן עֵתִיד כִּיֵּן
 21 שֶׁעֲנִין זֶה שֶׁל מַעֲלָת הַתּוֹרָה כִּפִּי
 22 שֶׁהִיא 'שְׁעוֹשִׁיעִי הַמְּלָךְ בְּעֶצְמוֹתוֹ'
 23 יִתְגַּלְּלָה לְעֵתִיד בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ
 24 דּוֹקָא, וְהֵינּוּ, שֶׁעֲכָשִׁי בּוֹמֵן
 25 הַגְּלוּת נַעֲשִׂית הַמְּשֻׁכָּת הַתּוֹרָה
 26 כִּפִּי שֶׁהִיא בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
 27 וְגַם יֵשׁ תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת
 28 בְּאֶצִּילוֹת⁵⁵, אֲבָל כֹּל מָה שֶׁנִּמְשָׁךְ
 29 עֲכָשִׁי, הַהִמְשָׁכָה עֲצָמָה וְכֵן הַתּוֹסֶפֶת,
 30 הוּא עֲדִיין בְּהַעֲלָם, וְאִילוֹ הַהִתְּגַלּוּת
 31 שֶׁל הַמְּשֻׁכָּת אֵלוֹ בְּאֹפֶן שֶׁהַדְּבָרִים
 32 יֵהִיו נִיכְרִים וְנִגְרָשִׁים בְּגִלּוֹי בְּעוֹלָם
 33 תִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא דּוֹקָא וְלִכְּנִי
 34 נִאֲמַר 'וְאֵהִיה' בִּלְשׁוֹן עֵתִיד.
 35 וְזֶהוּ גַם מָה שֶׁבְּמִתֵּן דּוֹקָא
 36 הַנִּזְכָּר לְעִיל בְּפִתְיַח הַמִּאֲמָר
 37 חֲשִׁיב מוֹנִים אֶת מַעֲלָת הַתּוֹרָה
 38 שֶׁקִּדְמָה לְעוֹלָם אֲלָפִים
 39 שָׁנָה, שֶׁהוּא עֲנִין וְאֵהִיה
 40 שְׁעוֹשִׁיעִים יוֹם יוֹם, וְשֵׁנִי יָמִים
 41 שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא הֵם אֲלָפִים שָׁנָה,
 42 כְּמִבְּאֵר לְעִיל, וְלֹא חֲשִׁיב וְלֹא מוֹנִים הַמַּעֲלָה דְאֵהִיה אֶצְלוֹ אָמוֹן
 43 שֶׁהִיא הַמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה בְּפִסּוֹק, וְהַמַּעֲלָה הָעֲלִיּוֹנָה בִּיחּוּר, כְּמִבְּאֵר לְעִיל

(54) ראה גם סה"מ תרצ"ו שם. (55) תניא קר"א קנו, א. וראה ד"ה באתי לגני פ"ה (תו"מ ח"ב ע' 198. תו"מ סה"מ שבט ע' רסז). וש"נ. (56) ספר השיחות תש"ה ע' 102.

ביאור בדרך אפשר

ב'אור חזר' ניתנו כבר במתן
תורה, אלא שהתגלות
בפועל ובגלוי תהיה לעתיד
לבוא.

ביאור בדרך אפשר

1 יהיה עוד פעם מתן תורה⁵⁷, 1 שלא יהיה עוד פעם מתן תורה⁵⁷, הרי מוכן
2 כמובא בחסידות, הרי מוכן שכל 2 שכל הענינים ניתנו כבר במתן תורה, אלא
3 הענינים כולל גם הכוח לעבודת ה' 3
4 באופן נעלה זה, האופן הכי נעלה 4

(57) סה"מ תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. המשך תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 51 (השני).

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

21 מתרצת הגמרא: אמר רבא, אין זו כוונת הברייתא, אלא כוונתה כל
22 היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת, כלומר בכל אופן שבהן מוזהר
23 שלא לשאת אשה פסולה, כגון זונה וחללה, אף היא מוזהרת שלא
24 להינשא לו. וכל היכא דהוא – הכהן לא מוזהר שלא לשאת אותה,
25 ובכלל זה חלל המותר בכשירה, גם היא לא מוזהרת – אינה
26 מוזהרת שלא להינשא לו.
27 מקשה הגמרא: והא מהבא נפקא – וכי מכאן נלמדת הלכה זו
28 שהאיש והאשה שוים באיסורים, הלא מדרב יהודה אמר רב נפקא,
29 דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישימא, נאמר בתורה
30 בפרשת אשם גזילות (במדבר ה' ו') 'איש או אשה כי יעשו מקל חמאת
31 האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההוא, ומהתיבות 'איש או
32 אשה' למדים שהשניה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה,
33 כלומר איסורים שיש עליהם מלקות או כרת, והיינו שגם הנשים
34 מוזהרות בהם.
35 מתרצת הגמרא: אי מההיא – אם היינו למדים זאת רק ממה
36 שכתוב 'איש או אשה' הוה אמינא – הייתי סבור לומר שדווקא
37 בלאו השניה ככל – באיסורים הנזהרים בכל ישראל, נשים מוזהרות
38 כאנשים, אבל בלאו שאינו שוה ככל כמו איסור זונה וחללה הנזהר
39 רק בכהנים, לא הוזהרו נשים כאנשים, לכן ייתר הכתוב תיבות 'לא
40 יקחו' ללמד שגם באיסורי כהונה מוזהרות הנשים כאנשים.

1 ממזרת. וכיון שאין המשנה עוסקת בכהנת, אין ממשנתנו הוכחה
2 לדרברי רב שכהנת כשירה מותרת להינשא לחלל.
3 שואלת הגמרא: אי הכי, מה ששינוי בהמשך המשנה 'חלל שנשא
4 כשירה ויש לו אח כשר', נמי נפרש שהכוונה כשר לקהל, ויש לדייק,
5 מכלל דהוא – החלל, אינו כשר אלא פסול לקהל, והרי אין זה נכון,
6 שהרי חלל אינו פסול לבוא בקהל אלא רק פסול לכהונה. אלא
7 לאו 'אח כשר' הכוונה שהוא כהן כשר, ומדוע כהן, גם היא כהנת,
8 וכשירה היינו כשירה לכהונה, וראיה לרב שלא הוזהרו כהנות
9 להינשא לפסולים.
10 שוב דוחה הגמרא: מיד אידרא – וכי ראייה היא זו, הא בראיתא והא
11 בראיתא – זה מתפרש כך וזה מתפרש כך, מה ששינוי 'אח כשר'
12 בודאי הכוונה כשר לכהונה, ומה ששינוי 'כשירה' יתכן שהכוונה
13 לישראלית הכשירה לבוא בקהל, וממילא אין ראייה מדברי
14 המשנה לדינו של רב.
15 הגמרא מקשה על דברי רב: מתיב רבין בר נחמן, שינוי בברייתא,
16 נאמר בפסוק (ויקרא כא ז) 'אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה
17 מאישה לא יקחו', כפל התיבות 'לא יקחו' מרבה איסור נוסף,
18 ומלמד שהאשה מוזהרת על ידי האיש, ולכאורה כוונת הברייתא
19 היא, שגם הכהנת מוזהרת שלא להינשא לאיש שהוא פסול
20 לכהונה, וקשה על רב שאמר שהכהנת אינה מוזהרת על כך.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

21 חכמים לכהן שאינו בעלה להטמא לה. דוחה הגמרא: מה שהתירו
22 חכמים לבעלה להטמא לה, משום דהוויא לה – כיון שאשה קטנה
23 זו נחשבת כמת מצוה, שאין מי שיטפל בה, ואף כהן מצווה
24 להיטמא למת מצווה.
25 תמזה הגמרא על הדחיה: ומי הוי מת מצוה – וכי אשה זו נחשבת
26 למת מצווה, והתנאי בברייתא, אי הוה מת מצוה, כל מת שאין לו
27 קוברין, אבל אם הוה מת מצוה את המת קורא לאחרים לבא לעסוק
28 בקבורה, ואחרים ענין אחר – באים ומסייעים לו, אין זה מת מצוה,
29 ואסור לכהן להטמא לו. ובאשה קטנה זו, הרי בני משפחתה יעסקו
30 בקבורתה ואינה מוטלת בבזיון, ומדוע נחשבת היא למת מצווה
31 שרשאי בעלה הכהן להטמא לה.
32 מתרצת הגמרא: הלא נמי – אף כאן, באשתו קטנה, כיון דקרוביה
33 מהאב לא ירתי לה – אינם יורשים אותה, כיון שהפקיעו מהם
34 חכמים ירושתה ונתנוה לבעל, קריא ולא עני לה – אף אם האשה
35 עצמה תקרא לקרוביה לפני מיתתה כדי שיתעסקו בה אחר
36 מיתתה, אינם עונים ובאים, כיון שאינם יורשים אותה. וכל שכן
37 שאנשים אחרים לא יבואו לקבורה, שיאמרו שיש לה בעל
38 וקרובים שיתעסקו בה. ולכן היא נחשבת כמת מצווה, ויש לחכמים
39 צאת טעם וסמך לעקור דין תורה ולהתיר לבעלה להטמא לה.

1 'וכל אשר לא יבוא לשלש תמים בעצת השרים והזקנים יחרם כל
2 רבושו' והוא יבדל מקהל הגולה' (עזרא י ח), הרי שיש כח ביד השרים
3 והזקנים להפקיע רכושו של אדם ממנו. רבי אלעזר אמר, מהבא –
4 מכאן נלמד שהפקר בית דין הפקר, שנאמר לגבי הנחלת הארץ
5 לישראל (יהושע ט נא) 'אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע
6 בן נון וראשי האבות למפות בני ישראל', ולכאורה קשה, וכי מה
7 ענין 'ראשים' אצל 'אבות', כלומר היה לפסוק לומר 'וראשי מטות
8 בני ישראל', ללא תיבת 'האבות', אלא לומר לה, מה אבות מנהילין
9 לבניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנהילין את העם כל מה שירצו,
10 הרי שיש בכח הראשים שהם בית דין וראשי העם להנחיל
11 ולהקנות ממון לפי דעתם. וכיון שהפקר בית דין הפקר, תיקנו
12 חכמים שירושת אשה קטנה תהיה לבעלה, אך אין מכאן ראייה
13 שגם בסתם איסורים, שאינם שייכים לממון, יש כח לחכמים
14 לעקור דבר מהתורה.
15 רב חסדא מביא ראייה אחרת מהמשך אותה ברייתא שיש כח ביד
16 חכמים לעקור דין תורה. שינוי בברייתא: 'מיטמא לה' – בעל כהן
17 נטמא לאשתו קטנה. ויש להקשות, הא הלא, דמדאורייתא רק
18 אביה הכהן מיטמא לה – מותר להטמא לה, ולא בעלה, שהרי מדין
19 תורה אינה נשואה לו. ואף על פי כן מדרבנן מיטמא לה בעל, אפילו
20 שהוא כהן. הרי שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה, שהתירו

בס"ד. שיחת שבת פרשת נשא, י"ב סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר לעיל¹ אודות נוסח ברכת כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לחג השבועות: "קבלת התורה
- 2 בשמחה ובפנימיות" - דלכאורה אינו מובן:
- 3 ענין השמחה - צריך להיות לא רק בחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", אלא גם בכל הימים טובים,
- 4 שנקראים "מועדים לשמחה", ובכל עניני תורה ומצוות, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות לולב:
- 5 "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא .. שנאמר² .. עבדת את ה' אלקיך בשמחה
- 6 ובטוב לבב"; וכן בנוגע לענין הפנימיות - שבאופן כזה צריך להיות קיום כל עניני התורה ומצוות, ולא
- 7 באופן ד"בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני .. מצוות אנשים מלומדה"³. ואם כן, מהו הטעם
- 8 שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר הדגיש בברכתו את ענין השמחה והפנימיות בנוגע לחג השבועות
- 9 דוקא?
- 10 ונתבאר בזה, על-פי דברי הגמרא במסכת יבמות⁴ שבמתן תורה היה ענין הגירות של בני ישראל
- 11 (מילה במצרים, וטבילה והזאה בהר סיני), והרי ענין הגירות מוכרח להיות בשמחה ובפנימיות, כמוכן
- 12 מזה שכאשר גר בא להתגייר משתדלים להניאו ומערימים עליו קשיים כו'⁵, ורק כאשר רואים שהוא חפץ
- 13 בכך באמת - בשמחה ובפנימיות - אזי מקבלים אותו; מה-שאינ-כן לאחר ששכר נתגייר, ונעשה ככל
- 14 איש ישראל מתולדתו - הרי אמרו רז"ל⁶ "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף-על-פי שלא לשמה,
- 15 שמתוך שלא לשמה בא לשמה", אף-על-פי שלעת-עתה, כשמקיים תורה ומצוות שלא לשמה, אלא בשביל
- 16 איזו פניה צדדית כו' - אין זה בשמחה ובפנימיות.
- 17 ב. והנה, כשדובר בענין זה, נזכר בין הדברים גם מאמר הגמרא⁷ "מכאן מודעא רבה לאורייתא".
- 18 ושאלו על זה, שלכאורה, הרי זה היפך המדובר, שכיון שמתן תורה הוא ענין של גירות, צריך להיות
- 19 בשמחה ובפנימיות דוקא - שהרי הפירוש ד"מודעא רבה לאורייתא" הוא "שאם⁸ יזמינם לדין, למה לא
- 20 קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה, שקבלוה באונס"?
- 21 אך כנראה שלא תפסו כללות הענין - לגבי מה נזכר מאמר הגמרא הנ"ל, כדלקמן.
- 22 ג. ובהקדים השאלה על הביאור הנ"ל בענין "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות", שזהו מצד ענין
- 23 הגירות שבמתן תורה - דלכאורה: ענין הגירות היה כאשר בני ישראל קיבלו את התורה בפעם הראשונה,
- 24 ואין זה שייך ל"זמן מתן תורה" שבכל שנה ושנה?
- 25 ונתבאר בזה, שכיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁹, הנה בכל שנה חוזר ומתחדש הענין דמתן
- 26 תורה, ולא עוד אלא שבכל שנה ושנה נמשך גילוי אור חדש, נעלה יותר כו'¹⁰, וכמובן גם ממאמר רז"ל
- 27 בגמרא¹¹ "צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר¹² ילכו מחיל אל חיל". ועד
- 28 שהגילוי החדש דמתן תורה הוא בדוגמת ענין הגירות. ולכן הרי זה צריך להיות בשמחה ובפנימיות.
- 29 אך עדיין אינו מובן: כיון ש"התורה היא נצחית"¹³, ו"לא תהא מוחלפת"¹⁴, הרי מובן, שבמתן תורה
- 30 קיבלו בני ישראל את התורה (לא רק לשנה אחת, אלא גם) על כל השנים שלאחרי זה עד סוף כל הדורות,

(9) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(10) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

(11) ברכות בסופה. וש"נ (ע"פ הגירסא בשל"ה בהקדמה (יז),

א). עמה"מ שער הדיקנא פ"ח (סא, ג). ועוד.

(12) תהלים פד, ח.

(13) תניא רפי"ז.

(14) עיקר הט' מ"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

(1) שיחת יום ב' דחה"ש בתחלתה (תורת מנחם חמ"ג ע' 366

ואילך).

(2) תבוא כח, מז.

(3) ישעי' כט, יג.

(4) מו, א"ב. וש"נ.

(5) שם מז, א"ב.

(6) פסחים נ, ב. וש"נ.

(7) שבת פח, א.

(8) פרש"י שם.

כך, שכל הגילויים החדשים שבמהלך השנים הרי הם כלולים כבר במתן תורה בפעם הראשונה, ואם כן,¹
 מהו הצורך בקבלת התורה בשמחה ובפנימיות בכל שנה ושנה?²

אך על זה הובא (בהתוועדות הנ"ל) מאמר רז"ל "מכאן מודעא רבה לאורייתא", שמזה מוכח,³
 שאף-על-פי שבשעת מתן תורה קיבלו בני ישראל את התורה בשמחה (שהרי לולי זאת לא יכול להיות⁴
 ענין הגירות, כנזכר לעיל), מכל-מקום, גם לדורות יש ענינים שבהם צריך להיות קבלה חדשה מרצונם⁵
 הטוב, כדלקמן.⁶

ד. ויובן בהקדים קושיית המפרשים¹⁵ על מאמר רז"ל⁷ "מלמד שכפה הקדוש-ברוך-הוא עליהם את
 ההר כגיגית". מכאן מודעא רבה לאורייתא - דלכאורה אינו מובן: הרי כבר בחמשה בסיון (לפני מתן⁸
 תורה בששה בסיון) היו בני ישראל מוכנים לקבל את התורה מרצונם הטוב, באמרם "כל אשר דיבר ה'⁹
 נעשה ונשמע"¹⁶, ואם כן, למה "כפה הקדוש-ברוך-הוא עליהם את ההר כגיגית", עד כדי כך, ש"מכאן¹⁰
 מודעא רבה לאורייתא"?¹¹

והתירוץ המקובל על זה ב"עולם הלומדות" הוא¹⁷ - שאמירת "נעשה ונשמע" היתה רק על תורה¹²
 שבכתב, אבל בנוגע לתורה שבעל-פה היה זה באופן ש"כפה הקדוש-ברוך-הוא עליהם את ההר כגיגית",¹³
 ועל זה אמרו "מכאן מודעא רבה לאורייתא", אלא ש"הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב¹⁸ קיימו וקבלו¹⁴
 היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר"⁷.¹⁵

ה. אך עדיין אינו מובן:

כאשר בני ישראל אמרו "נעשה ונשמע" על תורה שבכתב, בודאי ידעו שתינתן להם גם תורה¹⁷
 שבעל-פה, שהרי תורה שבעל-פה היא הפירוש של תורה שבכתב, כמו שכתב הרמב"ם¹⁹ "כל המצוות¹⁸
 שניתנו לו למשה בסיון, בפירושן ניתנו, שנאמר²⁰ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. תורה,¹⁹
 זו תורה שבכתב, והמצוה, זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה²⁰
 שבעל-פה", כך, שללא ה"פירוש" אי אפשר לקיים את מצוות התורה.²¹

וכפי שמבאר רבינו הזקן²¹ ש"רצון העליון ברוך-הוא המלוכש בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא²²
 מופלא ומכוסה טמיר ונעלם, ואינו מתגלה אלא בתורה שבעל-פה, כמו מצות תפילין על-דרך-משל,²³
 שנאמר בתורה שבכתב וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך²², והוא מאמר סתום ונעלם, שלא²⁴
 פירש הכתוב איך ומה לקשור, ומהו טוטפות, והיכן הוא בין עיניך ועל ידך, עד שפירשה תורה שבעל-פה²⁵
 כו', וכן כל מצוות שבתורה, בין מצוות-עשה בין מצוות לא-תעשה, אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא²⁶
 על-ידי תורה שבעל-פה".²⁷

וכיון שכן, הרי על כרחך צריך לומר שאמירת "נעשה ונשמע" בנוגע לתורה שבכתב כוללת גם תורה²⁸
 שבעל-פה?²⁹

ו. ויש לבאר זה על פי דברי הגמרא²³ "אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם", דכיון שעדיין לא בא³⁰
 הדבר לעולם, אינו יכול להתחייב ולשעבד את עצמו כו', ולכן גם כאשר מקבל על עצמו בדיבור, אין³¹
 לזה תוקף כלל.³²

ובנוגע לעניננו - החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה:

אף שגם בנוגע לתורה שבכתב, הרי כאשר בני ישראל אמרו "נעשה ונשמע" (קודם מתן-תורה), עדיין³⁴
 היתה התורה אצלם בבחינת "דבר שלא בא לעולם", וכפי שטען "ההוא צדוקי": "עמא פזיזא דקדמיתו³⁵
 פומייכו לאודנייכו"⁷ (קודם ששמעתם אותה היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה, קבלתם עליכם³⁶

(19) בהקדמה לספר הי"ד בתחלתה.

(20) משפטים שם, יב.

(21) תניא אגה"ק סכ"ט (קנ, ב).

(22) ואתחנן ו, ח.

(23) גיטין מג, רע"א. ועוד.

(15) תוד"ה כפה - שבת שם.

(16) משפטים כד, ז.

(17) ראה מפרשי הע"י לשבת שם. וראה גם תורת מנחם חמ"ג

ע' 24. וש"נ.

(18) אסתר ט, כז.

- 1 לקיימה⁸), מכלל-מקום, היה זה כבר בתוך המעט-לעת דמתן תורה, ובהיותם כבר במעמד ומצב היותר
- 2 נעלה דמתן תורה, כדברי הגמרא²⁴ "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן", ולכן, הועילה הקבלה
- 3 "דנעשה ונשמע" על תורה שבכתב.
- 4 מה-שאיין-כן תורה שבעל-פה - הרי רובא דרובא (מלבד המקצת שהיה נוגע להם מיד) ניתנה לאחר
- 5 חטא העגל, כדאיתא בגמרא במסכת נדרים²⁵: "אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי
- 6 תורה וספר יהושע בלבד", ורק לאחר חטא העגל, בעת לוחות שניות (לאחרי ש"סלחתי כדברך" ביום
- 7 הכיפורים²⁶), ניתנה להם גם תורה שבעל-פה (כולל גם פלפולא דאורייתא (הוויות דאביי ורבא), שניתן
- 8 למשה, ו"נהג בה טובת עין ונתנה לישראל"²⁷), וכמבואר בפרטיות בגמרא במסכת עירובין²⁸ "כיצד סדר
- 9 המשנה" (כיצד למדו ישראל תורה שבעל-פה); ולאחרי שנשתנה מעמדם ומצבם של בני ישראל, כדאיתא
- 10 בזהר²⁹ שבחטא העגל חזרה זוהמתן (אלא שלא חזרה לגמרי, כמו קודם שפסקה זוהמתן במתן תורה³⁰,
- 11 וכדמוכח מדברי הגמרא³¹ בנוגע לזוהמא דעובדי כוכבים ומזלות).
- 12 ומזה מובן, שבעת אמירת "נעשה ונשמע" היתה תורה שבעל-פה דוקא בבחינת "דבר שלא בא
- 13 לעולם", ולכן, לא הועילה הקבלה "נעשה ונשמע" בנוגע לתורה שבעל-פה, ועל זה אמרו רז"ל "מלמד
- 14 שכפה הקדוש-ברוך-הוא עליהם את ההר כגיגית" . מכאן מודעא רבה לאורייתא".
- 15 ז. ועל-פי-זה יובן גם בנוגע לזמן מתן תורה בכל שנה ושנה:
- 16 כשם שאמירת "נעשה ונשמע" על תורה שבכתב לא הועילה בנוגע לתורה שבעל-פה (עד כדי כך שעל
- 17 זה אמרו רז"ל "מכאן מודעא רבה לאורייתא"), בגלל שבעת אמירת "נעשה ונשמע" היתה תורה שבעל-פה
- 18 עדיין בבחינת "דבר שלא בא לעולם" - כן הוא גם בנוגע להעילוי בכללות הענין דמתן תורה שצריך
- 19 להיות בכל שנה ושנה, שעל זה לא מועילה הקבלה שהיתה במתן תורה בפעם הראשונה, כיון שאז היה
- 20 עילוי זה עדיין בבחינת "דבר שלא בא לעולם".
- 21 כלומר: הן אמת שמצד נצחיות התורה נמשך ונפעל כללות הענין דמתן תורה בפעם הראשונה על
- 22 כל השנים שלאחרי-זה עד סוף כל הדורות, אבל אף-על-פי-כן, כיון שבכל שנה ושנה נמשך גילוי אור
- 23 חדש, ומצד זה ניתוסף עילוי אצל האדם שמקבל את התורה, ועד לעילוי שבאין-ערוך, הרי מובן, שלגבי
- 24 העילוי שמתחדש בזמן מתן תורה בשנת ה'תשכ"ה, לא מועילה קבלת התורה בשנה שעברה, כיון שעילוי
- 25 זה היה אז בבחינת "דבר שלא בעולם".
- 26 ובפשטות: כיון שאינו יודע באיזה מעמד ומצב יהיה בשנה הבאה, אין שום תוקף לכל מה שמקבל
- 27 על עצמו עתה.
- 28 ומזה מובן, שבכל שנה ושנה צריכה להיות קבלת התורה בשמחה ובפנימיות, ולא די בכך שבשנה
- 29 שעברה היתה אצלו קבלת התורה בשמחה ובפנימיות - כי העילוי שנתחדש בשנה זו היה אז בבחינת
- 30 "דבר שלא בא לעולם", ועל זה לא הועילה הקבלה דשנה שעברה, ובשביל החידוש דמתן תורה שבשנה
- 31 זו - שהוא באופן של גירות (כנ"ל בארוכה) - צריכה להיות קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.
- 32 ועל-ידי-זה נמשך על כל השנה כולה, ועד שזוכים לשלימות הענין דמתן תורה - בביאת משיח צדקנו,
- 33 יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

(28 נד, ב (ובפרש"י) - הובא בפרש"י עה"ת תשא לד, לב.
(29 ח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב.
(30 ראה לקו"ש חכ"א ע' 151 הערה 52 ובהנסמן שם.
(31 שבת קמה, ב.

(24 שבת קמו, רע"א. וש"נ.
(25 כב, ב.
(26 תנחומא פקודי יא. ועוד.
(27 שם לח, א.

ח. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "נשא את ראש בני גרשון גם הם", "כמו שצויתך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה" - שמנין בלשון "נשא" מורה על החשיבות, שהם בעלי כח³², שראויים לעבודת משא, וענין זה שייך בעיקר אצל בני קהת, שכל עבודתם היא עבודת משא; ובתור טפל - אצל בני גרשון ("גם הם"), שתפקידם היה "לעבוד ולמשא"; מה שאין כן בני מררי שבהם נאמר³³ "וזאת משמרת (לשון מינוי) משאם", אבל לא הוצרכו לשאת בעצמם.

ואף שבני גרשון ובני מררי השתמשו שניהם בעגלות (ורק בני קהת נשאו בכתף), מכל מקום, בני גרשון היו צריכים לשאת את היריעות בכתף עד לעגלות שעמדו מחוץ לעמודי החצר (כיון שלא יכלו להעביר את העגלות, שרחבן היה חמש אמות³⁴, בין עמודי החצר, שביניהם היו חמש אמות יחד עם עובי העמוד), מה שאין כן בני מררי, לאחר שהעמיסו את עמודי החצר על גבי העגלות, קירבו את העגלות עד מקום עמידת קרשי המשכן - הוגה על ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס³⁵ ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 46 ואילך.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) דיבור המתחיל נשא את ראש גו'.⁹

* * *

י. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "וידבר אליו", "למעט את אהרן מן הדברות", "וישמע את הקול", "יכול קול נמוך, תלמוד לומר את הקול, הוא הקול שנדבר עמו בסיני, וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל" - שכיון שאהרן לא שמע את הדברות גם בהיותו באוהל מועד, יש מקום לומר שהיה קול נמוך, ולכן שמעו רק משה, בגלל שחושיו הטבעיים היו בהתגברות יתירה. ולכן "תלמוד לומר את הקול, הוא הקול שנדבר עמו בסיני", שהיה קול גדול, ורק בדרך נס לא היה נשמע אלא למשה. ומכל מקום הוצרך משה לבוא לאוהל מועד, כי "כשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל". ובפנימיות הענינים: הפסקת הקול בפתח המשכן (במקום) הוא כמו הפסקת הקול בסיני לאחר מתן תורה (בזמן), כדי שיהיה מקום לבחירה חפשית, וכדי לפעול 'דירה בתחתונים'. וההוראה בעבודה, שאל יאמר האדם די לי בעבודתי בהתאחדות עם קולו של הקדוש ברוך הוא על ידי לימוד התורה, אלא עיקר

וקדשתו" (יתרו יט, כג). ומובן, שכדי שכמה אלפים לויים יוכלו לעצור את כל ישראל מליקרב לאוהל מועד, הוצרכו הלויים להיות בעלי כח ביותר, לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות. (33 פרשתנו ד, לא.

(34 שבת צט, א. - ואף שהחשבון שבגמרא הוא בנוגע לקרשים שנשאו בני מררי, ולא בנוגע ליריעות וקלעי החצר שנשאו בני גרשון, ולכאורה, העגלות של בני גרשון היו יכולות להיות קטנות יותר***, הרי, כיון שכל העגלות ניתנו ע"י נשיאי ישראל, והם לא ידעו באיזה אופן תהי' חלוקת העגלות בין נושאי המשכן (איזה לבני גרשון ואיזה לבני מררי), מסתבר לומר שכל העגלות היו שוות במדתם - ברוחב ה' אמות, כדי שכל עגלה תהי' ראוי לשאת את הקרשים.

(35 בשילוב שיחת ש"פ נשא תשל"ד.

(32 בענין הצורך בבעלי כח בשביל השמירה "שלא יקרב זר מצד גדול תשוקתו ליקרב לה" (ע"ד שני בני אהרן, "בקרבתם לפני ה'"), ודוק בעל כח יכול למונעו מליקרב (הערה 56 בלקו"ש שבפנים) - הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת שחוק: ובמכ"ש וק"ו: ומה עתה נדחפים (לאו דוקא בשביל לשמוע דבר תורה, אלא גם) בשביל שירייתם... ומרוב הדחיפות יכולים להישבר שולחנות וכיו"ב, ויש צורך בבעלי כח לשמור על הסדר - עאכו"כ בדור ההוא, דור דעה, ולאחרי ש"סלחתי כדברך", שהיו במעלת בעלי תשובה שלמעלה מצדיקים, שעבודתם היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה - הרי בודאי היתה אצלם תשוקה גדולה ליקרב לאוהל מועד, בידעם שבד' אמות אלו צמצם הקב"ה את עצמותו בין בדי הארון (ראה ב"ר פ"ה, ז). וכפי שמצינו במ"ת שהי' צורך באזהרה מיוחדת שבני לא יתקרבו להר סיני - "הגבל את ההר

(*) וע"ד סיפור החסידים (אף שלא שמעתינו מכ"ק מו"ח אדמו"ר) אודות הבעש"ט, שקודם התפלה ה' נפרד מבני ביתו כו', מפני שלא ידע אם ישאר בחיים לאחר התפלה (ראה גם צוואת הריב"ש סל"ה"מב), כיון שענין התפלה הוא השתפכות הנפש, כמ"ש (שמואל א. א. טו) "ואשפוך את נפשי לפני ה'".

(**) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר על קושיא זו, שזוהי "א' בעלהיבית'שע קשיא", ע"פ שכל. והוסיף בבת שחוק, שכל מי שיש לו עוד בעלהיבית'שע קושייתו, יכול לחטוף ("אריינכאפן") ולשאול אותו עד מנחה.

- 1 המכוון הוא להמשיך בכל העולם - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות'
- 2 חלק י"ג עמוד 20 ואילך.
- 3 יא. ויש להוסיף בנוגע להוראה בעבודה - בפרטיות יותר:
- 4 יהודי יכול לטעון: למה לו לצאת לעולם - מוטב שיעסוק בתורה, שעל זה אמרו רז"ל³⁶ "כל הקורא
- 5 ושונה הקדוש-ברוך-הוא קורא ושונה כנגדו"³⁷, כך, שעל-ידי לימוד התורה יש אצלו גילוי העצמות, כמו
- 6 במתן תורה, כמובן מזה שהקדוש-ברוך-הוא צמצם עצמותו בין שני בדי הארון³⁸ (ענין התורה).
- 7 ומה גם - ממשיך לטעון - שכשם שהגילוי דמתן תורה חדר בגשמיות העולם, שזהו שעל-ידי מתן
- 8 תורה נעשה קיום העולם באופן ש"ארץ יראה ושקטה"³⁹, כן הוא גם בנוגע להגילוי שנעשה על-ידי
- 9 לימוד התורה, שחודר גם בגוף - כמובן ממאמר רז"ל⁴⁰ "מה להלן באימה וביראה כו' אף כאן כו'",
- 10 וכפי שמבאר רבינו הזקן⁴¹ "שלאורה אינו מובן דמיון זה .. שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את
- 11 הקולות, ופנים בפנים דבר ה', מה-שאיין-כן בעסק התורה של כל אדם כשלומד בפני עצמו, אלא .. גם
- 12 עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני וכו'", והיינו, שגם כאשר
- 13 נמצאים כאן בברוקלין, בשבת פרשת נשא ה'תשכ"ה (וגם כאשר ישנים באמצע ההתוועדות...), ישנו
- 14 גילוי העצמות, יחד עם המרכבה העליונה, שרפים וחיות ואופני הקודש! אלא מאי, הוא לא רואה זאת
- 15 - הרי ידוע הפתגם⁴²: וכי בגלל שהסוס חושב אודות התבן, לא קיימת מציאותו של המלאך? ...!
- 16 ומצד גילוי העצמות שישנו בלימוד התורה - נעשית אצלו תנועה של כלות הנפש לצאת מהעולם:
- 17 למה לו לאכול ולישון - טוען הוא - מוטב שתכלה נפשו ("אויסגייין") באלקות; זוהי עבודה נעלית
- 18 ועריבה יותר!
- 19 ועל זה אומרים לו:
- 20 לכל לראש - צריך לידע שהענין של כלות הנפש כו' הוא היפך הכוונה, ובלשון הכתוב⁴³: "והזר
- 21 הקרב יומת"!
- 22 ולהעיר, שמפסוק זה למדים ש"משורר ששיער .. במיתה", להיותו "זר דאותה עבודה"⁴⁴. וענינו
- 23 בעבודה:
- 24 "משורר" - עבודתו בשיר וגעגועים כו'. ואילו ענין ה"שוער" - שפותח וסוגר הדלתות - הוא על-דרך
- 25 המבואר בענין "דוד זמירות קרית להו"⁴⁵ אודות "המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברביבי העולמות וכל
- 26 צבאם, ואין כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי תורה .. אשר בדקדוק קל עולים כל
- 27 העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך חס-ושלום"⁴⁶ - על-דרך פתיחת הדלת או סגירתה.
- 28 והנה, אף שעבודת ה"משורר" (בשיר וגעגועים כו') היא למעלה מעבודת ה"שוער", מכל-מקום,
- 29 "משורר ששיער", כיון שאינו רגיל בזה, יכול להיות אצלו ענין של כלות הנפש, מצד החידוש שבדבר -
- 30 כמשל ציפור המדברת⁴⁷, שאף שאין זה בערך לדיבור האדם על פי שכל, מכל-מקום, מצד החידוש
- 31 שבדבר, הרי זה מעורר שחוק ותענוג אצל המלך, וכן הוא למעלה, בענין ביטול הנבראים, וכמו שכתוב⁴⁸
- 32 "אדם ובהמה תושיע ה'", על-ידי-זה שמשים עצמו כבהמה כו'⁴⁹.

(43) במדבר א, נא. ועוד.
 (44) ערכין יא, ב.
 (45) ראה סוטה לה, סע"א.
 (46) תניא קר"א קס, סע"א ואילך.
 (47) ראה לקר"ת ס"פ במדבר. ובכ"מ.
 (48) תהלים לו, ז.
 (49) חולין ה, ב.

(36) תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.
 (37) נזכר גם מארז"ל ש"נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת יו"ד, א. ויש"נ).
 (38) נסמן לעיל הערה 32.
 (39) תהלים עו, ט. וראה שבת פח, א. ויש"נ.
 (40) ברכות כב, א. ויש"נ.
 (41) תו"א יתרו סז, ב.
 (42) ראה תורת מנחם חל"ו ע' 270 ואילך. ויש"נ.

וכיון שמצד החידוש שבדבר (לגבי עבודתו כ"משורר") יכול להיות שתכלה נפשו כו', לכן, חייב מיתה, בגלל שהביא עצמו לידי כך.
ונוסף לזה:
למרות שגילוי העצמות שבמתן תורה הוא באופן ש"אני הוי' לא שנית"י⁵⁰, הנה בנוגע לדיבור דמתן תורה (שבא לאחר כמה פרסאות ומסכים כו') יש שינוי - ש"כשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל", ושם נדרשת העבודה דבירור העולם כו'.
ודוגמתו בעבודת האדם - שיש זמן שבו מסתיימת העבודה ב"אוהל מועד" (לימוד התורה), ואז צריך לצאת מ"אוהל מועד" [כי, באוהל מועד אין מקום לענין של רשות, ואסור לשהות שם ללא צורך⁵¹, ומיד בגמר העבודה צריך לצאת] - כדי לפעול בעולם, שזהו עיקר המכוון.
ומה שאמרו רז"ל⁵² "עשה תורתך קבע" - הכוונה בזה היא באיכות, אבל בכמות - עיקר העבודה היא בעניני הרשות, "בכל דרכיך דעהו"⁵³.

(52) אבות פ"א מט"ו.

(53) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הלי' דעות ספ"ג.

(50) מלאכי ג, ו.

(51) וכפי שמצינו ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א. וש"נ).

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

האסורה. ומקור - עוף שהחולף בכלב. ומומטום - עוף שאינו ניכר אם הוא זכר או נקבה. ואנדרוניגוס - עוף שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה. כל אלו מומטום בגדים אבית הקליעה אם נמלקו, משום שאינם ראויים להקרבה ולכן אין מליקתן מוציאה אותן מידי נבילה. רבי אליעזר חולק ואומר, עוף מומטום ואנדרוניגוס אין מומטום בגדים אבית הקליעה, משום שהם כשרים למזבח ולכן מליקתם זו היא שחיתתם כמו בשאר עופות קדשים, משום שהיה רבי אליעזר אומר, כל מקום שנאמר בתורה 'זכר' ו'נקבה', כגון בעולה שדינה בזכר, או בחטאת יחיד שדינה בנקבה, שם אהיה

מוציא מומטום ואנדרוניגוס מביניהם, לפי שכל אחד מהם אינו ידוע לכל שהוא זכר או נקבה ולכן אינם ראויים להקרבה. ועוף, הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה, אי אהיה מוציא מומטום ואנדרוניגוס מביניהם, וגם הם כשרים להקרבה. ומוכח מכך שבקרוב בהמה שנאמר בו 'זכר', אין האנדרוניגוס כשר לפי שאינו נחשב לזכר, ולא נתפסת בו קדושה.
הגמרא מביאה ראייה לדבריה ממשנה נוספת: אומר רב נתן בר ר' יצחק, אף אגן נמי תנינא במשנה בתמורה (י.י.), רבי אליעזר אומר,

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

נעוריה, שבה אל בית אביה, ואם אינה כימי נעוריה אלא מעוברת, לא תשוב.
שואלת הברייתא: מדוע צריך פסוק ללמד שמעוברת אינה חוזרת, והלא דין הוא - יש ללמודו מקל וחומר, ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוטרה מן הייבום, כלומר, אם נישאת לאחר וילדה לו בן ונתאלמנה ונישאה לאחר ומת בלי בנים, לא מתחשבים בבנה מבעלה הראשון לפוטרה מיבום, אלא צריכה להתייבם לאח של בעלה השני, ואף על פי כן עשה לגבי יבום עובר כילוד, שאם נתעברה ועדיין לא ילדה פטורה מיבום, ואם כן מוכח שלעובר יש יותר כח מבן של בעל קודם, שהרי בשני המקרים אין בן לפנינו, ואף על פי כן עובר פטור מיבום וכן של בעל קודם אינו פטור, אם כן, במקום שעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוטרה מן התייבום, כלומר, שיש כח לולד מבעל קודם לפסול מתרומה, שהרי בת כהן שנישאה לישראל וילדה לו בן ונתאלמנה או נתגרשה ונישאה לישראל אחר ומת בלי בנים, בנה מבעלה הראשון פוסלה עדיין מאכילת תרומה, אינו דין שנעשה עובר כילוד, לענין שלא תחזור המעוברת לבית אביה לאכול בתרומה, ומדוע הוצרכה הברייתא לדרוש זאת מ'נעוריה'.
משיבה הברייתא: לא - אין ללמוד דין זה מקל וחומר, כיון שאפשר לפרוך ולומר מה לי - מה נותן לי הדין שנעשה עובר כילוד לענין ייבום, כלומר, שלענין יבום יש כח בעובר לפטור מיבום, הלא

שם הסיבה היא משום שמצינו שהתורה לא הצריכה שיהיה לה בן חי לפנינו כדי לפטורה, שהרי עשה הכתוב בנים מתים כחיים - שאם בשעת מות הבעל היה לו בן ואחר כך מת, פטור את אמו מיבום כאילו הוא חי, וכי משום כך נעשה עובר כילוד גם לענין התייבום, שלא עשה בה הכתוב בנים מתים כחיים, שהרי אם מת בנה מישראל חוזרת לאכול בתרומה, ומוכח שלפסול מתרומה צריך שיהיה הבן מהישראל חי לפנינו, ואם כן היה מקום לומר שגם עובר לא יפסול, תלמוד לומר - מלמדנו הכתוב 'בנעוריה' פרט למעוברת, שגם עובר פוסל.
מבארת הגמרא: ואיצטרף למכתב מעוברת ואיצטרף למכתב 'זרע אין לה' - צריך לכתוב את הדין שאינה חוזרת, בין בעובר ובין בילוד, ואי אפשר היה ללמוד זה מזה, דאי כתב רחמנא 'זרע אין לה', היינו טועים לומר שדווקא בילוד אינה חוזרת משום דמעיקרא כשהיתה בבית אביה, היתה חד גופא - גוף אחד והיתה שייכת למשפחת כהונה, והשתא - ועתה שילדה יש לפנינו תרי גופי - שני גופים, ומאחר שהבן שייך למשפחה ישראלית הוא מקשר אותה למשפחת ישראל, אבל מעוברת, דמעיקרא חד גופא והשתא היא גם חד גופא שהרי העובר הוא חלק מגופה, אימא שאין לה קשר למשפחה ישראלית, ותיבול, צריכא - לכן צריך פסוק מיוחד למעט מעוברת. ואי כתב רחמנא רק מעוברת, היינו אומרים שדווקא עובר פוסל, משום דמעיקרא גופא

לקוטי שיחות פרשת נשא כרך יח שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

הסוגים השונים של נזירות

- 1 בדיני נזיר שבפרשתנו¹ – כגון: איסורו לשתות יין,
- 2 ו"תער לא יעבור על ראשו", ו"כל ימי הזירו לה' על
- 3 נפש מת לא יבוא", וכן גילוח ראשו והקרבנות שעליו
- 4 להביא אם נטמא, וכדומה – נקבע שהם אמורים הן
- 5 לגבי נזיר לזמן מוגדר (שלושים יום, או יותר), והן
- 6 לגבי "נזיר עולם", נזיר לתמיד².
- 7 ההבדל³ ביניהם הוא רק בכך שלנזיר לתקופה
- 8 מסויימת אסור להתגלח עד סוף ימי נזירותו, ואילו
- 9 לנזיר עולם מותר להתגלח כאשר הכביד שערו, מ"ב
- 10 חודש ל"ב חודש⁴, והוא מביא אז את הקרבנות שעל
- 11 נזיר להביא כשיגלח.
- 12 ישנו סוג נוסף של נזירות שאינו מפורש בתורה,
- 13 אך מצוי בנביאים, בהפטרות פרשתנו⁵ – "נזיר
- 14 שמשון". על שמשון נאמר⁶: "ומורה לא יעלה על
- 15 ראשו כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן". גם הוא
- 16 נזיר עולם, אך לא חלים עליו כל דיני הנזירות, כי
- 17 מותר לו להיטמא למתים⁷, וכן יש הלכות נוספות
- 18 השונות אצל נזיר שמשון.
- 19 ולפיכך, כאשר אדם אומר "הריני נזיר כשמשון",
- 20 הרי לדעת רבי יהודה⁸, וכך פוסק הרמב"ם⁹, הוא אסור
- 21 ביין ובתגלחת, אך מותר לו להיטמא למתים.

ב.

הלימוד על שמואל משמשון

- 22 במשנה שבסיום מסכת נזיר, נאמר: "נזיר היה
- 23 שמואל, כדברי רבי נהוראי, שנאמר¹⁰: ומורה לא יעלה
- 24 על ראשו. נאמר בשמשון "ומורה", ונאמר בשמואל
- 25 "ומורה", מה "מורה" האמורה בשמשון נזיר, אף
- 26 "מורה" האמורה בשמואל – נזיר. אמר רבי יוסי והלא
- 27 אין מורה אלא של בשר-ודם, אמר לו רבי נהוראי הלא
- 28 כבר נאמר¹¹: ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול
- 29 והרגני, שכבר הי' עליו מורה של בשר-ודם".
- 30 וצריך להבין:
- 31 מזה שרבי נהוראי לומד ששמואל היה נזיר, בדרך
- 32 של 'גזירה שוה' משמשון, יוצא, שלפי דעתו היה
- 33 שמואל נזיר מאותו סוג של שמשון¹², שהרי "אין
- 34 גזירה שוה למחצה¹³".
- 35 אבל הרמב"ם פוסק¹⁴, ש"שמואל הרמתי נזיר עולם
- 36 היה". כלומר, חלו עליו כל דיני הנזירות. וכאמור, נזיר
- 37 עולם אסור להיטמא למתים, כאשר הכביד שערו מותר
- 38 לו לגלחו בתער ועליו להקריב שלוש בהמות¹⁵, הוא
- 39 יכול "לשאול" על נדרו ולבטלו¹⁶, ואילו נזיר שמשון
- 40 מותר להיטמא למתים, כאשר מכביד שערו הוא אינו
- 41 מגלחו, וכן לא קיים לגביו ענין "שאלה" על הנדר¹⁷.
- 42 יותר מכך: בתלמוד הירושלמי¹⁸ לומדים מן הפסוק

(10) שמואל א א, יא.

(11) שמואל שם טז, ב.

(12) זבחים מח, א. וש"נ.

(13) ראה פי' רבי' ישעי' שמואל א א, יא: פי' נראה שנדרה להיות

נזיר כמו שמשון האמור בו כו'.

(14) הל' נזירות שם הט"ז.

(15) נזיר ד, א (במשנה). רמב"ם שם הי"ב.

(16) תוד"ה מה בין (נזיר שם).

(17) נזיר יד, א. מכות כב, א. רמב"ם שם הי"ד.

(18) נזיר פ"א סה"ב.

(*) וסיום מס' נזיר.

(1) ו ג, ואילך.

(2) ראה ספרי שם, ה. ח. יג*. רמב"ם הל' נזירות פ"ג הי"ב.

(3) רמב"ם שם.

(4) כדעת רבי – נזיר ד, סע"ב.

(5) שומה מובן שפרשת נזיר היא פרשה עיקרית בהסדרה.

(6) שופטים יג, ה. וראה במדב"ר ב' נזיר (פרשתנו פ"י, ה) דדריש

כל הפרשה דשופטים שם "ויהי איש אחד מצרעה".

(7) נזיר שם, סע"א ואילך. רמב"ם שם הי"ג.

(8) נזיר שם, ב.

(9) שם הי"ד.

(*) וכפי' היות רענן ביל"ש כאן ומת"כ לבמדב"ר (פ"י, יז) דההמשך בספרי שם ("קרבן טומאה... אלא במי שיש פסק לנזור") אינו ממעט נזיר עולם מקרבן טומאה ובצפעת"נ עה"ת פרשתנו שם: דר"ל כאן למעט נזיר שמשון מן טמאים. ודלא כפי' מהר"ז לבמדב"ר שם, וצפעת"נ על הרמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"א. הל' נזירות פ"ו הט"ז (נעתקו בצפעת"נ עה"ת פרשתנו ע' טא ואילך).

חטוף כוס של ברכה וברוך ברכת זימון, וכן אמר ליה 23
 רב הונא לרבה בריה: חטוף וברוך, למימרא (=שמא 24
 תאמר) דמברך עדיף, והתניא (=הרי שנינו): רבי יוסי 25
 אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך, ואמר ליה רבי 26
 נהוראי: השמים! כך הוא, תדע, שהרי גוללירים 27
 (=חלשים) מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין, תנאי היא 28
 (=זוהי מחלוקת תנאים), דתניא: אחד המברך ואחד 29
 העונה אמן במשמע, אלא שממהרין למברך תחלה. 30
 ולא מובן, מהו הקשר של דברי הגמרא למשנה 31
 במסכת נזיר? הרי זהו ענין של ברכות המתאים למסכת 32
 ברכות, ואכן הענין מובא במסכת ברכות²⁶. 33
 יש מפרשים²⁷, שכוונת הגמרא היא להביא מאמר 34
 נוסף של רבי נהוראי בהקשר למאמרו המובא במשנה, 35
 כי מאמרו של רבי נהוראי מוזכרים מעט מאד 36
 בש"ס²⁸, ובמיוחד כאשר בענין המובא בגמרא מוזכרים 37
 גם דברי רבי יוסי, כבמשנה המדוברת. 38
 אך קשה להסביר כך, כי: א) הגמרא אינה פותחת 39
 בדברי רבי יוסי "גדול העונה אמן יותר מן המברך" 40
 ובהבאת דברי האמוראים לאחר מכן, אלא ב"אמר ליה 41
 רב לחייא בריה..." ב) לפי הסדר בגמרא מתחילים עם 42
 הדעה הנוגדת לרבי יוסי ולרבי נהוראי. ג) ובכלל – 43
 במשנה חולקים רבי נהוראי ורבי יוסי זה על זה, ואילו 44
 בגמרא שיטתם זהה. 45
 יותר מזה בלתי מובן סיום הגמרא "אמר רבי אלעזר 46
 אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום 47

1 "כן יעשה על תורת נזיר", שניירות שמשון¹⁹ "אינה
 2 תורה"²⁰, והרמב"ם פוסק²¹ "שמשון לא היה נזיר
 3 גמור" –
 4 וכיצד ניתן ללמוד משמשון לגבי שמואל ענין של
 5 "נזיר עולם"²², אשר כל דיני הנזירות חלים עליו²³.
 6 ומתרגמים המפרשים²⁴, שהלימוד על שמואל
 7 משמשון אינו בדרך של 'גזירה שוה', אלא רק גילוי
 8 בעלמא ש"מורה" הוא ענין של נזירות²⁵ בדיוק כאצל
 9 שמשון, ולא כדעת רבי יוסי שהכוונה היא ליראה,
 10 ומכך מובן מאליו, שאמו של שמואל התכוונה להזכיר
 11 לכל ימי חייו.
 12 אך מלשון המשנה "נאמר בשמשון ומורה ונאמר
 13 בשמואל ומורה, מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף
 14 מורה האמורה בשמואל נזיר", לשון המשמשת בדרך
 15 כלל ל'גזירה שוה', ויותר מכך ובעיקר: מזה שנאמר
 16 "מה מורה... נזיר..." (ולא "מה מורה... תער..."), ואף
 17 לא בדומה ללשון בסיום הענין "מורה של מתכות" או
 18 "של נזירות" מובן, שאין זה גילוי בלבד למשמעות
 19 המילה "מורה", אלא שלומדים ענין של נזירות שמואל
 20 מנזירות שמשון.

ג.

דברי הגמרא על המשנה בסוף מס' נזיר,
 והשאלות על כך
 21 בהמשך למשנה נאמר בגמרא: "אמר ליה רב לחייא
 22 בריה (=אמר רב לבנו חייא) חטוף וברוך (=רש"י:

(23) כמו שהקשה הרב"ז ברמב"ם שם פ"ג הט"ז. תויו"ט בהמשנה
 דסוף מס' נזיר. ועיי"ש תירוצו, ובאורח מישור לנזיר בסופו (ועוד) השיג
 עליו.

(24) ראה רדב"ז שם, ובפורש באורח מישור שם. קול הרמ"ז
 למשניות. ובכ"מ.

(25) ראה רדב"ז שם: "אלא דמורה היינו לשון נזירות". ולכאורה
 הכוונה דמורה פ' תער (כמ"ש באורח מישור וקול הרמ"ז שם. וכן
 במד"ר פ"ה) ובפרש"י (שופטים שם) במורה דשמשון, וכשנדרה חנה
 "ומורה לא יעלה על ראשו" – שלא תגלח את שמואל – הוה נדר לכל
 הענינים שבנזיר, כהדין באומר הריני נזיר מן התגלחת שנעשה נזיר גמור
 וכל דקדוקי נזירות עליו (נזיר ג, ב. רמב"ם שם פ"א ה"ט). וראה רלב"ג
 שמואל שם: ובכאן רמו כו'. וראה לקמן הערה 65.

(26) נג, סע"ב.

(27) הגהות יעבץ לסוף נזיר.

(28) במשנה סוף קדושין. ובסיום המסכתא. אבות פ"ד מ"ד. וראה
 עירובין יג, ב.

(19) בירושלמי מדובר לא בשמשון עצמו אלא במי שתופס עצמו
 בשמשון. אבל ראה שו"ת מהרי"ט (ח"א ס"ד. ח"ב סכ"ד) שפי' "אינה
 תורה" דאין כל תורת נזירות עליו שיותר ליטמא למתים*, שזה גם
 בשמשון עצמו.

(20) בשירי קרבן ומראה הפנים לירושלמי שם הוכיחו דהרמב"ם לא
 ס"ל כהירושלמי הנ"ל, שהרי פסק (שם פ"ד ה"ט) שניירות שמשון דוחה
 סתם נזירות – אבל ראה צפע"נ שם בפ' דברי הרמב"ם ד"מ"מ זה ודאי
 דהנזירות (של תורה) חלה עליו.. מחמת טעם הירושלמי דזה תורה וזה
 אינו תורה".

(21) ה' נזירות פ"ג ה"ג.

(22) ראה גם ספרי זוטא (פרשתנו עה"פ וזאת תורת הנזיר. ובמדבר
 פ"י, יז) ומניין אתה מרבה הנזיר נזירות עולם ת"ל תורת יכול שאתה מרבה
 הנזיר נזירות שמשון ת"ל זאת. וראה צפע"נ מהדר"ת (פו, סע"ד ואילך)
 דנזיר עולם "יש בו קדושה.. והוה הגוף בעצם בגדר קדושה" (משא"כ נזיר
 שמשון "אין עליו גדר עצם קדושה") – אף שגם נזיר עולם "הוה הלכה",
 "מין נזירות בפ"ע" (צפע"נ מהדר"ת כז, ב. ה' נזירות פ"ג ה"א-י"ב. ה'
 שבעות פ"ו ה"א – נעתקו בצפע"נ עה"ת פרשתנו ע' ס ואילך).

(*) אבל ראה ר"ן נדרים פג, רע"ב "דטומאה אינה תלוי בנזירות דאשכחן נזירות בלא טומאה שהרי נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים". וראה צפע"נ ה' נזירות
 פ"א ה"ט. שירי קרבן לירושלמי שם (בסוף ההלכה). ציטונו לתורה כלל כא.

ה.

כיצד נהיה שמואל לנזיר?

כדי להבין כל זאת, יש להקדים את קושיית הרד"ק³⁷: כיצד נעשה שמואל נזיר? לא ייתכן לומר שזה עקב נדרה של חנה אמו – "ונתתיו לה" כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו" – שהרי: (א) שמואל לא הי' אז בעולם, והנדר לא חל עליו³⁸. (ב) אף אילו היה שמואל אז בעולם, אין בכחו של נדר חנה להפוך את שמואל לנזיר, כי ההלכה³⁹ קובעת ש"האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדירה את בנה בנזיר".

אם נאמר שגם אלקנה נדר נדר, ולאחר הולדת שמואל⁴⁰, כיצד ייתכן שהתורה מספרת על נדר חנה, שלא הפך את שמואל לנזיר, ומשמיטה את העיקר, את נדר אלקנה?

כן לא ייתכן לומר⁴¹ שלאחר שנדרה חנה, "קיים" בעלה, אלקנה, את נדרה⁴², ונתן לו תוקף, כי אז נשארת השאלה, שהרי שמואל לא היה עדיין

1 בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך²⁹
2 – דברים אלו, לכאורה, אינם קשורים למשנה ולא לגמרא³⁰, וגם אם המטרה היא לסיים בדבר טוב³¹, גם אז צריך להיות איזשהו קשר לענין הקודם³², ובנוסף לכך, גם הענין הקודם מסיים בטוב, בענין של ברכה³³.

ד.

דיוקים בלשון הגמרא

6 בנוסף לכך יש להבין כמה דיוקים בלשון הגמרא: 7 (א) מה מחדש רבי נהוראי על דברי רבי יוסי "גדול העונה אמן יותר מן המברך" באמרו "השמים – 8 בשבועה – כך הוא", ובהוכחה "תדע שהרי גוללירם 9 מתגרים במלחמה וגבורים נוצחין"? 10

11 (ב) במספר מקומות בגמרא³⁴ כאשר מובא במאמר 12 "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים 13 מרבים שלום בעולם..." מסיימים אותו³⁵ ב"אל תקרי 14 בניך אלא בוניך", ואילו בסוף מסכת נזיר לא נמצא 15 סיום זה³⁶, לפי רוב הגרסאות.

(ואת"ל שמה שאמרה "ונתתיו לה". ומורה לא יעלה על ראשו" היו כל"הנ"ל*) וראה שושנים לדוד סוף נזיר – כי הרי"ז (רק) מחייב את חנה להדירו כשיבוא לעולם, ולא מצינו בקרא שחנה נדרה כן לאח"י. ודוחק לומר (כבשש"ל שם) שזהו מש"א שם (פסוק כב) "כי אמרה לאשה גוי". אבל להעיר מרד"ק שם "וישב שם עד עולם – כמו שנדרה עליו ונתתיו לה", ושם (פסוק יא) פי' "שיהי' נזיר קודש לה". וגם לפמ"ש בצפ"נ ריש הל' נזירות "אם הדירו מרחם הוה נזיר עולם.. וכן שמואל ג"כ הי' כך" – צ"ע אם שייך להדירו מרחם קודם עיבורה (ראה תוד"ה לאחר (יבמות צג, ב). וראה קצוה"ח (ונה"מ) סי' ר"ט סק"א). וראה הערה 49.

ולהעיר, דלדעת ר' מאיר (ד"ל ר' מאיר שמו אלא ר' נהוראי" – עירובין יג, ב) אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (ערכין כ, ב).

(39) נזיר כח, ב.

(40) לכאורה כצ"ל בכונת הרד"ק.

(41) וכפי' הכלי יקר – הובא בצוארי שלל להחיד"א (בהפטרות יום א' דר"ה). אהבת יהונתן (בהפטרות יום א' דר"ה).

(42) אבל צ"ע לאיזה צורך הוא שהרי בלא"ה אינו יכול להפך אלא נדרי עינוי נפש או דברים שבינו לבניה (נדרים עט, א"ב. רמב"ם הל' נדרים פ"ב ה"א). ולהעיר מאהבת יהונתן שם.

(29) ולהעיר שגם בפרשתנו (ראה בריש המסכתא: תנא אקרא קאי כ"ה המשך הכתובים, דלאחר פרשת נזיר באה ברכת כהנים, שהיא: א) ברכה הכי כללית (ראה ספרי עה"פ, ב) כולל הסכמה (עניית אמן) – שגדול מהמברך – "ואני אברכם.. הקב"ה מטעים על ידם" (חולין מט, א), ג) מסיים ב"שלום", ובפרט ע"פ הספרי עה"פ: "גדול השלום כו' שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך". וראה לקו"ת פרשתנו כו, א.

(30) וכמו שלא הובא בברכות שם.

(31) כמ"ש בתוס' סוף נדה.

(32) ראה חידושי אגדות נדה שם.

(33) חדא"ג כאן. וראה מה שכ' (וגם ההמשך דגדול העונה אמן יותר כו' להמשנה) ע"ד הדרוש, וכן בעוד כמה ספרים.

(34) בסיום מסכתות בני"ץ וגם בתמיד (לב, ב).

(35) בסוף ברכות. ובסוף כריתות לפנינו הוא בחצאי ריבוע. בסוף יבמות לפנינו ליתא. ובהגהות הגרי"ב הגי' שם "אל תקרי כו'". ראה יפה עינים שם. בתמיד שם לפנינו ליתא. אבל לפי הגירסא בשטמ"ק (ובהגהות חק נתן) איתא שם.

(36) ולפי גירסת הב"ח צ"ל גם במס' נזיר. וראה לקמן הערה 83.

(37) שמואל א א, יא. ועד"ז באברבנאל שם (קושיא החמישית).

(38) ואין לתרץ עפ"מ הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הל"א ואילך) שאם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו

(* ראה ד"ה ארי"ב תרכ"ט בסופר לקו"ש ע"י ע"י 42. וראה ד"ה גדול העונה אמן (תשכ"ב) דגדול העונה אמן הוא דוגמת ואברבנאל מברך ברכתו של הקב"ה שמרובה על הענין.

(** אבל ראה רמב"ם הל' מכירה פכ"ב ה"ט דגם בל' "יורי הקדש". הרי זה חייב לקיים דברו". וראה טוש"ע חז"מ סי' רי"ב סי"ז ואילך. לח"מ הל' ערכין שם. סמ"ע (טק"ז ב, ש"ך טק"ז) וט"ז בשו"ע שם.

למסור ציווי, מצוה על דרך התנהגות, עתידות וכדומה, 15
אך היכן אנו מוצאים שהוא יכול לקדש דבר, ובעניינינו 16
– להטיל נזירות על בן אדם. 17

גם כאן לא ייתכן לומר, ולפחות לדעת הרמב"ם, 18
שאביו מנחם הזירו⁴⁹, כי הרמב"ם אומר מפורשות 19
"שהיה לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן 20
הטומאה"⁵⁰. 21

יותר מכך, דבר זה מוכח מן המסופר בתנ"ך: 22
בתחלה הורה המלאך לאשת מנחם כיצד עליה לנהוג 23
"ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל 24
טמא" וכן לגבי הנער "ומורה לא יעלה על ראשו כי 25
נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן", ואילו לאחר מכן, 26
כאשר שאל מנחם את המלאך "מה יהיה משפט הנער 27
ומעשהו" ענה לו המלאך אודות אופן התנהגותה של 28
אשת מנחם "כל אשר צויתיה תשמור", אך אינו עונה 29
לו דבר בקשר לשמשון עצמו⁵¹, 30

בעולם⁴³? ואף אילו כבר היה שמואל בעולם, לא 1
מובן⁴⁴: כאשר בעל "מקיים" את נדר אשתו הוא נותן 2
תוקף לנדר זה, הוא מחייב את הנדר – אשתו – לקיים 3
את הנדר⁴⁵, אך כיצד ייתכן שהסכמה זו תגרום לדבר 4
חדש (הדרת הבן) שאיננו קיים בנדר האשה – אין 5
האשה מדירה את בנה? 6

ו.

כיצד נהיה שמשון לנזיר?

בדומה לכך ניתן לשאול לגבי שמשון: הרמב"ם²¹ 7
אומר "שמשון לא היה נזיר גמור". מכך מובן⁴⁶ שחלה 8
עליו קדושת⁴⁷ נזירות, ולא רק התנהגות בדרך של 9
נזירות, והנזירות מיינ ומתגלחת, אלא שהוא לא היה 10
נזיר גמור⁴⁸. ואינו מובן: אם "לא נדר בנזיר אלא 11
המלאך הפרישו מן הטומאה" כיצד ייתכן שהמלאך גרם 12
לכך שמציאותו ("הפצא") של שמשון הפכה לנזיר, 13
גם אם אינו נזיר גמור – הרי המלאך, שליח, יכול 14

נדר הוה". ועפ"ז מוכן הנפק"מ בין ב' הנוסחאות.

ואין לומר שזהו רק לדעת ר"ש, וכפי' ר' עזריאל (הובא בשטמ"ק 1
שם) דקושיית הגמרא "ושמשון לא נזיר הוא" היא רק אליבא דר"ש
(ולדעת ר"י ה' נזיר נדור), וכן מוכרח לפרש לדעת הראשונים (נסמנו
בהערה הבאה) שלדעת ר"י ה' שמשון נזיר נדור – כי מזה שפרש"י (ד"ה
שאין. ד"ה גבי) דכ"ע היינו "בין לר' יעקב בין לר' יוסי" (ולא ר"י ור"ש
– כבכמה ראשונים), מוכח, דס"ל שמחלוקת ר"י ור"ש היא אם בעינן
דבר הנדור (ולגבי נזיר שמשון), ולא בנוגע לנזירות שמשון עצמו.

(49) כמ"ש בכס"מ פ"ג מהל' נזירות ה"ג בדעת הרמב"ם. וכסברא
זו (ועוד תירוצים: דשמשון קבל עליו נזירות אח"כ; דהמלאך חזר למנוח
שיצוה לבנו שיקבל עליו נזירות) כ' (בדעת ר"י) כפי' הרא"ש, שטמ"ק,
שיטה לחכמי איוורא (ועוד) לנזיר ד, ב. וראה אית דמפרשי בפרש"י
(ר"יבין) מכות כב, א ד"ה נזיר שמשון. ריטב"א שם. פנ"מ לירושלמי
נזיר פ"ז סה"א.

בכס"מ שם כ' (ע"פ פרש"י) "דמאי דכתיב כי נזיר אלקים יהי' הנער
מנוח הוא דקאמר לר'". ולכאורה צ"ע, שהרי אז ה' לפני עיבורה***
ואין אפשר להדירו אז (ראה לעיל הערה 38). ואולי גם כוונת הכס"מ
שאמר "כי נזיר אלקים יהי' הנער" – דנשדוד*** ידירו בנזיר (וע"ד
מ"ש בנו"ב מהדו"ת י"ד סי' קנ). וכ"מ לפי ג' רש"י שלפנינו "דלמנוח
קאמר כו". וראה אורח מישור בפרש"י.

(50) כמו שהקשה בתיו"ט פ"א מ"ב. וראה לח"מ שם. וברד"ב שם:
נגון שהדירו אביו ה' נהג בו כל דברי נזירות. וכ"כ בנו"ב שם. וראה
מאירי בגמרא שם ש' שא"ן נראה כן" (כל התירוצים שהובאו בהערה
49 לדעת ר"י). וגם כפי' הריב"ן (וריטב"א) – ראה שקו"ט במפרשים.
(51) ראה גם צוארי שלל הפטורות פרשתנו.

(43) קושיית האברבנאל שם.

באברבנאל שם תירץ שחנה ביארה זה באמרה שבעבורי ובסיכתי
לבד נולד הנער (ולא מצד אלקנה כלל), א"כ יש יכולת בידי להדירו
(וראה גם שו"ת חת"ס חו"מ ס' ט'. וראה אהבת יונתן בהפטרות
פרשתנו לגבי שמשון). וצ"ע מקור גדר זה בהלכה.

(44) וראה גם צוארי שלל שם.

(45) בצוארי שלל שם מכיב בשם הר"י חאגיז (בעץ החיים סוף נזיר)
דאלקנה הסכים בפה מלא והדירו בנזיר וכה אמר עשי הטוב בעיניך כו'
(ועד"ז פ' בשושנים לדוד סוף נזיר. וכו"ה בספורנו פרשתנו ו, ח) – אבל
אינו מובן: הרי הסכמת אלקנה לנדר חנה "ומורה גו" רק נרמזת בקרא
"עשי הטוב בעיניך גו'", כי פשוט הכתוב שם "וישב שם עד עולם" לא
איירי בנזירות (אבל ראה רד"ק שם הובא לעיל הערה 38). וא"כ צ"ע –
ובל' הרד"ק – "האיך הניח הפסוק לספור עיקר הנדר כו"? ועכצ"ל, שנדר
חנה לחוד – המפורש בקרא – הוא שגרם נזירות שמואל.

(46) וראה בקול הרמ"ז לנזיר פ"א מ"ב.

(47) ראה תוד"ה לא – נזיר ד, ב. ולהעיר מצפ"ע מהדו"ת (שבהערה
22): "משא"כ בנזיר שמשון.. אין עליו גדר עצם קדושה רק דין כו".
וראה בצפ"ע (שנסמנו בהערות 22, 38. ועוד) בגדר נזיר שמשון.

(48) ומפשוט לשון הגמרא (נזיר שם) "רש"א.. שלא מצינו בשמשון
שיצאת נזירות מפיו" (וכן מירושלמי פ"א סה"ב) משמע, דגם ר"ש ס"ל
שה' גדר נזירות על שמשון ("חלה מפי הדיבור"). וכן מוכח מתוד"ה
שלא מצינו – נזיר שם. מאירי שם ("ולר' שמעון הוואיל ושמשון לא ה' נזיר
נדור כו"). ועוד. וראה אורח מישור כאן כפי' הירושלמי. קה"ע לירושלמי
שם ד"ה מ"ט. אבל ראה עוד פ' בירושלמי בשירי קרבן שם. ועוד.
אבל מרש"י* (נזיר שם ד"ה ושמשון) דגריס "ושמשון לאו נזיר
הוא", משמע דלא ה' נזיר כלל**, ודלא ככתוב' שם דגריס "שמשון לאו

(* ראה שד"ח (ברך ט') כללי הפוסקים סי' ח (אות ה') אם הפ' דמס' נזיר הוא מרש"י.

(**) ולא קשה מלישנא דקרא "כי נזיר אלקים כו". כי גם הרמב"ם כ' (בפיה"מ לנזיר ד, א): "ענינו פרוש". ובהל' נזירות שם "המלאך הפרישו". וראה לקמן הערה 64.

(***) ולהעיר במדב"ר (פ"י, ה) באותה שעה קבלה הרוחם ובאברבנאל שופטים שם.

(****) בתיו"ט רפ"ז נזיר: דהאב אפשר להדיר את בנו בנזיר רק משהגיע לחינוך כו'. והקשו מהירושלמי שבפנים ההערה ועוד – ראה אורח מישור והון נעשיר שם.
ועוד. וראה נוב"י שבפנים ההערה.

27 יכול מאוחר יותר למחות על כך ולהיות שוב גוי
28 כבתחילה.
29 מפני שהגיוור בקטנותו הוא רק מעשה של גיוור, אך
30 אין הוא מתקדש בקדושת ישראל עד שנעשה גדול⁵⁹.
31 אך כאשר גדל ולא מחה, הוא מתקדש בקדושת ישראל
32 למפרע, ולכן אין הוא חייב שוב בטבילה ובהטפת דם
33 ברית, אלא מסתפקים במעשה הגיוור, של בית הדין או
34 של אביו, בהיותו קטן⁶⁰.
35 בדומה לכך – ולא ממש – כל גר אשר נימול
36 ועדיין לא טבל, הרי למרות שהוא "מברך⁶¹... למול
37 את הגרים", ושוב "למול... בריתי יומם ולילה..."
38 הוא יכול לאחר מכן לבטל כל זאת, והוא שב
39 להיות גוי כמקודם.
40 ויותר מכך – כפירוש הרמב"ן⁶² – לכן "משהוין
41 מצות טבילה" כדי שיוכל לבטל זאת.
42 ובספרי ה"אחרונים" האריכו במשמעותה של מילת
43 גר.
44 מעין זה בעניינינו:
45 ציווי המלאך "ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר
46 אלקים יהיה הנער מן הבטן" לא יכול היה לקדש את
47 שמשון בקדושת נזירות, אלא רק לחייבו בדיני ובהנהגות
48 נזירות⁶³, ששמשון לא יתגלה ולא ישתה יין⁶⁴.
49 כך גם נדרה של חנה "ומורה לא יעלה על ראשו",
50 הוא נדר שרק מחייב לנהוג בנזירות ובפרישות, יותר
51 מכך, אפילו לגבי הנהגות נזירות לא היה הנדר יכול
52 לחול על שמואל, כי שמואל לא נדר זאת. חנה נדרה
53 על עצמה לדאוג לכך ששמואל ינהג בכל דיני הנזירות
54 "כל ימי חייו"⁶⁵.

1 ועוד: אם אצל שמשון ושמואל היתה נזירותם מפני
2 הענין של "האיש מדיר את בנו בנזיר", כיצד ייתכן
3 לומר שענין זה, ש"האיש מדיר את בנו בנזיר" הוא
4 "הלכה היא בנזיר", הלכה למשה מסיני, ובלשון
5 הרמב"ם⁵²: "אין לו סמך בכתוב ולא רמז", בעוד אשר
6 זהו סיפור מפורש בנביאים⁵³.
ז.
גר קטן שגדל ולא מחה
7 ההסבר לכך הוא:
8 אי אפשר לומר ששמשון ושמואל היו נזירים מפני
9 שהם בעצמם קבלו על עצמם נזירות⁵⁴, כי: א) אין
10 מוצאים לכך רמז בפסוקים. ב) לגבי שמשון אומר
11 הרמב"ם במפורש "שהרי לא נדד בנזיר".
12 מצד שני, מלשון המשנה "שנאמר ומורה לא יעלה
13 על ראשו, נאמר בשמשון ומורה ונאמר בשמואל
14 ומורה, מה מורה האמורה בשמשון נזיר... – שאלו
15 הם הפסוקים הכתובים בענין ציווי המלאך ונדר חנה,
16 מובן, שהנזירות אצלם באה מציווי המלאך ומנדר חנה,
17 אך כיון שאין די בכך בלבד, הכרחי לומר, שענינים
18 אלה היו מעין גורם לנזירות, כדלהלן.
19 כדי להבין זאת, יבואר תחלה דין בדומה לכך⁵⁵:
20 לגבי גר קטן, אשר "מטבילין אותו על דעת בית
21 דין", או כאשר הוא מתגייר ביחד עם אביו⁵⁶, קובעת
22 ההלכה⁵⁷, שכאשר "הגדילו יכולין למחות". וכיון
23 שהגדילו שעה אחת ולא מיחו שוב אינם יכולים
24 למחות.
25 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: למרות שכאשר
26 גיירו את הקטן הוא נעשה גר⁵⁸, בכל זאת, מדוע הוא

ומתוך שנתגדלו ולא מיחו היינו קבלה". אבל גם לפי דעת הריטב"א (בשטמ"ק שם ד"ה גר קטן) דבגר קטן קבלת מצות אינו מעכב, מוכרח לפרש ככפנים – מכיון שיכולים למחות, ככפנים.

וראה שו"ת שאג"א בהוספות (משו"ת בית אפרים) סי' א בתחלתו. (60) וכן מפורש בשטמ"ק שם בשם הרשב"א ("עוד תירץ הרשב"א") ובתוס' סנה' שם.

(61) טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ה.
(62) הובא בט"ז שם סק"ד.

(63) ע"ד עובר על דברי הנביא – ראה מהר"ט ח"א ס"כ.
(64) ועפ"ז יובן בפשטות ל' הרמב"ם בפיה"מ "המלאך אמר לאמו

כי נזיר אלקים כו' ענינו פרוש", וכן בהל' נזירות: "המלאך הפרישו מן הטומאה", כי דבור ופעולת המלאך ה' רק (הנהגה של) הפרשה, ולא קדושת נזירות. ואילו לפי דברי הרב"ז והריב"ל (שהובא בכס"מ) שהי' נדור רק מצד המלאך לא הול"ל ה' "פרוש" "הפרישו".
(65) ואף שזה שאמרה "ומורה לא יעלה על ראשו" – שילת התגלחת

(52) פיה"מ נזיר פ"ד מ"ו.

(53) וראה רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה וכאשר דהלמ"מ אין לו רמז בקרא. ולהעיר מאנציקלופדיא תלמודית ערך הלמ"מ (ע' שסדח) וש"נ. אבל ראה שו"ת מהר"ט ח"א סי' כ' בסופו. כ"ב יו"ד סי' כד.

(54) ראה ראשונים שנסמנו בהערה 49 לענין שמשון.

(55) להעיר משטמ"ק נדרים יז, א: מחוקי הנזירות הוא שמיד שקבל אדם בעצמו להיות נזיר נאסר ודברים הללו דומה לגר לנתגייר כו'.

(56) פרש"י כתובות יא, א ד"ה הגדילו. ריטב"א ורשב"א בשטמ"ק שם. טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ז.

(57) כתובות שם. רמב"ם ה' מלכים פ"י ה"ג. טושו"ע יו"ד שם ס"ד.

(58) ולדעת כמה (תוד"ה מטבילין כתובות שם (בסופו). תוד"ה קטן סנהדרין סח, ב (בסופו). ריטב"א ורשב"א בשטמ"ק כתובות שם) הוי גרים מדאורייתא. ובריטב"א שם בסופו "וכן דעת הרמב"ם".
(59) ראה תוס' סנהדרין שם: "דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות.

עליו ענינים נוספים שלא היו אסורים עליו לפני כן, 22
כפי שהיה אצל שמשון ענין הטומאה למתים, אלא) 23
שבאותם ענינים שבהם היה מצווה, ונהג על פיהם 24
למעשה, השפיעה אי המחאה, והוסיפה באיכות, 25
שמדיני ההתנהגות באופן של נזירות נהייתה קדושת 26
נזירות למפרע. 27

ולכן לומדים אצל שמואל, שאי מחאתו על 28
ההתנהגות שנהגה אמו חנה עד אז, עקב נדרה, גרמה 29
למפרע שקדושת הנזירות חלה על שמואל. 30

ט.

המחלוקת בענין הברכה היא דוגמא לשיטות השונות במשנה

לפי זה יוצא שתמצית ומשמעות דברי רבי נהוראי 31
היא: דבר שהוא, לכאורה, רק הסכמה והמשך לעיקר 32
הדבר ויסודו – משפיע יותר מאשר התחלת הדבר 33
ויסודו כשלעצמו. 34

ולכן מביאה הגמרא דוגמא, דיון והסבר בדברי 35
המשנה: "אמר ליה רב לחייא בריה חטוף וברין, וכן 36
אמר ליה רב הונא לרבה בריה חטוף וברין". המברך 37
הוא זה אשר מביע את הברכה⁷², והעונה אמן רק 38
מסכים לברכת המברך, בדומה לאמור לעיל לגבי נזיר, 39
שיש ענין עיקרי, ונוספת לו הסכמה מאוחרת יותר⁷³. 40
אך מדבריהם של האמוראים "חטוף וברין", שיש 41

אך כאשר הם גדלו ולא מחו, הם המשיכו לנהוג 1
ולקיים את דיני הנזירות⁶⁶, הם התקדשו בקדושת 2
נזירות⁶⁷ למפרע – אצל שמשון⁶⁸ ש"היה אסור ביין 3
ואסור בתגלחת"⁶⁹, ואצל שמואל, שהוא יהיה "נזיר 4
עולם" לכל ימי הנזירות. 5

אין זה נדר שלהם, כי נדר צריך להיעשות באופן 6
של החלטה בדיבור, או לפחות בלב⁷⁰. אבל עצם 7
המשכתם בהתנהגות של נזירות כפי שהיה עד אז, 8
והעדר מחאה מצדם גרמו לכך שקדושת הנזירות חלה 9
עליהם למפרע⁷¹. 10

בדומה לאמור לעיל לגבי גר קטן, שאין הוא חייב 11
שוב במעשה הגיור, ודי במעשה הגיור שעבר בקטנותו. 12

ח.

ה'גזירה שוה' בין שמשון ושמואל

לפי זה מובנת דעתו של רבי נהוראי אשר לומד 13
נזירות שמואל משמשון, למרות שמשון לא היה 14
"נזיר גמור", ו"היה מותר להיטמא למתים"..." 15

לימוד זה הוא לא רק אסמכתא משמשון שבמילה 16
"מורה" הכוונה היא ל"תער", אלא זוהי גזירה שוה 17
כלשון המשנה בפשטות, ו"אין 'גזירה שוה' למחצה" 18
— רבי נהוראי לומד משמשון, שאי המחאה נגד 19
ההתנהגות באופן של "ומורה לא יעלה", שהיא 20
התנהגות של נזירות (ולא תוספת של כמוות, שנאסרים 21

(68) לכאורה קשה דלפ"ז הי' שמשון יכול להשאיל על נזירותו, וברמב"ם (פ"ג הי"ד) כ' דנזיר שמשון אינו יכול לשאול על נזירותו לפי "שנזירות שמשון לעולם היתה" – אבל ג'גם את"ל שכוונת הרמב"ם היא (לא רק שבפועל היתה נזירות עולם, ולכן כשמתפס בנזיר שמשון אינו יכול להשאיל – כ"א) שבעצם נזירות שמשון "לעולם היתה" (כפי הכס"מ (שם)) – אפ"ל בכמה אופנים ומהם:

(א) שאלה שייכת בענין שכולו של השואל. (ב) לא מצינו שאלה למחצה. (ג) העדר המחאה אינו מוסיף עוד ענין כ"א שמאשר (או גם מעלה) אותו הענין – ועיין רש"י (ריב"ן) מכות שם.

(69) לכאורה אפשר לתרץ עפ"ז קושיית מפרשי הרמב"ם (הל' נזירות פ"ג הי"ג) איך אפשר להתפס בשמשון והרי בענין שיתפס בדבר הנדור ושמשון לא נדור – כי מצד העדר מחאתו הו"ע נדור (ראה הל' נזירות למנהיק"ש שם). – אבל בתור"ה שמשון (נזיר ד, ב) לא משמע כן.

(70) אף ש(בדוחק) י"ל שההנהגה שלהם בנזירות מוכיחה על קבלה בלב. וא"צ הכתוב להוכיחה.

(71) ראה עד"ז בלקט הקמח (להר"מ חגיו) הל' נדרים ונזירות והפרת הבעל: באב שהדיר את בנו הקטן כו' דאע"ג. אין כח האב יפה להשביע ולהדיר כו' מ"מ כו' אחר שהגדיל וידע נדר אביו שתק וקיימו בדבריו הוי כאילו הוא עצמו ביטא מתחלה בשפתיו וחייב מה"ל לקיים כו'.

(72) ובפרט ע"פ פ"י הרמב"ם הל' ברכות פ"א הי"א (כס"מ שם).

(73) ראה עד"ז בשושנים לרוד (לפי פירושו – הובא לעיל הערה 45 – שהסכמת אלקנה לנדר חנה היא שפעלה נזירות שמואל).

— הי' רק נדר, ואיך אפ"ל בזה שהיו נדר לכל הענינים שבנזיר* כהאומר הריני נזיר מן התגלחת (נסמן לעיל הערה 25) – י"ל, מפני שבנדרים הלך אחר לשון בנ"א (נדרים ל, סע"ב. ושי"ן) ולאחר שילפינן מהכתוב "מין ושכר נזיר" שהיו נזיר מכולם, ה"ז כוונת חנה כשנדרה.

(66) ראה הל' נזירות למהריק"ש אות לג. נוב"ש שם. ועד"ז כ' בקול הרמ"ז סוף נזיר (בנוגע לשמואל).

(67) בתוספתא נזיר (פ"ג ה"ט. הובא בתור"ה גילת נזיר כח, ב. ועוד) איתא דכשהאב מדיר את בנו בנזיר בטלה הימנו נזירות אביו כשהביא שתי שערות. ועפ"ז כ"ש בנדר"ד שמתחילה לא הי' עליהם קדושת נזירות כלל, דבטלה גם בדלא מיחו; אבל לכמה דיעות נזירות הוי עליו "אפי' לכשיגדל" – ראה: רש"י סוטה (כג, א) ד"ה האיש. רש"י ד"ה ושמשון – נזיר ד, ב. תוס' שם. רש"י ד"ה קאים נזיר ל, א. רע"ב סוטה ספ"ג [ומ"ש בתיוו"ט שם – ראה רש"י. חידושי הרצ"ה קלישר שם]. מנ"ח מצוה שסח (וראה שם מצוה שעו בסופה, דאפשר דגם הרמב"ם ס"ל כדעת רש"י להנזירות לא בטלה, ואינו מוכרח מ"ש בתיוו"ט). ובצפצ"ג ריש הל' נזירות מחלק בין הדירו מרחם דלא בטל (ע"פ הירושלמי נזיר פ"ד הי"ו) או הדירו אח"כ.

ואולי י"ל, שגם להדיעות שנתבטלה הנזירות, היינו שנתבטלה נזירות שהדירו אביו והקרבנות דאביו (ראה צפצ"ג הל' נזירות פ"ב הי"ג), אבל אם לא מיחה וממשיך להתנהג בנזירות, הרי"ז קבלת עצמו ונזירות מחדש (ע"ד המבואר בפנים). וראה סוגיית הגמרא נזיר כט, ב ואילך. ואכ"מ.

(*) והא דמשמון הוי אסור גם ביין – ראה תיוו"ט נזיר פ"א מ"ב (ד"ה אינו מקיל).

רבי נהוראי אומר "השמים – בשבועה – כך הוא",³⁵
 כדי להדגיש את התוקף והשינוי האיכותי שנוצר בענין.³⁶
 המעלה של העונה אמן אינה רק "גדול יותר", אלא זוהי
 מהות חדשה לעומת המברך. ולכן הוא מביא את
 ההוכחה "תדע שהרי גוליירים (חלשים) מתגרין
 במלחמה וגבורים נוצחים".³⁷

ההבדל בין מי שמתחיל את הדבר לבין מי
 שמסכים לו מאוחר יותר, דומה להבדל שבין חלשים
 המתחילים במלחמה לבין גבורים שמנצחים בה,
 "חלשים" הוא כנדר חנה, אשר לא הטיל שום חובה
 על שמואל, וכך גם בענין המברך. הענין אינו מושלם
 (נצחון), וייתכן שתהא בו אפשרות של מחאה כשל גר
 קטן המבטלות אותו. ואילו מי ש"עונה אמן", המסכים
 עם תחלת הענין, הוא כמו "גבורים"³⁸ אין הוא פועל
 הוספה ותוספת חיוק בדבר, אלא "נוצחין", הוא גורם
 למצב חדש, לשלימות בברכה (נוצחין), וכך גם שמואל
 שהתקדש בניירות עולם.³⁹

י.

"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם"

לפי זה ניתן להבין מדוע מובא כאן הסיום "אמר
 רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים
 שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום
 בניך": ולכאורה, צריך היה לומר "חכמים מרבים
 שלום", מהו הדיוק בביטוי "תלמידי חכמים"?

אלא, שאת ההבדל בין תלמידי חכמים לבין חכמים
 בגמרא כאן⁴⁰, ניתן להסביר באופן זה: "חכמים" הם
 בעלי המשנה, כנאמר "שנו חכמים במשנתם", שנו
 חכמים בלשון המשנה⁴¹. "תלמידי חכמים" הם
 התלמידים של החכמים, הם אלה אשר לומדים מבעלי
 המשנה, ודוקא הם מרבים שלום בעולם.

הסיבה לכך היא כנאמר בגמרא⁴² "התנאים מבלי
 עולם.. שמורין הלכה מתוך משנתן", כיון שידעית
 הטעמים אינה מושלמת, ייתכן שידמו בין דברים שאינם
 דומים, ויסיקו מכך הוראה, מסקנה מוטעית⁴³, כנאמר
 חז"ל⁴⁴ "אין שלום.. זה הפורש מתלמוד למשנה".

1 להזדרז ולומר את הברכה, רואים, שההתחלה בענין זה
 2 חשובה יותר מאשר ההסכמה המאוחרת יותר.
 3 וממשיכה הגמרא "למימרא דמברך עדיף",
 4 שהמברך, המתחיל, חשוב ובעל תוקף יותר מן העונה
 5 אמן, שהוא המסיים ומשלים את הברכה – "והתניא",
 6 שגם בכך נוקטים רבי יוסי ורבי נהוראי בשיטתם.

7 ההסבר לכך הוא: המחלוקת בין רבי יוסי לרבי
 8 נהוראי במשנה אם שמואל היה נזיר, אינה רק מחלוקת
 9 בביאור לשון הפסוק אם כוונת המילה "מורה" אצל
 10 שמואל היא נזירות, אלא גם בסברא⁴⁵: שיטת רבי יוסי
 11 היא שהסכמה יכולה רק להוסיף ולחזק את התחלת
 12 הדבר, אך אינה יכולה לגרום לחידוש ולשלימות
 13 איכותית בענין שעליו היא אמורה, ולכן הוא סובר
 14 שרק שמשון יכול היה להיעשות לנזיר על ידי העדר
 15 מחאתו –

16 כי: א) גם לפני הסכמתו היה שמשון מצווה באופן
 17 התנהגות של נזירות. ב) אף לאחר הסכמתו הוא לא
 18 נהיה נזיר גמור⁴⁶, חסרה לו השלימות של קדושת
 19 הנזירות⁴⁷.

20 לעומת זאת, דעתו של רבי נהוראי היא, שהסכמה
 21 היא בעצמה חידוש ויכולה לשנות במהות הענין, היא
 22 חזקה באיכות יותר מהתחלת הדבר, עד כדי כך שהיא
 23 גורמת לשלימות איכותית בו, ולכן נעשה גם שמואל
 24 לנזיר על ידי העדר מחאתו, למרות ש: א) לפני הסכמת
 25 שמואל לא חלה עליו שום חובה לגבי אופן התנהגותו,
 26 היתה זו רק חובת חנה, עקב נדדה, ב) על-ידי
 27 אי-מחאתו נעשה שמואל לנזיר גמור בקדושת נזירות
 28 – נזיר עולם.

29 ואלה הן גם שיטותיהם לגבי עניית אמן, שהיא
 30 הסכמה לברכת המברך:

31 רבי יוסי אומר "גדול העונה אמן יותר מן המברך",
 32 יש יתרון בהסכמה על פני תחילת הדבר כיתרון של מי
 33 שגדול יותר על פני מי שגדול סתם, אך אין בכך חידוש
 34 מהותי, ושלימות באיכות הברכה.

74 דאין לומר שמחלוקתם הוא רק בנוגע לשמואל אם ה' נזיר, כי
 מאי דהוה הוה. ודוחק לומר שכל האריכות הוא רק לברר דין האומר
 "הריני כשמואל" מבלי כל סברא בעצם הפלוגתא. ועי' פיהמ"ש סוף
 המס'.

75 וי"ל שזהו פ' נזיר "גמור" – גם מציאותו ה"חפצא" שלו, ולא
 רק שהמעשה וההנהגה שלו נתקדש בקדושת נזירות.

76 והיינו, שגם אם ה' המלאך מצווה על כל דיני נזיר (וע"ד נדר
 חנה שה' לכל דיני נזירות) לא ה' אפשר להיות נזיר גמור, כי העדר
 המחאה א"א שישלים ויגמור ("נוצחין") קדושת נזירות גמורה.

77 ראה תוספות שם שהם טוע צבא אחר (פרשים) מגוליירים.

78 משא"כ בירוש' מו"ק פ"ג ה"ז (הובא בפוסקים) וכיו"ב –
 המדברים במעלת ודרגת חכם לגבי ת"ח וכו'. ולהעיר מש"ך ליו"ד סי"ח
 סקכ"ט (ובשו"ע אדה"ז שם). ועוד. מהקדמת החו"ד לפי לשו"ע חיו"ד.
 ואכ"מ.

79 רפ"ו דאבות.

80 סוטה כב, א.

81 פרש"י שם ד"ה שמורין.

82 חגיגה י, א. וראה פרש"י שם.

מאשר התחלת הדבר, דוקא בענין הנזיר: 20
יש איסורים והגבלות שהתורה מצווה מצד עצמה. 21
נזיר מקבל על עצמו איסורים והגבלות, יותר מציויי 22
התורה כשלעצמה, ועל־ידי־זה נוספת קדושה בו 23
ובעולם בכלל⁸⁴. כמוסבר בתורת החסידות⁸⁵, שניזיר 24
"ממשיך" ומוסיף בתוך סדר ההשתלשלות שפע 25
שמקורו למעלה מסדר השתלשלות. 26
ולכן מודגשת אצל הנזיר עצמו המעלה והתוספת 27
הנוצרת על ידי המקבל – יותר מאשר על ידי המשפיע 28
והמתחיל את הענין. 29
וזוהי המשמעות של מעלת ה"עונה אמן" על פני 30
ה"מברך"⁸⁶: 31
ה"מברך" הוא זה אשר יוצר את הברכה וההמשכה 32
מלמעלה למטה, וגורם ל"יחודא עילאה" בעולם. 33
כלומר, נוצר ענין של אתהפכא מצד גילוי האור 34
מלמעלה. 35
ה"עונה אמן" הוא המסכים לברכה, שגם למטה 36
יסקימו להמשכה מלמעלה, כ"יחודא תתאה", מלמטה 37
למעלה, ענין של אתכפיא בעבודה רוחנית. 38
אך למרות זאת "גדול העונה אמן יותר מן 39
המברך", מצד המעלה של "יחודא תתאה" (מקבל⁸⁷) 40
ואתכפיא⁸⁸ על פני "יחודא עילאה" (משפיע) ואתהפכא. 41

בכך מודגש ההסבר בדומה לדעת רבי יוסי ורבי 1
נהוראי: 2
בדומה לנאמר במשנה לגבי נזירות שמואל ושמשון 3
ובגמרא לגבי העונה אמן אחר המברך: למרות 4
ששמואל ושמשון היו זקוקים לנדר חנה ולציויי 5
המלאך, בכל זאת "פעולתם", הסכמתם לכך, גרמה 6
למעלה ולחידוש איכותי יותר מאשר התחלת הענין. 7
וכך גם העונה אמן זקוק למברך, והוא רק מסכים 8
לברכתו, אך בכל זאת הוא משפיע יותר מאשר המברך 9
עצמו. 10
וכך גם לגבי תלמידי חכמים, למרות שהם תלמידים 11
בלבד ונוזקים לחכמים ולבעלי המשנה, בכל זאת הם 12
משפיעים יותר מאשר החכמים עצמם, ומרבים שלום 13
בעולם, לעומת החכמים עצמם, אשר לא זו בלבד שאין 14
הם מרבים שלום בעולם, אלא יותר מכך, הם כאמור, 15
"מבלי העולם"⁸³. 16

יא.

"מברך" - יחודא עילאה; "עונה אמן" - יחודא תתאה

כדי להבין את הקשר שבין דברי הגמרא לבין 17
המשנה בפנימיות הענינים, יש להקדים ולבאר מדוע 18
מוסבר ענין זה, שהסכמה מוסיפה ומשפיעה יותר 19

(84) וע"ד ענין הנדרים בכלל (שגם "הנזירות הוא נדר מכלל נדרי איסור" – רמב"ם ריש הל' נזירות שמוסיף ע"ע גדרים וסייגים יותר ממה שאסרה התורה, ונמשך עי"ז גילוי נעלה יותר (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 58 וש"נ). אלא שבנדרים הרי (בגלוי) הוא איסור חפצא (ראה נדרים, ב) קדושה בהחפץ – ראה לקו"ש שם הערה 12, ונזירות הרי (בגלוי) נעשה קדוש בקדושת הגוף (כבספרי בפסוק ח. ראה צפע"ג שבהערה 22), וממילא נאסר (ראה שו"ת מהרי"ט ח"א סי' נג). (85) ראה לקו"ת אמור לא, ד ואילך. שה"ש לו, ד. וראה אוה"ת משפטים ע' א'רלו: נזירות שמשון מא"א. (86) ראה לקו"ת ויקרא ב, רע"ד. אוה"ת עקב ע' תיקי ואילך. וש"ג. ביאה"ז (להצ"צ) עקב ע' תקעה. ועוד. וראה ד"ה גדול העונה אמן תשכ"ב. באוה"ת ובביאה"ז שם: דברוך מתחיל בבי"ת שהוא בחי' חכמה ואמן מתחיל באל"ף שהוא כתר כו'. ועפ"ז מובנת ביותר השייכות לנזיר שממשיך מבחי' הכתר, כבלקו"ת שבהערה הקודמת. (87) ראה תו"א ר"פ ויגש. תו"ח שם. ובכ"מ. (88) להעיר מתו"א ויקהל פט, ג. קיד, ד.

(83) אבל מכיון שלפנ"ז במשנה ובגמרא יש ב' שיטות דר"י ור"נ, אם הסכמה – "עונה אמן" – הוא רק גדול יותר או שהוא ענין חדש נוסף, ולא נפסקה כאן ההלכה, י"ל שגם בסיום הגמרא נרמזות ב' הדיעות. וי"ל שזהו הנפק"מ באם ישנה ההוספה "א"ת בניך אלא בניך", או לא: "א"ת בניך כו". טעמו כי "תיבת בניך (שבסוף הכתוב מיותר מאחר שאמר ברישא וכל בניך למודי ה' די לו לומר.. ורב שלומם" (של"ה חלק תושבע"פ תג, ב). ולפ"ז אין "בניך" הב' מיותר, ד"בניך" הם ה"בונים" (ראה שבת קיד, א). וכל הכתוב מדבר בסוג א' – תלמידי חכמים, שהם דוקא מרבים שלום בעולם – כדעת ר"נ שמעלת העונה אמן (ת"ח) על המברך (חכמים) הוא בענין חדש. משא"כ לפי רוב הדפוסים שילתא כאן "א"ת בניך כו" והובא רק הכתוב, הרי הכתוב מדבר בשני סוגים, שכל א' נק' "בניך": (א) "וכל בניך למודי ה'" – תלמידי חכמים (וכמ"ש במצו"ד שם), (ב) "בניך" השני – חכמים שגם הם מרבים שלום בעולם. והוא כדעת ר"י שרק "גדול העונה אמן יותר כו", אבל לא גדר חדש כנ"ל. [אלא שמ"מ העיקר הם תלמידי חכמים (בדוגמת "גדול העונה כו"), שלכן: (א) ר"א אר"ח מזכיר רק תלמידי חכמים. (ב) גם בהכתוב, זה שחכמים מרבים שלום הוא רק בוא"ו המוסיף*].

(* ואף ש"שלום" נאמר בבניך הב' "ורב שלום בניך" – הרי י"ל ד"ורב שלום" קאי (גם) אֶלְפַנִּי, (ב) בסגנון אחר קצת: פשוטו דקרא ד"כל בניך" (א) יהיו "למודי ה'", ועוד ו(ב) "רב שלום (בניך)". ומדלא קיצר כ' "שלומם" היתור דבניך מרבה עוד טוג (הקרוב ביותר להג"ל) – חכמים (וע"ד אופן הלימוד דאל תקרי).

יב.

הדרגות השונות במשמעות הפנימית של "עונה
אמן"

- 1 אך במעלה ה"עונה אמן" יש שתי דרגות: בזמן
- 2 הזה, אמנם יש מעלה בעבודת הביוררים והאתכפאי
- 3 שלמטה, אך כיון שעבודה זו אינה בשיא השלימות,
- 4 המעלה העיקרית היא באתהפכא על פני אתכפאי.
- 5 דרגא אחרת תהיה לעתיד לבוא, שאז תתגלה דוקא
- 6 החשיבות של עבודת ה"מטה"⁸¹, כי הזיכור והבירור
- 7 יהיה מושלם לחלוטין⁸⁹ – ואת רוח הטומאה אעביר
- 8 מן הארץ – אתהפכא שנובעת מאתכפאי, ולכן תהיה
- 9 דוקא נשמה בגוף, ונשמה ניזונית מן הגוף⁹⁰.
- 10 ואלה הן שתי השיטות של רבי יוסי ורבי נהוראי:
- 11 רבי יוסי – בגימטריא אלקים⁹¹ (בגימטריא
- 12 הטבעי⁹²) – אומר "גדול העונה אמן יותר מן המברך",
- 13 ושמשון הוסיף בקדושת נזירותו על-ידי אי-מחאתו
- 14 יותר מכפי שהיא היתה מצד ציווי המלאך, ואמנם, יש
- 15 מעלה באתכפאי ובעבודת ה"מטה" על פני ה"מברך"
- 16 – המשכה מלמעלה. אך יחד עם זאת קשור⁹³ "יוסי"
- 17 לשם "יוסף" בלשון הקודש, המצביע על המשכה
- 18 וגילוי מלמעלה⁹⁴.
- 19 ולכן מדבר רבי יוסי על המעלה בזמן הזה,

- 20 ש"יחודא תתאה' ואתכפאי אינם נעלים על פני
- 21 ה"מברך", "יחודא עילאה' ואתהפכא, באופן של איך
- 22 ערוך (שמשון אינו נזיר גמור), כי יש מעלה בהמשכה
- 23 מלמעלה הגורמת לאתהפכא.
- 24 לעומת זאת רבי נהוראי אינו שם בלשון הקודש –
- 25 דבר המצביע על גילוי של התורה כפי שהיא מצד
- 26 עצמה מלמעלה – אלא זהו שם בשפת התרגום – של
- 27 שבעים אומות, כפי ש"מתברר" ומתעלה להיות שם
- 28 בתורה⁹⁵.
- 29 יחד עם זאת, משמעות השם של רבי נהוראי היא
- 30 אור⁹⁶, אך לא בלשון הקודש "מאיר"⁹⁷, אלא בלשון
- 31 התרגום.
- 32 לפיכך הוא מדבר אודות מעלתו של העונה אמן
- 33 לעתיד לבוא, שהיא נעלית לאיין-ערוך על פני המברך
- 34 – "השמים", "ונוצחין" – כי אז תתגלה בשלימותה
- 35 המעלה של עבודת הביוררים, עבודת ה"מטה"⁹⁸,
- 36 בירור עניני העולם והלשונות של שבעים אומות⁹⁹, עד
- 37 אשר תהיה בעבודת ה"מטה" גם המעלה של גילוי
- 38 אור, נהוראי, של אתהפכא. אתהפכא הבאה על-ידי
- 39 אתכפאי, הצירוף של יחודא עילאה ויחודא תתאה¹⁰⁰.
- (משיחות י"ב תמוז, ה' מנ"א תשכ"ה*)

ואתעדל"ת שיהי' לעת"ל, דב"ן יתעלה בס"ג למעלה ממ"ה (ע"ח – הובא
ונתבאר בלקו"ת בחקתי מז, ג. ובכ"מ. וראה שם במדבר ו, א).
ואף שבנדוד חנה עשתה ההתחלה ענין המברך (דוגמת שם מ"ה) –
הרי אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך (שלו – שעליו עונה אמן)
וכמה דרגות במברך (וראה גם ביאור¹⁰¹ (עקב קיט, ד ואילך), בחילוק
דברה¹⁰², ברכת המצות וכו'), ושייכות מיוחדת לנדוד דנויות שמואל
ודמשון (דלמדין זמ"ז) דשניהם התחלתן בנקבה, שסו"ס – תסובב גבר,
לעת"ל.
(99) ראה אה"ת תצא ע' תתקפ: עניית אמן כענין תרגום שהוא בירור
ק"צ שיוכלל בקדושה.
(100) ראה אה"ת שם. פ' עקב שם. ויצא ע' 1724.
ע"פ הנ"ל יובן גם בסיום המס' במעלת תלמידי חכמים – מקבל, יחור"ת,
לגבי חכמים – יחור"ע, שהם מרבים שלום בעולם, יחור יחור"ע ויחור"ת (ראה
לקו"ת פרשתנו כז, א), שלרוב הנוסחאות אינו מפורש הלימוד "א"ת בניך
אלא בוניך", כי עכשיו עדיין אינו מפורש (מאיר) בגילוי האי"ע שבמעלה
יחור"ת שלעת"ל.

- (89) ראה תניא פל"ז. ובכ"מ.
- (90) ראה המשך וככה תרל"ז פצ"א.ב. וראה ד"ה לכל תכלה תרג"ט.
- (91) זח"ג רכג, א (וראה סנהדרין נו, רע"א ובפרש"י ד"ה בכל יום).
- המשך וככה שם פ"פ.
- (92) פרדס שער י"ב פ"ב.
- (93) ראה בדיני שמות (הל' גיטין).
- (94) תו"א ויגש מד, א.
- (95) תו"א משפטים עז, ד ואילך.
- (96) ראה עירובין (יג, ב): ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים.
- (97) ראה עירובין שם "לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי".
- ועפ"ז יובן ויומתק מה שנקרא כאן ר"ג, משא"כ במחלוקת
במשפחות נדבת העצים (תענית כח, א) איתא שם ר' מאיר ור' יוסי, דשם
מדגיש ר"מ המעלה בענין הביטול שבתורה אור – דוד, ולכן איתא שם
"רבי מאיר" – אור בלח"ק, ורבי יוסי (שהוא קיצור משם יוסף) לגבי מאיר,
מדגיש המעלה שבבירורים, יואב – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 87.
(98) ויומתק ביותר השייכות לנזירות שמואל ע"פ מ"ש בלקו"ת
להאריז"ל (שמואל בתחלתו) שחנה בגימט' ס"ג, שזהו"ע מעלת הביוררים

לקוטי שיחות פרשת נשא כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

ו"שמור", שלשון הווה, הבאה במקום ציווי, מצביעה
על כך שהאמירה צריכה להיות תמידית, כפי שכבר
ביאר רש"י לפני כן את המילה "זכור"⁵: "תנו לב לזכור
תמיד..."

לעומת זאת, מסבירים מפרשים אחרים³, שלמרות
ש"אמור" (בקמץ) איננה לשון ציווי, הרי היא
ה"מקור", ורש"י אומר, שמוצאים בתורה את המקור
בשימוש של ציווי: "כמו זכור שמור", שהן לשונות
של מקור, למרות שכוונתן ציווי.

אבל לפי כל זה קשה, בנוסף לקשיים אחרים: אם
רש"י מבאר רק את המילה "אמור", מדוע הוא מצטט
גם את המילה "להם", ואינו אומר בקיצור: "אמור"⁶ –
כמו זכור שמור?

כן יש להבין: מדוע מביא רש"י שתי דוגמאות
"זכור" ו"שמור", ואינו מסתפק בדוגמא של זכור בלבד
או שמור בלבד?

ג.

הפירוש השני של רש"י והשאלות עליו

בפירוש השני של רש"י, "אמור להם שיהיו כולם
שומעים", הכוונה היא בפשטות, כדברי המפרשים,
למנוע מחשבה בטעות שהכהן יכול לומר את ברכת
כהנים בינו לבין עצמו בלי שמיעת הקהל⁷, אלא
שצריך להיות "אמור להם שיהיו כולם שומעים".

צריך להבין: (א) ממה נפשך – אם רש"י לומד את
דבריו מן המילה "להם" – "שהיו כולם שומעים", אין
הוא צריך לצטט את המילה "אמור"? ואם הוכחת
רש"י היא גם מן המילה "אמור"⁸, שהאמירה צריכה
להיות באופן שתגיע "להם" (שזה סביר יותר, כי הענין
מתאים יותר לתוכן הפסוק המדבר על אמירת הכהנים,
ולא על שמיעת בני ישראל), צריך היה רש"י להתבטא
בהתאם לכך, בדומה ללשון הגמרא⁹, שהאמירה צריכה
להיות "בקול רם"¹⁰.

א.

פירושי רש"י ל"אמור להם", והסדר ביניהם

1 בציווי על ברכת כהנים "כה תברכו את בני ישראל
2 אמור להם"¹, מפרש רש"י את המילים "אמור להם",
3 כמו זכור שמור בלע"ז דישנ"ט². אמור להם, שיהיו
4 כולם שומעים. אמור, מלא, לא תברכם בחפזן
5 ובבהלות אלא בכוונה ובלב שלם.

6 מזה שבכל אחד משלושת הפירושים מצטט רש"י
7 מן הפסוק את המילים "אמור להם" (פעמיים) ו"אמור"
8 (פעם אחת), מובן, שכל אחד מן הפירושים מסביר ענין
9 אחר בביטוי המצוטט.

10 אך יש להבין: בשתי הפעמים הראשונות מפרש
11 רש"י גם את המילה "להם", ובקטע השלישי הוא
12 מפרש את המילה "אמור" בלבד, ואם כך, הוא היה
13 צריך להקדים את הפירוש השלישי לפני שני הפירושים
14 הראשונים.

15 מזה מובן, שלמרות שכל פירוש הוא ענין בפני
16 עצמו, בכל זאת הם צריכים להופיע בסדר זה, כי
17 הקושי שאותו מבאר הפירוש השלישי מתעורר רק
18 לאחר שני הפירושים הקודמים.

ב.

פירושו הראשון של רש"י והשאלות עליו

21 לגבי הפירוש הראשון של רש"י – "כמו זכור
22 שמור" – יש המפרשים³, שרש"י מתכוון לתרץ את
23 הקושי במילה "אמור", שאיננה בלשון ציווי, אלא
24 בלשון הווה או מקור – ה"אלף" איננה מנוקדת
25 בסגול (או בחיריק בתוספת וא"ו בסוף המילה –
26 אמור), אלא בקמץ:

27 ורש"י מסביר, לפי מפרשים מסויימים⁴, שאכן,
28 המילה "אמור" כאן איננה ציווי, אלא לשון "הווה",
29 ואין זו תופעה יוצאת דופן, דומה הדבר ל"זכור"

(7) כבספרי כאן – ובגמרא (סוטה לה, סע"א). ראה גו"א. ספר
הזכרון.

(8) ראה גו"א.

(9) סוטה שם.

(10) אבל בגמרא "כה תברכו בקול רם או אינו אלא בלחש ת"ל אמור
להם כאדם שאומר לחבירו".

(1) פרשתנו ו, כג.

(2) להעיר שבדפוס ראשון ובכו"כ כתי"ר רש"י ליתא "בלע"ז דישנ"ט",
ובדפוס שני ליתא כל ד"ה הא' כמו זכור שמור כו'.

(3) ראה גו"א. ספר זכרון. באר מים חיים. באר רחובות. ועוד.

(4) רא"ם כאן.

(5) יתרו כ, ח.

(6) וכמו בפ' יתרו שם. וכן בפ' פנחס כה, יז.

ברוך-הוא מסר לכהנים את ברכת ישראל, הם יעשו
זאת באופן של "מהירות והגעה"¹⁴.

אך אי אפשר לומר שלכך מתכוון רש"י, שאם כך,
הוא היה אומר זאת במילים ברורות.

ומובן בפשטות למה אין הדברים מתאימים
לפשוטו של מקרא, כי כבר לפני-כן נלמד הציווי¹⁵
ו"אהבת לרעך כמוך", ובדיוק כשם שהכהן חפץ
שכאשר יברכו אותו לא יעשו זאת בחפזן אלא בכוונה
ובלב שלם, כך הוא ודאי ינהג כאשר הוא יברך את
ישראל¹⁶.

גם אי אפשר לחשוב שהסברא לברכת הכהנים
בחפזן ובבהלות הוא משום שהכהנים יתבלבלו
ויבהלו מן העובדה שהקדוש-ברוך-הוא מצווה עליהם
לברך את ישראל,

כי אם נחוץ להזהיר שציווי של הקדוש-ברוך-הוא
לא יגרום לבהלה וכדומה, צריכה היתה התורה להזהיר
זאת מיד במצוות הראשונות שמצווה הקדוש-ברוך-
הוא, בפרשת בא וכדומה, ולא רק עתה במצוות ברכת
כהנים, בפרשת נשא.

(ג) מהי כוונת רש"י בדיוקו להשתמש בשני
הביטויים "בחפזן ובבהלות", ומנין הוא ליקח זאת¹⁷?
(ד) בדומה לכך מתעוררת השאלה לגבי שני
הביטויים של רש"י בצד החיובי: "בכוונה ובלב שלם",
ובמיוחד כאשר במדרש אכן מוזכר רק ביטוי אחד
"בכוונת הלב"¹⁸.

ה.

"אמור להם" ציווי בלשון מקור

ההסבר לכל האמור הוא: ההכרח של רש"י
להסביר ש"אמור" הוא "כמו זכור שמור" נובע מן
המילים "אמור להם", ולכן מצטט רש"י את שתי
המילים הללו:

אילו היה כתוב "כה תברכו את בני ישראל אמור"
ניתן היה לפרש בפשטות, ש"אמור" איננו ציווי, אלא

(ב) אם רש"י מתכוון לשלול את אמירת הברכה
בינם לבין עצמם, מדוע אין הוא אומר זאת בפירוש
(כשם שהוא שולל בפירושו הבא: "לא תברכם
בחפזן..."), וכפי שנאמר ב"ספרי" ובגמרא? ולכאורה,
אדרבה: אם בספרי ובגמרא, שאותם לומדים "בן עשר
למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא", צריך לבאר
שהכוונה היא שלא יברכום בינם לבין עצמם או
בלחש¹¹ – הרי ודאי צריך לבאר זאת רש"י בפירושו
המיועד ל"בן חמש למקרא".

(ג) מדוע משתמש רש"י בביטוי "כולם שומעים"
ואינו מסביר למי הכוונה? אמנם, הדבר נאמר בהמשך
ללשון הפסוק "כה תברכו את בני ישראל אמור להם",
אך הרי אין הכוונה לכל בני ישראל בכל מקום, אלא
ליהודים שבאותו מעמד, והיה מתאים שרש"י יציין
זאת, כפי שנאמר ב"ספרי" – "שיהיה כל הקהל שומע"
וכדומה.

ד.

הפירוש השלישי של רש"י והשאלות עליו
בפירוש השלישי, "אמור, מלא, לא תברכם בחפזן
ובבהלות אלא בכוונה ובלב שלם", צריך להבין: (א)
כמוסבר מספר פעמים הרי הענין של מלא וחפז אינו
קושי בפשוטו של מקרא שרש"י חייב לתרצו –
ואדרבה, ברוב המקרים של המילים בחומש שהן
מלאות או חסרות, אין רש"י מתעכב על כך, אלא אם
כן יש קושי בפשוטו של מקרא המתורץ על ידי הענין
של מלא וחסר. צריך אפוא להבין: מהו הקושי כאן
בפשוטו של מקרא שמתרץ ה"מלא"?

(ב) מדוע עולה בכלל על הדעת שהכהנים יברכו את
ישראל בחפזן ובבהלות, שצריך להזהיר על כך?

במדרש¹² נאמר: "אמר להם הקדוש-ברוך-הוא
לכהנים: לא מפני שאמרתי לכם שתהיו מברכים את
ישראל תהיו מברכין אותם באנגריא ובבהלות, אלא
תהיו מברכין בכוונת הלב", והמשמעות הפשוטה של
דברים אלו, כדברי המפרשים¹³, היא, שכיון שהקדוש-

(16) נוסח הברכה לברך את עמו ישראל באהבה. וראה זה פרשתנו
קמו, ב. שו"ע אדה"ז סי' קכח סי"ט.

(17) ובפרט שבפ' בא (יא) פירש בחפזן "לשון בהלה ומהירות".
וראה המשך וככה תרל"ז פ"ב.

(18) בכמה דפוסים ובכת"י דפרש"י אי' בסיום פרש"י "שתשלוט
הברכה בהם" (כבמדרש) ומסיים "לכך נאמר להם", וצ"ג דאם כוונת
רש"י לפרש גם "להם" הו"ל להעתיקו בתחילת פירושו. ובא' מכת"י
דפרש"י מועתקת גם תיבת "להם" בתחלת פירושו, וליתא הסיום "לכך
נאמר להם".

(11) בספרי "או בינו לבין עצמו", ובגמרא "או אינו אלא בלחש",
ובשו"ע אדה"ז או"ח סי' קכח סו"ס כג "א"א הברכה בינם לבין עצמם
בלחש". ואכ"מ.

(12) רבה פרשתנו פ"א, ד (בסופו). תנחומא כאן יו"ד.

(13) ראה מת"כ ופי' מהרז"ו שם. ובכ"מ.

(14) מת"כ שם. וממשיך "כאדון זה המדבר ומצוה לעבדו עבודתו
ומלאכתו". וראה מהרז"ו שם, ושם: אנגריא פי' במ"ע עבודה נעשית
באונס. ולהעיר שבדפוס ראשון דפרש"י אי' גם "באנגריא" כבמדרש.

(15) קדושים יט, כח.

שמירת שבת אינה פעולה תמידית, היא קשורה ליום השבת בלבד, אך בכל זאת נאמר הציווי בלשון המקור ("שמור" בקמץ) המצביע על ענין תמידי. זוהי הוכחה לכך שגם לגבי פעולה שאינה נעשית כל הזמן, אלא במחזוריות מסוימת ובזמנים קבועים, מתאים להשתמש בלשון המקור.

ההוכחה מ"שמור" בלבד פחותה אף מ"זכור", כי "שמירת שבת" אינה פעולה חיובית, אלא שלילה, וניתן היה לחשוב שרק אז מתאים השימוש בלשון המקור, כי למרות שקיום ה"שמור" הוא בזמן מסוים, הרי המשמעות השלילית של "שמור" קיימת בכל רגע, ואף בימות החול אין מחללים שבת כאשר עושים מלאכה.

לכן ההוכחה הראשונה והעיקרית היא מ"זכור", שהיא פעולה חיובית של זכירה, שאין היא תמידית כמו שלילת "שמור" ובכל זאת נאמר הציווי בלשון מקור.

וכך מובן לגבי "אמור להם", שלמרות שברכת כהנים אינה תמידית, אלא קשורה לזמן מסוים, בכל זאת כיוון שמדובר בזמנים קבועים, מתאים להשתמש בלשון מקור, המורה על תמידיות. כפי שמוצאים את הביטוי "תמיד" אצל המנורה²⁶ כיוון שדלקה בכל לילה, למרות שלא דלקה במשך כל היממה.

ז.

השאלות על ההסבר הנ"ל

לפי זה קשה: א) אם אין התורה מציינת כאן את הזמן הקבוע של ברכת כהנים, מה מוסיפות המילים "אמור להם" לאחר שנאמר "כה תברכו את בני ישראל"²⁷.

וקשה לתרץ, שניתן היה לחשוב לפי המילים "כה תברכו...", שברכת כהנים היא רשות, שכאשר תרצו לברך "כה תברכו", ולכן מדגישה התורה מיד שזהו ציווי – "אמור להם" –

מקור, ומשמעות הפסוק היתה: כך תברכו את בני ישראל באמירת¹⁹ "יברכך...".

אך כיוון שכתוב "אמור להם", הרי זוהי לשון ציווי, כמו "לא יטמא להם" שהוזכר זה עתה, וכדומה. ואם כך, מתעוררת השאלה: מדוע כתוב "אמור" בלשון מקור (בקמץ) ולא בלשון ציווי (בסגול, או "אמרו")²⁰?

לשון מקור ולשון ציווי לפעולה הם ענינים שונים, כי המקור שולל את ענין הפעולה²¹.

לכן מסביר רש"י, שלמרות ש"אמור להם" הוא ציווי, בכל זאת אפשר להשתמש בלשון מקור (בקמץ) – "כמו זכור שמור": בדיוק כשם שאצל "זכור" ו"שמור"²² הכוונה היא לציווי ובכל זאת משתמשים בלשון מקור, כיוון שמתכוונים לענין תמידי, כפי שמפרש רש"י, כך גם נאמר הציווי "אמור להם" בלשון המקור מפני שברכת כהנים היא ענין תמידי.

ו.

ההוכחה משני הביטויים "זכור" ו"שמור"

לפי זה יובן מדוע זקוק רש"י לשתי ההוכחות, הן "זכור" והן "שמור": ההוכחה מ"זכור" בלבד אינה מספקת, כי ב"זכור" מתאים להשתמש בלשון המקור לצורך ציווי, כי הזכירה היא תמידית, כפירוש רש"י "תנו לב לזכור תמיד..." (הכוונה היא לתשומת הלב "לזכור תמיד"²³), וזהו ענין שאינו מוגבל לזמן מסוים, ואילו הציווי "אמור להם" אינו ענין תמידי, אלא בזמנים קבועים בשנה²⁴. ואף אם נאמר שעל-פי פשוטו של מקרא צריכה להיות ברכת כהנים בכל יום, עדיין אין זו תמידיות כמו ב"זכור", לא יותר מפעם אחת²⁵ ביום.

לפיכך מביא רש"י הוכחה גם מ"שמור", ומזה שרש"י אומר בפשטות "זכור שמור" ואינו מציין למה הכוונה, מובן שכוונתו היא לביטויים "זכור שמור" שכבר נלמדו וקשורים ביניהם, ואלו הביטויים זכור ושמור לגבי שבת:

(19) ראה גם ת"י כאן.

(20) דבפשש"מ לא מסתבר (כחספרי ותרגום אונקלוס) דאמור קאי על החזן שיאמר לכהנים, ראה רא"ם ועוד.

(21) ראה בכהנ"ל (ובהבא לקמן) בלקו"ש ח"ד ע' 135 ואילך.

(22) דאף שהבן חמש עדיין לא למד חיבת שמור שבפ' ואתחנן (ה, יב), הרי הביאו רש"י בפ' יתרו שם.

(23) שכונת הזכירה בזה הוא לא רק בא"ם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמנו" אלא "תנו לב לזכור תמיד", משא"כ הזכירה דיצי"מ (בא יג, ג) דפרש"י "למד שמוכירין יצי"מ בכל יום" אי"ז מפני שנאמר "זכור" בלשון מקור, כ"א מהלשון "זכור את יום הוה" (שלכן העתיקו רש"י שם

בתחילת פירושו) וכלשונו "למד". וראה בארוכה לקו"ש שם.

(24) ראה ע"ד הלכה שו"ע אדה"ז סק"ח סנ"ז. וש"נ. סידור אדה"ז ברכת כהנים בתחלתו.

(25) כפי שהוא ע"פ הלכה: מ"ע מן התורה שיברכו בכל יום – ראה רמב"ם בהכותרת להל' תפלה. חינוך מצוה שע"ח. שו"ע אדה"ז ר"ס קכח. וחכמים תקנו שישאו כפיהם בכל תפלה – ראה תענית כו, ב. שו"ע אדה"ז שם.

(26) ראה פרש"י ר"פ תצוה ד"ה תמיד. לקו"ש [המתורגם] ח"י ע' 56. וראה לקמן ע' 108.

(27) ראה גם משכיל לדוד כאן.

שתי הדוגמאות שמביא רש"י ל"אמור להם" –
 "כמו זכור שמור" – אינן מסבירות רק את המילים
 "אמור להם", אלא גם מהוות הקדמה לברכת כהנים: 40

את "יברכך" מפרש רש"י "שיתברכו נכסיך", ועל
 "ישמרך" אומר רש"י "שלא יבואו עליך שודדים ליטול
 ממוןך (ורש"י מרחיב כיצד מתרחש ענין זה אצל בשר
 ודם) שהנותן מתנה... מה הנאה יש לו במתנה זו אבל
 הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן הוא השומר". ולכאורה
 אין מובנת האריכות בפירוש רש"י "כיוון שבאים
 לסטים ונוטלים אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה זו",
 כי, לכאורה, זהו דבר פשוט, ומה רש"י מוסיף בכך? 48

אלא בכך מדגיש רש"י ש"יברכך – וישמרך" אינם
 שני ענינים שונים, אלא ברכה אחת "שיתברכו נכסיך"
 באופן שהקדוש-ברוך-הוא שומר את הנכסים, כי לולא
 "ישמרך", הרי "מה הנאה יש לו", אין שום ברכה
 ב"יברכך". 53

בדומה לכך "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום"
 אינם שני ענינים שונים, אלא ברכה אחת הכוללת חיוב
 ושליה. "וישם לך שלום" ייתכן רק כאשר "ישא ה'
 פניו אליך" – יכבש כעסו.²⁹ 57

לכן מפרש רש"י על "אמור להם" (אמירת
 הברכות), שברכה זו היא "כמו זכור שמור"³⁰: הזכירה
 והשמירה בשבת אינם שני ענינים שונים, אלא ענין
 אחד, עד-כדי-כך ש"זכור ושמור בדיבור אחד
 נאמרו"³¹ הזכירה היא מושלמת כאשר ישנה שמירת
 שבת. וכך גם "אמור להם": כל ברכה שמברכים
 הכהנים את ישראל כוללת חיוב ושמירה (שליה), וזהו
 ענין אחד, כדלעיל, ש"יברכך – יתברכו נכסיך" הוא
 באופן של "ישמרך" – "הוא הנותן הוא השומר", ורק
 אז הברכה היא מושלמת. 67

ובהמשך לכך מפרש רש"י "אמור להם, שיהיו
 כולם שומעים", שההכנה לכך שהברכה תהיה באופן
 כזה – ברכה אחת הכוללת חיוב ושמירה – היא כאשר
 אצל ישראל, ואצל כוונת הכהנים יהיו שני הענינים:
 החיוב – הברכה היא בלשון יחיד לכל אחד במיוחד,
 הן באמירת הכהנים והן בשמיעת ובהרגשת בני
 ישראל. ומצד שני: "שיהיו כולם שומעים", כל יחיד 74

1 כי לפי זה צריך היה הסדר להיות הפוך²⁸: תחילה
 2 הציווי הכללי על ברכת כהנים, ורק אחר-כך הפרט "כה
 3 תברכו" – נוסח הברכה.

4 (ב) יותר מכך: "אמור להם" אינו רק ביטוי מיותר,
 5 אלא הוא סותר לכאורה את לשון הברכה: נוסח הברכה
 6 כולו הוא בלשון יחיד – "יברכך... וישמרך, יאר.. אליך
 7 ויחנך, ישא.. אליך.. לך" – ואילו "אמור להם" הוא
 8 בלשון רבים.

9 לכן מוכרח רש"י לומר, שאין מדובר רק על הציווי
 10 לברכה מצד הכהנים, אלא גם על ענין הנוגע "להם",
 11 לבני ישראל, לשומעים – "שיהיו כולם שומעים".

12 ההסבר לכך הוא: ברכת הכהנים היא אכן בלשון
 13 יחיד, כלומר, הם מברכים כל יהודי בפני עצמו יחיד.
 14 עם זאת, צריכים הכהנים לברך באופן "שיהיו כולם
 15 שומעים", שכל האחרים והיחיד ישמעו כיצד היחיד
 16 מתברך, ככלל – "כולם".

17 ובזה מובן, מדוע רק לאחר כל זאת מתעכב רש"י
 18 על המילה "אמור" ומסביר: "לא תברכם בחפזון
 19 ובהלהות": כיוון שצריכים להיות כל הענינים ביחד,
 20 הברכה והכוונה לכל יחיד, והברכה והכוונה לכלל,
 21 עלול הדבר לגרום לכך שהכהן יברך "בחפזון",
 22 כפשוטו, הוא ייחפו בברכה "יברכך" – הברכה לך,
 23 לכל אחד בפני עצמו, כי הוא צריך להתכוון ליהודי
 24 השני והשלישי וכו', וכן ל"כולם" – "ובהלות" –
 25 מלשון בהול ובלבול: הוא עלול להתבלבל מרוב
 26 כוונות.

27 ולכן מסביר רש"י שכתוב אמור "מלא", כדי
 28 להדגיש במיוחד, שהאמירה צריכה להיות במילואה
 29 ובשלימותה, "בכוונה ובלב שלם" – צריכה להיות
 30 כוונה הן לכל יחיד והן לכלל, וביחד עם זאת ללא
 31 בלבול, אלא "בלב שלם".

32 כלומר, הכהן עלול לחשוב שכיוון שעליו לברך את
 33 כל עדת ישראל, הוא יברך כל יהודי בחלק מלבו, לכן
 34 נאמר "ובלב שלם", עליו לברך כל יהודי בכל לבו.

35 ח.

36 החיוב והשליה הם ענין אחד

37 מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

(29) פרש"י עה"פ.

ועד"ז בברכה השני "יאר ה' פניו אליך" – שזהו הסימן והתוצאה
 של – ויחונך" (ראה פרש"י תשא לג, טז).

(30) להעיר גם מרמב"ן כאן.

(31) פרש"י יתרו שם.

(28) ראה גו"א כאן שהציווי הוא בכה תברכו. וכ"ה ע"ד ההלכה. ראה
 ספחמ"צ להרמב"ם מ"ע כו. ובחינוך מצוה שעח הביא "כה תברכו את
 בני" אמור להם". ועד ש"כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה) עשה
 כה תברכו (אמור להם ושמור) (סוטה לח, ב). ראה רמב"ם סוף הלכות
 נשיאת כפים "הרי זה כעובר", ובכסף משנה שם.

כנגד הכל"כ³³, ועד לשלימות בכך בביאת משיח צדקנו
ש"שלוש"ם שמו³⁴, שאז יהיה "אהפוך אל עמים כולם
שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"³⁵
– כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"³⁶.
(משיחת ש"פ נשא תש"ל)

1 שומע שמברכים את היהודי האחר ואת כל האחרים,
2 כדלעיל, וזהו ענין של שלייה, התבטלות מציאותו
3 העצמית.
4 וכאשר "כולנו כאחד" זהו הכלי ל"ברכנו אבינו"³²,
5 עד לכללות הברכה "וישם לך שלום", שהוא "שקול

(35) צפני' ג, ט. רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(36) ישעי' יא, ט. רמב"ם שם ספ"ב.

(32) ראה תניא פל"ב.

(33) פרש"י בחוקתי כו, ו.

(34) פרק השלום סוף דרך ארץ זוטא.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' א

ואף לא בגדים שחוקים שנשארו, והיא כְּשִׁירָה לכהונה, ויִלְדָּה בְּשָׂר
לכהונה, ובוֹשֵׁין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא אותה בגט.
הברייתא מבארת מדוע החמירו על השניות יותר מחייבי לאוין:
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חַכְמֵי אֱלֻמְנָה לְבָתָּן גְּדוֹל
יֵשׁ לָהּ בְּתוּבָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא (–הבהן) פְּסוּל לַעֲבוּדָה בַּמִּקְדָּשׁ עַד
שִׁדּוּר הַנָּחַל מִמֶּנָּה, וְהָיָה נַעֲשִׂית פְּסוּלָה לַכְהוֹנָה, וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא
פְּסוּל וְאוֹ שֶׁהִיא פְּסוּלָה,

1 לשלם לה את דמי הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה, כיון שאכלם
2 שלא כדין, ויש לה מוֹזוֹנוֹת לאחר מותו. ויש לה בְּלָאוֹת – בגדי
3 נדוניה שנתבלו ונשחקו, מקבלת אותם כשבעלה מת או מגרשה.
4 וְהָיָה פְּסוּלָה – והאשה מתחללת ונפסלת לכהונה, ויִלְדָּה חֵלָל
5 ופְּסוּל לכהונה, ובוֹשֵׁין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא אותה בגט. אבל שְׁנִיּוֹת
6 לעריות שנאסרו מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, אֵין לָהּ בְּתוּבָה כשמת או מגרשה,
7 ולא צריך להחזיר פְּדוּתָה נכסי מלוג שאכל, ולא מוֹזוֹנוֹת לא בחייה
8 ואף לא לאחר מותו, וְלֹא בְּלָאוֹת לא את שווים הכתוב בכתובה

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

סִפָּא בענין חלוקת המעשרות בגורן, מְאִירָפֶת, אף שהאיסור נוהג
גם בנשואה.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין נתינת מעשר ראשון
לכהנים: תַּנּוּ רַבִּנּוּ, תְּרוּמָה נִתְּנָת לְבָתָּן, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נִתָּן לְלוֹי,
דהיינו רק ללווי, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר,

1 מקשה הגמרא: אִי הָכִי שְׁכוּנוֹת הַמִּשְׁנָה לַאֲסוּר חֲלוּקַת מַעֲשֵׂר
2 בגורן לַמְּאֹרֶסֶת לְלוֹי, מֵאִי אִירִיָא – מדוע נקט התנא דווקא
3 מְאִירָפֶת, אֲפִילוּ נִשְׁוָאָה נָמִי לֹא יִחַלְקוּ לָהּ מַעֲשֵׂר בַּגּוֹרֵן. מִתְרַצָּת
4 הַגְּמָרָא: אִירִיָא דְתַנָּא רִישָׁא – אגב שנקט ברישא וְשְׁעוֹסַקְתָּ בַּעֲנִין
5 אֲכִילַת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר מְאִירָפֶת, וזה בדווקא שהרי הנשואה לכהן
6 אוכלת בתרומה, והנשואה ללווי אוכלת במעשר, לִכָּךְ תַּנָּא נָמִי

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

שאין אדם מכיר את חבריו כשהשתנה מראהו, דְּכֵתִיב (בראשית מב
ח) וַיִּכְרַךְ יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ, וְאָמַר רַב חֲסִדָּא, פְּסוּקַּז זֶה
מִלְּמַד שֶׁיֵּצֵא יוֹסֵף מֵאֲחֵיו בְּלֹא הִתִּימָת וְקוֹן, וְכֹא בְּהִתִּימָת וְקוֹן, וְלֹכֵן
לֹא הִכִּירוּהוּ אֲחֵיו, אֲבָל יוֹסֵף הַכִּירָם, שֶׁכְּשֶׁנִּמְכַּר לַעֲבָד כִּבְר הָיָה
אֲחֵיו חֲתוּמֵי זָקֵן.
מקשה הגמרא: כּוֹף כּוֹף, תָּרִי וְתָרִי נִינְחָה – יש שנים המעידים
שהוא בעלה, כנגד שנים המעידים שבעלה מת,

1 – ואתם אינכם מכירים אותו כיון שלא ראייתם אותו זמן רב ופניו
2 השתנו. נמצא שיש לפנינו שנים המעידים שמת בעלה, וכנגדם יש
3 שנים המכחישים אותם ואומרים שהאדם העומד לפנינו הוא
4 בעלה, ואין אנו מכירים אותו אף שהוא לפנינו, ובוזה אמר רב
5 שכיון שנשאת על פי שני עדים, לא תצא מהשני. אבל בשיש רק
6 עד אחד המעיד שבעלה מת, ושני עדים מעידים שהאדם שלפנינו
7 הוא בעלה, אף אם נשאת תצא. מביאה הגמרא ראייה לכך שיתכן

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

הטמאה לכהן, כיון שסבור שהפירות נתקנו, ולכן אמרו חכמים
שגם מה שהפריש חזר לטבלו, ועל ידי זה יחזור ויפריש כדין על
הפירות הטהורים.
הגמרא מבררת עתה את דעת רב נתן ברבי אושעיא. מקשה
הגמרא: וְלָרַב נָתָן בְּרַבִּי אוֹשְׁעִיָא, הַחֹלֵק עַל רַב חֲסִדָּא, דְּאָמַר שְׂמָה
שְׁשִׁינּוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁהַתּוֹרָם מִהֲרֵעָה עַל הַיָּפֶה לֹא עֲשָׂה וְלֹא כָלוּם
היינו רק לענין לְתַקֵּן שִׁירִים – שלא תיקן את הפירות שרצה
להוציאם מדין טבל, אֲבָל הַפִּירוֹת עֲצָמָם שֶׁהִפְרִישׁ לַתּוֹרָמָה,
תְּרוּמָה הִיוּ,

1 פוטרם גידולים החייבים מן התורה. ועל כל פנים מבואר במשנה
2 שחל שם תרומה על מה שהפריש, ושלא כדברי רב חסדא.
3 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הַמִּשְׁנָה בַּדְּמָאִי הַאֹמֶרֶת שֶׁתּוֹרֻמָּתוֹ תְּרוּמָה,
4 עוֹסֶקֶת בְּתָרִי מֵאֵין – בשני כלים, עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב,
5 ואם נאמר לו שיתורם שנית על העציץ הנקוב, צִיִּית – ישמע
6 לדברינו ויפריש ולא יפשע, אבל במשנה בתרומות, לגבי התורם
7 מהטמא על הטהור, מדובר שגדלו הפירות הטמאים והטהורים
8 בְּהֵד מְנָא – בכלי אחד, ואם נאמר לו שאף שחל על הפירות
9 שהפריש שם תרומה מכל מקום עליו לחזור ולהפריש פירות
10 אחרים, לֹא צִיִּית – לא ישמע לדברינו לתרום שוב, אלא יתן את

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות ג, מז - לך ואספת את זקני ישראל ואמרת
אלהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אברהם
יצחק ויעקב לאמרפקד פקדתי אתכם ואת העשוי
לכם במצרים

לו

ר"ת "פקד פקדתי אתכם" + פק"ד בגי' "משה" בחי'
חכמה ובינה, וביאורו

ידוע שמשה בחי' תורה¹, בגי' קפ"ד - האחריים

(1) ראה לעיל סימן יג וז"ל: משה בחי' תורה בכלל, כי התורה ניתנה
ע"י משה, ונקראת תורת משה כמ"ש זכרו תורת משה עבדי וכמ"ש
תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, ותורה שרשה מחכמה
ובינה עיי"ש.

(2) פירושו: משה בגי' 345, וכן קפד (184) + קסא (161) = 345. והנה
מספר קפ"ד הוא בחי' "אחרונים" דחכמה, ומספר קס"א הוא בחי'
פנים" דבינה. והביאור:

"אחרונים דחכמה": הנה חכמה הוא אות י' מהשם (ראה תניא אגרת
התשובה פרק ד), והמילוי דשם הוי' עם אות י' הוא שם ע"ב, כזה:
יוד ה"י וי"ו ה"י (72). וה"אחרונים" דהמילוי הוא כך: יוד"ד (20)
+ יוד"ד ה"י (35) + יוד"ד ה"י וי"ו (57) + יוד"ד ה"י וי"ו ה"י (72) =
קפ"ד 184.

ה"פנים" דבינה: הנה שם אהי' הוא בבינה (ראה לעיל סי' ב הערה

דחכמה³, עם קס"א הפנים דבינה, וי"ל דזה מ"ש פקד
פקדתי אתכם.

פק"ד בגי' קפ"ד האחרונים דחכמה, ור"ת פקד
פקדתי אתכם הוא מספר קס"א
ביחד בגי' משה.

מלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שסג
שמות ד, יח-יט - וילך משה וישב אל יתרו חתנו ויאמר לו

(13), ושם אהי' ב"מילוי" הוא: אל"ף (111) + ה"י (15) + יוד"ד (20)
+ ה"י (15) = 161 קס"א.

וביחד, 184 (קפ"ד) + 161 (קס"א) = 345, משה"ה. וזהו ש"משה"
בגי' מספר של חכמה ובינה - מוחין דגדלות. ראה הביאור בחסידות
בהערה 3. גם לעיל סי' יח. כד.

(3) ראה אור התורה תשא עמוד ב' וז"ל: משה ונחנו מה בחי' ביטול
בתכלית ואעפ"כ ה' בגוף, ואף שהי' מבחי' אבא ה' רק מבחי'
אחרונים קפ"ד קס"א גי' משה, וכן נובלות חכמה שלמעלה תורה פי'
הנמשך מבחי' מוחין דאבא למדותיו שיהי' תורה כשר או פסול כו'
וכמ"כ משה ה' לו אהוי"ר ומדות רק שהי' נמשכין מבחי' מוחין פי'
שהי' האהוי"ר שלו בבחי' ביטול בתכלית בבחי' אבא מבחי' אחרונים
כי פנימי אבא הוא פנימי עתיק, ופי' אהוי"ר שבבחי' ביטול שלא
מבחי' התלהבות שמבחי' אימא וכמו ההפרש שבין שבת ליו"ט
שיו"ט הוא בחי' שמחה כו' ושבת בחי' עונג נאדר בקדש כו' מלה
בגמרה וכן ה' אהוי"ר של משה עי"ש.

המשך מעמוד ג

ישראל תהי' שלימה לגבולתי', כולל גם מ"ש⁶ "כי ירחיב הוי' אלקיך את גבולך", ביחד
עם שלימות העם, שאף יהודי לא יישאר בגלות ח"ו, כמ"ש⁷ "ואתם תלקטו לאחד אחד בני
ישראל", והקב"ה יאחזו ביד כל אחד להוציאו מהגלות באופן שהקב"ה הולך איתו ביחד -
"את שבותך"⁸, באופן של "אחישה"⁹, תיכף ומיד ממשי¹⁰.

(6) פ' ראה יב. כ. שופטים יט, ח ובפרש"י שם.

(7) ישעי' כז, יב. וראה פרש"י נצבים ל, ג.

(8) נצבים שם. וראה מגילה כט, א. פרש"י עה"פ שם.

(9) ישעי' ס, כב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(10) מלקו"ש חכ"ט ע' 306 (משיחת ערב יהכ"פ ה'תשמ"ג).

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

משום דנשוא החלל את הכשירה ובא עליה, דשנייה חללה בביאתו,
אבל אם רק קידש אותה אינה מתחללת, ושנייה ליה ליבם, ומשום
הכי קתני גם ברישא נשוא.
שנינו במשנה: כהן הדיוט שנשא את האלמנה ומת ויש לו אח כהן
גדול, האלמנה מותרת לבעל ואסורה ליבם. מקשה הגמרא: וימאי
איריא דקתני אלמנה ליתני בתולה - מדוע נקט התנא שהכהן
הדיוט נשא אלמנה והרי היה יכול לשנות שנשא בתולה, ונאסרה
על היבם במיתתו, שהרי התאלמנה וכהן גדול אסור באלמנה.

האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט, האלמנה אסורה לבעלה ומותרת
ליבם. וההיתר של האלמנה ליבם הכהן הוא דווקא אם בעלה
הראשון רק קידש אותה, אבל אם היה נושא אותה, היתה נעשית
חללה בביאתו ונאסרת גם על היבם. עם כן מדוע לא נקט התנא
אף ברישא 'קידש' אגב המציעתא.
מסיקה הגמרא: אלא נקט התנא 'נשא' משום פת בוקתא, כלומר
משום ההלכה הסמוכה לה במשנה, דקבעי למיתני - שהוצרך שם
לשנות, חלל שנשא אשה בשרה ומת ויש לו אח כהן כשר, מותרת
לבעל ואסורה ליבם, ומציקא - וסיבת האיסור לכהן היבם היא,

לגלח, כי אין ספק שהשער הגדל ביותר אז הגלוח הגמור יפסיד תואר בן אדם ואינו מבקש תאווה, מה- שאין-כן בדרך אמצעי מסלסל בשערו.

ואיתא בנזיר ריש פרק קמא (ד, ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא (בלשון הגמרא חוץ מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים) אלא פעם אחד בא אחד לפני מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה נאה, אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות [לשאוב] מים מן המעיין ונסתכלתי בבואה שלי ופחזי יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו רשע למה [ריקה מפני מה] אתה מתגאה בעולם שאינו שלך [שסופך להיות] במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. (מיד) עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו (בני) כמווך ירבו (נודרי נזירות) [נזירים בישראל], עליך הכתוב אמר (במדבר ו, ב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', עד כאן.

וזהו נזר אלקיו עליו, כלומר נכנס בגדר אדם הראשון קודם שחטא שלא הי' זר ואז הי' נזר אלקיו בלי שום אמצעי כמו הכהן שהוצרך לשמן, וזה הנזר עליו כל זמן נזרו אבל בכלות הזמן וישוב להיות כשאר בני אדם אזי מסתלק ממנו הנזר ועל זה הוצרך להביא קרבנות דוגמא של אדם הראשון שהוצרך לקרבן אחר שחטא כמו שאמרו רז"ל (שבת כח, ב) שור שהקריב אדם, וזהו טעם קרבן הנזיר. של"ה עה"ת

ו, כג – דבר אל אהרן ואל בניו לאמור³ כה תברכו את בני ישראל אמור להם

ג' ברכות של ברכת כהנים יתקיים רק לע"ל וזהו "אמור" בתוס' וא"ו, כשיבואו תולדות מלא וא"ו – משיח, ורמזים בזה

ג' ברכות של ברכת כהנים בעולם הזה לא נתקיימו כלל רק לעתיד לבוא, אמור להם מלא ב' כשיבואו תולדות⁴ מלא ב', על כן וקרבנו ו' יתירה⁵ גבי נחשון, כי שמו של משיח קודם שנברא העולם⁶, בראשי"ת שית דרגין שמעיטה בהם משיח וירם קרן משיחו.

מגלה עמוקות

ו, ז – לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם כי נזר אלקיו על ראשו

ביאור דנזיר נק' קדוש, דפורש עצמו מן היין, דחטא עה"ד הי' ע"י גפן, דגרם כתנות עור בעין, (דקודם החטא, וכן) לע"ל יהי כתנות אור באלף, וזהו "נזר אלקיו עליו" דהוא בגדר אדה"ר קודם החטא וכו'

כתיב אצל הנזיר (במדבר ו, ז) כי נזר אלקיו על ראשו כמו שכתוב בכהן כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, כי הנזיר הוא כמו כהן שלא יטמא למת ונקרא קדוש.

אמנם יש יותר מעלה בנזיר, כי הכהן לא זכה להנזר אלא על ידי שמן המשחה, אבל הנזיר נזר אלקיו עליו, ודבר זה צריך ביאור, ויתבאר גם כן בזה מה שאמר (שם שם, ב) כי יפליא לנדור נדר נזיר ויהי מופלא פירושו מכוסה ונעלם כמו כי לא נפלאה היא מוכן.

והענין כי אילו לא חטא אדם הי' גופו קדוש כתנות אור¹ ועתה נעשה כתנות עור ובשר חומר והושם בגן עדן לעבדה ולשמרה כי הי' ראוי לעבודה כי לא הי' זר. ועתה בהתלבשות כתנות עור נעשה זר עד בוא אהרן שהוא במקום אדם ונתקן הזרות שבו על ידי שמן משחת קודש. ועיין לעיל בפרשת תצוה² מה שכתבתי מזה בענין משה רבינו ע"ה שהי' משמש בחלוק לבן, כלומר שלא הי' זר מעולם, כי מעת שנולד נתמלא הבית אורה עד שלבסוף קרן אור פניו והוא הי' מלובש בכתנות אור, וזהו חלוק הלבן נמצא לא הי' זר ולא הוצרך לתיקון כי לא בא הזרות אלא לאחר שנסתלק כתנות אור המאיר, ונגנז זה האור עד לעתיד כמו שנגנז אור העליון, ומשה רבינו ע"ה זכה תיכף לאורה.

הנה הנזיר שפירש את עצמו מהיין כוונתו הוא לילך במופלא, כלומר במה שנתכסה להיות כאדם קודם שחטא דהיינו היפך התאווה שגרם לאדם להיות נפשט מכתנות אור, והי' על ידי גפן כי גפן הי' והוא אומר הריני נזיר כלומר אפרוש את עצמי מהתאוות בכל יכולתי וקובע זמן במוה שאפשר לגופו להתקיים כי מה שהוא הכרחי לקיום הגוף כדי שתשאר הנשמה דביקה בגוף אין זה נקרא הולך אחר התאווה.

והנה נצטווה לגדל שער ואחר כך במלאת ימי נזרו

(3) כה תברכו את בני ישראל: עיין בענין ברכת כהנים, ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תצוה סימן קנב.

(4) כשיבואו תולדות מלא ב': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקות סימן קמב, ובהנסמן שם.

(5) וקרבנו ו' יתירה גבי נחשון: עיין בזה לקמן סימן קיב. (קיד).

(6) שמו של משיח קודם שנברא העולם: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן א, ובהנסמן שם.

(1) אדם הי' גופו קדוש כתנות אור: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן שמ. פרשת ויקרא סימן יב. לג. פרשת צו סימן ו. לקמן סימן קלא. פרשת תזריע סימן קס.

(2) ועיין לעיל בפרשת תצוה מה שכתבתי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מוצרע סימן כג אות כד. כה. לב.

♦ יום ראשון כ"ח אייר ♦

ד (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כא ומליל יי עם משה למימר:

(כב) נָשָׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם-הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם:

כב קבל ית חשבון בני גרשון אף אנון לבית אבותיהו לזרעיהו:

כג"א נשא את-ראש בני גרשון גם-הם • כמו שצויתיו על בני קהת, לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה.

(כג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה עַד בֶּן-חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל-הַבָּא לְצִבָּא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאַהֲל מוֹעֵד:

כג מבר תלתין שנים ולעלא עד בר חמשים שנים תמני יהיון כל דאתי לחילא חילא למפלח פלחנא במשפח זמנא:

(כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא:

כד דין פלחון זרעית גרשון למפלח ולמטול:

(כה) וְנָשְׂאוּ אֶת-יְרֵיעַת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת-אַהֲל מוֹעֵד מִכֶּסֶהוּ וּמִכֶּסֶה הַתַּחֲשׁ אֲשֶׁר-עָלָיו מִלְמַעְלָה וְאֶת-מִסְךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כה וישלון ית זרעית משפנא וית משפן זמנא חופאה וחופאה דססגונא די עלוהי מלעלא וית פרסא דתרע משפן זמנא:

כז"א אֶת-יְרֵיעַת הַמִּשְׁכָּן • עֶשֶׂר הַתַּחְתּוֹנוֹת. וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד • יְרֵיעוֹת עֲדִים הָעֲשׂוּיֹת לְאֹהֶל עָלָיו.

כז"א מִכֶּסֶהוּ • עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים. מִסְךְ פֶּתַח • וִילוֹן הַמִּזְרָחִי.

(כו) וְאֵת קַלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת-מִסְךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֹצֵר אֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁכָּן וְעַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת-כָּל-כָּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ:

כו וית קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על-המשכן ועל-המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל-כלי עבודתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו:

כז"א אֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁכָּן • כְּלוֹמַר, הַקָּלְעִים וְהַמִּסְךְ שֶׁל חֹצֵר, הַסּוּכִּים וּמִגְנָיִם עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל מִזְבֵּחַ

הנחשת סביב. וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "וְיֵת כָּל דִּי יתמסר להון" – לבני גרשון.

(כז) עַל-פִּי אֶהְרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל-עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי לְכָל-מִשְׁאֵם וְלִכְל עֲבֹדָתָם וּפְקֻדָּתָם עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל-מִשְׁאֵם:

כז על מימר אהרן ובניו יהי כל פלחון בני גרשון לכל מטולהו וכלל פלחנהו ותמנון עליהו במטרא ית כל מטולהו:

כז"א עַל-פִּי אֶהְרֹן וּבָנָיו • וְאִיזָה מִהַבְנִים מִמֶּנָּה עֲלֵיהֶם? בִּיד אֵיתָמָר בֶּן-אֶהְרֹן הַכֹּהֵן.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כז) עַל פִּי אֶהְרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי. וְאִי זֶה מִן הַבָּנִים מִמוֹנָה עֲלֵיהֶם, אֵיתָמָר, לְשׁוֹן רִשִׁי. וְאִינֹו נָכוֹן, כִּי לָמָּה יִזְכֹּר אֶהְרֹן.

בכרמל (שיא כה ב), נכסיו אשר הוא עושה בהן. והנכון יותר, "כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם" למשכן ולמזבח, כי כלים רבים להם: תורה כו

(כז) וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם. כְּתַרְגוּמוֹ: יֵת כָּל דִּיתמסר להון, לבני גרשון, לשון רש"י. ואם בן יהיה יַעֲשֶׂה" כמו ואיש במקוון ומעשהו

כח דין פלחן ורעית בני גרשון במשפן זמנא
ומטרתהון בידא דאיתמר בר אהרן כהנא:

(כח) זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד
ומשמרתם ביד איתמר בן-אהרן הכהן: ם

♦ יום שני כ"ט אייר ♦

כט בני מררי לזרעיתיהון לבית אבהתיהון
תמני יתהון:

(כט) בני מררי למשפחתם לבית-אבתם תפקד
אתם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח כרך ב עמ' 465)

בקהת וגרשון, שנשאז את הפלים היותר חשובים. בטול –
"לי לשמי", בלי פניות אישיות. וזה בא לידי בטיב במררי
(לשון מרירות ובטול), שנשא את הקרשים. לכן לא נאמר
בו נשיאת ראש, כי מעלתו היא הבטול והפשטות.

בני מררי . . תפקד אתם (ד, כט)
לא נאמר בהם נשיאת ראש, כפי שנאמר בקהת ובגרשון.
ויש לבאר, דהנה עבודת המשכן דרשה שני תנאים.
מציאות – נדיבת הלב וחכמת לב. וזה בא לידי בטיב

למפר תלחין שנין וילעלא ועד בר חמשין
שנין תמננון כל דאתי לחילא למפלח ית
פלחן משפן זמנא:

(ל) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה
תפקדם כל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל
מועד:

לא ודא מטרת מטולהון לכל פלחנהון
במשפן זמנא דפי משפנא ועברוהי
ועמודיהי וסמכוהי:

(לא) וזאת משמרת משאם לכל-עבדתם באהל
מועד קרשי המשפן ובריהי ועמודי ודנני:

לכ ועמודי דדרתא סחור סחור וסמכוהון
וסמכוהון ואטוניהון לכל מניהון ולכל
פלחנהון ובשמנה תמננון ית מני מטרת
מטולהון:

(לב) ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם
ומיתריהם לכל-פליהם ולכל עבדתם ובשמנת
תפקדו את-כלי משמרת משאם:

תגביהם הרוח, ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב
לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות
וקונדסין כמו ששנינו במלאכת המשכן, לשון
רש"י:

כ"י ויתדתם ומיתריהם • של עמודים, שהרי יתדות
ומיתרי הקלעים במשא בני גרשון היו; ויתדות
ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה, שלא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים
לשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין,
כמו ששנינו במלאכת המשכן, לשון
רש"י:
ואני יודע מה יעשו יתדות בעמודים.
ועוד מה נשתנו יתדות של
עמודים משאר היתדות, שאלו לבני
גרשון ואלו לבני מררי. ולא מצאתי
במשנת מלאכת המשכן שיהיו יתדות
לעמודים, אלא כך שני שם (פרק ט), היה
מחבר את הקונדסין במיתרים
ובעמודים ומחברן בתוך יתדות של

משה ויהי עמקם בעת המנוי כאשר
יפקידו אליהם המשמרות, אבל ביד
איתמר תהיה משמרתם, שכל אחד
יחזיר כליו לידו בחנות המשכן, ויאמר
לו הרי לפניך כלים המסורים
בידי; תורה כח
(לב) **ועמודי החצר סביב ואדניהם**
ויתדתם ומיתריהם. של
עמודים, שהרי יתדות ומיתרי קלעים
במשא בני גרשון היו. ויתדות ומיתרים
היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא
יגביהם הרוח. ויתדות ומיתרים היו

אבל פרוש "על פי אהרן ובני תהיה",
שתהיה עבודתם על פיהם, הם ימנו
בני הגרשני על עבודתם, יאמרו פלוני
מבני גרשון יהיה גזבר על ענין כך"
ויהיה משרר או שוער כך, וישא מן
היריעות כך, וגם במסע לא יפרקו
ולא יטענו עד שיצאו אותם אהרן
ובניו. והנה כלם צריכין לפקידה
שהוא המנוי, ואלעזר אמרכל על כל
שלשת הנשיאים, ואיתמר גזבר על
גרשון ומררי:
ואמר ופקדתם עליהם במשמרת, כי

לג דין פלחן ורענית בגי מררי לכל פלחנהון
במשפן זמנא בינא דאיתמר בר אהרן
פהנא:

לד זמנא משה ואהרן ורברבי כנשתא ית בגי
קתה לרעניתהון ולבית אבהתהון:

לה מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין
שנין כל דאיתי לחילא לפלחנא במשפן
זמנא:

לו ויהו מנגניהון לרעניתהון תרין אלפין
שבע מאה וחמשין:

לז אלין מנגני ורענית קתה כל דפלח במשפן
זמנא די זמנא משה ואהרן על מימרא דזי
בינא דמשה:

לח ומנגני בגי גרשון לרעניתהון ולבית
אבהתהון:

לט מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין
שנין כל דאיתי לחילא לפלחנא במשפן
זמנא:

מ ויהו מנגניהון לרעניתהון לבית אבהתהון
תרין אלפין ושית מאה ותלתין:

(ג) זאת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם
באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן:

(ד) ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני
הקהל למשפחתם ולבית אבתם:

(ה) מבין שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד:

(ו) ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות
וחמשים:

(ז) אלה פקודי משפחת הקהל כל העבד באהל
מועד אשר פקד משה ואהרן על בני יהוה
ביד משה: ס

(ח) ופקודי בני גרשון למשפחתם ולבית אבתם:

(ט) מבין שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד:

(מ) ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים
ושש מאות ושלשים:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עבודתו, ויכלל יתדותיו. ולכך יזכיר
מיתרים בשניהם, ולא יזכיר יתדות רק
בבני מררי:
**ומעם ובשמות תפקדו את כלי
משמרת משאם.** שיפקיד ביד
כל איש במספר שמות לגלגלותם כלי
משאם, יאמר איש פלוני ישא מן
הקרשים כך במספר, ופלוני מן
הבריחים או העמודים כך במספר, לא
שיצוה בני מררי בכללם ישאו כל
הקרשים והאדנים והעמודים. והזכיר
זה תחלה בבני מררי, בעבור כובד
משאם אולי יקל כל אחד ממשאו ויטיל
על חברו. והוא הדין גם בבני קתה
וגרשון: תורה לג

אף אל כלי הקדש ואל המזבח לא
יזכרו (ולחן יח א), על "שבת אביד"
הרחוק, לא על "בניד" הקרוב. וכן
ופדויו מן חרש תפדה (שם פסוק טו) שב
אל בכור האדם, לא אל בכור בהמה
הטמאה, וכן רבים:
אכל לפי לשון הפרייתא נראה לי,
שלא היו בני גרשון נושאים
אלא בגדים לא נחשת ועצים כלל,
והוא ששנינו (שם פסוק יג) בני גרשון היו
ממונים במערב, והם ממונים על כלי
הארגו. ואם כן יהיה פרוש "ויתדותם"
של המשכן ושל עמודי החצר,
"ומיתריהם" של עמודי החצר בלבד.
וכן אמר למעלה (ג לו) קרשי המשכן
ובריחיו ועמודיו ואדניו וכל פלו וכל

האהל, ובשם שהיו יתדות למשכן כך
היו יתדות לחצר, שזאמר (שמות כו יט)
לכל כלי המשכן בכל עבודתו וכל
יתדותיו וכל יתדות החצר סביב נחשת.
זה לשון הפרייתא:
ולא נשנה שם שהיו יתדות לעמודים.
אבל נפרש, כי יתדות ומיתרים
של קלעי החצר היו ביד בני מררי,
ומיתרים ויתדות של משכן והאהל הם
שהיו ביד בני גרשון, כי "זאת מיתריהם
וזאת כל כלי עבודתם" (בפסוק כו) כנני
ליריעות המשכן והאהל מועד
הנוקרים בראש הפסוק (בפסוק כה), לא
לחצר. וכן אמר למעלה (ג כו) "זאת
מיתריו", שהוא רמז למשכן הנוקד (שם
פסוק כה) לא לקלעי החצר. ודומה לזה,

שיעור יומי ליום שני כ"ט אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת נשא

מא אלין מננינן זרענת בני גרשון כל דפלא
במשפון זמנא די מנא משה ואהרן על
מימרא דיי:

(מא) אלה פקודי משפחת בני גרשון בלעבד
באהל מועד אשר פקד משה ואהרן עלפי יהוה:

מב ומננינן זרענת בני מררי לזרעיתהון לבית
אברהמהון:

(מב) ופקודי משפחת בני מררי למשפחתם לבית
אבתם:

מג מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין
שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשפון
זמנא:

(מג) מבין שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
בלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

מד ויהו מננינהון לזרעיתהון תלמא אלפין
וקמאתים:

(מד) ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים
וקמאתים:

מה אלין מננינן זרענת בני מררי די מנא
משה ואהרן על מימרא דיי בידא דמשה:

(מה) אלה פקודי משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן עלפי יהוה ביד משה:

מו כל מננינא די מנא משה ואהרן וברכבי
ישראל ת לזאי לזרעיתהון ולבית
אברהמהון:

(מו) בלעבד פקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי
ישראל את הלויים למשפחתם ולבית אבתם:

מז מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין
שנין כל דאתי למפלח פלחון פלחנא ופלחון
מטול במשפון זמנא:

(מז) מבין שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
בלהבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל
מועד:

נא עבדת עבדה • הוא השיר במצלתים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת. ועבדת משא • כמשמעו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 49)

או יותר, יכולה להעשות גם על ידי לוי שהוא מעל לגיל
חמשים (רש"י בהעלתך ח, כה), ואינה שייכת למנזר מן
שלשים עד בן חמשים.

כמשמעו (רש"י ד, מז)
כונתו, שלא נפרש ש"עבדות משא" היא "עבודה למשא",
היינו טעינת העגלות, שהיא עבודה למשא העגלות. ורש"י
שולל פרוש זה, שכן עבודה זו, שנגעשית על ידי שני לויים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שירת הלויים במצלתים וכנורות דוקא

ויש לומר בזה באפן מחדש, דהנה זה שרק הלויים
הצעירים מחמשים שנה היו ראויים לעבודת המשכן,
מפרש רש"י (במדבר ד, ג ד"ה נשא) כי "היותר על בן חמשים
כחו מכחיש".

מבין שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל-
הבא לעבד עבדת עבדה
הוא השיר במצלתים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה
אחרת (ד, מז. ובפרש"י)

ולכאורה יש להקשות, הרי שירה בפה, או בנבלים וחלילים
וכיו"ב, היא עבודה קלה ביותר, ואין צריכים לעבודה זו כוח
רב, וא"כ מדוע ראויים לעבודה זו רק אלו שהם פחותים
מחמשים שנה, הרי גם המבגרים יותר יכולים לשיר בפה,

יש לעיין, מדוע אין רש"י מביא כלל את השירה בפה?
כן יש לדייק מה שהביא רש"י רק "מצלתים וכנורות", והרי
במקדש היו הלויים מנגנים בעוד כו"כ כלים (ראה רמב"ם הל'
כלי המקדש פ"ג ה"ד)?

מִצְלָתִים שֶׁהֵם "ב' חֲתִיכוֹת רַחְבּוֹת שֶׁל מִתְּכַת" (רש"י ד"ה עבִידָתָא, עֶרְכִּין יג, ב), וְהַעֲבֹדָה בָּהֶם מִצְרִיכָה כַח רב. וְלָכֵן רַק הַלּוּיִים הַצְעִירִים מִ"בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה" רְאוּיִים לְמַלְאכָה זוּ. וק"ל.

או לְנִשְׁף בַּחֲלִילִים וּנְבָלִים?
וְלָכֵן מִתְּרַץ רש"י, שֶׁבִּדְרָךְ הַפֶּשֶׁט אֵין הַמְדָּבָר כָּאֵן עַל שִׁירָה בִּפְהָ אוּ בְנִבְלִים, אֲלָא רַק בְּגִיטָה "בְּמִצְלָתִים וְכַנּוּרוֹת", שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֲשִׂיָּה וּמְלָאכָתָּה זָד, וּבִפְרָט

מִחַ וְהוּוּ מִנְּגִינָהוֹן תְּמַנְיָא אֲלָפִין וְחֲמִשׁ מֵאָה וְתַמְנָן:

(מח) וַיְהִי פַקְדֵיהֶם שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וּשְׁמָנִים:

מִטַּעַל מִימְרָא דִּי מְנָא יְתְהוֹן בִּידָא דְּמִשָּׁה גְּבַר גְּבַר עַל פְּלִחְנָה וְעַל מִטּוּלָה וּמִנְּגִינָהוּ דִּי פִקְדֵי יְיָ יְתַּ מִּשָּׁה:

(מט) עַל־פִּי יְהוָה פָּקַד אוֹתָם בִּיד־מִשָּׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מִשְׁאָו וּפְקָדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מִשָּׁה: פ

כ"י - וּפְקָדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה ה' אֶת־מִשָּׁה • וְאוֹתָן הַפְּקָדִים הָיוּ בְּמִצְוָה "מִכֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים".

♦ יום שלישי א' סיון ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

ה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב פִּקְדֵי יְיָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּחֲנֶה כָּל־צִרְעֹה וְכָל־זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ:

(ב) צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּחֲנֶה כָּל־צִרְעֹה וְכָל־זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ:

חוץ לְכֵלֶן; הַזָּב מִתֵּר בְּמִחְנֶה יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח מִן הַשְּׂתִים. וְטָמֵא לְנֶפֶשׁ מִתֵּר אִף בְּשֵׁל לִוְיָה, וְאֵינוֹ מִשְׁלַח אֲלָא מִשְׁל שְׂכִינָה. וְכָל זֶה דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָאוֹת בְּמִסְכַּת פְּסָחִים (דף סו). טָמֵא לְנֶפֶשׁ • דְּמִסְכָּב לְטָמֵי נִפְשָׁא דְּאִנְשָׁא. אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲצָמוֹת אָדָם בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה' (פ"ח): אֲדִרְיָאנוֹס שְׁחִיק טָמֵא – שְׁחִיק עֲצָמוֹת.

כ"י - צו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' • פֶּרֶשָׁה זוֹ נֶאֱמָרָה בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְשִׁמּוֹנָה פְּרָשִׁיּוֹת נֶאֱמָרוּ בּוֹ בַּיּוֹם, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת גִּטִּין בְּפֶרֶק 'הַנִּזְקִין' (דף ס). וַיִּשְׁלַחוּ מִן־הַמִּחֲנֶה • שֶׁלֹּשׁ מִחְנוֹת הָיוּ שָׁם בְּשַׁעַת חֲנִיתָן: תוֹךְ הַקְּלָעִים הָיָא מִחְנֶה שְׂכִינָה, חֲנִית הַלּוּיִם סָבִיב – כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּפֶרֶשׁ "בְּמִדְבַר סִינִי" – הָיָא מִחְנֶה לִוְיָה. וּמִשָּׁם וְעַד סוֹף מִחְנֶה הַדְּגָלִים לְכָל אַרְבַּע הָרוּחוֹת הָיָא מִחְנֶה יִשְׂרָאֵל. הַצִּרְעֹה נִשְׁתַּלַּח

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

חֲזֹר לְאַחֲרֵיךָ, שֶׁכָּבַר אֶתְּהָ מִתְחַיֵּב מִיתָה, שְׂאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְאֶתְּהָ מִן הַמְּשׁוֹרְרִים: תוֹרָה א
(ב) וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמִּחֲנֶה. אַחֵר שֶׁהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן צִוָּה בְּשִׁלּוּחַ הַטְּמֵאִים מִן הַמִּחְנֶה, שִׁיְהִיָּה הַמִּחְנֶה קְדוֹשׁ וְרְאוּי שְׁתִּשְׁרָה בּוֹ שְׂכִינָה. וְהָיָא מִצְוָה נִוְהֶגֶת מִיַּד וְלְדוּרוֹת. וּבַעֲבוּר שְׁמֹנֶה יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחוֹתֶם לְבֵית אֲבוֹתָם וְהַבְדִּיל מִקֵּדָם עֲרַב רַב אֲשֶׁר בְּתוֹכָם, הַשְּׁלִים (מִפְּסוֹק ה) בְּאִשֵּׁם הַגְּזֻלוֹת דִּין הַגְּזֻל אֶת הַגֵּר: תוֹרָה ג

הֲאֵלָּה כָּל אֶחָד עַל עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאָו כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ לְמַעְלָה, וּפְקָדָיו שֶׁל כָּל אֶחָד מִקֵּדָם אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְפָקֵד אוֹתָם לְגַלְגְּלוֹתָם מִנֶּה עַל עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאָו. הַזָּכִיר שְׁמֹנֶה אוֹתָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם, וּמִנֶּה הַיְּחִידִים לְגַלְגְּלוֹתָם כָּל אֶחָד עַל עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאָו: וְכֵן הָדִין שְׂאֵין בֶּן לְוִי רִשָּׁאִי לַעֲשׂוֹת בְּמִלְאכַת חֲבֵרוֹ וְלֹא לְסִיעֵוָּה בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (ספרי קרח ט) וַיִּבְרַךְ בְּקֶשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גִּדְיָאָה בְּהִגָּפַת דִּלְתוֹת, אָמַר לוֹ

(מט) וּפְקָדָיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. מְסוּרָת, ה' כְּתִיבִין אֲשֶׁר וּסְבִירִין כְּאֲשֶׁר, וְאוֹתָן הַפְּקוּדִים הָיוּ בְּמִצְוָה מִכֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים, לְשׁוֹן רש"י. וְאֵם בֶּן יְהוָה "וּפְקָדָיו" כְּנוֹי לְמִשָּׁה. אֲבָל ר"א פֶּרֶשׁ כִּי "אִישׁ אִישׁ" עַל גִּרְשׁוֹן קֹהֶת וּמִרְרִי, שְׁמֹנֶה מִשָּׁה לְכָל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָם עַל עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מִשְׁאָו כְּאֲשֶׁר הַזָּכִיר לְמַעְלָה, וְזֶה טַעַם "וּפְקָדָיו", שֶׁל כָּל אִישׁ וְאִישׁ הַנִּזְכָּר: שִׁיְהִיָּה "אֲשֶׁר צִוָּה" כְּפִשְׁטוֹ, יֹאמֵר שְׁמֹנֶה שְׁלֹשֶׁת הָאָחִים

גמדר עד נוקבא תשלחון למכנה
למשריתא תשלחון ולא יסאבון ית
משריתאון די שכתתי שריא בניהון :

(ג) מִזְכָּר עֲדֵי-נִקְבָּה תִּשְׁלַח אֶל-מַחֲוֵן לַמַּחֲנֶה
תִּשְׁלַחֻם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת-מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן
בְּתוֹכָם:

דנעבדו בן בני ישראל ושלחו ויהיו
למכנה למשריתא כמא די מליל יי עם
משה בן עבדו בני ישראל :

(ד) וַיַּעֲשׂוּ-בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל-מַחֲוֵן
לַמַּחֲנֶה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ

ה ומליל יי עם משה למימר :

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ו מלל עם בני ישראל גבר או אתתא ארי
נעבדון מפל חובי אנשא לשקרא שקר קדם
יי ויחוב אנשא ההוא :

(ו) דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ
מִכָּל-חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מַעַל בַּיהוָה וְאִשְׁמָה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא:

שכתוב "והתודו", לומר שאינו חייב חמש ואשם
על-פי עדים עד שיודה בדבר. והשני - על גזל הגר
שהוא נתן לכהנים.

כ"י - למעל מעל בה' . הרי חזר וכתב כאן פרשת
גזל ונשבע על שקר, היא האמורה בפרשת ויקרא
(ויקרא ח) : "ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו'",
ונשנית כאן בשביל שני דברים שנתחדשו בה : האחד

ו ויודו ית חוביהון די עבדו ויתב ית
חובתה ברישה וחמשה יוסף עלוהי ויתן
לדחב לה :

(ז) וְהִתְּוֹדוּ אֶת-חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת-
אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לְאִשֶּׁר
אָשָׁם לוֹ:

כ"י - אֶת-אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ • (כ"ק קיא) הוא הקרן שנשבע עליו. לְאִשֶּׁר אָשָׁם לוֹ • (כתובות יט) למי שנתחייב לו.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

דין הנזיר, כי אחרי שהוקם המשכן
ונבדלו מהם השמאים, לקח מבחוריהם
לנזירים אשר צבאו פתח אהל מועד
לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו.
ועוד כי האשה שתדר בנזירות הפך
הסוטה, ולפיכך אמר בפרשה (להלן ו א)
איש או אשה כי יפליא:

ורבותינו אמרו עוד (סוטה ב) למה
נשמכה פרשת נזירות
לפרשת סוטה שכל הרואה סוטה
בקלקולה נזיר עצמו מן היין. והשם,
כי ונות יין ותירוש יקח לב (דושע יא).
וגדול השער, הפך הבחורים
המסלסלים שער ראשם להתנאות,
והגדול יוליד דאגה בלב איש. ולפיכך
הוא קדוש וצריך להשתמר מן הטמא,
כי הוא ככהן המשרת לאלהיו: תורה ז

תורת הכהנים בתרומה, כי עדין לא
הזכירה רק ברמז, מלאכתך ודמעתך לא
תאחר (שמות כב כח), וכן הם יאכלו בלחמם
(ויקרא כב יא), אבל לא באר דין התרומה
שתנתן לכהן כלל. והזכיר המעשר
בסוף תורת כהנים שיהיה קדש לה',
ועכשיו בא לצוות בתרומה ובקדשים
שיהיו לכהנים כמתנת הבעלים שיתנו
אותה להם לרצונם, לומר שטובת
הנאה לבעלים היא:

ולא נזכרה מנחת הסוטה עם שאר
המנחות בתורת כהנים, בעבור
שהיא מנחת קנאות ואינה לכפרה,
והשלים בכאן את דינה. ועוד בעבור
שיחס את העם לבית אבותם, נתן להם
דת ודין לדעת הממזרים שאינם בני
בעלי אמותם כאשר יבא חשד בלב
האיש על אשתו. וכן השלים בקרבנות

(ו) וטעם **מכל חטאת האדם**, כמו
אשר יעשה האדם מכל חטאת,
לחטוא בהנה, מכל מה שחטא איש
באיש וכחש בעמיתו:

ואמר למעל מעל בה', שישבע בשמו
לשקר ויאשם לפניו. ולפי שבכר
הזכר החטא הנה (ויקרא ח כ כו) ולא בא
לחדש אלא גזל הגר, דבר בו בלשון
קצרה:

ואמר בכאן איש או אשה, מפני שאין
דרך האשה לגזל, ואולי לא
יחייב אותה הכתוב בחמש ואשם
כאיש:

**והזכיר וכל תרומה לכל קדשי בני
ישראל** (פסוק ט), לומר שאם
נתנו התרומה לכהן תהיה שלו, והגזל
אותה ממנו נדון בדין אשם גזלות,
ולכך הזכירם בכאן. או שבא להשלים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך לח עמ' 18 ואילך)

תשובה במצוה כללית

והתודו את-חטאתם אשר עשו (ה, ז)

צנינו להתנדות על העוונות . . ולאמור אותם עם התשובה . . והוא אמרו . . והתנדו (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע עג)
 כבר הקשו בכמה מקומות על הרמב"ם (מנ"ח מצוה ססד.
 ועוד), מדוע מנה רק הודוי למצוה, ואת התשובה עצמה לא
 מנה. ובארו באופנים שונים.
 ויש לבאר זה בדרך הדרוש:

אמרו חז"ל שרמ"ח מצוות-עשה הם כנגד רמ"ח איבריו של
 אדם (מכות כג, סע"ב) וְשֵׁס־הַ מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה הֵם כְּנֶגֶד
 שֵׁס־הַ גִּידִים (וח"א קע, ב). ומבאר בספרי חסידות, שיש בכל
 נשמה "תרי"ג מיני כחות וחיות" (תניא פרק נא), וכאשר
 האדם הוא שלם בשמירת כל התרי"ג מצוות, אז הוא

"תמים ושלם בכל איברי הנפש כו', מה-שאינן אם חסר
 מצוה אחת או פגם בה הרי נעשה מחסר איבר" (לקוטי תורה
 נצבים מה, ג).

אף מצוות התשובה בכלה לתקן את האיברים הפגומים, כי
 התשובה מגיעה מעמקא דלבא ומעצם הנפש, שהוא מקור
 החיות של ה"תרי"ג מיני כחות וחיות". ולכן נמשך משם
 חיות חדשה לתקן האבר הפגום.

ולכן לא נמנית מצוות התשובה שבלב במנין המצוות, כי
 נמנו רק המצוות שהן כנגד כחות הנפש, אף מצוות התשובה
 מגיעה מעמק הנפש שלמעלה מכחות הנפש, עד שבכחה
 לתקן את הפגמים שבכחות, ורק מצוות הודוי שהיא בפה
 יכולה להמנות במנין המצוות.

(ח) ואם-אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם

המושב ליהודה לכהן מלכד איל הפפרים אשר

יכפר-בו עליו:

ח ואם לית לגבר פריק לאתבא חובתא ליה
 חובתא דמתב קדם יי לכהנא פר מדבר
 כפוריא די יכפר בה עלוהי:

עד יעקב? אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים.
 האשם המושב. זה הקרן והחמש. לה' לכהן.
 קנאו השם, ונתנו לכהן שבאותו משמר. מלכד
 איל הפפרים. האמור ב'ויקרא' שהוא צריך להביא.

כ"י ואם-אין לאיש גאל. שמת התובע שהשביעו
 ואין לו יורשים. להשיב האשם אליו. כשנמלך
 זה להתנדות על עונו. ואמרו רבותינו: וכי יש לך
 אדם בישראל שאין לו גואלים, או בן, או בת, או
 אח, או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה

ט וכל אפשוותא לכל קודשאי דבני ישראל
 די יקרבו לכהנא דלה יהי:

(ט) וכל-תרומה לכל-קדשי בני-ישראל אשר-יקריבו

לכהן לו יהיה:

בית ה' אלהיך, ואיני יודע מה יעשה בהם?
 תלמוד-לומר: "לכהן לו יהיה", בא הכתוב ולמד
 על הכפורים שיהיו נתנין לכהן.

כ"י וכל-תרומה וגו'. אמר רבי ישמעאל: וכי
 תרומה מקריבין לכהן? והלא הוא המזבח אחריה
 לבית הגגנות?! ומה תלמוד-לומר "אשר-יקריבו
 לכהן"? אלו הכפורים, שנאמר בהם (שמות כג): "תביא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ופרש רש"י וכי תרומה מקריבין לכהן,
 והלא הוא עצמו מחזיר עליה
 בבית הגגנות, ואינו מחזיר. אבל
 פרושה, (כ) על דעת רבי ישמעאל לא
 יבא לשון הקרבה בתורה אלא בקריבים
 על גבי המזבח, לפיכך דרש "אשר
 יקריבו" בבכורים שהם טעונים תנופה
 והגשה. יאמר הכתוב כי כל הבכורים
 אשר יקריבו הבעלים לשם, לכהן
 המקריב לו יהיה. ומה שאמר לפי
 שנאמר תביא בית ה' אלהיך ואיני

גרנו תרומה רשאי ובכלכד שישיר
 מקצת:
 ועוד שנו שם בספרי, אשר יקריבו
 לכהן, אמר רבי ישמעאל וכי
 תרומה מקריבין לכהן, מה תלמוד
 לומר אשר יקריבו לכהן לו יהיה, לפי
 שהוא אמר (שמות כג יט) ראשית בכורי
 אדמתך וגו', אבל לא שמענו מה יעשה
 בהם, תלמוד לומר אשר יקריבו לכהן
 לו יהיה, בא הכתוב ולמד על הבכורים
 שיהיו נתנין לכהן:

(ט) וכל תרומה לכל קדשי בני
 ישראל. יאמר כי תרומה אשר
 יקדישו בני ישראל אותה, כלומר
 שיקדישוה ויקדישוה, תהיה לכהן. כי
 בעבור שאין לתרומה שעור, אמר
 הכתוב כי כל אשר יפרישו ממנה תהיה
 לכהן כאשר יקריבו אותה הבעלים
 לתתה אליו, לא שיטלנה הכהן בירוץ,
 וזהו פשוטו של מקרא. וכך אמרו
 בספרי (נשא ל) רבי עקיבא אומר בא
 הכתוב ללמדך שאם רצה לעשות כל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 29)

אין נותנין להם תרומה בשכרן, ואם עושין כן חללו". לכן כתב "לבית", ולא שמסיע בבית הגרנות עצמו (וגם בזה נראה עד כמה יש לדיק בפרוש רש"י).

והלא הוא המחזר אחריה לבית הגרנות (רש"י ה, ט) יש לשאל, מדוע מדיק "לבית הגרנות", ולא נקט "בבית הגרנות". ויש לומר, דהנה אמרו רז"ל "הכהנים... המסיעים... בבית הגרנות (לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות),

(י) **וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ אִישׁ אֶשְׁרֵיתָן לִכְהֹן לֹא יִהְיֶה:** יוגבר ית מעשר קודשה דלה יהון גבר דיתן לכהנא דלה יהי:

אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ, מי שמעבב מעשרותיו ואינו נותנן, לו יהיו המעשרות, סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה לעשות. איש אֶשְׁרֵיתָן לִכְהֹן. מתנות הראויות לו. לו יהיה. ממון הרבה.

כ"י וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ. לפי שנאמרו מתנות כהנה ולויה, יכול יבואו ויטלום בזרוע? תלמוד לומר: "וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ", מגיד, שטובת הנאתן לבדלים, ועוד מדרשים הרבה דרשו בו ב'ספרי'. ומדרש אגדה (תנחומא פ' ראה): "וְאִישׁ

♦ יום רביעי ב' סיון ♦

יא ומליל יי עם משה למימר:

(יא) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

יב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר גבר ארי תסטי אתתה ותשקר בה שקר:

(יב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה בּוֹ מַעַל:**

נאפין עד שתכנס בהן רוח שטות, דכתיב: "כִּי־תִשְׁטֶה", וכתיב בו (משלי י): "נאף אשה חסר־לב". ופשוטו של מקרא: "כִּי־תִשְׁטֶה" - תט מדרכי צניעות ותחשד בעיניו, כמו (שם ד) "שטה מעליו ועבר" (שם ט): "אל ישט אל־דרכיה לבד". ומעלה בו מעל. ומהו המעל?.

כ"י וְאִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. מה כתוב למעלה מן הענין? "וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ", אם אתה מעבב מתנות הכהן, חייך שתצטרף לבא אצלו להביא לו את הסוטה. איש איש. ללמדך, שמועלת בשמים: באיש מלחמה של מעלה, ואישה מלמטה. כִּי־תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. שנו רבותינו: אין המנאפין

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הקדשים אשר יצוה בהם בפרשת ויקח קרח (להלן יח) שיתנו הם לכהן, אשר ינתנו לו מיד הבעלים, לא שיוכלו הכהנים לגזול אותם מהם, ומאלינו נלמד שטובת הנאה לבעלים. וזה הנכון בפשוטו, והוא דעתו של אונקלוס: **ויברך** זה נדרש בספרי (נשא לא). אמרו: וכל הקדשים היו בכלל שנאמר **ואיש את קדשיו** וגו', משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהנים ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח מפני שאף הם לבעלים, אבל לא הוצרך הכתוב הנה בהם כלל: תורה יא

(י) **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיוּ.** הנכון בכתוב הזה, שיאמר שכל קדשי האדם יהיו שלו. לומר שכל הקדשים שלא יצוה בהם לתן אותם לכהן, יהיו לבעלים והם מתרים בהם אף על פי שנקראו קדש. **וְאִישׁ אֶשְׁרֵיתָן לִכְהֹן** כאשר צויתיו, **לֹא יִהְיֶה**, כי גם הקדשים אשר יצוה הכתוב לתתם לכהן יש לבעלים וכותב בהן, שהם לכהן והוא אשר יתנם לו האיש כממונו: **והנה** מעשר שני ונטע רבעי שאמר בהן הכתוב שיהיו קדש לה' (ויקרא כו, ל) שם יט כד) הם לאיש כממונו, וכן מעשר בהמה (שם כו, לו), אבל שאר

יודע מה יעשה בהן, לומר שעדין לא למדנו בבכורים שיהיו ממתנות כהנה כלל, ובכאן הוא שלמד עליהן תחלה שיהיו נתונים לכהן: **אכל** אחרי כן חזר ושנאה בפרשת כהנה (להלן יח יא) בכורי כל אשר בארצם וגו' לך יהיה, ששם חזר ושנה גם כן תרומה וקדשים, כדי שיקלל כל מתנות כהנה יחד ויכרת בכלן ברית מלח (שם פסוק יט). ועוד לדרברים שנתחדשו שם בפרשה, כל טהור בביתך יאכלנו (שם פסוק יא). ולמדנו עוד מכאן, שיהיו הבכורים לאנשי משמר שיקריבוהו, ואינה לכל כהן שירצה בתרומה: תורה י

חשיבות ההזיירות בצווי הקב"ה

העושה רצון בעלה" (תנא דבי אליהו רבא פ"ק ט (בשני לשון קצת), ומוכן שבזה נוגע שלא לעבר אפילו על רצון קל, שהרי אפילו אם משנים קצת מרצון הבעל הרי אין זה "עושה רצון בעלה", הרי כן הוא ב"שאל ובהקדוש-ברוך" הוא שכל עברה נוגעת, מפנין שגם על-ידי עברה קלה נפגדים רחמנא-לצלן מהקדוש-ברוך-הוא. ולכן לומדים ענין זה מהפסוק "כי תשטה אשתו", על-מנת להדגיש שגם עברה קלה נוגעת - על-דרך אשה ובעל.

יג. וישלב גבר יתה שכבת זרעא ויהי מכסא מעיני בעלה ומשקרא ויהי מסאבא וסהיד לית בה ויהי לא אתאחזת:

(יג) **וְשָׁלַב אִישׁ אֶת־הַשְּׂכֵבֶת־זָרַע וְנָעַל מְעִינֵי אִשְׁתּוֹ וְנִסְתַּרְהָ וְהָיָה נִטְמָאָה וְעַל אֵין בָּהּ וְהָיָה לֹא נִתְפָּשָׂה:**

בודקין אותה. ונסתרה. שעור שתראה לטמאת ביאה. ועד אין בה. הא אם יש בה אפילו עד אחד שאמר: נטמאת! לא היתה שותה. ועד אין בה. בטמאה, אבל יש עדים לסתירה. נתפשה. נאנסה, כמו (דברים כב): "ותפשה ושכב עמה".

כ"י. וישלב איש אתה. (סוטה כז) איש, פרט לקטן ומי שאינו איש. אתה שכבת-זרע. (יבמות צה) שכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה, כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו. ונעלם מעיני אישה. (סוטה כז) פרט לסומא. הא אם היה רואה ומעמקם (ספרים אחרים: ומעלים), אין המים

יד. ויעבר עליו רוח קנאה ויקני ית אתמה ויהי מסאבא או עבר עליו רוח קנאה ויקני ית אתמה ויהי לא מסאבא:

(יד) **וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהָיָה נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהָיָה לֹא נִטְמָאָה:**

עליו וגו'. פלומר, הוא התרה בה ועברה על התראתו, ואין ידוע אם נטמאה אם לאו.

כ"י. ועבר עליו. קדם לסתירה. רוח קנאה וקנא. פ"ש רבותינו (סוטה ז): לשון התראה, שמתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני. והוא נטמאה או-עבר

טו. ויניתי גברא ית אתמה לזות כהנא ויניתי ית קרבנה עלה חד מן עסרא בתלת סאין קמחא שעריין לא יריק עלוהי משחא ולא יתן עלוהי לבנתא ארי מנחת קנאתא הוא מנחת דוקרנא מדפרת חובא:

(טו) **וְהָבִיִּא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהָבִיִּא אֶת־קֶרְבְּנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא־יִצֶק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לִבְנֵה כִּי־מִנְחַת קִנְאָתָהּ הִוא מִנְחַת זִכְרוֹן מִזִּכְרָת עֹוֹן:**

בהמה. לא-יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהדר, שהשמן קרוי "אור", והיא עשתה בחשך.

כ"י. קמח. שלא יהא מסלת. שערים. ולא חטים (סוטה יב); היא עשתה מעשה בהמה, וקרבנה מאכל

וקנאת הבעל (ספרי נשא ג), לשון רש"י מדברי רבותינו: ועל דעת כל המפרשים "כי מנחת קנאת הוא", לומר בעבור שזאת

שנאמר (שה"ש ד ו) אל גבעת הלבונה, וזו פרשה מדריכה (תנחומא נשא ג). כי מנחת קנאות הוא, הקמח הזה, מעוררת בה שתי קנאות, קנאת המקום

(טו) לא יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהדר, שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך. ולא יתן עליו לבונה, שהאמהות קריות לבונה,

וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לִבָּנָה • שֶׁהָאִמָּהוּת נִקְרָאוֹת "לִבְנָה", שֶׁנֶּאֱמַר (שיר ד') : "אֵל גִּבְעַת הַלִּבְנָה", (סוטה ה) וְהִיא פִּירְשָׁה מִדְּרִכֶּיהָ. כִּי־מִנְחַת קִנְיָאֵת הִוא • הַקִּמַּח

(מז) וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִעֲמִידָהּ לִפְנֵי יְהוָה: טז וַיִּקְרַב יְתֵה כֹהֵנָא וַיִּקְימֶנָה קִדָּם יי:

(י) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיָּם קִדְשִׁים בְּכָל־חֶרֶשׁ וּמִן־הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמִּיִּם:

כז יי מִיָּם קִדְשִׁים • שֶׁקִּדְּשׁוּ בַּפִּיּוֹר, (כתובות עב) לִפִּי שֶׁנַּעֲשֶׂה (הַפִּיּוֹר) מִנְחָשֶׁת - מִרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, וְזוֹ פִּירְשָׁה מִדְּרִכֶּיהָ, שֶׁהִיוּ נִבְעָלוֹת לִבְעָלֶיהָ בַּמִּצְרִים תַּחַת הַתַּפּוּחִים, וְזוֹ קָלְקְלָה לְאַחַר - תַּבְּדִּיק בּוֹ.

(יח) וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּבְחוֹן מִנְחַת קִנְיָאֵת הִוא וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים הַמֵּאֲרָרִים:

כח יי וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן וּגְוִי • וְהָלֹא כָּבֵד נֶאֱמַר "וְהִעֲמִידָהּ לִפְנֵי ה'?" אֵלֹא מַסִּיעִין הִיוּ אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדִי לִיגְעָה וְתִטְרַף דַּעְתָּהּ וְתוֹדָהּ. וּפָרַע. (שם ד. ספרי) סוֹתֵר אֶת קְלִיעַת שַׁעְרָה כְּדִי לְבוֹזֶתָהּ. מִכָּאֵן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּלְגִּי הָרֹאשׁ גָּנְאִי לָהֶן. לִפְנֵי ה' • (ספרי) בִּשְׁעַר נִגְנוֹר, הִוא שֶׁעַר הַעֲזָרָה הַמְּזוּרָחִי, דִּרְךְ כָּל הַנִּכְנָסִים. וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ • לִיגְעָה, אוֹלֵי תִטְרַף

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַמִּנְחָה מִנְחַת עֹנֶשׁ, הִיא גְרוּעָה לְהִיּוֹת שְׁעוּרִים בְּלֹא שָׁמֶן וּלְבוֹנָה. כִּי הַמִּנְחָה אֲשֶׁר אֲנֻכְרָתָה לְרָצוֹן לֹה', בָּאָה סֵלֶת חֲטִים בְּשָׁמֶן וּלְבוֹנָה: וְלִפִּי דַעְתִּי, טַעַם "כִּי מִנְחַת קִנְיָאֵת הִוא" יִחוּר אֵל רֹאשׁ הַפְּסוּקָה, יֹאמַר שֶׁיֵּבִיא הָאִישׁ אֶת הַקֶּרֶן עַל אִשְׁתּוֹ, כְּלוֹמַר בְּמִקְוָמָהּ, כִּי מִנְחַת קִנְיָאֵת הִוא לְהַזְכִּיר עֲוֹנָהּ, וְאֵינֶנּוּ רְאוּי שֶׁתִּבְיָאֵנוּ הִוא מִשְׁלָה, אֲבָל הִוא יִקְרִיב מִנְחָה לְשֵׁם שִׁקְנָא אֶת קִנְיָאֵתוֹ וַיִּנָּקֵם אֶת נִקְמָתוֹ מִמֶּנָּה: וְטַעַם הַשְּׁעוּרִים, שֶׁתִּהְיֶה סַעֲרַת חֶמֶת ה' חֶמֶה יוֹצֵאָה סַעֲרַת מִתְחַלָּל עַל רֹאשׁ הָרִשְׁעָה יְחֹל, וּבַעֲנֵן צָלִיל שְׁעוּרִים הָאִמּוֹר בְּגִדְעוֹן (שופטים י: א)

שֶׁהַכֹּהֵן נוֹתֵן בַּמִּיָּד דָּבָר מֵר, וְהִוא לְעוֹרֵר אוֹתָהּ, וְאִם כֵּן כִּשְׁאֲמַר: "וַיָּבֵאוּ כֹה הַמִּיָּם הַמֵּאֲרָרִים לְמָרִים", הִיָּה רְאוּי שִׁיאֲמַר "וַיָּבֵאוּ כֹה הַמִּיָּם הַמָּרִים לְמֵאֲרָרִים". וּבִסְפָּרִי (נשא טו) עוֹד, וּמִנְחָה אֵל מִי הַמָּרִים (פסוק כ), מְגִיד שֶׁהַכֹּהֵן עוֹשֶׂה אֶת הַמִּיָּם מָרִים: וְהַנִּבּוֹן בְּעֵינֵי כַּפְּשׁוּטוֹ, כִּי הָאִשָּׁה בְּשִׁתּוּתָהּ אֶת הַמִּיָּם יִמְתְּקוּ לָהּ כִּשְׁאֲרַת הַמִּיָּם, וְאֲחֵרֵי כֵן בְּבוֹאֵם בְּקִרְבָּהּ אִם נִטְמָאָה יְעוֹרְרוּ אוֹתָהּ וְתִרְגִּישׁ מִדֵּי הַמִּרְיוֹת בִּפְיָהּ וּבְקִרְבָּהּ. וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר (פסוק כו) וְהִשְׁקָה אֶת הַמִּיָּם, וְהִיָּתָה אִם נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִישָׁהּ וַיָּבֵאוּ כֹה הַמִּיָּם הַמֵּאֲרָרִים לְמָרִים, כִּי אֲחֵרֵי הַשְׁתִּיָּה בְּבוֹאֵם

שֶׁפָּתְרוּ אוֹתוֹ לְסַעֲרַת וּמִהוּמָה רַבָּה. וְכֵן בְּכָל חֶרֶס, סִימָן שֶׁתִּשְׁבֵּר בְּכָלִי יוֹצֵר. וְכֵן הָעֶפֶר, כִּי עֶפֶר הִוא וְאֵל עֶפֶר תִּשְׁבֹּב. וְטַעַם "הִוא" עַל הַקִּמַּח, וַיֵּשׁ לוֹ סוֹד, כִּי לְמִטָּה (בפסוק יח) בְּהִיּוֹתוֹ בִּיד הָאִשָּׁה אָמַר "הִיא", וְעַתָּה הַזְכִּיר הַזִּבְחוֹן תַּחֲלָה, וְאָמַר כִּי הִיא מְזַכֶּרֶת עוֹן: תוֹרָה טז

(יח) וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים הַמֵּאֲרָרִים. אָמַרו הַמִּפְרָשִׁים, כִּי הַכֹּהֵן קוֹרֵא אוֹתָם עַל שֵׁם סוּפָה שֶׁתִּהְיֶה בָהֶם מְרָה, כִּי יִמַּר לָהּ הַשֵּׁם מֵאֵד וַיֵּאָרְרוּ אוֹתָהּ. וְרַבְתִּינֵנוּ כִּי אָמַרו בְּסִפְרֵי (נשא נז): נִקְרָאוּ מָרִים עַל שֵׁם סוּפָם שֶׁמִּמְרָרִים אֶת הַגּוֹף וּמַעֲרַעְרִין אֶת הָעוֹן. אֲבָל בְּגִמְרָא (סוטה כ) אָמַרו,

יט וַיֹּמַי יְהוָה בְּהִנָּה לְאַתְמָא אִם לֹא
שָׁכִיב גָּבֵר יִתִּיד וְאִם לֹא סָטִית לְאַסְתָּאבָּא
בַּר מִבְּעֵלִיד הָיִי זָכָא מִמֵּיָא מְרִידָא
מִלְטָטָא הָאֵלִין :

(יט) וְהַשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הִכָּהּ וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא
שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם־לֹא שָׁטִית טְמֵאָה תַּחַת אִישׁךָ
הִנְקִי מִמִּי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה :

לא תנקי, שמכלל לאו אתה שומע הן, אלא שמצוה
לפתח בדיני נפשות תחלה לזכות.

נ"ט וְהַשְׁבִּיעַ וגו' • ומה היא השבועה? אם לא
שכב - הנקי, הא אם שכב - הנקי (ספרים אחרים:

כ וְאֵת אֲרֵי סָטִית בַּר מִבְּעֵלִיד וְאֲרֵי אִסְתָּאבָּת
וַיְהִי גָבֵר בֵּידָהּ יֵת שְׁכִיבָתָהּ בַּר מִבְּעֵלִיד :

(כ) וְאֵת כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישׁךָ וְכִי טְמֵאָתָה וַיִּתֶּן
אִישׁ בְּךָ אֶת־שְׁכִיבָתוֹ מִבְּלַעְדִּי אִישׁךָ :

נ"ט וְאֵת כִּי שָׁטִית • "כי" משמש בלשון "אם".

כא וַיֹּמַי בְּהִנָּה יֵת אִתְמָא בְּמוֹמָתָא דְלִוְטָא
וַיִּמְר בְּהִנָּה לְאַתְמָא יְהִי יֵת יִתִּיד לְלִוְטָא
וְלִמְוִמִּי בְּגוֹ עֲמִידָהּ בְּדִיבָהּ יֵת יִתִּידָהּ מִסִּיָּא
וַיִּתֵּן מַעֲיָבִי נִפְחִינָה :

(כא) וְהַשְׁבִּיעַ הִכָּהּ אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה
וְאָמַר הִכָּהּ לְאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וּלְשִׁבְעָהּ
בְּתוֹךְ עַמֶּךָ בְּתַת יְהוָה אֶת־יִרְכָּךְ נִפְלֹת וְאֶת־בִּטְנְךָ
צָבָה :

כד וְהַשְׁבִּיעַ הָאֵלֶּה • שבועה של קללה. יתן ה'
שִׁיחִיו הַכֹּל נִשְׁפָּעִין בִּידָהּ : לא יאָרַע לִי כְּדֶרֶךְ שְׁאָרַע

נ"ט וְהַשְׁבִּיעַ הָאֵלֶּה • שבועה של קללה. יתן ה'
אִתְּךָ לְאֵלֶּה וגו' • שִׁיחִיו הַכֹּל מִקְלָלִין בִּידָהּ : יבואך

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזנות
יפרדו ועם הקדושות יזבחו ועם לא יבין
ללבט:

ואין הכתוב אומר שתהינה הנשים
הנאפות פטורות מן העון
בעבור שבעליהן נאפים, רק שלא
יעשה בהן הנס הגדול הזה שהוא
נעשה להם לכבודם ולהיותם עם
קדוש, והם לא בינו בטובה הזאת ולא
יחפצו בה. וזהו שאמר: "ועם לא יבין
ללבט", כלומר ילכד בסבלותו. וכן
ואיל שפתים ללבט (משלי י ח), תרגום
המתרגם הירושלמי, וסכלא בספותיה
מתאחד. וזה טעם מה שאמר (סוטה מז)
ונקה האיש מעון, בזמן שהאיש מנקה
מעון מים בודקין את אשתו, אין האיש
מנקה מעון אין המים בודקין את
אשתו. והנקיון הוא, שלא בא עליה
משקנא לה ונסתרה:

ויש מפרשים, שאם בעל הבעל שום
בעילה אסורה כל ימיו, אין המים
בודקין אותה. והעולה מן ההלכה (שם),
שאפילו היו בניו ובנותיו נאפים ולא
בהם כם, לא היו בודקין. והכלל, שהוא
נס וכבוד לישאל: תורה כב

אמן מאיש זה ואמן מאיש אחר: תורה כ
(כ-כא) וטעם וְאֵת כִּי שָׁטִית, מחבר
עם יתן ה' אותך, יאמר וְאֵת
כאשר שטית טמאה תחת אישך
וכאשר נטמאת ויתן בך איש את
שכבתו מבלעדי אישך, יתן ה' אותך
לאלה ולשבועה, אבל בעבור אריכות
התנאים חזר לאמר פעם אחרת
וְהַשְׁבִּיעַ הִכָּהּ אֶת הָאִשָּׁה, ולפרש
שהיא שבועת האלה. ור"א פרש כי
וְהַשְׁבִּיעַ הראשון בשם והשני באלה,
כאשר הוא מפרש. ואיננו נכון, כי בשם
לא ישביע בלשון אם:

והנה אין בכל משפטי התורה דבר
תלוי בנס וולתי הענין הזה,
שהוא פלא ונס קבוע שיעשה בישאל
בהיותם רבם עושים רצונו של מקום,
כי חפץ למען צדקו לישר הנשים שלא
תעשה בזמת יתר העמים, ולנקות
ישאל מן הממורות, שיהיו ראויים
להשרות שכניה בתוכם. ולפיכך פסק
הענין הזה משעשה שנתקלקלו בעברות,
כמו שאמר (סוטה מז), משרבו הנאפים
פסקו מי סוטה, שנאמר (דושה ד יד) לא
אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל

בבטנה, מיד ישובו למרים בפיה
ובקרבנה, כמנהג הדברים המעוררים
והמקיימים שימרו השותים אותם
מאד, ואחרי כן תצבה בטנה ותפל
ירכה. ונקראו "מארים" בעבור
האלות הנמחים בהם שמקלקלים אותה:
ואמרו המפרשים, כי מלת "מי" כמו
מים המרים, ובא סמוך במקום
מוכרת, כמו שבא הפכו "מים ברקים"
(יחזקאל מז ד) ור"א אמר, כי "מי" סמוך
ומלת "המרים" תאר השם, ואם כן סודו
ידוע. ואינו נכון לי, בעבור שאמר ובאו
בה המים המארים למרים: תורה יט
(יט) וטעם אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ
וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה, שתי
התנאים האלה אחד הם, יאמר אם לא
שכב איש אותך שלא שטית טמאה
תחת אישך הנקי, כי בעלה שכב אותה
ואיש הוא:

ויתכן שיהיה איש חסר הידיעה,
יאמר אם לא שכב האיש
אותך ואם לא שטית טמאה תחת
אישך כלל, כי ישביעה על האיש
ההוא אשר קנא עליו בפרוש ועל
האחרים בכלל. וכן אמרו (סוטה יח)

לְפָלוּנִית. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה) : "וְהִנַּחְתָּם שְׂמֶכֶם לְשִׁבּוּעָה לְבַחֲיִירִי", שֶׁהַצְדִּיקִים נִשְׁבָּעִים בְּפָרְעֻנוֹתָן שֶׁל רָשָׁעִים, וְכֵן לַעֲנִין הַבְּרוּכָה (בראשית יא) : "וְנִבְרַכְוּ

(כב) וַיָּבֹאוּ הַיָּמִים הַמְּאֻרָּרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָד לַצְּבוֹת
בְּטָן וּלְנֶפֶל יֶרֶד וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אִמּוֹן אִמּוֹן:

ה"א **לַעֲבוֹת בֶּטֶן** • כְּמוֹ לַהֲעֹבוֹת בֶּטֶן. זֶהוּ שְׁמוֹשׁ פֶּתַח שְׁהֵלֶמָּה נְקוּדָה בּוּ. וְכֵן (שְׁמוֹת ג'): "לִנְחֹתָם הִדְרָךְ", (דְּבָרִים א'): "לִרְאֹתָם בְּדִרְךָ אֲשֶׁר תִּלְכוּ-בָהּ". וְכֵן "לְנָפֹל יֶרֶךְ", לַהֲנִפִּיל יֶרֶךְ, שְׁהָמִים מַצְבִּים אֶת הַבֶּטֶן וּמִפִּילִים אֶת הִירָךְ. **לַעֲבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יֶרֶךְ** • בִּטְנוֹ וּיְרֵכּוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא שֶׁל נִבְעֵלָת?

(בג) וְכָתַב אֶת־הָאֱלֹת הָאֱלֹהִה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וַיִּמְחֶה
אֶל־מִי הַמְּרִים:

(כד) וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מִי הַמַּיִם הַמֵּאֲרִיִם
וּבָאוּ בָּהֶם הַמַּיִם הַמֵּאֲרִיִם לְמַרִּים:

וְהַשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה • אֵין זֶה סֵדֶר הַמַּצָּשָׁה, שֶׁתָּרִי בַתחִלָּה מִקָּרִיב מִנְחָתָהּ, אֲלֵא הַכְּתוּב מִבְּשָׂרָךְ שֶׁשְׂשִׁישְׁקָנָה יָבֹאוּ בָּהּ לְמִירִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: בְּטֵן וְיָרֵךְ, מִיָּנִין לְשֹׂאֵר כָּל הַגּוֹף? תַּלְמוּד־לֹמֶר: "וַיָּבֹאוּ בָּהּ",

(כה) וּלְקַח תִּפְחֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְיָאֹת וְהַגִּירָא אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

רש"י: «וְהַגִּיף» מוֹלִיךְ וּמְבִיא, מַעֲלָה וּמוֹרִיד, וְאֵף הִיא מְנִיפָה עִמּוֹ, שִׁידָה לַמַּעֲלָה מִיָּדוֹ שֶׁל כָּהֵן. וְהַקְרִיב

(כו) וְקָמַן הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אִזְכָּרֹתָהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְאַחֵר יִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמַּיִם:

רש"י ◀ אֶזְרָתָהּ • הוּא הַקִּמֶץ, שְׁעַל-יְדֵי הַקְטָרְתּוֹ, הַמִּנְחָה פָּאָה לְזָכוֹן לַגִּבָּהּ.

(ב) וְהִשְׁקָה אֶת־הַפִּיּוֹם וְהִיתָה אִם־נִמְצְאָה וְתִמְעַל מִעַל בְּאִשָּׁהּ וְכֹאן כֹּה הַפִּיּוֹם הַמְּאָרְרִים לְמִוְרִים וְצִבְתָּה בַטְנָה וְנִפְלָה יִרְכָּה וְהִיתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקֶרֶב עַמָּה:

כְּדָרְךָ כְּנִיסָתְךָ בָּהּ. וְהִיטָהּ הָאִשָּׁה לְאֵלֶּהָ. כְּמוֹ שִׁפְרָשִׁיתִי, שִׁיְהִי הַכֹּל אֵלַיִן בָּהּ. בְּקָרֵב עִמָּהּ. הַפֶּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין אָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שְׂנֹאֵר, לְאָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נֹאֵר.

כִּי־אֵלֶּה שִׁקְוָה אֶת־הַמִּים • לְרִבּוֹת שָׁאֵם אִמְרָה: אֵינִי שׁוֹתָה! לְאַחַר שֶׁנִּמְחָקָה הַמְּגֵלָה, מְעַרְעֵרִין אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל־כֶּרֶתָהּ, אֶל־אִם־כֵּן אִמְרָה: טִמְאָה אֲנִי (סוטה כז). וְצִבְתָּהּ בְּטָנָהּ וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שֶׁבִקְלָלָהּ הַזִּכִּיר יִרְדּוּ תַחֲלָה, הַמִּים אֵינָן בּוֹדְקִין אֶל־

כח ואם לא אסתאבת אתמא ודכניאה היא ותפוק זכאה ותעדי עדוי:

(כח) וְאִם־לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְטָהֲרָה הוּא וְנִקְתָּהּ וְנִזְרְעָה זָרַע:

עוד אלא "וְנִזְרְעָה זָרַע" — אם הִיטָהּ יולדת בצער, תלד בְּרוּחַ, אם הִיטָהּ יולדת שְׁחוּרִים, יולדת לְכָנִים (סוטה כח).

כִּי־אֵלֶּה לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה • בְּסִתְיָהּ זוֹ. וְטָהֲרָה הִיא • מִמָּקוֹם אַחֵר. וְנִקְתָּהּ • מִמִּים הַמְּאָרִים, וְלֹא

כט דא אורייתא דקנאיתא די תסטי אתמא פר מפעלה ותסתאב:

(כט) וְזֹאת תֹּרַת הַקְּנָאִת אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָאָה:

ל או גבר די תעבר עלוהי רוח קנאה ויקני ית אתמא ויקם ית אתמא קדם יי ונעבר לה כהנא ית כל אורייתא דא:

(ל) או אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִעֲמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לְפָנָי יְהוָה וַעֲשֵׂה לָּהּ הַכֶּהֱן אֶת פְּלִי־הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

כִּי־אֵלֶּה אוֹ אִישׁ • כְּמוֹ (שמות כא): "אוֹ נִזְדַּע". כְּלוּמַר, אִם אִישׁ קָנָא הוּא, לְכָךְ "וְהִעֲמִיד אֶת־הָאִשָּׁה".

לא ויהי זכאה גברא מחובא ואתמא ההיא תקבל ית חובא:

(לא) וְנִקְתָּה הָאִישׁ מֵעֶזְרֵן וְהָאִשָּׁה הָהִיא תִּשָּׂא אֶת־עוֹנָהּ:

דבר אחר: מִשְׁפִּישְׁקָנָהּ, תהא אָצִלוּ בְּהִתֵּר "וְנִקְתָּה מֵעֶזְרֵן", שֶׁהַסּוּטָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ (ספרי).

כִּי־אֵלֶּה וְנִקְתָּה הָאִישׁ מֵעֶזְרֵן • אִם בְּדִקּוּק הַמִּים, אֵל דָּאג לומר: "חֲבַתִּי בְּמִיתָתָהּ!" נָקִי הוּא מִן הָעֵנֶשׁ.

א ומליל יי עם משה למימר:

ו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר או אתמא ארי יפרש למדר גדר נזירו למיזר קדם יי:

(ב) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יִפְּלֹא לְגִדֹּר גִּדֵּר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה:

גיאוף (סוטה ב). גִּדֵּר נָזִיר • אֵין נְזִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶל־פְּרִישָׁה, אֶף כָּאֵן שֶׁפִּירֵשׁ מִן הַיֵּין. לְהַזִּיר לַה' • לְהַבְדִּיל עֲצָמוֹ מִן הַיֵּין לְשֵׁם שְׁמִים.

כִּי־כִי יִפְּלֹא • יִפְרִישׁ. לָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת נָזִיר לְפֶרֶשֶׁת סוּטָה? לומר לך: שֶׁכָּל הַרְוָאָה סוּטָה בְּקִלְקוּלָהּ יִזִּיר עֲצָמוֹ מִן הַיֵּין, שֶׁהוּא מְבִיא לִידֵי

ג מחמר חדת ועתיק יור חל דחמר חדת וחל דחמר עתיק לא ישתי וכל מתרות ענבין לא ישתי וענבין רטיבין ויבשין לא ייכול:

(ג) מִיָּין וְשִׁכָּר יִזִּיר חֲמֹץ יֵין וְחֲמֹץ שִׁכָּר לֹא יִשְׁתָּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתָּה וְעֲנָבִים לַחִים וְיִבְשִׁים לֹא יֹאכַל:

במים או בְּכָל מִשְׁקָה. וּבְלִשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְבֵּה: "אֵין שׁוֹרִין דִּי וְסִמְמָנִים", "נָזִיר שֶׁשָּׂרָה פֶּתוֹ בַּיֵּין".

כִּי־מִיָּין וְשִׁכָּר • כְּתִרְגוּמוֹ: "מִחֲמַר חֲדַת וְעֵתִיק", שֶׁהַיֵּין מִשְׁכָּר כְּשֶׁהוּא יִשָּׁן. וְכָל־מִשְׁרַת • לִשְׁוֹן צְבִיעָה

(ד) כָּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן מִחֲרָצִים וְעֲרֹגָה לֹא יֹאכֵל:

כ"ט - חֲרָצִים • (ביר לר) הם הגרעינים. זג • הם הקלפות שמבחוץ, שהחרצנים בתוכן כענבל בזוג.

(ה) כָּל יְמֵי גֵדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מֵלֶאכֶת הַיָּמֹם אֲשֶׁר־יִזְיֹר לַיהוָה קֹדֶשׁ יִהְיֶה גֵדֶל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ:

כ"ט - קֹדֶשׁ יִהְיֶה • (ספר) השער שלו, לגדל הפרע של שער ראשו. פָּרַע • נקוד פתח קטן (סגול), לפי שהוא דבוק לשער ראשו - פָּרַע שֶׁל שְׁעַר. ופרוש

(ו) כָּל־יְמֵי הַיִּזְרוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא:

(ז) לֹא־יָבִי וְלֹא־יָמוּ וְלֹא־חָיו וְלֹא־חָתָו לֹא־יִטְמָא לָהֶם בְּמָתָם כִּי נִזְרָאֱלֹהִי עַל־רֹאשׁוֹ:

(ח) כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קֹדֶשׁ הוּא לַיהוָה:

כ"ט - כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קֹדֶשׁ הוּא • זו קדשת הגוף מלהטמא למתים.

(ט) וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בִּפְתַּע פְּתָאם וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טַהֲרָתוֹ בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי וְגִלְחָנוֹ:

כ"ט - בִּפְתַּע • זה אָנֹס. פְּתָאם • פתאום. וְטָמֵא • זה שוֹגֵג. וְיִשׁ אומרים: פתע פתאום, דבר אחד הוא: מקרה של פתאום. וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו • באהל שהוא בו. בְּיוֹם טַהֲרָתוֹ • ביום הַזֵּיתוֹ. או אינו אלא בשמיני, שהוא

(י) וּבְיוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תָרִים או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"ט - וּבְיוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תָרִים • להוציא את השביעי. או אינו אלא להוציא את התשיעי? קבע זמן לקרבין וקבע זמן למקריבין: מה קרבין הכשיר

(יא) וַעֲשֶׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחֻטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֹּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַהוּא:

כ"ט - מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ • שלא נזהר מטמאת המת, רבי אלעזר הקפר אומר: ששער עצמו מן היין. וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ • לחזור ולהתחיל מנזן נזירותו.

ה כל יומי נזרה מכל דיתעבד מגפנא דחמרא מפורצנין ועד עצורין לא ייכול:

ה כל יומי גדר נזרה מספר לא יעבר על רישה עד משלם יומיא דנזור קדם יי קדיש יהי מרבי פרוצ שער רישה:

ו כל יומין דנזור קדם יי על נפשא דמתא לא ייעול:

ז לאבויי ולאמה ולאחויי ולאחתי לא יסתאב להון במותהון ארי כלילא דאלהה על רישה:

ח כל יומי נזרה קדיש הוא קדם יי:

ט ויארזי ימות מתא עלוהי בתקף שלו ויסאב ריש נזרה ויגלח רישה ביומא דדכותה ביומא שביעאה וגלחנה:

י טהור לגמרי? תלמוד-לומר: "ביום השביעי". אי שביעי, יכול אפלו לא הנה? תלמוד-לומר: "ביום טהרתו".

יוביומא תמינאה ייתי תרין שפנינין או תרין בני יונה לות פהנא לתרע משפן זמנא:

שמיני ומשמיני והלאה, אף מקריבין - שמיני ומשמיני והלאה.

יא ויעבד פהנא חד לחטאתא וחד לעלה וכפר ויכפר עלוהי מדחב על מתא ויקדש ית רישה ביומא ההוא:

(יב) וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יָמֵי נְזָרוֹ וְהֵבִיא כֹבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְאַשָׁם וְהֵימִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נְזָרוֹ:
כ"י - וְהִזִּיר לַה' אֶת־יָמֵי נְזָרוֹ • יִחְזֹר וְיִמְנָה נְזִירוֹתוֹ כִּבְתַּחֲלָה • וְהֵימִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ • לֹא יַעֲלוּ מִן
הַמִּזְבֵּחַ •

(יג) וְזֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר בְּיוֹם מְלֹאֵת יָמֵי נְזָרוֹ יָבִיא
אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
כ"י - יָבִיא אֹתוֹ • יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ; וְזֶה אֶחָד מִשְׁלָשָׁה
'אֲתִי"ם' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (וּיִקְרָא)

יג וְזֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר בְּיוֹם מְלֹאֵת יָמֵי נְזָרוֹ יָבִיא
אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
כ"י - יָבִיא אֹתוֹ • יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ; וְזֶה אֶחָד מִשְׁלָשָׁה
'אֲתִי"ם' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (וּיִקְרָא)

(יד) וְהִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה כֹּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֹלָה וְכֹבֶשֶׂה אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לַחֲטָאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים:
כ"י - וְהִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה כֹּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֹלָה וְכֹבֶשֶׂה אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לַחֲטָאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים:

יד וְהִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה כֹּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֹלָה וְכֹבֶשֶׂה אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לַחֲטָאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים:
כ"י - וְהִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה כֹּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֹלָה וְכֹבֶשֶׂה אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לַחֲטָאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים:

(טו) וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֹלֶת בְּלוּלָת בִּשְׁמֹן וּרְקִיקֵי
מִצֹּת מְשֻׁחִים בִּשְׁמֹן וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם:
כ"י - וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֹלֶת בְּלוּלָת בִּשְׁמֹן וּרְקִיקֵי
מִצֹּת מְשֻׁחִים בִּשְׁמֹן וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם:

טו וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֹלֶת בְּלוּלָת בִּשְׁמֹן וּרְקִיקֵי
מִצֹּת מְשֻׁחִים בִּשְׁמֹן וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם:
כ"י - וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֹלֶת בְּלוּלָת בִּשְׁמֹן וּרְקִיקֵי
מִצֹּת מְשֻׁחִים בִּשְׁמֹן וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם:

(טז) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:
כ"י - וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:

(יז) וְאֶת־הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סֵל
הַמִּצֹּת וַעֲשֶׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ:
כ"י - וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:

יז וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:
כ"י - וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:

(יח) וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נְזָרוֹ
וְלָקַח אֶת־שַׁעַר רֹאשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־
תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:
כ"י - וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֶׂה אֶת־חֲטָאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

לְנָזִירִים, הַשְּׁנוּה אוֹתוֹ הַכְּתוּב לְנָבִיא,
וּבְדִבְרֵיכֶם (לעיל פסוק ח) כֹּל יָמֵי נְזָרוֹ קְדוֹשׁ
הוּא לַה', וְהָיָה הוּא צָרִיךְ כִּפְּרָה בְּשׁוּבוֹ
לְהִטָּמֵא בַּתְּאוּת הָעוֹלָם: תורה טו
מִקְדָּשָׁתוֹ וְעַבְדוּת הַשֵּׁם, וְרֹאיוֹ הָיָה לוֹ
שְׂנִיזִיר לְעוֹלָם וְיַעֲמֹד כָּל יָמָיו נְזִיר
וְקָדוֹשׁ לֹא־לְהִיוֹ, כְּעֶנְיָן שְׁאֵמֶר (עמוס ב יא)
וְאִקְוֶה מִבְּנִיכֶם וּמִבְּחֻרֵיכֶם
וְטַעַם הַחֲטָאת שִׁיקְרִיב הַנְּזִיר בְּיוֹם
מְלֹאֵת יָמֵי נְזָרוֹ, לֹא נִתְפָּרֵשׁ וְעַל
דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, כִּי הָאִישׁ הַזֶּה חוֹטֵא נִפְשׁוֹ
בְּמִלֵּאת הַנְּזִירוֹת, כִּי הוּא עֹתֶה נְזִיר

השְׁלָמִים • תחת הדוד שהוּא מְבַשֵּׁל בּוֹ, לְפִי שְׁשָׁלְמִי נִזִּיר הָיוּ מִתְבַּשְּׁלִין בַּעֲזָרָה שְׁצָרִיף לְטַל הַכֶּהֱן הַזֶּרֶע אַחֵר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְלִהְיוֹת לְפָנֵי ה'.

כ"י • וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • (ספרי) יָכוֹל יִגְלַח בַּעֲזָרָה? הָרִי זֶה דֶּרֶךְ בְּזִיּוֹן! אֵלָּא "וְגִלַּח הַנְּזִיר" – לְאַחֵר שְׁחִטַּת הַשְּׁלָמִים, שֶׁכְּתוּב בָּהֶן (ויקרא ג): "וַשְּׁחֹטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". אֲשֶׁר-תַּחַת זֶבַח

יט וְיִסַּב בְּהֵנָּה זֶה דֶּרֶעַא בְּשָׁלָא מִן דְּיֻכְרָא וְגִרְצָתָא פְּטִירְתָּא חֲדָא מִן סָלָא וְאַסְפּוּג פְּטִיר חַד וְיִתֵּן עַל יְדֵי נְזִירָא בְּתֵר דְּגִלַּח זֶה נְזִירָה:

(יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת-הַזֶּרֶע בְּשֵׁלָה מִן-הָאֵיל וְחִלָּת מִצָּה אַחַת מִן-הַפֶּל וְרָקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל-כַּפֵּי הַנְּזִיר אַחֵר הַתְּגִלָּחוֹ אֶת-נִזְרוֹ:

כ"י • הַזֶּרֶע בְּשֵׁלָה • לְאַחֵר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל.

כ וִירִים יִתְּהוֹן בְּהֵנָּה אֲרָמָא קָדָם יִי קוּדְשָׁא הוּא לְכַהֲנָא עַל חֲדָא דְאַרְמוּתָא וְעַל שְׁקָא דְאַפְרָשׁוּתָא וּבְתֵר בֵּן יִשְׁתִּי נְזִירָא חֲמָרָא:

(כ) וְהִנִּיף אוֹתָם הַכֹּהֵן • תְּנוּפָה לְפָנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחֵר יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יוֹן:

הַזֶּרֶע הַזֶּה. לְפִי שֶׁהָיוּ שְׁלָמִי נִזִּיר בְּכָלֵל, וַיֵּצְאוּ לְדוֹן בְּדִבְרֵי הַחֲדָשׁ – לְהַפְרֹשֶׁת זֶרֶע – הַצֶּרֶף לְהַחֲזִירָן לְכָלֵל, לְדוֹן אַף בְּחִזָּה וְשׁוֹק.

כ"י • קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן • הַחֲלָה וְהַרְקִיק וְהַזֶּרֶע – תְּרוּמָה הֵן לַכֹּהֵן. עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה • מְלֵבֵד חֲזֵה וְשׁוֹק הָרְאוּיִים לוֹ מִכָּל שְׁלָמִים, מוֹסֵף עַל שְׁלָמִי נִזִּיר

כא דָּא אורִיתָא דְנְזִירָא דִּי יֵדֵר קֶרְבְּנָה קָדָם יִי עַל נְזִירָה בִּר מִדְּתַדְבֵּק יְדֵה כְּפּוּם נְזִירָה דִּי יֵדֵר בֵּן יַעֲבֵד עַל אורִיתָא דְנְזִירָה:

(כא) וְזֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קֶרְבְּנוֹ לַיהוָה עַל-נִזְרוֹ מְלֵבֵד אֲשֶׁר-תִּשְׁיֵג יָדוֹ כַּפֵּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר בֵּן יַעֲשֶׂה עַל תֹּרַת נִזְרוֹ: פ

נִזְרוֹ – עַל תֹּרַת הַנְּזִיר, מוֹסֵף וְלֹא יִחַסֵּר, שְׁאֵם אָמַר: הָרִינִי נִזִּיר חֲמֵשׁ נְזִירִיּוֹת עַל-מִנְתָּ לְגַלַּח עַל ג' בְּהִמּוֹת הַלָּלוּ, אֵין אֲנִי קוֹרָא בּוֹ: "כַּאֲשֶׁר יִדֹּר בֵּן יַעֲשֶׂה".

כ"י • מְלֵבֵד אֲשֶׁר-תִּשְׁיֵג יָדוֹ • שְׁאֵם אָמַר: הָרִינִי נִזִּיר עַל-מִנְתָּ לְגַלַּח עַל מֵאָה עוֹלוֹת וְעַל מֵאָה שְׁלָמִים. כַּפֵּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר בֵּן יַעֲשֶׂה • מוֹסֵף עַל תֹּרַת

כב וּמִלֵּיל יִי עִם מִשָּׁה לְמִימָר:

(כב) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מִשָּׁה לֵאמֹר:

כג מִלַּל עִם אֲהֶרֶן וְעִם בְּנוֹהֵי לְמִימָר בְּדִין תִּבְרַכּוּן זֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּימְרוּן לְהוֹן:

(כג) דִּבְרֵי אֶל-אֲהֶרֶן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרַכּוּ אֶת-בָּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: ס

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ידר, וְהַזֶּכֶּר זֶה כִּי דֶּרֶךְ הַעֲשִׂיר לִדֹּר כֵּן: תוֹרָה כב
(כג) דִּבְרֵי אֶל אֲהֶרֶן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרַכּוּ. כִּבֵּר הַזֶּכֶּר בְּסִדְר וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי (ויקרא ט כב) כִּי צָנָה אֶת אֲהֶרֶן לְשֹׂאת אֶת יָדָיו אֶל הָעֵם וּלְבָרְקָה אוֹתָם בְּיוֹם הַהוּא, וְכֵאן צָנָה לְדוֹרוֹת לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, וּפִרְשׁ הַבְּרָכָה שֶׁיִּבְרַכּוּ אוֹתָם, וְהַזֶּכֶּר בְּהִקְמַת הַמִּשְׁכָּן, כִּי שָׁם צָנָה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם. וַיִּכְמוּ שְׁאֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ

יָדוֹ, שְׁאֵם הָיָה עֲשִׂיר יִרְבֶּה בְּקֶרְבָּנוֹ. וַיִּכְפִּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר בְּקֶרְבָּנוֹת בֵּין עֲשִׂיר בֵּין עֲנִי, בֵּן יַעֲשֶׂה עַל תֹּרַת נִזְרוֹ, לְרִבּוֹת וְלֹא לְמַעַט:
וְהַזֶּכֶּר זֶה לְלַמֵּד שְׁאֵם הָיָה עֲשִׂיר וְרָצָה לְהַרְבּוֹת קֶרְבָּנוֹת, אוֹ שְׁנֵדֵר בְּתַחֲלָה הָרִינִי נִזִּיר וְאַקְרִיב אֶלָּף עוֹלוֹת וְשְׁלָמִים, שֶׁיָּבִיֵא אֶת כָּלֵן בְּיוֹם מִלֵּאת וְלֹא יִשְׁתֶּה יוֹן עַד הַקְרִיבֹו אֶת כָּלֵם, כִּי הִפֵּל תֹּרַת נִזְרוֹ. וַיִּתְּבוּ מְלֵבֵד אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כַּפֵּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר

(כא) וְזֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר. שְׁעוֹר הַכְּתוּב, זֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר נִזִּיר, קֶרְבָּנוֹ לֵה' עַל נִזְרוֹ יִהְיֶה מְלֵבֵד אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ, אוֹ, זֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר וְזֹאת תֹּרַת קֶרְבָּנוֹ לֵה' עַל נִזְרוֹ:
וַיִּתְּבוּ שִׁיאֲמֹר, זֹאת תֹּרַת הַנְּזִיר שֶׁיִּדֹּר אֶת קֶרְבָּנוֹ עַל נִזְרוֹ, כְּלוֹמֵר שְׁלֹא יִפְרֹשׁ דִּבְרֵי בְּקֶרְבָּן רַק יִדֹּר אֲבִיֵא קֶרְבָּן עַל נִזְרוֹ, אוֹ שִׁיאֲמֹר בְּסִתָּם הָרִינִי נִזִּיר, כִּי בִּינּוֹ שְׁנֵדֵר בְּנִזִּיר נִדְרוֹ הוּא בְּקֶרְבָּן הַנְּזִיר, וְחִזּוֹר וְאָמַר: "מְלֵבֵד אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג

אָמור • (תחומא) מלא, לא תברכם בחפזון ובכהלות, אלא בכונה ובלב שלם.

זש"א • אָמור להם • כמו זכור, שמור. בלע"ז דישנ"ט (זאנענד). אָמור להם • (ספרי) שיהיו כלם שומעים.

~ נקודות משיחות קודש ~ ('לקוטי שיחות' פרשת נשא חלק י"ח)

ושמור בדבור אחד נאמר"ה הזכירה היא משלמות כאשר ישנה שמירת שבת. וכך גם "אמור להם": כל ברכה שמברכים הפהנים את ישראל כוללת חיוב ושמירה (שליה), וזהו ענין אחד, כדלעיל, ש"יברכך - יתברכו נכסיד" הוא באופן של "וישמרך" - "הוא הנותן הוא השומר", ורק אז הברכה משלמת.

ובהמשך לך, מפרש רש"י "אמור להם, שיהיו כלם שומעים", שההכנה לך שהברכה תהיה באופן כזה - ברכה אחת הכוללת חיוב ושמירה - היא כאשר אצל ישראל, ואצל פנות הפהנים יהיו שני הענינים: החיוב - הברכה היא בלשון יחיד לכל אחד במיוחד, הן באמירת הפהנים והן בשמיעת ובהרגשת בני ישראל. ומצד שני: "שיהיו כלם שומעים", כל יחיד שומע שמברכים את היהודי האחר ואת כל האחרים, כדלעיל, וזהו ענין של שליח, התבטלות מציאותו העצמית.

וכאשר "כלנו כאחד" - זהו הפלי ל"ברכנו אבינו", עד לכללות הברכה "וישם לך שלום", שהוא "שקול כנגד הכל", ועד לשלמות בך בביאת משיח צדקנו ש"שלום" שמו, שאז יהיה "אהפך אל עמים כלם שפה ברוך לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד" - "כי מלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים".

כד יברכך ה' וישמרך:

ליסטים עליו ונוטלין אותה ממנו, מה הנאה יש לו במתנה זו? אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן, הוא השומר. והרבה מדרשים דרשו בו ב'ספרי'.

(כד) יברכך יהוה וישמרך:

זש"א • יברכך • שיתברכו נכסיד. וישמרך • שלא יבואו עליך שודדים לטל ממונך, שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מפל אדם, ובין שבאים

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך לג עמוד 50 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

יברך - שיתברכו נכסיד

רש"י שהברכה היא "יתברכו נכסיד" שהיא על הנכסים בלבד?
ויש לומר בזה, דהנה בפרשת בחקותי נתפרשו רבוי ברכות למקיימי תורה ומצוות, ואם-כן קשה, מה החדוש בברכת

יברך ה' וישמרך:

יברך - שיתברכו נכסיד (ו, כד. ובפרש"י)

יש לעיין, דבפשטות ברכת "יברך" היא ברכה כללית שהקב"ה יברך את האדם בכל עניניו, ואם-כן מדוע פרש

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ישא השם פניו אל השמים ממעל, וישם לך שלום הכל בבייתך. וכך אמרו בספרי (נשא מה) רבי נתן אומר זה שלום מלכות בית דוד. ושמנו את שמי הגדול על בני ישראל, ואני אברכם, כי אני המדבר הנני, ושלום: תורה כח

מלמעלה, והשמירה שתשמר אותה, בטעם זכור ושמור. ועוד יאר השם הגדול את פניו המביטים בך, וכך אמרו בספרי (נשא מא) רבי נתן אומר זה מאור שכינה. ויחנך, שתשא חן בעיניו, כענין שאמרנו (ביד טו) עולמי עולמי הלואי תהא מעלת חן לפני בכל שעה. ועוד

(סוטה לו) במקדש בשם המפרש ובמדינה בכניו. במקדש היו אומרים אותה ברכה אחת, ובגבולין שלש ברכות, כי הברכה במקדש מיוחדת בשם המיוחד: תורה כד
(כד-כו) וטעם יברך ה' וישמרך. על דרך האמת, כי הברכה

כהנים על הברכות שבפרשת בחקותי (וכן הקשו בפענח רזא ומושב זקנים קאן)?
ולכן פרש רש"י שהברכה כאן היא "יתברכו נכסיר", שהיא ברכה מיחדת שאינה נכללת בפרשת בחקותי.
דבפרשת בחקותי, עקר הברכות הוא בענין רבוי הטוב בכמות שישפע לבני ישראל על-ידי קיום התורה ומצוות, וכשמדבר על התבואה והפרות, הברכה היא רק ש"הפרות

יהיו משתמרים" (רש"י שם, י ד"ה ואכלתם).
מה-שאינן כאן הברכה היא "שיתברכו נכסיר", דפרושו שהנכסים שיש לו להאדם כבר ("נכסיר"). יתברכו ויתרבו יותר מכפי מדתם וטבעם. על-דרך שמצינו ביצחק – "וימצא בשנה ההיא מאה שערים" (תולדות כו, יב), דאף-על-פי ש"הארץ קשה והשנה קשה", "עשתה על אחת שאמדה מאה" (פרש"י שם).

(כה) יֵאָר יְהוָה | פָּנֵינוּ אֱלֹהֵי וַיַּחַנֵּךְ: ם

כה יֵאָר יְהוָה יי שְׁכַנְתָּה לְיָמֶךָ וִירַחֵם יָמֶךָ:

כז יֵאָר ה' פָּנֵינוּ אֱלֹהֵי • יֵרָאֶה לָךְ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת, פָּנִים צְהֵבוֹת. וַיַּחַנֵּךְ • (ספרי) יִתֵּן לָךְ חֵן.

(כו) יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנֵינוּ אֱלֹהֵי וַיֵּשֶׁם לָךְ שָׁלוֹם: ם

כו יֵסֵב יי אִפֹּה לְיָמֶךָ וַיֵּשִׁי לָךְ שָׁלָם:

כז יֵשֶׁא יְהוָה ה' פָּנֵינוּ אֱלֹהֵי • יִכְבֹּשׁ בְּעָסוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר שבת פרשת קרח, א' דר"ח תמוז, ה'תשל"ג)

מהטעמים על זה שהסינים והחותם דברפת כהנים הוא "וַיֵּשֶׁם לָךְ שָׁלוֹם", הוא פי הכלי לריבוי ברכה, ועד לריבוי בלתי מוגבל [דריבוי ההשפעה דברפת כהנים הוא (בשרשו) ריבוי בלתי מוגבל, וכנ"ל ששורש ההשפעה דברפת כהנים הוא למעלה מהשתלשלות], הוא השלום, ד"לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום". ועל-פי-זה יש לבאר השיכות דמעלת האתהפכא לענין המהירות דשקדים, פי אמיתית ענין

המהירות הוא, דזה שגם למטה ההשפעה היא בריבוי הוא לא רק מפני שההמשכה שמלמעלה אינה מתעכבת אלא גם שהמטה הוא כלי לזה על-ידי השלום שבו, ואמיתית ענין השלום הוא כשגם המוטב נהפך לטוב.
ותכלית השלימות דשלום זה (שגם האויב נהפך לאוהב) יהיה בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, שאז יהיה שלום בריבוי וברכה בריבוי, ריבוי בלתי מוגבל, כמו שכתוב "פרזות תשב וירושלים", בלי מדידות והגבלות.

(כו) וַיִּשְׁמָנוּ אֶת-שְׁמֵי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבִירָכֶם: ם

כו וַיִּשְׁוֹן ית ברפת שמי על בני ישראל
וְאֲנִי אֲבִירָכֶם:

כז יֵשֶׁמוּ אֶת-שְׁמֵי • (ספרי) יִבְרָכוּם בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ. וְאֲנִי אֲבִירָכֶם • (חולין מט) לְיִשְׂרָאֵל, וְאֲסָפִים עִם הַכֹּהֲנִים.
דבר אחר: "וְאֲנִי אֲבִירָכֶם" – לכהנים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 50 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ויהי-יצון שעל-ידי מעשינו ועבודתנו, ובפרט באופן דלפנים משורת הדין, יקנים מה שכתוב כאן "וַיִּשְׁמָנוּ אֶת שְׁמֵי גו'", שיהיה גילוי שם הויה, כשם שאני נכתב כך אני נקרא, לא רק "זה זכרי" אלא "זה שמי לעולם", שבמקום שיהיה 'לעלם כתיב' מלשון העלם, יהיה שם הויה בגלוי, וכבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן-תורה, כמבואר בתנאי, דיש לומר שמה שכתוב "לעולמים" לשון רבים, יש

בו ב' פירושים, א' שנמשך הגילוי בכל עולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, ב' שהגילוי הוא באופן נצחי, לעד ולעולמי עולמים, ובגלוי יהיה זה באגף השביעי, כמבואר בהגהה בתנאי שם (ובארוכה בכמה דרושים) דעיקר קבלת השקר הוא באגף השביעי, אמנם "טועמיה חיים זכו", וטועמים מכל תבשיל ותבשיל גם באגף הששי בערב שבת, במהרה בימינו ממש, בביאת משיח צדקנו.

♦ יום חמישי ג' סיון ♦

א וְהָיָה בַּיּוֹם בְּלוֹת מֹשֶׁה דְּשִׁיזִי מֹשֶׁה לְאַקְמָא יֵת
מִשְׁכָּנָא וְרַבִּי יְהִי וְקָדִישׁ יְהִי וְיֵת כָּל מְנוּחֵי
וְיֵת מְדַבְּרָא וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְרַבִּינֵי וְקָדִישׁ
יְהִי:

ז (א) וְהָיָה בַּיּוֹם בְּלוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן
וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וַיִּמְשַׁח אֹתָם:

וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה • (במדבר רבה) "בלות" כתיב (רצה לומר בפתח ולא "בלות" בשוא ודו"ק) יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחפה. בלות משה • בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר, כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת. וכן מצינו בדרוד, לפי שמסר נפשו על בנן בית המקדש, שנאמר: (תהלים קלב):

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 40 – מתוך 'לקראת שבת')

העגלות היו מגדרי המשכן עצמו

נשואים אותם בהם". ועל-פי־זה יש לומר, שפיון שעל־ידי התנדבות העגלות, נעשה המשכן ממשכן "פורח באויר" למשכן נשא, הרי אין העגלות אִיזה אמצעי לסיוע למשכן, כִּי־אם תרומתם היתה חלק מהמשכן עצמו שנעשה למשכן הנשא בעגלות, דכיון שהמשכן היה "אהל מועד", שענינו שהוא נשא ממקום למקום, הרי שאלולי העגלות היה חסר בשלמות המשכן עצמו. וכן הטעם שהביאו רק שש עגלות, שכשם שכל כלי המשכן הצרכי להיות מְדֻקְדָּק בתכלית ללא כל יתור בכמות ובגדל הפלי, על־דַרְךָ־זה העגלות, כיון שמטרתם שלמות המשכן, הצרכי להיות בתכלית הדיק פפי הצורך דהמשכן, ולכך לא הפליגו הנשאים בתרומתם.

וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה לַהֲקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן . . וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל . . וַיָּבִיאוּ אֶת־קַרְבָּנָם לַפָּנִי ה' . . עֲגֹלָה עַל־שָׁנִי הַנִּשְׂאִים (א, ז)
ולכאורה דבר פלא הוא, שהרי מצינו שאת נדבת המשכן תרמו בני ישראל בנדיבות לב גדולה ביותר (וכלשון הפתוב "דים" . . והותר" (ויקהל לו, ז)), ודוקא נשאי ישראל יתּרמו בצמצום גדול כל־כֶּף – עגלה אחת על ב' נשאים; [ובפּרָט שתרומתם ביום זה היתה בזריזות גדולה, על מנת לתקן עפובם בנדיבות מלאכת המשכן, ומדוע צמצמו בכמות התרומה]. והבאור בזה: אֵיתא במדברש (במדב"ר פ"ב, טז): "ומי נתן להם העצה הזאת שבטו של יששכר, שפך אִמְרוֹ להם: משכן שעשיתם פורח הוא באויר, אלא התנדבו עגלות שתהיו

ב ויקריבו נשאי ישראל רישי בית אֲבֹהֵיהֶן אֲנִי וּבְרָכִי שִׁבְטָא אֲנִי דְקַמִּין עַל מַגְנִינָא:

(ב) ויקריבו נשאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשאי המפתח הם העמדים על־הפקדים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לחדש, או עד שנים עשר יום לחדש כדברי רבותינו (סדר עולם פרק ז): **וַמֵּעַם וַיִּמְשְׁחֵם וַיִּקְדְּשׁ אֹתָם.** אמר ר"א שמשח אותם בשמן המשחה, וקדש אותם בדם החטאת, כמו שאמר שם (ויקרא ח טו) וַיִּחַטֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם יִצַק אֵל יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו. ואינו כן, שפך נאמר במשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו והמשכן לא נתקדש בדם כלל. אַבְל "וַיִּמְשְׁחֵם לְקֹדֶשׁ אֹתָם": **וַמֵּעַם וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת כָּל בָּלָיו.** מחבר לראש הפסוק, ביום בלות משה להקים את המשכן, ואת כל כליו, **וַיִּמְשְׁחֵם וַיִּקְדְּשׁ אֹתָם:** תורה ב (בה) **וַיִּקְרִיבוּ נִשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' אֵת קַרְבָּנָם לַפָּנִי ה'.** בעבור היות

וַנִּבְתְּבָה זאת הפרשה בכאן, בעבור כי ביום הראשון של מלואים קרא אל משה מאהל מועד וידבר השם אליו כל הפרשיות שמתחלת ספר ויקרא עד ויהי ביום השמיני שהם בדיני הקרבנות, ומיום השמיני נדבר לו כל הפרשיות שמתחלת זאת החיה אשר תאכלו (ויקרא יא ט) שהם בדיני אסור והתר, ויש בכלן ענין הקרבנות. ונמשכו הענינים עד המקום הזה כסדר כפֶּשֶׁר פְּרָשְׁתִּי (בתחלת הספר ולעיל ה ט): **כְּשֶׁהַשָּׁלִים** המצות אשר נצטוו משה לאמר לישראל, ושכלן דיני עבודה וקרבנות ומשמרת אהל מועד ועבודתו, הוֹר אַחֲרֵי כֵן בְּכָאן להגיד נדבת הנשאים בקרבנם, שהיו מהיום השמיני עד יום תשעה עשר

(א) **וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה לַהֲקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן.** לא נאמר "ביום הקים", מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה מעמידו ומפָּרְקוֹ, ובאותו היום העמידו ולא פרקו, לִכֶּף נאמר: **בַּיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה לַהֲקִים,** אותו היום כלו הקמותיו. וראש חֹדֶשׁ ניסן היה, בשני נשָׁרְפָה הַפָּרָה, בשלישי הוּזָה הַזֵּיזָה ראשונה, בשביעי גָּלַח, לָשׁוֹן רִשִּׁי מִדְּבָרֵי רַבּוּתֵינוּ ז"ל (ספרי נשא קמח): **אֲבָל** איננה ראיה גמורה, כי "**בַּיּוֹם בָּלוֹת**" איננו דבוק עם "להקים" בלבד, אַבְל **בַּיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה** להקים את המשכן ולמשח ולקדש אותו ואת המזבח ואת כל כליו, הקריבו הנשאים את קרבנם כשנעשה כל זה. ומכל מקום ביום השמיני היה:

כִּי־הֵם נְשִׂאֵי הַמָּטָה • (ספרי) שֶׁהֵיוּ שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם בְּמַצְרִים, וְהֵיוּ מְכִים עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה') : "וַיִּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'". הֵם הַעֲמָדִים עַל־הַפְּקָדִים.

שֶׁעָמְדוּ עִם מִשָּׁה וְאַהֲרֹן כְּשֶׁמָּנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א') : "וְאַתָּכֶם יִהְיוּ וְגו'".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תִּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים כִּנָּג שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, וּמִשְׁקָלָהּ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה כִּנָּג תּוֹלָדוֹת שֶׁהֶעֱמִיד, וְכָל הַמִּדְרָשׁ כִּמּוֹ שִׁכְתָּבוֹ רַשִׁי (פסוק יט):

או כְּפִי הַמִּדְרָשׁ הָאֶחָד (במדבר יג א), שֶׁהִיא מְסֻרֶת מִיַּעֲקֹב אֲבִינוּ בֵּיד כָּל שֶׁכֶת וְשֶׁכֶת כָּל מָה שֶׁיֵּאָרֵעַ לוֹ עַד יָמוֹת הַמִּשִּׁיחַ, וְהַתְּחִיל נִחְשׁוֹן וְהַקְרִיב עַל סֵדֶר הַמַּלְכוּת. קֶעֱרָה וּמִזֶּרֶק, כִּנָּג שְׁנֵי מַלְכִּים שֶׁעֲתִידִים לְצֵאת מִמֶּנּוּ, שְׁמוּלָכִים בֵּינָם וּבִיבֻשָּׁה וְהֵם שְׁלֹמֹה וּמֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ. וְלִכְךָ הַקְרִיב הַקְּעֶרָה, כִּנָּג הֵיחָל שֶׁהוּא מְקִיף אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ וְדוֹמָה לְקֶעֱרָה. **שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה**, שְׁבִיבֹם שְׁלִישִׁי הַקְּהָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַיָּמִים לְמָקוֹם אֶחָד וּקְרָאָם "יָמִים" בְּגִימַטְרִיָּא מֵאָה, וּשְׁלֹמֹה הוֹסִיף יָם אֶחָד לְמֵלֶכֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְקוֹ שְׁלֹשִׁים יָסוּב אוֹתוֹ (מ"א ב א), הָרִי מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים:

מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף, כִּנָּג הָעוֹלָם שֶׁהוּא עֲשׂוֹי כְּכִדּוֹר. **שֶׁבַעִים שָׁקֶל**, שֶׁהֵם יִמְשְׁלוּ עַל שֶׁבַעִים אֲמוֹת. **שְׁנֵינִים מְלָאִים**, שֶׁיָּבִיאוּ לָהֶם מִנְחָתוֹ מִכֶּלֶן. **סֵלֶת**, הַמִּסְלָאִים בְּפֹז (איכה ד א). **בְּשִׁמּוֹן**, טוֹב שֵׁם מִשְׁמֵן טוֹב (קהלת א א). כֶּסֶף, בְּמָה דְּתִימָא כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צִדִּיק (משלי י ב). **כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב**, כִּנָּג עֶשְׂרֵה דִּוְרוֹת מִן פְּרִץ וְעַד דָּוִד, שֶׁהֵיוּ כָּלָם צִדִּיקִים מְלָאִים מַעֲשִׂים טוֹבִים בְּרִיחַ הַקְּטָרֶת:

פָּר אֶחָד, כִּנָּג אֲבִרָהָם. **אֵיל אֶחָד**, כִּנָּג יִצְחָק. **כֶּבֶשׂ אֶחָד**, כִּנָּג יַעֲקֹב. **שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד**, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה יְהוּדָה שֶׁהִבִּיא הַתְּנַת לְאֲבִיו. **וְלִזְבֹּחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם**, כִּנָּג דָּוִד וּשְׁלֹמֹה שֶׁהִתְחִילוּ בְּמַלְכוּתוֹ, וְהֵיוּ צִדִּיקִים וְהִתְהַלְּלוּ בְּמַלְכוּתוֹ שְׁלֹמֹה. **אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה**, כִּנָּג חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר מַלְכִּים שֶׁהֵיוּ מִן רַחֲבָעַם וְעַד צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, מִהֶם צִדִּיקִים גְּמוּרִים מִהֶם כְּנוּנִים מִהֶם רַשָּׁעִים גְּמוּרִים. זוֹ מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל נִחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב:

וְנִתְנָאֵל בֶּן צוּרֵר חֲשַׁב גַּם בֶּן בְּלָבוֹ

וְאִינִי מִבֵּין טַעֲמִים בְּדָבָר זֶה, אִם נִחְשׁוֹב שֶׁהוּא נֶס, מָה תּוֹעֵלֶת יֵשׁ בְּדָבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ הַנֶּס הַזֶּה, וְאִם בְּדָרֶךְ כָּל הָאֶרֶץ הוּא כֵּן בְּכָל הַמִּשְׁקָלוֹת, לְמָה הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַכְּתוּב. וּבִסְפָרֵי (נשא קט) אָמְרוּ בְּפִרוּשׁ, לְלִמְדָּךְ שֶׁלֹּא כִּכְלִי הַדְּיוֹט כִּכְלִי בֵּית עוֹלָמִים, כִּכְלִי הַדְּיוֹט שׁוֹקֵלֵן אֶחָד אֶחָד וְחוֹזֵר וְשׁוֹקֵלֵן כָּלָם כְּאֶחָד, פְּעָמִים מִרְבָּה פְּעָמִים מִמַּעַט וְכו', וְשֵׁם אָמְרוּ: רַבִּי נֶתָן אוֹמֵר, כִּכְלִי בֵּית עוֹלָמִים שֶׁקֵּלֵן כָּלָם, חֹזֵר וְעֹשֶׂה מִדֶּן אֲסִימוֹן, וְחוֹזֵר וְעֹשֶׂאֵן כִּכְלִים, לֹא רָבָה וְלֹא מַעַט, לֹאמַר שֶׁהֵיוּ זָהָב מְזֻקָּק מְאֹד שֶׁאֲפִלּוֹ יִתִּיכֶם וַיַּעֲשֶׂה מִהֶם אֲסִימוֹן יִהְיוּ בְּמִשְׁקָלָם הֶרָאשׁוֹן, וְלֹא שֶׁנַּעֲשֶׂה בָהֶן נֶס, אֲלֵא שֶׁהֵיוּ זָהָב טְהוֹר מְאֹד:

וְהַנְּבִזוֹן בְּטַעֲם הַכְּתוּב, כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹלֵק כְּכֹד לִירְאָיו, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר: כִּי מִכְּבָדִי אֶכְבֵּד (ש"א ב ל). וְהִנֵּה הַנְּשִׂאִים כָּלָם בְּיוֹם אֶחָד הִבִּיאוּ הַקְּרָבָן הַזֶּה שֶׁהִסְפִּימוּ עֲלָיו יָחַד, וְאִי אֲפֻשֶּׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד קֹדֶם לַחֲבֵרוֹ, וְכִבְדוֹ אֶת הַנִּקְדָּמִים בְּדָגְלִים בְּהַקְדָּמַת יָמִים, אֲבָל רָצָה לְהַזְכִּירָם בְּשִׁמּוֹם וּבְפֶרֶט קְרִבְנֵיהֶם וּלְהַזְכִּיר יוֹמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד, לֹא שֶׁיִּזְכִּיר וַיִּכְבֵּד אֶת הֶרָאשׁוֹן "זֶה קְרָבָן נִחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב" וַיֹּאמֶר וְכֵן הַקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אִישׁ אִישׁ יוֹמוֹ, כִּי יִהְיֶה זֶה קַצּוֹר כְּכֹד הָאֲחֵרִים. וְאַחֲרֵי כֵן חֹזֵר וְכֹלֵלָם, לְהַגִּיד שֶׁהֵיוּ שְׁקוּלִים לְפָנָיו יְחִבְרָן. וְכֵן אָמְרוּ שֵׁם בִּסְפָרֵי (נשא קט) מְגִיד הַכְּתוּב שֶׁכָּשֶׁם שֶׁשׁוּ כָּלָם בַּעֲצָה אַחַת, כֶּךָ שׁוּ כָּלָם בְּנִכּוּת:

קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, הֵן הֵן שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֵרַע בָּהֶן פֶּסוּל. וְעוֹד בְּזֶה טַעַם אַחֵר בְּמִדְרָשָׁם, כִּי לְכָל אֶחָד מִהַנְּשִׂאִים עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְהִבִּיא חֲנֻכָּה לְמִזְבֵּחַ וּשְׁתִּתֵּיזָה בְּזֶה הַשְּׁעוֹר, אֲבָל נִחְשׁוֹן חָשַׁב בְּשַׁעוֹר הַזֶּה טַעַם אֶחָד וְחוֹלְתוֹ כָּל אֶחָד מִהַנְּשִׂאִים חָשַׁב טַעַם בְּפָנָיו עֲצָמוֹ. אָמְרוּ שֶׁחָשַׁב נִחְשׁוֹן שֶׁיָּבִיא קַעֲרַת כֶּסֶף, שֶׁהִתְהַלְּלָה מִנֵּן אוֹתִיתִיהָ

הַעֲגָלוֹת לְצַרְף הַקְּרָבָנוֹת יִקְרָאוּ קְרָבָן, וְכֵן וְנִקְרַב אֶת קְרָבָן ה' אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כִּכְלִי זָהָב וְלַחֵן לֹא אֵם, קְרָבָן לְכֶדֶק הַבֵּית. וְהִנֵּה חֲשַׁבּוּ הַנְּשִׂאִים שֶׁלֹּא יִתְבַּן שִׁישָׁאוּ הַלִּוִּים עַל כְּתֹף קֶרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן וְהַדְּגָנִים שֶׁהֵם כְּכֹדוֹת מְאֹד וְהִבִּיאוּ מַעֲצָמוֹן עֲגָלוֹת, שֶׁכֵּן דָּרָךְ כָּל נוֹשְׂאֵי כְּתֵי הַמִּלְכִּים וְהִכְלִי אֶהְלִיהֶם לְשֵׁאת אוֹתָם בְּעֲגָלוֹת:

וַיִּתְבַּן שֹׁפָרֶשׁ וַיִּבִּיאוּ אֶת קְרָבָנָם לְפָנָי ה' שֵׁשׁ עֲגָלוֹת צָב, שֵׁשׁ עֲגָלוֹת גְּדוּלוֹת נוֹשָׂאוֹת קְרָבָנוֹתֵיהֶם, וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר בָּקָר מוֹשְׁכִים הַעֲגָלוֹת. וְהִנֵּה הִבִּיאוּ הַעֲגָלוֹת מְלָאוֹת וְהַבָּקָר לְפָנָי הַמִּשְׁכָּן, וְהֵשֵׁם צָוָה אֶת מִשָּׁה קַח מֵאֹתָם הַכֹּל, וְהֵיוּ הַעֲגָלוֹת וְהַבָּקָר שְׂאִינִם לְקְרָבָן לְעַבֵּד אֶת עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְאַחֵר כֶּךָ לְקַחוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קְרָבָנֵיהֶם מִעַל הַעֲגָלוֹת וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לְפָנָי הַמִּשְׁכָּן, כִּי הֵיוּ חוֹשְׁבִים לְהַקְרִיב הַכֹּל בּוֹ בְּיוֹם אֶחָד שֶׁהוֹרְשׁוּ לְהַקְרִיבָם לוֹ, וְהֵשֵׁם צָוָה (פסוק יא) נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם יִקְרִיבוּ, וְלִכְךָ לֹא הוֹצִרָךְ לֹאמַר עֲתָה "קַח מֵאֹתָם":

וְדָרָךְ הַלְשׁוֹן לֹאמַר "עֲגָלוֹת" עַל הַמְלוֹי שֶׁבָּהֶן, כִּמּוֹ אוֹכְלֵי שְׁלִחָן אֵינוֹכֵל (מ"א יח יט), וְכֵן כִּי יוֹדַע כָּל שַׁעַר עַמִּי (רוח ג יא), וּלְשׁוֹן חֲכָמִים (ב"ב קמז). מֵאָה קְרוֹנוֹת שֶׁל כִּדִּי יֵין וְכִדִּי שִׁמּוֹן וְשֶׁל כִּכְלִי כֶּסֶף וְזָהָב. וְאַפְשֶׁר שֶׁהִיא "צָב" מְלָאוֹת, וְכֵן וּבְצָבִים וּבְפָרְדִּים (ישעיה סו ב) בְּעֲגָלוֹת מְלָאוֹת אָדָם, וְהִיא "שֵׁשׁ עֲגָלוֹת צָב" שֵׁשׁ עֲגָלוֹת שֶׁל מְלוֹי, וּמִלּוֹאֵן הִיא מִקְרָבָנוֹת הַחֲנֻכָּה אֲשֶׁר יִפְרֹשׁ:

וְהַזְכִּיר הַכְּתוּב קְרָבָנוֹת הַנְּשִׂאִים בְּפָרָשָׁן, וְאַחֵר כֶּךָ כָּלֹל אוֹתָם (להלן פסוק פד) זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אוֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְכָתַב רַשִׁי (בפסוק פה) לְלִמְדָּךְ שֶׁהֵיוּ כִכְלִי הַקֹּדֶשׁ מְכֻנָּיִן בְּמִשְׁקָלָם, שׁוֹקֵלֵם אֶחָד אֶחָד וְחוֹזֵר וְשׁוֹקֵלֵם כְּאֶחָד כָּלָם, לֹא רָבָה וְלֹא מַעַט, מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הִדְרָשָׁן:

בכל פרט צריך להשתמש לעבודת ה'

לגמרי לתכליתו ובכל פרטיו, מבלי שהיה אפילו פרט אחד מיותר. וכדאיתא בספרי (פרשתנו ז, פה) "היו כלי המקדש מקונים במשקלן קלן כאחד, לא ריבה כו". ואם-כן, מפיון שארבע עגלות הספיקו לנשיאת הקרשים, הרי אם היו משתמשים בעוד עגלות, לא היו עגלות אלו מנצלות לגמרי ולכל תכליתן. ומזה יש ללמוד הוראה נפלאה בדרך עבודת השם יתברך, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה" (שבת עז, ב). דאל יאמר האדם: הרי רב שעות היום הקדשתי לעבודת ה', ומה בכך אם ילכו פמה רגעים לבטלה? אלא עליו לדעת שכל רגע ופרט בחייו צריך להיות מנצל לגמרי לעבודת ה' ולכבודו יתברך.

ויקריבו נשיאי ישראל . שש-עגלות צב.. עגלה על-שני הנשיאים (ז, יא)

עגלות אלו שנדבו הנשיאים השתמשו בהם לצורך נשיאת הקרשים והמשכן, וכמו שכתוב (ז, יא) "את שתי העגלות גו' נתן לבני גרשון כפי עבודתם. ואת ארבע העגלות גו' נתן לבני מררי כפי עבודתם". ולכאורה תמוה הדבר ביותר, דאף שבנוגע למשכן ולבית המקדש יש לכל ש"אין עניות במקום עשירות" (שבת קב, ב), מקל-מקום נדבו הנשיאים רק ארבע עגלות לצורך נשיאת הקרשים המרבים, שרק בדחוק הספיקו לנשיאת הקרשים (עיין שבת צט, א). ויש לבאר בזה, דאף שבמשכן היה הכל צריך להיות ברחבות ובעשירות, מקל-מקום היה כל דבר במשכן מנצל

ג ואיתיב זת קרביהון קדם יי שית עגלון פד מחפזן ויתרי עשר תורין עגלמא על תרין רכרביא ותור לחד וקריבו ויתהון לקדם משכנא :

(ג) ויביאו את-קרבתם לפני יהוה שש-עגלות צב וישני עשר בקר עגלה על-שני הנשיאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני המשכן:

הנשיאים: יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו משלימין, כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שגאמר (שמות לו): "והמלאכה היתה דים", אמרו: מעתה מה לנו לעשות? הביאו את אבני השם והמלוואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו כאן תחלה.

כ"י שש-עגלות צב . אין "צב" אלא מחפים, וכן (רש"י טו): "ובצבים ובפרדים" – עגלות מכסים קרויים "צבים". ויקריבו אותם לפני המשכן . שלא קבל משה מידם עד שגאמר לו מפי המקום. אמר רבי נתן: מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה? אלא כך אמרו

ד ואמר יי למשה למימר :

(ד) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:

ה קבל מנהון ויהון למפלח זת פלחן משכן זמנא ותתן ויתהון ללואי גבר כמסת פלחנה :

(ה) קח מאתם והיו לעבד את-עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל-הלויים איש כפי עבדתו:

ו ויסיב משה זת עגלמא וזת תורי ויהב ויתהון ללואי :

(ו) ויקח משה את-העגלות ואת-הבקר ויתן אותם אל-הלויים:

הקרבתו, ולכך השווה אותם הכתוב לפרט כל אחד בעצמו כאלו לא הזכיר האחר. ואחרי כן כללם כאחד, לרמוז כי בעת אחת עלה במחשבתם להקריב הקרבה ולא קדם אחד לחברו במחשבה ולא בהבאה לפני המשכן, ועל זה הזכיר הכתוב לכלם בהשוואה: תורה ו

קצרותיו: וזבולון הקריב, שהיה עוסק בפרקמטיא וטורח ונותן לתוך פיו של יששכר ונוטל שגר עמו, קצרה כנגד הים שהיה לחוף ימים (במדבר יג טז): וכן מצאו שם במדרש בכל שבט ושבט טעם מיוחד בקרבנו ובשעוריו

שיביא חנכה בשעור זה, וקשוב בו טעם אחר (במדבר יג טז), והקריב על שם התורה, לפי שהיה שבוטל של שבט יששכר בחכמת התורה, קצרת כסף, כנגד התורה שקרויה לחם, שגאמר: לכו לחמו בלחמי (משלי ט ח), ונאמר בלחם הפנים (שמות כה כט) ועשית

(ד) אֵת שְׁתֵּי הָעֲגֻלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשֹׁן כְּפִי עֲבֹדָתָם:

כ"י – כפי עבודתם. שהיה משא בני גרשון קל משל מררי, שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים.

(ה) וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגֻלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מִרְי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

(ו) וְלִבְנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכֹּתֶף יִשְׂאוּ:

כ"י – כי עבודת הקדש עליהם. משא דבר הקדשה: הארון והשלחן וגו', לפיכך "בכתף ישאו".

(ז) וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י – ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח. לאמר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן, נשאים לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו. ויקריבו הנשאים

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ׀

כ"י – ויקריבו את קרבנם לחנכת המזבח. (ובחים כא) ועדין לא היה ידע משה האיד וקריבו; אם כסדר

(ט) וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קֶרְבָּנוֹ נְחֹשֶׁן בֶּן־עֲמִינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה:

כ"י – ביום הראשון. אותו היום נטל עשר עצרות: ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשאים וכו' כדאיתא ב'סדר עולם'. למטה יהודה. יחסו הכתוב

(י) וַיִּקְרְבוּ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזָּק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כ"י – שניהם מלאים סלת. למנחת נדבה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יג) סלת בלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה. חנכו וקטרת ועולה וחסאת ושלמים. שאינם באים בנדבה, אכל להשלים

ח וְאֵת אַרְבַּע עֲגֻלֹת וְאֵת תְּמִנָּה תוֹרֵי יְהִיב לִבְנֵי מִרְי כְּמִסַּת פְּלִחְנָהוֹן בִּידָא דְאִתְמָר בֶּן אֶהֱרֹן כְּהֵנָּה:

ט וְלִבְנֵי קֹהֵת לֹא יְהִיב אֲרִי פִלְחֵן קוֹדֶשׁא עֲלֵיהוֹן בַּכֹּתֶףא נְטָלִין:

י וַיִּקְרִיבוּ בְּרַבִּינָא יֵת חֲנֻכַּת מִדְּבָחָא בַּיּוֹמָא דְרַבִּי יְהִיב וַיִּקְרִיבוּ בְּרַבִּינָא יֵת קֶרְבָּנָהוֹן קֶדָם מִדְּבָחָא:

אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. כִּי לֹא קָבַל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה.

י"א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לַיּוֹמָא רַבָּא חַד לַיּוֹמָא וַיִּקְרִיבוּ יֵת קֶרְבָּנָהוֹן לַחֲנֻכַּת מִדְּבָחָא:

תוֹלְדוֹתָם, אִם כְּסֹדֶר הַמַּסְעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: וַיִּקְרִיבוּ לַמַּסְעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ.

יב וַיְהִי דְמִקְרִיב בַּיּוֹמָא קִדְמָאָה יֵת קֶרְבָּנָה נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:

עַל שִׁבְטוֹ, וְלֹא שֶׁגָּבַהּ מִשְׁכְּבוֹ וְהַקְרִיב. אוֹ אֵינוֹ אוֹמַר "לְמִטָּה יְהוּדָה", אֲלֵא שֶׁגָּבַהּ מִשְׁכְּבוֹ וְהִבִּיא? תִּלְמוּד־לומר: "זֶה קֶרְבֵּן נְחֹשֶׁן", מִשְׁלוֹ הִבִּיא.

יג וַיִּקְרְבוּ מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וְתַלְתִּין סֻלְעִין הָיָה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סֻלְעִין סֻלְעִין כֶּסֶף קוֹדֶשׁא תְּרוּיָהוֹן מִלֵּן סֻלְתָּא דְפִילָא בְּמִשְׁחָ לְמִנְחָתָא:

(יד) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

יִדְבִּיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלֵעִין הִיא
דְּדִהָב מְלֵאָה קִטְרֶת בּוֹסְמִיָּא:

כִּי־יִעֲשֶׂה זָהָב • כְּתָנוּמוֹ: מִשְׁקַל עֶשֶׂר שְׁקָלִי
הַקֹּדֶשׁ הִיָּה בָּהּ. מְלֵאָה קִטְרֶת • לֹא מְצִינוּ קִטְרֶת
לְיַחֲדִיד וְלֹא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֲלָא זוּ בַלְבָּד. וְהוֹרָאתָ
שְׁעָה הִיָּתְהָ.

(טו) פֶּר אֶחָד בֵּין־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֵּין־שִׁנְתוֹ
לְעֹלָה:

טו תור חד בר תורי דבר חד אמר חד בר
שתה לעלתא:

כִּי־יִפֹּר אֶחָד • מִיָּחִיד שְׁבַע־דָּרוֹ.

(טז) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

טז צפיר בר עזין חד לחטאתא:

כִּי־יִפֹּר שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת • לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם (עיין ברא"ם) וְטָמְאָת סָפֵק.

(יז) וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחֲשׁוֹן
בֵּין־עֲמִינָדָב: פ

יז ולנסת קודשניא תורין תריין דכרי חמשה
גדיי חמשה אמרין בגי שנה חמשה חמשה
קרנא דנחשון בר עמינדב:

(יח) בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בֵּין־צוּעֵר נִשְׂיָא יִשְׁשַׁכֵּר:
כִּי־יִפֹּר הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בֵּין־צוּעֵר:

יח ביומא תננא קריב נתנאל בר צוער רבא
דיששכר:

(יט) הַקָּרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל
בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה:

יט קריב ית קרנא מגסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הנה מתקלה מזרקא חד
דכסף מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא:

כִּי־יִפֹּר הַקָּרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ • מֵה תִּלְמוּד־לוֹמַר "הַקָּרִיב"
בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר, מֵה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַשְּׁבָטִים?
לִפִּי שָׂא רְאוּבֵן וְעֵרְעֵר וְאָמַר: דִּי שְׁקִדְמִנִי הַיּוֹדָה
אָחִי, אֶקְרִיב אֲנִי אַחֲרָיו! אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מִפִּי הַגִּבּוֹרָה
נֶאֱמַר לִי שִׁיקְרִיבוּ כִּסְדָּר מִסְעֵן לְדִגְלֵיהֶם, לִכְן אָמַר:

"הַקָּרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ", וְהוּא חֶסֶר יו"ד, שֶׁהוּא מִשְׁמַשׁ:
"הַקָּרִב" לְשׁוֹן צוּרִי, שְׁמִפִּי הַגִּבּוֹרָה נִצְטוּ: "הַקָּרִב".
וּמֵהוּ "הַקָּרִיב, הַקָּרִיב" שְׁתֵּי פְעָמִים? שְׁבַשְׁבִּיל שְׁנֵי
דְּבָרִים זָכָה לְהַקָּרִיב שְׁנֵי לְשִׁבְטִים: אַחַת שֶׁהִיוּ יוֹדְעִים
בַּתּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר (דְּה"ב א יב): "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִינָה

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

בחננה כל הקרבנות נעשה כן, כי אין
ישאל מקריבים וולתי אלו הקרבנות
בלבד, כי החטאת והאשם דבר אחד
ושם אחד הוא ותורה אחת להם:
והנה השם הנקבד הסכים על דעת
הנשיאים וצנה (בפסוק יא) נשיא
אחד ליום וקריבו, ולפיכך יתכן שהיא
מצוה לדורות שיחנכו לעולם בית
המקדש והמזבח. ולכך עשה שלמה

חנכת הבית, דכתיב (דְּה"ב ז ה) ויחנכו
את בית האלהים המקלך וכל העם. וכן
אנשי כנסת הגדולה עשו חנכה, דכתיב
(עזרא ו טז) ויעבדו בני ישראל כהנניא ולנאי
ושאר בני גלותא חנכת בית אלהא
וגו':
וכן לימות המשיח, שנאמר ביהושעאל
(מג כו כז) שבעת ימים יקפרו את
המזבח וטהרו אתו ומלאו ידיו. ויכלו

את הימים והיה ביום השמיני והלאה
יעשו הכהנים על המזבח את
עולותיכם ואת שלמיכם, והיא חנכה
למזבח במלואים:
והנה תהיה ענין זו המצוה, כענין פרשת
טמאים בפסח (לחל ט) ופרשת בני
יוסף (לחל לו), שהסקימה דעתם לדעת
העליונה ונצטוונו בהם
לדורות: תורה יד

לעתים", ואחת – שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו. וביסודו של רבי משה הדרשן מצאתי: אמר רבי פנחס בן יאיר: נתנאל בן צוער השיאן עצה זו. קצרת-כסף. מנין אותיותיו בגימטריא תתק"ל, כנגד שנותיו של אדם הראשון. שלשים ומאה משקלה. על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם, בן מאה ושלשים שנה היה, שנאמר (בראשית ה'): "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו

וגו'". מזרק אחד כסף. בגימטריא תתק"כ, על שם נח שהעמיד תולדות, בן ת"ק שנה, ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזרת המבול קדם תולדותיו – כמו שפרשתי אצל (שם ה'): "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", לפיכך נאמר: "מזרק אחד כסף" ולא נאמר: "מזרק כסף אחד" כמו שנאמר בקצרה, לומר שאף אותיות של "אחד" מצטרפות למנין. שבעים שקל. כנגד שבעים אמות שיצאו מבניו.

(כ) בָּרַךְ אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

כ"י. בָּרַךְ אֶחָת. כנגד התורה שנתנה מידו של הקדוש-ברוך-הוא. עֶשְׂרֵה זָהָב. כנגד עשרת הדברות. מְלֵאָה קִטְרֶת. גימטריא של "קטרת"

כ בויקא חדא מתקל עשר סלעין היא דדחב מלא קטרת בוסמין:

תרי"ג מצות, ובלבד שתתליף קו"ף בדל"ת על-ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק.

(כא) פֶּרֶךְ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

כ"י. פֶּרֶךְ אֶחָד. כנגד אברהם, שנאמר בו (בראשית יח'): "ויקח בן־בָּקָר". אֵיל אֶחָד. כנגד יצחק (שם כב):

"ויקח את־האֵיל וגו'". כֶּבֶשׂ־אֶחָד. כנגד יעקב (שם ל'): ויהשכבם הפריד יעקב."

(כב) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

כ"י. שְׁעִיר־עִזִּים. לכפר על מכירת יוסף, שנאמר בו (שם לו'): "וישחטו שעיר עזים".

כב צפיר בר עזין חד לחטאתא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22קוטי שיחות כרך ח עמ' 46)

לומר, על שלא חפש אותו כל אותן השנים. או יש לומר, כדי לכפר על יעקב אביו, ששלח את יוסף לשכם. ושני הדברים שזכים לכל שבט ושבט.

לכפר על מכירת יוסף (רש"י ז, כב) יש לשאל, מדוע הביא גם נשיא בנימין שעיר עזים לכפר, והרי בנימין לא היה קשור כלל למכירתו של יוסף. ויש

(כג) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנֵים־אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתָדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶן וְזֶה קֶרֶן נִתְּנָא לְבִין צוּעֵר:

כג ולזבחת קודשית תורין תריין דכרי חמשא גדדי חמשא אמרין בגי שנה חמשא דין קרבן נתנאל בר צוער:

חמשיות כנגד חמשה חמשין, וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני, עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן.

כ"י. וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנֵים. כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. אֵילִם עֲתָדִים כֶּבֶשִׂים. שלשה מינים – כנגד כהנים ולוים וישראלים, וכנגד תורה נביאים וכתובים; שלש

(כד) בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לְבָנִי וְבוֹלֵן אֱלִיאָב בֶּן־חֲלֹן:

כד ביומא תליטאה רבא לבני זבולן אליאב בר חלון:

והקרבתו, ובשאר – שלא נאמר בהן "הקריב", נופל עליהן לשון זה "נשיא לבני פלוני", אותו היום היה הנשיא המקריב לשבט פלוני.

כ"י. בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וגו'. ביום השלישי היה נשיא המקריב לבני זבולן, וכן פלם, אבל בנתנאל שנאמר בו: "הקריב נתנאל", נופל אחריו הלשון לומר "נשיא יששכר", לפי שכבר הזכיר שמו

כה קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
לְמִנְחָתָא:

כו בִּזְיָכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סָלְעִין הִיא
דְּדִהֵב מִלֵּא קְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא:

כז כּוּתוּר חַד בַּר תּוֹרִי דְּכַר חַד אָמַר חַד בַּר
שִׁתָּה לַעֲלָתָא:

כח צָפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא:

כט וּלְנִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא תּוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֶמְרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קָרְבַּן אֱלִיָּאֵב בַּר חִלּוֹן:

ל בִּיּוֹמָא רִבִּיעָאָה רַבָּא לְבָנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר
בַּר שְׂדִיאוּר:

לא קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
לְמִנְחָתָא:

לב בִּזְיָכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סָלְעִין הִיא
דְּדִהֵב מִלֵּא קְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא:

לג כּוּתוּר חַד בַּר תּוֹרִי דְּכַר חַד אָמַר חַד בַּר
שִׁתָּה לַעֲלָתָא:

לד צָפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא:

לה וּלְנִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא תּוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֶמְרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קָרְבַּן אֱלִיצוּר בַּר שְׂדִיאוּר:

לו בִּיּוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לְבָנֵי שְׁמֵעוֹן
שְׁלֵמִיאל בַּר צוּרִישְׁדִי:

(כה) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

(כו) כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

(כז) כָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(כח) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת:

(כט) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיָּאֵב בֶּן־חִלּוֹן: פ

(ל) בִּיּוֹם הָרִבִּיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר
בֶּן־שְׂדִיאוּר:

(לא) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

(לב) כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

(לג) כָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(לד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת:

(לה) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר: פ

(לו) בִּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁלֵמִיאל
בֶּן־צוּרִישְׁדִי:

(לז) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
לז קרבנה מגסף דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא:

(לח) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרָת:
(לט) פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:
לח כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת:
לט פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו
לעלה:

(מ) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
(מא) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶבֶן
שְׁלָמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדִי: פ
מ צפיר בר עזין חד לחטאתא:
מא ולנכסת קודשא תורין תרין דכרי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא
דין קרבן שלמיאל בר צורישדי:

♦ יום שישי ד' סיון ♦

(מב) בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי נָשִׂיא לְבָנִי גֵד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:
(מג) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
מב ביום השני נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל:
מג קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקודש שניהם |
מלאים סלת בלוילה בשמן למנחה:

(מד) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרָת:
(מה) פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:
מד כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת:
מה פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו
לעלה:

(מו) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
(מז) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶבֶן אֶלְיָסָף
בֶּן־דְּעוּאֵל: פ
מו צפיר בר עזין חד לחטאתא:
מז ולנכסת קודשא תורין תרין דכרי חמשא
גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא דין
קרבן אליסף בר דעואל:

(מח) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לְבָנִי אֶפְרַיִם אֶלִישָׁמַע
בֶּן־עַמִּיהוּד:
מח ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע
בן־עמיהוד:

מט קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

ג בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא דהב
מליא קטרת בוסמיא :

נא תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר
שתה לעלתא :

גב צפיר בר עזין חד לחטאתא :

גולגנסת קודשא תורין תרין דכרי
חמשה גדיי חמשה אמרין בני שנה חמשה
דין קרבן אלישמע בר עמיהוד :

גד ביומא תמינאה רבא לבני מנשה גמליאל
בר פדהצור :

זח קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

זו בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא
דהב מליא קטרת בוסמיא :

זו תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר
שתה לעלתא :

זח צפיר בר עזין חד לחטאתא :

נט גולגנסת קודשא תורין תרין דכרי
חמשה גדיי חמשה אמרין בני שנה חמשה
דין קרבן גמליאל בר פדהצור :

ס ביומא תשיעאה רבא לבני בנימן אבידן
בר גדעני :

(מט) קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת פלולה בשמן למנחה:

(נ) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:

(נא) פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו
לעלה:

(גב) שעיר-עזים אחד לחטאת:

(גג) ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתדים
חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אלישמע
בן-עמיהוד: פ

(גד) ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל
בן-פדהצור:

(גה) קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבועים שקל בשקל הקדש שניהם
מלאים סלת פלולה בשמן למנחה:

(גו) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:

(גז) פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו
לעלה:

(גח) שעיר-עזים אחד לחטאת:

(גט) ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתדים
חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן גמליאל
בן-פדהצור: פ

(ס) ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן-גדעני:

סא קרבנא מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא:

סב בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא
דדבה מליא קטרת בוסמיא:

סג תור חד בר תורי דבר חד אמר חד בר
שתה לעלתא:

סד צפיר בר עזין חד לחטאתא:

סה ולנכסת קודשיא תורין תרין דברי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא
דין קרבן אבידן בר גדעוני:

סו ביומא עשינא רבא לבני דן אחיעזר בר
עמישדי:

סז קרבנא מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא:

סח בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא
דדבה מליא קטרת בוסמיא:

סט תור חד בר תורי דבר חד אמר חד בר
שתה לעלתא:

ע צפיר בר עזין חד לחטאתא:

עא ולנכסת קודשיא תורין תרין דברי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא
דין קרבן אחיעזר בר עמישדי:

עב ביומא חד עשר יומין רבא לבני אשר
פגעאל בר עכרן:

(סא) קִרְבָּנוֹ קֶעֱרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בְּשִׁקְל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

(סב) כֹּה־אֶחָת עֲשֶׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

(סג) פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(סד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

(סה) וּלְזִבְחֵ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶן
אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: פ

(סו) בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבִנֵּי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדִּי:

(סז) קִרְבָּנוֹ קֶעֱרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שָׁקֶל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

(סח) כֹּה־אֶחָת עֲשֶׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

(סט) פֶּרֶ אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(ע) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

(עא) וּלְזִבְחֵ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶן
אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדִּי: פ

(עב) בַּיּוֹם עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבִנֵּי אֲשֶׁר פָּגְעִיָּאל
בְּזַעֲכָן:

(עג) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

(עד) כֹּה אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרַת:

(עה) פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(עו) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

(עז) וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן פְּגִיעֵי־אֵל
בֶּן־עֶכְרֹן: פ

(עח) בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי נִפְתָּלִי אַחִירָע
בֶּן־עֵינָן:

(עט) קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

(פ) כֹּה אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרַת:

(פא) פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

(פב) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

(פג) וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אַחִירָע
בֶּן־עֵינָן: פ

♦ שבת קודש ה' סיון ♦

עג קָרַבְנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וְתַלְתִּין
סְלִעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְכֶסֶף
מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סְלִעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא
תְרוּוּהוֹן מִלָן סְלִתָא דְפִילָא בְמִשָׁח
לְמִנְחָתָא:

עד בְּזִיכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלִעִין הִיא
דְדָהָב מִלֵּאָה קִמְרַת בּוּסְמִיָּא:

עה תוֹר חַד בֶּר תוֹרֵי דְכֶר חַד אִמֵּר חַד בֶּר
שְׁתָּה לְעֹלָתָא:

עו צְפִיר בֶּר עֵזִין חַד לַחֲטָאתָא:

עז וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁא תוֹרִין תְּרִין דְכָרֵי חֲמִשָּׁא
גְדִיִי חֲמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא דִין
קָרְבֵּן פְּגִיעֵי־אֵל בֶּר עֶכְרֹן:

עח בְּיוֹמָא תְרֵי עֶשֶׂר יוֹמִין רַבָּא לְבָנֵי נִפְתָּלִי
אַחִירָע בֶּר עֵינָן:

עט קָרַבְנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וְתַלְתִּין
סְלִעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְכֶסֶף
מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סְלִעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא
תְרוּוּהוֹן מִלָן סְלִתָא דְפִילָא בְמִשָׁח
לְמִנְחָתָא:

פ בְּזִיכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלִעִין הִיא דְדָהָב
מִלֵּאָה קִמְרַת בּוּסְמִיָּא:

פא תוֹר חַד בֶּר תוֹרֵי דְכֶר חַד אִמֵּר חַד בֶּר
שְׁתָּה לְעֹלָתָא:

פב צְפִיר בֶּר עֵזִין חַד לַחֲטָאתָא:

פג וּלְנִכְסַת קוּדְשָׁא תוֹרִין תְּרִין דְכָרֵי חֲמִשָּׁא
גְדִיִי חֲמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא דִין
קָרְבֵּן אַחִירָע בֶּר עֵינָן:

פד דָּא חֲנֻכַּת מִדְּבַחָא בְּיוֹמָא דְרַבִּינֵי יְתָה מִן
רַבְרָבִי יִשְׂרָאֵל מְגִיסִי כִסְפָא תְרַמָּא עֲשָׂרֵי
מִזְרְקֵי כִסְפָא תְרִין עֶשֶׂר בְּזִיכֵי דְדָהָב
תְרַמָּא עֲשָׂרֵי:

(פר) זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ מֵאֵת
נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי
כֶּסֶף שְׁנַיִם עֶשֶׂר כִּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה:

למדנו שנמשח ביום. ומה תלמוד-לומר: "ביום המשח אתו"? ביום שנמשח - הקריב. קצרת כסף שמים עשרה • (ספרי במ"ד) הם הם שהתנדבו ולא ארע בהם פסול.

כ"י • ביום המשח אתו • בו ביום שנמשח הקריב, ומה אני מקים "אחרי המשח"? שנמשח תחלה ואחר-כך הקריב, או "אחרי המשח" - לאחר זמן, ולא בא לתלמוד "ביום המשח" אלא לומר שנמשח ביום? כשהוא אומר (ויקרא ז): "ביום משחו אתם",

(פה) שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש:

פה מאה ותלתין סלעין הנה מתקלא דמגיסתא חדא דכספא ושבעין דמזרקא חד כל כסף מגינתא תריין אלפין וארבע מאה בסלעי קודשא:

כל כסף הכלים וגו' • (ספרי) למדך שהיו כלי המקדש מכונים במשקלן, שוקלן אחד אחד ושוקלן כלן כאחד, לא רבה ולא מעט.

כ"י • שלשים ומאה הקערה האחת וגו' • מה תלמוד-לומר? לפי שנאמר: "שלשים ומאה משקלה", ולא פירש באיזו שקל, לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכלל "כל כסף הכלים בשקל הקדש".

(פו) כפות זהב שתיים-עשרה מלאות קמרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל-זהב הכפות עשרים ומאה:

פו בזיכי דזהבא תרתי עשרי מלנן קמרת בוסמנא מתקל עשר סלעין הנה מתקלא דבזיקא בסלעי קודשא כל זהב בזיכנא מאה ועשרין:

אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב, ושקלי זהב אין משקלם שנה לשל כסף? תלמוד-לומר "כפות זהב" - של זהב היו (ספרי).

כ"י • כפות זהב שתיים-עשרה • למה נאמר? לפי שנאמר "כף אחת עשרה זהב" - היא של זהב ומשקלה עשרה שקלים של כסף. או אינו אלא כף

(פו) כל-הבקר לעלה שנים עשר פרים אילים שנים-עשר כבשים בני-שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחמאת:

פו כל תורי לעלתא תרי עשר תורין דכרין תרי עשר אמרין בני שנה תרי עשר ומנחתהון וצפירי בר עזין תרי עשר לחטאתא:

פח וכל תורי לנכסת קודשא עשרין וארבעא תורין דכרין שתיין גזנן שתיין אמרין בני שנה שתיין דא חנפת מדבחה בטר דרביה יתה:

(פח) וכל בקר יזבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילים ששים עתרים ששים כבשים בני-שנה ששים זאת חנפת המזבח אחרי המשח אתו:

פט וכד עליל משה למשכן זמנא למלא עמה ושמע ית קלא דמתמלל עמה מעלוי כפרתא די על ארונא דסהדותא מבין תרין כרובימא ומתמלל עמה: פ פ פ

(פט) ובבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-הקול מדבר אליו מעל הפפרת אשר על-ארן העדת מבין שני הכרובים וידבר אליו: פפפ

שני הכרובים, ומשם יצא לאהל מועד. מדבר • כמו "מתדבר". כבודו של מעלה לומר פן: מדבר בינו לבין עצמו, ומשה שומע מאליו. וידבר אליו • (ספרי) למעט את אהרן מן הדברות. וישמע את-הקול • יכול קול נמוך? תלמוד-לומר: "את-הקול", הוא הקול שנדבר עמו בסיני, וכשמגיע לפתח הנה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל (במדבר רבה):

כ"י • ובבא משה • שני כתובים המכחישים זה את זה, בא שלישי והכריע ביניהם. כתוב אחד אומר: "וידבר ה' אליו מאהל מועד" - והוא חוץ לפרכת, וכתוב אחד אומר: (שמות כח): "וידברתי אתך מעל הפפרת". בא זה והכריע ביניהם: משה בא אל אהל מועד, ושם שומע את הקול הבא מעל הפפרת. מבין שני הכרובים • הקול יוצא מן השמים לבין

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ נשא תשל"ה)

אָמַרָה נָפְשִׁי. וַיֵּשׁ לְהַעִיר, שִׁי'יִשְׂרָאֵל' הוּא רִאשִׁי-תְבוֹת יֵשׁ
שָׂשִׁים רְבוּא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, הֵינּוּ שְׂכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ אוֹת
בַּתּוֹרָה. וְהַדָּבָר נִרְמָז קָאן: לְכָל יְהוּדֵי יֵשׁ חֵלֶק בַּתּוֹרָה
שִׁי'מְדַבֵּר אֵלָיו בְּלִבָּד.

וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו . . וַיִּדְבֹּר אֵלָיו (ז, פט)
רַבִּנוּ הִזְקֵן פֶּסֶק בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, שְׂכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ
לוֹ חֵלֶק בַּפֶּשֶׁט, בְּרָמָז, בְּדִרוּשׁ וּבִסּוּד שֶׁבַּתּוֹרָה (וַעֲיִין שֵׁם עַד
הֵיכָן הַדְּבָרִים מְגִיעִים). וְכֵן כְּתַב הָאֲרִיז"ל עַל הַפֶּסֶק "חֲלָקִי ה'

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת נשא)

כִּי אֵילֹה הָיָה נִמְשָׁף גַּם לְאַחֲרֵי מֵתָן תּוֹרָה, הָיָה זֶה שׁוֹלֵל אֶת
עֲנִין הָעֲבוּדָה הַתְּלוּיָה בְּבַחֲרֵתָם הַחֲפָשִׁית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
כִּי בְּהַגְלוֹת הַקּוֹל גָּדוֹל "אֲנֹכִי הוּא" - אֶלְקִיךָ - אֵין מְקוֹם
לְבַחֲרֵהָ בְּאִפֶּן הַפְּכִי,
- כֵּן הוּא גַּם בְּהַפְּסָקוֹת הַקּוֹל שֶׁבִּמְשָׁכָן (בְּמָקוֹם) שִׁי' הוּא
הַקּוֹל שֶׁנִּדְבָּר עִמּוֹ בְּסִינִי: אֵילֹה הָיָה קוֹלוֹ וְדַבּוּרוֹ שֶׁל
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא נִמְשָׁף בְּעוֹלָם (בְּקַבְּעוּת וּבְתַמִּידוּת) גַּם
מַחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד, הָרִי אַז הָיָה נַעֲשֶׂה הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּבַחֲרֵנָת
אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא הָיָה מְקוֹם וְאִפְשָׁרוּת לְבַחֲרֵהָ חֲפָשִׁית.
וְעוֹד: נִתְאַוָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּינָה
בְּתַחְתּוֹנִים יְדֻקָּא, הֵינּוּ שִׁי'דֻקָּא "תַּחְתּוֹן" כְּזֶה שֶׁמִּצַּד-עֲצָמוֹ
אֵין בּוֹ (בְּגִילּוּי) קוֹלוֹ וְדַבּוּרוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא, יִמְשִׁיכּוּ
וַיִּגְלוּ בּוֹ אֶת קוֹלוֹ יִתְבָּרַךְ, וַיַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם
לְדִינָה לוֹ יִתְבָּרַךְ.

מִ"יֵּנָה שֶׁל תּוֹרָה" שֶׁבִּפְרוּשׁ רִשִׁי:
לְכַאוּרָה זֶה עֲצָמוֹ דּוֹרֵשׁ בְּאוּר: מִפְּיָן שֶׁעַל-פִּי טָבַע הָיָה
הַקּוֹל צָרִיף לְהִיּוֹת נִשְׁמַע לְמַרְחוּק גַּם מַחוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד,
לְמָה נִפְסַק כְּשֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח (וּמִשּׁוּם כֵּף הוֹזַק מִשֶּׁהָ לְבוֹא
רִשִׁי "אֵל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ"? וּבִפְרָט שֶׁהָיָה בְּזֶה נִס מִיָּחַד
לְהַפְּסִיק אֶת הַקּוֹל!
וְהַסְבָּרָה בְּזֶה (בְּפִנִּימִיּוֹת הָעֲנִינִים) מְבוֹאֶרֶת בְּמָה שֶׁכְּתַב
רִשִׁי "הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבָּר עִמּוֹ בְּסִינִי":
בְּקוֹל שֶׁנִּדְבָּר עִמּוֹ בְּסִינִי מִצִּינּוֹ גַּם כֵּן עֲנִין שֶׁל הַפֶּסֶק,
אֶלֹא שֶׁהַפֶּסֶק זֶה הָיָה לֹא בְּמָקוֹם כְּמוֹ בְּקוֹל שֶׁבִּמְשָׁכָן,
אֶלֹא בְּזָמַן. שֶׁלְאַחֲרֵי מֵתָן תּוֹרָה, "בְּמִשְׁף הַיּוֹבֵל", נִפְסַק
הַקּוֹל דְּמֵתָן תּוֹרָה, וְכְמוֹ שֶׁפֶרֶשׁ רִשִׁי: "כְּשִׁי'מִשְׁף הַיּוֹבֵל הוּא
סִימָן סְלוּק שֶׁכִּינָה וְהַפְּסָקָת הַקּוֹל".
וְכֵשֶׁם שֶׁטַעַם הַפְּסָקָת הַקּוֹל דְּמֵתָן תּוֹרָה (בְּזָמַן) מוֹבָן הוּא,

קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן. חסלת פרשת נשא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפב

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג אייר, בו שואל עצתי בהנוגע לאחיו מר... שיי' שיהיו בניו זכרים זרעא
חייא וקיימא.

הנה צריך לברר אצלו וכן אצל זוגתו שיחיו, אם בהשדוד שלהם לא הי' ענין של פגיעה בכבוד
בן ישראל או בת ישראל, היינו שאצל אחד מהם הי' משא ומתן על דבר שידוד וכבר הי' קרוב לפועל
ואחר כך מאיזה סיבה נתבטל הדבר, ואם יש יסוד לחשש זה, צריך לברר מקום הנ"ל, ואם כבר נשתדך
הנ"ל כו' ויכתוב לי בזה. ובכל אופן כדאי שיבדוק אחיו שיי' את התפילין שלו וכן המזוזות בביתם. וכן
לברר אצלו אם זוגתו תחיי' נזהרת בכיסוי הראש. וידוע מאמר הזהר - דף קכ"ו ע"א - אשר צניעות
האשה ובפרט ענין כיסוי הראש הרי על ידי זה מתברכין בברכאן דלעילא בברכאן דלתתא בעותרא
בבנים ובני בנים.

מוסגר פה קטע משיחת שבת מברכים חדש סיון, אשר בטח יפרסמה באופן המתאים, וכל
השנה זמנה.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח אייר מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום רביעי - ב' סיון פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - כ"ט אייר מפרק קמ עד סוף פרק קנ	יום חמישי - ג' סיון פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' סיון פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום שישי - ד' סיון פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' סיון פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 144, פרק נב וכמו... עד עמ' עג, האור מהשמש.

ליקוטי אמרים

פרק נב וכמו שבנשמת האדם עיקר גילוי כללות

החיות הוא במוחין וכל האברים

מקבלים אור וכח לבד המאיר להם ממקור גילוי החיות

שבמוחין ככה ממש עד"מ עיקר גילוי כללות המשכת

החיות להחיות העולמות והברואים שבהם הוא מלוכש

ונכלל ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ית' הנק' בשם

מוחין והן הן המלוכשים בתורה ומצותיה וגילוי כללות

המשכה זו הוא מקור החיות אשר העולמות מקבל' כל

א' בפרטות רק הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה

כדמיון אור המתפשט מהשמש עד"מ וכחות אברי הגוף

מהמות הנ"ל ומקור זה הוא הנקרא עלמא דאתגליא

ומטרונית' ואימא תתאה ושכינה מלשון ושכנתי בתוכם

החיות האלקית לעולמות. וגילוי כללות המשכה זו –

כשהמשכה הכללית שבמוחין – באה לידי התגלות, שכי

שרבנו הזקן מסביר להלן, הרי כשהמשכה מהמוחין באה

בספירת המלכות, הוא מקור החיות, אשר העולמות

מקבלים כל אחד בפריטות. רק הארה מתפשטת ומאירה

מקור זה, – לא מדובר כאן על המשכה הכללית שבמוחין,

אלא – על התגלותה – של המשכה זו. התגלות זו – היא מקור

החיות שמקבלים כל העולמות והנבראים, כל אחד מהם –

ההארה הפרטית השייכת אליו. הארה והתפשטות זו, היא:

כדמיון אור המתפשט מהשמש על-דרך משל, – כמשל

האור שהוא הארה בלבד מהשמש, וכמשל וכחות אברי הגוף

– המתפשטים, מהמח הנזכר לעיל. – בפרק נ"א. ומקור זה –

שהוא כבר התגלות מההמשכה הכללית שבמוחין, הוא

הנקרא – בתורת הקבלה, "עלמא דאתגליא", – עולם של

התגלות, כי כאן מתחילה ההתגלות של אלקות בעולמות, וכן

הוא נקרא ו"מטרוניתא", – מלכה, המקבלת מהקב"ה – המלך

של המלכה, ו"אמא תתאה", – המדריגה התחתונה יותר של

"אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (ככתובי: "אם (אם) לבינה

תקרא"), אלא – בינה היא "אימא עילאה", המדריגה העליונה

שב"אימא", ומלכות נקראת "אימא תתאה", ו"שכינה" –

מלשון "ושכנתי בתוכם"², – שכינה והתגלות³. להלן סיביר

1 פרק נב. בפרק הקודם, החל רבנו הזקן להסביר, ענין השראת השכינה

2 שהיתה בקדשי-קדשים ובמקומות מסיימים נוספים, כאשר יש להבין

3 לכאורה: מה משמעות "השראת השכינה" – במקום זה או אחר, והרי

4 "מלא כל הארץ כבודי" ורבנו הזקן הסביר ש"מבשרי אחזה" – מגופו

5 ונפשו יודע האדם, שנשמתו

6 נמצאת בכל גופו ובכל אבריו

7 – ובכל זאת, עיקר מקום

8 הנשמה, הוא במוחין

9 שבראש. והרי, כלפי עצם

10 הנשמה, אי אפשר לומר כך,

11 שכן עצם הנשמה נמצא בכל

12 האברים באופן שווה, הוא לא

13 נמצא במוחין שבראש יותר

14 מאשר ברגלים; אלא, הכוונה

15 להמשכה הכללית והגלויה

16 של החיות, הנמשכת

17 מהנשמה להחיות את הגוף,

18 לפני שהיא מתפשטת בגוף

19 לפי מזגו ותכונתו של כל אבר

20 – על המשכה כללית וגלויה

21 זו שמן הנשמה, אומרים שעיקר מקומה, הוא במוחין שבראש, ומשם

22 נמשכת ומתפשטת הארה בלבד אל כל שאר אברי הגוף. כך – הסביר

23 רבנו הזקן – גם בנמשל של אלקות ועולם. מבחינת 'עצמות ומהות

24 איך-סוף ברוך-הוא', אין מקום לחלק בין העולמות העליונים לבין

25 העולמות התחתונים – כי גם הימצאותו של אור איך-סוף בעולמות

26 העליונים – הוא בהעלם, עד כדי כך, ששום מחשבה, גם של הנבראים

27 שבעולמות העליונים, אין באפשרותה "לתפוס" ולהשיג אותו, ובאשר

28 לעצם הימצאותו של אור איך-סוף – הרי הוא נמצא באופן שווה

29 בעולמות התחתונים ובעולמות העליונים. ההתחלקות בין העולמות

30 העליונים לבין העולמות התחתונים (כמו שהדבר במשל של

31 ההתחלקות באברים) היא מצד המשכת וגילוי החיות מאיך-סוף ברוך-

32 הוא, להתהוות העולמות והנבראים ולהחיות: החיות בעולמות

33 העליונים היא בהתגלות יותר מאשר בעולמות התחתונים. בפרק הבא,

34 אותו אנו מתחילים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר בנמשל (של

35 אלקות ועולם) מה שנאמר במשל, שהגילוי של החיות הכללית, הוא

36 במוחין שבראש.

37 וכמו שבנשמת האדם עקר גילוי כללות החיות הוא במוחין,

38 וכל האברים מקבלים אור וכח לבד, המאיר להם ממקור

39 גילוי החיות שבמוחין – ככה ממש, על-דרך משל, עקר גילוי

40 כללות המשכת החיות, להחיות העולמות והנבראים

41 שבהם – הוא מלבש ונכלל ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו

1. ראה משלי ב, ג; ברכות נז, א (וחדושי אגודת מהרש"א, שם). 2. שמות כה, ח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל זה אין מזכיר שהוא מלכות דאצילות ודבר הוי' רק אח"כ כהקדמה להענין דק"ק ותורה איך הם משתלשלים מעולם לעולם, אז אומר שהיא מלכות דאצי' וכו' דבריא וכו' וכיון שמסתייע בזה מע"ח מביא ל' הע"ח "מלכות" (ולא שכינה וכו') – משא"כ בל' התניא מצ"ע – שאינו בל' ס' הקבלה".

22 "אימא תתאה", מפני שהוא ה"אם", מקור החיות הפרטית של
23 כל נברא, וְשׁוֹכֵן וּמְתַלַּשׁ בְּתוֹכָם - בעולמות ובנבראים,
24 לְהַחְיוֹתָם. - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "שכינה", על
25 שם ששוכנת ומתלבשת בעולמות ובנבראים, להחיותם. עד כאן
26 למדנו, איך הוא מקור
27 לעולמות ונבראים בכלל,
28 להלן - נלמד איך הוא
29 מקור לנשמות ישראל:
30 וְלָכֵן - הוא נִקְרָא - גם
31 כן, "אם הַבְּנִים" עַל־
32 הַדָּדִי-מִשְׁלֵי, - "בנים" היינו
33 "נשמות ישראל", ונקרא
34 גם וְ"בְנֵי יִשְׂרָאֵל",
35 שֶׁמֶמְקוֹרָם זֶה נִבְרָא
36 נִשְׁמוֹת דְּאֻצִּילוֹת - שהם
37 אינם נבראים, אלא
38 "נאצלים", וְנִבְרָאוּ נִשְׁמוֹת דְּבְרִיָּהּ וְכוּ'. וְכֵן - גם העולמות
39 והנבראים וגם הנשמות, אֵינָן רק מֵהַתְּפַשּׁוֹת הַחַיּוֹת וְהָאוֹר
40 - המתפשטים ונמשכים, מִתְּפַקְדוֹת הַזֶּה הַנִּקְרָא "שְׂכִינָה",
41 כִּהְתְּפַשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשְׁמַשׁ. - שהוא הארה בלבד מהשמש
42 - כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

1 רבנו הזקן - כפי שהרבי שליט"א מפרש זאת⁴ משמעותם של כל
2 התוארים האמורים, המתארים את תכונתו ופעולתו של מקור
3 החיות: מקור החיות נקרא "עלמא דאתגליא" - עַל שֵׁם שֶׁמֶמְקוֹר
4 זֶה הוּא רִאשִׁית הַתְּגָלוֹת אוֹר אִינִי-סוֹף, - ומכיוון שהמקור
5 עצמו הוא ענין של
6 התגלות, לכן הוא עצמו
7 (מצד תכונתו העצמית)
8 נקרא בשם "עלמא"
9 דאתגליא" (עולם של
10 התגלות), ולא משום
11 שהוא מחיה עלמא
12 דאתגליא; מקור החיות
13 נקרא גם "מטרוניתא"
14 (מלכה), מפני שהוא אֲשֶׁר
15 מְמַשֵּׁךְ וּמְאִיר לְעוֹלָמוֹת
16 בְּבְחִינַת גְּלוּי, - ולכן, זה
17 בדוגמת "מטרוניתא" (מלכה) שעל-ידה נמשכים ומתגלים עניניו
18 של מלך. הרי, שמקור החיות, הוא התחלת ההתגלות של אור
19 אינִי-סוֹף, המתגלה מאור אינִי-סוֹף ב"מטרוניתא" (מלכה).
20 וּמִמֶּמְקוֹר זֶה נִמְשָׁךְ לְכָל אֶחָד - מהעולמות והנבראים, הָאוֹר
21 וְחַיּוֹת פְּרָטִי הָרְאוּי לוֹ, - שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם

ליקוטי אמרים

על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור א"ס אשר
ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי וממקור זה נמשך
לכל א' האור וחיות פרטי הראוי לו ושוכן ומתלבש
בתוכם להחיותם ולכן נקרא אם הבנים עד"מ וכנסת
ישראל שממקור זה נאצלו נשמות דאצי' ונבראו
נשמות דבריא וכו' וכולן אינן רק מהתפשטות החיות
והאור מהמקור הזה הנק' שכינה כהתפשטות האור
מהשמש

יום שני כ"ט אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, אבל השכינה... עד עמ' עג, השמש בלבד.

59 יתגלה אליהם שלא על ידי לבוש המעלים ומסתיר את האור,
60 שלא יתבטלו במציאות לגמרי במקורם, כִּבְטוּל אוֹר
61 הַשְּׁמֶשׁ בְּמִקְוֵי בְּנוֹף הַשְּׁמֶשׁ, - שאז, כשאור השמש נמצא
62 במקורו, בשמש עצמה - הרי הוא באופן - שֶׁאֵין נִרְאָה שֵׁם
63 אוֹר זֶה, רק עֵצֶם בְּנוֹף
64 הַשְּׁמֶשׁ בְּלִבָּד. - כך גם,
65 מכיוון שהשכינה היא
66 מקור החיות של כל
67 העולמות והנבראים,
68 שחיותם היא הארה בלבד
69 מהשכינה (כמו אור
70 השמש שהוא הארה
71 מהשמש), הרי, אם
72 השכינה (המקור עצמו)
73 היתה מאירה בהם, היו
74 הם נמצאים אז במקורם,

43 אֲבָל הַשְּׂכִינָה עֲצָמָה, שֶׁהִיא רִאשִׁית הַגְּלוּי וְעֶקְרוֹ, מֵה
44 שֶׁאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְאִיר לְעוֹלָמוֹת בְּבְחִינַת גְּלוּי, וְהִיא
45 - השכינה, מְקוֹר כָּל הַמְּשֻׁכּוֹת הַחַיּוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת
46 [שֶׁכָּל הַחַיּוֹת שֶׁבָּהֶם - שבעולמות, אֵינֶנּוּ רק אוֹר מֵהַתְּפַשְׁט
47 מִמֶּנָּה - מהשכינה, כְּאוֹר
48 הַמִּתְּפַשֵּׁט מֵהַשְּׁמֶשׁ] -
49 הרי השכינה עצמה,
50 שהיא מקור כל החיות של
51 העולמות - אִי אֲפֻשֶּׁר
52 לְעוֹלָמוֹת לְסַבֵּל וְלִקְבֹּל
53 אוֹר שְׂכִינָתָהּ, שֶׁתִּשְׁכֹּן
54 וְתִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מִשְׁשׁ,
55 בְּלֹא לְבוֹשׁ תַּפְעִלִּים
56 וּמִסְתִּיר אוֹרָה מֵהֶם, -
57 אֵין הֵם יְכוּלִים לִקְבֹּל אֵת
58 אוֹר הַשְּׂכִינָה, אִם הוּא

ליקוטי אמרים

אבל השכינה עצמה שהיא ראשית הגילוי
ועיקרו מה שא"ס ב"ה מאיר לעולמות בבחי' גילוי והיא
מקור כל המשכות החיות שבכל העולמות [שכל החיו'
שבהם אינו רק אור המתפשט ממנה כאור המתפשט
מהשמש] א"א לעולמות לסבול ולקבל אור שכינתה
שתשכון ותתלבש בתוכם ממש בלא לבוש המעלים
ומסתיר אורה מהם שלא יתבטלו במציאות לגמרי
במקורם כביטול אור השמש במקורו בגוף השמש
שאין נראה שם אור זה רק עצם גוף השמש בלבד.

4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "התיבות" על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אוא"ס" הם ביאור על מה שאמר שמקור זה עצמו נקרא דאתגליא (ולא מפני שמחי' עלדא"ג) "אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי" (בדוגמת מטרוניתא שע"י נמשכים ונתגלים עניני המלך); והתיבות "וממקור זה נמשך לכל אחד האור וחיות פרטי הראוי לו", הוא ביאור על "אימא תתאה"; והתיבות "ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם", הם ביאור על מה שאמר שנקרא שכינה מלשון ושכנתי בתוכם, ומוסיף אח"כ עוד ענין בנוגע לנשמות (כהקדמה ל"התגלות לנו ולבנינו כו'") "ולכן נקרא אם הבנים וכנסת ישראל" (בתחלה מדבר בעולמות וברואים ככלל ואין זה הענין דכנסת" או הבנים").

9 שהשכינה מאירה באותו לבוש, והוא נמצא במקורו – הרי על
10 הלבוש להתבטל במציאות? אלא – מסביר רבנו הזקן להלן –
11 לבוש זה, הוא רצונו וחכמתו של הקב"ה שבתורה ומצוות, והוא
12 מדריגה עליונה יותר מאשר מקור החיות של העולמות הנקרא
13 "שכינה". לכן – אין לבוש זה מתבטל בפני אור השכינה, בהיותו
14 מדריגה שלמעלה מהאור. "אלא שעפ"ז אדרבה עוד תוגדל
15 הקושיא שאם אור השכינה א"א לסבול כו' עאכ"כ מה שלמע'
16 מזה – ומתרץ: "רק שירדה..." – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

1 והיו בטלים במציאות, כמו שאור השמש בטל במציאות בהיותו
2 במקור שלו. וכדי שהשכינה תתלבש בעולמות ובנבראים, מן
3 ההכרח שהיא תתלבש בלבוש המעלים ומסתיר על האור שלה,
4 שדוקא אז – בכוח העולמות והנבראים "לקלוט" ולקבל את
5 האור ולא להתבטל במציאות. אך, נשאלת השאלה: באיזה
6 לבוש מדובר, שיש ביכולתו להעלים ולהסתיר על אור השכינה,
7 ושהוא עצמו לא יתבטל במציאות? מכיוון שהשכינה היא הרי
8 מקור כל הנבראים, הרי היא מקור גם ללבוש זה, ובשעה

יום שלישי א' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, ומהו הלבוש... עד עמ' עג, מצות התורה.

39 ד"אצילות" אבל לא ב"חכמה" הידועה, וכמו שנתבאר
40 לעיל, שאור אינסוף פרודי־הוא מלבש ומיחד בחכמה
41 עלאה, – בחכמה העליונה, והוא יתברך וחכמתו אחר. –
42 הרי שחכמה, וכן גם שאר הבחינות של מוחין שלמעלה (כמו

17 ובלשון ה"תניא": ומהו תלבש שיוכל להסתירה
18 ולהלבישה, – שיהיה בכוחו להסתיר על אור השכינה, ולא
19 יתבטל – הלבוש עצמו, במציאות פאורה? הוא רצונו
20 יתברך וחכמתו וכו' – ובינתו ודעתו, שכאמור הם כולם

ליקוטי אמרים

21 מהווים ענין המוחין
22 למעלה, המלבשים
23 בתורה ומצוותיה,
24 הנגלית לנו ולבנינו, –
25 הם יכולים להיות "לבוש"
26 לאור השכינה, ושלבוש
27 זה לא יתבטל באור
28 השכינה – וכל כך למזה?
29 דאורייתא בחכמה
30 נפקת, – שכן, התורה
31 באה מן ה"חכמה", היא
32 בחכמה עלאה – חכמה

ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלבישה ולא יתבטל
במציאות באורה הוא רצונו ית' וחכמתו וכו' המלוכשים
בתורה ומצוותיה הנגלית לנו ולבנינו דאורייתא מחכמה
נפקת היא חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא
דאתגליא דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעה וכו' וכמש"ל
שאר א"ס ב"ה מלוכש ומיוחד בחכמה עילאה והוא
ית' וחכמתו אחד רק שירדה בסתר המדרגות ממדריגה
למדריגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה
בדברים גשמיים שהן תרי"ג מצות התורה.

21 מהווים ענין המוחין
22 למעלה, המלבשים
23 בתורה ומצוותיה,
24 הנגלית לנו ולבנינו, –
25 הם יכולים להיות "לבוש"
26 לאור השכינה, ושלבוש
27 זה לא יתבטל באור
28 השכינה – וכל כך למזה?
29 דאורייתא בחכמה
30 נפקת, – שכן, התורה
31 באה מן ה"חכמה", היא
32 בחכמה עלאה – חכמה

33 עליונה, ספירת החכמה של "עולם האצילות", דלעילא לעילא
34 מעלמא דאתגליא, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות.
35 "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת "שכינה" – ראשית
36 הגילוי – ו"חכמה עילאה", שלמעלה מהתגלות בכלל, הרי
37 היא למעלה ולמעלה מ"עלמא דאתגליא", דאיהו חכים ולא
38 בחכמה ידיעה וכו', – הקב"ה חכם (בבחינת חכמה

33 עליונה, ספירת החכמה של "עולם האצילות", דלעילא לעילא
34 מעלמא דאתגליא, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות.
35 "עלמא דאתגליא" הוא, כאמור, בחינת "שכינה" – ראשית
36 הגילוי – ו"חכמה עילאה", שלמעלה מהתגלות בכלל, הרי
37 היא למעלה ולמעלה מ"עלמא דאתגליא", דאיהו חכים ולא
38 בחכמה ידיעה וכו', – הקב"ה חכם (בבחינת חכמה

יום רביעי ב' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עג, ובירידתה בהשתלשלות... עד עמ' עד, בשם שכינה:

ליקוטי אמרים

68 עולם ועולם, – קדשי
69 קדשים הוא מקומה של
70 השראת השכינה בכל
71 עולם ועולם – המוחין
72 שלמעלה, המלוכשים
73 בתורה שבכל עולם, הם
74 היכל קדשי־קדשים שבאותו עולם, ושם שורה השכינה,

ובירידתה
בהשתלשלו' מעולם לעולם גם השכינה ירדה ונתלבשה
בה בכל עולם ועולם וזהו היכל ק"ק שבכל עולם

61 ובירידתה בהשתלשלות
62 מעולם לעולם – גם
63 השכינה ירדה ונתלבשה
64 בה בכל עולם ועולם, –
65 בחכמה שלמעלה,
66 הנמצאת בתורה שבכל
67 עולם, מלוכש אור השכינה, וזהו היכל קדשי־קדשים שבכל

1 השוכנת ומתגלה באותו עולם. וכמו שכתוב ב'זהר' ו'עין
2 חיים', שהשכינה שהיא – בספירות העליונות – בחינת וספירת
3 מלכות דאצילות [שהיא – מלכות דאצילות, בחינת גלוי
4 אור אינסוף ברוך-הוא וחיית שפאיר לעולמות, ולכן –

5 מפני שהיא בחינת גילוי

6 מאור אינסוף ומהחיות,

7 לכן היא נקראת "דבר

8 ה'" ו"רוח פיו", כביכול

9 – שכן, "דיבור" הוא ענין

10 הגילוי – לגלות בדיבור

11 מה שהיה נעלם במחשבה,

12 על-דרך-משל, כמו

13 שבאדם הדבור הוא

14 מגלה מחשבתו

15 הסתומה ונעלמה

16 להשומעים] – כך גם

17 למעלה, שבחינת מלכות

18 ד"אצילות", שהיא בחינת

19 הגילוי של אור אינסוף

20 ושל החיות שהיו לפני זה

21 בהעלם – נקראת "דבר

22 ה'", זהו כביכול הדיבור

23 שלמעלה המגלה אלקות

24 בעולמות. ובכן, "שכינה"

25 זו, שהיא "מלכות

26 דאצילות" – היא

27 מתלבשת בהיכל קדש-

28 קדשים דבריאה שהיא חכמה-בינה-דעת דבריאה,

29 ובהתלבשותן – כשחכמה-בינה-דעת של "עולם הבריאה"

30 "יחד עם מלכות דאצילות שבתוכן (כנ"ל, "שממקור זה –

31 ונבראו בו") – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א] מתלבשים במלכות

32 דבריאה – נבראו הנשמות והמלאכים שבבריאה. –

33 הנשמות והמלאכים של אותו עולם, הם כבר בבחינת נבראים

34 של אותו עולם, ולא אלקות של אותו עולם, והם מתהווים

35 מבחינת ה"מלכות" של אותו עולם, הרי, שהנשמות והמלאכים

36 של "עולם הבריאה" מתהווים מבחינת "מלכות" של "עולם

37 הבריאה"; וגם משם – מספירת המלכות של "עולם הבריאה",

38 שבה מלובשת בחינת השכינה – מלכות ד"אצילות", שהתלבשה

39 בתחילה בחכמה-בינה-דעת שב"עולם הבריאה", ולאחר מכן

ליקוטי אמרים

ועולם וכמ"ש בזהר וע"ה שהשכינה שהיא מלכות
דאצילות [שהיא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה וחיות שפאיר
לעולמות ולכן היא נקראת דבר ה' ורוח פיו כביכול
עד"מ כמו שבאדם הדבור הוא מגלה מחשבתו
הסתומה ונעלמה להשומעים] היא מתלבשת בהיכל
ק"ק דבריאה שהיא חכ"ד דבריאה ובהתלבשותן
במלכות דבריאה נבראו הנשמות והמלאכי שבבריאה
וגם משם נמשך התלמוד שלפנינו וכמ"ל בשם
התיקונים שבעולם הבריאה מאירות ומשפיעות שם
חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה בבחי' צמצום עצום
בכדי שיוכלו הנשמות והמלאכים שהם בעלי גבול
ותכלית לקבל השפעה מבחי' חכ"ד אלו ולכן נמשך
משם התלמוד שהוא ג"כ בחי' חכ"ד שהתלמוד הוא
טעמי ההלכות על בורין והטעמים הם בחי' חכ"ד
וההלכות עצמן הן ממדותיו של א"ס ב"ה שהן חסד דין
רחמים כו' שמהן נמשך ההיתר והאיסור והכשר והפסול
והחיוב והפטור כמ"ש בתיקוני'. ובהתלבשות מלכות
דאצי' במלכות דבריאה מתלבשת בהיכל ק"ק דצי'
שהוא חכ"ד דיצירה ובהתלבשותן במלכות דיצירה

דעת, שהתלמוד הוא טעמי ההלכות על בורין, והטעמים
– ענין של טעם ושכל, הם בחינת חכמה-בינה-דעת, – מוחין;
וההלכות עצמן – שב"משנה" הן מידותיו של אינסוף
ברוך-הוא, שהן: – בחינות, חסד דין רחמים – תפארת, כו',
שמהן – מהמדות, נמשך תהיתר והאסור, והכשר והפסול,
והחיוב והפטור, – היתר וכשר – חסד, איסור ופסול – גבורה,
כמו שכתוב ב'תקונים'. – שההלכות הן מהמדות שלמעלה.
ובהתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה, – היא
לאחר מכן, מתלבשת בהיכל קדש-קדשים דיצירה שהיא
חכמה-בינה-דעת דיצירה. – כך, שישנה השראת השכינה
ממלכות ד"אצילות" ב"עולם היצירה", ובהתלבשותן – לאחר
מכן, במלכות דיצירה – בשעה שמלכות ד"אצילות" כפי

6. באגרת הקודש דף קלט, א. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הדיוק שלא יוקשה ממש"כ בפכ"ג דהתורה היא אא"ס כי הוא
היודע כו' כולא חד – לכן כ' לפנינו וע"ד מש"כ בפכ"ג: ההלכות הן... המשכות כו' ולהעיר מהגהה (נה, א): ושם מאיר כו' אך עיקר
כו' והארנת לבד כו'". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כופל עוה"פ (אף שכבר אמר 'ובהתלבשותן במל' דבריאה") כי: (1) התלבשות
שלפני קלה היא והנמשך ע"ז הם ענינים דברי' (עלדאכ"ס) – משא"כ התלבשות זו שמעלימה כ"כ עד שהנמשך ע"ז הם ענינים
דיצירה (עלדאכ"ג). (2) י"ל דאין בזה – התלבשות בחכ"ד דבריאה, כ"א – מל' במל' (ראה לקמן "מל' דאצי' מלובשת במל'" ובהג"ה
"מל' מלכות") – משא"כ בנוגע לעניני עולם הבריאה – כל עניניו – מוכרחת התלבשות בחכ"ד דברי' (ועד"ז בכל עולם – בנוגע
לעניני עולם זה) וכמו במשל – דכל עניני הגוף נמשכים מהראש ומוחין – וכנ"ל בארוכה. ואפילו את"ל שגם להתלבשות זו במל'
דבריאה (שלצורך עולם היצירה) – צ"ל מקורם התלבשות בחכ"ד דבריאה (וכ"מ קצת בסי' בדרוש שלאחר עלינו (שער הת"ת)) –
הרי בזה פעולת חכ"ד דבריאה רק במדה שתוכל מל' דבריאה לפעול בענין דיצירה – רחוק הערך מבריאה (במשל – המשכה ממוחין

ומדת החדס – בא פסק ההלכה להקל, דהיינו להתיר שיוכל –
 הדבר המותר, לעלות אל ה', – שתוכל להיות עליה לאותו
 דבר בקדושה. שכן, דבר המותר שיהודי משתמש בו לענין של
 קדושה ומצוה – עולה החיות שבו בקדושה, והרי זה ענין של
 חסד, או להתקיר בו; –

שהדבר אינו היתר,

ובמילא אי אפשר שתהיה

לו עליה לקדושה, והרי זה

ענין של "גבורה" ו"דין",

שאותו דבר לא יוכל

לעלות. אלה הם שני

הקווים הכלליים של

המדות שלמעלה, שמהן

באות ההלכות שבמשנה,

והכל, – גם תלמוד גם

משנה, עליהם חכמה

עלמה – חכמה עליהם,

דאצילות, ובינה ודעת

כלולות בה, – ב"חכמה",

ומיוחדות – המשנה

והתלמוד, וכן ההארה

שמחכמה בינה דעת

ומדות שממנה נמשכים

המשנה והתלמוד, באיין

סוף ברוך הוא, כי

בתוך כלן מלבשות חכמה בינה דעת דאצילות, שאור

איין סוף ברוך הוא מיוחד בתן בתכלית היחוד. – הרי,

כשהשכינה מתלבשת בהיכל קדשי קדשים של "עולם היצירה",

ולאחר מכן בבחינת מלכות של "עולם היצירה" – נמשך חלק מן

התורה, שהוא "משנה" – שהוא הכלי לאור השכינה כפי שהוא

מתגלה ב"עולם היצירה". וכן בדרך זה – שבתחילה מתלבשת

השכינה בבחינת מלכות של "עולם היצירה", וידה השכינה

ונתלבשה בהיכל קדשי קדשים דעשיה. וכל עולם משלשה

עולמות אלו – בריאה, יצירה, עשיה, מתחלק לרבעות

מדרגות, הנקראות גספן עולמות פרימים, ומלכות

דאצילות – שהיא, כאמור, בחינת ה"שכינה", מלפשת

במלכות הגהה* (וכנה יובן לשון הפתוב: "מלכותך

מלכות כל עולמים" – מלשון הפסוק, משמע, יש "מלכותך",

המלכות שלך, ויש "מלכות כל עולמים", המלכות של כל

העולמות, ועל כך אומרים, שמלכותך, המלכות שלך, היא

הפנימיות של מלכות כל העולמות, כי בבחינת "מלכות" של כל

העולמות – מלובשת מלכותך – מלכות ד"אצילות": של כל

עולם פרימי (א) היא מתלבשת בבחינת מלכות שבכל עולם

פרימי; וידה – (ב) מלכות ד"אצילות" (עלידי ההתלבשות

האמורה) יורדת, ומתלבשת (ג) מלכות ד"אצילות" מתלבשת,

שהיא מלובשת במלכות ד"בריאה" ובחכמה בינה דעת

ד"יצירה" – מתלבשת ב"מלכות" של "עולם היצירה" – נוצרו

הרוחות – בחינות הנשמות הנקראות "רוח", שכן ישנן שלש

מדרגות בנשמות – נפש, רוח ונשמה, והרי "נפש" היא

מ"עשיה", "רוח" –

מ"יצירה", ו"נשמה" –

מ"בריאה". כשלמדנו

אודות "עולם הבריאה",

נאמר שממלכות

ד"בריאה" נוצרות

ה"נשמות" – המדריגה של

"נשמה". ועתה, כשאנו

לומדים אודות "מלכות"

ד"יצירה" – אומר רבנו

הזקן, שממנה נוצרות

ה"רוחות" – המדריגה של

"רוח", והמלאכים

שביצירה. – גם בחינת

ה"רוח" שבנשמות וגם

המלאכים של "עולם"

ה"יצירה" – נתהוו ממלכות

ד"יצירה"; וגם משם –

ממלכות ד"יצירה", היא

המשנה שלפנינו, שהיא

ק"ק שהוא חב"ד שבעולם

הנמשכות גספן מחכמה בינה דעת של איין סוף ברוך

הוא*. – כשם שלמדנו ביחס לתלמוד שהוא בא מחכמה בינה

דעת של איין סוף ברוך הוא, כי התלמוד מורכב מהטעמים

והשכל של ההלכות, כך גם ביחס למשנה, שלמרות שההלכות

עצמן באות מבחינת המדות, בכל זאת, מכיוון שבחן גלומים

הטעמים, שהם ענין של שכל וטעם, – הן גם כן נמשכות

מחכמה בינה דעת של איין סוף ברוך הוא, רק שפנינות

מחכמה בינה דעת שהם טעמי ההלכות, הם מלפשים

וגנונים בגופי ההלכות, ולא בבחינת גלוי. – בגמרא,

הטעמים של ההלכות – בהתגלות. ואילו, במשנה פסק ההלכה

בלבד הוא בהתגלות – ולא הטעם, וגופי ההלכות שהן

בבחינת גלוי – במשנה, הן הן הארת מדותיו של איין סוף

ברוך הוא בבחינת גלוי, – כאמור, שפסק הלכה להיתר – זהו

חסד, ופסק הדין לאיסור – זהו גבורה, כמו שנתבאר לעיל

בשם ה"תקונים" דשית ספירן מקנני ביצירה, – שש ספירות

ומדות של איין סוף – שהן מדות "עולם האצילות" – נמצאות

ומאירות ב"עולם היצירה", שהן דרך כלל שני קווין, – שש

המדות נחלקות בשני קווים כלליים: ימין – שהוא "חסד",

ושמאל – שהוא "גבורה", כי "חסד דרועא (זרוע) ימינא, גבורה

דרועא (זרוע) שמאל" – להתקל מסמרא דחסד, – מבחינת

ליקוטי אמרים

נוצרו הרוחות והמלאכים שביצירה וגם משם היא
 המשנה שלפנינו שהיא הלכות פסוקות הנמשכות ג"כ
 מחב"ד של א"ס ב"ה רק שבחי' חב"ד שהם טעמי
 ההלכות הם מלובשים וגנוני' בגופי ההלכות ולא בבחי'
 גילוי וגופי ההלכו' שהן בבחי' גילוי הן הן הארת מדותיו
 של א"ס ב"ה בבחי' גילוי כמש"ל בשם התיקוני' דשית
 ספירן מקנני ביצירה שהן דרך כלל שני קוין ימין ושמאל
 להקל מסמרא דחסד דהיינו להתיר שיוכל לעלות אל
 ה' או להתקיר בו' והכל ע"פ חכמה עילאה דאצי' ובינה
 ודעת כלולות בה ומיוחדות בא"ס ב"ה כי בתוך כולן
 מלובשות חב"ד דאצילות שאור א"ס ב"ה מיוחד בהן
 בתכלית היחוד וכן בדרך זה ירדה השכינה ונתלבשה
 בהיכל ק"ק דעשיה וכל עולם מג' עולמות אלו
 מתחלק לרבעות מדרגות הנקראות גם כן עולמות
 פרימים ומלכות דאצילות' מלובשת במלכות

הגהה

(וכנה יובן לשון הכתוב מלכותך
 מלכות כל עולמים):

- 1 בְּהִיבֵל קְדִישֵׁי־קְדָשִׁים, שֶׁהוּא חֲכֵמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּעוֹלָם
2 שְׁלֵמָטָה מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָגָה. – בחינת מלכות של "עולם
3 האצילות", כפי שהיא מלוּבֶשֶׁת ב"מלכות" של עולם עליון
4 יותר, מתלבשת בחכמה־בינה־דעת, של עולם שלמטה
5 במדרגה¹⁰. וְהִנֵּה,
6 מִהַשְׂכִּינָה – מלכות
7 ד"אצילות", הַמְלָכָשֶׁת 1 שלמטה ממנו במדרגה. והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת
8 בְּהִיבֵל קְדִישֵׁי־קְדָשִׁים 2 בהיכל ק"ק של כל עולם ועולם כללי או פרטי
9 שֶׁל כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם, 3 נמשך ומתפשט ממנה אור וחיות לכל העולם והברואים
10 בְּלִי אוֹ פְּרָטִי, נִמְשָׁךְ 4 שבו נשמות ומלאכים וכו' כי כולם נבראו בעשרה
11 וּמִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה אוֹר 5 מאמרות שבמעשה בראשית שהם דבר ה' הנקרא
12 וְחַיּוֹת לְכָל הָעוֹלָם, 6 בשם שכינה:
13 וְהַבְּרָאִים שָׂבוּ, נִשְׁמוֹת
14 וְהַמְּלָאכִים וְכוּ', – וכן שאר הנבראים שבאותו עולם, כמו
15 ההיכלות וכו', כולם מקבלים אור וחיות מבחינת שכינה זו
16 (המלוּבֶשֶׁת בהיכל קדשי־קדשים שבאותו עולם), שכן, כִּי

יום חמישי ג' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עד, פרק נג והנה כשהיה... עד עמ' 148, כנודע ל"ח].

- 33 פָּרָק נג. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שאור השכינה, שהוא אור
34 שלמעלה מהעולם בכלל, זקוק ל"לבוש" כדי שיוכל להאיר בעולם.
35 לבוש זה, הוא – "תורה"; ובכל עולם, מהווים המוחין והתורה, שהם
36 החכמה, בינה ודעת של אותו עולם – "היכל קדשי קדשים" של אותו
37 עולם, שבו שורה שכינה;
38 ולאחרי שחכמה־בינה־דעת
39 של אותו עולם (שבהן שורה 7
40 השכינה) יורדות בבחינת 8
41 "מלכות" של אותו עולם – 9
42 מתהווים הנבראים והענינים 10
43 של אותו עולם. על־ידי 11
44 ההתלבשות ב"מלכות" של 12
45 אותו עולם, נמשך ויורד גם
46 אור השכינה, שיוכל להאיר ב"היכל קדשי קדשים" של אותו עולם,
47 שהוא למטה במדרגה. כך מוסברים הדברים ביחס לכל העולמות, עד
48 לעולם העשיה הרוחני. בפרק נ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו
49 הזקן, שאור השכינה מאיר גם בעולם הזה הגשמי. בזמן שבית המקדש
50 היה קיים, האיר אור השכינה ב"היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש.
51 ואילו, לאחר חורבן בית המקדש – התורה שיהודי לומד והמצוות
52 שיהודי מקיים, הן הם "היכל קדשי קדשים", שבו שורה השכינה כיום.
- וְהִנֵּה, כְּשֶׁהִיא בֵּית
רָאשׁוֹן קָיָם, שָׂבוּ הָיָה
הָאָרוֹן וְתַלְוּחוֹת בְּבֵית
קְדִישֵׁי־קְדָשִׁים – הָיְתָה
הַשְׂכִּינָה, שֶׁהִיא מְלָכּוֹת
דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהִיא בְּחִינַת
גִּלּוֹי אוֹר אֵין־סוּף בְּרוּךְ
הוּא, – שאור שהוא
בעצם "איך־סוף" ולמעלה
מ"עולם" – מתגלה בעולם, הרי שכינה זו היתה – שוֹרֶה שָׁם,
– בקדשי־קדשים שבבית המקדש, וּמְלָכָשֶׁת בְּעֶשְׂרֵת
הַדְּבָרוֹת, – שלוחות הברית, שהיו מונחים בארון שבקדשי־
קדשים, בְּיָתֵר שְׂאֵת וְיָתֵר עֵץ, בְּגִלּוֹי רַב וְעֶצֶם יוֹתֵר מְגִלּוּיָהּ
– של השכינה, בְּהִיבֵלּוֹת קְדִישֵׁי־קְדָשִׁים שְׁלֵמָעֲלָה בְּעוֹלָמוֹת
עֲלִיוֹנִים. – הכוונה לעולמות "עשיה" ו"יצירה"¹, כי גם ב"עולם"
היצירה" הרי מאירה רק מדרגת שכינה כפי שהיא לאחר

10. (החלוקה ל-א,ב) היא מכ"ק אדמו"ר שליט"א, כמו החזרה על "מלכות דאצילות" בכל אחד מהם; וכפי הנראה מציין בכך הרבי שליט"א שההתלבשות בקדשי־קדשים שבכל עולם – מתייחסת למלכות דאצילות – ולא לבחינת מלכות שבעולמות שלמטה מ"אצילות", בהן מתלבשת מלכות דאצילות. זהו גם מה שרבנו הזקן אומר: "והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת בהיכל ק"ק...". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי קודם לזה לא הי' עולמות – שזהו בראשית – כפשוטו התחלת של ברא - מאין (ליש)". 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כן משמע מפשטות הלשון (דכוונה רק ליצירה ועשי') וכעתעם "כי עשה"ר כו' דאצי' ובראיה לבדן והן לבדן כו'", (אלא 1) עפ"י צע"ג כל האריכות שעשה"ה הן כללות כו', (2) צ"ע האריכות שלפ"ו "ביתר שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום" איך זה ביתר וכו' וכו' באם החילוק רק ההתלבשות במלכות דיצירה, (3) ועיקר – בשער הת"ת (סידור צ"ח, ד) משמע כמעט כפי שהפ"י בתניא – דעלי' קאי – שזהו למע' מכל עולמות עליונים, וכי"ג באוה"ת לבמדבר (סוף ע' ט"ז) וצע"ק שם ריש ע' רלג.

1 התלבשותה בהיכל קדשי־קדשים שב"עולם הבריאה", ולאחרי
2 התלבשותה ב"מלכות" שב"בריאה" (שהתלבשות זו, מאפשרת
3 שתוכל להאיר בהיכל קדשי־קדשים של "עולם היצירה").
4 ואילו, השכינה ששרתה בבית המקדש הראשון, הגם שאף שם,

5 היה זה עלידי

6 התלבשותה ב"מלכות"

7 שב"עולם הבריאה", אך

8 היה זה באופן שהסתרה

9 מהתלבשות זו, היתה

10 מעטה יותר, ואותו אור

11 שהאיר (בבית המקדש)

12 אחרי הסתרה זו, עדיין

13 שיך רק ל"עולם"

14 הבריאה" ולא ל"עולם"

15 היצירה" – ולמרות שבת

16 המקדש הוא הרי בעולם

17 הזה הגשמי, ואם כן, כיצד

18 האירה שם מדריגת

19 שכינה, בצורה נעלה,

20 וחוקה יותר וביתר גילוי,

21 מאשר בעולמות

22 העליונים? – הרי זה, משום: **כִּי עֲשֶׂתָּהּ הַדְּבָרוֹת הֵן כְּלָלוֹת**

23 **הַתּוֹרָה כְּלָה**, – הן כלולות את כל התורה כולה, כפי שמוסבר

24 באזהרות רבי סעדיה גאון, כיצד כלולות בעשרת הדברות, כל

25 תרי"ג מצוות התורה, (ולהעיר מהתחלת פרק כ'), **וְנִפְקָא מִגּוֹ**

26 **חֻמְכָּהּ עֲלֵיָהּ**, – שהיא (התורה) באה מ"חכמה עילאה"

27 (חכמה שב"עולם האצילות"), **וְלֵעִילָא לְעִילָא מַעְלָמָא**

28 **דְּאֵתְנָלִיא**, – שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות, כמו

29 "מלכות" של "עולם האצילות", בחינת ה"שכינה", הנקראת

30 "עלמא דאתגליא", כי זוהי ההתגלות של אור אי־סוף

31 בעולמות – והרי, תורה היא למעלה מ"עלמא דאתגליא",

32 למעלה מ"שכינה", ולכן יש בכוח התורה להיות "לבוש" שלא

33 יתבטל בפני אור השכינה המתלבש באותו לבוש. אך, לבוש

34 המסתיר, הוא דוקא כשהוא יורד בענין שלמטה משכינה, שלכן

35 הוא מסתיר על אור השכינה שיוכל להתקבל; ברם, התורה,

36 כפי שבאה בעשרת הדברות שבלוחות, איננה באופן שתהיה

37 כמו הענינים שבעולם הגשמי, אלא – כפי שיוסבר להלן – היא

38 נשארה באותה מדריגה שלמעלה מהעולמות העליונים

39 האמורים. **וְכִי לְחַקְקֵן** – את עשרת הדברות, **כְּלֻחוֹת אֲבָנִים**

40 **גִּשְׁמִיִּים** – **לֹא יֵרְדָה** – "חכמה עילאה" שהיא תורה, **מִמְדִּרְגָּהּ**

41 **לְמִדְרָגָתָהּ, בְּדֶרֶךְ הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַעוֹלָמוֹת** – המשתלשלים

ליקוטי אמרים

כללות התורה כולה דנפקא מגו חכמה עילאה דלעילא

לעילא מעלמא דאתגליא וכדי לחקקן בלוחות אבנים

גשמיים לא ירדה ממדרגה למדרגה בדרך השתלשלות

העולמות עד עוה"ז הגשמי כי עוה"ז הגשמי מתנהג

בהתלבשות הטבע הגשמי והלוחות מעשה אלהים המה

והמכתב מכתב אלהים הוא למעלה מהטבע של עוה"ז

הגשמי הנשפע מהארת השכינה שבהיכל ק"ק דעשיה

שממנה נמשך אור וחיות לעולם העשיה שגם עוה"ז

בכללו אלא כח' חכמה עילאה דאצילות שהיא כללות

התורה שבי' הדברות נתלבשה במלכות דאצי' ודבריא'

לברן והן לברן המיוחדות באור א"ס שבתוכן הן

הנקראות בשם שכינה השורה בק"ק דבית ראשון ע"י

התלבשותה בי' הדברות החקוקות בלוחות שבארון

הגשמי, הנשפע – העולם הזה הגשמי מקבל השפעתו,

מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים דעשיה, שממנה

– מהארת שכינה זו, – נמשך אור וחיות לעולם העשיה,

שגם עולם הזה בכללו, – העולם הזה הגשמי, שהוא הוא

העולם הזה, כלול ב"עולם העשיה" המקבל את חיותו מהארת

השכינה שבהיכל קדשי־קדשים של "עולם העשיה" (לאחרי

התלבשותה ב"מלכות" ד"עשיה"); אך, ב"לוחות", לא היה כך,

אלא בחינת חכמה עילאה – חכמה עליונה, דאצילות,

שהיא כללות התורה שבעשרת הדברות, נתלבשה

במלכות דאצילות ודבריא' לברן, – בלעדי התלבשותה

בעולמות שלמטה מהם, והן לברן – "חכמה דאצילות" כפי

שהיא מלוכשת במלכות דאצילות ובמלכות דבריא', בלעדי

התלבשות שלאחריה, המיוחדות באור אי־סוף שבתוכן

– הן הנקראות בשם "שכינה", השורה בקדשי־קדשים

דבית ראשון, עלידי התלבשותה – של השכינה, בעשרת

הדברות החקוקות בלוחות שבארון כגם – האותיות

החקוקות בלוחות, היה בהן משום ענין של "נס", כמאמר

חכמינו ז"ל, שהאותיות "מ" ו"ס" שבלוחות – "בנס היו

עומדים", כי בהיותן חקוקות מעבר לעבר, לא יכלו לעמוד –

רק בנס, שהרי לא ניתן להן במה להיתפס, ועשרת הדברות

ולכן נלפענ"ד – דמפרש בתניא ב' מעלות שבביהמ"ק: 1) מצד האור – עשה"ד הן כללות כו' (ראה ג"כ בביאור ה"ר"י ש"י קארף). 2) מצד אופן המשכתו ("וכדי לחקקן") – לא ירדה כו' [בס'י' שם – מעלה שלישית – שבדברים תחתונים]. והמעלה לגבי כל עולמות העליונים: 1) גילוי עצמות אוא"ס כו' "מפני הלוחות שהיו שם ומטעם הנ"ל" (ס'י' שם אלא שהלוחות פעלו שעי"ז יתוּסַף גם בהיכל ק"ק דבריא' – כצ"ל כדי שלא יקשה בס'י' מיני' ובי', וכמוש"כ באוה"ת (עט"ז) בחילוק – בריאה מצ"ע או כשמיאיר מאצי'), 2) השגת המהות לא רק ידיעת המציאות (כ"מ באוה"ת עט"ז), 3) בחי' שלמע' מסובב וממלא, כחי' עונג העליון (כ"מ באוה"ת ערל"ג) [וכיון שממלא נמשך מקום, ומסובב – למע' ממקום, הרי החבי' שלמע' משניהם ממנה נמשך: מקום ארון (וביחד עם זה) אינו מן המדה]. 2. שמות כה, טז. 3. מגילה ב, ב.

- 1 שבלוחות, היו ומעשה אלהים חיים - הוא השם שבספירת
- 2 "בינה" של "עולם האצילות", המאיר ב"עולם הבריאה",
- 3 כדלהלן: [הוא] - אלקים
- 4 חיים" בספירות, הוא
- 5 ספירת הבינה של עולם 1 בנס ומעשה אלהים חיים [הוא עלמא דאתכסיא המקנן
- 6 האצילות, הנקראת 2 בעולם הבריאה כנודע לי"ח]
- 7 "עלמא דאתכסיא", -
- 8 העולם המכוסה, המקנן - ומאיר, בעולם הבריאה, כנודע

ליקוטי אמרים

יום שישי ד' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 148, ובבית שני... עד עמ' 148, יסד ברנא.

- 17 ובבית שני שלא היה בו הארון והלוחות, - בין חמשת
- 18 הדברים שחסרו בבית שני, היו הארון והלוחות, אמרו רבותינו
- 19 וזכרונם לברכה: שלא היתה שכינה שורה בו, פרוש - לא,
- 20 שבבית המקדש השני לא היתה השראת השכינה כלל, אלא

ליקוטי אמרים

- 21 הכוונה: מדרגת שכינה
- 22 שהיתה שורה בבית
- 23 ראשון שלא בדרך
- 24 השתלשלות העולמות,
- 25 - אותה מדרגת השכינה
- 26 - לא היתה שורה בבית
- 27 השני, אלא בחינה קטנה
- 28 יותר של שכינה, שאינה
- 29 בערך כלל למדרגת
- 30 השכינה שבבית ראשון,
- 31 אלא בבית שני היתה
- 32 שורה - השכינה, בדרך
- 33 השתלשלות והתלבשות
- 34 מלכות דאצילות - כפי
- 35 שהיא מתלבשת במלכות
- 36 דבריאה, ודבריה -
- 37 מלכות של עולם
- 38 הבריאה, במלכות
- 39 דיצירה, ודיצירה -
- 40 ומלכות של "עולם היצירה" כפי שהיא מתלבשת בהיכל
- 41 קדשי-קדשים העשיה, - בחכמה-בינה-דעת, הנקראת
- 42 "היכל קדשי-קדשים", של עולם העשיה, וקדשי-קדשים
- 43 העשיה - בלי ההתלבשות של מלכות של "עולם העשיה", היה
- 44 מתלבש בקדשי-קדשים שבבית המקדש שלמטה, ושרתה
- 45 בו - בבית המקדש השני, השכינה - אותה מדרגת שכינה
- 46 של מלכות דיצירה התלבשת בקדשי-קדשים העשיה, ולכן
- 47 מפני שבקדשי-קדשים שבבית המקדש, היתה השראת
- 48 השכינה, לא היה ראשי שום אדם לפני שם, - בקדשי-
- 49 קדשים שבבית ראשון ושני, לבד בהן גדול - היה מותר לו
- 50 להיכנס שם, ביום הכפורים. ו"משחרב בית המקדש - כולל

- גם "היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש, הרי באיזה היכל של
- קדשי-קדשים מתלבשת השכינה? שהרי, כאמור, התלבשות
- השכינה היא רק ב"היכל קדשי-קדשים" שהוא לבוש לאור
- השכינה - יסביר רבנו הזקן להלן, שתורה ומצוותיה הן הם
- "היכל קדשי-קדשים"
- וה"לבוש" לאור השכינה,
- אין לו להקדושי-קדוש
- הוא בעולמו אלא ד'
- אמות של הלכה
- בלבד, - תורה, היא
- "היכל קדשי-קדשים"
- המאחדת את הקב"ה עם
- העולם, ש"הקדוש", אור
- שהוא קדוש ומובדל, אור
- השכינה, יהיה "ברוך"
- (מלשון המשכה) - יימשך
- בעולם. ו"אפילו אחד
- שיושב ועוסק בתורה -
- שכינה עמו", בראיתא -
- כמו שכתוב בברכות
- פרק קמא, - בפרק
- ראשון של מסכת ברכות²⁰
- פרוש "שכינה עמו" -

- שבהיותו נברא של עולם הזה הגשמי, מאיר בו אור השכינה, -
- באיוז מדרגה של הארת השכינה, מדובר? - בדרך
- השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות במלכות
- דבריאה ויצירה ועשיה. - שלא כהשראת השכינה בקדשי-
- קדשים (אפילו) של בית שני, שלא היתה עלידי התלבשות
- במלכות ד"עשיה". ההבדל שבין השראת השכינה שבתורה
- לבין המשכת והארת השכינה בעולם בכלל, שבאה גם כן דרך
- אותו סדר השתלשלות - מתבטא בכך שבעולם, זה בא עלידי
- לבוש של "קליפת נוגה", מה-שא"כ בתורה ומצוות. טעמו של
- דבר, מדוע השראת השכינה שעלידי תורה, צריכה גם כן
- לעבור דרך ההתלבשות במלכות של "עולם העשיה" - יוסבר

בארוכה באגה"ק סכ"ט. וְתַרְיָג – 613, מִצּוֹת הַתּוֹרָה עִם
שֶׁבַע מִצּוֹת דְּרָכֵינָן בְּגִימַטְרִיא "כְּתָר", 620, שְׁהוּא רְצוֹן
הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא – רצון נקרא כתר, כי רצון הוא ענין של
מקיף, כמו הכתר שהוא מקיף על הראש והמוחין – ראה
בארוכה לקמן ב"אגרת
הקודש" סימן כ"ט,
הַמְלִכָּש – הרצון העליון
מלובש, בְּחֻכְמָתוֹ
יְתִבְרָךְ, – כלומר: לזה
שהתורה היא חכמתו
יתברך – שבירידתה
בהשתלשלות העולמות,
היא מהווה "חיכל קדשי"
קדשים" לשכינה –
מיתוסף כאן גם הענין של
רצון העליון שהוא

ליקוטי אמרים

מעשיות וגם התלויות בדבור ומחשבה כמו ת"ת ובהמ"ו
וק"ש ותפלה הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי
ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לבד עד שיוציא
בשפתו וק"ל דעקימת שפתו הוי מעשה ותרי"ג
מצות התורה עם שבע מצות דרבנן בגימטריא כת"ר
שהוא רצון העליון ב"ה המלובש בחכמתו יתברך
המיוחדות באור א"ס ב"ה בתכלית היחוד וה'
בחכמה יסוד ארץ היא תורה שבעל פה דנפקא
מחכמה עילאה כמ"ש בזהר דאבא יסוד ברתא.

למעלה מחכמה, וזהו במיוחד ב"דבר הלכה" ומצוות שהם רצון
הקב"ה, הַמִּיחָדוֹת – חכמתו ורצונו יתברך, כְּאוֹר אֵיין־סוף
בְּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיְחוד. – בהקשר למה שלמדנו שתורה
באה מ"חכמה עילאה" – יסביר רבנו הזקן להלן, שגם תורה
שבעל־פה באה מ"חכמה", ובלשון ה"תניא": וְ"ח" בְּחֻכְמָה יִסֹּד
אַרְצֵי" – הִיא תּוֹרָה שֶׁבַע־לִפָּה – שנקראת "ארץ", ו"ארץ" זו
"יסוד" הקב"ה ב"חכמה", דִּנְפָקָא – "ארץ" זו, שהיא תורה
שבעל־פה, יוצאת מִחֻכְמָה עִלְיָה – מחכמה העליונה, כְּמוֹ
שְׁכִינָתוֹ בְּזֵהר ד' אָבָא – חכמה, יִסֹּד בְּרִתָּא – מלכות; שהיא
תורה שבעל־פה, "מלכות פה, תורה שבעל־פה קרינן לה".

להלן, שהוא, מפני שהמצוות והתורה, הן ברובן הגדול, מצוות
מעשיות – מצוות שיש לעשותן ב"מעשה" – הרי שאור השכינה
בא כאן בענין של "מעשה" ו"עשיה", לכן זה צריך להיות על־ידי
התלבושות גם ב"מלכות" שב"עולם העשיה", כִּי תַרְיָג – 613,

מִצּוֹת הַתּוֹרָה, רָפָן

כְּבָלָן הֵן מִצּוֹת

מַעֲשִׂיּוֹת, וְגַם – המצוות, 1
הַתְלוּיּוֹת בְּדַבּוּר 2
וּמַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ תַלְמוּד 3
תּוֹרָה וּבְכָרֶת הַמִּזוֹן 4
וְקִרְיַאת־שֹׁמֵעַ וְתַפְלָה – 5
שהגם שמצוות אלו 6
קשורות במחשבה – 7
לחשוב ולהבין מה 8
שלומדים ולחוש ולהרגיש 9
בכוונה שבקריאת שמע 16

ושבתפילה – הרי שאין הן לכאורה שייכות ל"עשיה", הָא קַיָּמָא
לָן – מקובל עלינו, ד' הרהור לאו כדבור דמי", – מחשבה
איננה כמו דיבור, וְאִינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְכוּנָה לְבַד
– גם לא בהרהור הקרוב לדיבור, לחשוב כיצד לדבר, שזה נקרא
20 "הרהור", עַד שְׁיוּצֵא בְּשִׁפְתָיו, וְקַיָּמָא לָן – ומקובל עלינו
21 באופן הברור ביותר, ד' עֲקִימַת שִׁפְתָיו – בשעת הדיבור, הֵוִי
22 – הוּא, מַעֲשֶׂה" – כך, שגם במצוות אלו, ישנו הענין של מעשה
23 ועשיה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועדיין צ"ל הדיוק דד"א
24 של הלכה דוקא בא במקום קה"ק, ולא עוסק בתורה סתם אף
25 שגם אז השכינה עמו – ומבאר שבזה יש גם מעלת הרצון, – 26

יום שבת קודש ה' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 148, וז"ש הינוקא... עד עמ' עה, ית' וית'.

תורה ומצוות: כמו ב"פתילה" גשמית, שהחלק העליון שלה –
נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל־ידי תורה ומצוות, נשרפים
הלבושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש
של אור השכינה, על־ידי המחשבה, דיבור ומעשה של תורה
ומצוות; ולכן, על ה"שמן"
להתבטא ב"עובדין טבין",
מעשה המצוות, הבאים
מחכמתו יתברך, ולא די
בתורה בלבד (שהיא הרי

ליקוטי אמרים

וז"ש הינוקא דנחורא עילאה דאדליק על רישיה היא
שכינתא אצטריך למשחא פי' להתלבש בחכמה הנק'

חכמה) שתשמש ל"שמן", כי מעשה המצוות דוקא מביאים לכך
שאור השכינה יימשך ב"פתילה" – בנפש החיונית, וזאת על־ידי
שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו.
ובלשון ה"תניא": וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר הַיְנוּקָא: – ב"זוהר", מובא לעיל
בפרק ל"ה: דְּנִהוּרָא עֲלָא דְאֲדִלִיק עַל רִישִׁיה" – הִיא
שְׁכִינָתָא – "אצטריך לְמַשְׁחָא", – האור העליון המאיר על
ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" – צריך ל"שמן", פְּרוּשׁ
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּחֻכְמָה, הַנִּקְרָאת "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קִדְשׁ", – "קדש"

53 להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת
54 ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר
55 על ראש האדם – צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינן
56 עובדין טבין" – ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות; בכל
57 מקום מציין "שמן" את
58 הענין ה"חכמה" – איזו
59 שייכות, איפוא, יש 10
60 למעשה המצוות, 11
61 ל"חכמה" הנקראת

62 "משחא" – שמן? – יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש
63 בחכמה, שהיא שמן, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור
64 השכינה, והיא החכמה המלובשת בתורה; ברם, כדי להמשיך
65 את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי – צריכים לא
66 רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתילה" שהיא
67 (על־ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה)
68 תחזיק עצמה בנר – ה"פתילה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית
69 המחזיקה את הגוף, בחיים גשמיים, זוהי הפתילה הנשרפת על־ידי

ליקוטי אמרים

40 שהדבר בצדיקים, אלא רק הלבושים, מחשבה, דיבור ומעשה
41 של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב עלידי מחשבה, דיבור
42 ומעשה של התורה והמצוות שלהם – וביחס ל"בינונים" זה
43 נקרא כליון ה"פתילה", של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת
44 לאור ולקדושה. **כִּי עַל־**
45 **יְדֵי הַתְּהַפְּכוּת נֶפֶשׁ**
46 **הַבְּהִמִּית הַבָּאָה מִקְּלִיפָה**
47 **נִגְהַ מִחֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא**
48 **וְכוּ' – הַנִּהפְּכָת מִחוּשֶׁךְ**
49 **הַקְּלִיפָה לְאוֹר הַקְּדוּשָׁה,**
50 **נִעֲשֶׂה בְּחִינַת "הַעֲלָאת**
51 **מִן הַנִּקְבִּין", – כִּפִּי**
52 **שֶׁכֶּר לְמַדְנָה, וְהַכּוֹנֵנָה**
53 **לְהַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁהַעֲבוּדָה**
54 **שֶׁל הַמַּקְבֵּל, מְעוֹרֶרֶת**
55 **לְמַעַלָּה, לְחֻמְשֵׁי אֹר**
56 **הַשְּׂכִינָה, – לֹא רַק שֶׁמֶךְ**
57 **חֲכָמָה – תּוֹרָה – שֶׁהִיא**
58 **כֹּלִי לְאוֹר הַשְּׂכִינָה,**
59 **"לְקַלּוֹט" אֶת הָאוֹר, אֲלֵא**
60 **הִיא מְמַשִּׁכָּה אֶת אֹר**
61 **הַשְּׂכִינָה, הִיא בְּחִינַת**
62 **גִּלּוֹי אֹר אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ**
63 **הוּא, עַל נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית**
64 **שֶׁבְּמִחִין שֶׁבְּרָאֻשׁוֹ –**
65 **שֶׁלֹּכַן אֹמֵר ה'ינוקא** "ההוא נהורא דעל רישיה" – האור שעל
66 ראשו (על המוחין) של יהודי – "איצטרין למשחא" – צריך
67 ל"שמן", "אינון עובדין טבין" – ואלה הם מעשים טובים, וְכוּ'
68 יוֹכֵן הַיָּטֵב מִה שֶׁכָּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֵלָה הוּא",
69 – כלומר: כמו שאיראפשר לאש להיאחז בדבר, רק עלידי
70 שאותו דבר נשרף ונבלה עלידי האש – כך מאיר אור השכינה,
71 שה' יהיה אלקיך – אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי – הרי זה
72 דוקא עלידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את
73 הפתילה של הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה
74 מקליפה – נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, וְכוּ' **שֶׁנֶּחֱבָא**
75 **בְּמָקוֹם אַחֵר** – שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את
76 עצמו להקב"ה, ומתבטל ממציאותו – כמו דבר ש"נשרף"
77 ומאבד את מציאותו – דבר זה דוקא ממשיך עליו את אור
78 השכינה:

1 זה "חכמה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶה־ר – ש"שמן משחת קדש" הוא
2 "חכמה" – ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמן", כלומר:
3 עליו להתלבש בחכמה שהיא הלבוש, הכלי, לאור השכינה –
4 וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: **וְ"אינון עובדין טבין"**
5 – ואלה (השמן) הם,
6 מעשים טובים, מעשה
7 המצוות, הֵן תְּרִי"ג –
8 613, מִצְוֹת – לכאורה,
9 צריך להבין: איזו שייכות
10 יש למעשה המצוות –
11 ל"שמן", חכמה? אלא,
12 מפני שהן תְּרִי"ג המצוות,
13 הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמְשֵׁי
14 הַתְּקָרָה, – ומדוע לא
15 מספיקה לכך, תורה
16 בלבד, שהיא שמן, חכמה,
17 וצריכים גם ל"עובדין"
18 טבין" – למעשה המצוות
19 הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמְשֵׁי
20 הַתְּקָרָה, אֹר הַשְּׂכִינָה
21 בְּפִתְּיָלָה, הִיא נֶפֶשׁ
22 הַחִיּוֹנִית שֶׁבְּגוֹף,
23 הַנִּקְרָאת פְּתִילָה עַל־
24 דְּרָף־מֶשֶׁל. כִּי כְּמוֹ
25 שֶׁבִּנְר הַנֶּשְׁמִי הָאוֹר
26 מֵאִיר עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן וְשִׁרְפָת הַתְּפִילָה הַנִּהפְּכָת לֹא־ש – כָּךְ
27 אֹר הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית – שהיא "נר" – נר
28 ה' נשמת אדם", עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית וְהַתְּהַפְּכוּתָהּ
29 מִחֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא – מחושך (הקליפה) לאור (הקדושה),
30 וּמִמְרִירוֹ לְמִתְקָא – ממרירות (הקליפה) למתיקות (הקדושה)
31 בְּצַדִּיקִים, – שבהם הדבר כך, כאמור לעיל פרק י', שהם
32 מהפכים את מהות ועצמות נפש הבהמית, מדותיה ושכלה,
33 מרע לטוב וקדושה, או לְפָחוֹת עַל־יְדֵי בְּלִיּוֹן לְבוּשִׁיהָ – של
34 הנפש הבהמית, שֶׁהֵן מִחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, – שהיו לפני כן
35 לבושים של הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה,
36 וְהַתְּהַפְּכוּתָהּ מִחֲשָׁבָה קְלִיפּוֹת לְאוֹר ה' אֵיין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
37 – הַמִּלְבָּשׁ וּמִיַּחַד בְּמִחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת
38 הַתּוֹרָה, בְּבִינּוּנִים – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שב"בינונים" לא
39 נהפכות מהות ועצמות הנפש הבהמית לטוב ולקדושה, כפי

7. דברים ד, כד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להנדפס בלקו"ת ר"פ אחריי".

יום ראשון

יום רביעי

כח אייר, מג לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.

תניא: פרק נב. וכמו . . . "עג" האור מהשמש.

באחד החזיונות לילה שראה ה"צמח צדק" את רבנו הזקן, בתוך שלשים להסתלקותו, אמר לפניו המאמר "על שלשה דברים העולם עומד". אחרי המאמר, אמר לו: "איש מזריע תחלה יולדת נקבה" – זהו אמר. "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר" – זהו אתה.

יום שני

יום חמישי

כט אייר, מד לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"ק.

תניא: אבל השכינה . . . "עג" השמש בלבד.

עלית הנשמה היא שלש פעמים בכל יום בהג' תפלות, ובפרט נשמת הצדיקים דילכו מחיל אל חיל. ודבר ודאי, אשר בכל עת ובכל מקום קדוש היותם, נושאים רנה ותפלה בעד המקשרים אליהם ואל פקדתם ושומרים פקדיהם, ובפרט בעד תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, להנשע בגשמיית וברוחניות.

יום שלישי

יום ששי

א סיון, מה לעומר, ר"ח

ה'תש"ג

עד י"ב בחדש – וצד בכלל – אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: במדבר, ששי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.

תניא: ומהו הלבוש . . . "עג" התורה.

"זרוק חוטא לאוירא, אעקריה קאי" [=זרק מקל לאויר – על 'עקרו' למקורו הוא תמיד יחזר]. נחלה בלי מצרים הנחילו אבותינו רבותינו הקדושים לכבוד חסידים הראשונים, אשר בני בניהם ובני בנותיהם לדורותיהם, באיזה מדינה וסביבה שיהיו, יהיה אצלם אותו ה"עקריה", והוא המשכת פנימיות הלב אל צור מחצבתו. לפעמים ה"עקריה" מכסה ונעלם בכמה לבושים, וזאת היא עבודת החפץ בחיים, להסיר את הכסויים ולקבע לו זמני למוד בתורת החסידות ולנהג במנהגי עדת החסידים.

יום רביעי

שבת

ב סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: ובירידתה . . . בשם שכינה.

אנא בכח – דקבלת שבת – אומרים בלחש.
ופרוש עלינו כו' – בקבלת שבת – בצמידה.

בשנת תקפ"ט חל שבת פרשת במדבר ה' בסיון. קדם הדלקת נרות של שבת אמר ה"צמח צדק" מאמר "שאו את ראש גו' אבותם". פרש 'שאו' כפרוש הרב אבן-עזרא, מענין "כי תשא את ראש". ובאור הענין, שעל-ידי עבודת הארת הנשמה שבגוף, נעשה עליה בראש ועצם הנשמה כמו שהיא למעלה. והסביר כמה פסוקים ומאמרי זהר ומדרש. בשבת בצהרים אמר רבנו הדרוש "וארשתיך לי לעולם" ובאורו שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום א' דחג השבועות אמר רבנו את

הדרוש "וספרתם לכם" ובאורו – שגדפסו ב"לקוטי תורה". ביום השני דחג השבועות בסעודת יום-טוב אמר רבנו את הדרוש "והחכמה מאין תמצא", והוא באור השני בענין "תספרו חמשים יום" הגדפס ב"לקוטי תורה".

ה'תש"ג

ג סיון, מז לעומר

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: יח-כב.

תניא: פרק נג. והנה . . . -148" ל"ח.

בשהספרו בימי הגבלה, קדם ערב חג השבועות, לא היתה רוח אדוני-אבי-מורי-ורבי (הרש"ב) נוחה מזה. המעיין בשיטת 'תוספות' דבור-המתחיל "תורה" (שבת פט. א) יבין, שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, וה' יתברך מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

ה'תש"ג

ד סיון, מח לעומר

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.

תהלים: כג-כח.

תניא: ובבית שני . . . -148" ברתא.

חג השבועות הוא זמן המכשר לעשות הכל לטובת למוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

ה'תש"ג

ה סיון, עחה"ש, מט לעומר

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: וז"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאס דארף מען אליין. דאס איז געווען די גאנצע תורה. דער צ"צ האט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאגט געווארען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואס זיי קענען הייליג מאכען דעם היינט און דעם מארגען, אבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואס דאס דארף מען אליין.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבנו הזקן 'תורה':

"וקדשתם היום ומחר גו'". "וקדשתם היום ומחר" זהו מלמעלה, אבל "וכבסו שמלותם" זה צריך [לעשות] לכד. זו היתה כל ה'תורה'. ה"צמח צדק" באר: "וקדשתם" נאמר למשה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא – שהם יכולים לקדש את ה'יום' ואת ה'מחר'; אך נחוץ לכך "וכבסו שמלותם" – לבושי מחשבה דבור ומעשה, שזה צריך [לעשות] לכד.

'תורתך קבע ומלאכתך עראי' – בידוע כל התורה יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

תעשה עראי."

וזהו שכתב הרמב"ם כאן שקיום מצוות תלמוד תורה כדאוי הוא באופן של "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי", אף אם למד כבר את התורה כולה, והעושה מלאכתו קבע כדי לקנות עושר אינו מקיים 'לא ימוש... והגית'.

אמנם, מה שכתב הרמב"ם כאן "דרכה של תורה, פת במלח תאכל... וחיי צער תחיה" אינו חובה אלא למי שרוצה "להיות מוכתר בכתרה של תורה", "אבל מי שאינו רוצה להיות מוכתר, רק לקיים מצוות-עשה... שהן חובה" יכול לעסוק במלאכה "כדי צרכו לדי מחסורו" באופן של "תורתך קבע ומלאכתך עראי", כי לא מצאנו "שחייבה תורה לסבול חיי צער", כמו שכתבו התוספות (בבא קמא ט, ב. ד"ה אילמא) ש"אין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג, אפילו לא ימצא תפוח והוא מצוה עוברת, ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב, ואמרינן נמי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש".

(שלחן ערוך אדה"ו הל' ת"ת פ"ג ק"א א)

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכות ו-ז: **מִי שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ כְּרָאוּ... לֹא יוֹשִׁים עַל לְבוֹ שִׁיקָנָה תוֹרָה עִם הָעָשָׂר... אֵלָּא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבֵּעַ, וּמְלָאכְתְּךָ עֲרָאִי.**

בתלמוד תורה יש שתי מצוות: א. "ולמדתם אותם..." (דברים ה, א) היא מצוות ידיעת התורה, כי "התלמוד מצד עצמו הוא גם כן מצוות-עשה אף אם לא היה מביא לידי מעשה" (הל' תלמוד תורה לאדה"ו פ"ד ה"ב). ב. "לא ימוש ספר התורה הזה מפין, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח), "ואפילו מי שלמד כבר כל התורה כולה... חייב לקיים 'הגית בו יומם ולילה' ממש" (שם פ"ג ה"ז).

והנה, לדעת רשב"י (מנחות צט, ב) אם למד כבר את כל התורה יכול לעשות מלאכתו קבע ותורתו עראי, ולקיים 'הגית בו יומם ולילה' בקריאת שמע שחרית וערבית. ולדעת רבי ישמעאל, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" (שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליכטל מדברי תורה – רש"י ברכות לה, ב) ומכל מקום חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, כדברי רבי אחא (יומא יט, ב) שדורש 'ודברת בס' (דברים ו, ז) – "עשה אותך קבע ואל

מתי יכול הרב למחול על כבודו יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

מהמסופר בגמרא (סנהדרין פד, ב) שרב לא הניח לבנו להוציא לו קוץ מבשרו שמה יגרום לו חבלה ובנו יעבור על איסור (כיבוד אב), ואם האב יכול למחול על בזיונו מדוע לא הניח רב לבנו להוציא את הקוץ, הרי יכול היה למחול על כבודו? אלא מכאן שבפעולה הנעשית דרך בזיון אין כבוד האב נמחל. וכך גם החכם אינו יכול למחול על בזיונו.

ומוסיף ה'שירי ברכה' (יור"ד סי' רמ סק"ח):

מסופר בגמרא (קידושין לב, א) שרב הונא קרע בגד משי של בנו כדי לנסותו אם מכבדו כראוי ולא יכעס עליו, ומבואר שרב הונא לא חשש שבנו יכעס עליו ויאמר לו דברים שלא בדרך כבוד ויעבור על מצות כיבוד אב, כי רב הונא מחל על כבודו. ולכאורה משמע שגם על בזיון יכול האב למחול!

אך סיים שיש לחלק בין דיבורים מתוך כעס (שיחנן ויהיו נגד כבודו) שעליהם יכול למחול, לחבלה בגופו שעליה אינו יכול למחול.

הלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה יג: **אִם עַל פִּי שֵׁשׁ רְשׁוֹת לְחַכֵּם לְגִדּוֹת לְכַבְדּוֹ, אִינוּ שֹׂכְחִים לְתַלְמִיד חֻכְמִים לְהַנְחִיג עֲצָמוֹ בְּדָבָר זֶה... וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידֵי הָרִאשׁוֹנִים – שׁוֹמְעִין חֲרָפָתוֹ, וְאֵינָם מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׂמוּחִלִּין לְמַחְרָה וְסוֹחֲחִין לוֹ**

כתב הריב"ש (בשם הראב"ד, הובא בכס"מ): אף שאמרנו (קידושין לב, א) 'הרב שמחל על כבודו – כבודו מחול', זהו רק בענינים שחייב אדם לנהוג בו כבוד, כגון לעמוד בפניו וכדומה, אבל על בזיונו, היינו להתיר לומר לו דברי חירופים וגידופים – אינו יכול למחול, ואדרבה אסור לו למחול כי זהו בזיון התורה. ועל זה אמרו חז"ל (יומא כג, א) שתלמיד חכם צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש, וכמו שהאב יכול למחול לבנו על כבודו (הל' ממרים פ"ו ה"ח) אך אינו יכול למחול על דברי חירופים וגידופים.

וה'טורי אבן' (מגילה כח, א ד"ה אל תקרי) הביא ראיה לזה

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב ציור השמש והירח

ויש לפרש כי איסור יצירת דמויות אלו נקבע כפי מראית לעיני האדם, ולכן החמה והלבנה הנראים לעינינו (מחמת המרחק) כחלקים מתבנית נוף הרקיע (ולא כעצמים בולטים) אסור לציירם גם כן, אולם את דמות האדם אסור לצייר דווקא באופן בולט, כפי שאנו רגילים לראות דמות אדם (ראה כס"מ בשם הר"ן, ר'בית יוסף' יור"ד סי' קמא).

ולכן אסור לצייר את הלבנה גם לא כעיגול מלא (ע"ז מג, א), ואע"פ שאין זו צורתה האמיתית, מאחר ובתחילת החודש היא נראית לעינינו כן, אסור לציירה גם באופן זה (ראה פני

הלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה יא: **וְכֵן אִסּוּר לְצוּר דְּמוֹת חֲמָה וּלְבָנָה... וּלְאֵפֶלּוֹ עַל הַלּוּחַ.**

לגבי צורת אדם, כתב הרמב"ם (לעיל ה"י) שאסור ליצור צורה בולטת אך ציור רגיל מותר, אבל לגבי ציור דמות חמה מדגיש בהלכה זו שאסור לצור "אפילו על הלוח", היינו ציור רגיל שאינו בולט.

והר"ן (הובא בכסף משנה) תמוה: הרי שני האיסורים נלמדים מאותו הפסוק, "לא תעשון אתי" – "כדמות שמי המשמים לפני במרום", ומניין לחלק ביניהם?

יהושע ר"ה כד, א), וכן אסור לצייר כוכבים כעגול שיוצאים ממנו קרניים כפי שהם נדמים לעינינו, למרות שבעצם הם עגולים (חוט שני עמ' רלה ואילך).

ויש שדייקו כן מלשון הרמב"ם שלגבי ציור אדם כתב (בהל' י) שאסור לעשות 'צורת אדם', ואילו כאן כתב שאסור לצור 'דמות חמה ולבנה', היינו שאסור ליצור כל צורה שיש בה דמיון לחמה או ללבנה (עטרת צבי ע"ז מג, ב).

ויש שדנו האם יש להחמיר גם בציור חלק מהשמש (כמו לגבי הירח) שהרי כך היא נראית לעינינו בתחילת שקיעתה, ובשול"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קלה) כתב שיש להקל בזה, משום שבאופן רגיל השמש נראית לעינינו בשלימותה, ובשעת שקיעתה נכנסת בחלקה תחת האופק רק משום דבר חיצוני המסתירה, והאסור הוא לצייר כפי שנראית לעינינו כשאין דבר המסתיר.

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

מדוע עיר הנידחת לא נסקלת?

דין התורה "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" לא מתייחס לאנשי העיר כיחידים שעברו עבודה-זרה אלא ל'יושבי העיר' כציבור, כי בטלה מציאותם בתור יחידים שעברו עבודה-זרה ונעשו מציאות חדשה של ציבור העובר עבודה-זרה. ולכן אין להעניש אותם בסקילה שהיא עונש היחיד העובר עבודה-זרה, כי משעה שנעשו 'עיר הנידחת' בטל מהם דין היחיד ויש עליהם דין ציבור שעונשו בסיף. אמנם, אף שלגבי חטא עבודה-זרה בטל מהם דין יחידים, בנוגע לעבירות אחרות נשאר עליהם דין יחידים, ולכן "מדחי העיר הנידחת בסקילה" למרות שהם חלק מאנשי העיר (להלן ה"ב), כי לעניין זה לא בטלה מציאותם בתור יחידים, ועונשם כעונש המדיח, בסקילה.

(לקוטי שיעורים ט, עמ' 109)

הלכות עבודה-זרה פרק ד, הלכה א: ואנשי העיר המדיחין, נהרגין בסף.

יחיד שעבר עבודה-זרה עונשו בסקילה, אבל כאשר העיר כולה (או רובה) עברה עבודה-זרה – "נהרגין בסיף". לכן, כל עוד מיעוט אנשי העיר עברו עבודה-זרה הרי הם כיחידים שעברו עבודה-זרה ודינם בסקילה (להלן ה"ב) ורק כאשר רוב אנשי העיר עברו עבודה-זרה (ובתנאים מסוימים) – נהרגין בסיף. ויש לתמוה:

כלל הוא ש"כל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה" (הל' סנהדרין פ"ד ה"ה), וכיון שאנשי עיר הנידחת נתחייבו שתי מיתות: (א) סקילה בהיותם יחידים העובדים עבודה-זרה. (ב) הרג, בהיותם אנשי עיר הנידחת – למה אינם נידונים בחמורה, שהיא סקילה?

והביאור:

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

חומרת איסור עבודה-זרה

פרוטה. ב. אם בעתיד יהיה ניתן להפיק מהאפר הנאה בשווי פרוטה אכן יכול לקדש ב'נשרפין', ומה שאמרו שאין לקדש באיסורי הנאה הוא כאשר גם כשהיו אפר לא יהיה בהם שוה פרוטה.

ועל התירוף השני, הקשה הרשב"א מדברי התוספתא (קידושין ד, ז): "המקדש באשירה ופירותיה, בעיר הנידחת וביושביה... אינה מקודשת", נמצא ש"אף על פי שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משווה פרוטה – אינה מקודשת", היפך דברי התוספות שאם יש שווי פרוטה באפר של איסורי הנאה מקודשת?

וה'שער המלך' (חמץ ומצה ג, יא) מיישב: "הרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין, הא קתני בברייתא דאפרן אסור, וכתבו התוס' בסוף תמורה דהאי טעמא משום דכתיב 'ולא ידבק'..." כלומר, באשירה ועיר הנידחת יש איסור מיוחד (הנלמד מהפסוק "ולא ידבק") שגם האפר אסור בהנאה. ולכן, גם אם יש בו יותר משווה פרוטה אינה מוקדשת.

הלכות עבודה-זרה פרק ז, הלכה י: עבודה זרה או אשירה שנשרפה, אפרה אסור בהנאה.

וכתבו התוספות (תמורה לד, א ד"ה הנשרפין) שהלכה זו, שאשירה אסורה לעולם וגם אפרה אסור, מקורה מהכתוב (דברים יג, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן דעת רש"י (חולין פט, א) לענין אפר עיר הנידחת שגם הוא אסור לעולם, והדבר נלמד מהפסוק 'ולא ידבק'.

והנה, שנינו (קידושין נו, ב): "המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה... אינה מקודשת". ופירש רש"י שאי אפשר לקדש בהם משום שאסורים בהנאה.

והקשו התוספות (פסחים כט, ב): מדוע אינה מקודשת והרי "כל הנשרפין – אפרם מותר" ואם-כן אפשר לקדש גם באיסורי הנאה, שהרי לאחר השריפה יכול להשתמש באפרם ובהנאה זו הוא מקדש!

ותרצו: א. כיון שכעת אין בדברים אלו שוה פרוטה, אינו יכול לקדש בהם גם אם בעתיד אולי כן יהיה בהם שוה

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

מתי אין לחפש טעם למצוות?

שהתורה אסרה גילוח פאות הראש מפני שכך עושים עובדי עבודה-זרה – אינו מפורש בתורה ו"אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם". וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכוונת הטור כך היא:

הלכות עבודה-זרה פרק יב, הלכה א: אין מגלחין פאתי הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה-זרה וכו'. וכתב ה'טור' (יו"ד סי' קפא) כי הטעם שכתב הרמב"ם –

להתיר לגלח פאות הראש כאשר הדבר נדרש משום 'שלוש מלכות', כי לצורך זה התירו דבר האסור משום חוקות הגויים ואמרו כי "מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם – מותר בכל" (יו"ד סי' קצח ס"ב). ועל כך חולק הטור, ולדעתו האיסור להידמות לעכו"ם הותר משום 'שלוש מלכות' רק בדבר האסור משום חוקות הגויים, ואילו איסור גילוח פאות הראש שלא מפורש בו שהוא משום חוקות הגויים, אין להתירו משום שלוש מלכות. ואי אפשר לומר שהיות ואין אנו יודעים טעם אחר נפרש מעצמנו שטעם האיסור הוא משום חוקות הגויים (ונתיר משום שלוש מלכות) – כי "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן" ואין להתיר גילוח הפאות משום שלוש מלכות.

מדברי הרמב"ם שמחדש טעם למצוה זו משמע שאם לא נדע טעמה לא נהיה מצווים לקיימה, ואין הדבר כן אלא מצוות מלך היא ועלינו לעשותה אף אם לא נדע טעמה. ותמה על זה ה'בית יוסף': וכי יעלה על דעת שהרמב"ם רצה לומר שאין לקיים המצווה אלא אם כן נדע טעמה, ו"מי יחוש לכבוד התורה יותר ממנו?", אלא ודאי גם לדעתו "כל חיובי התורה גזירת מלך הם", אלא כל שאפשר למצוא טעם למצווה נפרש את טעמה.

וכתב הט"ז (יו"ד שם סק"א) על דברים אלו: "חסדו שלום שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם, שאין צריכים לקיים את המצווה כל שאין אנו יודעים את הטעם" אלא כך מתפרשים הדברים:

הרמב"ם הסביר שהאיסור לגלח פאות הראש הוא מפני שדרך עובדי עבודה-זרה וכמריהם לעשות כן, ואם כן יש

שבת קודש ה' סיון ה'תשפ"ב

כוח הדיבור

זה מעיק לו ומעורר בו בושה. שכן, עם היות הדיבור ענין חיצוני הרי הוא קשור למהותו הפנימית של האדם (ולכן האדם נקרא 'מין המדבר'). וכך גם לענין הוידוי, הבא בדיבור: גם אם האדם עדיין "לא גמר בלבו לעזוב", הרי באומרו את נוסח הוידוי "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך כו'" (לעיל פ"א ה"א), הדיבור מעורר בו רגשי בושה וחרטה על העבר (ובכלל זה בושה על שדיבורו אינו בהתאם לתחושתו בלב).

ולכן, גם אמירת הוידוי כשלעצמה נחשבת דבר טוב בדוגמת הטבילה, שהיא פעולה שיש בכוחה לטהר, והחיסרון הוא רק בכך שבלבו הוא עדיין קשור לחטא בדוגמת הטובל ושרץ בידו שאינו טהור "עד שישליך השרץ", ובענין הוידוי – עד שיגמור בלבו לעזוב את החטא.

(לקוטי שיחות כ"ז עמ' 211)

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ג: כָּל הַמְתוּדָה בְּדָבָרִים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְעֻזּוֹ – הָרִי זֶה דּוּמָה לְטוֹבָל וְשָׂרֵץ בְּיָדוֹ, שֶׁאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלָתָ עַד שֶׁיִּשְׁלֹךְ הַשָּׂרֵץ.

וצריך להבין:

הטובל ושרץ בידו אמנם אינו נטהר (שהרי 'שרץ בידו'), אבל יש כאן לפחות פעולה של טבילה ('טובל'), שהיא פעולה שבכוחה לפעול טהרה. אבל "המתווה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב", אפילו לא עשה פעולה של וידוי שהרי כל ענינו של הוידוי הוא "להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו" (לעיל הל' א), ואם "לא גמר בלבו לעזוב" אין כאן מעשה של וידוי כלל והרי זה דומה למי שמתחזקת לא נכנס לטבול ומה פשר הדמיון ביניהם!

והביאור:

אחת התכונות של כוח הדיבור היא שכאשר האדם מדבר בפיו דבר שהוא ההיפך לגמרי מתחושתו בליבו פנימה, הרי

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מל"ג בעומר, הוא יומא הילולא דרשב"י. וידוע המובא בכ"מ בדא"ח בדיוק לשון המורגל בזוהר הקדוש, פתח כו', שהפירוש בזה הוא שהם פתחו הצנור שע"ז תוקל העבודה בזה אל כל הבאים אחריהם, ולכן לפלא שבכל מכתביו אינו מזכיר ע"ד הפצת מעיינות פנימיות התורה ומעיינות הבעל שם-טוב אשר יום ההילולא שלו הוא בחג השבועות זמן מתן תורתנו. ותקותי אשר אין זה חסר אלא בכתב, אבל הענין נעשה בהשתדלות הראוי, כראוי לגודל ערכו ובפרט שהיפך דעת העולם, הנה דוקא בחג השבועות זמן מתן תורתנו, הנה תורת הנגלה ניתנה בנסתר וברמז בעשרת הדברות ותורת הנסתר מעשה מרכבה ראו כל ישראל בנגלה וכדאי במדרש.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח אייר ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

הלכות תלמוד תורה

פרק שני

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

1 א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה,
2 ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה
3 תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד
4 שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו -
5 מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקיים, אלא
6 בהבל⁶ פיהם של תינוקות של בית רבן.

(2) (כבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. (3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. (6) בזכות האד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

7 ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כבן שש כבן
8 שבע, לפי פח הפך ובגן גופו⁷. ופחות מכן שש,
9 אין מכניסין אותו⁸. ומפך אותו המלמד להטיל
10 עליהם אימה⁹; ואינו מפך אותם מפני אויב, מפני
11 אכזרי. לפיכך לא יפה אותם בשוטים ולא
12 במקלות¹⁰, אלא פרצופה קטנה¹¹. ויושב ומלמד
13 כל היום כלו ומקצת מן הלילה¹², כדי לחנכן ללמד
14 ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ
15 מערבי שבתות וימים טובים בסוף¹³ הימים, ובמים
16 טובים¹⁴. אבל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אבל
17 שונים פראשון¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו
18 לבגן בית המקדש¹⁷.

(7) (כבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו).
(8) (שם; כתובות ג.) ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). (9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. (10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שכיחו מכה קלה שלא ייזוק. (12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות

נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו המשיגים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). (13) מאחר חצות היום (סוכה כח.). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימיו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). (14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). (15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו.). (16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). (17) (שבת קיט:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבגן בית המקדש".

דין זה כתב גם בהלכות בית הבחירה "ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבגין" וכפל שם הדין ללמד ענין נוסף, שגדר מצות בניית המקדש בידי אדם אינו רק חובת גברא אלא גם דין ב"חפצא" של בית המקדש שמצד ענינו (ולא רק מצד חיוב הגברא לבנותו) צריך להבנות בידי אדם. ומחדש שם שאין מבטלין התינוקות לבגין הבית (לא רק מחמת חיוב תלמוד תורה שאינו נדחה אפילו בשביל בנין בית המקדש), אף שזהו דין בבנין הבית שגם מצד ה"חפצא" שלו צריך להבנות בידי אדם, בכל זאת אין מקום לבטל תשכ"ר לבגין.

ענין זה שבגין הבית הוא דין בחפצא של ביהמ"ק מוכח גם מההלכה שהביא שם בסמוך "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן אנשים ונשים" והלא מצות בנין המקדש היא מהמצוות שהן חובת הציבור ולא חובתו של כל איש ואיש ועוד, מדוע חייבות בו הנשים והלא בנין הבית הוא מ"ע שהזמ"ג שהרי "אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין ולא בלילה" אלא, שגדר בנין המקדש הוא שצריך להעשות על ידי הציבור "ועשו" - עשית כלל ישראל ולכן שייך לכל ישראל אנשים ונשים. הטעם שהוצרך ביהמ"ק להבנות על ידי אדם יובן על פי מה שכתב הרמב"ן בענין חפירת הבארות על ידי יצחק שיש בהם "רמז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק כו". ובטעם דבריו יש לומר שכשם שהחופר באר אינו יוצר את המים אלא מסיר את העפר והאבנים המכסים עליהם, כך השכינה - "ושכנתי בתוכם" - אינה "נוצרת" על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך הוא לא כל שכן! (20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. (21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מַחַה תִּמְחֶה זָכָר עִמְלָק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זָכָר כתוב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה"! (22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. (23) מרבה בקריאה עמהם. (24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. ומי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁵, מִפְּנֵי אֲמוּתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֲצֵל בְּנֵיהֶם. וְכָל²⁶ אִשָּׁה לֹא תִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁷, מִפְּנֵי אֲבוּתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֲצֵל הַבָּנִים.

(25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. (26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה תִינוּקוֹת לְמִדִּים אֲצֵל מְלָמֵד אֶחָד. הֵיוּ יוֹתֵר עַל עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה, עַד אַרְבָּעִים - מוֹשִׁיבֵין עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוּת²⁸ בְּלִמּוּדָם; הֵיוּ יוֹתֵר עַל אַרְבָּעִים²⁹ - מַעֲמִידִין לָהֶם שְׁנֵי מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת.

(28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא:). (29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחד לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן מִמְּלָמֵד לְמְלָמֵד אַחֵר, שֶׁהוּא מְהִיר³⁰ מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדִקְדוּק. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵיוּ שְׁנֵיהֶם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנֶּהָר מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מְעִיר לְעִיר, אוּ מַצֵּד הַנֶּהָר לְצִדּוֹ אֲפִלּוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקָּטָן, אֶל־אִם כֵּן הָיָה בִּנְיָן בְּרִיא³¹ עַל־גַּבִּי הַנֶּהָר, בִּנְיָן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי³² לִפְלֹ בְּמִהְרָה.

(30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישורונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק. (32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּשִׁים³³ שֶׁבִקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלָמֵד, אֲפִלּוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֹצֵר - אֵין יְכוּלִין שְׂכָנֵיו לְמַחוֹת בְּיָדוֹ³⁴. וְכֵן מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלַמֵּד תִּינוּקוֹת בְּצִדּוֹ, כְּדֵי שְׂכִיבֹאוּ תִינוּקוֹת אַחֲרֵיהֶם לוֹ, אוּ

ידי בנין הבית אלא מתגלת על ידי פעולת האדם בבנינו ולכן בנייתו בידי אדם היא דין ב"חפצא" של ביהמ"ק. משום כך מצינו במשכן ובמקדשות שככל שגדלה בהם פעולת ישראל, גדלה מעלתן והתקיימו משך זמן ארוך יותר.

מעלת הבית הראשון גדלה על מעלת המשכן לפי שהקמת המשכן היתה ". כמשפטו אשר הראת בהר" שהראה הקב"ה למשה ולמדו, וממילא לא היתה עשיתו באופן של יגיעה גדולה משא"כ בבית ראשון, אף שנאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" נעשה הבנין בריבוי בני אדם ובמשך זמן ארוך. ובפרט ע"פ הנאמר בספרי "לשכנו תדרשו . . דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך הנביא" - וכן אתה מוצא בדוד "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באוהל בתי וגו' עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" שהשתדל והתיגע למצוא את מקום המקדש ורק אח"כ נאמר לו מהנביא.

אבל בבנין הבית השני גדלה פעולת ישראל עוד יותר שהרי מעשה הבנין לא בא על ידי התגלות ה' כבמשכן ולא על ידי הוראת הנביא כבבית ראשון כ"א על ידי הרשאת כורש וגם צורת הבנין לא היתה ברורה כבבית ראשון כמ"ש הרמב"ם שאנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל ולכן נתקיים בבית שני "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" שהיה גדול בבנין ובשנים כיון שגדלה בו פעולה האדם. אבל בית שלישי "יהיה מעשה ה' ובנין שמים ולא ישלוט בו חורבן" והוא לפי שבא על ידי ובזכות מעשה ועבודת בני ישראל שלפני זה במשך כל זמן הגלות שזוהי השלימות הנעלית ביותר בענין העשייה והעבודה ולכן דווקא היא הגורמת ומביאה שהבית השלישי יהיה מעשה ה' בקיום נצחי.

לקוטי שיחות חלק 2 עמוד 118.

ג. מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ תִּינוּקוֹת¹⁸ וְיוֹצֵא, אוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת עִמָּהֶן¹⁹, אוּ שֶׁהוּא מְתַרְשֵׁל בְּלִמּוּדָן²⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל "אַרְוֵר עֲשֵׂה מְלָאכָתָה ה' רְמִיָּה"²¹. לְפִיכָף אֵין רָאוּי לְהוֹשִׁיב מְלָמֵד, אֶל־אִם פֶּעַל יְרָאָה²², מְהִיר לְקִרְוֹת²³ וּלְדִקְדָּק²⁴.

(18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). (19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ח אייר - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה צא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. הנה לפניו עשית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על-ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו¹¹; ואם לאו¹² - יעשה המצוה ויחזור לתלמודו.

11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז).
12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ט ט:).

ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד¹³, ואחר-כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים¹⁴: לעולם יעסק אדם בתורה, בין לשמרה¹⁵, בין שלא לשמרה¹⁶, שמתוך שלא לשמרה בא לשמרה¹⁷.

13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). 14) (פסחים נ:). 15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. 16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. 17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו - נוח לו שלא נברא (ברכות יז:).

ו. מי שנשא לבו לקיים מצוה¹⁸ זו פראוי ולהיות מקתר בקתר-תורה - לא נסיח דעתו¹⁹ לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והעבוד באחת²⁰. כן היא דרכה של תורה²¹: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה - ובתורה אתה עמל. ולא עליך הדבר לגמור²², ולא אתה בן-חורין לפטל ממנה. ואם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר לפי הצער²³.

18) של לימוד התורה. 19) מלימוד התורה והתעסקות בה. 20) (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים". 21) (אבות פ"ד, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. 22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שוכר הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שוכר אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. 23) לפום צערא - אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שמה תאמר: עד שאקבץ מומן אחזר ואקרא²⁴! עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא! - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם²⁵; אלא עשה תורתך

1 פדי שיבואו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול 2 למחות בידו³⁵, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו וגדיל 3 תורה ויגדיר"³⁶.

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. 34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. 35) בטענה של הסגת גבול. 36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחרתו (שם).

פרק שלישי

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

א. בשלשה כתרים² נכתרו ישראל: כתר תורה, וכתר כהנה, וכתר מלכות. כתר כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והייתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם". כתר מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה וכסאו בשמש וגדי". כתר תורה - הרי מנה ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר: "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא ויטל. שמה תאמר, שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה - הרי הוא אומר: "בי מלכים ומלכזי ורזזנים יחוקקו צדק, בי שרים ישרו"; הא למדת, שכתר תורה גדול משניהם⁴.

2) (אבדר"ן פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה ימים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח - זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות - זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח - יבוא ויקח". 3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). 4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אמרו חכמים: ממזר תלמיד-חכם קודם⁵ לכהן גדול עם-הארץ, שנאמר: "הקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנקנס לפני ולפנים⁶.

5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). 6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אין לך מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות פלן⁸, שהתלמוד מביא לידי מעשה⁹; לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום¹⁰.

7) שתוכל להשתוות. 8) (פאה פ"א, מ"א). 9) (קידושין מ:). 10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק

הזה. (38) (נדרים סב). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקידום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידים חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תישיים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסידותם שלום תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבניישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י). (42) (אבות פ"ב, ב). (43) (קידושין כט). "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות".

1 קבע²⁶ ומלאכתך עראי, ולא תאמר: לְכַשְׁאֲפֶנָּה
2 אֲשֶׁנָּה! שָׁמָּה לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר.
(25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

3 ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא", "ולא מעבר
4 לים היא"; "לא בשמים היא" - לא בגסי הרוח היא
5 מצויה, ולא במהלכי מעבר לים²⁸ היא. לפיכך אמרו
6 חכמים²⁹: לא כל המרבה בסחורה מחכים, וצוה
7 חכמים³⁰: הוי ממצט בעסק³¹, ועסק בתורה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה.).
(29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

8 ט. דברי-תורה נמשלו כמים, שנאמר: "הוי כל
9 צמא לכו למים", לומר לה: מה מים אינם מתפנסין
10 במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליה ומתקבצים
11 במקום אשפון³³; כך דברי-תורה אינם נמצאים
12 בגסי-הרוח³⁴, ולא בלב כל גבה-לב, אלא בדבא
13 ושפלי-רוח, שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר
14 התאוות ותענוגי הזמן³⁵ מלבו, ועושה מלאכה בכל
15 יום מצט כדי חיוני³⁶, אם לא היה לו מה יאכל,
16 ושאר יומיו וילילו עוסק בתורה.

(32) (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאווותנים. (35) (עירובין נד). "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים". (36) (ברכות לה). "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם".

17 י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה
18 מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את
19 השם, ויבזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה
20 לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור
21 להנות מדברי-תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹:
22 "כל הנהנה מדברי-תורה, נטל חיו מן העולם".
23 ועוד צוה ואמר⁴⁰: "אל תעש עטרה להתגדל בהן
24 ולא קרדם לחפור בהן". ועוד צוה ואמר⁴¹: "אֵהב
25 את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין
26 עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוירת עון", וסוף
27 אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם

28 יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה
29 ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובה זוכה
30 לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא,
31 שנאמר: "יגיע פסיד פי תאכל, אשריך וטוב לך" -
32 "אשריך" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא,
33 שכלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח). "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים".
(45) (שם).

34 יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו
35 עליה, ולא באלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך
36 אכילה ושתיה; אלא במי שממית עצמו עליה⁴⁸,
37 ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעינויו⁵⁰
38 ולפעפועי תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת
39 התורה אדם פי ימות באהל" - אין התורה
40 מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵².
41 וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית, ביום צרה
42 צר בחכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמי עמדה לי"
43 - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו
44 חכמים⁵⁵: ברית כרותה, שכל היגע בתורתו
45 בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משבח; וכל
46 היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחכים, שנאמר: "ואת
47 צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת
48 תלמודו, תלמודו מתקים בידו; אבל הקורא
49 בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחיו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בניאדם, כך לחיו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענוגות. "לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא

ה'. (66) (אבות פ"ד, ט). (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

- א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון²³, נאָה
- במעשיו, או לתם²⁴. אבל אם היה הולך בדרך לא
- טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך
- ישרה, ובדקין אותו, ואחר כך מקניסין אותו
- לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים²⁵: כל
- השונה לתלמיד שאינו הגון, כאלו זרק אבן
- למרקוליס²⁶, שנאמר: "פצור אבן במרגמה²⁷, בן
- נותן לכסיל כבוד" - אין כבוד אלא תורה²⁸, שנאמר:
- "כבוד חכמים ינחלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך
- טובה - אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם
- צריכין לו, אין מתלמדין²⁹ ממנו, עד שובו למוטב,
- שנאמר: "כי שפתי כהן לשמרו דעת ותורה יבקשו
- מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא" - אמרו חכמים³⁰:
- אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו
- מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

(2) (תענית ז). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבור, אל יכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית המדרש. (4) לדעת אם היטיב דרכו. (5) (חולין קלג). (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג). (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורר אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז). (10) (שם).

- ב. כיצד מלמדים? הרב יושב בראש, והתלמידים
- מקפים לפניו פעטרה, כדי שיהיו כלם רואים הרב³⁸
- ושומעים דבריו. ולא יושב הרב על הפסא ותלמידיו
- על הקרקע, אלא או הפל על הארץ, או הפל על
- הפסאות³⁹. ובראשונה היה הרב יושב⁴⁰, והתלמידים
- עומדים. ומקדם חרפן בית שני⁴¹, נהגו הפל ללמד
- לתלמידים והם יושבים.

(11) (כריתות ו). כשתשוב לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ). (12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד

תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאווה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג). וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה. (48) (ברכות סג). (49) (שם) כי מיין חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שינק משדי אמו". (50) (כתובות סב). (51) (ברכות סג). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, סג). אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל שכן בבית המדרש המיוחד לתלמוד תורה, בעוד שבית הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז). (58) (עירובין נד).

- יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה - אין
- אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי
- שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא
- יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה
- וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה.
- אמרו חכמים⁶⁰: אין רגה של תורה אלא בלילה,
- שנאמר: "קומי רגי בלילה". וכל העוסק בתורה
- בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר:
- "יומם וצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה
- לאל חיי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי תורה
- בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "כל חשך טמון
- לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "כי דבר ה'
- בוה" - זה שלא השגיח על דברי תורה כל עקר⁶⁴.
- וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או
- שקרא וצנה ופרש⁶⁵ להכלי עולם, והניח תלמודו
- והנחו - הרי זה בכלל "בוה דבר ה'". אמרו
- חכמים⁶⁶: כל המבטל את התורה מעשר, סופו
- לבטלה מעני; וכל המקיים את התורה מעני, סופו
- לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי
- הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
- בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך";
- ואומר: "למען ענתך⁶⁷ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה). "לא איבא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות רבה, פ' מז). (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג). (62) (סנהדרין צב). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לאגדה". (23) (עירובין נד:) רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפייה? - שנאמר: שימה בפייה (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כח). מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רגוזו של הרב.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שילמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר פמה פעמים²⁷; שאם נתפיש מדבר זה, נמצא נכנס ויוצא לבית-המדרש והוא אינו למד פלוס. לפיכך אמרו חכמים הראשונים²⁸: "אין הפישן למד, ולא הקפדן מלמד". פמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדבריו תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים כדי לחדדם²⁹. וכענין זה אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות-ראש³² לפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהם³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות ג:) "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) לזלזל בעצמו. (33) "כל תלמיד-הכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכנינה" (שבת ל:).

ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד שתתישב דעתו עליהם³⁴. ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שיתישב וינח³⁵. ואין שואלין שנים פאחד³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתבייש³⁷. ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בשאלותיו ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, כדי לחדדן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים. ואין צריך לומר, שיש-לו רשות לשאל אותם בענין אחר שאין עוסקין בו, כדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להוליד שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי

רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ט טז:). משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ג. אם היה מלמד מפיו לתלמידים, מלמד; ואם היה מלמד על-פי מתרגם¹⁵ - [המתרגם] עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים. וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו¹⁶ יותר מקול המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל¹⁷ את הרב יותר מקול הרב. אין המתרגם רשאי, לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות, אלא-אם-כן היה המתרגמן אביו¹⁸ של חכם או רבו. אומר¹⁹ הרב למתרגמן: 'כף אמר לי רבי!' או 'כף אמר לי אבא מרי!' וכשאומר²⁰ המתרגמן הדברים לעם, אומר בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: כף אמר רבנא פלוני! אף-על-פי שלא הזכיר הרב שמו של חכם, שאסור לקרות לרבו או לאביו בשמו²¹.

(15) וזה המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחישתו ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשאומר. (21) (קידושין לא:).

ד. הרב שילמד ולא הבינו התלמידים - לא יכעס²² עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפילו פמה פעמים²³, עד שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד: הבנתי! והוא לא הבין²⁴, אלא חוזר ושואל אפילו פמה פעמים²⁵. ואם כעס עליו רבו ורגז, יאמר לו: רבי, תורה היא, וללמד אני צריך²⁶, ודעתי קצרה!

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות

לא מקשינו. ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמא ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיי' לעיל עמוד קא, הערה י'). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

- ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנמנם¹⁷ בבית המדרש, חקמנו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן אמר שלמה בחקמנו: "וקרעים תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדבריתורה בלבד.²⁰ אפילו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה'⁵⁸ בבית המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹. וקדשת בית המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי כנסיות.²³

(56) (סוכה כח.). הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית-המדרש - משום ביטול בית-המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית-המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית-הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית-הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית-המדרש.

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

- א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו² ויראתו יתר מאביו³; שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו, שלמדו חכם, מכאו לחיי העולם הבא⁴. ראה אבדת אביו ואבדת רבו - של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - מניח את של רבו, ואחר-כך של אביו⁵. אביו ורבו שבוים בשביה - פודה את רבו⁶, ואחר-כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד-חכם - פודה את אביו תחלה⁷; וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו⁸ - משיב אבדתו, ואחר-כך משיב אבדת רבו. ואין לה בבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב. אמרו חכמים⁹: מורא רבך כמורא שמים; לפיכך אמרו¹⁰: כל החולק¹¹ על רבו, כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצאתם על ה'"¹²; וכל העושה מריבה¹³ עם רבו,

עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג.), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישמו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביו תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביו בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

- ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא מגובה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.⁵

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדין. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב; ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

- ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין⁴⁶, ושאל אחד שלא בענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגזרה⁵² שוה - נזקקין לקל-וחמר. היו השואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות ביד המתרנגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגייוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיי' הרא"ש (גדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא., רש"י, דיבור המתחיל:

מקיו דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שורה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין סג.)

ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם-עָשָׂר²⁰ מִיל, וְשָׁאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הִלְכָּה - מֵתָר לְהַשִּׁיב²¹. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאֶסוּר²² - אָפִילוּ בַּפְּנֵי רַבּוֹ מֵתָר לְהוֹרוֹת. פִּיֶּצֶד? כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאֶסוּר, מִפְּנֵי שְׂלֵא יָדַע בְּאֶסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יִשְׁלֹו לְהַפְרִישׁוֹ וְלֹאמַר לוֹ: דְּבַר זֶה אֶסוּר! וְאָפִילוּ בַּפְּנֵי רַבּוֹ, וְאַף-עַל-פִּי שְׂלֵא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שֶׁפֶל מְקוֹם שֵׁישׁ חִלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ²³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּדָבָר שֶׁנֶּקְרָה מְקָרָה²⁵; אָכֵל לִקְבֹּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישָׁב וְלִהְיוֹת לְכָל שׂוֹאֵל, אָפִילוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אֶסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁנֵימֹות רַבּוֹ²⁶, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נָטַל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא²⁷ כָּל מִי שֶׁמָּת רַבּוֹ, מֵתָר לוֹ לִישָׁב וְלִהְיוֹת בְּתוֹרָה; אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה תַלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה²⁸.

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין סג.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שומתו לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שומתו לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושה כתובים ומונחים לפנינו ואנו

1 פְּעוּשָׁה מְרִיכָה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר רַבּוֹ בִּנְי
2 יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם"; וְכָל הַמִּתְרַעֵם¹⁴ עַל רַבּוֹ,
3 בְּמִתְרַעֵם עַל ה', שְׁנֵאָמַר: "לֹא עָלִינוּ תִּלְנִתִּיכֶם כִּי
4 עַל ה'"; וְכָל הַמְהִרְהִיר¹⁵ אַחֵר רַבּוֹ, כְּאִלוֹ מְהִרְהִיר
5 אַחֵר שְׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאַלְהֵים
6 וּבִמְשָׁה"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו". (4) (כבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאנו שקול כנגד רבו, מפני שבשבוי חייב בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (כבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או גיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנים; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב.). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

7 ב. אֵיזָהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שֶׁקּוֹבֵעַ לוֹ מִדְּרֹשׁ,
8 וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמִלְמֵד שְׂלֵא בְּרְשׁוּת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנִים,
9 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁרַבּוֹ בְּמִדְּיָנָה אַחֲרָת. וְאֶסוּר לְאָדָם
10 לְהוֹרוֹת בַּפְּנֵי רַבּוֹ לְעוֹלָם¹⁸; וְכָל הַמּוֹרָה הִלְכָּה בַּפְּנֵי
11 רַבּוֹ, חִיב מִתָּה¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותני של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן

לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הֲרִי זֶה רִשָּׁע, שׁוֹטֵה וְגַם הֲרוֹחַ²⁹, וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים הָלָלִים הִפְלִיחַ³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכַם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוֹ מוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מַכְשׁוֹלוֹת לַפְּנֵי הָעוֹרִים, וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: "וַעֲצָמִים³¹ כָּל הָרִגְיָה" - אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים, שֶׁלֹּא הִרְבוּ תּוֹרָה פְּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בַּפְּנֵי עַמִּי-הָאֶרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדִין וּלְהוֹרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל; הֵם הַמְרַבִּים הַמַּחְלֶקֶת, וְהֵם הַמַּחְרִיבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּין נֶרֶה שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמַּחְבְּלִים בָּרֶם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קְטָנִים מַחְבְּלִים כְּרָמִים".

(אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חלליו. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאִסּוּר לֹו לְתַלְמִיד לְקִרּוֹת לְרֵבּוֹ בְּשִׁמוֹ, וְאֶפְלוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֵאִי, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאֶפְלוֹ לְקִרּוֹת לְאַחֵרִים שֶׁשֵּׁמָם כֶּשֶׁם רֵבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אֲבִיו³³, אֶלֹּא יִשְׁנֶה אֶת שְׁמָם³⁴, אֶפְלוֹ לְאַחֵר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שִׁיחִיָּה הַשֵּׁם פְּלֵאִי³⁶, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרֵבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לֹו שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָנִים לְרַעִים וּמַחְזִירִים זֶה לָּזֶה³⁸, אֶלֹּא שׁוֹחֶה³⁹ לַפְּנֵי וְאוֹמֵר לֹו בִּירָאָה וְכַבּוּד: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאֵם נָתַן לֹו רֵבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר לֹו: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

(סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלום! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי

ו. וְכֵן לֹא יַחְלִץ תַּפְלִיז⁴¹ לַפְּנֵי רֵבּוֹ, וְלֹא יִסָּב⁴², אֶלֹּא יוֹשֵׁב כְּיוֹשֵׁב לַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ⁴³. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, לֹא לַפְּנֵי⁴⁴ רֵבּוֹ וְלֹא לְאַחֵר רֵבּוֹ וְלֹא בְּצַד רֵבּוֹ; וְאִין צָרִיךְ לֹמַר, שֶׁאִסּוּר לֹו לְהִלָּךְ בְּצִדּוֹ; אֶלֹּא יִתְרַחַק לְאַחֵר רֵבּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מִכֵּן כְּנֶגֶד אַחֲרָיו, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִקְנֵס עִם רֵבּוֹ בְּמִרְחָץ⁴⁵, וְלֹא יִשָּׁב⁴⁶ בְּמִקוֹם רֵבּוֹ, וְלֹא יִכְרִיעַ⁴⁷ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתַּר⁴⁸ אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יִשָּׁב לַפְּנֵיו, עַד שֶׁיֹּאמֶר לֹו: שָׁב⁴⁹, וְלֹא יַעֲמֹד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיֹּאמֶר לֹו: עֲמֹד, אוֹ עַד שֶׁיִּטַּל רְשׁוֹת⁵⁰ לַעֲמֹד. וְכִשְׁיִפֹּט מִרְבּוֹ, לֹא יַחְזֹר לֹו לְאַחֲרָיו⁵¹, אֶלֹּא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו⁵², וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו.

(41) סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח:), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום יהירות (כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא:), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שימששהו - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו רבו רשות. (50) (עבודה זרה יט). אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג:).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו:), וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין "אחייו", כך הושווה לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בפֶּשֶׁל: תפירה גסה וארעית (שם, כו:). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבהיק, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג:). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלוש ימים.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיופיר שם אומרו."

אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו (נדרים פ"ק).

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו ומדוע לא חש לזה שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידעת תורת רבו אלא בוודאי התיגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם... הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי" הוא ותורה דילי" היא מחיל לי", הכא תורה דילי" היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי" היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ופרש"י: "... בתחלה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל פי זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה ומגלה שהכל כבר נאמר למשה

1 ז. וְחִיב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רְבוֹ - מְשִׁירָאֲנוּ מִרְחוֹק מְלֵא
2 עֵינָיו⁵³, עַד שִׁתְּכַסֶּה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יֵרָאֶה קוֹמָתוֹ,
3 וְאַחֲרֵיכֵן יֵשֵׁב. וְחִיב אָדָם לְהַקְבִּיל⁵⁵ פָּנָיו רְבוֹ בְּרֹגֶל.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג:). (55) (סוכה כז:; לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

4 ח. אֵין חוֹלְקִין בְּכוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנָיו רְבוֹ, אֶלֶּאֱאִם־
5 בֶּן דֶּרֶךְ רְבוֹ לְחַלֵּק⁵⁶ לוֹ בְּכוֹד. וְכָל הַמְּלַאכֹת
6 שֶׁהַעֲבָד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוֹ, תַלְמִיד עוֹשֶׂה לְרְבוֹ. וְאִם הָיָה
7 בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִכִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תַפְלִיז⁵⁸,
8 וְחָשׁ שֶׁמָּא יֵאמְרוּ עָבָד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעָלוֹ
9 וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַלְמִידוֹ מִלְשִׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ
10 מִמֶּנּוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפְזִירָק מִמֶּנּוּ יִרְאֵת שְׁמִים. וְכָל תַלְמִיד
11 שֶׁמְזַלְזֵל דָּבָר מִפֶּלַע בְּכוֹד רְבוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה
12 שֶׁתִּסְתַּלַּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קט:); שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

13 ט. רָאָה רְבוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ:
14 לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רְבִינוּ כֶּן וְכֵן! וְכָל־זֶמֶן שֶׁמְזַכֵּר שְׁמוֹעָה
15 בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כֶּן לְמַדְתָּנוּ⁶² רְבִינוּ! וְאֵל יֵאמֹר
16 דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִרְבוֹ, עַד שִׁזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³.
17 וְכַשִּׁמּוֹת רְבוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת
18 לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מֵאַחֲזָה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירִים?
19 בְּרְבוֹ מִבְּהֵק⁶⁶, שֶׁלָּמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמָתוֹ; אֶבֶל אִם לֹא
20 לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמָתוֹ, הָרִי זֶה תַלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ
21 חֵיב בְּכַבּוּדוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד
22 מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עָלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל
23 הַמֵּתִים שֶׁהוּא מְתַאֲבֵל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוּ לֹא לָמַד
24 מִמֶּנּוּ אֶלֶּא דָּבָר אֶחָד - בֵּין קֶטֶן, בֵּין גָּדוֹל - עוֹמֵד
25 מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:); אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב). אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו

20 זָקֵן" - זָקֵן², זֶה שֶׁקָּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין
21 לַעֲמֹד מִפְּנֵיו? מִשִּׁיקָרְבַּ מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת³, עַד
22 שִׁיעָבֵר מִמֶּנּוּ פָּנָיו.

(2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:): ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

23 ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו, לֹא בְּבִית־הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית־
24 הַכֶּסֶּא, שְׁנֵאֲמַר: "תִּקְוִים וְהִדְרִתָּ" - קִימָה שִׁיש־בֶּה
25 הַדּוּר⁴. וְאֵין בַּעֲלֵי אֲמָנוּת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַלְמִידֵי
26 חֲכָמִים בְּשָׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּמַלְאכָתָן⁵, שְׁנֵאֲמַר: "תִּקְוִים
27 וְהִדְרִתָּ" - מֵהַ דְּדוּר, שְׁאֵין בֶּה חֶסְרוֹן־כֵּסִי⁶, אֶף
28 קִימָה, שְׁאֵין בֶּה חֶסְרוֹן־כֵּסִי. וּמִזֶּן שְׁלֹא יַעֲצִים עֵינָיו
29 מִן הַחֲכָמִים⁷, כְּדֵי שְׁלֹא יֵרָאֶה⁸ עַד שְׁלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו?
30 שְׁנֵאֲמַר: "וַיֵּרֶאֶת מַאֲלָהֶיךָ" - הָא פֶּל דְּבֵר שֶׁהוּא
31 מְסוּר לַלֵּב⁹, נֵאֲמַר בּוֹ: "וַיֵּרֶאֶת מַאֲלָהֶיךָ"¹⁰.

(4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושאפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

32 ג. אֵין רְאוּי לַחֲכָם, שִׁטְרִית אֶת הָעַם וַיְכַנּוּ עַצְמוֹ
33 לָהֶם¹¹, כְּדֵי שִׁיעֲמָדוּ מִפְּנֵיו; אֲלֵא זֶלַף בְּדֶרֶךְ קֶצֶרָה,
34 וּמִתְּפִנָּן שְׁלֹא יֵרָאוּ אוֹתוֹ, כְּדֵי שְׁלֹא יִטְרִיחַן לַעֲמֹד.
35 וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין¹² וְהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה,
36 שְׁאֵין מְפִירִיהֶן מְצוּיִין שָׁם, כְּדֵי שְׁלֹא יִטְרִיחוּם.

(11) לעבור לפניהם בכוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). (12) היו מסבכים והולכים סחור סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בידינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג.).

37 ד. רוֹכֵב הָרִי הוּא כְּמֵהֶלֶךְ; וּכְשֶׁם שְׁעוֹמְדִים מִפְּנֵי
38 הַמֶּהֱלֵךְ, כֵּן עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב¹³.

(13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

39 ה. שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ - הָרֵב בְּאַמְצָע¹⁴,
40 גְּדוֹל מִימִינוֹ¹⁵, וְקָטָן מִשְׁמָאלוֹ.

מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומרו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.
לקוטי שיחות חלק לו עמוד 180.

1 י. וְכָל תַּלְמִיד־חֲכָם שֹׁדְעוֹתָיו מְכַנּוֹת⁷⁰, אֵינוּ מְדַבֵּר
2 בְּפִי מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה⁷¹, אֶף־עַל־פִּי
3 שְׁלֹא לִמַּד מִמֶּנּוּ כָּלוּם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

4 יא. הָרֵב הַמְּבֹהָק, שֶׁרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל
5 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידֵיו אוֹ
6 לְאֶחָד מֵהֶן - הָרְשוּת בְּיָדוֹ⁷². וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁמַּחֵל,
7 חֵיב הַתַּלְמִיד לְהִדְרוֹ⁷³, וְאִפְּלוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֵל⁷⁴.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

8 יב. כְּשֶׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חִיבִין בְּכַבּוֹד הָרֵב, כֵּן הָרֵב
9 צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידָיו וּלְקַרְבָּן. כֵּן אָמְרוּ
10 חֲכָמִים⁷⁵: "הֵי כְבוֹד תַּלְמִידֶךָ חֵבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ".
11 וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּתַלְמִידָיו וּלְאַהֲבָם, שֶׁהֵם הַפְּנִים,
12 הַמְּהִינִים⁷⁶ לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייה בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

13 יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חֲכָמָת הָרֵב וּמְרַחֲבִין לְבוֹ⁷⁷.
14 אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרֵבָה חֲכָמָה לְמַדְתִּי מִרְבוֹתִי, וַיּוֹתֵר
15 - מִחֲבֵרִי, וּמִתַּלְמִידִי - יוֹתֵר מִכָּל⁷⁸. וְכֵשֶׁם שֶׁעֵץ
16 קָטָן מְדַלֵּק אֶת הַגְּדוֹל, כֵּן תַּלְמִיד קָטָן מְחַדֵּד הָרֵב,
17 עַד שִׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאֲלוֹתָיו חֲכָמָה מִפְּאֶרָה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

18 א. כָּל תַּלְמִיד־חֲכָם, מְצוּה לְהִדְרוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי
19 שְׁאֵינוּ רֵב, שְׁנֵאֲמַר: "מִפְּנֵי שִׁכְּבָה תִּקְוִים וְהִדְרִתָּ פָּנָי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ברכות מג:)- לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחדושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). (28) לנכבים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. (29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תלמיד שהיה יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה מן כבוד שמים.³⁰

(30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? - בבית-המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

ט. מי שהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפילו החכם שהוא ילד³², עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו³³, אלא כדי להדרינו³⁴. ואפילו זקן פותי, מהדרינו אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶, שנאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷ במשמע.³⁸

(31) זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור י"ד, סימן רמד). (35) (קידושין לג:). (36) בחולשתו. (37) אפילו כשאנו חכם, ואפילו כשאנו יהודי; אלא ליהודי בהידור של קימה, ולשאנו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם כל הקהל בבגדן וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן לבגדן החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ וכיוצא בהן, ולא לתשורות המלך⁴¹. ואין מחיבים אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בגי העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על כל איש⁴³ ואיש, שנאמר: "גם פי יתנו" בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט מממשא מלך ושרים⁴⁵. וכן אם היתה סחורה לתלמיד-חכם, מניחים אותו למכר תחלה, ואין

(14) (יומא לו:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו" - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

ו. ה'רואה חכם' - אינו עומד מפניו, עד שגיע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. ראה אב-בית-דין - עומד מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו יושב, עד שעבר מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד שישב במקומו או עד שיתבסס מעיניו¹⁷. והנשיא שמתחל על כבודו - כבודו מחול¹⁸. פשהנשיא נכנס¹⁹, כל העם עומדים; ואין יושבין, עד שיאמר להם: שבו! פשהנשיא בן-דין נכנס, עושין לו שתי שורות²⁰ ועומדין מכאן ומכאן, עד שנכנס ויושב במקומו, ושאר העם²¹ יושבין במקומן.

(16) (קידושין לג:). אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביט אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט:). - שתהא אימתו עליך. (19) לבית-המדרש (הוריות יג:). ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית-המדרש.

ז. חכם שנכנס - כל שגיע לו בארבע אמות, עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב²², עד שנכנס ויושב במקומו. בגי חכמים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם ונכנסים למקומם²⁶. ואין שבה לתלמידי חכמים שיכנסו לאחרונה²⁷. יצא לצרף²⁸, חוזר למקומו. בגי חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי אביהן²⁹; אין בהן דעת לשמע - הופכין פניהן כלפי העם.³⁰

(22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, י"ד רמד, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע"

- 1 מְנִיחִים אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוֹק לְמִפְּרָעוֹ עַד שְׁמִיפָּרָה⁴⁶ הוּא.
2 וְכֵן אִם הָיָה לוֹ דִּין, וְהָיָה עוֹמֵד בְּכָלל בְּעַל־דִּינָם
3 הָרֶבֶה - מְקַדֵּמִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין⁴⁷ אוֹתוֹ.

(38) (ב"ב ח.). (39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. (40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. (41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ט, ז). ותלמיד-יחכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצוה המלך דריש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), כלו (מס אוכל) וְהִלָּךְ (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמיד-יחכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). (42) מס ציבורי. (43) מס גולגולת. (44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבעם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. (45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. (46) (ב"ב כב.). (47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-יחכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל.).

- 4 יא. עוֹן גָּדוֹל הוּא לְבוֹזֵת אֶת הַחֲכָמִים אוֹ לְשָׁנְאָתָן.
5 לא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שְׁבִיבָה⁴⁸ בָּהּ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים,
6 שְׁנֵאמַר: "וַיְהִי מַלְעָכִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים
7 דְּבָרָיו וּמִתְעַתְּעִים בְּנִבְאֵיו", כְּלוֹמַר: בּוֹזִים מִלְּמִדֵי
8 דְּבָרָיו; וְכֵן זֶה שְׁאֵמְרָה תוֹרָה: "אִם בְּחֻקֵּי תִמְאָסוּ"
9 - מִלְּמִדֵי⁴⁹ חֻקֵּי תִמְאָסוּ. וְכָל הַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָמִים,
10 אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰, וְהָיָה הוּא בְּכָלל "כִּי דָבָר
11 ה' בְּזָה".

(48) (שבת קיט:). (49) (ת"כ, בחוקותי). (50) (סנה' צ). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

- 12 יב. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָמִים אֵין לוֹ חֵלֶק
13 לְעוֹלָם הַבָּא - אִם בָּאוּ עֲדִים שְׁבִיבָהוּ, אֶפְלוּ בְּדָבָרִים,
14 חֵיב נִדְוִי⁵¹, וּמִנְדִּים אוֹתוֹ בִּית-דִּין בְּרִפְיָם⁵², וְקוֹנְסִין
15 אוֹתוֹ לִיטְרָא⁵³ זָהָב בְּכָל מְקוֹם⁵⁴, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ
16 לַחֲכָם. וְהַמְּבֹזֶה אֶת הַחֲכָם בְּדָבָרִים, אֶפְלוּ לְאַחֵר
17 מִיתָה⁵⁵ - מְנִידִין אוֹתוֹ בִּית-דִּין, וְהֵם מְתִירִין אוֹתוֹ
18 בְּשִׁיחֹר וּבְשִׁיבָה. אֲבָל אִם הָיָה הַחֲכָם חֵי, אֵין
19 מְתִירִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְצָה⁵⁶ זֶה שְׁנִידוֹהוּ בְּשִׁבְלוֹ. וְכֵן
20 הַחֲכָם עֲצָמוֹ⁵⁷ מְנִידָה לְכַבּוֹדוֹ לְעַם-הָאָרֶץ שֶׁהִפְקִירוּ⁵⁸
21 בוֹ, וְאֵין צָרִיךְ, לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה⁵⁹; וְאֵין

מְתִירִין לוֹ עַד שְׁיִרְצָה אֶת הַחֲכָם. וְאִם מֵת הַחֲכָם,
בְּאֵין שְׁלִשָּׁה וּמְתִירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֲכָם לְמַחֵל לוֹ
וְלֹא נָדָהוּ - הִרְשוּת בְּיָדוֹ⁶⁰.

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד). (52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (י"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזקן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות יט.). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז.). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז.): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז.), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

- יג. הָרַב שֶׁנִּדָּה לְכַבּוֹדוֹ - כָּל תִּלְמִידָיו חֵיבִין לְנָהֵג
נְדוּי בְּמִנְדָּה. אֲבָל תִּלְמִיד שֶׁנִּדָּה לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ⁶¹, אֵין
הָרַב חֵיב לְנָהֵג בוֹ נְדוּי, אֲבָל כָּל הָעָם חֵיבִין לְנָהֵג
בוֹ נְדוּי. וְכֵן מְנִידָה לְנִשְׂאִי - מְנִידָה לְכָל יִשְׂרָאֵל;
מְנִידָה לְכָל יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ מְנִידָה לְנִשְׂאִי. מְנִידָה לְעִירוֹ
- מְנִידָה לְעִיר אַחֶרֶת; מְנִידָה לְעִיר אַחֶרֶת - אֵינוֹ
מְנִידָה לְעִירוֹ⁶².

(61) דווקא. אבל כשנידהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", י"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א.).

- יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶³? בְּמִי שֶׁנִּדְוָהוּ עַל שְׁבִיבָה
תִּלְמִידֵי חֲכָמִים; אֲבָל מִי שֶׁנִּדְוָהוּ עַל שְׂאָר דְּבָרִים
שְׁחִיבִים עֲלֵיהֶם נְדוּי⁶⁴, אֶפְלוּ נָדָהוּ קִטָּן שְׁבִיבָה יִשְׂרָאֵל
- חֵיב הַנִּשְׂאִי וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנָהֵג בוֹ נְדוּי, עַד שְׁיִחֹר
בְּשִׁיבָה מְדָבָר שֶׁנִּדְוָהוּ בְּשִׁבְלוֹ, וְיִתִּירוּ לוֹ. עַל
עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה⁶⁵ דְּבָרִים מְנִידִין אֶת הָאָדָם, בֵּין
אִישׁ, בֵּין אִשָּׁה, וְאֵלוֹ הֵן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל:

פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. 76) דמי היזקו (ב"ק קיד.). 77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). 78) (פסחים נב.) חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששלחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". 79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עזי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בירדיהם (ביצה ד:). 80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). 81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. 82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. 83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). 84) (פסחים נג:). תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. 86) מלא, או חסר. 87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). 88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבריו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:). שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). 89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). 90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה:). 91) (חולין יח.) שעל השוחט להראות

על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. 65) (ברכות יט.).

1 (א). המבזה את החכם, ואפילו לאחר מותו⁶⁶. (ב)
2 המבזה שליח בית-דין⁶⁷. (ג) הקורא לחברו עבד⁶⁸.
3 (ד) מי ששלחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹.
4 (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך
5 לומר בדברי-תורה. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין,
6 מנדין אותו עד שיתן⁷¹. (ז) מי שיש ברשותו דבר
7 המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו
8 עד שיסיר הדין. (ח) המוכר קרקע שלו לעובד-
9 כוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³.
10 שיבא מן העובד-כוכבים לישראל חברו בעל המצר.
11 (ט) המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-
12 כוכבים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין
13 ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. (י) טבח כהן,
14 שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין
15 אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום-טוב שני של
16 גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. (יב) העושה
17 מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. (יג) המזכיר
18 שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². (יד)
19 המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. (טו) המביא
20 את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. (טז)
21 המחשב שנים⁸⁵ וקובע חדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷.
22 (יז) המכשיל את העורר⁸⁸. (יח) המעכב הרבים
23 מלעשות מצוה⁸⁹. (יט) טבח שיצאה טרפה⁹⁰ מתחת
24 ידו. (כ) טבח שלא בדין ספינו⁹¹ לפני חכם. (כא)
25 המקשה עצמו לדעת⁹². (כב) מי שגרש את אשתו,
26 ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין
27 להן להזקק⁹³ זה לזה - כשיבואו לבית-דין⁹⁴, מנדין
28 אותם⁹⁵. (כג) חכם ששמועו רעה⁹⁶. (כד) המנדה מי
29 שאינו חיב⁹⁷ נדוי.

66) (שם). 67) (קידושין ע:). 68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח., ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). 69) כתבינן פתיחא עילויה (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). 70) כגון: המזלזל בנטילת ידיים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). 71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). 72) (כתובות מא:). 73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד.). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). 74) בבתי המשפט. 75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בידי ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על

אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטר כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצער של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתני צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

- ב. וְכִיצַד הוּא הַנִּדְּוִי? אֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!
וְאֵם נִדְּוָהּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!
וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מְחָרֵם! וְאָרֹר - בּוֹ²²
אָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נִדְּוִי!¹⁷

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם - נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. (22) כלומר: לשון "ארור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנחתיב נידוי: ארור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כבמנודה: ואם השביע איש חבירו ואמר לו: ארור אם... והלה קיבלה בעניית אמן - הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארור" - הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חבירו" (שבועות לו.).

- ג. וְכִיצַד מְתִירֵין²³ הַנִּדְּוִי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:¹⁸
שְׂרִי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאֵם הִתִּירוּהוּ שְׁלֵא בְּפָנָיו,¹⁹
אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שְׂרִי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!²⁰

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידיו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

- ד. מִהוּ הַמְּנַהֵג שִׁנְיַהֲג הַמְּנַדָּה בְּעַצְמוֹ, וְשִׁנְיַהֲגִין עִמּוֹ? מְנַדָּה אֶסּוּר לְסַפֵּר²⁵ וּלְכַבֵּס כְּאֵבֶל, כָּל יָמֵי נִדְּוִיו; וְאֵין מְזַמְּנִין²⁶ עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּעִשָּׂה לְכָל דְּבַר שְׂעָרֶיךָ עֲשֵׂה²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת²⁸; אֲבָל שׁוֹנֶה²⁹ הוּא לְאַחֲרִים, וְשׁוֹנֵין³⁰ לוֹ, וְנֹשְׁכִין³¹, וְשׁוֹכְרִים³². וְאֵם מֵת בְּנִדְּוִי - בֵּית־דִּין שׁוֹלְחִין וּמְנִיחִין אָבָן עַל אֲרוֹנוֹ, כְּלוּמַר, שֶׁהֵן

סכיננו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז.). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביא לידי עבירות חמורות (נדה יג.). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כח.) על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזה. (96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז.). (97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כוללים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

- א. חָכָם זָקֵן² בְּחֻמָּה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אֲבִי-בֵית-דִּין³, שְׁפָרַח⁴ - אֵין מְנַדִּין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם;²
- אֶל־אִם-פֶּן עֲשֵׂה כִּירְכָעָם⁸ בֶּן-נֶבֶט וְחִבְרִיו. אֲבָל כְּשִׁחְטָא שְׂאֵרֵי חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה¹⁰, שְׁנֵאמַר: "וְכִשְׁלֹת הַיּוֹם וְכָשֶׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לִלְלָה" - אֶף-עַל-פִּי שְׁכָשֶׁל, כִּפְסֵהוּ בְּלִילָה¹¹; וְאֹמְרִים לוֹ¹²:
- הַכִּבְדִּי¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן כָּל תַּלְמִיד-חָכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדְּוִי, אֶסּוּר לְבֵית-דִּין לְקַפֵּין¹⁴ וּלְנִדּוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵, אֶל־אִם בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֹסִידֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְשִׁתְּפָחִים, שְׁלֵא נִמְנוּ מִעוֹלָם¹⁷ לְנִדּוֹת תַּלְמִיד-חָכָם, אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵאמְנִין לְהִלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מִלְּקוֹת¹⁸; וְאִפְלוּ מִכַּת מְרִדּוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו לְהַפּוֹתוֹ.¹³

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"ג). (4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדי הנשיא - כדי להעלים קלוננו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה

וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאנים חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונות: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. מי שלא ידע מי נדהו, ילך לו אצל הנשיא⁴⁵
ויתיר לו נדויו.¹⁹

(45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

יא. נדוי על תנאי⁴⁶, אפלו על-פי עצמו⁴⁷, צריך²⁰
הפירה⁴⁸. תלמיד-חכם שגדה עצמו, ואפלו נדה
עצמו על דעת⁴⁹ פלוני, ואפלו על דבר שחיב⁵⁰ עליו
נדוי - הרי זה מפר לעצמו⁵¹.

(46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חיי. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו-תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסא). (50) ולא רק בנידוי של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (גדרים ז:). (51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

יב. מי שגדוהו בחלום, אפלו ידע מי נדהו - צריך²⁴
עשרה⁵² בני-אדם ששונין הלכות⁵³ להתירו מנדויו.
ואם לא מצא, טורח אחריהם עד פרסא⁵⁴. לא מצא
- מתירין לו אפלו עשרה ששונין משנה. לא מצא
- מתירין לו עשרה שיודעין לקרות בתורה. לא מצא
- מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא
מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה⁵⁵.

(52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתגדה, לפיכך צריך

1 רוגמין³³ אותו, לפי שהוא מבדל מן הצבור. ואין
2 צריך לומר, שאין מספידין אותו ואין מליין את
3 מטתו.

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפוחו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומגלן דמגזרין ליה מן ציבורא? - דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו.).

4 ה. יותר עליו מהחרם³⁴, שאינו שונה לאחרים ואין
5 שונין לו; אבל שונה הוא לעצמו, שלא ישפח
6 תלמודו. ואינו נשפר, ואין נשפרין לו, ואין נושאין
7 ונותנין עמו; ואין מתעסקין עמו, אלא מעט עסק
8 כדי פרנסתו³⁵.

(34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

9 ו. מי שישב בנדוי שלשים יום ולא בקש להתירו,
10 מנדין אותו שנה. ישב שלשים יום אחרים ולא
11 בקש להתירו, מחרימין אותו³⁶.

(36) (שם, טז.).

12 ז. בכמה מתירין הנדוי או החרם? בשלשה³⁷, אפלו
13 הדיוטות³⁸. ויחיד ממחה³⁹ מתיר הנדוי או החרם
14 לבדו⁴⁰. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החרם, ואפלו
15 במקום הרב⁴¹.

(37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (גדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קח, הערה ה). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

16 ט. שלשה שגדו והלכו להן, וחזר זה⁴³ מדבר
17 שגדה בגללו - באין שלשה אחרים⁴⁴ ומתירין לו.

(42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג,

להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.).
(53) שבקיאם בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג.). "וטורה עד פרסה". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלתות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאלתות" הנ"ל.

1 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו.
2 גדוהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושללא בפניו.
3 ואין בין נדוי להפדה כלום, אלא מנדין ומתירין
4 ברגע אחד.⁵⁸ פשיחזר המנדה למוטב. ואם ראו
5 בית-דין להנחית זה בנדוי כמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי
6 רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לזה
7 לבתחילה⁶⁰, ולהחרים מי ששיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו,
8 או מי שיעמוד עמו בארבע אמות - מחרימין כדי
9 ליסרו וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא יפרצו⁶²
10 החוטאים. אף-על-פי שיש רשות להכם לגדות
11 לכבודו - אינו שוכח לתלמיד-הכם להנהיג עצמו
12 בדבר זה, אלא מעלים⁶³ אָזְנוֹ מַדְבְּרֵי עַם-הָאָרֶץ וְלֹא
13 יִשִּׁית לְבוֹ לָהֶן, כַּעֲנָן שֶׁאִמַּר שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ: "גַּם
14 לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבָרוּ אֵל תִּתֵּן לָפֶדֶי". וְכֵן הָיָה
15 דְּרָךְ חֲסִידֵי הָרַאשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֲרָפְתָּם וְאֵינָן
16 מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שְׁמוֹחִים לְמַחֲרָף
17 וְסוֹלְחִים⁶⁴ לוֹ. וְחֻכָּמִים גְּדוֹלִים⁶⁵ הָיוּ מְשַׁתְּפָחִים
18 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנָּאִים וְאוֹמְרִים, שְׁמַעוּלָם לֹא נָדוּ אָדָם
19 וְלֹא הִחְרִימוּהוּ לְכַבּוֹד; וְזוֹ הָיָה דְּרָכָן שֶׁל תַּלְמִידֵי
20 חֻכָּמִים שֶׁרָאוּ לִילֵךְ בָּה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁶?
21 כְּשֶׁבָּהוּ אוֹ חֲרָפוּהוּ בִּסְתֵר; אֲבָל תַּלְמִיד-חֻכָּם,
22 שֶׁבָּהוּ אוֹ חֲרָפוּ אָדָם בְּפִרְסָא⁶⁷, אֶסוּר לוֹ לְמַחֵל
23 עַל כְּבוֹדוֹ; וְאִם מַחֵל, וְנִעְנֵשׁ, שֶׁהָיָה בְּזִיוֹן תּוֹרָה⁶⁸;
24 אֲלֹא נֹקֵם וְנוֹטֵר הַדֶּבֶר כְּנַחֲשׁ⁶⁹, עַד שֶׁיִּבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ
25 מַחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

(56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התיירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפניי - כך התיירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקד וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאים לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידיה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים

יוס, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז.). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמו זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שזיערוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג.) השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטוויתי מלמעלה? (חנוכת התורה, אות קעט).

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב

הלכות עבודת פוכבים

חקקות עובדיה

26 יש בכללן חמשים ואחת מצוות. שתי מצוות עשה,
27 וארבעים ותשע מצוות לא-תעשה. וזהו פרטן: (א)
28 שלא לפנות אחר עבודת פוכבים. (ב) שלא לתור
29 אחר הרהור הלב וראית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד)
30 שלא יעבד אותה פֶּדֶר עֲבֹדְתָהּ. (ה) שלא ישתחוה
31 לה. (ו) שלא לעשות פֶּסֶל לְעַצְמוֹ. (ז) שלא לעשות
32 פֶּסֶל אֲפִלּוּ לְאַחֲרִים. (ח) שלא לעשות צורות אֲפִלּוּ
33 לְנוֹי. (ט) שלא להדיח אחרים אַחֲרֶיהָ. (י) לשרף עיר
34 הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל
35 מְמוֹנָהּ. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת פוכבים
36 לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב
37 שְׁנֵאתוֹ. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו
38 זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט)
39 שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא
40 בשמה. (כא) שלא להתנבא בְּשֵׁקֶר, וְאֲפִלּוּ בְּשֵׁם
41 הַשֵּׁם. (כב) שלא לגור מְהִרְיגַת נְבִיא שֶׁקֶר. (כג)

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של ה' ולעשותם אליהם" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'". (4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים. (6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי. (10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה - לפי שהיו משתחווים לה - והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

תאור סדר ההשתלשלות וטענות של בני האדם.

צריך להבין: ספר היד הוא ספר "הלכות הלכות" ומה נוגע להלכה כל אריכות התיאור על השתלשלות הטעות והירידה של עובדי ע"ז מימות אנוש ואילך ועד לזמן אשר "בחר ה' ישראל לנחלה והכתירן במצות כו".

והביאור בזה: הפרק הראשון הוא הקדמה כללית להלכות ע"ז ובא להשמענו מהות חטא עבודה זרה שאף שבכללות נוגע באיסורי מעשה בפועל, תוכנו ועיקרו נוגע למחשבת האדם והרהור הלב שיכול להעלות בלבו ובמחשבתו שנברא, מלאך, או גלגל, הם אלוהה או סרסור או על כל פנים מציאות בפני עצמה, שגם זה הוא איסור מפורש כמו שכותב בריש פרק ב': ". ובענין זה צוה ואמר כו' כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור בינכם ובין הבורא", ובהלכות שלאח"ז ממשיך ש"צונו הקב"ה שלא לקרות באותן הספרים כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה . . . וכל הלאווין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עבודה זרה כו"

ומזה מובן שבכדי לקיים כדבעי מצות ל"ת ועשה שבאיסור ע"ז לא מספיק לידע פרטי המעשים האסורים בע"ז, אלא שצריך להשמר שהמחשבה תהיה כדבעי היינו שעל האדם לקבוע במחשבתו שכל הברואים שבעולם אינם מציאות לעצמם וממילא אין מקום לעבוד או לכבד איזה נברא שיהיה.

ובא להשמיענו, שעיקר ע"ז אינה מופרכת רק בגלל ציווי ה' וגזירתו אלא שזהו היפך האמת והמציאות והיפך השכל ולכן הביא הסיפור אודות אברהם ש"השיג בשכלו" כי אדרבא, השכל וההתבוננות הישרה בבריאה גופא, מכרחת ומגלה "דרך האמת" "שיש שם אלקה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל כו".

1 שלא לשבע בשם עבודת כוכבים. (כד) שלא
2 לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא
3 להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא
4 להשתחות על אבן משפית. (כט) שלא לטע אשורה.
5 לאבד עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה.
6 לא) שלא להנות בעבודת כוכבים ובכל משמשיה.
7 לב) שלא להנות בצפוי נעבד. (לג) שלא לזרות
8 ברית לעובדי כוכבים. (לד) שלא לחן עליהם. (לה)
9 שלא ישבו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם
10 ובמלבושם. (לז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסם.
11 לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא
12 לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל באוב. (מג)
13 שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא
14 להקירף פאת הראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן.
15 מז) שלא יעדה איש צדי אשה. (מח) שלא תעדה
16 אשה כלי זין ועדי איש. (מט) שלא לכתב קעקע.
17 נ) שלא להתגודד. (נא) שלא לעשות קרחה על מת.
18 ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחדיו בעולם.

20 א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה⁴,
21 ונבערה⁵ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁶ מן
22 הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל
23 והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את
24 העולם⁷, ונהגם במרום, וחלק להם כבוד⁸, והם
25 שמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם
26 ולפארה ולחלק להם כבוד; וזהו רצון האל, ברוך
27 הוא, לגדל ולכבד מי⁹ שגדלו וכבדו, כמו שהמלך
28 רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך.
29 בנין שעה דבר זה על לפם, התחילו לבנות
30 לכוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם
31 ולפארה בדברים¹⁰ ולהשתחות למולם, כדי להשיג¹¹
32 רצון הבורא בדתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת
33 כוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היוזעים
34 עקרה; לא שהן אומרים, שאין שם אלוה אלא כוכב
35 זה. הוא שיקמיהו אומר: "מי לא יראך מלך הגוים
36 כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם
37 מאין כמוך. ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עין
38 הוא". כלומר: הפל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל
39 טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך
40 הוא¹⁴.

2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו

בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אבל צור²⁶ העולמים, לא היה²⁷
שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים²⁸
בעולם, כגון חנוך ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל²⁹
דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד³⁰
עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.³¹

(15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים.
(17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה.
(19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה
(סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב,
כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
(23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי
דמות תבניתם. (26) הקדוש-ברוך-הוא. (27) חמישה אלה
מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה;
ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו
תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו'
(ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר)
ובמסכת (סנהדרין קח:) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור
המבול, והם ימי אבול של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו
להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול
שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק
תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיבי
תורה בבתי-מדרשים: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה,
כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה,
פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו:): בבית-דינו של שם
ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף
(בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק
ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים
שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח,
מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים"
וכו'. (28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. (29) שהעולם
הרחני עומד עליו.

ג. פיון שנגמל³⁰ איתן³¹ זה, התחיל לשוטט³²
בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשב פיוס ובלילה³³
והיה תמה: היאף אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג
תמיד ולא יהיה לו מנהיג³³? ומי יסבב אותו, כי אי
אפשר שיסבב את עצמו? ולא היה לו מלמד ולא
מודיע דבר, אלא משקע³⁴ באור-פשידים בין עובדי
כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי
כוכבים, והוא עובד עמהם³⁵. ולבו משוטט ומבין³⁶,
עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו
הנכונה³⁷, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג
הגלגל, והוא ברא הפל, ואין בכל הנמצא³⁸ אלוה
חוץ ממנו. וידע שכל העולם טועים. ודבר³⁹ שגורם
להם לטעות זה, שעובדים את הכוכבים ואת
הצורות עד שאבד האמת מדעתם. וכן ארבעים שנה
הפיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל
להשיב תשובות⁴⁰ על בני אור-פשידים⁴¹ ולערך דין⁴²
עמהם ולומר, שאין זו דרך האמת שאתם הולכים

אלא שעפ"ז צ"ל המושך דבריו שלאחרי שנעשו בני יעקב
"אומה שהיא יודעת את ה'" "וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד
ע"ז כמותן כו'" "וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם
נעקר" שהוא היפך הנ"ל כי אף שהיו בני יעקב אומה שהיא
יודעת ה' בכל זאת "חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז
כמותן".

והביאור הוא: אע"פ ששילת ע"ז הוא ענין המושג בשכל
ומוכרח מצד טבע הבריאה כנ"ל, חייב אדם לידע שאין
לסמוך וליסד הבנין על השגה זו בלבד כמו שראינו שגם
ישראל אף שכבר היו במצב של "אומה שהיא יודעת את
ה'" בכל זאת "כשארכו הימים לישראל במצרים . . חוזרין
בני יעקב לטעות העולם ותעיתיו" וכדי לשלול חטא ע"ז
נזקקו לכך ש"מאהבת ה' אותנו . . הכתירן במצות והודיעם
דרך עבודתו כו'" היינו שהקיום היה מצד ציווי ה' ולא רק
מצד השגת שכלם.

וי"ל שענין זה נוגע גם להלכה שאפילו מי ששילת
מציאותה של ע"ז מושגת ומוכרחת מצד שכלו צריך לקיים
המצוה מצד ציווי ה'.

לקוטי שיחות חז"ח עמוד 184. ח"כ ע' 15 טה"ש תשנ"א ח"א עמוד 294.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי¹
שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם: עבדו כוכב²
פלוגי או כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף³
וכף, ובנו לו היכל ועשו צורתו, כדי להשתחות לו⁴
כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!⁵
ומודיע¹⁵ להם צורה שבדה מלבו, ואומר: זו היא
צורת הפוכב פלוגי, שהודיעוהו¹⁶ בנבואתו.⁷
והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת⁸
האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים⁹
ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה¹⁰
מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה.
וכהנייהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו,
ועשו כף וכף ואל תעשו כף וכף! והתחילו¹³
פוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או
הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני¹⁵
בכף וכף! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כף ואל
תעשו כף! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את¹⁷
הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם¹⁸
ולהשתחות. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם¹⁹
הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא²⁰
הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים,
אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל²²
של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחות לה²³
ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והחכמים שהיו בהם,
כגון כהנייהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה²⁵
אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²⁶

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח, יב); יושטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד).
 (33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג? ! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט).
 (34) שקוע ונתון בתוכם. (35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורת, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד).
 (36) ומתבונן. (37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא).
 (38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. (39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. (40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה".
 (41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. (42) להתווכח. (43) (שם). (44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). (45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא כפי כל עובר וש"ב" (סוטה י). (46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט).
 (47) שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים. (48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד: - קבלה בידנינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. (49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". (50) (שמות-רבה, פרשה א). (51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. (52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם..." התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימיהם; היו במדבר - ישיבה עימיהם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך יצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבטו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שזוכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

1 בַּהּ! וְשֹׁפֵר הַעֲלָמִים⁴³, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שְׁאֵין
 2 רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹה לְאֱלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלֹא רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת
 3 וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדִי שֶׁיִּפְרֹוּהוּ כָּל הַבְּרֹאִים
 4 הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאֵבֶד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצְּרוּרֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא
 5 יִטְעוּ בְּחֵן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֱלֹהֵי הָעָם מְדַמִּים שְׁאֵין שָׁם
 6 אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי. כִּיֵּן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בְּרָאיוֹתָיו, בִּקְשׁ
 7 הַמֶּלֶךְ⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ גֵּס וְיֵצֵא לְחָרֶץ. וְהִתְחִיל
 8 לַעֲמֹד וּלְקַרֵּא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעַם,
 9 שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהֵי אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלֹא רְאוּי לַעֲבֹד.
 10 וְהָיָה מִהֲלָךְ וּקְוָרָא וּמִקְבִּץ הָעָם מַעִיר לַעִיר
 11 וּמִמְּמַלְכָּה לְמִמְּמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנָעַן וְהָיָה
 12 קוֹרָא, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם".
 13 וְכִיֵּן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל
 14 דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד
 15 שֶׁיִּחְזַרְוּהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים
 16 וּרְבֻבּוֹת, וְהָם אֲנָשֵׁי בֵית אֲבִרְהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בָּלָבָם
 17 הָעֵקֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחָבַר בּוֹ סְפָרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעֵנו
 18 לְיִצְחָק בְּנֵי. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלֻמֵּד וּמְזִהִיר⁴⁹. וַיִּצְחָק
 19 הַיּוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנַהֵג לְלֻמָּד, וַיֵּשֶׁב מְלֻמֵּד וּמְחִזִּיק
 20 כָּל הַנְּגִלּוֹת אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ לְמַד בְּנָיו כָּלֵם,
 21 וְהַבְּדִיל לָוִי וּמְנַהֵג⁵² רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בְּיִשְׁכָּה⁵³,
 22 לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹת אֲבִרְהָם. וְצִוָּה אֶת
 23 בְּנָיו, שֶׁלֹּא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לָוִי מִמֶּנָּה אַחֵר מִמֶּנָּה, כְּדִי
 24 שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנֵי
 25 יַעֲקֹב וּבְנִגְלּוֹת אֵלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית⁵⁴ בְּעוֹלָם אֲמָה שֶׁהָיָה
 26 יוֹדֵעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאֲרָכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם,
 27 וְחִזְרוּ לְלַמֵּד מִעֲשֵׂיָהּ וּלְעַבֵּד פּוֹכְבִּים⁵⁵ כְּמוֹתָן, חוּץ
 28 מִשְׁבֵּט לָוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אֲבוֹת. וּמְעוֹלָם לֹא עָבַד
 29 שְׁבֵט לָוִי⁵⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. וְכַמְעַט-קֵט⁵⁷ הָיָה
 30 הָעֵקֶר⁵⁸ שֶׁשָּׁתַל אֲבִרְהָם וְנַעֲקָר, וְחִזְרוּיֵן בְּנֵי יַעֲקֹב
 31 לְטַעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וְהַעֲוִיתֵן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנּוּ,
 32 וּמִשְׁמָרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֲבִינוּ, עֲשֵׂה⁶¹
 33 מִשֶּׁה רַבְּנֵי רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כִּיֵּן
 34 שֶׁנִּתְנַבֵּא מִשֶּׁה רַבְּנֵי, וּבְחָר ה' יִשְׂרָאֵל לְנִחְלָה,
 35 הִתְקַיֵּן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעַם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וְהָיָה
 36 מְשַׁפֵּט עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

(30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
 (31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזורי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזורי - זה אברהם (כבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מכילתא, ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימי אינם פוסקים. (32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: יושטטו לבקש את דבר ה' (עמוס

פָּרָק שְׁנִי

(1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּעִבְדוֹתָהּ, 17
הֵיטָף עֵקֶר עֲבֹדָתָהּ וּמָה מַעֲשֵׂיהָ וּמַשְׁפָּטֶיהָ - צִוּנוּ 18
הַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁלֹא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים 19
כָּלֵל, וְלֹא נִהְרֶה בָּהֶן וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וְאִפְלוּ 20
לְהִסְתַּכֵּל בְּדַמּוֹת הַצּוּרָה¹⁶ אֲסוּר, שְׁנֹאמַר: "אֵל תִּפְנוּ 21
אֶל הָאֱלִילִים". וּבַעֲנֵן הָיָה נֹאמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ 22
לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שְׁלֹא תִשָּׁאֵל עַל 23
דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָהּ הֵיטָף, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין אֶתָּה 24
עוֹבְדָהּ, שְׂדָבָר זֶה גֹרֵם לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת 25
כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁷, שְׁנֹאמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי". 26

(16) שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות. "והשווה" "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וְכָל הַלְאִוִּין הָאֵלֹהִים¹⁸ בַּעֲנֵן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שְׁלֹא 27
יִפְנֶה¹⁹ אַחֵר עֲבֹדָת כּוֹכָבִים. וְכָל הַנִּפְנָה אַחֲרֶיהָ 28
בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה²⁰ - הֵרִי זֶה לֹוְקָה. וְלֹא 29
עֲבֹדָת כּוֹכָבִים בְּלִבָּד הוּא שְׁאֲסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ 30
בְּמַחֲשָׁבָה, אֲלֹא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גֹרֵם²¹ לוֹ לְאָדָם 31
לַעֲקֹר עֵקֶר²² מַעֲקָרֵי הַתּוֹרָה, מִזְהִרִין אֹנּוּ שְׁלֹא 32
לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבָּנוּ, וְלֹא נִסִּית דַּעְתָּנוּ²³ לְכָף וּנְחָשׁב 33
וּנְמַשֵּׁף אַחֵר הַרְהוּרִי²⁴ הַלֵּב, מִפְּנֵי שְׂדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם 34
קִצְרָה²⁵, וְלֹא כָּל הַדַּעוֹת וְכוּלִין לְהַשִּׁיג הָאֱמֶת עַל 35
בְּרִיּוֹת²⁶. וְאִם יִמַּשֵּׁף כָּל אָדָם אַחֵר מַחֲשָׁבוֹת לִבּוֹ, 36
נִמְצָא מִתְּרִיב אֶת הָעוֹלָם²⁷, לְפִי קִצְרֵ דַעְתּוֹ. בִּיצִד²⁸ ? 37
פְּעָמִים יִתּוֹר אַחֵר עֲבֹדָת כּוֹכָבִים²⁹, וּפְעָמִים יִחָשׁב 38
בִּיחּוּד³⁰ הַבְּרָא, שְׁמָא הוּא³¹ שְׁמָא אֵינוּ; מָה 39
לְמַעֲלָה³² וּמָה לְמַטָּה³³; מָה לְפָנִים³⁴ וּמָה לְאַחֲרוֹ³⁵; 40
וּפְעָמִים בְּנִבּוּאָה, שְׁמָא הִיא אֱמֶת³⁶ שְׁמָא הִיא 41
אֵינָה³⁷; וּפְעָמִים בְּתוֹרָה, שְׁמָא הִיא מִן הַשְּׁמַיִם שְׁמָא 42
אֵינָה. וְאֵינוּ יוֹדֵעַ הַמַּדּוּת³⁸ שְׂדִיין בְּהֵן עַד שְׂיַדַע 43
הָאֱמֶת עַל בְּרִיּוֹ, וּנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינּוּת³⁹. וְעַל עֲנִין 44
זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְנֹאמַר בָּהֶן: "וְלֹא תִתּוֹר אַחֲרֵי 45
לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זִנִּים"; כְּלוּמָר: לֹא 46
יִמַּשֵּׁף כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחֵר דַּעְתּוֹ הַקִּצְרָה, וְיִדְמָה 47
שְׂמַחֲשִׁבְתּוֹ מִשְׁגַּת הָאֱמֶת. כֵּן אִמְרוּ חֻקִּים⁴⁰: 48
"אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זֶה מִינּוּת, "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" - זֶה 49
זִנּוּת. וְלֹא זֶה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא גֹרֵם לְאָדָם לְטָרְדוֹ 50
מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת⁴¹. 51

(18) שנוכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת"

א. עֵקֶר הַצּוּרִי בְּעִבְדָת כּוֹכָבִים, שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶחָד 1
מִכָּל הַבְּרֹאִים - לֹא מִלְאָךְ² וְלֹא גִלְגִּל³ וְלֹא כּוֹכַב, 2
וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל 3
הַנִּבְרָאִים מִהֵן⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא 4
הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הָיָה עַל דֶּרֶךְ שְׂעָבֵד 5
אֹנוֹשׁ וְאֹנְשֵׁי דוּרוֹ תַחֲלָה⁶ - הֵרִי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. 6
וְעֲנִין זֶה⁷ הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאִמְרָה: "וּפֶן 7
תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיִמָה וְרִאִיתָ אֶת הַשָּׁמַשׁ וְגו', אֲשֶׁר 8
חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֶתָּם לְכָל הַעַמִּים"; כְּלוּמָר: שְׁמָא 9
תִּשְׁוֹט⁸ בַּעֲנֵן לְכָף⁹, תִּרְאֶה שְׁאֵלוֹ הֵן הַמִּנְהִיגִים¹⁰ אֶת 10
הָעוֹלָם, וְהֵם שְׂחָלַק ה' אֶתָּם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת 11
חַיִּים וְהוּיִם¹¹ וְאֵינָם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהִיגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³, 12
וְתֹאמַר, שְׂרָאוִי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעִבְדָן¹⁴. וּבַעֲנִין 13
הָיָה צִוָּה וְאִמְרָה: "הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם"; 14
כְּלוּמָר, שְׁלֹא תִטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלֹו, לְהִיּוֹת 15
סְרִסְרוֹ¹⁵ בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבְּרָא. 16

(2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיי' הלכות יסודי התורה, פרק ב.). (3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג.). (4) אש, רוח, מים, עפר. (5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד.). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד.): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד.). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". (6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א.). (7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. (8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז, ט.). בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. (10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (11) הויה מתמדת. (12) כלים ועובדים. (13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד.). (14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. (15) המתווך, וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:) ביחס למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרונוקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָן פִּיִּשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵין
16 מִקְבָּלִים אוֹתָם בְּתִשְׁבּוּבָה לְעוֹלָם⁵¹, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל
17 בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיגוּ אַרְחֹת חַיִּים"⁵².
18 וְהַמִּינִים - הֵם הַתָּרִים אַחֵר מִחֻשְׁבוֹת לָפָם בְּסִכְלוֹת
19 דְּבָרִים שְׁאֻמְרָנוּ⁵³, עַד שְׁנֹמְצָאוּ עוֹבְרִים עַל גּוֹפִי⁵⁴
20 תוֹרָה לְהַכְעִיס⁵⁵, בְּשֹׂאט בּוֹנֶשׁ⁵⁶, בְּיָד רָמָה⁵⁷,
21 וְאוֹמְרִים שְׂאֵין בָּזָה עוֹן. וְאִסּוּר לְסַפֵּר⁵⁸ עֲמָהֶן
22 וּלְהִשָּׁיב עֲלֵיהֶן תִּשְׁבּוּבָה⁵⁹ כָּלל, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֵל תִּקְרַב
23 אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ"; וּמִחֻשְׁבָּה⁶⁰ שֶׁל אֶפִיקוֹרוֹס -
24 לְעִבּוּדַת כּוֹכָבִים.

46 אפילו רק פעם אחת. 47 שחיטתו פסולה, יינו -
יין־נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב.
48 שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. 49 כלומר:
ישראל שעבד עבודה־זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם
גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה־זרה בקביעות,
ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים
נכוחות פירוש זה (טורי אבן). 50 לדעת ה"ערוך": בני
כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים",
וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם
מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל,
מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים
ובעלי דעות כוזבות. 51 כלומר: מקבלים אותם בתשובה
ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג,
ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו
בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים
(ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא
אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין
מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו
בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר
עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם
מ"ה אלף תי"ח). 52 אמרו (עבודה־זרה יז): "וכי מאחר
שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו
- לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות
- מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית
יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז).

53 למעלה (הלכה ג). 54 מצוות עיקריות. 55 את
השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה
לה. 56 מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב:
(יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד)
תרגומו: וְשֵׁט עָשָׂו יָת בְּכוֹרָתָא. 57 בעזות מצח ובזדון.
58 להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו
אחריהם (ע"ז כז). 59 ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב,
ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי,
אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי
הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). 60 (חולין
גי:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט
בהמה - אסורה היא כתקרובת לעבודה־זרה ואסורה בהנאה;
ואם כתב ספר תורה - תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר
תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר
(הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

(עירובין צו.). 19 לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש
דרך עבודתה. 20 כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי
לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו
(מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 21 שסופה להיות
גורמת. 22 לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה,
כאלישע בן־אבויה (חגיגה יד:). 23 ולא נרכז כל כח
מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על
זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו
כתמיד. 24 ספיקות ופסוקים המנקרים בלב. 25
מוגבלת. 26 הבהירה, את האמת לאמתה. 27 על
ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו
הכוזבות והנפסדות. 28 כלומר: מה הן המחשבות
המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות?
29 שמא יש בה ממש. 30 באחדותו. 31 אחד ואין
שני לו, או רבים הם האלוהות. 32 משמי השמים.
33 מתחת לארץ. 34 קודם שנברא העולם. 35
באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים -
מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל
המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא
לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). 36 ומן השמים מודיעים
לנביא הכל. 37 אלא חזון לבו ידבר. 38 הנכונות,
מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. 39 אפיקורסות:
דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית
והוראתה: כזב, שקר. 40 (ספרי, שלח; ברכות יב:).
41 לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

1 ד. מִצְוַת עִבּוּדַת כּוֹכָבִים בְּגֵד הַמִּצְוֹת כֵּלָן הִיא,
2 שְׁנֹאֲמַר: "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת"
3 וְגו'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁴², שְׁפַעֲבֹדַת כּוֹכָבִים
4 הַתְּנוּב מְדַבֵּר. הָא לְמִדָּת, שְׁכָל הַמּוֹדָה בְּעִבּוּדַת
5 כּוֹכָבִים, כּוֹפֵר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה וּכְכָל הַנְּבִיאִים וּכְכָל
6 מֶה שְׁנֹצְטוּ הַנְּבִיאִים, מֵאֲדָם⁴³ וְעַד סוֹף הָעוֹלָם⁴⁴,
7 שְׁנֹאֲמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדִרְתֵּיהֶם".
8 וְכָל הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדַת כּוֹכָבִים, מּוֹדָה⁴⁵ כָּל הַתּוֹרָה
9 כְּלָה וּכְכָל הַנְּבִיאִים וּכְכָל מֶה שְׁנֹצְטוּ הַנְּבִיאִים,
10 מֵאֲדָם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא עֶקֶר כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלָן.

42 (ספרי, שלח; הוריות ח:). איזוהי מצוה השקולה כנגד
כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה־זרה. 43 שכתוב בו:
ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). 44 וכך לשון
(ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת
הדיברות ובמה שנצטוו משה והנביאים, ובמה שנצטוו
האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם"
וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים
שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו
וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובד
עבודה־זרה, אינו משייר אחריו מצוה". 45 (חולין ה:).

11 ה. יִשְׂרָאֵל שְׁעֵבַד עִבּוּדַת כּוֹכָבִים⁴⁶, הָרִי הוּא
12 כְּעִבְד־כּוֹכָבִים לְכָל דְּבָרִי⁴⁷, וְאֵינוּ כִּישְׂרָאֵל שְׁעוֹבֵר
13 עֲבֵרָה שְׁיֵשׁ פֶּה סְקִילָה⁴⁸. מוֹמֵר לְעִבּוּדַת כּוֹכָבִים,
14 הָרִי הוּא מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה⁴⁹. וְכֵן הַמִּינִים⁵⁰

מֵאַחֲרָיו. וְהָעֵד הַשְּׁנִי אוֹמֵר: אִף אֲנִי כָמוֹת⁸⁵ 24
שְׁמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֲדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד 25
וְאֶחָד⁸⁶ מֵהֶן לֵאמֹר: כִּזֶּה שְׁמַעְתִּי! 26

(78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים
אנו קודש מחול (סנהדרין סו.). (79) כדי שלא להזכיר שם
שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמה יצא הנידון זכאי,
ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים
בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים
שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום
לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני
שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי
את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות
המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה,
והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים".
(80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה
השעה לחרוץ את המשפט. (81) כדי שלא להשמיע את
ברכת השם ברבים. (82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל
כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות
בכינויים. (83) (סנהדרין סו.). (84) כחזקה מלך יהודה,
שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו
את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף.
(85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו.
(86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד
מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין
לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מִגְדָּף שֶׁחֹזֵר בּוֹ בְּתוֹף-כְּפִי-דְבוּר⁸⁷, אֵינּוּ כְּלוּם⁸⁸; 27
אֵלָּא כִּיּוֹן שֶׁגִּדָּף בְּעֲדֵים⁸⁹, נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדָּף אֶת הַשֵּׁם 28
בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - קָנָאִים⁹⁰ פּוֹגְעִים⁹¹ בּוֹ 29
וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קָנָאִים, וְכָא לְבֵית- 30
דִּין - אֵינּוּ נִסְקָל עַד שֶׁיִּכְרַךְ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת 31
הַמְיֻחָדִים⁹². 32

(87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! (88) אף על פי שבכל
מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור
הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה
שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת
ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן,
נדרים פז.). (89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף-
משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים".
אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין
מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונה רבינו היתה רק
לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת
אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא
הוא נסקל. (90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה'
בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה,
כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני
כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם
(במדבר כה, יא); וכאלהיה הנביא שהרג את נביאי הבעל,
ונאמר בו: קנא קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א

ו. כָּל הַמּוֹדָה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא אֲמַת, אֶף-עַל- 1
פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מִחֶרֶף וּמִגִּדָּף אֶת הַשֵּׁם 2
הַנִּקְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד⁶¹ הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֶחָד 3
הַמִּגְדָּף אֶת ה', שְׁנֹאמֵר: "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד 4
רְמָה מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מִגְדָּף"⁶². 5
לְפִיכָךְ⁶³ תוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴, כְּמוֹ שְׁתוֹלִין 6
אֶת הַמִּגְדָּף⁶⁵, וְשִׁנְיָהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלֵלְתִּי⁶⁶ דִּין 7
הַמִּגְדָּף⁶⁷ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁשִּׁנְיָהֶם כּוֹפְרִים 8
בְּעֶקֶר הֵם. 9

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם.
(62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד
למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה
עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים
(סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי
קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה'
תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה.
(67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על
פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם,
בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמִּגְדָּף: אֵין הַמִּגְדָּף חֵיב סְקִילָה, 10
עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ⁶⁸ אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אֲרֻבַּע אוֹתוֹת, 11
שֶׁהוּא אֶלֶף דָּלֶ"ת נו"ן וי"ד⁶⁹, ויִכְרַךְ⁷⁰ אוֹתוֹ בְּשֵׁם 12
מִן הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים⁷¹, שְׁנֹאמֵר: "וְנִקְבַּ שֵׁם 13
הַי"ד⁷² - עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חֵיב סְקִילָה, וְעַל שְׁאָר 14
הַכְּנוּיִים⁷³ בְּאֶזְהָרָה⁷⁴. וְיֵשׁ מִשְׁמִירָה⁷⁵ שֶׁמִּפְּרֹשׁ, שֶׁאֵינּוּ חֵיב 15
אֵלָּא עַל שֵׁם יו"ד ה"א וָא"ו ה"א⁷⁶. וְאֵנִי אוֹמֵר, 16
שֶׁעַל שִׁנְיָהֶם⁷⁷ הוּא נִסְקָל. 17

(68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם
קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. (69) "אדני",
ומכל-שכן שם הויה. (70) כלומר: ויקלל, לשון נקיה
כלפי מעלה. (71) ושבעה שמות הם: הויה ואדני, אל,
אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים
הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (72) אמרו (סנהדרין
נו:). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת
(ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם,
כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. (73) שאינם נמחקים.
(74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. (75) דעה זו הובאה
ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. (76) אבל לא על שם
אדנות. (77) מפני שאמרו (סנהדרין סו:). "אינו חייב עד
שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" -
ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

ח. אֶזְהָרָה שֶׁל מִגְדָּף מִנֵּין? שְׁנֹאמֵר: "אֵלֶּהִים⁷⁸ לֹא 18
תִּקְלָל". כָּכָל יוֹם וְיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֲדִים כְּכַנּוּיִם⁷⁹: 19
יִכָּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין⁸⁰ - מוֹצִיאִין אֶת כָּל 20
אֲדָם לַחוּץ⁸¹, וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבְּעֲדִים וְאוֹמְרִים 21
לוֹ: אֲמֹר מָה שְׁשִׁמַּעְתָּ בְּפִרְשׁוֹ⁸²! וְהוּא אוֹמֵר, 22
וְהַדְּיָנִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם⁸³ וְקוֹרְעִין⁸⁴, וְלֹא 23

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 שְׂעִיבְדוּ אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "אִיכָּה יַעֲבֹדוּ
22 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאָעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי"¹⁷.
23 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנֵנִי, צָרִיכִין בֵּית-דִּין לִידַע דְּרָכֵי
24 הָעֲבוֹדוֹת¹⁸, שְׁאִין סוֹקְלִין עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, עַד שְׂעִיבְדוּ
25 שְׂזוּ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ.

(8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. (9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציוור מעשי ידי צייר. (10) זהו בעל פנור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא): "הפוער עצמו לבעל פנור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופנור פיה (ישעיה ה, יד). (11) ומתריז רעי לפניו. (12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן וכידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועובדי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספא "בערוך" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלוהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופיגולים, כמו: דשן - לפנות את הדשן: שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניו) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"צריכין בית דין לידע דרכי העבודות".

על ידי שמגיעים לדרגא נעלית בלימוד התורה ונפעל באדם ביטול ושלילת ע"ז וכך גם בב"ד הנמצאים בדרגא נעלית של לימוד התורה נעשה על ידם ביטול לע"ז גם מפני זה שכל מטרת קריאתם בספרים אלו (ש"צריכים... לידע דרכי העבודות") היא לבער מהעולם עובדי הע"ז.

יתרה מכך מצינו ביתרו ש"הי מכיר כל ע"ז שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה" ולכן אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" ועל ידי זה פעל לא רק ביטול הע"ז אלא גם ש"אסתלק קוב"ה ביקרי" עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ויש לומר שזהו הטעם לקביעת מעשה העגל בפרשת כי תשא שבאה לרמז על דרגא נישאת ונעלית בלימוד התורה "תשא את ראש" המשגת שורש ה"עגל" דקדושה, ק"ג פנים לתורה שעי"ז נעשה הביטול והשלילה של ע"ז - גם מצד דרגת הראש (שכל).

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמוד 363.

26 ג. וְאֶזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים¹⁹ וְכִיּוֹצֵא כֵהֵן, הוּא מַה
27 שֶׁתּוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹?

יט, י. (91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים א ב, מו). (92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

1 י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרֶפֶת הַשֵּׁם, חַיִּב לְקַרְעַ. וְאַפְלוּ עַל
2 בְּרֶכֶת הַכְּנוּוִיִּין⁹³ חַיִּב לְקַרְעַ. וְהוּא, שְׂשִׁמְעָנָה
3 מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ,
4 חַיִּב לְקַרְעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, אֵינוֹ
5 חַיִּב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֱלֻזִּים וְשִׁבְנָא⁹⁴, אֲלָא מִפְּנֵי
6 שְׂרַבְשָׁקָה⁹⁵ הָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹמָר⁹⁶. כָּל הַעֲדִים וְהַדְּוִינִים
7 סוֹמְכִים⁹⁷ אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמִּגְדָּה,
8 וְאוֹמְרֵ לֹ: דְמָךְ בְּרֹאשָׁךְ, שְׂאֵמָה גְּרַמְתָּ לָּךְ! וְאֵין
9 בְּכָל הַרוּגֵי בֵית-דִּין מִי שְׁסוּמְכִים עָלָיו, אֲלָא מִגְדָּה
10 בְּלִבָּהּ, שְׁנֹאֲמַר: "וְסִמְכוּ כָּל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"⁹⁸.

(93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חבריו בשם. (94) (ישעיה לו, כב). (95) המגדף. (96) (סנהדרין ס). (97) (ספרא, אמור). (98) על ראש המקלל, המגדף שבאש הפסוק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

11 א. כָּל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים בְּצוּנוֹ² בְּזוּזוֹ³, חַיִּב כְּרֹת⁴.
12 וְאֵם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה⁵ - נִסְקָל. וְאֵם עֹבֵד
13 בְּשִׁגְגָה⁶ - מֵכִיָּא קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

(2) פרט לאנוס. (3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"ט). (4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). (5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונש "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). (7) שערית עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב: סנה' נג).

14 ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְכָל צֵלָם⁸
15 וְצֵלָם וְלְכָל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֲבוֹדָת זֶה אֵינָה פְּעֻלַּת
16 זֶה. כְּגוֹן פְּעוֹר¹⁰, שְׂעִיבְדוֹ, שְׁפוּעֵר¹¹ אָדָם עֲצָמוֹ
17 לוֹ; וּמִרְקוּלִיס¹², שְׂעִיבְדוֹ, שְׂיִזְרֵק לוֹ אֲכָנִים אוֹ
18 יִסְקָל¹³ מִלְּפָנָיו אֲכָנִים¹⁴; וְהַרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלֹ
19 תְּקֵנוֹ לִשְׂאֵר צִלְמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ
20 לְמִרְקוּלִיס, או שְׂיִזְרֵק אֶבֶן לַפְּעוֹר, פְּטוּר¹⁵, עַד

במקל³⁷ - שָׁבַר מִקַּל בְּפָנֶיהָ, חֵיב³⁸, וְנֹאסֶרֶת³⁹; זֶרֶק
מִקַּל בְּפָנֶיהָ, חֵיב⁴⁰, וְאִינֶה נֹאסֶרֶת⁴¹, שְׁאִין זְרִיקֶת
הַמִּקַּל כְּעֵין זְרִיקֶת הַדָּם, שְׁהִי הַמִּקַּל כְּמוֹ שֶׁהוּא⁴²,
וְהַדָּם מִתְפָּזֵר. הַמִּקַּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדָת
כּוֹכָבִים⁴³ בְּאֵלֹהִים, חֵיב סְקִילָה⁴⁴. וְאֶפְלוּ הַגִּבִּיּוֹת
לְבִנְהָ⁴⁵ וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אַתָּה! וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּדִבּוּר
זֶה, חֵיב. וְאֶפְלוּ חֲזָר בּוֹ בְּתוֹף-פְּדִי-דִבּוּר וְאָמַר: אֵין
זֶה אֵלֵי! - אֵין חֲזָרָתוֹ כְּלוּם⁴⁶, אֶלָּא נִסְקָל.

(32) ("ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך ("ע"ז נא:). (37) שמקשקים לפניה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, "ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ה גירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, "ע"ז נא:). ועיין להלן ("פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן ("פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י'). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים ("ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבנה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן ("פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה ("פ"ב, ה"ט).

ה. הַעֹבֵד עֲבוּדָת כּוֹכָבִים בְּדִרְכָּהּ, וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה דֶרֶךְ
בְּזִיוֹן⁴⁷ - חֵיב⁴⁸. פִּיעֵד? הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְפַעוּר פְּדִי
לְבִזּוּתוֹ, או זֶרֶק אֶכֶן לְמַרְקוּלִיס פְּדִי לְבִזּוּתוֹ⁴⁹ -

בְּשָׂאָר עֲבוּדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחְוִּה וְזוֹבַח וּמִקְטִיר
וּמִנְסֶף²²; אֶכֶל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֵלוֹ
לְאַחַד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדָת כּוֹכָבִים, חֵיב, וְאַף-עַל-פִּי
שְׁאִין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף. פִּיעֵד? הֲרִי שְׁנִסֵּף לְפַעוּר
או שְׁזַבַּח לְמַרְקוּלִיס, חֵיב, שְׁנֶאֱמַר: "זִבַּח לְאֱלֹהִים²³
יִחְרָם²⁴, בְּלֹתִי לֵה' לְבָדוֹ" - זְבִיחָה בְּכָלֵל עֲבוּדָה²⁵
הִיטָה, וְלִמָּה יֵצֵאת? לֹמַר לָךְ: מָה זְבִיחָה מִיִּחְדָּת,
שְׁעוֹבְדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחֵיב הַזִּבַּח לֹאל אַחֵר סְקִילָה
עָלֶיהָ, בֵּין הִיטָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּזְבִיחָה או אִינֶה
בְּזְבִיחָה - אֵף כָּל עֲבוּדָה שֶׁהִיא מִיִּחְדָּת לְשֵׁם²⁷, אִם
עֵבֵד בָּהּ לֹאל אַחֵר, בֵּין שֶׁהִיטָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף
בֵּין שְׁאִינֶה בְּכָף, חֵיב עָלֶיהָ. לְכָף נֶאֱמַר: "לֹא
תִשְׁתַּחְוֶה לֹאל אַחֵר²⁸", לְחִיב עַל הַהִשְׁתַּחְוִּיָּה²⁹ אֶפְלוּ
אֵין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף; וְהוּא הִדִּין³⁰ לְמַקְטֵר וּמִנְסֶף.
זֶוֹרֵק וּמִנְסֶף³¹ אֶחָד הוּא.

(19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאונו כדרך עבודתו. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מניין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? (20) כל עבודות אליהם למיניהן. (21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת. (25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית המקדש, עבודת פנים. (27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). (28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאונו לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר"? (29) אף שהיא אינה עבודת פנים. (30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): כל אסוף נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סִפְתָּ³² לָהּ צוּאָה או שְׁנִסֵּף לָהּ עֵבִיט³³ שָׁל
מִי־רִגְלִים - חֵיב³⁴. שָׁחַט לָהּ חֶגֶב - פְּטוּר³⁵,
אֶל־אִם-פֶּן הִיטָה עֲבוּדָתָהּ בְּכָף. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ
בְּהֶמָּה מִתְּפִירָה אַחֵר, פְּטוּר³⁶, אֶל־אִם-פֶּן הִיטָה דֶּרֶךְ
עֲבוּדָתָהּ בְּכָף. עֲבוּדָת כּוֹכָבִים שְׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שכר רכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

1 הוֹאִיל וְעִבְדֻתוֹ בְּכָף, חֵיב, וּמִבִּיא קֶרֶן עַל שְׁגָגָתוֹ.⁵⁰ 2

ז. יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ בְּרִגְלוֹ לִפְנֵי עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, לֹא יִשְׁוֹחַ⁶⁶ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוִיָּה לָהּ⁶⁷. 18 נִתְפָּזְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפִנְיָהּ, לֹא יִשְׁוֹחַ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוִיָּה לָהּ; אֲלֵא יֵשֵׁב, וְאַחֲרֵיכֶן יִטֵּל. 20 (65) נִתְחַב לוֹ קוֹץ בְּרִגְלוֹ. (66) יִתְכַּוֵּף. (67) (ע"ז יב). ואם אינו נראה כמשתחויה לה, כגון שמפנה אחוריו או צדו לעבודה-זרה - מותר.

ח. פְּרִצּוֹת הַמִּקְלָחוֹת⁶⁸ מִיָּם בְּפִנְיָהּ⁶⁹ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים - לֹא יֵצִיחַ פִּיּוֹ עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתָּהּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִנְשֵׁק לְעֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁷⁰. 21 22 23

(68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69) כלומר: שהן עצמן אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה. (70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחויה לעבודה-זרה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה עֲבֹדַת כּוֹכָבִים לְעֶצְמוֹ⁷¹ - אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲשָׂאָה בִּידּוֹ וְלֹא עֲבָדָהּ, לֹאָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָּהּ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבֹדַת כּוֹכָבִים בִּידּוֹ לְאַחֲרִים, אֶפְלוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹאָה, שְׁנֵאָמַר: "וְאַלֵּהִי מִסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³. 24 25 26 27 28 29 30 לְפִיכֶן הַעוֹשֶׂה עֲבֹדַת כּוֹכָבִים בִּידּוֹ לְעֶצְמוֹ, לֹאָה שְׁתִּים.

(71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה עבודה-זרה לעצמו עובר משום שתים: משום - "לא תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. (73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צִירוֹת⁷⁴ לְנוֹי, וְאָף-עַל-פִּי שְׁאִינָה עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אֹתִי"; כְּלוּמַר: צִירוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שְׁאִינִם אֲלֵא לְנוֹי⁷⁵ - כְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ בָּהֶן הַטּוֹעִים וְיִדְּמוּ שֶׁהֵם לְעֲבֹדַת כּוֹכָבִים. וְאִין אָסוּר לְצוּר לְנוֹי, אֲלֵא צוּרַת הָאָדָם בְּלִבָּד⁷⁶. לְפִיכֶן אֵין מְצִירִים, לֹא בַּעֲץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם. וְהוּא, שְׁתִּהִיָּה הַצּוּרָה פּוֹלָטָה, כְּגוֹן הַצִּיּוֹר וְהַפִּיּוֹר⁷⁷ שֶׁבְּטָרְקִלִין וְכִיּוּצָא בָּהֶן. וְאִם

(47) שכוונתו לבזותה. (48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. (49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה-זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כסף-משנה", בשם הרמ"ך). (50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד - הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון - הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת-כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

ו. הַעוֹבֵד עֲבֹדַת כּוֹכָבִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצִנְיָה זֹו מִפְּנֵי מִלְּאֲכָתָהּ שֶׁהִיָּתָה נֹאָה בִּירוֹתָ, או שֶׁעֲבָדָהּ מִירוֹתָ לָהּ שְׁמָא תַרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מִדְּמִים עוֹבְדֶיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה⁵¹ וּמְרַעָה⁵² - אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בְּאִלוּהָ⁵³, חֵיב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָה, או בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבֹדוֹת⁵⁴, מֵאַהֲבָה או מִקְרָאָה⁵⁵ - פְּטוּר⁵⁶. הַמְגַּפֵּף⁵⁷ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַבֵּץ⁵⁹ לִפְנֵיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰ וְהַמְלִיבִישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל פִּיּוּצָא בְּדַבְרֵי כְבוֹד הָאֱלוֹי⁶¹ - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם", וְדַבְרִים אֵלוּ בְּכָלל עֲבֹדָה⁶² הֵן. וְאָף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוֹ לֹאָה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאִינֵן בְּפִירוֹשׁ⁶³. וְאִם הִיָּתָה דֶּרֶךְ עֲבֹדָתָה בְּאַחַד מִכָּל הַדַּבְרִים הָאֵלוּ, וְעָשָׂהוּ לְעֲבָדָהּ - חֵיב⁶⁴. 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

(51) לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנזכר לעיל. (55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבה (סנהדרין, סא:) האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים לאליליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כסף-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). (57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. (58) במטאטא. (59) מזלף מים להשכיב את האבק. (60) בשמן ובמיני בשמים. (61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. (62) עבודות כבוד הן מעין השתחויה ומוזהרים עליהן. (63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא: אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64) שכל

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

- א. מדיחיה עיר מישראל, הרי אלו נסקלין,¹⁶
- אף-על-פי שלא עבדו עבודת פוככים,¹⁷ אלא הדיחו
- את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר
- המדיחין נהרגין בסוף.¹⁸ והוא, שעבדו עבודת
- פוככים, או שקבלוה¹⁹ עליהם באלות. ואזכה
- למדיח מנזין? שנאמר: "לא ישמע על פיך".²⁰

(2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-יט). (3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "ידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לולה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוך וכו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). (8) (סנהדרין ג:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מדיחיה עיר מישראל - הרי אלו נסקלין."

וכן יחיד שעבד ע"ז במזיד, בעדים ובהתראה, דינו בסקילה. אבל יושבי עיר הנידחת דינם בחרב שנאמר: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב" ואם הודחו רוב בני העיר כולם בחרב, לפי שפקעה מציאותם כיחידים (החייבים סקילה) והפכה למציאות ציבור שעבד ע"ז שדינו בסוף. ומה שדין מדיחיה עיר הנידחת בסקילה, לפי שאין נכללים בעונש הציבור של עיר הנידחת ועונשם עונש פרטי על כל אחד ואחד - סקילה.

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 109 הערה 21 ובשורה ג'

- ב. אין העיר נעשית עיר הנידחת, עד שיהיו
- מדיחיה מתוכה²² ומאותו השבט²³, שנאמר:
- "מקרבך²⁴ וידיחו את יושבי עירם"; ועד שיהיו
- מדיחיה שנים²⁵ או יותר על שנים, שנאמר: "יצאו

- 1 צר - לוקה⁷⁸. אבל אם היתה הצורה משקעת או
- 2 צורה של סמנין⁷⁹, כגון הצורות שעל-גבי הלוחות
- 3 והטבילות⁸⁰, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו
- 4 מותרות.⁸¹

(74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. ובי"ספר המצוות (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג:). תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג:).

- 5 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם
- 6 היתה הצורה בולטת, אסור להניחה⁸², ומתיר לחתם
- 7 בה⁸³; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה,
- 8 ואסור לחתם בה, מפני שהחתם תעשה בו הצורה
- 9 בולטת⁸⁴. וכן אסור לצור דמות חמה ולכנה,
- 10 פוככים מזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון
- 11 אתי" - לא תעשו בדמות שמימי המושמשין לפני
- 12 במרום⁸⁵ ואפילו על הלוח⁸⁶; צורות הבהמות ושאר
- 13 נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות האילנות ודשאים
- 14 וכיוצא בהן - מתיר לצור אותם⁸⁷, ואפילו היתה
- 15 הצורה בולטת⁸⁸.

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג:). (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה). (87) (ב"ב נד). "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרנו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אַנְשִׁים¹³ בְּנֵי בְלִיעַל, וַיִּדְּיָחוּ אֶת יִשְׁבִּי עִירָם¹⁴; וַעַד
2 שִׁדְיָחוּ רַבָּה¹⁵, וַיְהִי הַמִּדְּחִין מִמָּאָה וַעַד¹⁶ רַבּוֹ שֶׁל
3 שֹׁבֵט. אָכֵל אִם הִדַּח רַבּוֹ שֶׁל שֹׁבֵט¹⁷, דָּגִין אוֹתָם
4 פִּיחִידִים¹⁸, שְׁנָאָמַר: "יִשְׁבִּי הָעִיר" - לֹא כִפֵּר קֶטֶן
5 וְלֹא כִרְךְ גְּדוֹל¹⁹; וְכָל פָּחוֹת מִמָּאָה - כִּפֵּר קֶטֶן²⁰,
6 וְרַבּוֹ שֶׁל שֹׁבֵט - כִּרְךְ גְּדוֹל. וְכֵן אִם הִדְּיָחוּ נָשִׁים²¹
7 אוֹ קֶטְנִים, אוֹ שֶׁהִדְּיָחָה יָחִיד, אוֹ שֶׁהִדַּח מְעוּטָה²²,
8 אוֹ שֶׁהִדְּחוּ מְאֻלָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ מִדִּיחָהּ מְחוּצָה לָהּ²³
9 - אֵין דָּגִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדְּחָת; אֲלֵא הָרִי הֵן
10 פִּיחִידִים שֶׁעֲבָדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי
11 שֶׁעֲבָר, וּמְמוֹנֵן לְיוֹרְשֵׁיהֶן, כִּשְׁאָר הָרוּגִי בֵּית-דִּין²⁴.
- (9) מאותה העיר. (10) ושמה תאמר: איך אפשר שיהיו
מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו
לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה
בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד
ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך
ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים
פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם).
(15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה
(רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך.
(17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו
עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה
ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם
פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:).
(20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל:
"מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה
(עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא
נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד
(סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר
ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין
מח:).
- 12 ג. אֵין דָּגִין עִיר הַנִּדְּחָת אֲלֵא בְּבֵית-דִּין שֶׁל אֶחָד
13 וְשִׁבְעִים²⁵, שְׁנָאָמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ
14 אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל
15 שְׁעָרֶיךָ" - יַחֲדִים נִהְרָגִים בְּבֵית-דִּין שֶׁל כָּל שְׁעָרֵי²⁶
16 וְשֶׁעֶר, וְאֵין הַמְּרַבִּים נִהְרָגִין אֲלֵא בְּבֵית-דִּין הַגְּדוֹל²⁷.
- (25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית
שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב.). (26) הוא
בית-דין של עשרים ושלשה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם).
(27) (שם טז:).
- 17 ד. אֵין אַחַת מִעָרֵי מְקֻלָּט נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְּחָת,
18 שְׁנָאָמַר: "[בְּאַחַת עָרֶיךָ]²⁸ [בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ]" - וְלֹא
19 יְרוּשָׁלַּיִם נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְּחָת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָה
20 לְשִׁבְטִים²⁹. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְּחָת בִּסְפָר³⁰, כְּדִי
21 שֶׁלֹּא יִכְנסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וַיַּחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ-
22 יִשְׂרָאֵל³¹. וְאֵין בֵּית-דִּין אֶחָד³² עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עֲרִוֹת
- (28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן
מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד
משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר
בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי
הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"לקוט",
מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה -
בהוויתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנדחת" ולא
תחברנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת
עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים
בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על
גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה
לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים,
כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש
תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה;
שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב
ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף
משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין
עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא
בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה
וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו
של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).
- 25 ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְּחָת, עַד שִׁנְדִּיחוּהָ מִדִּיחָהּ
26 בְּלִשׁוֹן רַבִּים³⁵, וַיֹּאמְרוּ לָהּ: גִּלְךָ וְנַעֲבֹד³⁶! אוֹ גִלְךָ
27 וְנִזְבַּח³⁷! אוֹ גִלְךָ וְנִקְטִיר! אוֹ גִלְךָ וְנִנְסַף. אוֹ גִלְךָ
28 וְנִשְׁתַּחֲוֶה! אוֹ גִלְךָ וְנִקְבֵּל בְּאֵלֹהֵי! וְהֵם שׁוֹמְעִים,
29 וְעֹבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מְאֻרְבָּע
30 עֲבוֹדוֹת, אוֹ שֶׁקְּבִלְוָה³⁸ בְּאֵלֹהֵי. עִיר הַנִּדְּחָת שֶׁלֹּא
31 נִתְקַנְמוּ בָּהּ וּבְמִדִּיחָהּ כָּל הַתַּנְאִים הָאֵלֻל³⁹, הֵיאֵף
32 עוֹשִׂים לָהֶם? מִתְרִין וּמַעֲדִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן
33 שֶׁעֲבָד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם פִּיחִידִים
34 שֶׁעֲבָדוּ, וּמְמוֹנֵן לְיוֹרְשֵׁיהֶם⁴⁰.
- (35) (סנהדרין טז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה
למד שאינה נעשית עיר הנדחת עד שידיוחה מדיחיה
בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן).
(36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא
עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה.
ואלה ארבעה מיני העבודה הנמניים מכאן עד "נלך
ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה,
וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה
(פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל
עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים
נסקלים, מפני שנאמר: "ידיחו את יושבי עירם", שמשמעו
- שהדיוחם כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי
ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה
להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא
עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך").
(39) הדרושים כדי לעשות עיר הנדחת ושנמנו עד כאן

אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטולטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חוב? וחכמי לונלי השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושללא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בביאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכושא. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו אלה: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממנום פלט; והמרובים בסייף (מיתה קלה) - ולפיכך ממנום אבד".

1 ו. והיאף דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראוייה
2 להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין
3 ודורשין וחוקרין, עד שיגיעו בראיה ברורה⁴¹
4 שהדחה כל העיר או רפה וחזרו לעבודת
5 פוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי
6 חכמים להזהירם ולהחזירם⁴². אם חזרו ועשו
7 תשובה - מוטב⁴³; ואם יעמדו באולתן - בית-דין
8 מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צרין
9 עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר.
10 כשתבקע, מיד מרביץ⁴⁴ להם בתי-דינים ודנים
11 אותם. כל מי שבאזן עליו שני עדים שעבד
12 עבודת פוכבים אחר שהתרו אותו, מפרישין⁴⁵
13 אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין
14 אותם⁴⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רפה - מעלין
15 אותם לבית-דין הגדול⁴⁷ וגומרין שם דינם,
16 והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל
17 נפש אדם אשר פה לפי חרב, טף ונשים⁴⁸, אם
18 הדחה פלה. ואם נמצאו העובדים רפה - מפין
19 את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין
20 שהדחה כלה, בין שהדחה רפה, סוקלין את
21 מדיחיה⁴⁹, ומקבצין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה.
22 אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה
23 חוצה לה - בונים חומה חוץ ממנו עד שיקנס
24 לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁵² רחבה". והורגין כל
25 נפש חיה אשר פה⁵³, ושורפין את כל שללה עם
26 המדינה באש. ושרפתה⁵⁴ - מצות עשה, שנאמר:
27 "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:)
דברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר
(יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר
הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד
שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב
(סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו
שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת
רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת -
אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת
המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר
דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה
שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד
שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא
שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם).
(45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם:
אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו
עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאין דנים עיר הנידחת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2 **שְׁלֹא הִדְחוּ עִם רֵבָה - וְשָׂרְפִין בְּכָלֵל שְׁלֵלָה הוֹאִיל**
 3 **וְיִשְׁבּוּ שָׁם⁵⁵, מְמוֹנֵן אֶבֶד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל-**
 4 **שָׁהוּא⁵⁶, לֹקֵה אַחַת⁵⁷, שְׁנָאֲמַר: "וְלֹא יִדְבֹק בִּידָד**
 5 **מְאוּמָּה⁵⁸ מִן הַחֶרֶם".**

(55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז.). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקרובתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד.) בדפוס קושטא, שנוצנה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד.) (58) משמעו: כל שהוא.

6 **ח. וְעִיר הַנִּידָחַת שְׁהוּמָה⁵⁹ עֲדִיָּה - כָּל הַמְחֻזָּק**
 7 **בְּנִכְסֵיהָ זָכָה⁶⁰, וּמִתָּר לְהֵנֹת בּוֹ, שְׁהִירֵי הַזִּמְמוֹ⁶¹.**
 8 **וְלִמָּה זָכָה כֵּה? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כָּבֵר הַפְּקִיר מְמוֹנָו**
 9 **מִשְׁעָה שְׁנִגְמַר דִּינוֹ⁶². וְאִינָה נִבְנִית לְעוֹלָם. וְכָל**
 10 **הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לֹקֵה, שְׁנָאֲמַר: "לֹא תִבְנֶה עוֹד".**
 11 **וּמִתָּר לְעֲשׂוֹתָהּ גִּנּוֹת וּפְרִדָּסִים, שְׁנָאֲמַר: "לֹא תִבְנֶה**
 12 **עוֹד" - לֹא תִבְנֶה מְדִינָה⁶³ כְּמוֹ שְׁהִתְהִי⁶⁴.**

(59) שנתברו. שנתברו, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוננת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנדונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא.).

13 **ט. שִׁירָא⁶⁵ הַעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם עָבְרָה בְּעִיר**
 14 **הַנִּידָחַת וְהִדְחָה עִמָּה - אִם שְׁהִתָּה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם,**
 15 **נִהְרָגִין בְּסִיף וּמְמוֹנָם אֶבֶד⁶⁶; וְאִם לָאוּ - הֵן**
 16 **בְּסָקִילָה, וּמְמוֹנָם לְיִרְשִׁיָּהוּ⁶⁷.**

(65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא.), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.

17 **י. נִכְסֵי אֲנָשִׁי מְדִינָה⁶⁸ אַחֲרֵת שְׁהִיוּ מִפְּקָדִין בְּתוֹכָהּ⁶⁹**
 18 **- אֶף-עַל-פִּי שֶׁקָּבְלוּ עָלֶיהָ אַחֲרִיתוֹת⁷⁰, אֵין נִשְׂרָפִין⁷¹,**

שמים ולא בחייבי מיתת בית דין שהרי "אין לו לדין אלא מה שענינו רואות".

ומסביר הכס"מ שטעמו של הרמב"ם הוא לפי שאין התראתם התראה גמורה כיון שלא הותרו כל אחד בנפרד כ"א כל אנשי העיר יחד. ותירוצו קשה, כיון שטעם הכלל ש"חייבי מיתות ב"ד . . . אם עשו תשובה אין בית דין מוחלין להן" אינו משום שאין תשובה אחר התראה אלא כיון שאין ב"ד של מטה יכול להתחשב עם דברים שבלב, והלא מרגע שהתברר ש"הודחה כולה" או "רובה" קודם שעשו תשובה, כבר התחייבו בעונשי עיר הנידחת (שהרי בעיר הנדחת א"צ התראה גמורה) וא"כ אין יכולה תשובה לבטל את עונשם היפך הכלל ש"אין ב"ד של מטה מוחלין להן".

ותירץ הרגצובי שמה שכתב "אם עשו תשובה מוטב" אין כוונתו שנפטרו מעונש מיתה, אלא שאינם בדין יושבי עיר הנידחת שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדין חייבים סקילה בתור יחידים העובדים ע"ז. וצריך להבין בדבריו, הרי גם ענין זה - להוציאם מגדר עיר הנדחת בגלל התשובה שעשו, לא נמסר לבית דין שהרי אין לו לדין אלא מה שענינו רואות ותשובה היא ענין המסור ללב.

עוד צריך להבין מה שכתב שמקורו של הרמב"ם לדין "אם חזרו ועשו תשובה" הוא מהפסוק "ארדה נא ואראה הכעקעתה כו" האמור בסדום שהיתה עיר הנדחת היינו אם עשו תשובה, ואיך אפשר ללמוד הלכה שלאחר מ"ת מקודם מ"ת נגד הכלל ש"אין למדין מקודם מתן תורה". ויובן כל הנ"ל בהקדים השאלה היאך אפשר לחייב אנשי עיר הנידחת מיתה בחרב והלא קודם שהיו רוב העיר עבדו ע"ז כיחידים והתחייבו סקילה והרי דין הוא שבמקום שחייב אדם שתי מיתות "נידון בחמורה" ומדוע אמרה תורה שיומתו בסייף שהיא מיתה קלה יותר מסקילה.

והביאור בזה: משעה שרוב יושבי עיר הנידחת עבדו עבודה זרה הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד שלו והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת" ולכן חייבים כולם מיתה בחרב, ומה שמועלת תשובה הוא רק להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת ואז נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד וחייב סקילה.

לכן, אפשר גם ללמוד דין זה מסדום שלפני מתן תורה כי הלימוד הוא לא חידוש דין אלא לימוד על כך שבעיר הנידחת נפקעת מציאות היחיד והופכת למציאות חדשה של ציבור ומה שאין למדין מקודם מ"ת היינו דין אבל ענין שבמציאות למדין.

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 109.

1 ז. נִכְסֵי הַצְּדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאֵר יוֹשְׁבֵי הָעִיר

ימותו⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק הבית
יפדו⁹¹, ואחר-כך שורפין אותם⁹², שנאמר:
22 "שללה", ולא שלל שמם⁹³.

(85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו
בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוצ ושרפת" כמו אלה
(כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג). (88) שבעיר אחרת,
או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני
הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח -
בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח
והקדשיו לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית
לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר,
בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו
בהמה טמאה, שהקדשום לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית
וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים
להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף
פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה
של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר,
כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר,
שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא
כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם
וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם
מתים (שם, קיב). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם
שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים
שאינן בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת,
כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא
ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל
עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש
תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח
ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או
להיהרג יחד עם שלל העיר.

יד. הכבור⁹⁴ והמעשר⁹⁵ שבתוכה - תמימים, הרי הן
קדשי מזבח, וימותו⁹⁶; ובעלי מומים, הרי הן בכלל
בהמתה, ונהרגין⁹⁷. התרומות שבתוכה - אם הגיעו
ליד כהן, ירקבו, מפני שהם נכסיו⁹⁸; ואם עדין הן
ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת⁹⁹, מפני
שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף¹⁰⁰.

(94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר
למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה,
הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל
פדיון (סנהדרין קיב). (98) ולא "ממון שמים". והואיל
וקודש הן אין לכוזות ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו
מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם
פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל
שמים הן ואיסור עיר הנדחת אינו חל עליהן.

טו. מעשר שני¹⁰¹ וכסף מעשר שני¹⁰² וכתבי-הקדש
שבתוכה, הרי אלו יגנוזו¹⁰³.

(101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי,
להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש.

1 אלא יחזרו לבעליהן⁷², שנאמר: "שללה", ולא
2 שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין
3 במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁷³, נשרפין בכללה;
4 ואם לאו - אין מאבדים אותם⁷⁴, אלא ינתנו
5 ליורשיהם.

(68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או
ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל
העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות
(סנהדרין קיב). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר
לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר:
"ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה
נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל
אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין
זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

6 יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר
7 אחרת⁷⁵, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה⁷⁶. ועפה
8 שהיא כן⁷⁷, מתרת, לפי שאפשר לחלקה⁷⁸.

(75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר
אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה;
וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר
הנדחת אינה עומדת לשחיטה, וכשנשחטה - שחיטתה
מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי
רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים.
(78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין
החלק האסור מעורב עם החלק השני.

9 יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה⁷⁹, אסורה
10 בהנאה, פשור הנסקל שנשחט⁸⁰. שעיר הראש⁸¹ -
11 בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה⁸²;
12 אבל של פאה נברית⁸³, הרי הוא מפלל שללה
13 ואסור⁸⁴.

(79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו
לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו -
שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב);
כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי
חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט.
(81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין.
(82) שנאמר: "תקבוצ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו
חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה
ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים
שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה
ושריפה (שם).

14 יג. פרות המחברין⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר:
15 "תקבוצ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוצ
16 ושרפה; יצאו פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה
17 וקבוצ ושרפה. והוא הדין לשעיר הראש⁸⁶. ואין
18 צריך לומר לאילנות עצמן, שהן מתרים⁸⁷, ובהרי הן
19 של יורשיהם⁸⁸. ההקדשות שבתוכה⁸⁹: קדשי מזבח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אח"כ - זה איש; בתך - זו אשה. (4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). (5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). (6) איש פשוט שאינו נביא. (7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה. (8) (שם, סא): רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". (9) מוסב אל המסית. (10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:). - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית - בסקילה (סנהדרין פט:).

- ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו נקרא מסית¹¹. הנה זה שהדיח רב העיר נביא - מיתתו בסקילה; והנדיחים - הרי הן כיחידים¹², ואינם כאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: "אמר לי עבדך פוכבים: עבדתי!" או שאמר: "אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: עבדתי עבדך פוכבים!" - הרי זה נביא שהדיח. ואם הדחו אחריו רב העיר - נסקל¹³. המסית שהסית - בין בלשון רבים, בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. פיצד? האומר לחברו: אעבד¹⁴ פוכבים! אלף¹⁵ ואעבד! גלף ונעבד¹⁶ בעבודה פלונית, שדרף אותה עבדות פוכבים להעבד בה; אובח! אלף ואובח! גלף ונובח! אקטר. אלף ואקטר. גלף ונקטר! אנסף! אלף ואנסף! גלף וינסף. אשתתוה. אלף ואשתתוה. גלף ונשתתוה¹⁷! - הרי זה מסית. הסית¹⁸ לשנים¹⁹ - הרי הן עדיו²⁰, והן מביאין אותו לבית-דין ומעידין עליו שפך אדם להן, וסוקלין אותו.

(11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז:). ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח - צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח - אין מכמינים לו. (12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנדחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). (13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). (14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה (כס"מ). (15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה,

(102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גזונים אותם. ומדוע גזונים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות ביד כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנדחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכורת שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כן - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

- טז. כל העושה¹⁰⁴ דין בעיר הנדחת, הרי זה כמקריב עולה כליל¹⁰⁵, שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא עוד, אלא שמסלק חרון-אף¹⁰⁶ מישׂראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפו"; ומביא עליהם ברכה ורחמים¹⁰⁷, שנאמר: "ונתן לה' רחמים ורחמך והרבה"¹⁰⁸.

(104) כל המסייע בחורבנה. (105) הנקטרת כולה על המזבח. (106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). (107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנדחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שגאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). (108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים").

פרק חמישי

(1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

- א. המסית² אחד מישׂראל, בין איש³ בין אשה - הרי זה נסקל⁴; אף-על-פי שלא עבד המסית ולא המוסת עבדות פוכבים, אלא מפני שהורה⁵ לעבד. בין שהיה המסית הדיוט⁶, בין שהיה נביא⁷; בין שהיה המוסת יחיד, איש או אשה או יחידים⁸ - מיתתו⁹ בסקילה¹⁰.

(2) או: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. (3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז).

18 שְׁנֵאֲמַר בְּשׁוֹנָא: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" - יָכוֹל אֲתָה
19 עֹזֵב³¹ לָזֶה? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֲלֵיו".
20 וְלִפִּי שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲךָ" - יָכוֹל אִי
21 אֲתָה עֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְלֹא
22 תַּחֲוֶס עֵינְךָ עָלָיו". וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת,
23 שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא תַחְמַל". וְאִם יָדַע לוֹ חֻזְקָה, אֵינוֹ
24 רָשָׁאי לְשַׁתֵּק מִמֶּנָּה, שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא תִכְסֶּה³² עָלָיו".
25 וְאִזְהָרָה לְהַדְיוּט הַמְּסִית מִנֵּין? שְׁנֵאֲמַר: "וְכָל
26 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ"³³.

30 לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה).
31 עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם
לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב
עמו". (32 מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33 סנהדרין
ג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

27 ה. המסית אחרים לעבד³⁴ ואמר להם: עבדוני! -
28 אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי
29 שיקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אבל אם
30 הסית לעבדות איש אחר או לשאר מיני עבדות
31 פוכבים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד!
32 אף-על-פי שעדין לא עבד - שניהן נסקלין, המסית
33 והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו",
34 הן אם שמע ואבה, חיבב³⁶.

34 אותו עצמו, את המסית. (35 שהם רק משטים בו
ומגלגלים עליו באמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא
כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36 אף על פי שלא עבד.

35 ו. נביא המתנבא בשם עבדות פוכבים, פיצד? זה
36 האומר: אמרה לי עבדות פוכבים פלונית או כוכב
37 פלוני, שמצוה לעשות כך וכך, או שלא לעשות -
38 אפלו כון את ההלכה, לטמא את הטמא ולטהר את
39 הטהור³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק,
40 שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸
41 הנביא ההוא". ואזהרה שלו מכלל, שנאמר: "ושם
42 אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

37 (סנהדרין פט:). (38 וסתם מיתה האמורה בתורה -
היא חנק (סנהדרין נב:). (39 (מכילתא דרבי שמעון
ב"יחזקאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו
אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

43 ז. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם
44 עבדות פוכבים, ואין שואלין ממנו אות ומופת⁴¹.
45 ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין
46 מזהירין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמה
47 אמת הן, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תשמע
48 אל דברי הנביא⁴³ ההוא". וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו
49 בחנק, אף-על-פי שמתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵
50 ולא גרע⁴⁶, שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר

ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. (16) אם הסית באחת
מלשונות הללו המנויות כאן. (17) על ארבע עבודות אלה
המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-
זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. (18) כאן תחילת
ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה
ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים.
(19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסותם
עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין
המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

1 ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד²¹ - הוא
2 אומר²²: יש לי חברים רוצים ככה! ומערים²³ עליו,
3 עד שיקסית בפני שנים, כדי להרגו²⁴. אם לא רצה
4 המסית להסית לשנים²⁵ - מצוה להכמין²⁶ לו. כל
5 חיבי מיתות שבתורה אין מכמנין עליהן, חוץ מזה.
6 פיצד מכמנין לו? המוסת מביא שנים²⁷ ומעמידן
7 במקום אפל, כדי שיראו המסית וישמעו דבריו,
8 ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: אמר מה
9 שאמרתי לי ביחוד²⁸! והוא אומר לו. והמוסת
10 משיבו: היאך נניח את אלהינו שבשמים, ונלך
11 ונעבד את העצים ואת האבנים? אם תזר בו או
12 שתק - פטור. ואם אמר לו: כך היא חובתנו וכך
13 יפה לנו! - העומדים שם ברחוק מביאין אותו
14 לבית-דין וסוקלים אותו²⁹.

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים
כהקדמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו.
מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו
שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו
מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו
דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה.
ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד
56): "בסתור לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך?
(כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או
בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) -
מכמנין לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה
שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר
הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם
אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון
זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים
רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים.
ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום
אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו
רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים
מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות,
בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה
שאמרתי לי" (רש"י, סנהדרין סז:). (29) (סנהדרין סז:).

15 ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה
16 בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסת לאהב
17 את המסית, שנאמר: "לא תאבה³⁰ לו". ולפי

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:).
(56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באלילו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור-המתחיל: "אסר לאדם"): "שם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

יא. לא יאמר אדם לחברו: שְׁמִיר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים פְּלוֹנִית! וְכִיּוֹצֵא כֵּה. וְכָל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים הַפְּתוּכָה בְּכַתְבֵּי הַקֶּדֶשׁ מִתֵּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ⁶¹, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכָל וְכָבוֹ וְגֵד⁶² וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן⁶³. וְאִסּוּר לְגֵרִם לְאַחֲרֵיהֶם⁶⁴ שִׁידְרוּ וְשִׁיקְמוּ⁶⁵ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים. וְאִינוּ לּוֹקָה, אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשִׁמָּה וְהַמְקַיֵּם בְּשִׁמָּה⁶⁶, וְהוּא הַנִּשְׁפָּע בְּשִׁמָּה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".
(61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה.
(62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג:).
(65) שיישבעו (סנהדרין פז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קָיָם לִי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג:). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג:): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם ה' ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה² אוֹב³ אוֹ יָדְעוֹנִי⁴ בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּזִדּוֹן⁶, חֵיב כְּרִית⁷. וְאִם הָיוּ שָׁם יָדִים וְהִתְרַאָּה - נִסְקָל⁸. הִנֵּה שׁוֹגֵג⁹ - מִבֵּיא חֲטָאת¹⁰ קְבוּעָה¹¹, בִּיצֵד הוּא מַעֲשֶׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמִקְטִיר קִטְרֵת יָדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרִבִּיט שֶׁל הָדָם בִּידוֹ וּמְנִיפֵהוּ¹², וְהוּא מְדַבֵּר בְּלֹאט בְּדְבָרִים יָדוּעִים אֲצֵלָם¹³, עַד שִׁישְׁמַע הַשּׁוֹאֵל¹⁴ בָּאֵלוֹ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ¹⁵, וּמְשִׁיבּוֹ עַל מָה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדְבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ¹⁶ בְּקוֹל נְמוּף עַד מָאֵד, וּבָאֵלוֹ אִינוּ נִכָּר לְאֵזֶן, אֶלָּא בִּמְחַשְׁבָּה מְרִגִּישׁ¹⁷ בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ גְּלֻגֶּלֶת הַמֵּת וּמִקְטִיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ¹⁸ בָּהּ, עַד שִׁישְׁמַע בָּאֵלוֹ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת

1 דָּבָר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא צוִיתִי, וּמֵת⁴⁷ הַנְּבִיא
2 הָהוּא".

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א).
(42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמר: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ:), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים.
(43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"יא, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

3 ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מֵה שֶׁלֹּא שָׁמַע בְּמִרְאָה הַנְּבִיאָה⁴⁸,
4 אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֲבֵרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לֹא⁴⁹
5 נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - הָרִי זֶה נְבִיא שְׁקָר⁵⁰, וּמִיתָתוֹ
6 בְּחֻקֵּךְ.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ).
(49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבריו צוית. (50) (סנהדרין פט:).

7 ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהֲרִיגַת נְבִיא הַשְּׁקָר מִפְּנֵי
8 מַעֲלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוֹלֵךְ בְּדִרְכֵי הַנְּבִיאָה⁵¹ - הָרִי זֶה
9 עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תִגּוֹר⁵² מִמֶּנּוּ". וְכֵן
10 הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹכָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיִירָא
11 מִדְּבָרָיו, הָרִי הוּא בְּכָלֵל "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ"⁵³. וְאִין
12 דִּנּוֹן נְבִיא הַשְּׁקָר, אֶלָּא בְּבֵית-דִין שֶׁל שְׂבָעִים
13 וְאֶחָד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב:). ולמדה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז:).

14 י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁵⁵ וְהַנִּשְׁפָּע⁵⁶ בָּהּ -
15 לּוֹקָה, שְׁנֶאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ" -
16 אֶחָד הַנִּשְׁפָּע בָּהּ לְעֲצָמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁפָּע בָּהּ לְעֲבוֹדַת
17 פּוֹכְבִּים⁵⁷. וְאִסּוּר לְהַשְׁפִּיעַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁵⁸ בִּירְאָתוֹ.
18 אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁלֹּא דֶרֶךְ שְׁבֻעָה,
19 אִסּוּר⁵⁹, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ".

1 שְׁחִיָּה¹⁹ שָׁפַל עַד מָאֵד, וּמָשִׁיבוֹ - כָּל אֱלֹהֵי מַעֲשֵׂה
2 אוֹב הֵן²⁰, וְהַעֲשֵׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

(2) מעשה אוֹב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוֹב של שואל (שמואל-א כח, ז). (4) מכשף המתיימר ליודע תעלומות ומגיד עתידות. (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). (8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). (9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). (10) כמבואר (סנהדרין סה): שמביא קרבן על שניהם: על אוֹב ועל ידעוני. (11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). (12) מניע אותו הנה והנה. (13) מיני לחש. (14) זה שבא לשאול באוב. (15) עם בעל האוב. (16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). (17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" - היא שמועה כוזבת, כפי מה שישם במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. (18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. (19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל-א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". (20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

3 ב. פִּיצֵד מַעֲשֵׂה הַיָּדְעוֹנִי? מִיָּנִיחַ עֲצֵם עוֹף²¹, שְׁשֻׁמוֹ
4 יָדוּעַ, בְּפִי, וּמִקְטִירוֹ²², וְעוֹשֵׂה מַעֲשִׂים אַחֲרֵים²³, עַד
5 שִׁיפֵל כְּנֶכְפָּה²⁴ וַיִּדְבֹּר בְּפִי דְּבָרִים שְׁעֲתִידִים לְהִיּוֹת.
6 וְכָל אֱלֹהֵי, מִיָּנִי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים הֵן. וְאַזְהָרָה שְׁלֵהֶן
7 מִיָּנִי? שְׁנֹאֲמַר: "אַל תִּפְנוּ²⁵ אֶל הָאֲבֹת וְאֶל
8 הַיָּדְעוֹנִים".

(21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו

לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". (22) (שם, סה): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. (23) מזורים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. (24) החולה במחלת הנופלים. (25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוֹב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

9 ג. הַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לַמֶּלֶךְ²⁶ בְּרָצוֹנוֹ וּבְזִדּוֹן, חֵיב פָּרַת;
10 בְּשׁוּגָג - מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים
11 וְהִתְרָאָה, נִסְקָל, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרָעוֹ לַמֶּלֶךְ
12 מוֹת יוֹמָת" וְגו'. וְאַזְהָרָה שְׁלֹו מִיָּנִי? שְׁנֹאֲמַר:
13 "וּמִזְרָעָךְ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ", וְלִהְלֵךְ²⁷ הוּא
14 אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ". מִיָּצֵד
15 הֵיוּ עוֹשִׂים? מְדַלֵּק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵחַ מִקְצֵת²⁸
16 זֵרָעוֹ וּמוֹסְרוֹ לְכַהֲנֵיהֶם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכֹּהֲנִים
17 נוֹתְנִין²⁹ הֵבֶן לְאָבִיו אַחֵר שְׁנִמְסֵר בִּידָן לְהַעֲבִירוֹ
18 בְּאֵשׁ בְּרִשְׁוֹתָיו³⁰; וְאָבִי הֵבֶן הוּא³¹ שְׁמַעֲבִיר בְּנוֹ עַל
19 הָאֵשׁ בְּרִשְׁוֹת הַכֹּהֲנִים, וּמַעֲבִירוֹ בְּרִגְלָיו³² מִצֵּד זֶה
20 לְצֵד אַחֵר בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵהָבֶת³³. לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ לַמֶּלֶךְ
21 כְּדֶרֶךְ שְׁשׁוֹרְפִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְעֹבֹדַת כּוֹכְבִּים
22 אַחֲרֵית³⁴, אֲלֵא בְּהַעֲבִירָה בְּלִבָּד³⁵ הֵיטָה עֲבוֹדָה זוֹ
23 שְׁשֻׁמָּה מְלֶךְ. לְפִיכָךְ³⁶ הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זוֹ לְעֹבֹדַת
24 כּוֹכְבִּים אַחֲרֵית חוּץ מִמֶּלֶךְ, פְּטוּר³⁷.

(26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקרן עמונים (שם, ה). (27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). (28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. (29) בחזרה. (30) כנוסח אוקספורד. (31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". (32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחד בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). (33) בקפיצה, שלא יישרף. (34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). (35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה.
45) (שם).

ו. מצבה שאסרה תורה היא בגין שהכל מתקבצין
אצלה, ואפילו לעבד את ה' 46, שכן היה 47 דרך עובדי
כוכבים, שנאמר: "ולא תקים לה מצבה". וכל
המקום מצבה, לוקה. וכן אבן משפית 48 האמורה
בתורה, אף-על-פי שהוא משתחוה עליה 49, לה'
לוקה, שנאמר: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם
להשתחוה עליה"; מפני שהיה דרך עובדי כוכבים
להניח אבן לפניה 50 להשתחוה עליה, לפיכך אין
עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו
על האבן ונמצא כלו מוטל עליה, שזו היא
השתחויה האמורה בתורה 51.

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים):
"אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא
לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-
משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם
עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליהם, נאסרה אצלנו
ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח,
ג). 48) אבן שחוקות עליה צורות המושכות את העין
להסתכל בהן. משכית - משורש שכה, שפירושו: הבט
והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:).
50) לפני עבודה-זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא
נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לו, י'),
מכאן שהשתחויה - זו פשוט ידיים ורגלים (מגילה כב:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"שכן היה הדרך עובדי עבודה זרה כו".

ההבדל בין אבנים ללבנים, שאבנים נעשו בידי שמים וללא
התערבות ידי אדם ואילו לבנים נעשו ביד אדם. לכן נבנה
בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים על דרגא
נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה השתחויה
בפישוט ידיים ורגלים על רצפת אבנים דווקא ולא ברצפת
לבנים שאין בהם תוכן של קדושה.

ויש לומר שמה שהיא דרך עובדי עבודה זרה, הוא מפני
שכן היה במקדש והסיבה שעבדו ע"ז באבן היא משום
שזו עבודה בקודש ועל דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין
אבן משכית ברמב"ם) ש"אהובה על האבות" שיש לומר
שמפני זה דווקא עשאוה חק לעבודה זרה.

זוהי גם כוונת הרמב"ם כאן "שכן היה דרך עובדי עבודה
זרה כו" שעשו כך בדוגמת האבנים שבמקדש.

2 לקוטי שיחות חלק ו עמוד 16 הערה 31.

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות (נ"א
המקומות) 52; אבל במקדש מתיר להשתחוה על
האבנים, שנאמר: "בארצכם" - בארצכם 53 אי אתם
משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על

אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו
הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו
הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך.
36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו
באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת
המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב
מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז
היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא
אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה
בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא)
מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש,
אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה
נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו
ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש
וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים,
כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוהטו ולובנו. עיין (שם).
והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא
אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים
ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה
האמונה".

ד. אינו חייב כרת 38 או סקילה 39, עד שימסר בגו
למלך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה 40. מסר 41
ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר
שלא בדרך 42 העברה - פטור. ואינו חייב עד שימסר
מקצת זרעו ויניח מקצת, שנאמר: "פי מזרעו נתן
למלך" - מקצתו ולא כלו 43.

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה.
40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא
בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ -
שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן
הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל
רגליו למעלה או לצדין (כסף-משנה). 43) (סנהדרין
סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו:
"היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא
אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה
שהעביר כל זרעו, עונו כל כך גדול שאין לו כפרה -
ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין,
כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל:
"העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר
כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו
הראשון? ותרצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו:
או שהקריב כל זרעו בבית אחת.

ה. אחד זרע פשר ואחד זרע פסול 44; אחד בגני
ובנותיו, בגניהם ובגני בגניהם - על כל יוצאי ירכו הוא
חייב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או
אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו, פטור.
11 העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא 45 -
פטור. 12

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סבכות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

- א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים ומשמשיה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות"³, ונאמר: "כי אם כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו". ובארץ-ישראל מצוה לרדף אחריה, עד שנאבד אותה מפל ארצנו. אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואי אתה מצוה לרדף אחריה בחוץ לארץ.

2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. 3) "אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תהו עניין לכלים שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:). 4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדף אחריה ולאבדה אפילו במקום שלא כבשנוה, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום שכבשנוה.

- ב. עבודת פוכבים ומשמשיה, ותקרבת⁵ שלה, וכל הנעשה בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מפל אלו, לוקה שמים: אחת משום "ולא תביא", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה. 6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן בגדים ששוטחים לכבודה. 7) (ספרי, ראה; מכות כב). אף על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה, דרשוהו חז"ל לעניין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה, נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ם ב"ספר המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב). שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי

האבנים המפצלות⁵⁴ במקדש⁵⁵. ומפני זה⁵⁶ נהגו כל ישראל להציע⁵⁷ מחצלאות⁵⁸ בבתי-כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים⁵⁹. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן, הולך למקום אחר⁶⁰ ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה⁶¹, כדי שלא ידבק פניו באבן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגורות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים ב ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. 59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אב"י ורבא (מגילה כג.).

ח. כל המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים, אינו לוקה⁶², אלא מפני אותו מכת מדרות⁶³. אבל לעבודת פוכבים, אחד השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שייכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד). כי לענין השתחויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ, אצל⁶⁸ מזבח ה' אלהיך"; מפני שהיה זה הדרך עובדי פוכבים, נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש פדרף שעושין בחצרות, אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ". אלא כל האכסדראות והסבכות⁷⁰ היוצאות מן הקתלים שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העגל והלא היה במעלה עליונה. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אלי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל ומכיון ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה, כי אף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דעתם "דניחא להו בע"ז" מכל מקום גילוי דעת של ישראל ללא מעשה, אינו גילוי דעת. לקוטי שיחות ח"א עמוד 146.

- ה. העושה עבודת פוכבים לאחרים - אף-על-פי שהיה לוקה¹⁵, שָׁכְרוּ מִתֵּר; וְאִפְּלוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, שְׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד, מִפְּנֵי שְׁאִינָה נֶאֱסָרָת עַד שֶׁתִּגְמַר, וּמִכּוּשׁ¹⁶ אַחֲרָיו שֶׁגִּמְרָה אֵין בּוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה¹⁷. הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת¹⁸ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמֵצֵא בֵּהֶן עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים¹⁹ - אִם נִתֵּן מְעוֹת וְלֹא מִשְׁךְ, וְחִזְיָרָם לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים²⁰. וְכֵן אִם מִשְׁךְ וְלֹא נִתֵּן מְעוֹת - אף-על-פי שְׁמִשְׁכָּה בְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קוֹנָה²¹, בְּמִקְחַ טְעוֹת הִיא²². נִתֵּן מְעוֹת וּמִשְׁךְ - יוֹלִיכֶם לָיִם הַמֶּלֶח²³. וְכֵן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְגַר, שְׁרִישׁוֹ אֶת אֲבִיָּהֶן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - יָכוֹל הִגָּר לומר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים: טל אֶתָּה עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, וְאִנִּי מְעוֹת²⁴! טל אֶתָּה יֵין-נֶסֶךְ, וְאִנִּי פְּרוֹת! וְאִם מִשְׁכָּאוֹ לְרִשּׁוֹת הִגָּר - אֲסוּר²⁵.

(15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימי עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו), עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשידרוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר

(עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", לא-תעשה כה).

- ג. בְּהִמָּה שֶׁהִקְרִיבוּהָ כֻּלָּה לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים⁸, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; אִפְּלוּ פִּרְשָׁה⁹ וְעֲצָמוֹתֶיהָ וְקַרְנֶיהָ וְיִטְלָפֶיהָ וְעוֹרָהּ, הַכֹּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה. לְפִיכָךְ אִם הָיָה בְּעוֹר סִימָן, שִׁיּוּדֵעַ בּוֹ שְׁוֵה הָעוֹר תִּקְרַבְתָּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים, שְׁקוּרָעִים קָרַע עֲגֹל¹⁰ כְּנֶגֶד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הֲרִי כָּל אוֹתָן הָעוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּףֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בִּזְה.

(8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-כוכבים". (9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה (עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם קריעתם כנגד הלב.

- ד. מֵה בֵּין עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה מִיָּד¹¹, שְׁנֹאֲמַר: "פִּסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפּוּן בְּאֵשׁ" - מִשְׁפִּסְלוֹ, נַעֲשֶׂה לוֹ אֱלוֹהִים. וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתִּעֲבֹד¹², שְׁנֹאֲמַר: "וְשֵׁם בִּסְתֵר" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָּהּ דְּבָרִים שְׁפִסְתֵּר¹³, שֶׁהֵן עֲבוֹדָתָהּ. וּמִשְׁמָשִׁי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, בֵּין שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינֶן אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּשְׁתַּמְשׁוּ בֵּהֶן לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים¹⁴.

(11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין. (12) (עבודה-זרה נב.). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה, עובד אותה בסתר שלא יראהו, שמא ישמעו בית-דין ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם (עבודה זרה נא:).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתִּעֲבֹד."

יש לומר שמקורו בסוגית הגמרא בע"ז ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואין יתכן שהגויים הגרים בארץ יאסרו דבר שאינו שלהם. ומתרצת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם ומשמע מכאן שגילוי דעת בעלמא אינו מספיק וצריך מעשה - "מדפלחו ישראל לעגל" - ולכן גם כאן ע"ז של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד.

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה היאך עשה אהרן את

ח. המוצא כלים ועליהן צורת חמה³³ ולבנה³⁴ ודרקון³⁵ - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני³⁶, או שהיו חקוקים על הנזמים³⁷ ועל הטבעות, הרי אלו אסורין³⁸; ועל שאר הכלים³⁹, מתרין, מפני שחזקתן לנוי⁴⁰. וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים⁴¹, חזקתן לנוי ומתרין.

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכווכים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה זרה מג), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה זרה (שם, מב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבוזים - מותרים". (40) אפילו מכובדים.

ט. עבודת פוכבים ומשמשיה וכל התקרבת שלה, אוסרים בכל-שהן⁴¹. פיצד? עבודת פוכבים שנתערבה בצורות של נוי, אפילו אחת בכמה אלפים - יוליד הפל לים המלח. וכן אם נתערב פוס⁴² של עבודת פוכבים בכמה כוסות, או חתיכה מן הבשר⁴³ שנתערבה בכמה חתיכות - יוליד הפל לים המלח. וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערב בכמה עורות - הפל אסור בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבודת פוכבים או אחד ממשמשיה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה, ואסורין בכל-שהן, פעבודת פוכבים, שנאמר: "והיית חרם פמהו" - כל מה שאתה מביא מעבודת פוכבים ומפל משמשיה ותקרבתה, הרי היא כמזה⁴⁶.

(41) (עבודה זרה עד). (42) היא אסורה משום: "משמשי עבודה זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בברייתא (זבחים עד). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. (43) שהקריבוה לעבודה זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45) (עבודה זרה עד). (46) (שם, נד): "כל מה שאתה מזהה (מהוה) ממנו - הריהו כמזהו".

י. עבודת פוכבים או אשרה שנושרפה, אפריה אסור בהנאה⁴⁷. וגחלת של עבודת פוכבים אסורה,

יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה י).

1. צורות שעשאוים עובדי פוכבים לנוי, מתרין בהנאה, וצורות שעשאוים לעבודת פוכבים, אסורין. פיצד? כל הצורות הנמצאים בפפרים, אסורים בהנאה, מפני שחזקתן של עבודת פוכבים הן עשויות²⁶; והנמצאות במדינה²⁷ - אם היו עומדין על פתח המדינה, והיה פיד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סיף²⁸ או עטרה וטבעת, חזקתו שהוא לעבודת פוכבים, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי הוא בחזקת לנוי ומתר.

(26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר. (28) (עבודה זרה מא). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידיו, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

ז. צלמי עבודת פוכבים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוך הגרזטאות, הרי אלו מתרין²⁹; ואין צריך לומר שברי צלמיהן³⁰. אבל המוצא יד³¹ מצורת פוכב או מזל או רגלה או אבר מאיבריה משלה - הרי זה אסור בהנאה, הואיל וידע בודאי שזה האבר מן צורת עבודת פוכבים הנעבדת, הרי היא באסורה, עד שיודע לו שהעובדי פוכבים עובדיה בטלוה³².

(29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלו עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה זרה שביטלה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלו ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה זרה פרק ג, משנה ב). (32) (שם). "והגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנחבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמוותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

יא. האשרה⁵⁵ - בין שהיתה נעבדת⁵⁶, בין שהיתה עבדת כוכבים מנחת תחתייה⁵⁷ - אסור לישב בצל קומתה⁵⁸, ומתיר לישב בצל השריגים⁵⁹ והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת⁶⁰, אסור לו לעבר תחתייה. ואם אין שם דרך אחרת - עובר תחתייה כשהוא רץ⁶¹.

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח). (58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה, אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי: ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) (שם, מח): ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

יב. אפרוחים שקננו בה⁶² ואין צריכין לאמן⁶³ - מתירין; והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן⁶⁴, אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן⁶⁵. והקן עצמה⁶⁶ שפראשה מתיר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר⁶⁷.

והשלהבת⁴⁸ מתיר, מפני שאין בה ממש. ספק עבדת כוכבים אסור; ספק ספקה מתיר. ביצד? כוס של עבדת כוכבים שנפל באוצר מלא כוסות, קלן אסורין, מפני שעבדת כוכבים וכל משמשיה אוסרין בכל-שהן. פרש כוס אחד מן התערבת ונפל לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתירין⁵⁰. טבעת של עבדת כוכבים⁵¹ שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שתים מהן לים הגדול - התירו כלן, שאני אומר: אותה הטבעת היתה בכלל השתים⁵². נתערבה במאה, ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים קלן לטבעות אחרות - קלן מתירות, שאני אומר: אותה הטבעת האסורה ברוב היא⁵³. נפלו הששים לטבעות אחרות - קלן אסורות⁵⁴.

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים עד). מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של עבודה-זרה השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבוא, ומרבוא לרבוא - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשטה בה עבודה-זרה. (52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (זבחים עד); משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-

(71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

יד. נטל ממנה פרכר⁷² וארג בו את הפגד - אסור
בהנאה. נתערכ פכגדים אחרים, יוליך דמי אות
הפגד לים המלח, ושאר כל הפגדים⁷³ מתרין. ומתר
לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה, שהן צריכין
לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴, מפני שצל האשירה,
שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמין
לירקות אלו לצמח; וכל שדכר אסור ודכר מתר
גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה
שזבלה בזבל עבודת פוכבים, מתר לזרע אותה,
ופרה שפטמה בכרשני⁷⁶ עבודת פוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸,
וכן כל פיוצא כזה.

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י, שם, מט:). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשני היתר - לפיכך מותרת.

טו. בשר או זין או פרות, שהכינום להקריבם
לעבודת פוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי
שהכינוסם לבית עבודת פוכבים, עד שיקריבו
לפניה. הקריבו לפניה - נעשו תקרבת; ואף-על-פי
שחזרו והוציאום⁸⁰, הרי אלו אסורין לעולם⁸¹. וכל
הנמצא בבית עבודת פוכבים⁸², אפילו מים⁸³ ומלח,
אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל-שהוא⁸⁴,
לוקה⁸⁵.

(79) (עבודה-זרה כט:); כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאום. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקריבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפני מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשירה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

יג. נטל ממנה⁶⁸ עצים - אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור, יצן⁶⁹, ואחר-כך יסיק בעצים אחרים של החר ויאפה בו. אפה בו את הפת ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערכה באחרות, יוליך דמי אותה הפת לים המלח⁷⁰, פדי שלא יהנה בה, ושאר הפירות מתרין⁷¹.

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכתב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספר למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לענין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לענין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח:), ש"ים המלח" המוזכר לענין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מ"ר בטי"א" (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר אפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא יכשלו בה בני-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותירצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורה, כי חוששים שמהמרקולים נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

יז. עבודת פוככים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה -
נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה.
היה לה ולאחרים⁹⁹ - נהנים בהן אפילו בטובת
כהניה, ובלבד שלא יתן שקר¹⁰⁰.

(97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

יח. מרחץ שיש בה עבודת פוככים¹⁰¹, מתיר לרחץ
בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבודה¹⁰²,
שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג
אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן; כגון זו שהיא
עומדת על הציבור¹⁰³ והכל משתייך בפניה¹⁰⁴. ואם
היתה דרך עבודתה בכך¹⁰⁵, אסור לפגוע בו.

(101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חרץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחרץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה. וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתיינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות ר"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, ובה היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (105) (שם).

יט. ספיין של עבודת פוככים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
מתיר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה
מספנת¹⁰⁹, הרי זה אסור, מפני שהוא מתקן¹¹⁰;

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפילו מים ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא, לוקה".

ידוע הכלל ש"העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו" ולכן, אם פוגע אדם בענין כללי ואפי' במשהו קטן ממנו הוא פוגע בכולו.

על פי נגלה מתבטא הדבר באיסור משהו, שכאשר נוגעים במשהו נוגעים בדבר כולו ולכן הדין בעבודה זרה שאיסורה במשהו "לא ידבק בידך מאומה".

ומסביר הרמב"ם במו"נ שיש שני אופני "משהו", משהו המתחלק ממשהו אחר, ומשהו שאינו מתחלק ואינו נפרד, כי בכל נקודה ונקודה ממנו נמצא עצם הדבר. וי"ל שכך הוא גם בעבודה זרה שאיסורה חודר בכל נקודה ונקודה שבה ולכן נאסרה גם במשהו.

לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 154 ועמוד 363.

1 טז. המוצא כסות וכלים ומעוה בראש עבודת
2 פוככים - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתירין;
3 ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין⁸⁶. כיצד?
4 מצא כיס תלוי בצנארו⁸⁷, כסות מקפלת⁸⁸ ומנחת על
5 ראשו, פלי כפוי על ראשו - הרי זה מתיר, מפני
6 שהוא דרך בזיון, וכן כל פיוצא בזה. מצא בראשו
7 דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה
8 אסור⁹⁰. במה דברים אמורים⁹¹? בזמן שמצאן חוץ
9 למקום עבודתו; אבל אם מצאו בפנים⁹² - בין דרך
10 כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
11 שאינו ראוי - כל הנמצא בפנים אסור, אפילו מים⁹³
12 ומלח. ופעור ומרקוליס⁹⁴, כל הנמצא עמהן, בין
13 בפנים בין בחוץ, אסור⁹⁵ בהנאה. וכן אבני מרקוליס
14 - אבן הנראית שהיא עמו, אסור בהנאה⁹⁶.

(86) (עבודה-זרה נא:) משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקציהם... כסף וזהב אשר עימם (דברים כט, טז) - כל שעימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעוה עצמן בלי כיס המונחת על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט:) - כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה -

שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה). שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמות להדיוט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיוט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, יג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסרו מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים אין לחוש שרבים חפרום לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור י"ד קמה; ראה ט"ז, י"ד שם, ס"ק ג). (8) (תמורה כח:): "דבר שיש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה (תמורה כט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.). (14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד:). (15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביארו בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שמסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, יט): "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הִכְנוּ והקדשנו". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזנו, כי נאסרו אף להדיוט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד:). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב

1 וְהָרִי זֶה הִתְקַוָּן מִשְׁמָשִׁי¹¹¹ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים.
2 וְכֵן אָסוּר לַחֲתוֹךָ בָּהּ בֶּשֶׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַן¹¹². וְאִם
3 חָתַךְ דֶּרֶךְ הַפֶּסֶד¹¹³ וְהִשְׁחָתָהּ - מִתֵּר.

(106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניה כתקרובת. (107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. (108) שבשחיטתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. (109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. (112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). (113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ח.). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

4 א. כֹּל שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם² וְלֹא עֲשֵׂהוּ³ אָדָם,
5 אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּעֱבַד, הִרִי זֶה מִתֵּר⁴ בְּהִנָּאָה. לְפִיכָךְ
6 עֹבְדֵי כּוֹכָבִים הָעֹבְדִים אֶת הַהָרִים וְאֵת הַגְּבָעוֹת
7 וְאֵת הָאֵילָנוֹת הַנְּטוּעִין⁵ מִתְחַלְלִין לְפָרוֹת⁶, וְאֵת
8 הַמַּעֲיִנוֹת הַנּוֹבְעִין לְרִבִּים⁷ וְאֵת הַבְּהֵמָה⁸ - הִרִי אֵלֹ
9 מִתְרִין בְּהִנָּאָה, וּמִתֵּר לְאָכַל אוֹתָן הַפָּרוֹת שֶׁנֶּעֱבְדוּ
10 בְּמִקּוֹם גְּדִילָתָן⁹ וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר
11 הַבְּהֵמָה שֶׁהִקְצַתָּ¹⁰ לְעֹבְדַת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא מִתֵּרַת
12 בְּאֲכִילָה בֵּין שֶׁהִקְצַתָּ לְעֹבְדָהּ, בֵּין שֶׁהִקְצַתָּ
13 לְהַקְרִיבָהּ¹¹, הִרִי זֶה מִתְרַת¹². בְּמָה דְּבָרִים אֲמִוּרִים
14 שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה נְאֻסֶרֶת? בְּשֵׁלֹא עֲשֵׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה לְשֵׁם
15 עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, אֲבָל עֲשֵׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה כָּל-שֶׁהוּא,
16 אֲסָרָה. פִּיעֵד? כִּגוֹן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימָן¹³ לְעֹבְדַת
17 כּוֹכָבִים. עֲשֵׂאָה חֲלִיפִין¹⁴ לְעֹבְדַת כּוֹכָבִים, אֲסָרָה;
18 וְכֵן חֲלִיפֵי חֲלִיפִין¹⁵, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשִׂים דְּמֵי עֲבֹדַת
19 כּוֹכָבִים¹⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִוּרִים¹⁷ בְּבִהְמַת עֲצָמוֹ;
20 אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהִמַת חִבְרוֹ לְעֹבְדַת כּוֹכָבִים אוֹ
21 הַחֲלִיפָה, לֹא נֶאֱסָרָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דְּבַר שֶׁאֵינוֹ
22 שְׁלֹ¹⁸. הַמְשַׁתְּחֹה לְקָרְקַע עוֹלָם¹⁹, לֹא אֲסָרָה. חָפַר
23 בָּהּ בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמַעְרוֹת, לְשֵׁם עֲבֹדַת כּוֹכָבִים -
24 אֲסָרָה²⁰.

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי

שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין כח.): "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"ד"ד" נזנית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפק בזה ולא פשטוהו, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדין כל "תיקו" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרענים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לד, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכופף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הכרֶכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הֶרְכָּבָה, ושתייה נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה, ולא השתחוה, ובא גוי והשתחוה לה - אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

וטעם הדבר הוא משום ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" ואין הגוי יכול לאסור הלבנה של ישראל אלא אם גילה הישראל דעתו "דניחא לי" בע"ז".

וצריך להבין: מקורו של הרמב"ם הוא בגמרא ע"ז ולמסקנת הגמרא שם הזקיפה היא רק גילוי דעת דניחא לי וכמפורש בלשון רש"י שם "ולא משום מעשה" ומניין לרמב"ם לפסוק להלכה שגילוי דעת לע"ז בלא מעשה אינו מספיק והוסיף "שזקיפתה הוי מעשה" והלא הוא היפך מסקנת הגמרא שם דסגי בגילוי דעת (אף ללא מעשה).

ויש לומר שמקורו מהסוגיה בהמשך הגמרא שם ששאלה על הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" והלא ארץ ישראל וכל המחובר לה ירושה היא לישראל מאבותיהם ואין יכולים הגויים שבא"י לאסור דבר שאינו שלהם. ומתרת הגמרא "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודה זרה" ולכן יכולים היו הגויים שבארץ ישראל לאסור דבר שאינו שלהם. ומשמע מהגמרא שגילוי דעת

"המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:). הואיל ועשה בה מעשה.

1 ב. מים שזקף הגל והשתחוה לה, לא אסרן.
2 נטלן בידו והשתחוה לה - אסרן.
3 שגדל לו²³ ועבדן במקומם²⁴ - מתרות, שהרי אין
4 בהן תפיסת יד אדם²⁵.

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדין כל מים של יחיד, כפירוש התוספות רי"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהן אדם. (25) (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ג א.).

5 ג. ישראל שזקף לבנה להשתחוות לה ולא השתחוה
6 לה, ובא עובד פוכבים והשתחוה לה, אסרה²⁶
7 בהנאה, שזקיפתה - מעשה²⁷. וכן אם זקף ביצה²⁸,
8 ובא עובד פוכבים והשתחוה לה - אסרה²⁹. חתך
9 דלעת וכיוצא בה והשתחוה לה - אסרה³⁰. השתחוה
10 לחצי דלעת, וחצי האחר מערה³¹ בו - הרי זה
11 אסור³² מספק, שמה זה החצי כמו יד³³ לחצי
12 הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהיה נעבד, אסור
13 בהנאה³⁴; וזו היא אסרה האמורה בתורה. היה
14 אילן נטוע, וגדעו³⁵ ופסלו³⁶ לשם עבודת פוכבים³⁷,
15 אפלו הכריף³⁸ והרפיכ³⁹ בגופו של אילן והוציא
16 שריגים⁴⁰ - פורת את השריגים, והם אסורים
17 בהנאה, ושאר האילן מתר⁴¹. וכן המשתחוה לאילן,
18 אף-על-פי שלא נאסר גופו⁴² - כל השריגים והעלים
19 והלולבין⁴³ והפרות שיוצא כל-זמן שהוא נעבד,
20 הרי אלו אסורין בהנאה⁴⁴. אילן שהיו העובדי
21 פוכבים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים
22 לעשות שָׂכָר לַבַּיִת עבודת פוכבים פלוני, ועושין
23 מהן שָׂכָר ושותים אותו ביום חגם - הרי זה האילן
24 אסור בהנאה, מפני שסתמו שהוא אסרה, ולפיכך
25 עושין בפרותיו כף, שזו היא חקה של אסרה⁴⁵.

(26) אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה". (27) ובה גילה דעתו שנוח לו לעבוד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ג' סיון - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אֲבֵן שֶׁהֶעֱמִיד עָלֶיהָ⁶¹ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, הָרִי זֶה אֲסוּרָה כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ. סִלְקָה - הָאֲבֵן מִתְּרֵת⁶². מִי שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְעֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶³ וְנָפַל - אֲסוּר לְבָנוֹתוֹ⁶⁴. פִּיֶּצֶד יַעֲשֶׂה? פּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ⁶⁵ וּבֹנֶה, וְאוֹתוֹ הָרֹחַ מְמַלְאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, פְּדִי שְׁלֹא יִרְחִיב לְבֵית עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁶. הָיָה הַכֹּתֵל שְׁלוֹ וְשֵׁל עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁷ - יְדוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה שְׁלוֹ⁶⁸ מִתֵּר בִּהְנָא, וְשֵׁל עֲבֹדַת כּוֹכָבִים, הַפֵּל אֲסוּר בִּהְנָא. אֲבָנִי, עֲצִי וְעֶפְרוֹ, הַפֵּל אֲסוּר בִּהְנָא⁶⁹.

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט). (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה. (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה; וכן הרמב"ם כתב"ד אברבנאל. (66) (ע"ז מז). (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל. (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכירן - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם). (69) כנוסח אוקספורד.

ו. פִּיֶּצֶד מֵאֲבֵד⁷⁰ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים וְשָׂאָר דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּגִלְלָה, כְּגוֹן מְשַׁמְשֵׂה וְתַקְרִכַּת שְׁלֹה? שוֹחֵק וְזוֹרֵה לְרוֹחַ⁷¹, אוֹ שׁוֹנֵף וּמַטִּיל לָיִם הַמְּלַח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): כ"שזה וזה גורם - מותר". (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.), וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרקו לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצרדים: "או שורף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

ז. דְּבַר שֶׁאֵין בּוֹ תַּפְסִיט יָד אָדָם שֶׁנֶּעֱבַד, כְּגוֹן הָרִים וּבִהְמָה וְאֵילָן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּעֱבַד עֲצָמוֹ מִתֵּר

סתם אינו מספיק אלה רק כאשר ישראל עשו מעשה - "מדפלחו ישראל לעגל" - גילו דעתם שנח להם בע"ז וכי אתו עכו"ם שליחותא דידהו עביד וכו".

בהסבר זה תובן גם השאלה הידועה היאך עשה אהרן את העגל והלא היה במעלה עליונה. אלא שאהרן דייק לומר לישראל "פרקו נזמי הזהב והביאו אלי" ולא אמר "ותנו לי" כי התכוון שישאר הזהב בבעלותם של ישראל, ומכיון ש"אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" לא אסר אהרן את העגל ולא עשהו עבודה זרה. כי אף שאמרו לו ישראל "עשה לנו אלקים" וגילו דתם "דניחא להו בע"ז" מכל מקום גילוי דעת ללא מעשה אינו גילוי דעת.

אבל מרגע שעשו מעשה ועבדו לעגל, הרי זה גילוי דעת ממש כי יש בו מעשה ומדוייק בלשון הגמרא: "מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בע"ז".

לקוטי שיחות חלק י"א עמוד 147.

ד. אֵילָן שֶׁמֶעֱמִידִין תַּחְתָּיו⁴⁶ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים - כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא תַּחְתּוֹ, אֲסוּר בִּהְנָא. נָטְלָה מִתַּחְתּוֹ, הָרִי זֶה מִתֵּר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבַד. בֵּית שְׁבָנָאוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתַּחְלָה שֶׁהָיָה הַבֵּית עֲצָמוֹ נֶעֱבַד, וְכֵן הַמְשַׁתַּחֲוֶה לְבֵית כְּנִי - הָרִי זֶה אֲסוּר בִּהְנָא⁴⁸. הָיָה כְּנִי, וְסִידוֹ⁴⁹ וְכִדְרוֹ⁵⁰ לְשֵׁם עֲבֹדַת כּוֹכָבִים עַד שֶׁנִּתְחַדַּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחִדַּשׁ, וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בִּהְנָא, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאֵהוּ לְעֵבֵדוֹ, וְשָׂאָר הַבֵּית מִתֵּר⁵¹. הַכְּנִיס עֲבֹדַת כּוֹכָבִים לְתוֹךְ הַבֵּית⁵² - כָּל-זֶמַן שֶׁהִיא שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בִּהְנָא; הוֹצִיאָהּ - הִתֵּר הַבֵּית⁵³. וְכֵן אֲבֵן שֶׁחֲצָבָה⁵⁴ מִתַּחְלָה לְעֵבֵדָהּ, אֲסוּרָה בִּהְנָא⁵⁵. הִיתָה חֲצוּבָה, וְצִירָהּ וְכִירָהּ⁵⁶ שֶׁתַּעֲבֵד - אֶפְלוֹ צִיר וְכִיר כְּגוֹף⁵⁷ הָאֲבֵן, וְאֵין צִירָהּ לֹמֵר אִם כִּיר עָלֶיהָ⁵⁸ - נוֹטֵל⁵⁹ מֶה שֶׁחִדַּשׁ, וְהוּא אֲסוּר בִּהְנָא, הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲבֵד, וְשָׂאָר הָאֲבֵן מִתֵּר⁶⁰.

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדיבור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עציו ואבניו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג). (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז:). שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין המשתחוה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליה - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם, נג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:). (84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. (85) "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטל! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג.). (86) (שם, נב:). (87) שנאמר: ויצמדו לבצל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נג.).

י. פיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אָזְנָה, ראש אָצְבָּעָה; פָּחֶסֶת⁸⁸ בִּפְנֵיהָ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא חֲסֶרָה; או שִׁמְכָרָה לְצוּרָף יִשְׂרָאֵל - הָרִי יִזְנֶה⁸⁹ בְּטִלָּה. אֲבָל אִם מְשַׁפְּנָה או מְכָרָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁹⁰ או לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינוֹ צוּרָף, או שִׁנְפָּלָה עָלֶיהָ מַפְלָת וְלֹא פָנָה; גְּנוּבָה לְסֻטִּים וְלֹא תִבְעוּהָ; רָזַק בִּפְנֵיהָ, הִשְׁתִּין בִּפְנֵיהָ, גִּרְרָה⁹¹, זָרַק בָּהָּ אֶת הַצּוּאָה - הָרִי זֶה אֵינָה בְּטִלָּה⁹².

(88) היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. (89) כי יודע הוא מראש שהצורף ישרונה ויתכנה לעשות ממנה כלים שונים (שם, נג.); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה, כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדה ולא ישרונה. (90) ואפילו צורף. (91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י). (92) כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה, כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב ויעבדה, והכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו ואלהיו, חזרו ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו (שם).

יא. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁהִנִּיחוּ עוֹבְדֶיהָ - בְּשַׁעַת שְׁלוֹם⁹³, מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שֶׁהָרִי בְּטִלָּה⁹⁴; בְּשַׁעַת מִלְחָמָה, אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא הִנִּיחוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁנִּשְׁבְּרָה מֵאֲלִיָּה - שִׁבְרֶיהָ אֲסוּרִים⁹⁵ בִּהְנֵאָה, עַד שִׁיבְטִלָּהָ. לְפִיכָף, הַמוֹצֵא שִׁבְרֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין בִּהְנֵאָה, שֶׁמָּא לֹא בְּטִלָּהָ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים⁹⁶. וְאִם הִיתָה שֶׁל פְּרָקִים⁹⁷, וְהִדְיוּט⁹⁸ יְכוֹל לְהַחֲזִירָם - צָרִיךְ

1 בִּהְנֵאָה, צִפּוּי⁷³ אֲסוּר בִּהְנֵאָה. וְהִנֵּהנָה בְּכָל-שָׁהוּא
2 מִהֵן, לּוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַחֲמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב
3 עֲלֵיהֶם"⁷⁴. וְכָל צִפּוּי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁷⁵ הָרִי הֵן בְּכָלֵל
4 מִשְׁמָשִׁיָּה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל ש"עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה.). ואף על פי ששאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שתיים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שתיים ("נר מצוה", בפירושו ל'ספר המצוות' לרבינו ל"ת, כב.). (75) של אלילים תלושים. (76) ולוקים עליהם שתיים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

5 ח. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרִים שֶׁבְּטִלָּה נְכָרִים קִדְּם⁷⁷
6 שֶׁתָּבֵא לְיַד יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה מִתְּרַת בִּהְנֵאָה, שְׁנֵאָמַר:
7 "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ" - כִּשְׁבָּאוֹ לְיָדֵינוּ
8 וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוּת; אֲבָל אִם בְּטִלָּה, הָרִי אֵלּוֹ
9 מִתְּרִין⁷⁸.

(77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול, כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב.) דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטלו) - ולקחת לך.

10 ט. עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם⁷⁹.
11 אֲפִלּוּ הִיָּה לְנְכָרֵי בָּהּ שִׁתְּפוּת⁸⁰, אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל
12 כְּלוּם, אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם וְטַעוּנָה גְּנִיזָה⁸¹.
13 וְכֵן עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים שֶׁל נְכָרֵי שִׁבְּאָת לִיד יִשְׂרָאֵל,
14 וְאַחֲרָכָף בְּטִלָּה הַנְּכָרִי - אֵין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם,
15 אֶלָּא אֲסוּרָה בִּהְנֵאָה לְעוֹלָם⁸². וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל
16 עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, וְאֲפִלּוּ בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁸³.
17 עוֹבֵד פּוֹכְבִּים קָטָן אוֹ שׁוֹטֵה אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוֹדַת
18 פּוֹכְבִּים⁸⁴. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁבְּטִל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, בֵּין
19 שְׁלֹו, בֵּין שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אַחֲרִים, בְּעַל פְּרָחוֹ,
20 אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲנָסוּ יִשְׂרָאֵל עַל כָּף - הָרִי זֶה בְּטִלָּה;
21 וּבִלְבָד שִׁיָּהָ הַנְּכָרִי הַמְבַטֵּל עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים;
22 אֲבָל מִי שְׂאִינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, אֵין בְּטוּלוֹ
23 בְּטוּל⁸⁵. הַמְבַטֵּל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים - בְּטֵל מִשְׁמָשִׁיָּה⁸⁶.
24 בְּטֵל מִשְׁמָשִׁיָּה - מִשְׁמָשִׁיָּה מִתְּרִים, וְהִיא אֲסוּרָה
25 בִּהְנֵאָה כְּמוֹ שֶׁהִיתָה, עַד שִׁיבְטִלָּהָ. וְתִקְרַת עֲבוֹדַת
26 פּוֹכְבִּים אֵינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם⁸⁷.

(79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה

א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לְפָנֵי חֲגֻם שֶׁל עֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּר
לְקַח מֵהֶם וְלִמְכֹר לָהֶם דָּבָר הַמְתַּקֵּינָם;³ לָלוֹת מֵהֶן;⁴
וְלִהְיוֹתָם;⁵ לְפָרַע מֵהֶן וּלְפָרַע לָהֶם מְלִוָּה בְּשֹׁטֶר;⁷
אוּ עַל הַמְשָׁכֻן;⁸ אֲבָל מְלִוָּה עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל;⁹ מִיָּדָם. וּמִתֵּר לְמֹכֵר לָהֶן דָּבָר
שֶׁאֵינוֹ מְתַקֵּינָם, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתִבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חֲגֻם.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים;¹¹ בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל,¹² אֲבָל בְּשָׂאֵר
אֶרְצוֹת,¹³ אֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא יוֹם חֲגֻם בְּלָבָד. עֶבֶר וְנִשְׂא
וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים - הָרִי זֶה מִתֵּר
בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיוֹם חֲגֻם עִמָּהֶן, הָרִי זֶה
אֲסוּר בְּהִנָּאָה.¹⁴

(2) (ע"ז ב.) כי על ידי זה שהנכרי ירויח במכירת סחורתו, או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג, ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר. (3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:). (4) שיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו. (5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם, ו:). (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז ו:). (10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל (11) שכל אלה אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא:). (14) (שם, ו:). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע י"ד קמח, סעיף יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן הזה שאינם בקיאים בטיב האלילים - מותר לשאת ולתת עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות לכהניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

ב. וְאֲסוּר לְשַׁלֵּחַ דִּירוֹן¹⁵ לְנִכְרֵי בְּיָוִם אִידֹה,¹⁶ אֲלָא-
אִם-כֵּן נִוְדַע לּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ
עוֹבְדֵהָ.¹⁷ וְכֵן נִכְרֵי שֶׁשִּׁלַּח דִּירוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיָוִם חֲגוֹ,
לֹא יִקְבְּלֻהוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיבָהָ¹⁸ - נוֹטְלוֹ
בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נִהְיָה בּוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע לּוֹ שֶׁזֶה הַנִּכְרֵי אֵינוֹ
עוֹבֵד עֲבֹדוֹת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהֶם.¹⁹

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כווכבים, מלשון הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז סה.). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון. (19) (שם, ו:).

ג. הִיָּה אֵידֵן שֶׁל אוֹתָן עֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת יָמִים
הַרְבֵּה, שֶׁלֹּשָׁה אוּ אַרְבָּעָה אוּ עֶשְׂרֵה - כָּל אוֹתָן

לְבַטֵּל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק מִפְּרָקֶיהָ.⁹⁹ וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל
לְהַחְזִיר - בֵּינוֹן שֶׁבִטֵּל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטָלוּ כָּל
הַשְּׂבָרִים.¹⁰⁰

(93) ואין דעתם לחזור. (94) ולפיכך לא לקחיה עמהם (שם, נג:). (95) (שם, מא:). כי עובדים הם אפילו לשבירים. (96) אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:). (97) של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98) מי שאינו אומן לכך. (99) ואין האחד נותר בביטול חברו. (100) כי הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור, ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

יב. מְזַבַּח עֲבֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּפְגַּם¹⁰¹ - עֲדִין הוּא
אֲסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שֶׁיִּנָּתֵן רְבוּ¹⁰² בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
וּבִימוֹס¹⁰³ שֶׁנִּפְגַּם - מִתֵּר.¹⁰⁴ אִי-יָהוּ בִימוֹס וְאִי-יָהוּ
הוּא מְזַבַּח? בִּימוֹס - אֶכָּן אַחַת, מְזַבַּח - אֶכָּנִים
הַרְבֵּה.¹⁰⁵ וְכִיצַד מְבַטֵּלִין אֶבְרֵי מִרְקוּלִים? בֵּינוֹן שֶׁבִטֵּל
מֵהֶם בְּנֵן אוּ חֶפֶה בֶּהֶן¹⁰⁶ אֶת הַדְּרָכִים וְכִיּוֹצֵא כְּאֵלוֹ
- הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה.¹⁰⁷ כִּיצַד מְבַטֵּלִים אֶת
הָאֲשֵׁרָה? קֶרֶם¹⁰⁸ מִמֶּנָּה עָלָה אוּ זֶרֶק מִמֶּנָּה
יִוִּק;¹⁰⁹ נִטֵּל מִמֶּנָּה מִקָּל אוּ שְׂרִבִּיט, אוּ שֶׁשְּׂפָאָה¹¹⁰
שְׂלֹא לְצִרְכָּהָ¹¹¹ - הָרִי זֶה בְּטָלָהּ.¹¹² שְׂפָאָה לְצִרְכָּהָ¹¹³
- הִיא אֲסוּרָה, וְשְׂפָאָה¹¹⁴ מִתֵּרִים. וְאִם הִיתָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצִרְכָּהָ בֵּין שְׂלֹא לְצִרְכָּהָ, בֵּין הִיא וּבֵין
שְׂפָאָה - אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹¹⁵, שֶׁעֲבֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל
יִשְׂרָאֵל אֵין לָהּ בְּטוּל לְעוֹלָם.

(101) שניתן מקצתו. (102) (שם, נג:). כי כל זמן שלא ניתן רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק: בשמו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו אשרים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם, נד.). (103) אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא משמשת בסיס לה. (104) כי הואיל ונפגמה משליכים אותה ונותנים אחרת במקומה. (105) (שם, נג:). (106) כיסה, ריצף. (107) (שם, נ). בלי כל חשש. ואפילו רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט:). מפני שבמעשים אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך. (113) ליפותה. (114) השבבים הדקים הנופלים מתחת המקצועה. (115) (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִיו

(1) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיהם ולפני חגיהם.

שְׂבָאוֹתוֹ מָקוֹם, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבֹדַת
פּוֹכְבִּים³³ שְׂבָאוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְעוֹלָם³⁴; וְדָבָרִים שְׂאִינָן
מִיִּחְדָּין לָהּ, מוֹכְרִין אוֹתָם סֶתֶם³⁵. וְאִם פָּרַשׁ הָעוֹבֵד
פּוֹכְבִּים שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים - אֲסוּר
לְמַכּוֹר לּוֹ³⁶, אֶל־אִם־כֵּן פָּסְלוּ מִלְּהִקְרִיבוֹ³⁷ לְעֹבֵדַת
פּוֹכְבִּים, לְפִי שְׂאִין מִקְרִיבִין חֹסֵר לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים.³⁸

(32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג.):
(33) (שם) לפי שיקריבו לַעֲבֹדַת־זֶרָה, ועובר ישראל משום:
"ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על
עבודה־זֶרָה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו
מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה־זֶרָה הוא קונה.
(36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה־זֶרָה. (37) כגון
שקטע בטרם שמכר אצבע מתרגנול לבן שנהגם להקריבו
לעבודה־זֶרָה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו
(שם).

ז. הֵיוּ מְעַרְבִין דָּבָרִים מִיִּחְדָּין עִם דָּבָרִים שְׂאִין
מִיִּחְדָּין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זָפָה³⁸ בְּכֻלָּל לְבוֹנָה שֶׁחֲרָהּ³⁹ -
מוֹכֵר הַכֹּל סֶתֶם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִלָּקֵט הַזָּפָה
לְבָדָה לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים, וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(38) המיוחדת לעבודה־זֶרָה. (39) שאינה מיוחדת.
(40) (שם). "מותר למכור לו תרגנול בין התרגנולים",
כלומר: אף על פי שתרגנול לבן מיוחד לעבודה־זֶרָה ואסור
למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרגנולים מצבע
אחר וביניהם נמצא תרגנול לבן - מותר למכרו עם השאר,
כי מכיון שקונה גם תרגנולים אחרים, מוכח הדבר שלא
לשם עבודה־זֶרָה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים.
וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכילם הוא מוכר
להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר:
שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים
לעבודה־זֶרָה", ואין אנו חוששים שיקריבו לַעֲבֹדַת־זֶרָה,
כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושם תאמר: עדיין יש
חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה־זֶרָה" לשם
עבודה־זֶרָה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים
שהם יקריבו? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור"
חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין
הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

ח. כָּשֶׁם שְׂאִין מוֹכְרִין לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים דָּבָרִים
שֶׁמִּיִּחְדָּין⁴¹ בִּהְיוֹת לְעֹבֵדַת פּוֹכְבִּים, כֵּן אִין
מוֹכְרִין לָהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לְרַבִּים⁴², כְּגוֹן דָּבָרִים
וְאֲרִיּוֹת וְכִלְיֵי־זֵין וְכָבֵלִים וְשִׁלְשָׁאוֹת⁴³; וְאִין
מִשְׁחִיזִין⁴⁴ לָהֶם אֶת הַזֵּין⁴⁵. וְכֹל שֶׁאֲסוּר לְמַכּוֹר
לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְיִשְׂרָאֵל הַחֹשׁוֹד לְמַכּוֹר
לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים. וְכֵן אֲסוּר לְמַכּוֹר כְּלֵי נֶזֶק לְיִשְׂרָאֵל
לְסֻטִּים⁴⁶.

(41) שמסייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל
(ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם
ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: התחב והרומח.

הַיָּמִים כְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֵלָן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים
לְפָנֶיהֶן²⁰.

(20) (ע"ז ח.) ובמשנה מנו חכמים את חגיגה, וביניהם חגים
הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים
אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרנורא" הנמשך
שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה
למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסרו חכמינו גם שלשה
ימים לפניהם.

ד. כְּנֻעֲנִים עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת הֵם, וְיוֹם רִאשׁוֹן
הוּא יוֹם אִידָם. לְפִיכֵן אֲסוּר לָתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם
בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שֵׁשִׁי שֶׁבְּכָל שָׁבֻת
וְשָׁבֻת, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר יוֹם רִאשׁוֹן עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא
אֲסוּר בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אִידֵיהֶם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג.).

ה. יוֹם שֶׁמִּתְכַּנְּסִין בּוֹ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים לְהַעֲמִיד לָהֶם
מִלֵּךְ, וּמִקְרִיבִין וּמַקְלָסִים לְאַלְהֵיהֶם - יוֹם חֲגֹם הוּא,
וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר חֲגִיגָהֶם²². אֲבָל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים
שֶׁעוֹשֶׂה הוּא חָג לְעֲצֻמוֹ, וּמוֹדָה לְפּוֹכֵב שֶׁלּוֹ וּמַקְלָסוֹ
בְּיוֹם שְׁנוּלָד בּוֹ, וְיוֹם תְּגֻלַּת זָקְנוֹ אוֹ בְּלוּרִיתוֹ²³,
וְיוֹם שֶׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם וְשִׁינָא מִבֵּית־הָאֲסוּרִים, וְיוֹם
שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה²⁴ לְבָנוֹ, וְכִיּוּצָא בְּאֵלּוֹ - אִינוֹ אֲסוּר
אֶל־אִם אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלָבָד. וְכֵן יוֹם
שִׁמּוֹת לָהֶן בּוֹ מֵת וְיַעֲשׂוּהוּ חֲגִם²⁶ - אוֹתָם הָעוֹשִׂים
אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֹל מִיתָה שֶׁשׁוּרְפִין בָּהּ פְּלִים²⁷
וּמַקְטִירִים קִטְרֶת²⁸, בִּידוּעַ שֵׁשׁ בָּהּ עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים²⁹.
אִין יוֹם הֶחָג אֲסוּר, אֶל־אִם לְעוֹבְדֵיהָ בְּלָבָד, אֲבָל אוֹתָם
שֶׁשִּׁמְחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׂוֹתִין, וּמִשְׁמֵרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי
מִנְהַג³⁰ אוֹ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הֵם אִין מוֹדִין בּוֹ
- הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין לְשֹׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן³¹.

(22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. (23) מניחים השער
באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי
שנשאר נקרא: בלורית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי
פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). (24) סעודת
נישואין. (25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים
למשמעתו אינם בכלל אסור זה ומותר לישא וליתן עמהם,
ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה־זֶרָה ביום חג אדוניהם
(ע"ז ח.). (26) משנה לשנה. (27) כגון: מיטתו וכלי
תשימי המט, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם,
ככתוב (ירמיה לז, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך
המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה
זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי
להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא, ובר"ן שם).
(28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). (29) מרוב חשיבות המת
קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח.). (30) משום שלום המדינה
שהם חוסים בצלה. (31) (שם, ח:).

ו. דָּבָרִים שֶׁהֵן מִיִּחְדָּין לְמִין מִמֵּינֵי עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים³²

עבודת כוכבים נחשבות⁶¹; ושאין מַעֲשֵׂוֹת, מַתְרוֹת¹⁹
בהנאה⁶². חֲנִיּוֹת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶³, אֲסוּר לְשַׁכְּרֵן,
מִפְּנֵי שְׁמִינָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴.

(59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו
שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן
כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים
מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס
לכאני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן
אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש, י
ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה.
(64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

יג. המוכר בית לעבודת כוכבים, דָּמִיו אֲסוּרִים²²
בהנאה⁶⁵, ויוליכם לים המלח⁶⁶. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²³
שֶׁאֵנָסוּ יִשְׂרָאֵל וְגָזְלוּ בֵּיתוֹ וְהִעֲמִידוּ בּוֹ עֲבוֹדַת²⁴
כּוֹכָבִים, דָּמִיו מִתְרִין⁶⁷, וְכֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְפָּאוֹת²⁵
שֶׁלָּהֶם⁶⁹.

(65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר ביתו
לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו
ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שוחק"): "וכי בכל
שעה ילך לים המלח? ותיצו: שאפשר לשחוק ולזרות
במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא
להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא
ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינים לחתום
עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתים על שטרו
- מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

יד. וְחִלְלִין⁷⁰ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֲסוּר לְסַפֵּד²⁷
בָּהֶן⁷¹. הוֹלְכִין לִירֵיד⁷² שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלוֹקְחִין²⁸
מֵהֶן בְּהֵמָה, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, בְּגִיּוֹתָן⁷³, וּבָתִּים²⁹
וְשָׂדוֹת וְכִרְמִים, וְכֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁלָּהֶן⁷⁴,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם⁷⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?³⁰
בְּלוֹקֵחַ מִבְּעַל-הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָכֶס, אֲבָל הַלוֹקֵחַ³¹
שֶׁם מִן הַתִּגְרָר⁷⁶, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מָכֶס,³²
וְהַמָּכֶס לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְנִמְצָא זֶה מִהֵנָּה עֲבוֹדַת³³
כּוֹכָבִים. עֵבֶר וְלֵקַח מִן הַתִּגְרָר - אִם בְּהֵמָה לְקַח,³⁴
מִנְּשֹׂר⁷⁷ פְּרִסוּתִיהָ מִן הָאֶרֶבָּבָה וּלְמִטָּה; וְאִם פְּסוּת³⁵
וְכִלִּים לְקַח - יִרְקָבוּ. לְקַח מְעוֹת וְכִלִּי מִתְּכֹתֶם⁷⁸,
וְיִלְיָכֶם לִיָּם הַמֶּלֶח. לְקַח עֵבֶר - לֹא מַעֲלִים⁷⁹ וְלֹא³⁶
מוֹרִידִין⁸⁰.

(70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנזכר במשנה
(ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק
גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם
ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים"
שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים
- שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג:).
(74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שידור
לאיללים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים
להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר.

(46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על פשיכות
דמים, אבל מתוך שהוא גזול השומט ממון מידי בעליו
ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו,
ובינתיים יאבד זה ממנו (מלשון רש"י, שם).

ט. הֵיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְכִתְרוֹ¹
לָהֶם בְּרִית - מִתֵּר לְמַכֵּר פְּלִיזִין לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ²
וְגִיסוֹתֵי⁴⁷, מִפְּנֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם מְלָחָמָה עִם צָרֵי³
הַמְּדִינָה לְהַצִּילָה, וְנִמְצָאוּ מִגִּנָּים עָלֵינוּ, שֶׁהָרִי אָנוּ⁴
שְׂרוּיִין בְּתוֹכָם⁴⁸. עֵיר⁴⁹ שֵׁשׁ בָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,⁵
מִתֵּר לְהִלָּךְ חוּצָה⁵⁰ לָהּ, וְאֲסוּר לְהַפְסֵם בְּתוֹכָהּ⁵¹. הִיָּה⁶
חוּצָה לָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - מִתֵּר לְהִלָּךְ בְּתוֹכָהּ.⁷

(47) חיילות שלו. (48) (שם, טז.). (49) בדפוסים
האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך
מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן
נראה מתוך הדפוסים הישנים. (50) שאין הם נמשכים
אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. (51) (ע"ז יא:).
וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס
בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן
לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם,
מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד
ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל
הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא
ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

י. הַהוֹלָךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲסוּר לוֹ לְעַבְדֵי⁵² בְּעֵיר⁸
שֵׁשׁ בָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?⁹
בְּזֶמֶן שֶׁהִדְרָךְ מִיְּחַדְתָּ⁵³ לְאוֹתוֹ מָקוֹם; אֲבָל אִם יֵשׁ¹⁰
שֶׁם דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, וְנִקְרָה⁵⁴ וְהָלַךְ בּוֹ - מִתֵּר⁵⁵.

(52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר
אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין
דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא
נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאתו
ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

יא. אֲסוּר לְבָנוֹת עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כִּפְּהֶם⁵⁶
שְׁמַעְמִידִים בָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאִם עֵבֶר וּבְנָה,¹²
שֶׁכָּרוּ מִתֵּר⁵⁷. אֲבָל בּוֹנָה הוּא לְכַתְחִילָה הַטְּרָקְלִין אוֹ¹³
הַחֲצָר שֵׁשׁ בָּה אוֹתָהּ הַכִּפְּהֶם⁵⁸.

(56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים
את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (57) (ע"ז יט:)
כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור
לבנותה לכתחילה. (58) (שם טז). "הגיע לכיפה מותר
לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק
ו). והעיר ה"ט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם,
כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו
יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

יב. עֵיר שֵׁשׁ בָּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָיוּ בָּה חֲנִיּוֹת¹⁶
מַעֲשֵׂוֹת⁵⁹ וְשֶׁאֵינָן מַעֲשֵׂוֹת - הַמַּעֲשֵׂוֹת אֲסוּר לְהִנּוֹת¹⁷
בָּהֶן, בְּכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁבְּגִלָּל¹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"ב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתא של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו.). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיכות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

יז. ההולכין לתרפות⁹¹ עכו"ם, אסור לשאת ולתת¹⁸ עמהן⁹², והבאים מתרין⁹³. והוא, שלא יהיו קשורין⁹⁴ זה בזה, שאם היו קשורין - שפא דעתן לחזור. ישראל ההולך לתרפות עכו"ם - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שפא יחזור בו⁹⁵, ובחזירה אסור⁹⁶. ישראל מוקר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור⁹⁷.

(91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערון" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מז, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירושו: מלשון "תרפים" הנוכרים בתורה (בראשית לא, יט). (92) (ע"ז כט:): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמא יקנו אצלנו דברים ויקריבו לעבודה-זרה. (93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב:). (94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג:). (95) ולא ילך שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג:).

יח. ישראל שהלך ליריד⁹⁸ של עכו"ם - בחזירה²⁵ אסור לשאת ולתת עמו, שפא עכו"ם מכר⁹⁹ להן²⁶ שם; ודמי עכו"ם ביד ישראל אסורין בהנאה, ובכד²⁷ עכו"ם מתרין בהנאה¹⁰⁰. ומפני זה¹⁰¹ נושאין ונותנין עם עכו"ם הבא¹⁰² מן התרפות של עכו"ם¹⁰³, ואין נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות¹⁰⁴.³⁰ ההוא; ולא עם ישראל מוקר, לא בהליכתו¹⁰⁵ ולא בחזירתו¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכרו כאן לנו (שם). (100) (שם, סד:). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד:). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בנח, כמנהגו.

(77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"ישור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקרו". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג:). ודוקא "עבד בגוייתו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישראל ומצוה להעלותו (שם).

טו. עובד פוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה⁸¹, אסור להנות מסעודתו. ואפלו לאכל ולשתות הישראל משלו שם, אסור⁸², הואיל ובמסכת עובדי פוכבים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי סעודה, וכל ימי המשתה, ולאחר ימי המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין⁸³ - אפלו לאחר שלשים יום אסור, עד שנים-עשר חדש. וכל ההרחקה הזאת, מפני עבודה של פוכבים⁸⁴ הוא, שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחך⁸⁵, ולקחת מבנותי לבניך וזנוי וגו'".

(81) לשמחת נישואין. (82) (ע"ז ח:). (83) שאמר לו בפירוש: שמזמינו למסיבתו מחמת הנישואין. (84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. (85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטרהה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפנייהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחך" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתך כאילו היא מזבחך.

טז. פת ישראל לא תיניק את בנה של עובדת פוכבים⁸⁶, מפני שמגדלת בן לעבודת פוכבים; ולא תילד את הנכרית עכו"ם. אבל מילדת היא בשכר, משום איבה⁸⁷. והנכרית עכו"ם מילדת את פת ישראל ומניקה את בנה⁸⁸ ברשותה⁸⁹, פדי שלא תהרגנה⁹⁰.

(86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו.). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להיניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונותי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה לילד אפילו בשכר, כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ד' סיון - ספר המדע - הלכות עכו"ם קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כופר בהישארות נהפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י') פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשבי" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורדין ולא מעלין (עבודה-זרה כו:). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטונינוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסה אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפסקה.

~ נקודות שיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אין פורתין ברית לעובדי עבודה זרה, פרי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: לא תכרת להם ברית". על הפסוק "ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני האמורי והחתי והפריזי החוי והיבוסים" כתב רש"י: "ששה אומות הן והגרשי עמד ופנה מפניהם מאליו". ולפ"ז יש לומר בדעת רש"י שיתכן והגרשי שלא הי' מ"ישיבי הארץ" בשעת הכניסה לא"י אינו נכלל באזהרות ובציוויים "לא תכרות להם ברית". אבל מהחינוך ומדברי הרמב"ם כאן משמע שהחיוב: לא תכרות להם ברית, החרם תחרימם, לא תח' כל נשמה - הוא בנוגע לכל הז' אומות, ולא רק בעת מלחמה כ"א בכל זמן ו"בכל מקום שנמצאים".

לקוטי שיחות חלק כ"א עמוד 227 והנ' 30.

ב. מפאין¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עכו"ם¹⁵ אפלו בשכר. ואם ה'ה מתירא¹⁵ מהן או שהיה¹⁶ חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשכר, אבל בחנם¹⁷ אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹, מרפאים אותו בחנם.¹⁹

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חייב בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו:). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה:). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם פתים ושוות²⁰ בארץ-ישראל; ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²². ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובכלבד שלא

ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיודה לעבודה-זרה שביריד, כגירסת הר"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קרום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמא ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"ז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמא ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) מכירת בתים ושוות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחול; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

א. אין פורתין ברית לשבעה עממין² פרי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבד עכו"ם, שנאמר: "לא תכרת להם ברית". אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו. ואסור לרחם עליהם³, שנאמר: "ולא תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם אובר או טובע בנהר, לא יעלנו; וראהו נטוי למות⁵, לא יעילנו. אבל לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה, אסור⁶, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. בפה דברים אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷ והאפיקורסים⁸ מישראל, היה דין לאבדן ביד ולהורידן עד באר שחת⁹, מפני שהיו מצרים¹⁰ לישראל ומסירין את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס¹¹ ותלמידיהם - "שם רשעים, ירקב"¹² (משלי י, ז).

(2) והם הכנעני והחתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו:). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפחב"ש) שהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג.) (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטף - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן. (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש קנה, שלא יהיו חנונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושככה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

ה. מפרנסים³⁸ עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום³⁹. ואין ממחין⁴⁰ ביד עניי עובדי כוכבים בלקט, שכתה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפילו ביום חגם⁴¹, מפני דרכי שלום. ואין כופלין⁴² להן שלום לעולם⁴³. ולא יגנס לביתו של עובד כוכבים ביום חגו⁴⁴ לתת לו שלום. מצאו בשוק, נתן לו שלום בשפה רפה ובכבד ראש⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מלקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאילול ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאילול ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

ו. אין כל הדברים האלו⁴⁶ אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים, או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל; אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם, אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו. ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה⁴⁷, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר: "לא ישוב בארץ" - אפילו לפי שעה⁴⁸. ואם קבל עליו שבע מצות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג⁴⁹, אבל שלא בזמן היובל, אין מקבלין אלא גר⁵⁰ צדק בלבד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישוב בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי

יגעו שכונה²³. ואין שכונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שתים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חניה בקרקע²⁷. ומתר למכר להם בתים ושדות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבכית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות: כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

ד. אף במקום שהתירו²⁸ להשפיר, לא לבית דינה התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת כוכבים, ונאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". אבל משפיר להן בתים לעשותן אוצר²⁹. ואין מוכרין להן פרות ותבואה וכיוצא בהן במחבר לקרקע³⁰, אבל מוכר הוא משפיקן³¹, או מוכר לו על-מנת³² לקץ, וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להן? שנאמר: "ולא תחנם"³³ - לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו³⁴! קל-וחמר שספר בשבח מעשיו, או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם"³⁵ - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממצעיו הרעים. ואסור לתן להם מתנת חנם³⁶, אבל נותן הוא לגר תושב³⁷, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי" - במכירה ולא בנתינה.

(28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו

וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג). (11) כמבואר (ע"ז כט.). (12) קווצת שער ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. (13) והוא הנקרא בפי חז"ל: מספר קומי (ב"ק פג.). ופירש שם רש"י: "שמספרין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם". ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי: המספר קומי, והעושה בלורית". (14) כדמותם וכתבניהם. וכתבו (הגהות מיימוניות): "שצין להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות הגויים". (15) וכן אמרו (דברים רבה, ס"ב): "המספר קומי והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

ב. עפ"ם שְׁהִיָּה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - פִּיּוֹן שְׁהִיָּע לְבִלּוּרִית¹⁶ קְרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט¹⁷ אֶת יָדוֹ.¹⁹

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). (17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה זרה (ע"ז כט.).

ג. יִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה קְרוֹב לְמַלְכוּת וְצִרְף לִישָׁב לְפָנֵי מַלְכֵיהֶם, וְהִיָּה לוֹ גָּנָא, לְפִי שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר לִלְבָּשׁ בְּמַלְבוּשֵׁיהֶן וְלַגְלַח כְּנָגֵד פָּנָיו, כְּדִרְךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁸.

(18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט.): שאבטלוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

ד. אֵין מְנַחֲשִׁין¹⁹ כְּעַפּוֹם, שְׁנֹאֲמֵר: "לֹא תִנְחָשׁוּ". פִּיצֵד הוּא תִנְחָשׁ? כְּגוֹן אֱלוֹ שְׁאוּמְרִים: הוֹאִיל וְנִפְלָה פִּתְיָ²⁰ מִפִּי אוֹ נָפַל מִקְלֵי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הַיּוֹם, שְׁאֵם אֵלָּה, אֵין חֲפָצִי נַעֲשִׂים! הוֹאִיל וְעָבֵר שׁוֹעֵל מִיִּמִּינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי הַיּוֹם, שְׁאֵם אֵצָא, יִפְגְּעֵנִי אָדָם רַמָּאִי! וְכֵן אֱלוֹ שְׁשׁוּמְעִים צִפְצוֹף הָעוֹף²¹ וְאוּמְרִים: יְהִיָּה כֶּף וְלֹא יְהִיָּה כֶּף! טוֹב לַעֲשׂוֹת דְּבַר פְּלוֹנִי, וְרַע לַעֲשׂוֹת דְּבַר פְּלוֹנִי! וְכֵן אֱלוֹ שְׁאוּמְרִים: שְׁחַט תְּרַנְגוּל זֶה, שְׁקָרָא עֲרִבִית²²! שְׁחַט תְּרַנְגֵּלֶת זֶה, שְׁקָרָה כְּמוֹ תְּרַנְגוּל! וְכֵן הַמְּשִׁים סִמְנִים לַעֲצָמוֹ: אִם יֵאָרַע לִי כֶּף וְכֶף, אֵעֲשֶׂה דְבַר פְּלוֹנִי, וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי, לֹא אֵעֲשֶׂה! כְּאֵלֵעֶזֶר עֶבֶד אֲבָרְהָם²³; וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּדִבְרִים הָאֵלֹהִי, הַפֵּל אֶסוּר. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דְבַר מְדַבְּרִים אֵלָיו, לוֹקָה.

(19) מלשון: נִיחַשְׁתִּי וִיבִרְכַּנִּי ה' בְּגַלְלֵךְ (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על

הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא יִשְׁבוּ בִּארְצָךְ" - זו אזהרה שלא יושיבו גוי עובד עבודה זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פֶּן יַחֲסִיאוּ אוֹתָךְ לִי". (49) (ערכין כט.). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב בויובל: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב.). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח.).

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא מְדַמִּין לָהֶן, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשַׁעַר² וּכְיוֹצָא בָהֶן, שְׁנֹאֲמֵר: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם", וְנֹאֲמֵר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ"³, וְנֹאֲמֵר: "הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם" - הַפֵּל בְּעֵנֶיךָ אֶחָד הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן; אֲלֹא יְהִיָּה הַיִּשְׂרָאֵל מְבַדֵּל מֵהֶן וְיִדְוֶע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבְשָׂאָר מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבַדֵּל מֵהֶן בְּמַדְעוֹ⁵ וּבִדְעוּתֵי⁶. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֲבָדְלִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא יִלְבָּשׁ⁷ בְּמַלְבוּשׁ הַמִּיּוֹדֵד⁸ לָהֶן, וְלֹא יַגְדֵּל צִיצִית⁹ רָאשׁוֹ כְּמוֹ צִיצִית רָאשׁם, וְלֹא יַגְלַח מִן הַצִּדָּדִין וְיִנְיֵחַ הַשֶּׁעַר בְּאֲמָצֵעַ כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנִּקְרָא בְּלוּרִית¹¹. וְלֹא יַגְלַח הַשֶּׁעַר מִכְּנָגֵד פָּנָיו מֵאֵין לֵאמֹר וְיִנְיֵחַ הַפֶּרֶעַ¹² מִלְּאַחֲרָיו, כְּדִרְךְ שְׁעוֹשִׂין הֵן¹³. וְלֹא יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבִנְיָן הֵיכָלוֹת שֶׁל עַפּוֹם¹⁴ כְּדִי שִׁיכְנִסוּ בָּהֶן רָבִים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אֶחָת מֵאֵלֵּוּ וּכְיוֹצָא בָּהֶן - לוֹקָה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, י): 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש' וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: 'ובחוקותיהם לא תלכו'? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם" וגו' - שלא תאמר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִים בַּבִּטְיָגָא (מִין מַלְבוּשׁ) - אִף אֲנִי יוֹצֵא בַּבִּטְיָגָא; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִים בַּאֲרָגְמָן - אִף אֲנִי יוֹצֵא בַּאֲרָגְמָן וְכו'. ורבינו (ב"ספרי המצוות, ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לחינוך: פסוק לי פסוקין (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אִיזָהוּ קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מִשְׁאָר
הַמַּעֲשִׂוִּי, כְּדִי שִׁישֵׁם²⁸ וְתִפְּנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל
הַדְּבָרִים²⁹, עַד שִׁיאֲמַר דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת,
וְיֹאמַר: דְּבַר פְּלוֹנִי עֲתִיד לְהִיּוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ
שִׁיאֲמַר שְׂרָאוִי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכֵּן! וְיֵשׁ מִן
הַקּוֹסְמִין שֶׁמְשַׁמְשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֶבְנִים; וְיֵשׁ מִי
שֶׁגִּוְהִיר³⁰ לְאַרְץ וְיִנְוֶעַ וְצוֹעֵק; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְסַמֵּךְ
בְּמִרְאֵה שֶׁל בְּרָזֶל אוֹ בְּעֶשְׂשִׁית וּמִדְּמִין³¹ וְאוֹמְרִים³².
וְיֵשׁ מִי שֶׁנּוֹשֵׂא מִקַּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעֵן עָלָיו וּמִכָּה בּוֹ, עַד
שֶׁתִּפְּנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ וּמִדְּבַר. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמַר: "עַמִּי
בְּעַצְוִי יִשְׁאָל וּמִקַּל³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם.
(29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד
שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח
לא): "שיזעק וזקוק משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ,
כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח
הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו
אזיה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'.
(30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב)
ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ.
(31) הווים ככה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים
לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז
במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אֲסוּר לְקוֹסֵם³⁴, וְלִשְׁאֵל לְקוֹסֵם. אֵלֶּא שֶׁהַשּׁוֹאֵל
לְקוֹסֵם, מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסֵם
עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֵׂה מִכָּל אֱלֹהִים³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
לֹא קָדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וגו'", קוֹסֵם
קָסָמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן,
מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא) משמע, שהשואל
לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם
קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם
מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים
בהלכה הקודמת.

ח. אִיזָהוּ מַעֲוֹנֵן? אֵלֶּוּ נּוֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׁאוֹמְרִים
בְּאַצְטִגְנוֹנוֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם
פְּלוֹנִי רָאוִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית! שָׁנָה פְּלוֹנִית
אוֹ חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה
לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת
הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד

פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו:).
(22) כמו עורב (רש"י, שבת זז:). (23) שסמך על ניחושו
ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה,
ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך
ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו,
שתיכף אחרי השקוה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד
בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת
אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו
ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך
חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן
בן-שאוּל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו
לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו
האות (שמואל יד, י) - שהם ניחשו ועברו על "לא
תנחשו?"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו
כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוּל אינו נחש" - לא
לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש
אחר שלא התנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו
ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא
נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו
מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת
רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר
ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין
איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את
תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא
תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה
תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב
אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו"
וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו -
וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם
הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את
הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרצה היא וטובת לב וראויה
היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו:
"דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות
הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא
נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשיו בני אדם ותחבולותיהם
בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שֶׁאֲמַר: דִּיּוֹרָה זֹו שְׁבִנִיתִי, סִימָן טוֹב הִיָּתָה
עָלַי²⁴! אִשָּׁה זֹו שֶׁנִּשְׁאָתִי וּבִהְמָה זֹו שֶׁקִּנִּיתִי מִבְּרַכָּה
הִיָּתָה; מַעַת שֶׁקִּנִּיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הַשּׁוֹאֵל
לְתִינוּק: אִי-זֶה פֶסוּק אֲתָה לּוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פֶסוּק
מִן הַבְּרָכוֹת, שֶׁמֶח וְיֹאמַר: זֶה סִימָן טוֹב! - כָּל
אֵלֹו וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִתֵּר, הוֹאִיל וְלֹא כּוֹן מַעֲשִׂיו וְלֹא
נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֵלֶּא עָשָׂה זֶה סִימָן לַעֲצֻמוֹ לְדָבָר
שֶׁכָּבֵר הִיָּה - הִרִי זֶה מִתֵּר²⁷.

(24) כי מאז שבנתייה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכון
מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון
על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על
פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה
- אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם
בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור

אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

עמידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:) איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

י. איזהו חובר? ⁴⁷ זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ⁴⁸ ואין להם ענין ⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו, שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר כן וכך על הנחש או על העקרב, אינו מזיק, והאומר כן וכך על האיש, אינו נזוק. ומהן - אוהו בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו, הפל אסור. והחבר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף וגו', וחבר חבר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו מפת מדינות ⁵⁰, מפני שגשתתה בסכלות החבר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים, המכערים, לא ירעו, וגם היטב אין אותם ⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא כף... וחבר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב.): רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחבר חבר" - תרגומו: ורטין רטן. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החבר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיק וכדומה. (49) תוכן ומוכן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מי שגשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיקה, ואפלו בשבת ⁵², כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו ⁵³.

(52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הלוחש על המכה ⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה או תפלין על הקטן בשביל שישן ⁵⁵ - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל הפופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הפריא שקרא פסוקין ומזמור

ט. אסור לעונן, אף-על-פי שלא עשה מעשה, אלא הודיע אותן הפזבים שהפסילים מדמין ³⁹ שהן דברי אמת ודברי חכמים. וכל העושה מפני האצטגנינות ⁴⁰, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברים ⁴¹ שמים - הרי זה לוקה ⁴², שנאמר: "לא תעוננו". וכן האוחז ⁴³ את העינים, ומדמה ⁴⁴ בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן ⁴⁵, ולוקה ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ו), שחכמת הוברי שמים (אסטרוולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור יו"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה: שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיצטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). קבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרוולוגים הגזורים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל בחסרון תהתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלא שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיז העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה

קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י).
 (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיזה עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטור שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיזה עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוזח את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

טז. ודברים⁷⁰ האלו כלן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שיהגו⁷¹ אחריהן. ואין ראוי לשרא, שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר: "כי לא נחש פיעקב ולא קסם בישראל", ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו, ואתה לא כן" וגו'. כל המאמין בדברים האלו וכיצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה, אכל התורה אסרתן - אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה⁷². אבל פעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות, שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל, שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים: "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנוהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנהוים אחריו". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ז). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חווים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרט המלך" ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך".

בפירוש הפסוק נחלקו הרמב"ם והרמב"ן ומכאן מחלוקתם אם נמנה במנין המצוות. הרמב"ם לא הביאו בסהמ"צ שלו אבל הרמב"ן בהשגותיו מנאו: "שנצטוונו להיות לבבנו תמים עמו ית' וכו'" ומסביר שם שאולי סבר הרמב"ם שהוא ציווי כללי ללכת בדרכי התורה ולכן לא הביאו במנין המצוות.

ויש לומר שאולי לשיטתם בפירוש הפסוק "תמים תהיה

1 מיתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתך וינצל מצרות ומנזקים - הרי זה מתר⁵⁶.
 2

(54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: ש"אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: ש"אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

3 יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך מעביר וגו', ודרש אל המתים".

(57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).

11 יד. אסור לשאל פועל אוב או פועל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא בך מעביר וגו', ושאל אוב וידעני".
 12 נמצאת למד, שפועל אוב וידעוני עצמן בסקילה⁵⁹,
 13 והנשאל בהן - באזהרה, ומפני אותו מכת מרדות⁶⁰.
 14 ואם כן מעשיו ופועלו פסי מאמין - לוקה⁶¹.

(59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ת לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

16 טו. המכשף - חיב סקילה⁶². והוא, שעשה מעשה כשפים⁶³. אבל האוחז את העינים⁶⁴, והוא, שפגעו שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות⁶⁵; מפני שלא זה⁶⁶ שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא בך"⁶⁷ הוא, ולא שנתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא⁶⁸, ואין לוקין עליו⁶⁹, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

(62) (סנהדרין נג.). כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא בך...

סמיכות הכתובים שלפניהם ושל אחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תעוננו", "וכתובת קעקע לא תתנו", שבוודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מור"נ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העיניים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

- ב. האשה שגללה פאת ראש האיש או שנתגללה - 10
פטורה¹⁴, שגאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא 11
תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵ 12
ישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית', 13
לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך 14
העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה. 15

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מוזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד:). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

- ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד 16
נשים חייבים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל 17
ישמא כחן'²⁰ למתים'. וכל מצות עשה שהיא מזמן 18
לזמן²¹ ואינה תדירה²², נשים פטורות²³, חוץ מקדוש 19

גו" הרמב"ם כתב כאן "ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן. ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו. בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלה הדברים כו' תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו תמים תהיה עם ה' אלקיך". נמצא, שמפרש הפסוק על תמימות ושלמות הדעת, ומובן שהוא ציווי כולל שהרי עניינו להיות תמים ושלם בדעת עם ה' וכולל קיום כל ציווי הקב"ה. ולכן, אף שקבעה תורה ציווי זה בפרשה המדברת במעוננים, קוסמים ודורשים אל המתים בכל זאת שייך תוכן הציווי לכל התורה כולה ולכן לא מנאו הרמב"ם במנין המצוות שלו.

אבל הרמב"ן פירש הפסוק "תמים תהי' כו'" "שנייחד לבבנו אליו לבדו ית' ושנאמין שהוא לבדו עושה כל כו' וממנו לבדו נדרוש הבאות כו' כי הוא משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו כו'" היינו שהציווי "תמים תהי' עם ה' אלקיך" שייך לפרטים מסויימים באמונתו ית' שביכולתו לשנות מערכות הכוכבים כו' ולכן אין לחקור אצלם דברי העתידות ומכיון שאינו ענין כללי מנאו במנין המצוות שלו.

לקוטי שיחות חלק י"ד עמוד 69.

פרק שנים עשר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

- א. אין מגלחין פאתי² הראש כמו שהיו עושין 1
עובדי כוכבים³, שגאמר: "לא תקיפו פאת 2
ראשכם". ותיב על כל פאה ופאה⁴. לפיכך המגלח 3
שני צדעיו⁵, אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה 4
שנים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל 5
הראש, ואחד המגלח כל הראש פאחד⁶, לוקה⁷, 6
הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים⁸? באיש 7
המגלח, אבל איש המתגלח⁹ אינו לוקה¹⁰, אלא- 8
אם-כן סיע¹¹ למגלח. והמגלח את הקטן¹² לוקה¹³. 9

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העיניים והאזניים. (3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כותב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 היום²⁴, ואכילת מצה²⁵ פלילי הפסח²⁶, ואכילת
2 הפסח ושחיטתו²⁷, והקלה²⁸, ושמה²⁹, שהנשים
3 חזבות.

(קידושין לה.). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מניין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד:). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח): ובדיבורות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:): כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

4 ד. טמטום³⁰ ואנדרוגינוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין
5 עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום,
6 וחזבים בכל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

(30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין.

(31) שיש לו זכרות ונקבות. ביונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג. 35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

7 ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה,
8 הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפלו
9 קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

(37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

10 ו. ופאה זו שמוניחים בפדעים, לא נתנו בו חכמים
11 שעור. ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות
12 מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות
13 במספרים; לא נאסר אלא השחתה פתער⁴¹.

(39) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזור. (41) המקור לדברי רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב עד שיקפינו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) - מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבורת המלך).

14 ז. דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴².
15 לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש
16 בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מזמין, וכן
17 משמאל, ושבילת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה
18 ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאת - לוקה חמש. ואינו
19 חייב עד שיעלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את
20 פאת זקנך" - גלות שיש בו השחתה. לפיכך אם
21 גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה
22 עד שיסיע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש
23 לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

(42) השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלח. (50) אבל אסורה.

קפב, ס"ק ח). ובכתב יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה. (63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה (הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ח שבתורה: לא ילבש גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם). (67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים, פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב יד תימן הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.

יא. כתבת קעקע האמורה בתורה⁷⁰ הוא, שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחול⁷¹ או דיו או שאר צבעונים⁷² הרושמים⁷³. וזה היה מנהג העפונים⁷⁴ שרושמים⁷⁴ עצמן לעבודת כוכבים, כלומר, שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר שישרט באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב⁷⁵ ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיכתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת קעקע"⁷⁶. במה דברים אמורים?⁷⁷ בכותב⁷⁸, אבל זה שכתבו בשרו וקעקעו בו, אינו חיב, אלא-אם-כן סיע, כדי שיעשה מעשה⁷⁹; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה.

(70) וכתובת קעקע לא תתנו בכם (ויקרא יט, כח). (71) צבע שנשים כוחלות בו את עניהן. (72) (מכות כא). (73) שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות חותם ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכ"ם הם מוקדשים. (75) שרט. (76) משמע שצריכים שתייה: כתובת וקעקע. (77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו. (79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה). יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שנאמר: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" - אחד כהן ואחד ישראל⁸¹. שרט שריטה אחת על חמש מתים או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש⁸²; והוא, שהתירו בו על כל אחת ואחת⁸³.

(80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרא כא, ה), וגם בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" - לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם): "ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה. (83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש, אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל קרחה (ה"ט).

יג. גדידה ושריטה, אחת⁸⁴ היא. וכשם שהיו העפונים שורטים בבשרם על מתייהם מפני הצער,

ח. השפה, מתר לגלחו בתערו⁵¹; והוא השער שעל גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתר⁵², לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא יגלחו⁵³ קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה⁵⁴.

(51) ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן (ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵ ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים⁵⁶. והמעבירו, מכין אותו מפת מידות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם העביר, אין מכין אותו⁵⁷. ומתר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

(55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר (נט). מפני שזה מיקשוטי נשים ואסור לאיש להתקטש ולתקן עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו. (57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב). ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא ב"הגהות מיימוניות" ("שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה - שאין זה יפוי, אלא ניוול הוא לו").

י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדי⁶⁰ האיש, כגון שתשים בראשה מזנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש⁶². ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב⁶³ במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים - הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש - לוקין⁶⁴. המלקט שערות לבנות מתוך השחורות, מראשו או מזננו⁶⁵ - משילקט שערה אחת, לוקה⁶⁶, מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שער שחור - משילבש שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום ואנדרוגינוס אינו עוטף⁶⁸ פאשה, ולא מגלח ראשו כאיש⁶⁹; ואם עשה כן, אינו לוקה.

(59) לא תתקטש. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר נז).: מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא. (62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס: "ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד

תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה יתחייבו הכהנים שתים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה אלא אחת". (93) משחה חריפה המשרה את השער. (94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קרחה - קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:). (96) כחצי הפול, ושיעורו: כשליש ושש שערות, כמבואר במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

טז. הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שגפול ועל ספינתו שנטבעה בים - פטור, ואינו לוקה אלא על המט⁹⁷ בלבד, או השורט לעבודת פוכבים⁹⁸. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בבשר חברו, והפוחת פתכת קצקע בבשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין⁹⁹; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהם לוקה והשוגג פטור.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג), שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתנה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
". . . והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' כו".

תשובה כידוע, כלולה משני ענינים: חרטה על העבר וקבלה לעתיד, אבל תכלית התשובה היא חזרה למעמדו הקודם "שיה' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כמו קודם החטא". ענין זה מתבטא בשני דברים האחד שהתשובה "חודרת" באדם באופן שאינו משאיר שום רושם מהתנהגותו הקודמת, לא במעשה, וגם לא בדיבור ובמחשבה.

והשני - והוא עיקר החידוש בתשובה - שהיא גם מסירה הפגמים והכתמים מהעבר. ואף שזמן העבר כבר יצא משליטתו, הכניס הקב"ה (שהוא למעלה מהזמן ונמצא בכל עת בעבר בהווה ובעתיד כאחד) כח מיוחד בתשובה שעל ידה יכול האדם לשלוט גם על עברו ולא רק לתקנו אלא גם להפכו לטובה כמאמר חז"ל "זדונות נעשו לו כזכויות".

לקוטי שיחות חלק ט' עמוד 428.

ובאור מצוה זו ועקרם הנגדרים עמה בגללה - בפ' פרקים אלו:

1 פך היו חובלין⁸⁵ בעצמן לעבודת פוכבים⁸⁶, שנאמר: 2 "ויתגדרו כמשפטם" - גם זה אסרה⁸⁷ תורה, 3 שנאמר: "לא תתגדרו". אלא שעל מת, בין שרט 4 בידו בין שרט בכלי, לוקה; לעבודת פוכבים: בכלי 5 - חייב מלקות, בידו - פטור⁸⁸.

(84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד. ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב (כסף-משנה). (85) בכלי משחית. (86) לא שהיו עובדים אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-משנה). (87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכ"ם כתוב, בכל זאת אם גדר בכלי על מת - גם כן חייב. (88) (מכות כא.).

יד. ובכלל אזהרה⁸⁹ זה, שלא יהיו שגיי⁹⁰ בתי-דינין בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר: 9 "לא תתגדרו" - לא תעשו אגדות אגדות⁹¹.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא תתגודדו" - כגון: שני בתי-דינין בעיר אחת, הללו מורים כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות: "שלא יהיו כשני בתי-דינין", וכרבא האומר (שם): כגון: בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודדו - אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות אגודות, כתות שונות (שם).

טו. הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן ששרט על המת, אינו לוקה אלא אחת⁹². הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה 14 כמנן הקרחות; והוא, שהתרו בו על כל קרחה 15 וקרחה. אחד הקורח בידו או כסם⁹³, או הטביל אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו 16 בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות, אף-על-פי 17 שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין 18 באחת⁹⁴. וחייב על כל הראש⁹⁵ כבין העינים, 19 שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שיעור 20 הקרחה? כדי שיראה מראשו כגריס⁹⁶ פנוי בלי 22 שער.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא

פרק ראשון

(1) מעלת התשובה, וידידי דברים; עבירות שמתכפרות בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות לאחר זמן.

א. כל מצות שבתורה - בין עשה, בין לא-תעשה - אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון, בין בשגגה - פשיעוּתו תשובה² וישוב מחטאו³, חייב להתנדות⁴ לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי יעשו וגו' והתנדו את חטאתם אשר עשו" - זה ודאי דברים⁵. ודאי זה מצות עשה. כיצד מתנדין? אומר: אגא השם, חטאתי⁶, עויתי⁷, פשעתי⁸ לפניך ונעשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובשתי⁹ במעשי, ולעולם איני חוזר¹⁰ לדבר זה; וזהו עקרן של ודאי. וכל המרבה להתנדות ומאריך בענין זה - הרי זה משבח. וכן בעלי חטאות ואשמות¹¹, בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על דוֹגְנָן¹² - אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה¹³ ויתנדו ודאי דברים, שנאמר: "והתנדו אשר חטא עליה". וכן כל מחייבי מיתות בית-דין ומחייבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או בלקטתן, עד שיעשו תשובה ויתנדו¹⁴. וכן החובל בחברו והמזיק ממנו - אף-על-פי ששולם לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר: "מכל-חטאת האדם"¹⁵.

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים-ב ג, ז). וסדר הידידי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו:), שכן מצינו לשון הכתוב: בדיאל שאמר בוידידי: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ה, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז). (13) (שבועות יג). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב.). (15) ממה שבינו לבין חבריו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי

זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.
ב. שעיר המשתלח¹⁶ - לפי שהוא כפרה על כל ישראל, כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל¹⁷, שנאמר: "והתודה עליו את-כל עונות בני ישראל". שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות - בין שעבר בזדון, בין שעבר בשגגה; בין שהודיע¹⁸ לו, בין שלא הודיע לו - הכל מתכפר¹⁹ בשעיר המשתלח; והוא, שעשה²⁰ תשובה. אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות. ומה הן הקלות ומה הן החמורות? החמורות הן, שחייבין עליהם מיתת בית-דין או כרת²¹. ושבעה²² שוא²³ ופקד²⁴ אף-על-פי שאין בהן כרת, הרי הן מן החמורות²⁵. ושאר מצות לא-תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת - הם הקלות.

(16) לעזאל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידידי עליו: חטאו, עור, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו.). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלוייה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה); משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). (21) כמבואר לקמן (פרק ה, הלכה א). (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט.). (23) מי שממון חברו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הידינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). (24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

ג. בזמן הזה, שאין בית-המקדש קיים ואין לנו מזבח-כפרה²⁶ - אין שם²⁷ אלא תשובה²⁸. התשובה מכפרת על כל העבירות²⁹. אפלו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שום דבר מרשעו³⁰, שנאמר: "רשעת הרשע לא תשל-בה ביום שובו מרשעו". ועצמו³¹ של יום-הכפורים מכפר לשבים³², שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י'). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתייתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שפא לידו דכר
שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה
מפני התשובה;² לא מיראה³ ולא מפשולין פח.⁴
ביצד? הרי שפא על אשה בעברה, ולאחר זמן
נתיחד עמה,⁵ והוא עומד באהבתו בה ובכח גופו
ובמדינה שעבר בה,⁶ ופרש ולא עבר - זהו בעל
תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר: "וזכר את
בוראך בימי בחורותיך".⁷ ואם לא שב אלא בימי
זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה
עושה - אף-על-פי שאינה תשובה מעלה,⁸ מועלת
היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר כל ימיו,
ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל
עונותיו נמחלין, שנאמר: "עד אשר לא-תחשף
השמש והאור והיחור והכוכבים, ושבו העבים אחר
הגשם" - שהוא יום המיתה. מקלל, שאם זכר
בוראו ושב קדם שימות - נסלח לו.⁹

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום
שהוא מתיירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נודמנו
יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו
המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה.
(7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי
לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים
שאינו כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"י ט): אשרי איש ירא
את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה! - אלא
אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן
אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון
ואנחה בלבם (שמחתרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם
בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך
תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק:
כנחלים נטיו).

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו
ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשהו עוד,
שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן תנחם על
שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰
עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא
לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר
על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על
עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון
ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
(27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת
החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה
ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום
הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה
אינה מועילה (יומא פו.), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד).
(31) אבל לא לשאינם שבים.

ד. אף-על-פי שהתשובה מכפרת³² על הכל ועצמו
של יום-הכיפורים מכפר - יש עבירות שהן
מתכפרים³³ לשעתן³⁴, ויש עבירות שאין מתכפרים
אלא לאחר זמן. ביצד? עבר אדם על מצות עשה
שאין בה פרת³⁵ ועשה תשובה - אינו זו משם עד
שמוחלין³⁶ לו. ובאלו נאמר: "שובו בנים שובבים,
ארפה³⁷ משובתים וגו'". עבר על מצות לא-תעשה
שאין בה פרת³⁸ ולא מיתת בית-דין ועשה תשובה -
תשובה תולה³⁹ יום-הכיפורים מכפר. ובאלו נאמר:
"כי ביום הזה⁴⁰ יכפר עליכם". עבר על פרות
ומיתות בית-דין ועשה תשובה - תשובה ויום-
הכיפורים תולין, ויסורין הבאין עליו⁴¹ גומרין לו
הכפרה. ולעולם⁴² אין מתכפר לו כפרה גמורה עד
שיבואו עליו יסורין. ובאלו נאמר: "ופקדתי בשבט
פשעם ויבנגעם⁴³ עונם". במקרה דברים אמורים⁴⁴?
בשלא חלל את השם⁴⁵ בשעה שעבר; אבל המחלל
את השם, אף-על-פי שעשה תשובה, והגיע יום-
הכיפורים והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו יסורין -
אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות. אלא
תשובה, יום-הכיפורים ויסורין, שלשתן תולין,
ומיתה מכפרת, שנאמר: "ונגלה באזני ה' צבאות,
אם יכפר העון הזה⁴⁶ לכם עד תמיתן".⁴⁷

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה
בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט.
(33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה
לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית התשובה.
(35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים
וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד
כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטני".
(39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת.
(40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה
לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עונותיו. (42) אפילו
כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת:
שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עון
קל, וחמור על עון חמור. (44) שישורים ממרים עונותיו
של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא
ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו

יְדִינֵנוּ וְגו'... וְצִרִיף לְהַתְּוֹדֹת בְּשִׁפְתָּיו וְלִזְמַר עֲנִינֹת
אֵלֹהֵי שְׁגָמָר בְּלִבּוֹ.

לעולם". ובפרט שלא מצינו שבית דין מחויבים לעשות
"בחינות" לוודא שהתשובה היא כדבעי או "שלא ישוב...
לעולם" ואין לומר כאן ענין של רוב שהרי "אין הולכין
בממון אחר הרוב".

ד. "שלא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות שהרי רואים
בפועל שיכול יהודי לעשות תשובה ולהיות כשר לעדות
ולאחר זמן "עבר ושנה" ומכל מקום הוא מוחזק כשר על
אותו הזמן שהוציאו ממון על פיו והלא איתגלי מילתא
למפרע שלא היה במצב ש"לא ישוב לזה החטא לעולם".
יש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שבשעה שעושה
תשובה מקבל עליו בכל לב שלא ישוב לזה החטא לעולם
ואין פרושו שלא ישוב לזה החטא בעתיד אלא שלפי
מעמדו ומצבו בעת הזאת שאינו שייך לעבור על עבירה זו.
אבל תירוץ זה קשה ביותר שהרי מדובר בעדותו של
הקב"ה ופשוט שכאשר הקב"ה מעיד "שלא ישוב לזה
החטא לעולם" הכוונה היא לעולם ממש.

יש לומר שהרמב"ם מדבר בכמה דרגות בתשובה: הדרגא
הנמוכה היא תשובה מיראה שהוא מצד עצמו אינו רוצה
בתשובה אלא רק בגלל ענין צדדי כיראת העונש וכד'
עושה תשובה ופורש מהחטא. למעלה מזה היא תשובה
מאהבה שהיא שלימות התשובה ש"זדונות נעשות לו
כזכויות" ובזה גופא דרגא נעלית יותר זה שבאה לידו
עבירה שעבר בה ואפשר בידו לעשותו ואינו עושה מפני
התשובה ולא מיראה ולא מכשלון כח וכו'" אבל הדרגא
הכי נעלית היא כשהתשובה כל כך עמוקה בנפשו עד
ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם"
והיא הדרגא היותר נעלית בתשובה.

ואף שמלשון הרמב"ם משמע שהיא תחילת התשובה
שהרי כתב בפשטות "ומה היא התשובה" מכל מקום מצד
הקושיות דלעיל יש לומר שדיבר בדרגא הכי נעלית
שבתשובה.

יין מלכות ספר מדע סימן ל"ד.

ג. כָּל הַמִּתְוֹדֶה בְּדִבְרֵים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב, הֲרִי
זֶה דֹמָה לְטוֹבֵל¹³ וְשָׂרִיף¹⁴ בִּידוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה
מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שֶׁיִּשְׁלִיף הַשָּׂרִיף¹⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
"וּמִוֹדָה וְעֹזֵב¹⁶ יִרְחֹם". וְצִרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷,
שְׁנֹאֵמֵר: "אֲנִי חָטָא הָעַם הַזֶּה חָטָא גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ
לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שמטמא. (15) תענית
(סז): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה
ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה?
לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות
שבעולם - לא עלתה לו טבילה; זרקו מידו, כיון שטבל
בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה:
"ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש

(10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. (11) את
ה', שאין דבר נעלם ממנו. (12) פסוק זה מחובר אל
שלפניו: "ושבו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא
נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה:
שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה).
ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל
עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה:
רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו?
אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי
אליכם למשפט, והייתי עד ממחר במכשפים... ובנשבעים
לשקר ובעושי שקר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני
נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ומה היא התשובה? ... בו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא
ישוב לזה החטא לעולם".

מפשטות לשונו משמע שזהו תנאי לתשובה ומביא ראיה
על זה מהפסוק "... ולא נאמר עוד אלו קינו למעשה ידינו
כו'". וכמבואר במפרשים "היינו שלוקח עליו את הקב"ה
לעד".

וצריך להבין:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו'
שלא יחטא לעולם הרי לפי זה אם עבר ושנה אין תשובתו
תשובה, שהרי איתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה
ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם
ואדרבה, מצינו שאין ב"ד עושים בחינה אם התשובה היא
באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן).

ב. איתא בגמרא "המקדש את האשה על מנת שאני צדיק
גמור, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה
בדעתו" ואף שמה שמקודשת מספק הוא מפני שספק
אצלנו אם הרהר תשובה, אבל אילו היה ידוע שבוודאי הרהר
תשובה הרי זה בוודאי קידושין כי על ידי הרהור תשובה
נעשה צדיק גמור ועובר ממצב של רשע גמור למעמד של
צדיק גמור ופשיטא שבזמן קצר כל כך אי אפשר להתבונן
כלל אם תשובתו היא באופן שיעיד עליו יודע תעלומות,
ואין יתכן תנאי זה ש"יעיד עליו יודע תעלומות כו'".

ג. "הרשעים פסולין לעדות" "ואין מוציאין ממון בעדותן
ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה" ולדוגמא: "מאימתי
חזרת המשחקים בקוביא (שנעשים כשרים לעדות)
משישברו פסיפסיהם כו' וכיון ש"עיקר תשובה בלב" איך
יפסקו בית דין ויוציאו ממון מחזקתו של פלוני על סמך
עדותו של זה שאין ידוע מה בלבו והרי מדובר בממון
המונח בחזקתו ולא בספק ואילו כשרותו של העד אינה
וודאית ואין נדע שעשה תשובה באופן ש"לא ישוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מִדְרָכִי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשֵּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כַחֲכוּ¹⁸, וּמִתְחַק הַרְבֵּה מִן הַדְּבָר שֶׁחָטָא¹⁹ בו, וּמִשְׁנֶה שְׁמוֹ²⁰, פְּלוֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאֲנִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֶה מַעֲשָׂיו כִּלְכֵּן לְטוֹבָה וּלְדִרְךָ יִשְׂרָאֵל, וּגְדוּלָה²¹ מִמָּקוֹמוֹ; שְׁגוּלוֹת מִכִּפְּרֵת²² עוֹן, מִפְּנֵי שְׁגוּרָמֶת לוֹ לְהַפְנֶה וּלְהִיּוֹת עָנוּ וּשְׁפִל־רוּחַ.

(18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו כבדיון הרבה וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז:); אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים קד, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). (22) (סנהדרין לו:).

ה. וְשִׁבַּח גְּדוֹל לִשְׁב, שְׂתִתְּנָה בְּרִיּוֹת וְיִזְדִּיעַ פְּשָׁעָיו לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבֻרוֹת שְׁפִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרֵיהֶם²³ וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנֶם חָטְאִיתִי לִפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֶּף וְכָף, וְהִרֵנִי הַיּוֹם שֶׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְנַחֵם וְאִינוֹ מוֹדִיעַ, אֵלָּא מִכֶּסֶה פְּשָׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּלָה, שְׁנֹאֲמֵר: "מִכֶּסֶה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּעֲבֻרוֹת שְׁפִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל בְּעֲבֻרוֹת שְׁפִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוֹ צָרִיךְ לְפָרֶסֶם עֲצֻמוֹ²⁵, וְעֻזּוֹת־פָּנִים הֵיא לֹא²⁶ אִם גָּלָם²⁷. אֵלָּא שֶׁב לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לִפְנָיו, וּמִתְנַחֵם וְעֵלִיָּהֶם לִפְנֵי רַבִּים סֵתֵם²⁸. וְטוֹבָה הֵיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עוֹנוֹ, שְׁנֹאֲמֵר: "אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

(23) (יומא פו:), כדי שייבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. (25) (יומא פו:); כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה

ש'אדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנהוג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני ובינך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתני בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו. (27) (ברכות לד:); מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפרסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). (28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יָפָה לְעוֹלָם²⁹ - בְּעִשְׂתָּה הַיָּמִים שְׁפִין רֹאש־הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכִּפּוּרִים הֵיא יָפָה בְּיוֹתֵר³⁰ וּמִתְקַבֵּלֶת הֵיא מִיד, שְׁנֹאֲמֵר: "דִּרְשׁוּ ה' בְּהַמָּצְאוֹ"³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל צָבוּר - כֹּל זְמַן³² שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין כָּלֵב שְׁלֵם, הֵם נִעְנִין, שְׁנֹאֲמֵר: "כֹּה" אֲלֵקִינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֱלֹהֵינוּ³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביו"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

ז. יוֹם-הַכִּפּוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל³⁴, לְיָחִיד וּלְרַבִּים, וְהוּא קֵץ³⁵ מַחֲלָה וְסִלִּיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכָף חֲיִיבִים הַכָּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוֹדוֹת בְּיוֹם-הַכִּפּוּרִים. וּמִצְוֹת וְדוֹי יוֹם-הַכִּפּוּרִים, שִׁיתְחִיל מְעַרְב הַיּוֹם קֵדָם שְׁיִאכֵל³⁶, שְׁמָא יִתְקַן³⁷ בְּסַעֲדָה קֵדָם שְׂתִתְּנָה. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה קֵדָם שְׁיִאכֵל, חוֹזֵר וּמִתְנַחֵם בְּלִילֵי-יוֹם-הַכִּפּוּרִים עֲרֻבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְנַחֵם בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבִנְעִילָה. וְהֵיכָן מִתְנַחֵם? יָחִיד - אַחֵר תְּפִלָּתוֹ³⁸, וְשְׁלִיחַ-צָבוּר - בְּאִמְצָע תְּפִלָּתוֹ, בְּבִרְכָּה רַבִּיעִית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הודיו שנהגו בו כל ישראל: "אבל אנחנו חטאנו (כלנו)"⁴⁰, והוא עקר הודיו⁴¹. עברות שהתנודה עליהם ביום-הכפורים זה - חוזר ומתנודה עליהן ביום-הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז): והוא גם ממשיך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הודיו הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עון וחטא. (43) (יומא פז): "איני סבור שכפרתי לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו⁴⁴ או המקלל חברו או גזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שיתמחל לו⁴⁶. אפלו לא הקניט את חברו אלא בדרך - צריך לפייסו⁴⁷ ולפגוע בו עד שיתמחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בתי-אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן - מביא לו שניה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו - הולך וביא אפלו אלף פעמים, עד שיתמחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה): "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:) על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חברו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז): שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיו... לך והתרפס ורהב רעך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו.

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שיבקש מחילה - מביא עשרה בתי-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵¹ ולפלוגי זה שקף וכף עשיתי לו. ואם היה חייב לו ממון - יחזירו ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-דין⁵² ויתנדה.

(51) (יומא פז). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חברו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש

י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפלו הצר לו וחטא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אבל העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן כן, אלא: "ועברתן שמרה נצח"⁵³. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו⁵⁴ ולא נתפייסו⁵⁵: "והגבעונים לא מבני ישראל המה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב). כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט:). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידיבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידיבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב, כא, ב).

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שיבקש מחילה - מביא עשרה בתי-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵¹ ולפלוגי זה שקף וכף עשיתי לו. ואם היה חייב לו ממון - יחזירו ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-דין⁵² ויתנדה.

(51) (יומא פז). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חברו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתת ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:). "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

מחילת חבריו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבריו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

1 א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי-הָאָדָם יִשְׁלֹו זְכוֹת וְעוֹנוֹת.
2 מִי שְׁזָכוֹתָיו יִתְרוֹת עַל עוֹנוֹתָיו - צָדִיק, וּמִי
3 שְׁעוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוֹתָיו - רָשָׁע. מִחֲצָה לְמִחֲצָה
4 - בִּינוּנִי. וְכֵן הַמְדִּינָה - אִם הָיוּ זְכוֹת כָּל יוֹשְׁבֵי
5 מְרֻבּוֹת עַל עוֹנוֹתֵיהֶן, הָרִי זוּ צִדְקָתָ; וְאִם הָיוּ
6 עוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין, הָרִי זוּ רָשָׁעָ. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם
7 כְּלֻלָּה.

(2) (קידושין מ:): רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

8 ב. אָדָם שְׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכוֹתָיו, מֵיָד הוּא מֵת
9 בְּרָשָׁעוֹ³, שְׁנֵאמַר: "עַל רֹב עוֹנָיו"⁴. וְכֵן מְדִינָה
10 שְׁעוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין - מֵיָד הִיא אוֹבְדָת, שְׁנֵאמַר:
11 "וַיֵּצֵק סֹדֶם וְעַמּוֹרָה כִּי רַבָּה⁵ וגו'". וְכֵן כָּל הָעוֹלָם
12 כְּלֻלָּה - אִם הָיוּ עוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין מִזְכוֹתֵיהֶן, מֵיָד הֵן
13 נִשְׁחָתִין, שְׁנֵאמַר: "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם"⁶.
14 וְשִׁקוֹל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְּן הַזְכוֹת וְהָעוֹנוֹת, אֲלֵא לְפִי
15 גְדֻלָּתָם: יֵשׁ זְכוֹת שֶׁהֵיא כְּנֶגֶד כְּמַה עוֹנוֹת, שְׁנֵאמַר:
16 "וַיֵּצֵן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב"⁷. וַיֵּשׁ עוֹן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד
17 כְּמַה זְכוֹת, שְׁנֵאמַר: "וְחוּטָא אַחֶרֶץ יֵאָבֵד טוֹבָה
18 הַרְבֵּה". וְאִין שׁוֹקְלִין אֲלֵא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דַּעוֹת,
19 וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַיָּאף עוֹרְכִין הַזְכוֹת כְּנֶגֶד הָעוֹנוֹת.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו

20 ג. כָּל מִי שֶׁנָּחַם עַל הַמַּצוֹת שֶׁעָשָׂה וְתָהִי עַל
21 הַזְכוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: וְכֵמָה הוֹעֵלְתִי בַּעֲשִׂיתִי, הֲלוֹאִי
22 לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן - הָרִי זֶה אָבֵד אֶת כָּלָן, וְאִין
23 מְזַכְּרִים לוֹ שׁוֹם זְכוֹת בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְצִדְקָת
24 הַצָּדִיק לֹא תִצְלָנוּ בְּיוֹם רָשָׁעוֹ" - אִין זֶה אֲלֵא
25 בְּתוֹהָה עַל הָרָאשׁוֹנוֹת¹⁰. וְכֵשֶׁם שֶׁשׁוֹקְלִין זְכוֹת אָדָם
26 וְעוֹנוֹתָיו בַּשָּׁעַת מִיתָתוֹ, כֵּךְ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוֹקְלִין
27 עוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם עִם זְכוֹתָיו
28 בְּיוֹם-טוֹב שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה. מִי שֶׁנִּמְצָא צָדִיק -
29 נִחָתָם לְחַיִּים, וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע - נִחָתָם לְמִיתָה.
30 וְהַבִּינוּנִי - תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה
31 תְּשׁוּבָה - נִחָתָם לְחַיִּים, וְאִם לֹא - נִחָתָם לְמִיתָה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערך). (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ם ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיק את הצדיק והרשע את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ם (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני

למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ה. בַּשָּׁעָה שֶׁשׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּתוֹ, אֵין מַחְשְׁבִין עָלָיו עֹן שֶׁחָטָא בּוֹ תַּחֲלָה וְלֹא שְׁנִי²¹, אֲלֵא מִשְׁלִישִׁי וְאֵילָף. אִם נִמְצָאוּ עֲוֹנוֹתָיו מִשְׁלִישִׁי וְאֵילָף מִרְבִּין עַל זְכוּתוֹ - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מִצְטָרְפִים, וְדִנֵּן אוֹתוֹ עַל הַכֹּל; וְאִם נִמְצָאוּ זְכוּתוֹ²² כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעוֹן שְׁלִישִׁי וְאֵילָף - מַעֲבִירִים כֹּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נִחָשֵׁב רִאשׁוֹן, שֶׁכֹּכֶר נִמְחַלוּ הַשְּׁנָיִם; וְכֵן הִרְבִּיעִי הָרִי הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁכֹּכֶר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפֵן²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בִּיחִיד, שְׁנֵאמַר: "הֵן-כֹּל אֵלֶּה יַפְעֵל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גִּבּוֹר"²⁶. אָבֵל הַצֶּבֶר, תּוֹלִין לָהֶן עֹן רִאשׁוֹן, שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, שְׁנֵאמַר: "עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וְכִשְׁמַחְשְׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מַחְשְׁבִין לָהֶן מִרְבִּיעִי²⁷ וְאֵילָף. הַבִּינּוֹנִים - אִם הִיָּה בְּכָלל מַחְצָה עֲוֹנוֹת שְׁלֶחֶן, שְׁלֹא הֵנִיחַ תַּפְלִין מֵעוֹלָם, דִּנֵּן אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָאוֹ²⁸, וְיִשְׁ-לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כֹּל הַרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מִרְבִּים - דִּנֵּן אוֹתָן כְּפִי חֲטָאֵיהֶם²⁹, וְיִשׁ לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכֹּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁחָטָאוּ, שְׁנֵאמַר: "וְעַמֶּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" - אֶרֶץ זֹו מְשֻׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³³.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפֵר בְּרֹאש־הַשָּׁנָה גְּזֹרַת הַתְּכֵנִי¹² - רָמַז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמַר: עוֹרוּ יִשְׁנֵים מִשְׁנֵתְכֶם, וְנִרְדָּמִים הִקְיָצוּ מִתְרַדְמַתְכֶם וְחִפְשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בְּתִשְׁבָּה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֵלֶּי¹⁴ הַשּׁוֹכְחִים אֵת הָאֲמֶת בְּהִבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים¹⁵ כֹּל שְׁנָתָם בְּהִבֵּל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם, וְיַעֲזֹב כֹּל אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמַחְשְׁבֹתָיו אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיקָה¹⁶ צָרִיךְ כֹּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כֹּל הַשָּׁנָה כְּלָה כְּאֵלּוֹ חֲצִיו וְזָכָא וְחֲצִיו חֵיב; וְכֵן כֹּל הָעוֹלָם, חֲצִיו זָכָא וְחֲצִיו חֵיב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לַכֶּף-חֹבָה וְגֵרָם לוֹ הַשְׁחָתָה; עֲשֵׂה מִצְוָה אֶחָת - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לַכֶּף-זְכוּת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם תְּשׁוּעָה וְהַצִּלָּה, שְׁנֵאמַר: "צְדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצָּדִיק, הַכְרִיעַ אֵת כֹּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּילוֹ¹⁷. וּמִפְּנֵי עֲנִיָּן¹⁸ זֶה נִהְגוּ כֹל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת בְּצִדְקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מְרֹאש־הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכְּפוּרִים¹⁹ יִתֵּר מִכֹּל הַשָּׁנָה. וְנִהְגוּ כָּלֵם לְקוֹם בְּלִילָה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוֹ וְלִהְתַּפַּלֵּל בְּבִתּוּ-כְּנִסִּיּוֹת בְּדְבָרֵי תַּחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשִׁין²⁰ עַד שִׁיאֹר הַיּוֹם.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בוז ומוציא בוז, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנת לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חזור אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחרי רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז). (24) ושמא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין

10 ז. חֲמֹשֶׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִיָּנִים: הָאוֹמֵר שְׁאִין שָׁם
11 אֱלוֹהִים וְאִין לְעוֹלָם מִנְהִיג;⁴² וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם
12 מִנְהִיג, אֲבָל הֵן שְׁנֵים⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שְׁיֵשׁ שָׁם
13 רְבוֹן אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוֹף וְיַעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן
14 הָאוֹמֵר, שְׁאִינִי לְבִדּוֹ הִרְאִשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
15 הָעוֹבֵד כּוֹכֵב או מַזָּל וְזוּלָתוֹ, כְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בֵּינוֹ
16 וּבֵין רְבוּן־הָעוֹלָמִים⁴⁶; כָּל אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה אֵלֵי הוּא
17 מִיָּין.

נבואת משה רבינו נבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירמיה (לב, יט) אשר ענין פקחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט.) כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). (52) (סנהדרין צט.). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

ט. שנים הם המומרים מישראל: המומר לעברה אחת, והמומר לכל התורה כלה. מומר לעברה אחת זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עברה בידון והרגל ונתפרסם בה, אפלו היתה מן הקלות⁵⁶, כגון שהחזיק תמיד ללבש שעטני⁵⁷ או להקיף פאה, ונמצא פאלו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו - הרי זה מומר לאותו דבר; והוא, שיעשה להקעים⁵⁸. מומר לכל התורה כלה - כגון החוזרים לדתי העובדי-כוכבים בשעה שגוזרין גזרה⁵⁹, וידבק בהם ויאמר: מה בצע לי להדבק בישראל, שהם שפלים ונרדפים; טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה⁶⁰ - הרי זה מומר לכל התורה כלה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא.). (58) מומר להקעים - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתאיבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?"

איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזמננים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחון ומכפנים... (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

ח. שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין שם⁴⁷ נבואה כלל, ואין שם מדע⁴⁸ שמגיע מהבורא ללב בני-האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבינו⁴⁹; והאומר שאין הבורא יודע מעשה⁵⁰ בני-האדם; כל אחד משלשה אלו הן אפיקורסים. שלשה הן הפופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה'. אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת - אם אמר: משה אמרו מפי עצמו, הרי זה פופר בתורה⁵¹. וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל-פה⁵², והמכחיש מגידתה⁵³, כגון צדוק וביתוס⁵⁴. והאומר, שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף-על-פי שהיא היתה מעם ה'⁵⁵; כגון ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקין או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמַנִּינוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קָלוֹת מֵאֵלּוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-
כֵן אָמְרוּ חֻכְמִים, שֶׁהַרְגִּיל בָּהֶן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא, וְכֵדֵי הֵן לְהַתְרַחֵק מֵהֶן וּלְהִזָּהֵר בָּהֶן. וְאֵלּוּ הֵן:
הַמִּכְנָה שֶׁם לְחֻבְרָא⁷⁴, וְהַקּוֹרָא לְחֻבְרָא בְּכַנּוּיָא⁷⁵,
וְהַמִּלְבִּין פְּנֵי חֻבְרָא בְּרַבִּים⁷⁶, וְהַמִּתְכַּבֵּד בְּקָלוֹן
חֻבְרָא⁷⁷, וְהַמִּכְנָה תַּלְמִידֵי-חֻכְמִים⁷⁸, וְהַמִּכְנָה רְבוּתִיו,
וְהַמִּכְנָה אֶת הַמוֹעֵדוֹת⁷⁹, וְהַמִּחְלֵל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשֶׁמֶת פֶּלֶא תְּשׁוּבָה; אֲבָל אִם שָׁב
מִרְשָׁעוֹ וּמֵת, וְהוּא בַּעַל-תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מִבְּנֵי
הָעוֹלָם הַבָּא; שְׂאִין לָךְ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בְּפָנֶי
הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפֹלוּ כִּפּוּר בְּעֶקֶר כָּל יָמָיו, וּבְאֲחֻרָּיו
שָׁב - יֵשׁ-לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר: "שְׁלוֹם
שְׁלוֹם לְרַחוּק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתִיו". כָּל
הַרְשָׁעִים וְהַמוֹמְרִים וְכִיּוּצָא בָּהֶן, שֶׁחֲזָרוּ בַּתְּשׁוּבָה -
בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בְּמִטְמוּנִיּוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן,
שְׁנֵאֲמַר: "שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבְכִים" - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲדִין
שׁוֹבֵב הוּא, שֶׁהֲרֵי בִּסְתֵר שָׁב וְלֹא בְּגָלוּי, מְקַבְּלִין
אוֹתוֹ בַּתְּשׁוּבָה⁸⁴.

(73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינתו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (בגדת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכיני לו אחרים לא קראתיו. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח לדי פגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:). והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישראל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלין אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת

כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחזיר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור וולתי אלהינו.

1 י. מחטיאי הרבים פיצד? אחד שהחטיא בדבר גדול, כגון ירבועם⁶¹ וצדוק ובייתוס⁶²; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה⁶³; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו כמנשה, שהיה הורג את ישראל עד שיעבדו עבודת-כוכבים⁶⁴, או שהטעה אחרים והדיחם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בבאורנו (ה"ח). (63) מבואר בבביתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:). כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

7 יא. הפורש מדרכי צבור, אף-על-פי שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן, ולא נכנס בצרמון, ולא מתענה במעניתו, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו מהן - אין לו חלק לעולם הבא⁶⁶. העושה עבירות ביד רמה פיהוקים - בין שעשה קלות⁶⁷, בין שעשה חמורות⁶⁸ - אין לו חלק לעולם הבא, וזהו הנקרא מגלה פנים בתורה⁶⁹, מפני שהעז מצחו וגלה פניו ולא בוש מדבריו-תורה.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז.). (67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה. (69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

16 יב. שנים הם המוסרין: המוסר חבירו ביד עכו"ם להרגו או להפוטו, והמוסר ממון חבירו ביד עכו"ם⁷⁰, או ביד אנס⁷¹ שהוא כעכו"ם; ושניהם אין להם חלק לעולם הבא.

(70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

20 יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם-שמים - זה הורדה צבור בחזקה, והם יראים ומפחדים ממנו, וכונתו לכבוד עצמו, וכל חפציו שלא לכבוד שמים, כגון מלכי העכו"ם⁷².

(72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

24 יד. כל אחד ואחד מעשרים וארבעה⁷³ אנשים אלו

חומר ראשון קדום וממנו ברא העולם, הרי זה מין כעובד ע"ז אף שבלשון בנ"א אינו נקרא משומד.

וקל ממנו אף שקוראין אותו משומד מי שרשם עצמו כאינו יהודי ח"ו לתיאבון ואח"כ חי חיי הפקרות לתיאבון כי אין לו מי שיוכיחו לתקן עותתו. דוגמא נוספת מי ששבק היתרא ואכל איסורא שמותר להלוותו בריבית. מי שנשבה כשהוא תינוק לבין העכו"ם ואינו יודע מתורת ישראל כלל אסור להלוותו בריבית.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 368.

פרימין). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"המשמדים".

בגדר המשומד, אבן הבוחן העיקרית היא טעם ואופן עשית העבירה אם לתאבון ובדרך ארעי, או להכעיס ובקביעות, ולא מהות העבירה עצמה.

ולדוגמא: האומר אמת שיש אלוהה יחיד (וממילא מקיים כל התורה ומצות) אבל אומר שאינו לבדו ראשון כי שם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ח אייר-ה' סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב

הלכות כלים

פרק רביעי

(1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

אָבֵל כְּסוּי קַמְטָרָא²² וְכָסוּי תִּבְהָ²³ וְכָסוּי טַנִּי²⁴,
וְהַמְכַבֵּשׁ שֶׁל חֲרָשׁ²⁵, וְהַכֶּסֶא שֶׁתַּחַת הַתִּבְהָ²⁴
וְהַקְמָתִין²⁶ שֶׁלָּהּ, וְהַקֶּלֶב²⁷ שֶׁבּוֹנִין עָלָיו תֵּיק הַסֶּפֶר,
וּבֵית הַנֶּגֶר²⁸ וְהַמְנַעוּל²⁹ וְהַמְזוּזָה³⁰, וְתֵיק נִבְלִים²⁶
וְהַכְּנֻרוֹת, וְהַקֶּלֶב שֶׁל גּוֹדְלֵי מַצָּנֶת, וְדָפּוֹס שֶׁל
תַּפְלִין, וְסוֹס שֶׁל עֵץ שֶׁל זִמְרִי³¹ שֶׁמְשַׁחְקִין בּוֹ,
וְרִבְעִית הַמְּקוֹנֶנֶת³², וּגְנוֹנֶת הָעֵנִי³³, וְסִמּוֹנוֹת
הַמָּטָה³⁴, וְנִקְלִיטֵי הַמָּטָה³⁵, וְחִמּוֹר שֶׁתַּחַת הַמָּטָה³⁶
- כָּל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁמְשִׁי
הַכִּלִּים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבְד³⁷.

1 א. שֶׁלש מִדּוֹת² בְּכָלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבְּלָהּ:
2 כָּל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ אָדָם בְּלִבְד, כְּגוֹן הַסֶּלֶם
3 - טְהוֹר, וְאֵינּוּ מְקַבְּלִים טְמֵאָה כָּלֵל, וְלֹא רְבוּהוּ
4 חֲכָמִים⁴ לְטֵמְאָה. וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ
5 הַכִּלִּים וְהָאָדָם⁵, כְּגוֹן הַשֵּׁלֶחָן⁶ וְהַטֹּבֵלָא⁷ וְהַמָּטָה
6 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טְמֵאָה. וּמִיָּנִין שֶׁהֵן לְתַשְׁמִישׁ
7 אָדָם וְתַשְׁמִישׁ מְשֻׁמְשִׁיו⁸? שֶׁהָרִי מְנִיחַ הַקְּעֻרוֹת עַל
8 הַשֵּׁלֶחָן, וְהַכּוֹסוֹת עַל הַטֹּבֵלָא, וְהַמַּצְעוֹת עַל הַמָּטָה.
9 וְכָל כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכִּלִּים בְּלִבְד, שֶׁהָרִי
10 הוּא מְשַׁמֵּשׁ מְשֻׁמְשִׁי אָדָם⁹: אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת
11 הַכִּלִּים אֲלֹא בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבְד - הָרִי זֶה טְהוֹר
12 מִכִּלִּים. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְשַׁמֵּשׁ הָרִי בְּשַׁעַת
13 הַדְּלָקָה¹⁰, וְכֵן, וְהוּא כְּלֵי שֶׁמִּנְיָחִין תַּחַת הַכִּלִּים
14 בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפּוֹסִין כָּלָן¹¹. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּשׁ
15 אֶת הַכִּלִּים בְּשַׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא בְּשַׁעַת מְלָאכָה -
16 הָרִי זֶה מְקַבְּלֵי טְמֵאָה. כְּגוֹן כְּסוּי הַקַּפְצָה¹² וְכִיּוֹצֵא
17 בּוֹ, וְתֵיק הַסִּיף¹³ וְהַסֶּכִּין וְהַרְמָח וְהַמְסַפְּרִים וְהַתַּעַר
18 וְהַמְכַחֵּל¹⁴ וְהַמְכַתֵּב¹⁵, וּבֵית הַכֹּחֵל¹⁶, וְתֵיק טֹבֵלָא
19 וְסִקּוֹרֵטָא¹⁷, וּבֵית הַחֲצִיצִים¹⁸ וּבֵית הַפְּגוּזוֹת¹⁹, וְתֵיק
20 חֲלִילִים²⁰. כָּל אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָן
21 אֲלֹא מְשֻׁמְשִׁי כִּלִּים - מְקַבְּלִין טְמֵאָה, שֶׁהָרִי הַכִּלִּי
22 צָרִיךְ לָהֶן בְּשַׁעַת מְלָאכָה²¹ וְשֶׁלֹּא בְּשַׁעַת מְלָאכָה.

(2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. (3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. (4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן... שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם... ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאנין]. (5) שמשמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. (6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. (7) שולחן קטן. (8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשי של האדם. (9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. (10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. (11) כגון דפוס שמשמשים בו עושי בתים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא גבוה על המטה⁴⁷, אף על פי שמסרג בַּחֲבָלִים, 5
הואיל וְאֵין לוֹ רִגְלִים⁴⁸ - טהור⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא 6
מִשְׁמָשׁ הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבָּד⁵⁰. מִמְּלִבְנֵי 7
בְּנֵי לֵוִי⁵¹, שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם בְּנוֹרוֹתֵיהֶן וְכָל הַשִּׁיר, שֶׁהֵן 8
טְהוֹרִין. 9

(38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. (39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונו של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונו. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונו. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונו וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונו הנמצא למעלה מן הארוכה. (40) כעין טבעות, שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). (41) למלבן. (42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף-משנה). (43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. (44) בחזית המיטה. (45) משנה כלים פ"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. (46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. (47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. (48) מורכבות במיטה. (49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. (50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. (51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פ"ח מ"ג וד'].

ג. מִכְבֶּשׁ⁵² שֶׁל שֶׁפָּף⁵³ שְׁמוֹתָם עָלָיו אֶת הָעוֹר - טְהוֹר, 10
מִפְּנֵי שֶׁמִּנִּיחַ עָלָיו אֶת הָאָבֶן בְּמָקוֹם הַחֲקוּק שִׁישׁ בּוֹ 11
וּמִשְׁמָשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עָשׂוּי לְשֵׁמֶשׁ אֶת הַפְּלִים בְּשַׁעַת 12
מְלָאכָה⁵⁴. וְאֵינוֹ מִתְּטָא מִשּׁוֹם קְבוּל⁵⁵, שֶׁהָרִי הַחֲקָק 13
שָׁבוּ עָשׂוּי לְהַתְּמָלְאוֹת בְּאָבֶן⁵⁶. 14

(52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. (53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. (54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. (55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. (56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש

לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשזורי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על-פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). (12) כיסוי של קופסה. (13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". (14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. (15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). (16) הכלי שבו מונח הכוחל. (17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). (18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. (19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגורשות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגמו: "ומחת פגשוהו". (20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. (21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. (22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. (23) תיבה קטנה מקמטרא. (24) סל, מלשון "טנא". (25) נגר. (26) במשנתנו כתוב "והקמרי", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. (27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. (28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. (29) תיק המנעול. (30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף-משנה שם]. (31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. (32) במשנה: "ורביעית של סולית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "ורביעית", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקונו בו המתים אצלם". (33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחורץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנות" מפני שנועד להגנה. (34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. (35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משענים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזובובים. (36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. (37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף-משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

ב. מִלְבָּן³⁸ הַמְטָה³⁹, אִם הָיָה מְלָבֵשׁ בְּפָקוֹת⁴⁰ וְיֵשׁ 1
לֵוִי⁴¹ רִגְלִים שֶׁמַּחְבְּרִין עִם הַמְטָה⁴² - הָרִי זֶה מִתְּטָא 2
עִם הַמְטָה⁴³, שֶׁהָרִי נֹתֵנִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַמְטָה⁴⁴ וְהָרִי 3
הוּא פֶּאֶחַד מֵאֲבָרֶיהָ. נִתְּנוּ⁴⁵ עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁴⁶ וְהָרִי 4

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ח אייר - ספר טהרה - הלכות כלים קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].
 ד. חפוי המטה⁵⁷ - טהורין⁵⁸. וכן כל החפויין, בין שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת - טהורין; שנאמר: אשר יעשה מלאכה בהם - פרט לחפויי הכלים⁵⁹. וכן כלי עץ או עצם שיש בהן בית קבול שצפם במתכת - טהורים⁶⁰. ואין מקבלין טמאה; מאחר שצפם בטלן⁶¹. והצפוי עצמו טהור כמו שבארנו⁶².

לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

1 ד. חפוי המטה⁵⁷ - טהורין⁵⁸. וכן כל החפויין, בין
 2 שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת
 3 - טהורין; שנאמר: אשר יעשה מלאכה בהם - פרט
 4 לחפויי הכלים⁵⁹. וכן כלי עץ או עצם שיש בהן בית
 5 קבול שצפם במתכת - טהורים⁶⁰. ואין מקבלין
 6 טמאה; מאחר שצפם בטלן⁶¹. והצפוי עצמו טהור
 7 כמו שבארנו⁶².

14 ו. טבעת⁶⁶ של מתכת וחותמה של אלמג⁶⁷ -
 15 טמאה⁶⁸. היתה של אלמג וחותמה של מתכת - הרי
 16 זו אינה מקבלת טמאה⁶⁹.

(57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. (58) משנה שם פט"ז ז. (59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרן אהרן על התוספתא, מפרש חפויי כלים - כיסוי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמנעו מן ההיקש לשק]. (60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. (61) ביטל את כלי העץ, מפני שהציפוי הוא יותר חשוב מהעץ. (62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כו, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוצי השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרו מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוצי הזה דוחה אפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על-פי הכסף-משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

(66) שם. (67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. (68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). (69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. [תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

17 ז. השן⁷⁰ של מתכת⁷¹ או החותם⁷² מקבל טמאה
 18 בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן⁷³ המעבר⁷⁴
 19 והמזורה והמגוב⁷⁵ והמסרק של ראש⁷⁶ שנטלה אחת
 20 משניהן ועשאה של מתכת - הרי אלו מקבלין
 21 טמאה⁷⁷.

8 ה. העושה⁶³ כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן
 9 המתכת: אם היה העץ משמש המתכת - מקבל
 10 טמאה⁶⁴, ואם היתה המתכת משמשת את העץ -
 11 הפל טהור⁶⁵. כיצד? מפתח של עץ ושניו ממתכת,
 12 אפילו שן אחת - הרי זה מקבל טמאה; היתה היא
 13 ממתכת ושניו שלו מעץ - הפל טהור.

(70) משנה שם. (71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. (72) של מתכת. (73) שם. (74) במשנה: "המעבר". (75) שלוש כלים אלה משמשים לניקוי גרידי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). (76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. (77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו

(63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהור". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. (64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. (65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היוצאים על גבי הסל. היו הסלים של תמרה, אף
 על פי שלא פרת ההוציא⁸ מבפנים - מקבלין טמאה,
 שקב מקימין אותה⁹. הפלפלה¹⁰ - משיחם פיה
 ויכרת ההוציא ויגמר את התלויות¹¹. בית הפוסות¹²
 והלגנין¹³, אף על פי שלא פרת מבפנים - מקבלין
 טמאה, שקב מקימין אותם¹⁴. הקנונים¹⁵ הקטנים
 והקלתות¹⁶ - משיחם שפתותיהן ויכרת ההוציא
 היוצאים. הקנונים הגדולים¹⁷ והסיוגים¹⁸ הגדולים -
 משיעשה שני דורים¹⁹ לרחב שלהן²⁰. הנפה²¹
 והכברה וכף מאזנים - משיעשה דור אחד לרחב
 שלהן²². הקפה²³ - משיעשה שתי צפירות²⁴ לרחב
 שלהן; והערק²⁵ - משיעשה בו צפירה אחת. אף על
 פי שלא גמר גביהן²⁶ - מקבלין טמאה, שהרי נראה²⁷
 למה שיעשו וצורת הפלי עליהן. הא למה זה דומה?
 לבגד שנארג מקצתו²⁸. המחצלת - משיכרת ההוציא,
 וזהו גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים²⁹ אינן מקבלין
 טמאה עד שיתחסמו שפתותיהן. גלמי כלי עץ³⁰
 מקבלין טמאה משיעשה הפלי בצורתו. אף על פי
 שעתיד לתארו בשרד³¹ או להשוותו במחוגה או
 ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו ועדין הוא
 גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים
 חפירתו - הרי זה מקבל טמאה³². וכל גלמי כלי עץ
 מקבלין טמאה, חוץ משל אשפרוע³³, שאין הפלי
 ממנו חשוב כלי עד שיתנפה. וקרוב בעיני, שקלי
 עצם ככלי אשפרוע³⁴, ואין גלמיהן מקבלין טמאה.
 כלי עץ שאין עליו צורת כלי³⁵, אף על פי
 שמשמשין בו - אינו מקבל טמאה. ארובות³⁶ של
 נחתומין³⁷ שסודרים עליהן החלות כשהן בצק -
 מתטמאות, שהרי צורת הפלי עליהן³⁸; ושל בעלי
 בתים - אינן מקבלין טמאה³⁹. ואם צבען סקנא או
 בכרפום וכיוצא בהן - מתטמאות, שהרי נעשית להן
 צורת כלי. סרוד⁴⁰ של נחתומין שנותנין בו המים
 שמקטפין בו⁴¹ - טמא; ושל בעלי בתים - טהור⁴².
 ואם גפפו⁴³ מארבע רוחותיו - מתטמא⁴⁴; נפרץ
 מרוח אחת - טהור⁴⁵. והלוח שעורכין עליו⁴⁶ -
 מתטמא. כלי עץ שהסלתיים⁴⁷ מרדיון⁴⁸ עליו את
 הסלת - מתטמא; ושל בעלי בתים⁴⁹ - טהור⁵⁰. רחת⁵¹
 הגרוסות⁵² - מתטמא, של אוצרות⁵³ - טהור; של
 גת⁵⁴ - מתטמא⁵⁵, ושל גרנות⁵⁶ - טהור. זה
 הפל: העשוי לקבלה - מקבל טמאה, והעשוי לכבס
 בו - טהור.

סופרים, ואין לי מה להשיב. פירוש, דין זה נראה לי תמוה
 מאד, אבל הסופרים אמרו ואיני יכול לדחותו (רבינו
 בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל
 הכלי ששינוי מרובות.

ח. מקל⁷⁸ שעשה בראשו מסמר⁷⁹ במין רמון⁸⁰ כדי
 שיהיה אויז בו⁸¹ - אינו מקבל טמאה⁸². עשאהו
 שלא תהיה הארץ אוכלת⁸³ את העץ - מקבל
 טמאה⁸⁴.

(78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. (79) של מתכת.
 (80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון.
 (81) בידו, וישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה.
 (82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת
 המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה).
 (83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי.
 בבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל.
 (84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר
 מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר
 סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים
 ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

ט. וכן מקל⁸⁵ שקבע בו מסמרים כדי להכות בו -
 מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת⁸⁶.
 עשאן לנוי⁸⁷ - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת
 משמשת את העץ.

(85) משנה שם פ"ד, ב. (86) המקל משמש לחזק את כוח
 הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל.
 (87) קבע במקל מסמרים דקים מצוירים, כדי לייפותו (רבינו
 במשנה).

י. וכן מנקיות⁸⁸ של מתכת שקבען במקל⁸⁹ או בדת
 לנוי - טהורות⁹⁰. וכן כל פיוצא בזה משאר הכלים.

(88) שפורת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה,
 כט): "ומנקיותיו". (89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט
 את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. (90) מפני שהן
 משמשות את העץ.

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר
 מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה
 או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או
 בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו
 או בהיפך.

א. כל הכלים² אין מקבלין טמאה עד שתגמר
 מלאכתן. וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה
 והעריסה - משישופם בעור הדג³. גמר⁴ שלא לשוף
 - מקבלין טמאה⁵. הסלים של עץ⁶ - משיחם
 שפתותיהן⁷ ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים

(2) כלים פט"ו מ"א. (3) רגילים היו לשפשף את המיטות
 והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולחצצחן.
 (4) בדעתו. (5) שהרי נגמרה מלאכתו. (6) סלים קלועים
 מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה
 - נקראים כלי עץ. (7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק

הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". (8) ראשי העלים. (9) משאירים אותם כמו שהם. (10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. (11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. (12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. (13) פירוש, בית הלגנין. (14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. (15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. (16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. (17) קופות גדולות. (18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר-כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הרפנות. (19) שני היקפים. (20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. (21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. (22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתו. (23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. (24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על-ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. (25) קופה ארוכה וצרה. (26) ובדעתו להוסיף עליהם. (27) נעשו ראויים. (28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. (29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. (30) פירוש, כלים שנחלקו כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לחיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). (31) מלשון המקרא (ישעיה מר, יג): "יתארה בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהגג משתמש בהם. (32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירים נמוך. (33) כלים פ"ב מ"ח. אשכרוע - מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא-מציא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. (34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). (35) שאין לו בית קיבול. (36) שם פט"ו מ"ב. (37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. (38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם

וכלים. (39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. (40) שם. (41) טחים פני הלחם באותם מים. (42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף-משנה). (43) עשה לך זה מסגרת. (44) שהרי יש לו בית קיבול. (45) אף-על-פי שיכול לקבל קצת מים כשיצמידוהו בשיפוע. (46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות ריקים (ר"ש שם). ואף-על-פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). (47) עושי סולת למכירה. (48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארה, מפני שגרגריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא-מציא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמא, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה-שאין-כן בכלי של בעלי בתים]. (49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. (50) כפשוטי כלי עץ. (51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. (52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. (53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. (54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. (55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. (56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

- ב. כל⁵⁷ התלויות⁵⁸ טהורין⁵⁹, חוץ מתלויות נפה של סלתין, ותלויות כברה של גרנות⁶⁰, ותלויות מגל יד, ותלויות מקל הפלשין⁶¹, מפני שהן מסייעין בשעת מלאכה⁶². זה הפלל: העשוי לסיעו בשעת מלאכה - מתטמא⁶³; לתלות בו הפלי בלבד - טהור.

(57) שם מ"ד. (58) בתי יד של הכלים נקראים תלויות או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. (59) מפני שמשמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. (60) כברה גדולה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 יִתְיַרְנוּ, או שְׁחַשְׁבֵּם⁸⁵ לֵאכֹל מִזֶּה שֶׁפָּתוּכוֹ וְלִזְרֹקוֹ -
17 טְהוּרִים.⁸⁶ וְכֵן הִקְרִין⁸⁷ שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ⁸⁸ וּמִשְׁלִיכָהּ⁸⁹
18 - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טְמָאָה⁹⁰; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ⁹¹ - מְקַבֶּלֶת
19 טְמָאָה.

(81 שם. (82 כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. (83 פירות
רטובים. (84 אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי
פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה.
(85 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ו ה"א. (86 שהרי אינו
כלי קבע. (87 שם. (88 כגון שהוצא זכרותה.
(89 משתמש בה באקראי פעם אחת. (90 אין דרכם של
בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. (91 להשתמש
בה בקביעות.

20 ח. הַשּׁוֹפֵר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה. חֲתָכוֹ לִהְיוֹת קָרֵן
21 תְּשֻׁמִּישׁ - מְקַבֵּל טְמָאָה.

22 ט. קָצֶרָה⁹² וְשִׁקְבָעָה בְּשִׁדָּה תִּכְּה וּמִגְדָּל⁹⁴: אִם הִיא
23 בְּדֶרֶךְ קְבֻלָּתָהּ⁹⁵ - מְקַבֶּלֶת טְמָאָה; וְאִם קְבָעָה בְּדֶפֶן,
24 שֶׁהִיא אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַד שֶׁמִּטִּים שִׁדָּה עַל צִדָּה - הִיא
25 זֶה מְקַבֵּל הַשִּׁדָּה⁹⁶ וְטְהוּרָה⁹⁷.

(92 שם. (93 משנה, שם פ"כ, ה. (94 ראה למעלה פ"ג
ה"ב. (95 כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת
לתוכה אוכלין. (96 חלק מן השידה, ואינה כלי בפני
עצמו. (97 מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים
סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה
בדופן, ופיה למעלה - מקבלת טומאה, שהרי אפשר
להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

26 י. הָאֶקוּן⁹⁸ וְהַרְטוּב⁹⁹ וְהַפְּלוּב שֶׁל עֵץ - טְהוּרִין.

(98 סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). (99 מלכות
לעופות עשויה מעץ.

27 יא. הַמִּדְּפָה¹⁰⁰ וְהַפְּלָצוּר¹⁰¹ וּמִצּוֹדֹת סִבְרִים¹⁰² -
28 מְתַטְמְאִין, שֶׁהִיא צוּרַת כָּלִי עָלֶיהָ.

(100 דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז ביד
הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט
מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. (101 מין רשת
לצוד עופות. (102 כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את
זרימת המים לשטח מסוים ושואבים את המים שבאותו
שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

29 יב. הַסִּפְסָלִין¹⁰³ שֶׁבִּפְנֵי דִקְאוֹת¹⁰⁴ וְשֶׁל מְלֻמְדֵי
30 תִּינוֹקוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקוּבִין וּמְכַנְסִין בֵּהֶן אֶת
31 הַרְגָּלִים - טְהוּרִים¹⁰⁵. קָבָעוּ בֵּהֶן רְגָלִים בְּמִסְמָר -
32 מְקַבְּלִין טְמָאָה. זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁנִּטָּל וְאֵין רְגָלָיו
33 נִשְׁלָוֹת עִמּוֹ - טְהוּר; וְכָל שֶׁנִּטָּל וְרְגָלָיו נִשְׁלָוֹת עִמּוֹ
34 - טְמָא. וְאִם הָיוּ כָּלָן¹⁰⁶ שֶׁל עֵץ או עֶצֶם¹⁰⁷ - מְקַבֵּל
35 טְמָאָה; הִיתָה אַחַת מִרְגָּלָיו שֶׁל אָבֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל
36 טְמָאָה¹⁰⁸.

(103 תוספתא, שם בבא-בבא פ"א ה"ג. (104 בעלי

שמשמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן
המעורב בו. (61 בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו
לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי
פירות יקרים כדי להבריה המכס. (62 האנשים מכניסים
יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את
העבודה שאינה קלה כל-כך. (63 שהרי הוא משמש
בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי).
ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים
טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן
למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה
הנבדקת].

1 ג. נְבִלֵי הַמְּשֻׁרָרִים⁶⁴ - מְתַטְמְאִין⁶⁵; נְבִלֵי בְּנֵי לֵוִי
2 שֶׁמִּזְמִירִין בֵּהֶן בְּמִקְדָּשׁ - טְהוּרִין⁶⁶. הַבְּטָנוּן⁶⁷
3 וְהַנִּקְטָמוֹן⁶⁸ וְהָאִירוֹס⁶⁹ - מְתַטְמְאִין.

(64 כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). (65 מפני חשיבותם
גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף-על-פי שאין להם בית
קיבול עשוי לקבלה. (66 בבית-המקדש לא גזרו טומאה
(ר"ש ורא"ש במשנתיו). (67 כלי ניגון גדול, שהמנגן
משעינו על בטנו. (68 כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם
קטוע רגל. (69 כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה,
אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

4 ד. מִצּוֹדֹת⁷⁰ הַחִלְדָּה⁷¹ - מְתַטְמְאִין; וְשֶׁל עֲכָבְרִים⁷²
5 - טְהוּרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קְבוּל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת
6 כָּלִי.

(70 שם. (71 המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות
בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך
מקבלות טומאה. (72 העשויה בתבנית אחרת.

7 ה. קוֹצִיץ⁷³ שֶׁאֻרְגִין בֵּהֶן כְּמוֹ כְּפִיפָה⁷⁴ שֶׁמִּנְיַחִין בָּהּ
8 הַתְּאֵנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מְתַטְמְאִין; וְשֶׁאֻרְגִין בֵּהֶן
9 בְּתַבְנִית מְגוּרָה גְּדוֹלָה⁷⁵ שֶׁאֻרְגִין בֵּהֶן הַחֲטִין -
10 טְהוּרָה, שֶׁאֵין תּוֹרַת כָּלִי עָלֶיהָ⁷⁶.

(73 שם פט"ז מ"ה. (74 קופה גדולה קלועה מערבה
(קוצים - ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש
רבינו - קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים
מיובשות על-מנת להחזיקן שם זמן רב. (75 במשנה:
"חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. (76 שהיא
דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא
מליאה.

11 ו. עֲלִין⁷⁷ שֶׁמִּסְרָגִין⁷⁸ אוֹתָן בְּמִין סִיג סָבִיב לַפְּרוֹת -
12 טְהוּרִים⁷⁹. וְאִם עָשׂוּ סִיג שֶׁל נִסְרִין⁸⁰ - מְתַטְמְאִין.

(77 שם. (78 שקולעים אותם מעשה סריגה. (79 מפני
סריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר.
(80 במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

13 ז. חוֹתָל⁸¹ שֶׁל הוֹצִיץ⁸² שֶׁמִּנְיַחִין בּוֹ הַרְטָב⁸³ וְכִיּוֹצֵא
14 בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטָל מִתּוֹכוֹ⁸⁴ - מְתַטְמְאִין;
15 וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְטַל מִזֶּה שֶׁפָּתוּכוֹ עַד שֶׁיִּקְרָעֵנּוּ אוֹ

ונפשטה לקולא. (10) שהוא קטן מרימון. (11) על יד הסתימה. (12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. (13) ואפילו כולו סתום. (14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כלים שעשעאן מתחלה נקובין במוציא רמון, כגון ¹⁴ הסל והפחלץ ¹⁵ של גמלים והאפיפרות ¹⁶ - מקבלין טמאה עד שיקרע רבן. ¹⁶

(15) כעין שבכה עשויה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. (16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אפיפרות ¹⁷ שעשה להן קנים ¹⁸ למעלה ולמטה לחזק - טהורות ¹⁹. עשה להן גפים ²⁰ כל שהן, אף על פי שפלה נקובה במוציא רמון - מקבלת טמאה. ¹⁹

(17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. (18) חיבר להם קנים. (19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חזקם בקנים. (20) כעין מסגרת.

ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמונים ²¹, כגון הרבע ²² וחצי רבע והקנונים ²³ הקטנים - שעורן במוציא זית. נגממו ²⁴ שפותיהן, אם נשאר בהן פדי לקבל כל שהוא ²⁵ - טמאין. ²³

(21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. (22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. (23) מין סל. (24) נקרעו, ניטלו. (25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הסלין של פת - שעורן כפכפות של פת ²⁶. ²⁴

(26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רמון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו זו.

ז. קפת הגננים ²⁷ - משותצא אגדות של ירק ²⁸ טהורה; ושל בעלי בתים ²⁹ - במוציא תבן ³⁰; של פלנין - בגבכא ³¹. ²⁷

(27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. (28) שיעור זה גדול ממוציא רמון. (29) החסים על כליהם. (30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. (31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בית קערות ³² שאינו מקבל קערות ³³, הואיל ומקבל התמחויין ³⁴ - הרי זה מקבל טמאה ³⁵. וכן בית הרעי ³⁶ שאינו מקבל משקין, הואיל ומקבל את הרעי - הרי זה מקבל טמאה. ³¹

הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו - פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. (105) שאין זה חיבור של קבע, והדרך בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. (106) כל רגלי הספסל. (107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. (108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן - דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשוי

(1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רמון. ודין כלים שעשעאן מתחלה נקובים כמוציא רמון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כל כלי ²¹ שנטמא ונשבר אחר שנטמא ונפסדה צורתו ותשמישו ²³ - טהור בשבירתו. וכן כלים שנטמא פשהן טהורין - שבריהן אינן מקבלין טמאה. ²⁴

(2) כלים פרק ב משנה א. (3) אינו ראוי לשימוש שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם ⁴ ויהיה טהור? כל כלי בעלי בתים - שעורן ברמונים. ⁶ כיצד? משניקב הכלי במוציא רמון ⁵ - טהור ⁶. והרמון שאמר - בינוני, לא גדול ולא קטן, לפי דעת הראוה ⁷, ויהיו בכלי שלשה רמונים אחרונים זה בזה ⁸. נקב הכלי ⁹ במוציא זית ¹⁰ וסתמו, וחזר ונקב ¹¹ במוציא זית וסתמו, [עד שהשלימו ¹² למוציא] רמון, אף על פי שהוא סתום ¹³ - טהור, שהרי נעשו לו פנים חדשות ¹⁴. ¹³

(4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. (5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. (6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רמון. (7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. (8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. (9) בעיא בשבת שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. (33) ניכב כמוציא קערה. (34) קערות גדולות. (35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. (36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.
- ט. **כָּל כְּלִי עֵץ שֶׁנַּחֲלַק לְשָׁנִים - טְהוֹר, וְאֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְבְּלִין עַל דְּפִנּוֹתֵיהֶן בְּאַלְפִּסִּין³⁷**, חוץ מִכְּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁחָצִין אוּ מִקְצָתָן כְּלִי בִּפְנֵי עֲצָמוֹ מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָן. כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן הַכָּפוֹל, שֶׁמִּתְחַלֵּה נַעֲשֶׂה שְׁנֵי חֲלָקִים וְהָרִי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט³⁸, וְכָגוֹן הַתְּמַחֲוִי הַמְּזוֹנָן³⁹, שֶׁהוּא קְעֻרֹת קְעֻרֹת וְהָרִי בְּכָל חֲלָק מִחֲלָקָיו קְעֻרֹת שְׁלֵמוֹת, וְכָגוֹן הַפֶּסֶא הַכָּפוֹל, וְכָל פִּיּוּצָא בָּאֵלוֹ. וְכֵן בֵּית לִגְיִינָן⁴⁰ וּבֵית הַפּוֹסוֹת⁴¹ שֶׁל עֵץ שֶׁנִּפְתַּח אֶחָד מֵהֶן⁴² - זֶה שֶׁנִּפְתַּח טְהוֹר וְאִינוֹ חֲבוּר לְשָׂאֵר הַבָּתִּים⁴³. נִפְתַּח הַשְּׁנִי - טְהוֹר וְאִינוֹ חֲבוּר לֹא⁴⁴. נִפְתַּח שְׁלֹשָׁתָן - כָּלָן טְהוֹרִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּכָלִים בָּאֵלוֹ.
- 37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. אפשר לכפלו כשאנו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. (39) קערה גדולה עשויה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזונה" ומה "מזונן" כלי קיבור למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה. (40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבור לכל כד וכד. (41) שיש בו בית קיבור לכל כוס וכוס. (42) אחד מבתי הקיבור. (43) אין אנו אומרים שהנפתח הוא חלק משאר בתי הקיבור שלא נפתחו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. (44) לכלי.
- י. **מִשְׁפָּלָת⁴⁵ שֶׁאֲמַצְעִיתָהּ גְבוּהָ⁴⁶ וְזוּיּוֹתֶיהָ יוֹדוֹת⁴⁷** וְנִפְתַּחְתָּהּ מִצַּד אֶחָד - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִקְבֵּלַת מִצַּד הַשְּׁנִי⁴⁸. נִפְתַּחְתָּהּ מִצַּד הַשְּׁנִי - טְהוֹרָה. הַשֻּׁלְחָן וְהַדְּלָפְקִי⁴⁹ שֶׁנִּפְתַּחוּ - מִקְבְּלִין טָמֵא עַד שֶׁיִּחַלְקוּ וְיִבְדֵּל כָּל חֲלָק מִחֲבָרוֹ. נִטְלָה⁵⁰ אֶחָת מִרְגְּלֵיהֶן - טְהוֹרָה⁵¹. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשְּׁנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית⁵²: אִם חֲשֹׁב⁵³ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּאָכֵל עַל שֻׁלְחָן זֶה אוּ עַל דְּלָפְקִי זֶה כְּמוֹ אוֹכֵל בְּטַבָּלָא - מִקְבְּלִין טָמֵא, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין.
- 45) קופה גדולה, שמוכילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. (46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. (47) דפנותיה נמוכות. (48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפתחו. (49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. (50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. (51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. (52) ונשארה טבאל ויש אנשים שאוכלים על גבי טבאל. (53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.
- יא. **כְּלִי נְסָרִים⁵⁴ שֶׁנִּפְּלוּ שְׁפִתּוֹתֵיהֶן - טְהוֹרִין⁵⁵. וְאִם נִשְׂאָר מִחֲסוֹם שְׁפִתּוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מִקְבְּלִין טָמֵא⁵⁶.**
- 54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. (55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. (56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבחיתלתן".
- יב. **טַבָּלָא שֶׁמִּלֵּא עֲצִים⁵⁷ וְתַקְעָה⁵⁸ - טְהוֹרָה⁵⁹. חֲפָה בְּנִסְרִים⁶⁰ - מִקְבֵּלַת טָמֵא⁶¹.**
- 57) הניח עצים על פני כולה. (58) נראה לפרש, שנעץ בה יתירות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברכתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. (59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. (60) קרשים מהוקצעים. (61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.
- יג. **סַפְסָל שֶׁנִּתְּפַרֵּק⁶² - טְהוֹר. סְרָגְלוֹ⁶³ בְּמִשְׁיחוֹת אוּ בְּחִבָּלִים - מִקְבֵּל טָמֵא.**
- 62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשטמו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשיו טהור". (63) קשרו.
- יד. **הַסָּלִים שֶׁל גְּמָלִים⁶⁴, הַתִּירָן - טְהוֹרִין, הָזֵר וְיִקְשָׁרָן - מִקְבְּלִין טָמֵא. נִמְצָאוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַהֲרִין אֲפֹלָ עֶשֶׂר פַּעַמִּים בַּיּוֹם.**
- 64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.
- טו. **הַשֻּׁלְחָן⁶⁵ אוּ הַדְּלָפְקִי שֶׁחָפֵן בְּשִׁישׁ וְשִׁיר בָּהֶם מְקוֹם הַנִּחַת הַפּוֹסוֹת - מִקְבְּלִין טָמֵא; וְאִם חֲפָה הַכָּל - טְהוֹר⁶⁶. בֵּין בְּצִפּוֹי עוֹמֵד⁶⁷ בֵּין בְּצִפּוֹי שֹׁאֲנִינו עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחֲפָה אֶת לְבוֹצְבּוֹי⁶⁸ בֵּין שֶׁלֹּא חָפֵן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֲצִים חֲשׂוּבִים, כְּגוֹן אֲשַׁפְרוּעַ וְכִיּוּצָא בּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שָׂאֵר עֲצִים, הוּאִיל וְחָפֵן כָּלָן - טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.**
- 65) משנה שם פרק כב, א. (66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ם מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. (67) מחובר במסמרים. (68) המסגרות.

שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

- ג. כל בית²² האצבעות²³ של עור - טהורות; חוץ²¹
משל קניצין²⁴, מפני שהיא מקבלת את האוג²⁵ -
טמאה. נקדעה, אם אינה מקבלת את רב האוג -
טהורה.

- (22) שם פכ"ו מ"ג. (23) כסיות להכניס בהן את האצבעות.
(24) קוטפי פירות. (25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

- ד. האבנט²⁶ של עורות ועורות שתופרין הקטעים²⁷
על ארכבותיהן כדי שיתגלגלו²⁸ בהן על הקרקע -
מקבלין טמאה, שהרי צורת כלי עליהן. וכן העורות
העשויות פצין טבעות שמכניסין אותן האמנין
בזרועותיהן כדי להגביה בגדיהן מעליהם בשעת
מלאכה²⁹ - מתטמאין³⁰ בשאר כלי עור הפשוטים³¹.

- (26) שם. (27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,
ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים
על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים.
(28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על
הקרקע. במשנה: "הבורכיים". (29) שלא יפלו על הידיים
ויפריעו. במשנה: "השווילין". (30) כל אלה שנימנו למעלה
- יש עליהם תורת מלבוש. (31) שמקבלים טמאה מדברי
סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור
הפשוטים גזרו טמאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום
פירוש רבינו למשנתנו).

- ה. עור³² שתופרין ממנו פסוי ליד ולזרוע: של
זורעי גנות³³ ושל הולכי דרכים ושל עושי פשתן³⁴
- מקבלין טמאה; ואם היה של צבעים ושל
נפחים³⁵ - אינו מקבל טמאה. זה הכלל: כל העשוי
לקבלה כדי שלא יבהו קוץ וכדי שיאחזו יפה יפה³⁶
- מקבל טמאה; והעשוי מפני הצעה כדי שלא יפסד
הדבר שמתעסק בו בצעת ידו - אינו מקבל טמאה.

- (32) שם פט"ז מ"ו. (33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו
גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות,
ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו
אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה
שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה
ג]. (34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור
על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירווי עץ
מן המקלות. (35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל
את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוזח בו.
(36) כגון מקל של עוברי דרכים.

- ו. פכה³⁷ שעור הנקב שניקב כלי העור ויטהר?
החמת³⁸ - משתנקב כמוציא פקעיות³⁹ של שתי⁴⁰.
ואם אינה יכולה לקבל של שתי⁴¹, הואיל ומקבלת
של ערב⁴² - מקבלת טמאה עד שתנקב רפה⁴³.

- (1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טמאה. וכמה שיעור
הנקב שיינקב כלי העור ויטהר. ודין תפילה של ראש
שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה
שנטמאה מאימתי טהרה.

- א. כלי עור² מאימתי מקבלין טמאה? התורמל³
וכיוצא בו - משיחם שפתותיו⁴ ויכרת הקופין⁵
הקטנים היוצאין על גבי העור ויעשה קיחותיו⁶.
סקורטיה⁷ - משיחם ויכרת ויעשה ציצתה⁸.
קטבוליה⁹ - משיחם ויכרת. הכר והקסת של עור
- משיחם שפתותיהן ויכרת הקופין היוצאין. וכן
כל פיצא בהן. התפלין - משיגמר הקציצה¹⁰, אף
על פי שהוא עתיד לתת בה את הרצועה, מקבלת
טמאה¹¹. עור העריסה¹² שהוא עתיד לעשות לו
טבור¹³ - עד שיעשנו לו. הסנדל - משיקמיע¹⁴.
המנעל - משיגוב [על] האמנים¹⁵. ואם עתיד
לכרכם¹⁶ ולשרטט¹⁷ - עד שיכרכם וישרטט¹⁸.

- (2) כלים פט"ז מ"ד. (3) ילקוט שהרועים נותנים בו את
המזון, ותולים אותו בצוארם. (4) שיכפול את השפה
ויתפור. (5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה.
(6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. (7) טבלא של
עור שאוכלים עליה. (8) טס של מתכת שתופרים באמצעה
לנוי. (9) עור שמכסים בו את המיטה. (10) הבית של עור
שמכניסים בו את הפרשיות. (11) מפני שנגמרה מלאכת
הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה.
(12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. (13) רגילים
לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את
רגל העריסה (מנחת ביכורים). (14) שם. הגר"א גורס
בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים.
(15) משעה שנתנו על האימנים (אימנים = דפוס של עץ
שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים).
(16) לצבוע בכרכום. (17) לעשות ציורים לנוי על-ידי
שריטות. (18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

- ב. עור שאין עליו צורת כלי - אינו מקבל טמאה.
לפיכך, פה של עור¹⁹ שקושפין לוקטי קוצים על
פפותיהן כדי שלא יבם קוץ - אינו מקבל טמאה,
מפני שהוא עור פשוט ואין עליו צורת כלי. וכן
העור שמלקטין בו גללי הפקר²⁰, ועור שחוסמין בו
פי הבהמה, ועור שמשיבין²¹ בו הדבורים בשעה
שלוקחים הדבש, ועור שמגיפין בו את הרוח מפני
החם - טהורין ואין מקבלין טמאה.

- (19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם
כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה
האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה.
(20) שם משנה ז. (21) צ"ל שמשיכים (כן הוא בדפוס רומא
ובכתי" תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 טהור. טָלָה עָלָיו אֶת הַמְטָלֶת מִלְמַטָּה - מִקְבֶּלֶת
16 טְמָאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּשׁוּט, שֶׁהָרִי יֵשׁ עָלָיו
17 צִנְרֶת בָּלִי.

18 יא. עֹזר שֶׁכָּרַךְ בּוֹ אֶת הַקָּמִיעַ⁵⁹ - מִקְבֶּל טְמָאָה⁶⁰;
19 פְּשׁוּט - טְהוֹר⁶¹; חֹזֵר וְכָרַךְ בּוֹ - מִקְבֶּל טְמָאָה.
20 מִתְטַמֵּא וּמִתְטַהֵר אֶפְסוֹ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר
21 שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמִיעַ - טְהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ⁶²
22 וְעָשָׂה חֲלִיָּא⁶³ לְתַכְשִׁיט - מִקְבֶּל טְמָאָה⁶⁴.

59 קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים.
60 מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א).
61 שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. (62) מן הקמיע.
63 חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד)
64 בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

23 יב. הַתְּפִלָּה⁶⁵ שֶׁל רֹאשׁ⁶⁶ אֲרָפְעָה בָּלִים הִיא⁶⁷. הָרִי
24 שֶׁנִּטְמָא בְּמַת⁶⁸ וְהָתִיר קְצִיעָה⁶⁹ הִרְאִשׁוּנָה וְתִקְנָה⁷⁰
25 - הָרִי הִיא⁷¹ אֵב טְמָאָה כְּשֶׁהִיתָה⁷². וְכֵן אִם הָתִיר
26 הַשְּׂנִיָּה וְתִקְנָה. וְאִם הָתִיר אֶף הַשְּׂלִישִׁית וְתִקְנָה,
27 וְהָתִיר אֶף הָרְבִיעִית וְתִקְנָה - נִעֲשִׂית פְּלָה רֹאשׁוֹן
28 לְטְמָאָה⁷³; שֶׁהָרִי הָתִיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחֹזֵר וְתִקְנָם
29 כָּלֵם, וְכֹאֵל זֶה תְּפִלִּין אַחֲרוֹנוֹת שֶׁנִּגְעוּ בְּרֹאשׁוֹנוֹת.
30 חֹזֵר וְהָתִיר אֶת הִרְאִשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְנָה - הָרִי
31 הִיא רֹאשׁוֹן כְּשֶׁהִיתָה⁷⁴. וְכֵן אִם הָתִיר אֶת הַשְּׂנִיָּה
32 וְאֶת הַשְּׂלִישִׁית. חֹזֵר וְהָתִיר אֶף הָרְבִיעִית וְתִקְנָה -
33 הָרִי פְּלָה טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הִרְאִשׁוֹן מִטְמֵא בָּלִים⁷⁵,
34 מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֵד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷⁶. וְכֵן סִנְדֵּל⁷⁷
35 שֶׁהוּא טְמֵא מִדֶּרֶס⁷⁸ וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאֲזוּנָיו וְתִקְנָה
36 - טְמֵא מִדֶּרֶס⁷⁹. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְנָה - הָרִי הוּא
37 טְהוֹר מִן הַמִּדֶּרֶס⁸⁰, שֶׁהָרִי נִעֲשִׂי לוֹ אֲזָנִים
38 חֲדָשׁוֹת⁸¹, אֲבָל טְמֵא מִגַּע מִדֶּרֶס⁸². לֹא הִסְפִּיק
39 לְתַקֵּן אֶת הִרְאִשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה⁸³ אוֹ
40 שֶׁנִּפְסְקָה עֲקָבוֹ אוֹ נָטַל חֲטָמוֹ אוֹ נִחַלֵּק לְשָׁנִים -
41 טְהוֹר.

65 שם פי"ח מ"ח. (66) המחבורת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. (67) אף-על-פי שארבעתן מחוברות למטה. (68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. (69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". (70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. (71) כל התפילה. (72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. (73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני

37 שם פרק יז משנה ב. (38) נוד. (39) כדור. (40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. (41) שהם נופלים דרך הנקב. (42) כדורי חוטי הרוחב. (43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

1 ז. הַתּוֹרְמִיל⁴⁴ שֶׁנִּפְתַּח הַפִּס שֶׁכָּתוּבוֹ - עֲדִין
2 הַתּוֹרְמִיל מִקְבֶּל טְמָאָה⁴⁵, וְאִינוּ חֲבוּר לּוֹ⁴⁶.

44 שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. (45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. (46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

3 ח. הַחֲמַת⁴⁷ שֶׁהִבִּיצִים שָׁלָה⁴⁸ מִקְבִּלוֹת עֲמָה⁴⁹
4 וְנִפְתַּח - טְהוֹרוֹת⁵⁰, שֶׁאֵין מִקְבִּלוֹת כְּדִרְכָּן⁵¹.

47 שם. (48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. (49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. (50) הכיסים. (51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם כבלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

5 ט. בָּלִי עוֹר⁵² שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִלְאֹת⁵³ וּשְׁנִצּוֹת, כְּגוֹן סִנְדֵּל
6 עֲמָקִי⁵⁴ וְכִס שֶׁל שְׁנִצּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁכָּשֶׁהוּ מִתְרִין⁵⁵
7 אֵין עָלֵיהֶן צִנְרֶת בָּלִי - הָרִי אֵלּוּ מִקְבְּלִין טְמָאָה
8 כְּשֶׁהֵן מִתְרִין, הוּאִיל וְהִדְיוּט⁵⁶ יָכוֹל בְּמִהְרָה
9 לְהַכְנִיס הַשְּׁנִצּוֹת בְּלוֹלָאוֹת וְיַחְזֹר בָּלִי קְבוֹל כְּשֶׁהִיָּה.
10 וְכֵן⁵⁷ אִם נִטְמָא וְהִסִּיר הַשְּׁנִצּוֹת מִהֶן וְנִפְסְדָה צִנְרָתָן
11 - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁵⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחְזִירָן
12 שֶׁלֹּא בְּאֶמָן.

52 שם פכ"ו מ"א. (53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". (54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. (55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. (56) מי שאינו אומן. (57) לא נתבאר פירוש מלה זו. (58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

13 י. כִּס שֶׁל שְׁנִצּוֹת שֶׁנָּטְלוּ שְׁנִצּוֹ - עֲדִין הוּא מִקְבֶּל
14 טְמָאָה, שֶׁהָרִי הוּא מִקְבֶּל. נִפְשֵׁט וְחֹזֵר עוֹר פְּשׁוּט -

המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. (92) נתבאר בהלכה יא. (93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מצעם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). (94) אוכל שרוכבים עליו. (95) האוכלים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

- א. כָּל כְּלִי מִתְּכֹתִים אֵינוֹ מְקַבֵּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגְמַר מְלַאכְתּוֹ כִּלְהָרֵךְ וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי מְחֻסֵּר מִעֲשֵׂה כָּלָל. אֲבָל גִּלְמֵי כְּלִי מִתְּכֹתִים אֵינוֹ מְקַבֵּלִין טֻמְאָה.

(2) ברייתא, חולין כה, א.

- ב. וְאִילוּ הֵן גִּלְמֵי כְּלִי מִתְּכֹתִים? כָּל שֶׁעָתִיד לְשֹׁחַת אוֹתוֹ אוֹ לְשַׁבֵּץ אוֹ לְגַרֵּר אוֹ לְכַרְכֵּב אוֹ לְהַקִּישׁ בְּקוֹרְנָס, אוֹ שֶׁהָיָה מְחֻסֵּר אֶזֶן אוֹ אֶגֶן - הָרִי זֶה אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְקַנְנוּ וְיִיָּפְּהוּ וְלֹא תִשָּׂאָר בּוֹ מְלַאכְתּוֹ כָּלָל. כִּיצַד? הַסִּפָּה¹⁰ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּשְׁוּפְּנוּ¹¹, וְהַסִּפָּה - עַד שֶׁיִּשְׁחִיזְנָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּמַעֲשֵׂים אֵלּוּ. לְפִיכָף, הָעוֹשֶׂה כְּלִים¹² מִן הָעֵשֶׂת שֶׁל בְּרָזֶל¹³ אוֹ מִן הַחֲרָרָה¹⁴ שֶׁל מִתְּכָה, וּמִן הַסּוּבֵב שֶׁל גִּלְגֹּל¹⁵, וּמִן הַטִּטִּין וּמִן הַצְּפוּיִין¹⁶, וּמִכַּנֵּי¹⁷ הַכְּלִים וּמִמַּגְנֵי הַכְּלִים¹⁸ וּמִמַּגְנֵי הַכְּלִים, וּמִן הַשְּׁחוּלָה¹⁹ וּמִן הַנְּדוּדֹת²⁰ - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִים²¹, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ גִלְמֵי כְּלִי מִתְּכֹתִים הֵן²². אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּלִי מִשְׁבָּרֵי כְּלִי מִתְּכֹתִים וּמִן הַכְּלִים²³ שֶׁנִּשְׁחָקוּ מִרֵּב הַזִּמְן וּמִן הַמִּסְמְרוֹת שֶׁיִּדְוַע שֶׁנַּעֲשׂוּ מִן הַכְּלִים - הָרִי אֵלּוּ מְקַבֵּלִין טֻמְאָה, לְפִי שֶׁאֵינָם גִּלְמִים²⁴. אֲבָל מִסְמְרוֹת שֶׁאֵין יִדְוַע אִם נַעֲשׂוּ מִן הַכְּלִים אוֹ מִן הָעֵשֶׂת - הָרִי הֵן טְהוֹרִין. אֲפִלּוּ הַתְּקִין אוֹתָם לְכָל²⁵ - אֵינָם מְקַבֵּלִין טֻמְאָה.

(3) שם. (4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. (5) להסיר "הקליפה אשר יתרוצע (מלשון רצוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פ"א מ"ג). (6) בברייתא: "לגדר". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגדרים אותן בכלי מיוחד לכך. (7) ללוש כדי שיבריק. (8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. (9) שפה. (10) כלים פ"ד מ"ה. (11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה, ראה למעלה בפירוש המילה לשון). (12) כלים פ"א מ"ג.

שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. (74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. (75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. (76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. (77) שם פכ"ו מ"ד. (78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. (79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. (80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף-על-פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. (81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. (82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [רש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה למלך כאן]. (83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

- יג. מְנַעֵל⁸⁴ שֶׁנִּפְתַּח, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל רֵב הָרֵגֶל - טְהוֹר⁸⁵.

(84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. (85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

- יד. תִּפְלָה⁸⁶ שֶׁנִּטְמָאתָ מֵאֵימַתִּי טְהוֹרָתָהּ? שֶׁל יָד - מְשִׁיתִיר אוֹתָהּ⁸⁷ מְשֻׁלֵּשׁ רוּחוֹת; וְשֶׁל רֹאשׁ⁸⁸ - מְשִׁיתִיר מְשֻׁלֵּשׁ רוּחוֹת⁸⁹ וּבֵין קְצִיצָה לַחֲבֶרְתָּהּ.

(86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדרך של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). (88) שיש לה ארבע קציצות. (89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

- טו. הַבְּדוּר⁹⁰ וְהָאֵמוּם⁹¹ וְהַקְּמִיעַ⁹² וְהַתְּפִלִּין שֶׁנִּקְרְעוּ אַחֲרֵי שֶׁנִּטְמָאוּ, הַנוֹגֵעַ בָּהֶן - טָמֵא, וּבִמָּה שֶׁבִּתְּוֹכָן - טְהוֹר⁹³. הָאֶפְרוֹן⁹⁴ שֶׁנִּקְרַע, הַנוֹגֵעַ בְּמָה שֶׁבִּתְּוֹכוֹ - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִתְפָּר מְחֻבָּר⁹⁵ וְנַעֲשֶׂה כֵּל פְּגוּף אַחֵד.

(90) משנה כלים כג, א. (91) דפוס שנותנים עליו את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה - הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה כלי השיפורים], ומשנתו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורים" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. (22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. (23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמורות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. (24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמים]. (25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגורדת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כלי מתכות שאינם מחסר אלא פסוי - מקבל טמאה, שאין הפסוי חשוב מגוף הכלי.

ד. מחט²⁶ שלא נקבה אלא שפה²⁷ ותקנה²⁸ לכה²⁹ מתחלתה - מקבלת טמאה, מפני שמוציאין בה את הקוץ²⁹. אבל אם עתיד לנקבה - הרי היא פשאר גלמי כלי מתכות ואינה מקבלת טמאה³⁰.

(26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. (27) החליקה. (28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. (29) שנתחב בבשר האדם. (30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מאחר שבארנו, שגלמי כלי מתכות טהורים וגלמי כלי עץ טמאים³¹, ופשוטי כלי מתכות טמאים³² ופשוטי כלי עץ טהורים³³ דין תורה, נמצא³⁴: הטמא³⁵ בכלי עץ - טהור בכלי מתכות, טמא בכלי מתכות - טהור בכלי עץ.

(31) נתבאר למעלה פי"ה ה"א. (32) נתבאר למעלה פי"א ה"ט. (33) שם ה"י. (34) יוצא מזה. (35) חולין כה, א.

ו. כל כלי המלחמה³⁶, כגון הסיף והרמח והפוכע³⁷ והשריון והמגפים וכו' - מקבלין טמאה. וכל תכשיטי האדם, כגון הקטלה³⁸ והנזמים³⁹ והטבעות⁴⁰, בין שיש עליהן חותם⁴¹ בין שאין עליהם חותם, וכו' - מקבלין טמאה. אפלו דינר⁴² שנפסל⁴³ והתקינו לתלותו בצנאר קטנה -

(13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. (14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. (15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוב של מתכת לחזקו. (16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלי]. (17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. (18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. (19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומוורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". (20) צ"ל הגרודות (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתנו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. (21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאד (ראה ראב"ד וכסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו - טהרו. חזר ועשה מהם כלים - חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמורות שידוע שנעשו מכלים - טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם - הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם - הרי אלו טמאים, שמה היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק - הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה - חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים? ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה

שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. (61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוג⁶² העשוי לאדם: אם נעשה לקטן - אינו מקבל טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה⁶³; נעשה לגדול⁶⁴ - הרי זה תקשיט ומקבל טמאה אף על פי שאין לו ענבול.

(62 שבת, שם. 63) ולא נגמרה מלאכתו. (64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי ענבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כל⁶⁵ הפרצופות⁶⁶ מקבלות⁶⁷ טמאה, וכל החותמות שהורין, חוץ מחותם של מתכת שבו חותמין בלבד⁶⁸. וכל הטבעות שהורות, חוץ מטבעת אצבע; אבל טבעת שחוגר בו את מתניו, שקושרה בין פתפיו - שהורה. טבעת השיר⁶⁹ של בהמה, הואיל והאדם מושך בה את הבהמה - מקבלת טמאה⁷⁰. וכן מקל⁷¹ של בהמה של מתכת, הואיל ואדם רודה אותה בו - מקבלת טמאה.

(65) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (66) מסכות שנותנים על הפנים. (67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. (68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. (69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. (70) שבת נב, ב. (71) שם.

י. כל הפלים⁷² יורדים לטמאה⁷³ במחשבה⁷⁴, ואין עולין מידי טמאה⁷⁵ אלא בשנוי מעשה. והמעשה מבטל מיד המעשה⁷⁶ ומיד המחשבה⁷⁷, והמחשבה אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה. פיצד? טבעת בהמה או כלים שחשב עליה להחזירה טבעת אדם - הרי זו מקבלת טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה⁷⁸. חזר וחשב עליה להניחה טבעת בהמה פשהיתה, אף על פי שלא נתקשט בה האדם⁷⁹ - הרי זו מקבלת טמאה; שאין המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד שיעשה מעשה, כגון שישוף אותה או יתקעה⁸⁰ במעשה של בהמה. היתה הטבעת לאדם וחשב עליה לבהמה - עדין היא מקבלת טמאה פשהיתה; שאין הפלים עולין מידי טמאתן במחשבה. עשה בה מעשה ושנה לבהמה - אינה מקבלת טמאה; שהמעשה מבטל מיד המעשה.

(72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. (73) נעשים ראויים לקבל

1 מקבל טמאה⁴⁴. וכן קמיע של מתכת⁴⁵ - מתטמא
2 ככל תקשיט אדם⁴⁶.

(36) כלים פ"א מ"ח. (37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. (38) רביד של זהב שתולים על הצואר. (39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. (40) שמשמים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). (41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. (42) מטבע רומית עתיקה. (43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. (44) שם פ"ב מ"ז. (45) תוספתא פ"א ה"ד. (46) ביספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כל תקשיטי הבהמה והפלים⁴⁷, כגון הטבעות שעושין לצואר הבהמה ולאזני הפלים - שהורין ואינן מקבלין טמאה⁴⁸ בפני עצמן⁴⁹; חוץ מזוג⁵⁰ של בהמה וכלים המשמיע קול לאדם⁵¹. פיצד? העושה⁵² זוגין⁵³ למכתשת⁵⁴ ולעריסה⁵⁵, למטפחות ספרים⁵⁶ ותינוקות⁵⁷ - שהורים⁵⁸. עשה להן ענבולין - מקבלים טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן כתכשיטי אדם. ואפלו נטלו ענבוליהן⁵⁹ - מקבלין טמאה⁶⁰, שהרי הוא ראוי להקישו על החרס⁶¹.

(47) כלים פ"ב מ"א. (48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). (49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. (50) פעמון קטן. (51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה"] מידה מקובלת בדרשות [חז"ל]. (52) תוספתא, כלים שם. (53) ולא תלה בהם את העינבל ואינם מקשקשים כשמונענים אותם. (54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה לבשמים" (כריתות ו, ב). (55) שיעלצלו בשעת נענועה. (56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). (57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). (58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם עינבל. (59) אחר שתלאום בתוך הזוג. (60) מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מ"ג). (99) במשנה, אמרו: לילולן - טמא טומאת מת. (100) ואז הראוי לקבל טומאה - יקבל, ושאינו ראוי - לא יקבל.

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמישמות הבנות ברגליהן.

- א. כל כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמן - 21
- מקבלין טמאה, חוץ מן הדלת והנגר³ והמנעול⁴ והפותה⁵ שתחת הציר והציר והקורה והצנור⁶; מפני שאילו עשוין לקרקע⁷ או לשמש את העץ⁸ אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו⁹. וכל כלי מתכות שיש לו שם לוי - אינו מתטמא בפני עצמו, מפני שהוא מקצת כלי. כיצד? עקרב של פרמביא¹⁰ - טמא¹¹, ולחיים שלה שעל לחי הבהמה מבאן ומבאן - טהורין, ואין מקבלין טמאה בפני עצמן, מפני שאין להם שם בפני עצמן. ובשעת חבורו¹² - הכל מקבל טמאה¹³.

(2) כלים פרק י"א משנה ב. (3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. (4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים א' ז, ט: "והפותרות לדלתות הבית"). (5) העשוי להניח בקרקע. (6) כלל הוא בדינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. (7) נגר ומנעול. (8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. (9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה וכו' חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. (10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. (11) כשהם מחוברים לרסן. (12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

- ב. טסיין של ברזל שמניחין על לחי האדם¹⁴ בשעת מלחמה - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן¹⁵. ואם יש בהן בית קבול מים¹⁶ - מתטמאין ככל כלי קבול¹⁷.

(13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. (14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. (15) לשותות במלחמה. (16) למרדנו מזה, שכלי שיש לו בית קבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

- ג. נגזם העשוי בקדרה¹⁸ מלמטה וכעדשה מלמעלה ונפסק - הקדרה שלו¹⁹ מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי יש לה בית קבול, והעדשה²⁰ מקבלת טמאה בפני עצמה, מפני שיש לה שם בפני עצמה, והצנורה²¹ שלה שהיא נכנסת באין או באף אינה

טומאה. (74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. (75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרו לכך. (76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. (77) וגם חישוב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף-על-פי-כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. (78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". (79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. (80) נראה שצ"ל יתקנה.

- יא. חרש שוטה וקטן - יש להם מעשה⁸¹ ואין להן מחשבה, כמו שבארנו למעלה בענין הכשר אכלין⁸².

(81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. (82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

- יב. זוג⁸³ של דלת⁸⁴ שחשב עליו לבהמה - מקבל טמאה⁸⁵; ושל בהמה שעשאוהו לדלת, אפלו חברו בקרקע ואפלו קבעו במסמר - מקבל טמאה כשהיה, עד שישנה בו מעשה בגופו⁸⁶.

(83) שבת נח, ב. (84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. (85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. (86) בזוג.

- יג. אמן⁸⁷ שעושה ומניח⁸⁸ זוגין לבהמה ולדלתות⁸⁹; אם רב העשוי לדבר שמקבל טמאה⁹⁰ - הרי הכל מקבל טמאה, עד שיפריש מקצתו לדבר שאינו מקבל טמאה⁹¹; ואם רב העשוי לדבר שאין מקבל טמאה - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתו לדבר המקבל טמאה.

(87) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (88) מכין מלאי של זוגים על-מנת למכרם. (89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. (90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. (91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

- יד. זוגין⁹² הנמצאין בכל מקום - מקבלין טמאה⁹³; חוץ מהנמצאים בפרקים, מפני שרפן לדלתות⁹⁴.

(92) שם. (93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. (94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

- טו. אמר לאמן⁹⁵: עשה לי שני זוגים, אחד לדלת ואחד לבהמה; עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה⁹⁶ ואחת לאהלים⁹⁷; עשה לי שני סדינים, אחד לצורות⁹⁸ ואחד לאהלים⁹⁹ - שניהן מקבלין טמאה, עד שיפריש ויאמר: זה לכף וזה לכף¹⁰⁰.

(95) שם. (96) שהיא מקבלת טומאה. (97) שאינה מקבלת טומאה. (98) מצוירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה

- 1 מְקַבֵּלַת טִמְאָה בַּפְּנֵי עֲצֻמָּה²¹. הִיָּה הַנֶּזֶם עֲשׂוּי בָּמִין
2 אֲשֶׁכּוּל²² וְנִפְרָק²³ - טְהוֹר, מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ בֵּית קִבּוּל,
3 וְאִין לְכָל גְּרִיר מִמֶּנּוּ שֶׁם בַּפְּנֵי עֲצֻמוֹ, וְהָרִי אִינוֹ
4 רָאוּי לְתַכְשִׁיט²⁴ מִשְׁנִפְרָק.
- 17 מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה
ובו הצינור הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון
תבניתו כקדירה חלולה. (18) שאין לה שם בפני עצמה.
(19) שאין לה בית קיבול. (20) שאין לה בית קיבול ולא
שם בפני עצמו. (21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא
כחלק מכלי שלם. (22) גרייר מתכת דבוקים יחד בתבנית
אשכול ענבים. (23) נפרדו הגריירים זה מזה.
(24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל
טומאה.
- 5 ד. טַבַּעַת אַחַת שְׁמִינִיחִין הַבְּנוֹת בְּרָגֵל אַחַת - הִיא
6 הַנִּקְרָאת בִּירִית, וְאֵינָה מְקַבֵּלַת טִמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאִין
7 עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַכְשִׁיט, אֲלֵא כִּמוֹ טַבַּעַת הַכְּלִים
8 אוֹ טַבַּעַת שְׁקוּשֶׁר בֶּה בֵּין כְּתִפּוֹ. אֲבָל שְׁתֵּי טַבַּעֲוֹת
9 שְׁמִשְׁמוֹת הַבְּנוֹת בְּרָגְלֶיהֶן וְשִׁלְשֵׁלַת מְטֵלַת בִּינִינָה
10 מִזֹּו לְזֹו²⁵ - מְקַבְּלִין טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטִי
11 הַבְּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין כְּכִלִּים.
- (25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע
פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.
- 12 ה. קִטְלָא שֶׁל חֲלִיּוֹת²⁶ שֶׁל מִתְּכַת, וְהֵם בָּחוּט שֶׁל
13 צֶמֶר אוֹ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, וְנִפְסֵק הַחוּט - הַחֲלִיּוֹת מְקַבְּלוֹת
14 טִמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בַּפְּנֵי עֲצֻמָּו²⁷. הִיָּה
15 הַחוּט שֶׁלָּה שֶׁל מִתְּכַת וְהַחֲלִיּוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת
16 וְשֶׁל מְרָגְלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲלִיּוֹת
17 וְהַחוּט קָיָם - הָרִי זֹו מִתְּטַמֵּא בַּפְּנֵי עֲצֻמָּו²⁸. שְׂרִיר
18 קִטְלָא²⁹ - כְּמֵלָא צוּאֵר קִטְנָה³⁰.
- (26) גרייר זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים
בצוואריהן. (27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר,
ישנן נשים התולות על צווארן חוליית אחת של זהב או
כסף. (28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר
לקישוט. (29) קטלא שנקרעה. (30) אם נשאר כדי לקשור
סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט.
המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.
- 19 ו. כָּל הַכְּסוּיִין שֶׁל מִתְּכַת טְהוֹרִין וְאִין מְקַבְּלִין
20 טִמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶם שֶׁם בַּפְּנֵי עֲצֻמָּו³¹, חוּץ
21 מִכְּסוּי הַמַּחֵם³² וּמִכְּסוּי טְנִי³³ שֶׁל רוֹפְאִין³⁴; מִפְּנֵי
22 שְׁמִינִיחִין בּוֹ אֵת הָאִסְפָּלִיט³⁵, נַעֲשֶׂה כְּלִי קִבּוּל.
- (31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם
כמשמשי כלים. (32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים
להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. (33) טנא = סל.
(34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת.
(35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.
- 37 (47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים.
(48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי
מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון
את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה
לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק
- 36 ז. כְּסוּי שֶׁל מִתְּכַת שֶׁשָּׂפוּ וְלִטְשׁוּ וְעָשְׂהוּ מִרְאָה -
37 הָרִי זֶה מְקַבֵּל טִמְאָה³⁶.
- (36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק
כחכמים שם.
- 38 ח. כָּל הַמְּשַׁקְלוֹת³⁷ שֶׁל מִתְּכַת מְקַבְּלוֹת טִמְאָה.
39 וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוֹנִקִּיּוֹת. קִנְהָ מֵאֲזֻנִּים שֶׁל עֵץ שֶׁהִיוּ
40 אוֹנִקִּיּוֹת שֶׁל בְּרוֹזֵל תְּלוּיּוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טִמְאָה³⁸,
41 מִפְּנֵי הָאוֹנִקִּיּוֹת הַתְּלוּיּוֹת בּוֹ³⁹. בְּמָה דְּבָרִים
42 אֲמוּרִים? בְּמֵאֲזֻנִּים שֶׁל מוֹכְרֵי פֶשֶׁתָּן וּמוֹכְרֵי
43 צֶמֶר⁴⁰; אֲבָל שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים אִינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה עַד
44 שִׁיְהִיו הָאוֹנִקִּיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ⁴¹.
- (37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו
תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם
הדברים הנשקלים, ו"משקולות" שנאמר כאן - הכוונה
לאותם הווים. (38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט.
(39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. (40) מאזניים שלהם
גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול
ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר
רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן
הכלי. (41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם
מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי
האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן
העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני
עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא
בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים
כדי למכור מקפידים על משקל מדויק ומשתמשים תמיד
באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל
ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ם מפרש שאונקיות
היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים.
פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].
- 45 ט. מְשַׁקְלוֹת⁴² שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִירָן⁴³
46 וְשׁוּקֵל בָּהֶן - אִינֶן מְקַבְּלִין טִמְאָה⁴⁴. יֶחֶד מִהֶן⁴⁵
47 חֲצָאִי לִיטְרִין, שְׁלִישִׁי לִיטְרִין, רְבִיעִי לִיטְרִין - הָרִי
48 אֵלּוּ מְקַבְּלִין טִמְאָה⁴⁶.
- (42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את
המשאות. (43) צירף יחד את שבריהם. (44) שאינם
ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. (45) קבע חתיכה
שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן
שליש או רביע הליטרא. (46) לפי שהם משקלות חדשים
בלתי שבורים.
- 49 י. סֵלַע⁴⁷ שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקַיְּנָה⁴⁸ לְהִיּוֹת שׁוּקֵל בָּה -
50 מְקַבֵּלַת טִמְאָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. (60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. (61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. (62) במשנה כתוב סתם: "המחומר לטמא - טמא, והמחומר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחומר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. (63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. (64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. (65) כחלק מכלי. (66) שאינה חלק מכלי. (67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחומר לקרקע אינו מקבל טומאה.

יב. שלשלת שיש בה בית נעילה⁶⁸ - מתטמאה⁶⁹,
והעשויה לכפיתה⁷⁰ - טהורה⁷¹.

(68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגבוהו. (69) שהוא כלי לצורך האדם. (70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. (71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחייה.

יג. שלשלת של סיטונות⁷² - מתטמאה, מפני שהן
נועלין בה את החניות; ושל בעלי בתים - טהורה,
שאינה עשויה אלא לנוי⁷³.

(72) לסגור בהם את דלתות החנויות. (73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחומר לקרקע.

יד. שלשלת של מושחי קרקע⁷⁴ ויתדותיהן
שתוקעין בקרקע בפשה שמושחין - מקבלות
טמאה⁷⁵; ושל מקוששי עצים⁷⁶ - טהורה, לפי
שהיא משמשת את העץ⁷⁷.

(74) מודדי קרקע, מהנדסים. (75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. (76) לקשור בה חבילת עצים. (77) והעץ עיקר.

טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים⁷⁸ ממנה
סמוך לדלי מתטמאה עם הדלי, מפני שהיא צרף
הדלי; והשאר טהור, לפי שאין לו שם בפני עצמו.
ושלשלת דלי קטן - עשרה טפחים⁷⁹.

(78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. (79) שלשלת של דלי גדול אוזחים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

טז. הפדור של מתכת, והסדן, והקנטר⁸⁰ של
פנאי, והדקר⁸¹ של חרש⁸², והמור של נפח⁸³,
והמטלטלת⁸⁴ והמשקולות של פנאים, והפירים

ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

יא. אונקלי של בתים⁴⁹ - טהורה⁵⁰, ושל רוכלים⁵¹
- מתטמאה⁵². אונקלי של נקליטי המטה⁵³ -
טהורה⁵⁴, ושל דרגש⁵⁵ - מתטמאה⁵⁶. אונקלי של
פורת הצידים שצדין בה הדגים⁵⁷ - טהורה⁵⁸, ושל
שדה⁵⁹ - מתטמאה. אונקלי של מנורות העץ -
טהורה⁶⁰, ושל שלחן - מתטמא⁶¹. זה הפלל: כל כלי
שמקבל טמאה בפני עצמו מן התורה⁶² - הרי
האונקלי של מתכת שלו ושלשלת שלו מקבלת
טמאה; וכלי שאינו מקבל טמאה, כגון פשוטי כלי
עץ וכלי עץ הבאים במדה וכיוצא בהן - אונקלי
של מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלות טמאה.
וכל אחת ואחת⁶³ בפני עצמה⁶⁴ טהורה, שאין
האונקלי או השלשלת כלי בפני עצמו, אלא הרי
הן פמקצת כלי⁶⁵. ואפלו אונקלי שבתלים⁶⁶
שתולין בה הפלים והבגדים וכיוצא בהן -
טהורה⁶⁷.

(49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. (50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. (51) מוכרי בושם. (52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. (53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשותי המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. (54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. (55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. (56) מפני שמצד העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. (57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשויה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. (58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. (59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ה' סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. (8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. (9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי-מגרדות. (10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף-על-פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

ג. **מסמר¹¹ הגרע¹², והוא הפלי שמקניזין - מקבל טמאה. ומסמר של אבן השעות¹³ - טהור¹⁴.**

(11) שם מ"ד. (12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. (13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעותה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. (14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

ד. **מסמר¹⁵ הגרדי¹⁶, והוא המסמר הארוך בעין שפוד שמכניס בו האורג¹⁷ שפופרת הקנה או העץ ולופף¹⁸ עליה חוטים - מקבל טמאה¹⁹.**

(15) שם. (16) של האורג. (17) הסגנון אינו ברור. והכוונה היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. (18) כורך. (19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

ה. **אל²⁰ פלי מתכות המתטמאות בעגלה: העל²¹ של מתכת, והקטרב²², והכנפים²³ המקבלות את הרצועות, וברזל שתחת צוארי בהמה²⁴, והסומף²⁵, והמהגר²⁶, והתמחוליות²⁷, והענבול²⁸, והצנירה²⁹, ומסמר המהפך את פלם³⁰. ואלו טהורים בעגלה³¹: העל של עץ המצפה³², וכנפים העשויין לנוי, והשפופרות המשמיעות את הקול, והאבר³³ שפצד צוארי בהמה³⁴, והסובב של גלגל³⁵, והטטין³⁶ והצפויין³⁷. ושאר כל המסמרות שבה - טהורין.**

(20) שם פי"ד מ"ד. (21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. (22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. (23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור נקבים וקושרים אותן בעגלה. (24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. (25) יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. (26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). (27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. (28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא

1 של ברזל שחובטין בהם הזיתים, והאפרסם⁸⁵ של מתכת, והאולר שכוורתין בו הסופרים ראש הקלמוס של קנה, והקלמוס של מתכת, והפן⁸⁶ והכנף שמשרטטין בו הסופרים - כל אלו מקבלין טמאה, שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו.

(80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. (81) יתד חדה. (82) נגר. (83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. (84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשויה בצורה אחרת קצת. (85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימצא קימצא על האבנים הטוחנות. (86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

א. **מסמרות² שמחזיקין בהן התקרה, העשויין לתקע אותן בעצים - אינן מקבלין טמאה. וכן המסמרות שתוקעין אותן בפתלים לתלות בהן. ואם התקינו להיות פלי בפני עצמו³ - מקבל טמאה. כיצד? מסמר שהתקינו להיות פותח ונוצל בו⁴ או להוציא את הפתילה, או שנתנו ברחים של יד או של חמור - הרי זה מקבל טמאה. התקינו לפתח בו את החבית - טהור, עד שיצרפנו⁵.**

(2) כלים פי"ב מ"ה. (3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. (4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. (5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, וכלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

ב. **מסמר⁶ העשוי בסימן לשמירת הפתח⁷ - אינו מקבל טמאה. וכן מסמר של שלחני שתולה בו המאזנים והפס - טהור⁸. וכן תלויי המגרדות⁹ - טהורות¹⁰. אף על פי שמסמרין אלו משנין בצורתן משאר מסמרות התקיעה.**

(6) שם. (7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 11 ט. טסין⁵⁵ של מתכת⁵⁶ שפנעין בהן את הקדרה⁵⁷
- 12 - מקבלין טמאה⁵⁸, והקבועין בפירה⁵⁹ - טהורין⁶⁰.
- (55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה.
(56) במשנה: "היתוכין טמאים, והפרכין טהורים"
ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים
- הקבועים בכירה (גירסת רבינו). (57) רבינו השמיט כאן
את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה
תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא
על-ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא
מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה
שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת
מלקחיים. ומכאן השם "יתוכין"). (58) שהרי הם כלים.
(59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי
רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף-משנה).
והמדובר בכיריים קבועים בבנין. (60) מפני שהם קבועים
במחבר לקרקע.
- 13 י. המלקחיים⁶¹ שפנעין בהן את הפתילה⁶² - מקבלין
14 טמאה; והצנורות⁶³ שתופסות את הריחים מלמעלה
15 - אינן מקבלות טמאה, מפני שאינן עשויות אלא
16 לתזקק.
- (61) צבת. (62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת,
דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת
למחוט את הפתילה. (63) ברזלים. (64) תוספתא שם
ה"ו.
- 17 יא. קלוטרטא⁶⁵ שנועלין בה הדלתות: אם היתה
18 של מתכת - מתטמאה; היתה של עץ ומצפה מתכת
19 - טהורה⁶⁶.
- (65) בריח שראשו אחד עבה. כפתח שיש לו שתי דלתות
קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסגורן מכניסים
את הקלוטרטא בטבעות (שם פ"א מ"ד). (66) נתבאר
למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים
אינם מקבלים טמאה.
- 20 יב. הפין⁶⁷ והפורנא⁶⁸ - טמאים.
- (67) שם. (68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים
הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.
- 21 יג. פקה⁶⁹ של מתכת - טהורה, לפי שהיא משמשת
22 את העץ⁷⁰.
- (69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת
טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו
למשנתנו). (70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי,
והפיקה היא תוספת להקל את הטוויה.
- 23 יד. הפוש⁷¹ והפיקמא⁷² והמקל וסמפוניא וחליל⁷³
24 של מתכת⁷⁴ - מקבלין טמאה. היו של עץ ומצפין
25 מתכת - טהורין⁷⁵; חוץ מן הסמפוניא, שאם היה
26 בה בית קבול כפנים⁷⁶, אף על פי שהיא מצפה -
27 טמאה⁷⁷.
- (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג
שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך.
(29) האונקלי (ו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי
שלא יפול (שם). (30) את כל חלקי העגלה. (31) שם
מ"ה. (32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני
פ"ו ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים
טומאה. (33) עופרת. (34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח
ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה.
(35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את
הגלגל. (36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי.
(37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.
- 1 ו. עקרב³⁸ בית הפדר³⁹ - מקבל טמאה. ארון⁴⁰ של
2 גרוסות⁴¹, אף על פי שהוא טהור⁴², אם היתה
3 תחתיו עגלה של מתכת - הרי זו מקבלת טמאה⁴³.
- (38) שם פ"ב מ"ג. (39) ברזל שבקורה שכותשים בה
הזיתים. (40) שם מ"ד. (41) ארון של מוכרי גריסים.
(42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא
כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת
טומאה. (43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון
ומשמשת אותו.
- 4 ז. ריחים⁴⁴ של פלפלין⁴⁵ מקבלת טמאה משום
5 שלשה פלים⁴⁶: משום פלי מתכות⁴⁷, ומשום פלי
6 קבול⁴⁸, ומשום כברה⁴⁹.
- (44) משנה ביצה כג, ב. (45) הריחים ששוחקים בהם
פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים
את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי
העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו;
והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק.
(46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה
בפני עצמו. (47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא
כלי מתכת, ואף-על-פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל
הפלפל נופל למטה. (48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה
ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. (49) החלק האמצעי. גזור
טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר
כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת
מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא,
תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה,
עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונן].
- 7 ח. הדלת⁵⁰ של מתכת שפמגדל⁵¹ של בעלי בתים -
8 אינה מקבלת טמאה⁵²; ושל רופאים - מקבלת
9 טמאה, מפני שפגיהים בה את האספגלית⁵³ ותולה
10 בה את המספרים⁵⁴.
- (50) כלים פ"ב מ"ג. (51) ארון גדול. (52) מפני שאינה
כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי
סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה.
[ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת
(ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה
לגבי המגדל]. (53) תחבושת. (54) ולפיכך היא כלי בפני
עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

(71) פלך (שם מ"ו). (72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. (73) כלי נגינה. (74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. (75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפור, כי הציפור גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. (76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. (77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'). ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפור משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

(78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. (79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. (80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. (81) מפני שהוא כלי שלם. (82) שהיא קרן פשוטה. (83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף משנה).

יז. קורת החצצים⁹⁵, שהיא המטרה⁹⁶, שיש בה לשונות של מתכת - מקבלת טמאה; ושמיניהם אותה ברגלי האסורים⁹⁷ - טהורה⁹⁸. והקולר⁹⁹ - מקבל טמאה. מגירה¹⁰⁰ שעשה שניה לחור הדלת¹⁰¹, אף על פי ששפתמש בה¹⁰² - אינה מקבלת טמאה¹⁰³. ואם משנשטמאת עשאה לחור הדלת - הרי זו בטמאתה עד שיקבענה במסמרי¹⁰⁴. הפכה¹⁰⁵, בין מלמעלה בין מלמטה¹⁰⁶ בין מן הצדדים - טהורה¹⁰⁷.

טו. החצוצרת⁷⁸ שמפצלת חליות חליות⁷⁹: אם אין יודע להחזירה אלא אמן⁸⁰ - הרי זו מקבלת טמאה בפשהיא מחפרת⁸¹; ואם יכולין⁸² הפל לפרקה ולהחזירה - אינה מקבלת טמאה⁸³.

(78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. (79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. (80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. (81) מפני שהוא כלי שלם. (82) שהיא קרן פשוטה. (83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף משנה).

(95) שם פ"ב מ"א. (96) לוח שקולעים אליו את החיצים. (97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). (98) מפני שאינה כלי כלל. (99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. (100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. (101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל ב יב, לא) וישם במגירה]. (102) כשהיא מחוברת. (103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פ"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. (104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. (105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. (106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. (107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

טז. הקצה⁸⁴ שמיניחין הפה עליו בשעת תקיעה⁸⁵ - מקבל טמאה בפני עצמו⁸⁶; והקצה האחר הרחב⁸⁷ - אינו מקבל טמאה בפני עצמו⁸⁸; ובשעת חבור - הפל טמא⁸⁹. פיוצא בו⁹⁰: קני מנורה⁹¹ בפני עצמן - אינן מקבלין טמאה, מפני שיש להן שם לו⁹²; והפרח שלה⁹³ והבסיס - מתטמאין בפני עצמן⁹⁴; ובשעת חבור - הפל טמא.

(84) שם. (85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. (86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח אייר-ה' סיון ה'תשפ"ב**יום ראשון כ"ח אייר ה'תשפ"ב****מצות עשה יא.**

— לפי שאפשר שלא נתפנו לך. ובפרק חלק (סנהדרין 38 קי.) אמרו: "כל-החולק על רבו כחולק על השכינה, 39 שגאמר: 'בהצתם על-ה' (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), 40 כל-העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שגאמר: 41 'המה מי מריבה אשר-רבו בני-ישראל את-ה' וגו' (אף על 42 פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'") (שם כ, יג), 43 וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שגאמר: 44 'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן — 45 פי על-ה' (שמות טז, ח). וכל-המהרהר אחר רבו כמהרהר 46 אחר השכינה, שגאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה" 47 (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב 48 ישראל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם 49 משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב 50 כל-דבר מהם כלפי ה' ("בהצותם על ה'") ובפרוש אמרו 51 (אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמורא שמים". וכל-זה 52 (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו 53 שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר 54 בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני 55 עצמה. והבן זאת. 56

1 המצוה הי"א — היא הצווי שנוצטוינו ללמד
2 (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה
3 (בעצמו) — וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו
4 'ושננתם לבניך' (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק
5 שם): "'ושננתם לבניך' — אלו תלמידיו. וכן אתה מוצא
6 בכל-מקום שהתלמידים קרוים בנים, שגאמר: 'ויצאו
7 בני-הנביאים'" (מלכים-ב ב, ג). ושם (בספרי) אמרו:
8 'ושננתם — שיהיו מחזקים (מסודרים) בתוך פיך,
9 כשאדם שואלך דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא
10 אומר לו מיד'. וכבר נקפל צווי זה כמה פעמים:
11 'ולמדתם ועשיתם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען
12 ילמדו' (שם לא, יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולזרז
13 עליה בהרבה מקומות בתלמוד. ואין הנשים חייבות בה,
14 שהרי נאמר 'ולמדתם אתם את-בניכם', אמרו: "בניכם
15 — ולא בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו.).

יום שני כ"ט אייר ה'תשפ"ב**מצות עשה רט.**

יום שלישי א' סיון ה'תשפ"ב
מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד.
טו.
מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.
המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל
עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעיין וללמוד אותן
ההזיות וההבלים שאומרים מוסדיה, שרוחנית פלונית
(כוח עליון מסוים) מורידים אותה באופן כך וכך, והיא
עושה כך וכך; והכוכב הפלוגי מקשרים לו ועומדים לפניו
כך וכך, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו.
שהמתעסק בדברים אלו והעין באותם הדמיונות הוא
ממה שמעורר את-הפתי לרש בהם ולעבדם. והפסוק
שבזו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
האלילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י):
"אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם
אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשיות
אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק
"שואל אדם מחברו" (שבת קמט.). "כתב המהלך (הכתוב)
תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר
עצמים) אסור לקרותו בשפת; ודיוקני (של עבודה זרה)
עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שגאמר: 'אל-

16 המצוה ה'רט — הצווי שנוצטוינו לכבד את-החכמים
17 ולעמוד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יתעלה: "מפני
18 שיבה תקום והדרת פני יקן" (ויקרא יט, לב) — וזוהו זה
19 שקנה הרבה חכמה. ולשון ספרא: "תקום והדרת — קימה
20 שיש בה הדור" (אבל במקום שאין בו הדור כגון בבית המדרש
21 אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א'
22 מקדושין (לב.). ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על
23 כל-אדם באופן כללי — כלומר: לכבד את-החכמים
24 ואפלו לחכם השוה לו, כמו שבארנו באמרו (בבא מציעא
25 לג.): "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" — יש
26 בה עוד יחוד ותוספת על התלמיד, והוא: שכבוד התלמיד
27 לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל-
28 חכם, ועם הכבוד חייב כבודו, לפי שכבודו באר שחובתו
29 כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב
30 בכבודו ובמוראו. ובפרוש אמרו (בבא מציעא שם): אביו
31 ורבו — רבו קודם (כגון אביו ורבו שביים בשביה פודה את
32 רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארנו (סנהדרין ה):
33 שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — פונתי במחלקת: שיצא
34 נגד פסק דינו ויפסד בסבתו וילמד או יורה בלי שירשהו.
35 ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכך
36 חובה, כלומר: שישביר איוזו פעלה מפעלותיו או איוזה
37 דבור בסוג מסוגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)

46 אֲזַהֲרָה לֹא שְׂמַעְנֻהוּ — תִּלְמִיד לֹמֵר: 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'.

47 וּבִסְפָּרָא (פרשת אמור שם): "עַל הַשֵּׁם הַמִּיָּחֵד (שם המפורש

48 בן ד' אותיות: אלהי-דלת-נון-יוד, יוד-הא-וואי-הא) (הלכות עבדים

49 פרק ב הלכה ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שָׂאָר הַכְּנוּיִין (שאר שמות

50 שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) —

51 בְּאֲזַהֲרָה (לאו (בלבד)). וְעוֹד בְּמִקְלָתָא (דברי שמעון בן

52 יוחאי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" לִתֵּן לֹא-תַעֲשֶׂה עַל בִּרְכַּת

53 הַשֵּׁם". וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִסְנֵהֶדְרִין.

54 וְדַע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה

55 איסורים שונים, הרי) שְׂסוּג זֶה מִן-הָאֲזַהֲרוֹת הַכוֹלֵל שְׁנַיִם

56 שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים — אֵינֻ מְסוּג לֹאוֹ שֶׁבְּכָלִּלוֹת (לאו אחד

57 הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל

58 (השורש) התשיעי (—) לְפִי שֶׁבָּאָר הַכְּתוּב אֶת-הָעֲנִשׁ

59 בְּכָל-עֲנִין וְעֲנִין מֵהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ בְּהִכְרַח, שֶׁכָּל-עֲנִין וְעֲנִין

60 מְזַהְרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא מַצְוֵת לֹא-תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ

61 בְּהַקְדָּמוֹת שֶׁעֲשִׂינוּ לְמֶאֱמָר זֶה (בהקדמת הספר שאחר י"ד

62 הכללים (השורשים)). וְכִינֵן שֶׁהַכָּלֵל הוּא: לֹא עֲנִשׁ אֶלֶּא-

63 אִם-כֵּן הַזְּהִיר — חוֹקְרִים אָנוּ עַל הָאֲזַהֲרָה בְּהִכְרַח. וַיֵּשׁ

64 שֶׁהִיא נִלְמָדָת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וַיֵּשׁ שֶׁהִיא בְּכָלֵל עֲנִין אַחֵר,

65 כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יֵהָא לֹאוֹ שֶׁבְּכָלִּלוֹת אֶלֶּא אִם

66 לֹא קִדְּמָה לָנוּ יְדִיעָה כָּלֵל, שֶׁעֲנִין מֵאוֹתָם הָעֲנִינִים מְזַהְרִים

67 עָלָיו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אֶלֶּא מִחֻמַּת אוֹתוֹ

68 הֵלֵאוּ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קִדְּמָה יְדִיעָה

69 שְׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מְזַהְרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאֶמְרוֹ שֶׁהַעֲוִשָׁה כֶּף

70 וְכֶף יַעֲשֶׂה בּוֹ כֶּף — אֵין לַחֵשׁ (להבדיל) אִם הָאֲזַהֲרָה הִיא

71 בְּפִירוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפָרָט אוֹ בְּכָלֵל. וְדַע זֹאת, וַיִּבְּאוּ לָךְ

72 מַעֲנִין זֶה עוֹד מַצְוֵת רַבּוֹת.

73 הַמַּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהַזְּהִירוֹ מִלַּעֲבֹד עֲבוּדָה

74 זָרָה אֶפְלוּ בְּזוּלַת אֲרַבַּע הָעֲבוּדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (במצות לא

75 תַעֲשֶׂה ה) — אֵף בְּתַנְאֵי שִׁיחָא זֶה כְּדִרְכָּה, כְּלוֹמֵר:

76 שֶׁיַּעֲבֹדָה בְּמָה שֶׁיִּרְדֵּף אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שֶׁיַּפְעוֹר

77 (יגלה) עֲצָמוֹ לַפְעוֹר אוֹ יִרְוֹק אָבֵן לְמִרְקוּלִים (שם אליל).

78 וְהוּא אֶמְרוֹ יַתְעַלָּה בְּאֲזַהֲרָה עַל כֶּף: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שמות

79 כ, ג). וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא

80 תַעֲבֹדֵם" — לְחִיב עַל הָעֲבוּדָה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְעַל

81 הַתְּשַׁחֲוִיָּה בְּפָנֵי עֲצָמָה. לְפִיכֶף מִי שֶׁזִּוְרַק אָבֵן לַפְעוֹר אוֹ

82 פּוֹעַר עֲצָמוֹ לְמִרְקוּלִים — אֵינֻ חֵיב לְפִי שֶׁאֵין זֶה עֲבוּדָתוֹ,

83 שֶׁהִרִי אֶמְרֵ יַתְעַלָּה: "אֵיכָה (באוותו אופן ש)יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם

84 הָאֵלֶּה אֶת-אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-בֵּן גִּם-אֲנִי" (דברים יב, ל).

85 הַעוֹבֵד עַל לֹאוֹ זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה וְכִרְת, וּבִשְׁוִגָג

86 קָרְפֵּן. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָרוּ גִם דִּינֵי מַצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִסְנֵהֶדְרִין.

87 וְשֵׁם (סד): אֶמְרוֹ: "שֶׁלֹּשׁ כְּרִתוֹת בַּעֲבוּדָה זָרָה לָמָּה? אַחַת

88 לְכִדְרָכָה, וְאַחַת לְשֵׁלֵא כְּדִרְכָּה, וְאַחַת לְמִלְחָה". כְּלוֹמֵר:

89 שֶׁהַעוֹבֵד לֵאֲזִיזָה דְּכָר שֶׁהוּא מְמַיֵּנִי עֲבוּדָה זָרָה בְּאִזְיָה מִין

90 שִׁיחָה מְמַיֵּנִי הָעֲבוּדָה — הִרִי זֶה חֵיב כְּרִת, בְּתַנְאֵי שֶׁיַּעֲבֹד

1 תִּפְנֻה אֶל-הָאֱלִילִים'. מֵאֵי תִלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה)

2 אֶמְרֵ רַבִּי יוֹחָנָן: 'אֶל-תִּפְנֻהוּ אֶל' — מִדַּעַתְכֶּם" (הבליים אשר

3 אתם בודים) וַיִּכְבֶּר נִכְפָּל הֵלֵאוֹ בְּעֲנִין זֶה עֲצָמוֹ, כְּלוֹמֵר

4 בְּאִסוּר הַמַּחֲשָׁבָה עַל עֲבוּדָה זָרָה וְהוּא אֶמְרוֹ: "הַשְׂמִירוֹ

5 לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶּם וְסִרְתֶּם וְעִבְדֶּתֶם" (דברים יא, טז),

6 כְּלוֹמֵר: אִם תוֹעִה לְבָךְ לַחֲשֹׁב בָּהּ, זֶה יִגְרַם לָךְ לִסּוּר מִן

7 הַדָּרָךְ הַיִּשְׁרָה וְיִהְיֶה עֵסֶק בַּעֲבוּדָתָהּ. וְאֶמְרֵ עוֹד בְּעֲנִין זֶה

8 עֲצָמוֹ: "וּפֶן-תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְׂמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-

9 הָרִם וְגו'" (שם ד, טז), כִּי לֹא הַזְּהִיר לְכָל יָרִים אָדָם

10 אֶת-רֵאשׁוֹ לְרֹאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֶלֶּא הַזְּהִיר מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּעֵין

11 הַלֵּב בְּמַה-שֶּׁמִּיחֲסִים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אֶמְרוֹ: "וּפֶן-

12 תִּרְדַּשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת

13 אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-בֵּן גִּם-אֲנִי" (שם יב, ל) — שֶׁהַזְּהִיר

14 מִלְּשָׂאוֹל עַל אֵיכוֹת עֲבוּדָתָהּ אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא יַעֲבֹדָהּ, לְפִי

15 שֶׁכָּל-זֶה גּוֹרֵם לְטַעוֹת אַחֲרֶיהָ. וְדַע שֶׁהַעוֹבֵד עַל עֲנִין זֶה —

16 חֵיב מִלְּקוֹת. וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָר זֶה כְּסוּף פָּרָק א' מַצְרוּבִין (זי),

17 כְּשֶׁאֶמְרוֹ: "לֹקִין עַל עֲרוּבֵי תַחֲמוּמֵין דְּכַר תוֹרָה" וְהִבְיֹאוּ

18 רֵאזָה מֶאֱמָרוֹ: "אֶל-יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טז, כט);

19 וְהִקְשׁוּ וְאֶמְרוֹ: הֵיאֵף יִלְקָה עַל לֹאוֹ שֶׁבֹא בְּלִשׁוֹן "אֵל" וְלֹא

20 בֹּא בְּלִשׁוֹן לֹא? וְהַיִּיבוּ בְּדָרָךְ קִשְׁיָא וְאֶמְרוֹ: אִם כָּל-מָה

21 שֶׁבֹּא בְּלִשׁוֹן 'אֵל' אֵין לֹקִין עָלָיו, אֶלֶּא מַעֲתָה "אֵל תִּפְנֻה

22 אֶל-הָאֱלִילִים" הִכִּי נִמִּי (האמנם כר) דְּלֹא לֹאקִי? ! הִרִי

23 מְשַׁמֵּעַ מִכָּאן שֶׁעֲנִין זֶה לֹקִין עָלָיו.

24 הַמַּצְוָה הַמ"ז — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהַזְּהִירוֹ מִלְּהִיּוֹת חִפְשִׁיִּים

25 בְּמַחֲשַׁבּוֹתֵינוּ, עַד שֶׁנֶּאֱמַר יְדַעַת הַמַּנְגִּידוֹת לְדַעוֹת שֶׁהִבְיֹאָה

26 הַתּוֹרָה, אֶלֶּא נִגְבִּיל אֶת-מַחֲשַׁבְתָּנוּ וְנַעֲשֶׂה לָהּ סִיג

27 שֶׁתַּעֲמֹד אֲצֵלוֹ — וְהֵן מַצְוֵת הַתּוֹרָה וְאֲזַהֲרוּתֶיהָ. וְהוּא

28 אֶמְרוֹ יַתְעַלָּה: "וְלֹא-תַחֲוִירוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"

29 (במדבר טו, לט). וְלִשׁוֹן סְפָרִי: "וְלֹא תַחֲוִירוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם"

30 — זֶה מִינּוֹת כְּעִנֵּין שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִוָּצֵא אֲנִי מִרַ מִקְרָת" וְגו'.

31 (קהלת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זֶה זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר:

32 "וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן אֶל-אֲבִיו" וְגו' (שופטים יד, ג). הַכּוֹנֵה

33 בְּאֶמְרָם זֶה זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת וְהַתַּאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת

34 וְהַעֲסָקַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּהֵן תְּמִיד.

35 הַמַּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שְׁשִׁים — הָאֲזַהֲרָה שֶׁהַזְּהִירוֹ

36 מִלְּקוֹב (לְקַלֵּל) אֶת-הַשֵּׁם הַגָּדוֹל — יַתְעַלָּה עַל מָה

37 שֶׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעִילָא לְעִילָא — וְזֶהוּ הָעֲנִין שֶׁמְכַנִּים

38 אוֹתוֹ (בלשון סגִי-נְהוּר) "כְּרִפַּת הַשֵּׁם". וְעַנְשׁ הַעוֹבֵד עַל לֹאוֹ

39 זֶה הוּא מִפְּרֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקֵל, הוּא אֶמְרוֹ

40 יַתְעַלָּה: "וְנִקְבַּ שְׁמֵה' מוֹת יוֹמָת רָגוּם וְיִגְמוּ-בּוֹ כָּל-

41 הָעֵדָה" (ויקרא כד, טז). אֲבָל הָאֲזַהֲרָה, לֹא בָּאָה בְּכַתּוּב

42 אֲזַהֲרָה מִיָּחֵדָת עַל חֻטָּא זֶה לְבִדּוֹ, אֶלֶּא בָּאָה אֲזַהֲרָה

43 הַכּוֹלֵלֶת עֲנִין זֶה וְזוֹלָתוֹ, וְהוּא אֶמְרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל"

44 (שמות כב, כז). וְלִשׁוֹן הַמִּקְלָתָא (פרשת משפטים שם): "לְפִי

45 שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְנִקְבַּ שְׁמֵה' מוֹת יוֹמָת' עֲנִשׁ שְׂמַעְנֻהוּ,

מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
 יקריב קרבן. ולשון הכתוב: "זוכם לאלהים יחרם". וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ט).

המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 פסילים אשר יעבדו. ואין הבדל בין שיעשם בידו או
 יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-
 תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו
 זה — חייב מלקות, כלומר: על עשיית עבודה זרה או
 בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא
 עבדה.

המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה
 המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה:
 "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון
 ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא
 תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה
 לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר
 על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר
 במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה
 והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו
 שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר
 נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שלקניה במסכת עבודה
 זרה (מג).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 צרות האדם מן-המפכות, האבנים, העצים ודומיהם,
 אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק
 מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-
 שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים
 שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון
 אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו
 כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות
 כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על
 דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" —
 שלא תאמר: הריני עושה לנוי בדרך שאחרים עושים
 במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו
 זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו
 צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואין יהא אפן הפתוח, וזולת
 זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז) שלא
 זה, כלומר, זה שנקאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל
 גם ענגנים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשטיה
 דקרא מדבר במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
 זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לקה,
 כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובר, ולא עשה

1 כדרכה, כלומר: בדרך שדרכה להעבד בו, כגון פוער
 2 לפוער וזורק אבן למרקולים, ומעביר שער לכוּש. וכן מי
 3 שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה — הרי
 4 זה חייב כרת, אף-על-פי שאין דרך עבודתו בכה, כגון אם
 5 הקריב לפוער או השתתה למרקולים — וזהו 'שלא
 6 כדרכה'. והכרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך' כמו
 7 שאבאר (במצוות לא-תעשה ז — סוף שיעור יד).

המצוה החמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשתתות
 9 לעבודה זרה. וברור, שמה-שאנו אומרים, עבודה זרה, —
 10 הפונה בו: כל-מה שנתבאר זולת ה', והוא אמרו יתעלה:
 11 "לא-תשתתה להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
 12 אסור ההשתתה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
 13 אלא הזכיר (כדוגמה) דרך מדרכי העבודה, כלומר
 14 ההשתתה, וכן מזכירים מלהקריב לה ומלקשר; והעובר
 15 על אחת מאלו והשתתה או הקריב או נסף או הקטיר —
 16 חייב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, יט): "זוכם
 17 לאלהים יחרם" (שם) — ענש שמענו, אזהרה לא שמענו,
 18 תלמוד לומר: "לא-תשתתה להם ולא תעבדם". וזכיה
 19 בכלל היתה ויצאת ללמד: מה זכיה מיוחדת שפיוצא בה
 20 עובדין לשמים וזכיהין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
 21 דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף
 22 כל-שפיוצא בו עובדין לשם — חייב עליו, בין שהוא
 23 עובדו בין שאינו עובדו". וענין הדברים האלה, שארבעת
 24 מיני עבודה אלו, והם: ההשתתה, והזכיה, והקטור,
 25 והנסוף שבהם נתחייבו לעבד את ה' יתעלה — כלמי
 26 שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה, אפלו
 27 אותו הנעבד אין דרכו לעבד באחת מאלו. וזהו שקוראים
 28 לה: "שלא כדרכה", כלומר: אף-על-פי שעבד אותה שלא
 29 כדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם
 30 הוא מזיד, והוא בכרת אם לא נודע (לביט דין) עליו, או לא
 31 נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף
 32 אם הוא שוגג, יקריב קרבן מטאת קבועה. וכן אם קבל
 33 עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר שקבלו עליו
 34 — הרי זה חייב (סקילה). וכבר נכפל הלאו בענין זה,
 35 כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו
 36 שלא כדרכה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו עוד את
 37 זבחייהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין
 38 שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו). נתבאר, שלא
 39 זה הוא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרכה
 40 בשחיטה. אמרו: מנין לזוכם בהמה למרקולים שהוא
 41 חייב? שנקאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחייהם לשעירים". אם
 42 אינו ענין (אין המקרא משמש) לכדרכה, דכתיב (כי כבר ישנו
 43 על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
 44 (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תגהו ענין
 45 (השתמש בו) לשלא כדרכה. אם כן, העובר על זה אם הוא

43 (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בְּיַד הַמוֹסֵת
44 לְהַגּוֹ. וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶקֶד ז' מִסְנֵהֶדְרִין
45 (סו).

46 הַמִּצְוָה הִי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּאָהֵב
47 אֶת-הַמִּסִּית, וְשֵׁלָא יֵאָכֵה לְדִבְרֵיו, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
48 "לֹא תֵאָכֵה לוֹ" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
49 "מִכָּלִל שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאִתְּחַבֵּת לְרַעַף כְּמוֹד" (ויקרא יט, יח)
50 יְכוּל אֶתְה אֹהֵב לָזֶה? תִּלְמוּד לומר: "לֹא-תֵאָכֵה לוֹ".

51 הַמִּצְוָה הִי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת שֵׁלָא יִקַּל
52 בְּנִטְיָה (בשנאה) לַמִּסִּית, אֲלֵא חֵיב לְנוֹטֵר לוֹ בְּהֶכְרֵחַ;
53 וּכְשֶׁאִינוּ נוֹטֵר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא
54 אָמְרוּ: "וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹי" (דברים יג, ט), וְכֵא הַפְּרוּשׁ
55 (המשך דברי הספרי שם): מִכָּלִל שֶׁנֶּאֱמָר: "עוֹבֵר תַּעֲזוֹב עִמוֹ"
56 (שמות כג, ה) יְכוּל אֶתְה עוֹזֵב (עוזר ומסייע) לָזֶה? תִּלְמוּד
57 לומר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹי".

58 הַמִּצְוָה הִי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּהַצִּיל
59 אֶת-הַמִּסִּית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצֵּב שֵׁל אֲבוֹד וּכְלִיָּה, וְהוּא
60 אָמְרוּ: "וְלֹא-תַחֲסֵס עֵינֶיךָ עָלָיו" (דברים יג, ט). וְכֵא הַפְּרוּשׁ
61 (המשך הספרי שם): מִכָּלִל שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תַעֲמֹד עַל-דָּם
62 רֵעֶךָ" (ויקרא יט, טז) יְכוּל אִי אֶתְה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֵׁל זֶה
63 (המסית)? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא-תַחֲסֵס עֵינֶיךָ".

64 הַמִּצְוָה הַעֲשִׂיָּיִם — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּלַמֵּד
65 זְכוֹת עַל הַמִּסִּית: וְאִפְלוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוֹת — אֲסוּר לוֹ
66 לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-
67 תַחֲמַל" (דברים שם). וְכֵא הַפְּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחֲמַל,
68 לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

69 הַמִּצְוָה הַכ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַמוֹסֵת מִלְּשַׁתֵּק
70 מְלוּמֵר חוֹבָה הַיְדוּעָה לוֹ עַל הַמִּסִּית מִמָּה שֶׁמִּבְּיֵא (לפסוק
71 דין לחובתו עד) לִידֵי קִיּוֹם הַעֲנֵשׁ עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ
72 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-תַחֲמוֹל עָלָיו" (שם). וְכֵא הַפְּרוּשׁ (ספרי,
73 שם): וְלֹא תַחֲמוֹל — לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

74 הַמִּצְוָה הַכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר אָדָם מִלְּהַתְּנֵב
75 בְּשִׁמָּה (של עבודה זרה), וְהוּא, שִׁיאֵמַר שֶׁה' צִוָּהוּ לְעִבְדָּהּ
76 אוֹ שֶׁהִיא עֲצָמָה צִוָּתָה עַל עֲבוֹדָתָהּ וְהַבְּטִיחָה גְּמוּל וְעֲנֵשׁ,
77 כְּמוֹ שֶׁמְדַמִּים נְבִיאֵי הַבַּעַל וְנִבְיֵאֵי הָאִשְׁרָה. וְלֹא כֵּא
78 בְּתוֹב לֹא מִפְּרֵשׁ מִיָּחָד בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוּמַר: אֲזַהְרַת
79 מִתְּנַבֵּא בְּשִׁמָּה; אֲכַל נִתְבָּאֲר בְּתוֹב הַעֲנֵשׁ, שֶׁכֵּן נִדוֹן
80 הַמִּתְּנַבֵּא בְּשִׁמָּה בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאִשְׁר יִדְבֹר בְּשֵׁם
81 אֱלֹהִים אַחֲרֵים וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא" (שם יח, כ). וּמִיתָה זוּ
82 בְּחִנּוּק, כִּפִּי הַכָּלִל שֶׁאֲצַלְנוּ שְׁמִיתָה הַאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סֵתָם
83 — חִנּוּק. וּכְבֹר יוֹדֵעַ לָךְ הַיְסוּד שֶׁבִּאֲרִיתִי לָךְ בְּכָלִל י"ד מִן
84 הַכָּלִלִּים שֶׁקִּדְמוֹ לְמֵאֲמָר זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: לֹא עֲנֵשׁ הַתְּבוֹב
85 אֲלֵא-אִם-כֵּן הִזְהִיר; וְהִנֵּה אֲזַהְרַתוֹ מִמָּה-שֶׁנֶּאֱמָר: "וְיִשֵּׁם

1 שוֹם מַעֲשֶׂה מִן-הַמַּעֲשִׂים זוֹלַת הַקְּרִיָּאָה אֱלִיָּה. וְזֶה אִם
2 קָרָא רַבִּים (רוב העיר), נִקְרָא: מִדִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
3 "יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי-כְלִיעַל מִקֶּרְבֶּךָ וַיְדַיְחוּ אֶת-יִשְׁבִּי עֵינֶם
4 לְאִמֵּר" (דברים יג, יד); וְאִם קָרָא לְאֶחָד (ליחידים) מִבְּנֵי אָדָם
5 — הָרִי זֶה נִקְרָא: מִסִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי יִסִּיתְךָ
6 אַחִיד בֶּן-אִמֶּךָ וְגו'" (שם, ז), וְדִבְרָנוּ בְּמִצְוָה זוּ הוּא בְּמִדִּית
7 בְּלִבֵּד, וְהַאֲזַהְרָה שֶׁבָּאָה עַל זֶה הִיא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא
8 יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ" (שמות כג, יג). וּבִגְמָרָא סְנֵהֶדְרִין (סג):
9 אָמְרוּ: "וְלֹא יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ" — אֲזַהְרָה לַמִּסִּית, מִסִּית
10 בְּהִרְיָא כְּתִיב בֵּה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וְכָל-יִשְׂרָאֵל
11 יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא-יִוָּסְפוּ לַעֲשׂוֹת" (דברים יג, יב)?! אֲלֵא
12 אֲזַהְרָה לַמִּדִּית. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִכְלָתָא דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: "לֹא
13 יִשְׁמַע עַל-פִּיךָ" — אֲזַהְרָה לַמִּדִּית. הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה —
14 חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן סְנֵהֶדְרִין (סו): מִדִּיתִי עִיר הַנְּדִחַת —
15 בְּסִקִּילָה. וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶקֶד ז' מִסְנֵהֶדְרִין
16 (קיא).

17 הַמִּצְוָה הַקפ"ו — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּינוּ לְהַרְג אֲנָשִׁי עִיר
18 הַנְּדִחַת כָּלִם וְלִשְׁרוֹף אֶת-הָעִיר עַל כָּל-מַה-שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְזֶהוּ
19 דִּין עִיר הַנְּדִחַת. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁרְפָתָּ בָּאֵשׁ
20 אֶת-הָעִיר וְאֶת-כָּל-שִׁלְלָהּ" (שם יז). וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
21 מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת סְנֵהֶדְרִין (קיא).

22 הַמִּצְוָה הַכ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּבַנּוֹת עִיר
23 הַנְּדִחַת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהִיתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה
24 עוֹד" (שם) וְכָל-הַבּוֹנֵה מִמֶּנָּה אֵיזָה דְּבִר חֵיב מְלָקוּת,
25 כְּלוּמַר: שִׁיִּישֵׁב אוֹתָהּ עִיר כְּמוֹ שֶׁהִיתָה. וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
26 מִצְוָה זוּ בְּפֶקֶד ז' מִסְנֵהֶדְרִין.

27 הַמִּצְוָה הַכ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ
28 וּמִלְּהַנּוֹת בְּאֵיזָה דְּבִר מִנְכָּסֵי עִיר הַנְּדִחַת, וְהוּא אָמְרוּ
29 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-יִדְבֹק בִּידֶךָ מֵאוּמָה מִן-הַחֲרָם" (שם יח),
30 וְהַלּוּמָה מִמֶּנָּה כָּל-שֶׁהוּא — חֵיב מְלָקוּת. וּכְבֹר נִתְבָּאֲרוּ
31 דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶקֶד ז' מִסְנֵהֶדְרִין (קיא).

יום רביעי ב' סיון ה'תשפ"ב

32 **מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.**
33 **כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.**

34 הַמִּצְוָה הַט"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרנוּ מִלְּהַסִּית, הִינּוּ
35 שִׁיִּקְרָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְעִבּוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא:
36 מִסִּית, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ לְעִיל (מצות לא תעשה טו). וְלִשׁוֹן
37 אֲזַהְרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּמִסִּית: "וְלֹא-יִוָּסְפוּ
38 לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי הָרַע הַזֶּה בְּקֶרְבֶּךָ" (דברים יג, יב); הַעוֹבֵר
39 עַל זֶה, וְהוּא הַמְּפָתָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חֵיב סְקִילָה, כְּמוֹ
40 שֶׁאֲמַר הַתְּבוֹב: "כִּי הָרַג תִּהְרַגְנוּ" (שם י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר
41 הַמִּסִּית רָצָה שִׁיּוֹסֵת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאוּי שִׁיִּהְרַגְנוּ, כְּמוֹ
42 שֶׁבִּאֲר יִתְעַלֶּה וְאָמַר: "נִדְּךָ תִּהְיֶה-כּוֹ בְּרָאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ"

בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו — שלא
יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלוגית".
והעובר על לא זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר
מפלגה הנכבדים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלחמך
עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
הכבוד וההאכה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
בשמה והמקנים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
מסימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו
(מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו:
"אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא
(פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
משחיו". והעובר על לא זה במזיד — נסקל; ואם לא
נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת
קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיבקש עצם
עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר
דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב
המתעלף והבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין
סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר
מאליו". וכא הלא על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו
אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה
לא שבכללות — לפי שכבר חלקם כשהזכיר את הענש
ואמר: אוב או ידעוני, וחיוב בכל-אחד מהם סקילה וקרת
למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כיהיה בהם
אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים
שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה כיהיה בהם אוב
או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד
לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידענים" (שם יט, לא);
וגם העובר על לא זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלקטור
מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומנעך
לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד),
שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומוסרו
בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות

אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן-
הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין
לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
ומזה יבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
אלא כשנשמעהו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענתו —
נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,
והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמר ה',
או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
(ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
לא זה חייב חנק; וכשמו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין
פט): "והנביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
שלא שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
ובכללן נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא
מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא
בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון שנתבאר לנו
שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב).
ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך
מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר
היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו
שנבאר לנו באמרו (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע
לגוי ביראתו. והוא אמרו יתעלה: "ושם אלהים אחרים
לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו,
ושם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור

42 "אָבד תִּאבְדּוּן אֶת-כָּל-הַמִּקְמוֹת" (שם יב, ב). וְעוֹד אָמַר: 43 "כִּי אִם-כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבַּחַתֵּיהֶם תִּתְּצוּ וְגו'" (שם ז, ה), 44 וְאָמַר עוֹד: "וְנִתְּצֹתֶם אֶת-מִזְבַּחַתֶּם" (שם יב, ג). וּבִדְרָךְ 45 אֲנִי שֶׁנִּזְכָּרָה בְּמִקְרָא סְנֵהֲדָרִין (צ). מִצְוֹת עֲשֵׂה דַעְבוּדָה 46 וְזָרָה, אָמְרוּ בְּתִמְיָהָ: "בַּעֲבוּדָה וְזָרָה מֵאִי (איזו) מִצְוֹת 47 עֲשֵׂה אָכָּא (ישנה)?! תִּרְגְּמָה (פירשה) רַב חֲסִידָא: 48 'וְנִתְּצֹתֶם'". וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "מִנֵּין אִתָּה 49 אוֹמֵר שֶׁאִם קִצְצִין אֲשֶׁרָה וְהַחֲלִיפָה אֶפְלוּ עֲשֵׂר פְּעָמִים 50 שְׂחִיב לְקַצֵּצָה? תִּלְמוּד לומֵר: 'אָבד תִּאבְדּוּן'". וְשֵׁם 51 אָמְרוּ: "וְאִבְדֹתֶם אֶת-שְׁמֵם מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא (שם) 52 בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל אִתָּה מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְאִין אִתָּה 53 מִצְוָה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לְאַרְצֵי".

54 הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שְׁלֹא לְהוֹסִיף 55 כְּלוּם מִשְׁל עֲבוּדָה וְזָרָה עַל מִמּוֹנָהּ אֲלֹא נִתְרַחַק מִמֶּנָּה 56 וּמִבְּתִיָּהּ וּמִכָּל-הַמִּתְנַחֵס אֲלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלֹא 57 תִּבְיָא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ" (שם ז, כו). וְהַתְּהַנָּה מֵאִיזָה דְּכָר 58 מִמֶּנָּה — לֹאֲכָה. וּבִסְוֹף מִכּוֹת (כד). בְּאַרְזֵי, שֶׁהַמִּשְׁל 59 בַּעֲצֵי אֲשֶׁרָה — לֹאֲכָה שְׂתִיבִים: אַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא-תִבְיָא 60 תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בִּיָּדְךָ 61 מְאוּמָּה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד – שיעור 62 יג); וְהִבֵּן זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' 63 מִעֲבוּדָה וְזָרָה.

64 הַמִּצְוָה הַכ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִנּוֹת 65 בַּתְּכַשִּׁיטִים שֶׁקִּשְׁטוּ בָּהֶם עֲבוּדָה וְזָרָה, וְהוּא אָמְרוּ 66 יִתְעַלָּה: "לֹא-תִחַמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֶיהֶם" (שם ז, כה). 67 וּבִסְפָּרָא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בְּאַרְזֵי, שֶׁצִּפְּנֵי נֶעְבְּדוּ 68 אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת-זֶה לְאָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִחַמַד 69 כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב מִלְּקוּת. 70 וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' מִעֲבוּדָה וְזָרָה (מה).

71 הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכָרוֹת בְּרִית 72 עִם הַכּוֹפְרִים וְלִהְיוֹתָם שְׂקִיטִים בְּכַפִּירָתָם, כְּלוֹמֵר שֶׁבָּעָה 73 עֲמִמִּין. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִכְרוֹת לָהֶם בְּרִית" (שם 74 ז, ב). וּכְבָר בְּאַרְזֵי בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, בְּמִצְוָה קִפּוֹ, שֶׁמִּלְחָמָה 75 שֶׁבָּעָה עֲמִמִּין וְכָל מַה-שֶּׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, רְאוּי לְמִנּוֹתוֹ, וְאִין 76 דִּינוּ בְּמִצְוֹת שֶׁאֵינָן נִזְהָגוֹת לְדוֹרוֹת.

77 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה חֲמִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ 78 מִלְּחָמוֹל (לרחם) עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָרָה וּמִלְּשַׁבֵּחַ שׁוֹם 79 דְּכָר מִכָּל מַה שֶׁמִּיָּחֵד לָהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלֹא 80 תִּחְנֹם" (שם ז, ב), וְכָא בְּקִבְלָה (ויקבלו חז"ל בעבודה זרה 81 כ.). "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וְאֶפְלוּ אֲדָם מִעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָרָה 82 שֶׁצּוֹרְתוֹ נָאָה — אֲסוּר לָנוּ לומר: זֶה נָאָה בְּצוֹרְתוֹ אוֹ זֶה 83 יָפָה פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקְרָא דִּילָן (שלנו). וּבִמִּקְרָא 84 עֲבוּדָה וְזָרָה יְרוּשָׁלַּיִם (פרק א הלכה ט) אָמְרוּ: לֹא תִתֵּן 85 לָהֶם חֵן — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה.

1 עבודה זרה), וּמַעֲבִירוּ (האב) עַל אוֹתָהּ הָאֵשׁ (על גבה) מִצָּד 2 לְצָד (ולא בתוכה ממש), וּכְבָר נִכְפַּל הֲלֹא עַל מַעֲשֵׂה זֶה 3 וְאָמַר: "לֹא-יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבִתּוֹ בְּאֵשׁ" (דברים יח, 4 י). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חִיב סְקִילָה, וְכָרַת אִם 5 לֹא נִסְקַל; וּבִשְׁוֹגָג — חִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ 6 דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵהֲדָרִין.

יום חמישי ג' סיון ה'תשפ"ב

7 מצות לא תעשה יא. יב. יג.

8 מצות עשה קפה.

9 מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

10 נא. ל. לג. לא. לב.

11 הַמִּצְוָה הִי"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֲשׂוֹת מִצְבָּה 12 (מִבְּנָה) שִׁיתְקַבְּצוּ אֲלֶיהָ וּכְבִּדּוּהָ, אֶפְלוּ נַעֲשִׂית לְעַבּוֹד 13 עֲלֶיהָ אֶת ה', כְּלִי-זָהָב כְּדִי שְׁלֹא נִתְדַמָּה בַּעֲבוּדָתוֹ יִתְעַלָּה 14 לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה וְזָרָה, לְפִי שֶׁכָּף הָיוּ עוֹשִׂים: בּוֹנִים מִצְבּוֹת 15 וְשִׂמִּים אֶת הַנֶּעֱבָדִים עֲלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה בְּאֲזַהְרָה 16 עַל כֵּן: "וְלֹא-תִקֵּים לָךְ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ" 17 (דברים טז, כב); וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב מִלְּקוּת.

18 הַמִּצְוָה הִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֲשׂוֹת אֲבָנִים 19 מוֹכְנוֹת לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ, אֶפְלוּ אוֹתָהּ הִשְׁתַּחֲוִיָּה הִיא 20 לָהּ יִתְעַלָּה. וְגַם זֹאת כְּדִי שְׁלֹא לְהִתְדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי 21 פְּסִילִים, לְפִי שֶׁכָּף הָיוּ עוֹשִׂים אֲבָנִים מִצִּירוֹת מַעֲשֵׂה אֶמֶן 22 לְפָנֵי הַפְּסִילִים, וְעֲלִיָּהֶן הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִּים לְאוֹתוֹ הַפְּסִל. אָמַר 23 יִתְעַלָּה: "וְאָבָן מִשְׁכִּית (מציירת) לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם 24 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ" (ויקרא כו, א), וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — 25 חִיב מִלְּקוּת. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בהר): "לֹא תִתְּנוּ 26 בְּאַרְצְכֶם — בְּאַרְצְכֶם אִין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִּים עַל הָאֲבָנִים, 27 אָבָל מִשְׁתַּחֲוִּים אַתֶּם עַל הָאֲבָנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ". וּכְבָר 28 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה (כב).

29 הַמִּצְוָה הִי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּנִטּוֹעַ אֵילָנוֹת 30 בְּמִקְדָּשׁ אוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ לְנוֹי לוֹ וְלִיוֹפִי, אֶפְלוּ נִתְפַּנֵּן בְּכָף 31 לְעַבּוּדַת ה', כִּינֵן שֶׁכָּף הָיוּ מְכַבְּדִים גַּם לְעַבּוּדָה וְזָרָה שֶׁהָיוּ 32 נוֹטְעִים לָהּ עֲצִים נְאִים, יָפִים לְמִרְאֶה, בְּבִתִּי עֲבוּדָתָם. אָמַר 33 יִתְעַלָּה: "לֹא-תִשַּׁע לָךְ אֲשֶׁרָה כְּלִעִין אֶצֶל מִזְבַּח ה' 34 אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, כא), הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב 35 מִלְּקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקְרָא תְּמִיד (כח); 36 וְשֵׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהִנְטִיעָה בְּכָל-הַמִּקְדָּשׁ אֲסוּרָה.

37 הַמִּצְוָה הַקפ"ה — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַוְּנוּ לְהַשְׁמִיד כָּל- 38 עֲבוּדָה וְזָרָה וּבְתִיָּה בְּכָל-מִינֵי הַשְׁמָדָה וְהַשְׁתַּחֲתָה: לְשַׁבֵּר, 39 לְשֻׁרְף, לְהָרוֹס וּלְכָרוֹת — כָּל-מִין בְּמַה-שֶּׁרְאוּי לוֹ, 40 כְּלוֹמֵר: בְּמַה שִּׁיְהִיָּה יוֹתֵר גָּמוּר וּמַהִיר בְּהַשְׁמָדָתוֹ. לְפִי 41 שֶׁהַכִּנָּה הִיא שְׁלֹא נִשְׁאִיר לָהּ זָכָר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה:

אֲצִלִּים בְּמַעֲשֵׂי; או: הַדָּבָר הָרָאוּשׁוֹן שֶׁרְאִיתִי הַיּוֹם הוּא
דָּבָר פְּלוֹנִי, וְדֹאֵי אֲרֻיִם הַיּוֹם דָּבָר. וְאַפֵּן זֶה נִפְוֶץ מֵאֵד
אֲצִל הַמוֹנֵי הָעַמִּים הַסְּכָלִים. וְכָל-הָעוֹשָׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי
הַנַּחֲשׁ — לוֹקָה, לְפִי שֶׁאִמְרֵי יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'"
מֵעוֹנֵן וּמִנַּחֲשׁ" (דברים יח. י). וְכִבֵּר כִּפְלָ צוּוֹי זֶה וְאָמַר:
"לֹא תִנַּחֲשׁוּ" (ויקרא יט. כו). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (דברים יח):
"מִנַּחֲשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נִפְלָה פִּתִּי מִפִּי, נִפְלָה מִקְלִי
מִיָּדִי, עֲבַר נַחֲשׁ מִימִינִי וְשׁוּעַל מִשְּׁמָאלִי". וּבִסְפָּרָא
(ויקרא יט, כו): "לֹא תִנַּחֲשׁוּ — כְּגוֹן אֱלוֹ הַמִּנַּחֲשִׁים
בַּחֲלָדָה וּבַעוֹפּוֹת וּבַכּוֹכָבִים וְכָל כִּיּוֹצֵא בָהֶם". וְכִבֵּר
נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִשְּׁבַת (סו:) וּבַתּוֹסֶפֶת
שְׁבַת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"א — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַטוֹם,
כְּלוּמֹר: לַעֲזוֹר אֶת-כַּחַת הַהִשְׁעָה (לעתיד) בְּאֶחָד מִמִּינֵי
הָעוֹרוֹת. לְפִי שֶׁכָּל-בְּעָלֵי הַכַּחֲוֹת הַמַּגִּידִים מֵהַשִּׁיָּהָה
קִדְּם הָיוּתוּ — לֹא יִתְּנֵן לָהֶם דָּבָר זֶה אֲלֵא מִפְּנֵי שִׁכַּחַת
הַהִשְׁעָה שֶׁלָּהֶם חֹזֶק וְיֹאֲרַע עַל-פִּירֵיב כְּפִי הָאֵמֶת
וְהַנִּכּוֹן; לְפִיכֶךָ מְרַגִּישִׁים מֵהַשִּׁיָּהָה, וְיֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה
עַל זֶה כְּמוֹ שֵׁשׁ לְכָל-בְּנֵי-אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל-כַּחַת
מַכַּחֲוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְהַכִּרְחִי הוּא לְבַעֲלֵי הַכַּחֲוֹת הַהִשְׁעָרִיתִים
הָאֱלוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מַעֲשֶׂה כְּדִי לַעֲזוֹר בּוֹ אֶת-כַּחֲוֹת וְלַעֲזוֹר
אֶת-פְּעֻלָּתוֹ (של כח ההשערה). יֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמִּכָּה בְּמִטָּה
עַל הָאָרֶץ הַכָּאוֹת תְּכּוּפּוֹת וְצוּעֵק צַעֲקוֹת מִשְׁנֹת וּמִפִּנָּה
מִחֲשִׁבָתוֹ וְעוֹשָׂה כֶּךָ זְמַן מִמֶּשֶׁךְ עַד שֶׁיֵּאָרַע לוֹ מַעֲיֵן מִצַּב
הַתְּעַלְפוֹת וְיִגִּיד מֵהַשִּׁיָּהָה — וְכִבֵּר רְאִיתִי זֹאת פַּעַם
בְּמַעֲרַב הַפְּנִימִי. וְיֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁיּוֹרֵק אֲבָנִים קִטְנוֹת
בִּירִיעַת עוֹר וּמַאֲרִיף לַהֲבִיט בָּהֶן וְאַחֲרֵי-כֶּךָ יִגִּיד, וְזֶה
מִפְּרָסֶם בְּכָל-מְקוֹם שֶׁעֲבָרְתִּי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי שֶׁיּוֹרֵק חֲגוּרֹת
עוֹר אֲרָכָה עַל הָאָרֶץ וּמִסְתַּכֵּל בָּהּ וּמַגִּיד. הַכְּנָה בְּכָל-אֱלוֹ
לַעֲזוֹר אֶת-הַכַּחַת שֵׁשׁ בּוֹ, לֹא שְׂאוֹתוֹ דָּבָר בְּעֶצְמוֹ פּוֹעֵל
מִשְׁהוֹ אוֹ מוֹרָה עַל מִשְׁהוֹ. וְזוֹהִי טְעוֹת הַהִמּוֹן: כִּי בְּאֶשֶׁר
מִתְאַמְתּוֹת מִקְצַת אוֹתָן הַהִגְדּוֹת, חוֹשְׁבִים שֶׁפְּעֻלּוֹת אֱלוֹ
מוֹרֹת עַל מֵהַשִּׁיָּהָה. וְנִמְשָׁךְ (נִשְׁתַּרֵּשׁ מִתּוֹךְ הָרֵגֶל) הַדָּבָר
אֲצִלֶּם בְּטָעוֹת זוֹ עַד שֶׁחֲשִׁבּוּ שֶׁמִּקְצַת אוֹתָן הַפְּעֻלּוֹת הֵן
הַגּוֹרֵם שִׁיָּהָה מֵהַשִּׁיָּהָה, כְּמוֹ שֶׁמִּדְּמִים בְּעָלֵי מִשְׁפָּטִי
הַכּוֹכָבִים. לְפִי שֶׁמִּשְׁפָּטִי הַכּוֹכָבִים אֵינֶם אֲלֵא מִן-הַסּוּג
הַזֶּה, כְּלוּמֹר: שֶׁהֵם מִיֵּן מִמִּינֵי (חוֹשׁ מַחוּשִׁי) עוֹרֻרוֹת-הַכַּחַת
(בנפש); לְכֵן אֵין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁוִים בְּאֵמֶת הַגָּדֵת
הַעֲתִידוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם שְׁוִים בִּידִיעַת הַמִּשְׁפָּטִים
(חֻכְמַת הַכּוֹכָבִים). וְהָעוֹשָׂה אֵיזָה מַעֲשֶׂה שִׁיָּהָה מִהַמַּעֲשִׂים
הָאֵלֶּה וְזוּלָתָם, מִכְּלֶמְהָ שְׁנוּהָג בְּדָרְךָ זוֹ — נִקְרָא:
קוֹסֶם, אָמַר ה' יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כֶּךָ [וְגו']" לְקֶסֶם
קֶסָמִים" (דברים יח. י). וְלִשׁוֹן סִפְרִי (שם): אֵיזָהוּ קוֹסֶם?
זֶה הָאוֹחֹז בְּמִקְלּוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֵלֶּךָ, אוֹ לֹא אֵלֶּךָ. וְעַל סוּג
זֶה שֶׁל עוֹרֻרוֹת הַמִּפְרָסֶם בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן אָמַר הַנְּבִיא: "עַמִּי

הַמַּצְוָה הַנ"א — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יְדוּרוּ
עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצָנוּ כְּדִי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירְתָּם, וְהוּא
אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצָךָ פְּנִי-יִחְסִיאוּ אוֹתָךְ לִי"
(שמות כג, לג). וְאַפְלוּ רָצָה הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אֵין
זֶה מִתֵּר לָנוּ, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלֵינוּ שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה,
וְאֵז הָאֵל מִתֵּר לוֹ לְדוֹר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תוֹשֵׁב. הַכְּנָה
בְּזָה שֶׁהוּא "גֵּר" לַעֲנֵן שֶׁמִּתֵּר לוֹ לְדוֹר בְּאַרְץ בְּלִבְדוּ. וְכִבֵּר
אָמַר: (עבודה זרה סד.): "אֵיזָהוּ גֵּר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקָּבַל עָלָיו
שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה"; *; אֲכָל עוֹבֵד
עֲבוֹדָה זָרָה אֵל יְדוֹר וְאֵין מוֹכְרִין לוֹ קְרָקְעוֹת וְלֹא
מִשְׁפִּירִין. וּבִמְפָּרֵשׁ בָּא לָנוּ הַבְּאוּר (שם כ.). לֹא תִתֵּן לָהֶם
חֲנִיָּה בְּקָרְקַע. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּסִנְהֶדְרִין
וּבַעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמַּצְוָה הַמְּשַׁלְמָה שְׁלִשִּׁים — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
מִלְּלַכַת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהַתְנַהֵּג בְּמִנְהַגָם, וְאַפְלוּ
בְּמִלְבוּשֵׁם וּכְנוֹסִיָּהֶם בְּאוֹלְמִיָּהֶם, וְהוּא אָמַר: "וְלֹא תִלְכוּ
בְּחֻקֵּי הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנִיכֶם" (ויקרא כ, כג).
וְכִבֵּר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּאָמְרוֹ: "וּבִחְקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם)
יח, ג). וְכֵאן הַפְּרוּשׁ (ספרא פרשת אחרי-מוֹת): לֹא אֲמַרְתִּי
אֲלֵא בַּחֲקִים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלְאֲבוֹתֵיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא
(שם): "וּבִחְקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ — שֶׁלֹּא תִתְּלַכוּ בְּנִמּוּסוֹת
שֶׁלָּהֶם, בְּדְבָרִים הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרִשּׁוֹת (מְקוֹם
מִשְׁחָק לֹאדָם) וְקְרָקְסִיּוֹת (מְקוֹם מִשְׁחָק לַחֲיוֹת) וְהָאֲסִפְטִירִיּוֹת
(אוֹלְמוֹת לִשְׁחִיחוֹת וְהַטּוֹת בַּעֲנִינֵי דַת) אֵלֶּה הֵן מִינֵי מִסְּבוֹת
שֶׁהֵיוּ מִתְּפַנְסִים בָּהֶן לַעֲבוֹדַת הָאֱלִילִים; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר:
אֱלוֹ דְּרַבִּי הָאָמּוּרִי שֶׁמִּנּוּ חֲכָמִים; רַבִּי יְהוּדָה בֶּן-בְּתִירָא
אוֹמֵר: שֶׁלֹּא תִתְּחַר (יִגְלַח שְׁעוֹתָיו כַּחֲרָה — עוֹגָה) וְלֹא
תִּגְדֵּל צִיצִית (בְּלוּרִית בְּרָאשׁוֹ) וְשֶׁלֹּא תִסְפֹּר קוֹמִי" (גִּילּוּחַ
הַשַּׁעַר שֶׁכִּנְגַד פְּנִי). וְהָעוֹשָׂה דָּבָר מִכָּל-אֱלוֹ — חֵיב
מִלְּקוּת. וְנִכְפַּל הָלֹא בְּעֵנֵן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמַר:
"הַשְּׁמֵר לָךְ פְּנִי-תִנְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב, ל). וְלִשׁוֹן
סִפְרִי (שם): "הַשְּׁמֵר" — (בטוי של) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פְּנִי"
— (בטוי של) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "תִּנְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמֶא
תִּדְמָה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שֶׁלֹּא
תֵּאֱמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִין בְּאַרְגָּמָן (צַבַּע אֲדוּם) אֲנִי אֲצֵא
בְּאַרְגָּמָן; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצֵאִין בְּתוֹלָסִין, אֲנִי אֲצֵא
בְּתוֹלָסִין — וְזֶה ("תּוֹלָסִין") מִיֵּן מִמִּינֵי תִכְשִׁיטֵי הַצֶּבֶא.
וְיִדְעַע לָךְ לִשׁוֹן סִפְרִי הַנְּבִיאָה: "וְנִהְיָ בַּיּוֹם הַהוּא
וּפְקַדְתִּי (אֲעַנִּישׁ) עַל-הַשָּׂרִים וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ... וְעַל כָּל-
הַלְבָּשִׁים מִלְּבוּשׁ נְכָרִי" (צַפְנִיָּה א, ח). כָּל-זֶה לְשֵׁם הַתְּחַקָּה
מֵהֶם וְגוֹנִי לְכָל-מִנְהַגֵּיהֶם — אֲפְלוּ בְּמִלְבוּשׁ. וְכִבֵּר
נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ו' מִשְּׁבַת (סו:) וּבַתּוֹסֶפֶת
שְׁבַת (פרק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"ג — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּנַחֲשׁ (לַחֲמַר),
כְּגוֹן זֶה שְׂאוֹמְרִים הַהִמּוֹן: פִּיּוֹן שִׁתְּזִרְתִּי מִן-הַדָּרֶךְ לֹא

ומדִּיקִים לְכָךְ וְכָךְ, וּלְשׁוֹן סִפְרִי: "וְחֹבֶר חֶבֶר — אֶחָד
חֹבֶר (אוֹסֶף) אֶת־הַנֶּחֱשׁ וְאֶחָד חֹבֶר אֶת־הָעֶקְרֵב",
כְּלוּמֹר: הָאוֹמֵר צִלְיָהֶם דְּבָרִים (לחשים) כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּחוּ
לְפִי דְמִיוֹנִי. אוֹ שְׁאוּמְרָם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדִי לְהִשְׁקִיט
הַפָּאֵב; וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה. וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ גַם
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְׁבֶּת (סז).

הַמִּצְוָה ה'ל"ח — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְדְּרוֹשׁ יְדִיעָה
מִן־הַמֵּתִים — כְּפִי מֵה שְׁמַדְמִים (בדמיונם הכפרי) אוֹתָם
(הרשעים) שֶׁהֵם מֵתִים בְּאֶמֶת (שלהם ראוי באמת התואר
"מתים"), אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמְרַגִּישִׁים (שהרי
"רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שְׁמִי
שְׁעוֹשָׂה כֶּךָ וְלֹבֵשׁ כֶּךָ יְבוֹאֶהוּ הַמֵּת בִּשְׁנֵתוֹ וַיִּגִּיד לוֹ
מֵה־שִּׁישָׁאֵל עָלָיו. וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ
וְגו' וְדָרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִרִין (סח):
"דָּרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים — זֶה הַמְרַעִב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית
הַקְּבֻרֹת, כְּדִי שֶׁתִּשְׁרָה עָלָיו רוּחַ טָמְאָה"; וְהַעוֹבֵר עַל
לֹא זֶה — חֵיֵב מִלְּקוּת.

הַמִּצְוָה ה'ל"ו — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְשָׁאוֹל
(להתייעץ) בַּעַל אוֹב וּמִלְבָּקֵשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמַר:
יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו' וְשָׁאֵל אוֹב" (שם). וְהַעוֹבֵר
עַל לֹא זֶה, כְּלוּמֹר: הַשּׁוֹאֵל בַּעַל אוֹב — אֵינוֹ חֵיֵב
מִיתָה, אֲכָל דְּכָר זֶה אֶסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
— שיעור יד).

הַמִּצְוָה ה'ל"ז — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְשָׁאוֹל
(להתייעץ) בַּעַל יְדִיעוֹנִי וּלְבָקֵשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה (ראה לעיל לא
תעשה ט — שיעור יד), וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ
וְגו' וְשָׁאֵל אוֹב וַיְדַעֲנִי" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
קדושים): "'אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיְדִיעָנִים" (ויקרא יט,
לא), אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שם מכשף שתרוממו: מגלה
נעלמות) הַמְדַּבֵּר מִשְׁחִיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
של הזרוע אל הכתף); וַיְדַעֲנִי — הַמְדַּבֵּר בְּפִיו — הָרִי
אֵלוֹ (הם עצמם) בִּסְקִילָה; וְהַנְּשָׁאֵל (המתייעץ) בָּהֶם
בְּאֲזַהְרָה."

הַמִּצְוָה ה'ל"ד — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִכָּל־מַעֲשֵׂה
הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'
וּמִכְשָׁף" (דברים יח, י) וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיֵב סְקִילָה
אִם הוּא מְזִיד, וְחִשָּׁאת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו
של המקריב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מִכְשָׁפָה לֹא
תַחֲיֶה" (שמות כב, יז). וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
ד' מִסְנֵהֲדִרִין (סז).

הַמִּצְוָה ה'מ"ג — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְגָּלַח
הַצְּדִיעִים, (חלק המצח שליד האוזן) וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה:
"לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הִלָּא הִנֵּה
הוּא כְּדִי שֶׁלֹּא לְהַתְדַּמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁכֶּךָ

1 בַּעֲצוֹ יִשָּׁאֵל וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ" (הושע ה, יב). וְהַעוֹבֵר
2 בַּמַּעֲשֵׂה זֶה — חֵיֵב מִלְּקוּת, כְּלוּמֹר: הַקּוֹסֵם וּמַגִּיד
3 עֲתִידוֹת עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, לֹא הַשּׁוֹאֵל אֶת־
4 הַקּוֹסֵם; אֲכָל שְׂאֵלַת הַקּוֹסֵם (בלבד) מְגַנָּה מְאֹד (אף שאין
5 חֵיִיבִים עָלֶיהָ מִלְּקוּת). וְכָכָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכִמְה
6 מִקּוֹמוֹת בְּגִמְרָא סְנֵהֲדִרִין (סח). וּבִתְוִסְפָּתָא שְׁבֵת (פרק ז,
7 ח) וּבִסְפָרִי.

הַמִּצְוָה ה'ל"ב — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְכַּנּוּ מַעֲשֵׂינוּ
9 בְּבַחֲרִית הַזְּמָנִים עַל פִּי מַעֲרֻכּוֹת הַכּוֹכָבִים (איצטגנינות),
10 וְהוּא שְׁנֵאמַר: יוֹם זֶה רָאוּי לְפַעֲלָה פְּלוֹנִית וְנִתְכַּנְּנוּ
11 לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ יוֹם זֶה לֹא רָצוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּעֻלָּה פְּלוֹנִית
12 וְנִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ. וְזֶה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶּךָ וְגו'
13 מַעֲוֹנָן" (דברים שם). וְכָכָר נִכְפַּל לֹא זֶה וְאָמַר: "וְלֹא
14 תַעֲוֹנֶנּוּ" (ויקרא יט, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם פרק ו הלכה ב):
15 לֹא תַעֲוֹנֶנּוּ — אֵלּוֹ נִוְתְּנֵי הַעֲתִים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזֹר מִן
16 "עוֹנָה", כְּלוּמֹר: לֹא יִהְיֶה בְּכֶם קוֹבֵעַ עֲתִים הָאוֹמֵר: עַת
17 פְּלוֹנִית טוֹבָה וְעַת פְּלוֹנִית רָעָה. וְגַם הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה
18 — חֵיֵב מִלְּקוּת, כְּלוּמֹר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הַעוֹנוֹת, לֹא זֶה
19 הַשּׁוֹאֵל עָלֶיהֶן; אֲכָל גַּם הַשְּׂאֵלָה עַל דְּבָר זֶה — אֶסוּרָה
20 נוֹסֶף עַל הַיִּוְתָה דְּבָר בְּלִתי אֲמָתִי. וְהַמְכַּנּוּ מַעֲשֵׂיו לְזִמְן
21 מְסִים מִתּוֹךְ חֹשֶׁב שִׁיאָשֹׁר אוֹ יִצְלִיחַ בְּאוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה —
22 הָרִי גַם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זֶה לוֹקָה, לְפִי שֶׁעֲשֵׂה
23 מַעֲשֵׂה. וְעוֹד בְּכָל־ל הַמַּעֲשֵׂה הַזֶּה אֶסוּר מַעֲשֵׂה אַחֲרִית
24 הָעִינִים. וּלְשׁוֹן חֻכְמִים (סנהדרין סח): "מַעֲוֹנָן — זֶה
25 הָאוֹחֵז אֶת־הָעִינִים", וְהוּא סוּג גְּדוֹל מִסּוּגֵי הַתַּחֲבּוּלוֹת
26 וְנוֹסֶף לְכָךְ קְלוּת (וריוות) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנִּדְמִים לְאֶדָם
27 דְּכָרִים בְּלִתי אֲמָתִיִּים. כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ רֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים
28 תְּמִיד, שֶׁמִּישֵׁהוּ לוֹקַח חֶבֶל בְּיָדוֹ וְנִוְתְּנוּ בְּכַנֵּף בְּגָדוֹ לְעִינֵי
29 בְּנֵי אָדָם וְאֶחָד־כֶּךָ מוֹצִיא וְנָחֵשׁ; אוֹ זוֹרֵק טַבַּעַת לְאוֹרִי
30 וּמוֹצִיאָהּ מִפִּי אָדָם שֶׁלִּפְנֵינוּ וְכִיּוֹצֵא בָּנָה מַמַּעֲשֵׂי אַחֲרִית
31 הָעִינִים הַמְפַּרְסְמִים אֲצֵל הַהֶמוֹן — כָּל־מַעֲשֵׂה מְאֹלוֹ
32 אֶסוּר, וְהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעִינִים וְהוּא מִן
33 מַמְיָנֵי הַכְּשָׁפִים וּלְפִיכֶךָ לוֹקָה. וְעַם זֶה הוּא גּוֹבֵב דַּעַת
34 הַבְּרִיּוֹת. וְהַהֶפְסֵד הַנִּגָּרֵם עַל־יְדֵי כֶּךָ עֲצוֹם מְאֹד, לְפִי
35 שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לְחַלּוֹטִין נַעֲשִׂים אֶפְשָׁרִיִּים בְּעִינֵי
36 הַסְּקִלִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּעָרִים, וּמִחֲשַׁבְתָּם מִתְרַגְּלָת לְקַבֵּל
37 אֶת־הַנִּמְנָעוֹת וּלְחַשׁוֹב שֶׁהֵם אֶפְשָׁרִיִּים לְהִיּוֹת. וְהֵבֵן זֹאת.

יום שישי ד' סיון ה'תשפ"ב

38 **מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.**

39 **מג. מד. מ. מט. מא. מה. מעא.**

40 **הַמִּצְוָה ה'ל"ה** — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְחַבּוֹר (לאסוף
41 קבוצות של שרצים ו"לחברים" יחד, ולקבל מהן עצות שונות),
42 וְהוּא שִׁיאָמַר דְּבָרִים (הברות וצירופי מילים משונות של
43 "שמות" ו"לחשים") שְׁמַדְמָה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכָךְ וְכָךְ,

כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורך
את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת
הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם
המתעסק בזה הוא איש — ילכש בגדי נשים ויתקשט
בזהב וימרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלכש
שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
הזה.

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
בדרכי הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא יהיה
כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט
מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה
מיוחד לגברים — לוקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגווני ירוק אדום) וזולתם, כדרך
שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד
היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "ויכתבת קצקע
לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חייב
מלקות, וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
את-עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא
אמרו יתעלה: "לא תתגדרו" (דברים יד, א). וכבר נכפל
לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "וישרט לנפש לא תתנו
בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
(יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדרו" מבטי
ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
(התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל).
ובגמרא מכות (כא) אמרו: "שריטה וגידדה אחת היא".
ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חייב; ועל
עבודה זרה, בפלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
הנביאים: "ויתגדרו כמשפטם בתרבות וברמחים"
(מלכים"א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
היא רק בבלי). וכבר אמרו (יבמות יג): שבכלל לאו זה, גם
האזהרה מפלוג העם ומחלוקת הרבים ואמרו: "לא
תתגדרו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
וזה מציין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל המתחזיק
במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרר ובעדתו"
(במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
שליה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'

היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדיהם בלכד.
ולפיכך הצרכו לכאור במסכת יבמות (ה) ואמרו: "הקפת
פל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית
האסור הוא גלוח הצדעים והנחת שאר השער כדרך
שעושים פמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הפל הרי אין
בכך התדמות להם — לפיכך הודיעונו, שאסור לגלח
הצדעים כלל בין לבדם בין עם פל-הראש; וחייב מלקות
על פל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח כל-
ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצות, אף-על-פי
שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו
אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים כי אז
היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון
אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
(שקילבנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים
מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב
שהיהו מצות הרבה. וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בסוף
מכות (כ); ולאו זה אין הנשים חייבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-
הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין,
והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין,
והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא
הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
תשחית אף פאה אחת מקלל הזקן. ובא הפרוש שהן
חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם
גלח הכל, ואפלו גלקן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות
29 ב): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שמים מכאן
ושמים מכאן ואחת מלמשן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
כלן כאחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם)
32 (כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שנתנא
34 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך
35 היא ההלכה. וגם זה היה דרך פמרי עבודה זרה, כמו
36 שמפרסם היום בקשט גזירי האירופים שהם מגלחים
37 את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי
38 שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו
39 שבאנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיגי מצוה זו
40 בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהירו
גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
יתעלה: "ולא ילכש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
וכל-גבר שנתקשט או לכש מה שידוע באותו המקום
שצורה זו מיחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,

בפרוש פסוק זה: "לפי שנאמר: 'ויהיה כִּי־יֵאָשֶׁם לְאַחַת
מֵאלֶּהָ [וְהַתְּנִידָה אֲשֶׁר חָטָא (ויקרא ה, ה) — וְהַתְּנִידָה עַל
חָטָא אֲשֶׁר חָטָא; עֲלֶיהָ' — עַל הַחֲטָאת כִּשְׁהִיא קִיָּמָה,
לֹא מִשְׁנֹשְׁחָתָה. אֵין בְּמִשְׁמַע שִׁיתְּנִידָה הִיחִיד אֵלָּא עַל
בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה
אֲשֶׁר חָטָא עֲלֶיהָ" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא
מקדש וקדשיו והנזפרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים
עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפבר בארנו (מצוה
עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו
למדים מפסוק זה אלא חייב הודוי למטמא מקדש
(קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר
כל־המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני
ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וקרתות? אמר:
חטאתם, כל־חטאתם — לרבות מצות לא־תעשה; כי
יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל־
חטאת האדם" — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות
ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע
בשם לשקר והמקלל; ואשמה הנפש' — לרבות כל־
חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הגהרגין על־פי זוממין?
לא אמרתי אלא ואשמה הנפש היא' כלומר שאינו חיב
להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי
שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל־סוגי החטאים החמורים
והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי
שנאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חייב
הקרנן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו
מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרנן,
לפיכך הצרכו לבאר את־זה במכלתא בלשון זה: "יכול
בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין
מביאין? אמר: דבר אל־בני ישראל והתודו (בכל מצב).
אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר:
והתודו את־עונם ואת־עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל
אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשון הפנים" (דניאל ט, ז).
הנה נתבאר לך מכל־מה־שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני
עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין
בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא
הביא קרבן, חיב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו
את־חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טו, כא,
פרשת אחרי מות) גס־כן: "והתודה — זה ודוי דברים".
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון מפפורים (פו).

מודיע שהחולק על הפהנים וטוען לעצמו את הפהנה
בדורות הבאים לא יאָרע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
עָנְשׁוֹ, הַבְּלִיעָה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אֵלָּא יְהֵא עָנְשׁוֹ
"באשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
באמרו יתעלה למשה: "הבא־נא ירך בתיקך וגו'" (שמות
ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים ב כו) — (שנענש
בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אַחֲזֹר לַעֲנִן
הַמִּצְוָה וְאָמַר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
(כ). וְהַעֲבֹר עַל לֹא זֶה — לוקה.
הַמִּצְוָה הַקַּע"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְתַּשׁ שְׁעַר
הָרֹאשׁ עַל הַמֵּתִים כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים הַסִּפָּלִים, וְהוּא אָמַר:
"וְלֹא־תִשְׁמְעוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (דברים יד, א).
וְכַפֵּל לֹא זֶה בַּפְּהִינִים וְאָמַר: "לֹא־קִרְחָה קִרְחָה
בְּרֹאשֶׁם" (ויקרא כא, ה), כְּדִי לְהַשְׁלִים הַדִּין, לִפִּי שְׁמִמָּה־
שָׁאֵמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם" הֵייוֹ אֹמְרִים שֶׁרַק מִפְּאֵת פָּנִים
בְּלִבְד אִסּוּר — לִפְיָכָּךְ בָּאָר וְאָמַר: "לֹא קִרְחָה קִרְחָה
בְּרֹאשֶׁם" לְחִיב עַל כָּל־הָרֹאשׁ כְּבִין הָעֵינִים. וְגַם אִלוּ
אָמַר: "לֹא קִרְחָה קִרְחָה בְּרֹאשֶׁם" בְּלִבְד, הֵייוֹ אֹמְרִים:
בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שְׁלֵא עַל הַמֵּת — לִפְיָכָּךְ בָּאָר שֶׁם
"לְמֵת". וְכָל־הַמְּגִלָּה (הקורח) בְּגָרִים מִשְׁעַר רֹאשׁוֹ
בְּתַלְשִׁישָׁה עַל הַמֵּת דִּוְקָא — לוקה, בֵּין שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל
אוֹ יִשְׂרָאֵל לוקה עַל כָּל־קִרְחָה וְקִרְחָה מְלִקוּת אֶחָת. וְכֵן
מֵה־שֶׁכַּפֵּל בַּפְּהִינִים: "וּפְאֵת וְקָנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבִכְשָׁרָם לֹא
יִשְׁרְטוּ שְׁרָטָה" (שם) לֹא בָּא אֵלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה,
כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת (כא).

יום ש"ק ה' סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הַע"ג — הוּא הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ לְהוֹדוֹת
בְּחַטָּאִים שֶׁחָטָאנוּ לִפְנֵי יתֵעֲלָה (להתודות עליהם) בְּדַבּוּר,
כְּשֶׁנִּשְׁכַּח מֵהֶם — וְזֶהוּ הַדּוּוִי וְעֵנִינוּ, שִׁיאָמַר: "אֲנִי
הֵשֵׁם! חָטָאתִי, צוּיִתִּי, פִּשְׁעִיתִי וְעִשִּׂיתִי כֹךְ וְכָךְ". וְיִרְחִיב
אֶת־הַדּוּבּוּר וּבִקְשׁ כְּפָרָה בְּעֵנִין זֶה כְּפִי צָחוּת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
שֶׁאִפְלוּ הַחַטָּאִים שֶׁחִיבִים עֲלֵיהֶם מִיְּנֵי הַקִּרְבָּנוֹת הָאֵלָּה
שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֶּדֶם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יתֵעֲלָה, שְׁמִי שֶׁמִּקְרִיבָם
נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל־כָּל־פָּנִים גַּם לְהַתְּנִידָה בְּשִׁעַת
הַקִּרְבָּנָתָם. וְהוּא אָמַר יתֵעֲלָה: "דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאת הָאֵדָם וגו' וְהַתְּנִידָה אֶת־
חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, יז), וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כָּל אֱלֹהִים וְאֵלֹהִים הַהוּא הוּא שׁוֹמֵעֵן אֶת דְּבָרֵי כָּהֵן מְעַרְבֵי
מִלְחָמָה - אֶת דְּבָרֵי מַעֲרֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁאֵמַר הַכֹּהֵן, וְחֻזְרֵין
מִלְחִילָהֶם, וּמִסְפָּקִין מִיָּם וּמִזֶּן וּמִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים לַחֲלֹל הַלְוָה.
וְאֵלֹהִים שְׂאִינִי חֻזְרֵין אֶף עַל פִּי שֶׁבִּנּוּ וְנִשְׂאוּ וְנִטְעוּ. הַבּוֹנֶה בֵּית שְׁעָר
- חֹדֶר שֶׁלִּפְנֵי הַבֵּית, אֲבִיכָרְהָ - גַּג בְּלִי מַחֲצוֹת, וּמִרְפָּסָה, שְׂאִינִים
רְאוּיִים לְדִירָה. כִּמוּ כֵן הַנּוֹמֵץ אֶרְבַּע אֵילָנִי מֵאֵכָל, אוֹ חֲמִשָּׁה
אֵילָנִי כֶּרֶךְ שְׂאִינִים חֲשׂוּבִים כֶּרֶם. וְכֵן הַמְחֻזָּר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ שְׂאִינִה
אִשָּׁה חֲדָשָׁה עֲבוּרָה. אוֹ מִקְדָּשׁ אִשָּׁה הַאֲסוּרָה לוֹ, כִּגוֹן אֲלֻמָּה לְכַהֵן
גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן הָרִיז, מְמוּזָּרָה וְנִתְיָנָה לַיִּשְׂרָאֵל, בֵּת
יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וְלִנְתִּין, בְּכָל אֵלֹהִים לֹא הָיָה חֻזָּר.
רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, שֶׁמִּלֵּבד כָּל אֵלֹהִים הַהוּא שׁוֹחֲבֵר לְעִיל, אֶף הַבּוֹנֶה בֵּית
חֹדֶשׁ עַל מְבֻנָּה - שֶׁהֵרָס אֶת בֵּיתוֹ וּבָנָה בִּשְׁנֵית בִּמְתוּכָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת
לֹא הָיָה חֻזָּר, הוּאֵל לֹא חִידֵשׁ דָּבָר בְּבִנְיָתוֹ כֵּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר, אֶף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבִינִים בְּיָשׁוֹן שְׂאִינֵי בֵּר קִימָא כִּיּוֹן שְׁרִיךְ
לְחֻדְשׁוֹ מִיָּד זִמְן לֹא הָיָה חֻזָּר עַל בֵּית כּוֹה. וְזוֹ דִּין הַהוֹלָכִים
לְמִלְחָמָה וְשׁוֹבִים עַל פִּי דְּבָרֵי הַכֹּהֵן.
וְאֵלֹהִים שְׂאִינִי וְזֵין מִסְפָּקִין וְאִינִים יוֹצֵאִים אֶת בְּתִיהֶם כִּלְל, וְאֶף לֹא עַד
הַסֵּפֶר. וְהֵם מִי שֶׁבָּנָה בֵּית וְחָנָה וְעִידִין לֹא דָר בּוֹ שָׁנָה, וְכֵן אִם נָטַע
כֶּרֶם וְחָלְלוּ וְעִידִין לֹא תָמָה הַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת
אִרְסוֹתָיו אוֹ הַבּוֹנֶה אֶת יְבִמְתּוֹ וְעוֹד לֹא עֲבָרָה שָׁנָה. שְׁנָאֵמַר בְּנוֹשֵׂא
אִשָּׁה חֲדָשָׁה נָקִי וְהָיָה לְבִיתוֹ שָׁנָה אַחֶת וְדוֹרֵשִׁים לְבִיתוֹ וְהָיָה בֵּיתוֹ
- לְלַמֵּד שֶׁמִּמֶּתִין שָׁנָה בְּבִיתוֹ וְאִינִי יוֹצֵא. וּמִתֵּיבַת הָיָה וְהָיָה לְכַהֵן -
אֵנוּ לְמַדִּים כֵּן לְגַבִּי נִטְעָה כֶּרֶם. וְמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׂמָה אֶת אֲשֶׁתּוֹ וְזוֹ
אֲשֶׁתּוֹ - שֶׁהִנּוּשָׁא אִשָּׁה מִמֶּתִין שָׁנָה, וְאִשְׁרָיָה לְכַהֵן לְהִבְיָא אֶת
יְבִמְתּוֹ - מִרְבָּה לְדִין זֶה אֵין כּוֹסֵם יְבִמְתּוֹ. וְכָל אֵלֹהִים אֵין מִסְפָּקִין
(לְהֵם) מִיָּם וּמִזֶּן וּמִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים, שְׂאִינִים מְחֻיָּבִים כִּלְל
בְּצִרְכֵי הַמִּלְחָמָה.
גִּמְרָא. תָּנוּ רַבָּנֵי נָאֵם בְּפִסּוֹק וְדָרְבֵי הַשְׁטוּרִים אֵל הָעַם לֵאמֹר מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית וְגו', מִבְּרִית הַבְּרִייתָא, יָכוֹל שֶׁמִּדְּבָרִים
הַשְׁטוּרִים דְּבָרִים שֶׁל עֲצָמָן שֶׁלָּא עַל פִּי כֹהֵן, אִי אֲפֻשֶׁר לֹמַר כֵּן,
שֶׁהֵרָס בְּשָׂהֵא אוֹמֵר לְאַחַר מִכֵּן אֶת הַלְשׁוֹן וְיִסְפּוּ הַשְׁטוּרִים וְדִבְרוּ
אֵל הָעַם מִי הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב וְגו', הָרִי מִכֵּן מִשְׁמַע שְׁרָק דְּבָרִים
אֵלֹהִים מִשְׁלַל עֲצָמָן אֲמֹר שֶׁלָּא עַל פִּי כֹהֵן. הָאִישׁ אֵין מִקְנִים וְדָרְבֵי
הַשְׁטוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר קוֹדֵם לָכֵן, בְּהִכְרַח שֶׁדְּבָרֵי מִשְׁוֹת מִלְחָמָה
הַכְּתוּב מְדַבֵּר לֹא דְּבָרֵי הַשְׁטוּרִים, הָאִישׁ בִּיצֵד, כִּתְּן מְדַבֵּר תַּחֲלִילָה
וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵי לֵעָם.
מִבְּרִית הַגִּמְרָא כִּמְהָ בְּרִייתוֹ בּוֹד, תָּנִי תָּדָא, כִּתְּן מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר
מִשְׁמִיעַ. וְתָנִי אִידָּהּ, כִּתְּן מְדַבֵּר וְכִתְּן מִשְׁמִיעַ. וְתָנִי אִידָּהּ,
שׁוֹמֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ. וְדִבְרֵי הַבְּרִייתוֹת סוֹתֵרִים לְכַאוּרָה.
מִבְּרִית הַגִּמְרָא, אֲמַר אֲבִי, הָאִישׁ בִּיצֵד מִחֻלָּה דְּבָרֵי הַכֹּהֵן וְהַשְׁטוּרִים,
מִ'וִּנְש' - מִהֵיכֵן שֶׁנֶּאֱמַר הַלְשׁוֹן וְנִיגֵשׁ וְעַד תֵּיבַת וְדָרְבֵי, דְּבָרִים
אֵלֹהִים הֵיכֵן מְדַבֵּר וְכִתְּן מִשְׁמִיעַ אֶת הַדְּבָרִים לֵעָם. מִ'וִּנְש' עַד
תֵּיבַת וְיִסְפּוּ הֵיכֵן הַכֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵי. וּמִ'וִּנְש' וְאִידָּהּ עַד סוֹף פֶּרֶשׁה זֶה, הֵיכֵן הַשְׁטוּר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ.
שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ כו', אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית
הַתֵּבֶן כו', וְאֶחָד הַבּוֹנֶה וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כו'. מִבְּרִית הַגִּמְרָא אֶת מִקּוֹר
הַדְּבָרִים. תָּנוּ רַבָּנֵי נָאֵם בְּדָרֵי הַכֹּהֵן, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית,
דְּנָה הַבְּרִייתָא אֵין לִי לְרִבּוֹת מִפְּסוֹק זֶה אֵלֹהִים אֲשֶׁר בָּנָה, מִמֶּשֶׁל, לְכַהֵן
וְיָרֵשׁ וְנִתָּן לוֹ כְּמִתְּנָה מִנֵּן שֶׁאֵף הוּא חֻזָּר, תִּלְמִיד לְאִמֵּר מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה, תֵּיבַת 'אִישׁ' מִיִּתְרָתָה, שִׁיכַל לְכַתּוֹב מִי אֲשֶׁר בָּנָה,
אֵלֹהִים בֹּא לְרִבּוֹת קוֹנָה וְיִוֶּרֶשׁ.
עוֹד דְּנָה הַבְּרִייתָא, עַל מָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה בֵּית, אֵין לִי לְלַמּוֹד
מִפְּסוֹק זֶה אֵלֹהִים בֵּית שְׂרָרִים בּוֹ מִנֵּן לְרִבּוֹת בֵּית הַתֵּבֶן וְכִתְּן
הַכֹּהֵן וְכִתְּן הָעֲצִים וְכִתְּן הַאֲצִירֹת שֶׁגַם עֲלֵיהֶם חֻזָּר, תִּלְמִיד
לְאִמֵּר אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית, וְלֹא כְּתוּב 'אֲשֶׁר בֵּית בָּנָה, לְדָרוֹשׁ בְּנָה'
מִכֵּן מִקּוֹם, לְרִבּוֹת בֵּית הַתֵּבֶן וְכִתְּן הַכֹּהֵן כו'. אִם כֵּן, יָכוֹל שְׂאִינִי

מוֹנְחִין בְּאֶרֶץ שְׂהִיָּה יוֹצֵא עֵימָהֶם לְמִלְחָמָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּמִלְחָמָה מִדִּין וְיִשְׁלַח אוֹתָם מִשָּׁה אֶלָּה לְמִטָּה לְצִבְאָה, אוֹתָם וְאֵת
פִּינְחָם בֵּן אֲלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצִבְאָה וְכִלְי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצוֹת הַתְּרוּעָה
בִּידוֹ, וּמִבְּרִית הַגִּמְרָא אֶת הַפִּסּוֹק, 'אוֹתָם' אֵלֹהִים הַסִּנְהֶדְרִין שֶׁיִּצְאוּ
גַם הֵם לְמִלְחָמָה עֵימָהֶם. פִּינְחָם בֵּן אֲלֵעָזָר זֶה מִפְּנֵי שְׂהִיָּה כֹהֵן
מִשְׁוֹת מִלְחָמָה. וְכִלְי הַקֹּדֶשׁ זֶה הָאֶרֶץ וְלִחְוֹת שָׁבוּ. וְחֻצְצוֹת
הַתְּרוּעָה אֵלֹהִים הַשְׁפּוּרֹת שֶׁבָּהֶם הֵיוּ תוֹקְעִים בַּעַת הַמִּלְחָמָה.
הַחֹכֶר לְעִיל, שֶׁנֶּפְחָס יֵצֵא לְמִלְחָמָה זֶה כִּיּוֹן שְׂהִיָּה מִשְׁוֹת מִלְחָמָה,
מִבְּרִית הַגִּמְרָא טַעַם אַחֵר לְכַך. תָּנִי, לֹא לְחַסֵּם הַלֵּךְ דְּרוֹקָא פִּינְחָם
וְלֹא הֵלֵךְ אֲלֵעָזָר לְמִלְחָמָה בְּמִדִּין. אֵלֹהִים בְּשִׁבּוֹל לִפְרַע מִמִּדִּין אֶת דִּין
- הָעוֹלָל שֶׁעָשָׂה לְאִבִּי אֲמֹי יוֹסֵף, שֶׁמִּכְרָהוּ לְעַבֵּד לְמַצְרַיִם, וְכִמוּ
שְׁנָאֵמַר וְהַמְדִּינִים - הַמְדִּינִים מְכָרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם וְגו' וּלְפִיכָךְ
יֵצֵא דְּרוֹקָא פְּנַחֵס, כִּדִּי לְנִקּוֹם אֶת נִקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אֲמֹי.
שְׂוֹאל הַגִּמְרָא. לְמִימָרָה דְּפִינְחָם מִיּוֹסֵף אֲבִי, שֶׁאֵמַר הִיתָה מִשְׁבֵּט
יוֹסֵף. וְהָאִישׁ כְּתִיב וְאֵלֵעָזָר בֵּן אֲחֵרֹן לָקַח לוֹ מְבִנּוֹת פּוּטִיָּאל לוֹ
לְאִשָּׁה וְחָלָה לוֹ אֶת פִּינְחָס, מִיָּאִי לֹא שְׂכוֹנָה פּוּטִיָּאל מִשְׁוֹת דְּאִתִּי
מִיתָרוּ - שֶׁאֵמַר הִיתָה בֵּת יִתְרוֹ, שְׂכוֹנָה פּוּטִיָּאל עַל שֵׁם שְׁפִיטָה
עֲנָלִים כִּדִּי הַקְּרִיבִים לְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִפְּנֵי שְׂהִיָּה כּוֹמֵר לְעַבְדָּה
זוֹרָה. הֵרִי שְׁפִינְחָס הִיָּה מִיתָרוֹ וְלֹא מִיּוֹסֵף. מִתְּרַצַּת הַגִּמְרָא, לֹא
מוֹצֵא הִיָּה מִיּוֹסֵף שֶׁגַם הוּא כּוֹנֵה בִּשְׁם פּוּטִיָּאל עַל שֵׁם שְׁפִיטָה
בִּיצֵד - זָלוֹל וְכִבֵּשׁ אֶת יִצְרוֹ בְּמַעֲשֵׂה אִשָּׁה פּוּטִיָּפֶר. וּלְפִיכָךְ נִיתָן
לְאִמֵּר שֶׁאֵם אֲמֹי שֶׁל פְּנַחֵס, הִיתָה מִשְׁבֵּט יוֹסֵף.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְהָלֹא שְׂכִימִים מְבִינִין אוֹתוֹ - אֶת פְּנַחֵס, בִּאֲמָרם
רִאֲיָתָם בֵּן פּוּטִיָּה - אֲשֶׁר מוֹצֵא מִפּוּטִיָּאל, שְׂהוּא בֵּן לְאִדָּם נְבוֹדָה
שְׂהִיָּה מִצֵּנֵן שְׂפִיטָה אֲבִי אֲמֹי יִתְרוֹ עֲנָלִים לְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים, וְכִיכֵד
יָקוֹם זֶה וְיִתְּרוֹ אֶת זִמְרִי, שְׂהִיָּה נִשְׂאִי מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי יִחוּסוּ פְּנַחֵס וְאֵין
הוּא רִאֲיוֹ לְכַך, אִם כֵּן רּוֹאִים שֶׁמוֹצֵא הִיָּה מִיתָרוֹ. אֵלֹהִים מִתְּרַצַּת
הַגִּמְרָא, שֶׁאֵכֵן מוֹצֵא הִיָּה מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ יָחִיד. וְכִיכֵד, אִי אֲבִי
דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף, בְּהִכְרַח שְׂאִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיתָרוֹ,
וְאִי אִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף, בְּהִכְרַח שְׂאִימִיָּה דְּאִימִיָּה הִיָּה
מוֹצֵא מִיתָרוֹ. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא, דִּיקָא נָמִי שְׂהִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ
יָחִיד. דְּכִתְּבִי מְבִנּוֹת פּוּטִיָּאל תִּרְיָ מִשְׁמַע, שְׂהִיָּה נֶאֱמַר פּוּטִיָּאל וְלֹא
פּוּטִיָּאל, שְׁמֵעַ מִיָּה.
מִשְׁנָה. קוֹדֵם יִצְאָתָם לְמִלְחָמָה וְדָרְבֵי הַשְׁטוּרִים אֶת דְּבָרֵי הַכֹּהֵן
אֵל הָעַם לֵאמֹר, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ וְלֹא חֻזָּר - וְעִידִין
לֹא דָר בּוֹ כִּלְל, וְלָךְ וְיִשׁוּב לְבִיתוֹ לְחֻזָּר אֶת בֵּיתוֹ וְגו'. מִבְּרִית
הַגִּמְרָא אֶת דִּינֵי הַחֻזָּרָה בְּבִנּוֹת בֵּית, אֲחֵד הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֵּבֶן -
הַמִּיּוֹעֵד לְשִׁמְרִית תֵּבֶן, אוֹ בֵּית הַכֹּהֵן, אוֹ בֵּית הָעֲצִים, אוֹ בֵּית
הַאֲצִירֹת לְשִׁמְרִית שֶׁמֶן וְתִבּוּאָה. כָּל אֵלֹהִים דִּינָם כְּבִית, שְׁחֹרֵר עֲלֵיהֶם
אִם לֹא חֲנֻכָּה. כִּמוּ כֵן, אֲחֵד הַבּוֹנֶה בֵּית חֹדֶשׁ, וְאֲחֵד הַלּוֹקֵחַ מֵאֲחֵר,
וְאֲחֵד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֲחֵד שְׁנֵתָן לוֹ מִתְּנָה, עַל כָּל אֵלֹהִים חֻזָּר.
מוֹסִיפִים הַשְׁטוּרִים לְדָבָר, וְזִמְרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חָלָל
וְגו' - שֶׁלָּא פָּדָה אֶת הַפִּירִית עַל מַעוֹת בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית לְנִטְעִיתוֹ.
מִבְּרִית הַמִּשְׁנָה אֶת דִּין הַחֻזָּר בְּנוֹטָה כֶּרֶם. אֲחֵד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה
אֵילָנוֹת בְּכֶרֶם, וְאֲחֵד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה אֵילָנִי מִשְׂאֵר מִינֵי מֵאֵכָל,
וְאֲפִילוּ הִיָּה חֲמִיִּשָׁה עֲצִים מִחֲמִשָּׁת הַמִּינִין - מִחֲמִיִּשָׁה מִינִים שׁוֹנִים,
הִיָּה אֵלֹהִים מְעַרְפִּיל. כִּמוּ כֵן, אֲחֵד הַנּוֹמֵץ מִמֶּשֶׁל, וְאֲחֵד הַמְּבִרָד -
הַמְּכַוֵּף עֵנָם מִהַמִּפְּלִין מִתְּחִלָּה לְאִדָּמָה הוּא צוּמָח כְּאִילָן חֹדֶשׁ, וְאֲחֵד
הַמְּכַרְבִּים אֵילָן בְּאֵילָן. וְאֲחֵד הַלּוֹקֵחַ כֶּרֶם, וְאֲחֵד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֲחֵד שְׁנֵתָן
לוֹ מִתְּנָה, בְּכָל אֵלֹהִים חֻזָּר.
מוֹסִיפִים הַשְׁטוּרִים לְדָבָר, וְזִמְרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲרִשׁ אִשָּׁה וְגו'
וּמִבְּרִית הַמִּשְׁנָה שֶׁאֲחֵד הַמֵּאֲרֵם אֶת הַתְּבוּלָה, וְאֲחֵד הַמֵּאֲרֵם אֶת
הַתְּלִמָּה, אֲפִילוּ שׁוֹמְרֵת יָבָם - שְׁמַת אֲחִיו בִּלְאֵ בָנִים וְעִידִין לֹא
יִיבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, בְּכָל אֵלֹהִים חֻזָּר מִהַמִּלְחָמָה, וְיִתְרִיהָ מוֹז וְאֲפִילוּ שְׁמֵעַ
שְׁמַת אֲחִיו בְּמִלְחָמָה וְכַעַת עֲלִיו לִיבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, חֻזָּר מִהַמִּלְחָמָה
וְכָאֵל לוֹ לִיבְמָה.

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מג עמוד א

רש"י

שפוטם. זלזל וכבש אותו ולא חשבו; והלא שבטים מבזים אותו. כדאמרין באלוהי ה' פנ. למיכר הוצר ליכסו שם, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן; תרי פוטי. מרדא כתיב פוטאלי. פוטי. בית האוצרות. לאוצר יין שמן ותבואה; ואחד הלוי. בית בני. שהרי אצלו הוא חדש. ובגמרא מרבינן ליה מקרא: חמשה אילני מאכל. דבקי הוי כרם, שמים כנגד שמים ואחת יוצאה וזב:

קזה

* *

* *

* *

ואפילו מה' מינין. מצטרפין חללו. בשנת הרביעית לנטיעתו, שחלל את הפרות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן בדכתיב ויחלל (ט) קדש חלולים, וגמר קדש קדש ממעשר. ה"ל כל אלו שומעין דבר כהן מערבי מלחמה וחזוין. כמו שומעין דבר מערבי מלחמה של כהן, כלומר שהכהן אומר להן: קרי. כגון ארזים ושקמים שאין עץ פרי; והפחיתו גרושתו. וארסה אינו חוזר שאינה חרשה לו, וקרא אשה חרשה קפיד בדכתיב כי יקח איש אשה חרשה וקיים בה: אלמנה. וארסה יקח גדול אינו חוזר בשבילה, דאימעות מולא לקחה מולא כתיב ולא לקח: על מכונו. סתרו ובקאו במדה ראשונה אינו חוזר, דלאו חרשה הוא דואיל ולא חרש להוסיף עליה, ואפילו אצלו אינו חרש וגרע מהלוקח והחירש: אף הבונה בית לבנים בשרון. מקום הוא ששמו שרון, ואין

מונחין בארון. וכן הוא אומר וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס, "אתם" אלו סנהדרין, "פינחס" זה משה מלחמה, וכלי הקדש זה ארון ולוחות שבו, ונחצרות התרועה" אלו השופרות. תנא: לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא ליפרע דין אבי אמו, שנאמר: והמדרנים מכרו אתו אל מצרים וגו' למימרא דפינחס מיוסף אחיו והא כתיב: ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה. מאי לאו, דאחי מיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה. לא, מיוסף שפיטם ביצרו. והלא שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, יחרוג נשוי מישראל? אלא אי אבוא דאימיה מיוסף, אימיה דאימיה מיתרו. ואי אימיה דאימיה מיוסף, אבוא דאימיה מיתרו. דיקא נמי, דכתיב "מבנות פוטאל", תרי משמע, שמע מינה מתני' "ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו לך וישב לביתו" וגו' אחד הבונה בית התבן, בית הקבר, בית העצים, בית האוצרות. אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד החרש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו" וגו' אחד הנוטע כרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין.

הקרקע יפה ללבנים, ולא הוי דבר קמא, שפעמים צריך לחדשה בשבע שנים: ואלו שאין זין מספקין. דהנה דלעיל חולקין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחזוין מן המערכה לארץ ישראל, ואינם חזוין לבתיים אלא עוסקין בספוק מים ומזון להולכי מלחמה. ואלו אין זין ממקומן אפילו ללכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: הבונה בית ותבן, ולא דר בו עדן שנה; וכן הנוטע כרם וחללו. ועדין לא עברה שנת רביעית עליו שלמה: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו: יהיה. רבויא הוא, הוסיף לך יהיה אחרת להיות כזה: גמ'. יכול דברים של עצמן. יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן אלא השוטרים: ת"ל ויפסו השוטרים. לדבר אל העם ואמרו מי האיש וגו', ויפסו משמע שדבר זה הם מוסיפים משלהם: תרי דברים של עצמן אמרו. שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן. מדעד השתא גבי נטע וגבי ארס אשה לא כתיב ויפסו והקא כתיב ויפסו. ש"מ עד הנה דברי כהן ואת זו הן מוסיפין: הא מה אני מקום ודברו השוטרים. בבנה נטע וארס: בדברי משה מלחמה הכתוב בדבר. שהכהן אומר והשוטרים משמיעין אותו: מנגש עד ודברו. דהינו שמע ישראל אתם קרבים וגו' עד לחושיע אתכם: מי האיש, רבויא הוא, דמצוי למיכתב מי אשר בנה ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מימ. ותאי דכתיב בית, למעוטי בית שער אבסדרה ומרפסת שהם עשויים לדריסת רגל ולא ראויים לדור בהם: בית שער. בית כניסת שער החצר להסתופח שם שומר הפתח: ולא חנכו. מדלא כתיב וילאו חנך הוי מעוטא, חנכו לזה ולא לאחד פרט לגזול בית: כדרי יוסי הגלילי. דמתני': מעבירות

אחד הנוטע, ואחד המכריז, ואחד המרביב, ואחד הלוקח, ואחד החרש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש אשר ארש אשה" אחד המאוס את הבתולה, ואחד המאוס את האלמנה. אפילו שומרת גיבם ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר וקא לו. כל אלו ואלו שומעין דברי כהן מערבי מלחמה, וחזוין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. ואלו שאין חזוין: הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת. הנוטע ארבע אילני מאכל, חמשה אילני סרק, הפחיתו את גרושתו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממוזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממוזר ולנתין לא היה חוזר. ר' יהודה אומר: אף הבונה בית על מכונו, לא היה חוזר. ר' אליעזר אומר: אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר. אלו שאין זין ממקומן: בנה בית וחנכו, נטע כרם וחללו, הנושא את ארוסתו, הבונים את יבמותו. שנאמר: נקי יהיה לביתו שנה אחת, "לביתו" זה ביתו, "יהיה" זה פרמו, "ושמח את אשתו" זו אשתו, "אשר לקח" להביא את יבמותו. אין מספקין מים ומזון, ואין מתקנין את הדרכים: גמ' תנו רבנן: "ודברו השטרים..." יכול דברים של עצמן? כשהוא אומר "ויפסו השטרים" תרי דברים של עצמן אמרו, הא מה אני מקיים "ודברו השטרים"? בדברי משה מלחמה הכתוב מדבר, הא כיצד? כהן מדבר ושומר משמיע. תני חדא כהן: מדבר ושומר משמיע, ותניא אידך: כהן מדבר וכהן משמיע, ותניא אידך: שומר מדבר ושומר משמיע. אמר אביי: הא כיצד? מ"נגש" ועד "ודברו", כהן מדבר וכהן משמיע. מ"ודברו" עד "ויפסו", כהן מדבר ושומר משמיע. מ"ויפסו" ואילך, שומר מדבר ושומר משמיע: "מי האיש אשר בנה בית חדש" כו'. תנו רבנן: "אשר בנה", אין לי אלא אשר בנה. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מנזן. תלמוד לומר: "מי האיש אשר בנה בית", אין לי אלא בית, מנזן לרבות בית התבן, ובית הקבר, ובית העצים, ובית האוצרות? תלמוד לומר: "אשר בנה" מכל מקום. יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת? תלמוד לומר: "בית", מה בית הראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה. ר' אליעזר בן עקיבא אומר: "בית" כמשמעותו, "לא חנך" ולא חנכו, פרט לגזול. לימא דלא פר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי, הא אמר: "ורד הלכב" זה המתירא מעבירות

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מג עמוד ב

רש"י

מעבירות שבידו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורף הלבב. תלמוד לומר אשר נטע. מדיאל כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה נמי נטע מקל מקום ואפי' אינו כרם. שרר לא הוזכר כרם עדר: תלמוד לומר כרם. דמי לכרם ופירות שבכרמים המושא נגנים הם: כרם במשקעו. ולא שאר אילנות: חללו. משמע מעוטא, לזה ולא לאחר: כאן בהרצבת אסור. ביריתא בהרצבת אסור מין בשאינו מינו.

ומעטיה קרא כדמעט ולא חנכו גבי בית פרט לגולן. כפרדי. שבופה והזמורה ואי היתירו בארץ: מריכ. שנוקב האילן ונטל מן הדר שבנעמי האילן ותוחב לחוכו ועושה ענה בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנטל ממנו. וישראל וזה להרביב משני אילנות שזה פרותיו גסין מזה פרותיו דקין. ודכו ממין אחד זה בזה: האי הרצבת היתר. דאומתא מותי' בה דכי דמי דחור מפני חלול ההרצבת: אי נישא ילדה בילדה. שאף זו שבקרקע שחריב את הענף בה נטיעה היא ועדן לא הגיעה לשנה ורביעית לחללה. הא לאו משום הרצבת הדר. דכלאו הרצבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה ראשונה בוקנה. שכבר נחללה. שפכה. לשון נאחו בספק (פלוסוף נכ). שעשאה ענה בוקנה בטלה לנבי וקנה. ואינה תיבת בערלה ואין בה דין רבעי. וכי תנן במסכת ערלה דמריכ תיב בערלה וקנה בילדה תנן. שאף אותו ענה תיב בערלה ואפי' שפצו מוקנה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתה: לעולם ילדה בילדה. ודקשיא לך בלא הרצבה נמי בעי למיהדר ממערכי הפולחמה אקמיתא: בגון דנפעה לקמיתא לבני. בגון שהיתה פרה בגדר שדרה נטעה כפרצה לסתום. לשון סוגה בשושים (סו' שושים 11) גדרה בשושים: ולקורות. לקיץ מוקנה קורות לכשתגדל. ופאי שני ילדה בילדה. כי הך ילדה קמיתא דבוקנה היא לענן ערלה (וה) בטלה הרצבה בה להפטר מן הערלה כמותה: חתם. גבי וקנה לאו בת אימולכי היא לחזור ולזהות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסגן אי ממליך עלה בתוך שני ערלה לקמה לפרות תיבת בערלה. חלקר ילדה דקא מריכ בגוה לאבילה תיבת בערלה. ואפי' דקא ממליך אקמיתא הא מיתא לאבילה הוא ומוהנא מחשבה. דערך דידה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואפי' דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה: מדי דהוה אעלו מאליו. דבשעת נטיעה ליכא כוונה ולוקמה בכרם של שני שתפין. לקח לי לאהררי אשנאי דחיקא בגוטע לסגן ולקורות. לוקמה בגוטע לאבילה. ודקשיא לך תיפוק לי

מעבירות שבידו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בגון דעבר תשובה ויהב דמי. אי הכי הוה ליה לוקח, ולמהדר? בין דמעיקרא בתורת גזילה אתא לדייה, לא: "ומי האיש אשר נטע כרם": כו': תנו רבנן: "אשר נטע" אין לי אלא אשר נטע. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מינו? תלמוד לומר: "ומי האיש אשר נטע כרם" אין לי אלא כרם, מינו לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינו? תלמוד לומר "אשר נטע". יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל, וחמשה אילני סרק תלמוד לומר: "כרם". ר' אליעזר בן יעקב אומר: כרם במשקעו, "לא חילול" ו"לא חללו", פרט למכריד ולמריכ. והא אנו תנן: אחד הנוטע ואחד המכריד ואחד המריכ? אמר ר' יודא אמר רב חסדא: לא קשיא. כאן בהרצבת אסור, כאן בהרצבת היתר. האי הרצבת היתר, הכי דמי? אלימא ילדה בילדה, תיפוק ליה, דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה? אלא ילדה בוקנה, והאמר ר' אבהו: ילדה ששיבכה בוקנה, בטלה ילדה בוקנה ואין בה דין ערלה? אמר ר' ירמיה: לעולם ילדה בילדה, ובגון דנטע לתוך קמיתא לסגן ולקורות, דתנן: הנוטע לסגן ולקורות, פטור מן הערלה. ומאי שני ילדה בוקנה דבטלה ומאי שני ילדה בילדה דלא בטלה? התם, אי ממליך עלה לאו בת מיהדר היא, הכא, אי ממליך עלה בת מיהדר היא, [דהא מעיקרא לפידי קמיתא], מיד דהוה אעלו מאיליהו, דתנן: עלו מאיליהו, תיבין בערלה. ולוקמה בכרם של שני שתפין, דהאי הדר אדריה והאי הדר אדריה? אמר רב פאז: זאת אומרת, כרם של שני שתפין אין חזרין עליו מערכי המלחמה. ומאי שני מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה, דפולן חזרין? התם, כל חד וחד קרינא ביה "אשתו". הכא, כל חד וחד לא קרינא ביה "כרמו". רב נחמן בר יצחק אמר, במכריד אילן בירק, והאי תנא הוא, דתניא המכריד אילן בירק, רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום ר' יהודה בן גמדיא איש כפר ענב, וחכמים אסרין. כי

רש"י

משום דבעי למיהדר משום ראשונה, לישני בגון שהנטיעה של ראובן וקא שמעון והרביב בה להיות פרות הרצבה שלו: ומאי שני מחמשה אחין. ביריתא היא לקמן בפרקין מה מה: בלן חזרין. מפני שהיא שומרת יכם לכלום: קרינא ביה אשתו. שמא לזה תתיב: כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו. המיהדר לו, שאין לה בה גפן שאין לשנים חלק בה רב נתןן אפי'. הא דקנהי מתני' מריכ דחור במריכ אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא. ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעטא לה הרצבת אסור מולא חללו פרט למכריד ומריכ, הא תנא הוא דאמר מתא: כפר ענב. בן שמוה: הא פני. דקנהי פרט למכריד ומריכ, לא סתמא היא אלא אפי' הרצבת דתמא דרבי אליעזר מן יעקב היא ואפי' הרצבת דתמא לא הדר עולה: פחותה מטפת. שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפת: כל שנותני. מדרבנן כל הנימים ערלה נותנת בה דמתחזקא בבת שתא והרואה שאוכלין פרותיה אומר שפרות ערלה מתקין: קלא אית ליה. הכל אומרים כרם יש לפלוני משנה מכל הכרמים וידועין שהיא זקנה. להכי נקט שתיים בו, דקסבר לא כמאן דאמר במסכת ברכות (וה) כרם רבעי תנן. שאין ערלה נותנת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: לקריאת שפע. שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש, שזה קורא וזה אינו יכול לקרות: חזקתא. בת אשתו: שני ילדה אחיו. בני הכעל מאשה אחרת: דמתחזקא בת אחתיהו. מן שאינו מכיר בה רואה אותה שגדלה אצלו כסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו: לקם שכתה ופאה שעשא. העני גר, שבנס הרבה כאתר ועשה מהן ברי: דקבע למעשר. מדרבנן, דמאן דחיו סבור שגדל בשרדה והם בשדה. שלא ידעו הכל שבנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם. אבל בעיר כל שכניו ראו שבנס על דף על יד וידועין שהן של לקט שכתה ופאה ופטור מן המעשר. כדתניא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמו. בדבר שאין בו חלק ונחלה עמו: הוא בא ונטל מעשר ראשון שלו, קצא לקט שכתה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמו. שאף לעניס לויס הם מפקדים בשאר עניי ישראל: אינה מפרשת את הורעים. משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הורע. ונראה לי דקסבר כדאמרין במנחות (וה) קבוס ולוף אכרה תורה, שאר ורעים מדרבנן ניהו. ובכי האי כרם לא גזור רבנן אשאר ורעים: אבל בליה כרם. וכרם גדול שהיא שפלת קומה הואיל ותשיבה גזור עליה:

מת

אתא רב דימי אמר ר' יוחנן: הא מני, ר' אליעזר בן יעקב היא. לא אמר ר' אליעזר בן יעקב התם "כרם" במשקעו? הכא נמי "נטע" במשקעו, נוטע אין מכריד ומריכ לא. כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה פחותה מטפת, תיבת בערלה כל שנותני, דמתחזקא בבת שתא, והני מילי, שתיים בגנז שתיים, ואחת יוצאה וזב, אבל פוליה כרם, קלא אית ליה. כי אתא רב דימי, אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע, דכתיב: "לעג לרש חרף עשהו". אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: חורבתא הגדילה בין האחים, אסורה לינשא לאחין, דמתחזקא פי אחתיהו. ולא היא, קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: לקט שכתה ופאה שעשא בגורן, הוקבעו למעשה. אמר עולא: לא אמרן אלא בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה הפחותה מטפת, אינה מקדשת את הורעים. והני מילי, שתיים בגנז שתיים ואחת יוצאה וזב, אבל פוליה כרם מקדיש. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב:

מת

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

שעלו מאליה, דתנן, עלו מאליהן חייבין בערלה הרי שכול
לייעדם לאכילה, אף שלא היו מיועדות לכך מתחילה.
שואלת הגמרא, מדוע העמיד רבי ירמיה את המשנה באופן דחוק,
ולוקמה במרכיב אילן בפרס של שני שותפין, דהיינו שהרכיב
האחד בעץ חבירו, דהא תרד ארדיה ותא תרד ארדיה - ולפיכך
חוזרים שניהם על ידי הרכבה זו. עונה הגמרא, אמר רב פפא, זאת
אומרת, מכך שלא תירצה כן מוכח שפרס של שני שותפין אין
חוזרין עליו מערבי המלחמה ולפיכך אין להעמיד כך.
מקשה הגמרא, ומאי שנא כרם של שותפין במשנה אחת ומת
אחד מהן במלחמה וצריכים לייבם את אשתו, דכולן חוזרין מפני
שהיא שומרת יבם לכולם, והרי הם כשותפים בה. מתרצת הגמרא,
התם בחמישה אחין בכל חד וחד קרינא ביה אשתו כיון שיתכן
שתתייבם לו, הקא בכרם של שותפין כל חד וחד לא קרינא ביה
כרמו שהרי שניהם שותפים בכל עץ ועץ.
הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה האומרת
שהמרכיב והמברך חוזר, על הברייתא האומרת שאינו חוזר, רב
נחמן בר יצחק אמר, משמנתינו שנקטה שחוזר במברך ומרכיב,
מדברת במברך - מרכיב, אילן שדינו לחזור עליו, בריך שאין
חוזרים עליו מצד עצמו, שהרי אין בו דיני ערלה ורבעי. ואם תקשה
הרי הרכבה זו היא הרכבת איסור, ולמדנו בברייתא שאין חוזרים
עליה, התירוץ והא תנא הוא, דתניא, המברך אילן בריך רבן
שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן נמיה איש כפר
עכו, ומשנתינו סברה כמותו. ולקמים אוקרין, ולדבריהם, הרכבה
זו היא הרכבת איסור.
תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה על הברייתא, כי אתא רב דימי
אמר רבי יוחנן, הא מני - הברייתא שנקטה שאינו חוזר על הרכבה,
רבי אליעזר בן יעקב היא שאמר לפני כן בברייתא 'כרם כמשמעו',
שהרי האם לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם לעיל שפרס
במשמעו למעט כל נטיעה שאינה גפן, הקא נמי דורש רבי אליעזר
בן יעקב את חיבת נטע שהוא כמשמעו, ולפיכך נטע אין מברך
ומברך לא, ואינו חוזר על אפילו על הרכבת היתר, אבל תנא קמא
של הברייתא סובר שחוזרים על הרכבה, וכדבריהם סוברת משנתינו.
מביאה הגמרא דין נוסף בשם רב אידי אמר רבי יוחנן, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, נטיעה ילדה
שהיא פחותה בגובהה ממשפח חייבת בערלה כל שנותיה מדרבנן,
משום דמתחזיא כבת שאמא, ונראה כאוכל פירות ערלה. ומוסיפה
הגמרא ויהי מילי שחיבת בערלה, בשמים בנגד שמים ואחת
יוצאה וזב - שיש כאן שיעור הקטן של כרם אבל כוליה פרס -
אם כל הכרם הוא מנטיעות כאלו, קלא אית ליה - ידוע הוא
כמשונה, ואין חשד לערלה.
מביאה הגמרא עוד מימרא שנאמרה משמע של אלו, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס
ארבע אמות לקריאת שמע, ואסור לקרותה בארבע אמותיו.
והטעם, משום דבתניב 'לועג לרש חרף עושהו' וכשמקיים מצווה
בקריאתה, הוא כלועג עליו.
כעין כש, ששניה, מצינו דין נוסף. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, חותנתא - בת אשתו המגילה בין
האחין - שגדלה בין בניו מאשה אחרת, אסורה לינשא לאחין
מאשתו השניה, מפני דמתחזיא כי אחתייהו למי שאינו מכיר באמה
האמיתית. דוחה הגמרא ולא היא - אין איסור בדבר, מפני שקלא
אית ליה למילתא וידוע כולם שאינה אחותם.
מימרא נוספת נאמרה מפי אלו. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, לקט שכחה ופאה הפטורים ממעשר,
שעשאו העני שקיבלם בגזרן - שכינסם ועשה מהם כרי, הוהבקי
למעשר מדרבנן, מפני הוראים שאינם יודעים את מקורם, ויחשבו
שגדל בשדהו של העני. מוסיפה הגמרא, אמר עולא, לא אמרין

מעבירות שפירדו וחוזר, ואם כן, התמעט הגזלן מטעם זה. מתרצת
הגמרא, אפילו תימא רבי יוסי תגלילי, צריך מיעוט נוסף במקרה
בגזל דעבד תשובה על גזילתו ויהב דמי - ושילם את דמי הגזילה,
ובאופן זה אינו חוזר מפני עבירה זו. שואלת הגמרא, אי הכי ששילם
על גזילתו, הוה ליה לוקח על ידי כך וליהדר - ויחזור לביתו כדין
לוקח בית. עונה הגמרא, פין דמעיקרא קודם ששילם בתורת
גזילה אתא לדיה - הבית הגיע לידו בגזילה לא יחזור עבורו, וזה
המיעוט של גזלן.
שנינו במשנה, 'ומי האיש אשר נטע פרס' אחד הנוטע כרם וכו',
אחד הנוטע ואחד המברך וכו' ואחד הלוקח כו', מבארת הגמרא את
המקור לכך, תנן רבנן, נאמר בפרשה 'ומי האיש אשר נטע כרם',
אין לי לרבות מפסוק זה אלא דווקא אם נטע ממש, לקח וירש
וניתן לו בכתב מנין שאף הוא חוזר. תלמוד לומר 'ומי האיש
אשר נטע', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר נטע', אלא
בא לרבות קונה וירש. 'פרס' אין לי לרבות אלא פרס דווקא, מנין
לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין שגם עליהם חוזר,
כמבואר במשנה. תלמוד לומר 'אשר נטע כרם', ולא כתוב 'אשר
כרם נטע' לדרוש 'נטע' מכל מקום, שכל נטיעות בכלל. אם כן יכול
שנא מרבה מפסוק זה אף הנוטע ארבעה אילני מאכל, או וחמשה
אילני סרק. תלמוד לומר 'פרס' שמשמעה שצריך שידמה לכרם.
רבי אליעזר בן יעקב חולק ואומר, ש'פרס' הנאמר כאן הוא
במשמעו, שדווקא על כרם חוזר, ולא על שאר אילנות.
ממשיכה הברייתא לדרוש, שהיה יכול לכתוב 'לא חיל' וכתוב
'ולא חילל', משמע שבא למעט, 'חיללו' לזה ולא לאחר, פרט
למברך ולמברך - שהמברך אילן באדמה, או המרכיב באחר,
אינו חוזר. מקשה הגמרא והא תנן במשנתינו אחד הנוטע
ואחד המברך ואחד המרכיב שבכל אלו חוזר. מתרצת הגמרא,
אמר רבי יורא אמר רב חסדא, לא קשיא, כאן בברייתא שאומרת
שאנו חוזר, מדברת בהרפכת איסור - שהרכיב מין במין אחר כאן
במשנתינו מדובר בהרפכת היתר ולפיכך חוזר כדין נטיעה רגילה.
מבררת הגמרא, הא הרפכת היתר שעליה דיברה המשנה היכי
דמי שיחזור עליה. אילימא שהרכיב ילדה - נטיעה שלא הגיעה
לשנתה הרביעית בילדה - בנטיעה כמותה, אם כן, מדוע צריך
לרבותה לחזור, ותיפוק ליה דעני מיהדר אף לולא ההרכבה
משום ילדה ראשונה שצדיק לא חיללה. אלא בהכרח מדובר
בהרכיב ילדה בזקנה - נטיעה שעברו עליה ארבע שנים, וצריך
לחזור משום הילדה שהרכיב. גם על זה מקשה הגמרא, והאמר רבי
אבהו שנטיעה ילדה שסיפקה - הרכיבה בזקנה, בטלה הנטיעה
הילדה בזקנה ואין בה דין ערלה ולפיכך אין בה דין חילול נטע
רבעי ומדוע חוזר. מתרצת הגמרא, אמר רבי ירמיה, לעולם מדובר
שהרכיב ילדה בילדה, ומה שקשתה הגמרא הרי צריך לחזור משום
הנטיעה הילדה הראשונה, מדובר כאן ובגזל דנטע לתד נטיעה
קפיייתא לפיג - שתהיה לגדר ולקורות - או שנטע את הראשונה
לקצוץ את קורותיה. ולפיכך אינו חוזר מחמתה, דתנן, הנוטע
לספיג ולקורות ולא לאכילת פירותיו פטור מן הערלה, וכמו כן,
אין בה דין חילול רבעי, ולכן חוזר רק על הנטיעה שהרכיב.
מקשה הגמרא, ומאי שנא שהרכיב ילדה בזקנה דבטלה ולפיכך
אינה חייבת בערלה, ומאי שנא ילדה שהרכיב בילדה שנטעה לסיג
וקורות דלא בטלה הנטיעה החדשה בחבירתה, וחייבת בערלה, הרי
הנטיעה שנטעה לסיג וקורות היא כזקנה. מתרצת הגמרא, התם
בנטיעה זקנה, אי מיפליד עולה ורוצה לנהוג בה כילדה, אינו יכול,
שהרי לאו בת מיהדר היא כיון שבמצאיות היא זקנה ואין מחשבתו
מועילה. ואילו הקא בנטיעה ילדה שנטעה לקורות, אי מיפליד
עולה לייעדה לאכילה בת מיהדר היא ותיחשב כנטיעה רגילה
החייבת בערלה, [דהא מעיקרא לפירי קניא] ולפיכך יכול לשנות
את יעודה. מירי דהוה אעלו מאליהן - וכמו שמצינו באילנות

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

57 בַּשָּׁדָה לֶךְ אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ" ומבאר הבריתא את הראיה
58 מהפסוק 'הֵכֵן בַּחוּץ - במקום הפני, מְלֹאכְתָּהּ' זה בית ותעשהו
59 למקום זה בית ופנים. 'וְעִתְדָה - והזמין בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה פָּרָם - שיזמין
60 לו שדה פנויה, לעשותה כרם, 'אַחֵר' שעשה כן 'וּבְנִית' את עיקר
61 בִּיתָהּ' זו אִשָּׁה שהיא עיקר של בית.
62 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ' זה לימוד מִקְרָא,
63 שהוא כהכנה ללימוד התורה. ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה
64 לימוד מִשְׁנָה, שהוא כהכנה ללימוד הגמרא. 'וְאַחֵר' כל זאת 'וּבְנִית'
65 בִּיתָהּ' זה גְּמָרָא, לתת סבא להבין את טעמי המשנה וכמי ההלכה.
66 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ', זה לימוד מִקְרָא
67 ומִשְׁנָה, 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' זה גְּמָרָא שהיא גם הכנה אל הנרמז
68 בהמשך, 'אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים שהם העיקר, ובכך
69 הלימוד מביא לידי מעשה שהם המעשים הטובים.
70 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מוֹסִיף וּאָמַר, ש'הֵכֵן בַּחוּץ'
71 מְלֹאכְתָּהּ' זה כולל מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא שכולם הכנה לקיום
72 המצוות, ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בַּשָּׁדָה לֶךְ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים קיום
73 המצוות, וְאַחֵר כל אלו 'וּבְנִית בִּיתָהּ' דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר - ילמד את
74 חכמת התורה בעיון.
75 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן חֲזוּרִין הַבּוֹנֶה בֵּית שָׁעָר כו' רבי יהודה
76 אומר אף הבונה בית על מכונו, ולא שינה בו כלום, אינו חוזר. תָּנָא
77 בברייתא, שֶׁאֵם הוֹסִיף בּוֹ בְּבִנְיָנוּ מִחדֵשׁ דְּיָמוֹם אַחֵד - שורת
78 אבנים אחת, חֲזוּר דְּכִין בּוֹנֶה בֵּית, שהרי הוסיף בו דבר.
79 שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אֵף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבָנִים בַּשָּׂדֶה לֹא
80 הָיָה חֲזוּר. תָּנָא בברייתא את טעמו של רבי אליעזר, שהוא מַפְנִי
81 שְׂמֻחָדָשִׁין אוֹתוֹ - שצריכים לחדש את בניינו פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ -
82 פעמיים בשבע שנים, מפני שאינו מתקיים.
83 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן וְזִין מִמְּקוֹמָן בְּנֵה בֵּית חֵדֶשׁ וְחִנְבוּ וכו'.
84 נתבאר במשנה את דין אלו שאין יוצאים כלל ממקומן. ומבאר
85 הגמרא את מקור הדבר, תָּנּוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה שהנושא 'אִשָּׁה
86 חֲדָשָׁה' אינו יוצא בצבא למשך שנה. מבררת הבריתא, אִין לִי
87 לרבות ממשמעות הכתוב, אֵלּא דווקא נושא אִשָּׁה חֲדָשָׁה - בתולה.
88 אֲלִמְנָה, וְגִרּוּשָׁה מאיש אחר מִזֵּין שאם נושאם אינו יוצא בצבא,
89 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה' מִכָּל מְקוֹם, ותיבת 'אשה' כוללת גם אלמנה
90 וגרושה. שואלת הבריתא אֵם כֵּן, שמרבים גם אלמנה וגרושה, מַה
91 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה חֲדָשָׁה' - לשם מה הוסיפה התורה את תיבת
92 'חדשה'. ומבאר הבריתא, שתיבה זו באה ללמד שדווקא בְּמִי
93 שְׂחֲדָשָׁה לוֹ אף שאינה בתולה, ולפיכך יֵצֵא מִחֲזוּר גְּרוּשָׁתוּ מפני
94 שְׂאִין היא חֲדָשָׁה לוֹ.
95 תָּנּוּ רַבָּנָן נאמר על הנושא אשה חדשה שלא יֵצֵא בַּצָּבָא למשך
96 שנה, יָכוֹל נדרוש מפסוק זה שְׂבָצָבָא למלחמה ממש הוא דִּלָּא
97 יֵצֵא, אֲכָל יצא מחוץ לביתו ויִסְפִּיק מִים וּמִזֵּין ויתקן הַדְּרָכִים כאלו
98 החוזרים מעורכי המלחמה. תִּלְמוּד לומר מה שנאמר בפרשה זו
99 'לֹא יַעֲבֹד עָלָיו לְכָל דָּבָר' גם לא לספק מים ומזון שהוא צורך
100 הצבא, ולפיכך אינו זו ממקומו. אם כן, יָכוֹל שְׂאִין מְרַבֵּה כמו כן אֵף
101 הַבּוֹנֶה בֵּית וְלֹא תִנְבוּ, נִטַּע פָּרָם וְלֹא חִלּוּ, אִרַם אִשָּׁה לְכָל
102 לְקָחָהּ, שלא יזווג מקומם כלל. תִּלְמוּד לומר לא יַעֲבֹד 'עָלָיו' ויש
103 לדרוש מזה שְׂעָלָיו אִי אִתָּה מַעֲבִיר את דבר הצבא אֲכָל אִתָּה
104 מַעֲבִיר עַל אַחֲרִים והם הבונה בית והנושא אשה וכו', שואלת
105 הגמרא וּמֵאַחֵר דְּכִתְבָה בְּנוֹשָׁא אִשָּׁה 'לֹא יַעֲבֹד עָלָיו לְכָל דָּבָר' ללמד
106 שאינו יוצא כלל מביתו, אם כן 'לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא' לְמַה לִּי, עונה
107 הגמרא, שפסוק זה נאמר כדי לַעֲבֹד עָלָיו הוֹצֵאָה בִּשְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה
108 בְּשָׁנֵי לֵאיוֹן.
109 מִשְׁנָה. 'וְיִסְפּוּ הַשּׁוֹמְרִים על דברי הכהן לְדָבָר אֵל הָעָם מִי הָאִישׁ
110 הֵיכָא וְרַח הַלֵּב' וכו'. ומבאר המשנה, ממה ירא אותו איש, רַבִּי
111 עֲקִיבָא אָמַר, הִנְרָא וְרַח הַלֵּב הוּא בְּמִשְׁמַעְיָא, שְׂאִינוּ יָכוֹל מְרֹב
112 פָּחַדוּ לַעֲמוּד עִם הַלּוֹחֲמִים בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, כשמתחברים

1 מֵת תוֹפֵס אֲרַבַּע אַמּוֹת לְטוֹמָאָה - מת מטמא את העומדים בארבע
2 אמותיו מדרבנן. וְתָנָא תוֹנָא - ויש להביא ראיה לדין זה מהמשנה,
3 הַצֵּד הַקָּבֵר - החצר אשר לפני מערות הקברים הַעוֹמֵד בְּתוֹכָהּ כיון
4 שיש היכר בינו ובין המת טָהוֹר, ואינו נטמא כדן נמצא בקרבת המת.
5 וְהוּא - מה שאינו נטמא כשעומד בחצר, רק בְּשִׂיחָה בָּה - בחצר,
6 אֲרַבַּע אַמּוֹת דְּכָרִי בֵּית שְׂמָאי, שלדעת בית שמאי, רק בגודל זה
7 החצר נחשבת לעצמה, אבל בפחות מארבע אמות, החצר בטילה
8 למערה, והרי הוא כעומד במערה. בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים, אֲרַבַּעָה
9 טַפְסִיחִים הוא גודל החצר שהעומד בתוכה טהור.
10 ממשיכה הבריתא בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שלדעת בית הלל סגי
11 בארבעה טפחים, כְּשֶׁפְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מְלַמְעָלָה ויורדים
12 לה בקפיצה, אֲכָל אם פְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מִן הַצֵּד ויורדים
13 לה במדרגות, דְּכָרִי הֵלֵל - אף בית הלל מודים, ששיעורה הוא
14 אֲרַבַּע אַמּוֹת ופחות מכך מטמא.
15 קודם שתבאר הראיה מהמשנה, הגמרא מבאר תחילה את תוכן
16 דברי הבריתא. מִקְשָׁה הגמרא, בְּלִפְי לִיָּא - לכאורה, דברי
17 הבריתא הפוכים, שהרי אֲרַבַּעָה, כשהפתח מִן הַצֵּד צריך להיות
18 טהור אף בפחות מארבע אמות, שהרי מִדִּירִיד וְנִפְסִי - יוצא מהחצר
19 דרך הפתח, ואילו כאשר הפתח הוא מְלַמְעָלָה כיון שצריך לטפס
20 בעת יציאתו אִי אִפְשָׁר דִּלָּא מֵאֲחִיל בידיו על חלל הפתח, ובהכרח
21 ששיעורה של החצר הוא ארבע אמות. לפיכך, מתקנת הגמרא,
22 אֵלּא, בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שמספיק שגודלה יהיה ארבעה טפחים,
23 כְּשֶׁפְּתַחָהּ מִן הַצֵּד ויכול לצאת מבלי להאחיל, אֲכָל פְּתַחָהּ
24 מְלַמְעָלָה כיון שבהכרח מאחיל ביציאתו, שיעורה הוא אֲרַבַּע אַמּוֹת
25 ורק בשיעור זה אינו מיטמא.
26 כעת מבאר הגמרא את הראיה מהמשנה, וְהֵנִי מִילִי - מבואר
27 מדברי המשנה, שהאופן שטהור הוא בְּהַצֵּד הַקָּבֵר והטעם,
28 דְּמִסְיָמָא מְחִיצָתָהּ - שהמחיצות מהוות היכר להבדילו מן המת,
29 אֲכָל - משמע, שִׁמְתָּ בְּעֵלְמָא שאין מחיצה המבדילה בינו לאדם.
30 תַּפְסִים ומטמא סביבותיו ארבע אמות.
31 שנינו במשנה, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אִרְשׁ אִשָּׁה' אחד המאסר את
32 הבתולה כו', מבאר הגמרא את מקור הדינים. תָּנּוּ רַבָּנָן מה
33 שנאמר בפרשה 'אֲשֶׁר אִרְשׁ', פירושו, אֶחָד הַמָּאֲרִם אֶת הַבְּתוּלָה,
34 וְאַחֵר הַמָּאֲרִם אֶת הָאֲלֻמְנָה, וְאַחֵר שׁוֹמְרֵת יָכֵם, וְאִפְּלִי מִשְׁנָה
35 אֲחִין וְיָמָּה אַחֵר מִיָּם בְּמִלְחָמָה כיון שכל אחד יכול לייבמה כולן
36 חֲזוּרִין, וממה שלא נאמר הלשון 'לֹא לְקַח' אלא 'וְלֹא לְקַחָהּ', אנו
37 מִמַּעֲטִים פָּרַט לְאֲלֻמְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוֹט,
38 מִמִּדַּת וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וּלְנִתֵּן שכל אלו
39 נישואיהן בעבירה ואינן חוזרים.
40 שואלת הגמרא לִיָּמָּה מה שנתבאר שצריך למעט את כל אלו דִּלָּא
41 בְּכָרִי יוֹסִי הַגָּלִילִי, דָּאִי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אין צריך מיעוט, שהרי הָא
42 אָמַר שהאמור בפרשה 'הִנְרָא וְרַח הַלֵּב' אין הכוונה בפשוטו, אלא
43 וְהַתְּמִירָא מַעֲבִירוֹת שְׂבִירָה שעליו לחזור, ומדוע צריך למעט את
44 אלו, אחר שעשה איסור בקידושיהן. מתרצת הגמרא, אֲפִילוּ לִיָּמָּה
45 רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אִי אִפְשָׁר לִמְעַטס בגלל האיסור, בְּרַבָּהּ שֶׁלדבריו
46 אין עבירה בקידושין, דְּאָמַר רַבָּה על כון המקדש את האסורה
47 שְׁלֵעוֹלָם אֵינוּ תָּיִב על קידושיה עַד שְׂבִיעוּל, כיון שבקדושין גרידא
48 אין איסור, מַה פְּעִם - והמקור לכך הוא 'לֹא יָקַח' מוֹשֵׁם 'לֹא יַחֲלֹל'
49 - שהתורה נתנה טעם לאיסור הקידושין, מוֹשֵׁם חִילּוּל, מוֹשֵׁם הָכִי
50 אֵינוּ לִזְקָה עַד שְׂבִיעוּל, מפני שאם לא בעל, לא חילל, לכן לומדים
51 שאין חזר עליהן מלא לקחה.
52 הגמרא מביאה, שניתן ללמוד מסדר הפסוקים דברים נוספים. תָּנּוּ
53 רַבָּנָן, ממה שהתחילה התורה בְּאִשָּׁר בְּנֵה ואחר כך אֲשֶׁר נָטַע ואחר
54 כך אֲשֶׁר אִרְשׁ כאן לִימָדָה תוֹרָה דְּרַךְ אֶרֶץ - הנהגה הראויה, והיא
55 שְׂבִיבָה תחילה אֲדָם בֵּית, ואחר כך וְיָטַע פָּרָם, וְאַחֵר כֵּן יִשָּׂא
56 אִשָּׁה. וְאֵף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻבְבָּתוֹ "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ וְעִתְדָה

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מד עמוד א

רש"י

1 **מת תופס ארבע אמות לטובא.** חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע
2 אמותיו כדי שלא יגדלו אוכלי טמרות לקרב לו ויהא סבור שלא האדיל ויש לחוש
3 שמא יפשוט ידו ויאחיל ולא אדעתיה ו**תנא** תנא. וכן תני תנא דידן במשנה ובשני
4 בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (מסכת טהרות פ"ז מ"ח): **הצר** חקבר, שלפני המערה, כדאמר
5 סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק"ה ע"ב) שעושין
6 מערות גדולות של שש על שש, וחופר בכתליה
7 סביב כוכין ארבות כמדת המת ותוחבו לתוכן,
8 והמערה מקורה בתקרה וכסי, ועושה גומא
9 רתבה בצד המערה ופוחת פי המערה לתוך
10 הגומא וכתל המערה כמין פתח, ואתה גומא
11 היא הצר חקבר: העומר בתוכו טהור. כל מקום
12 שהוא עומד בה טהור, דכיון דמערה חלוקה
13 הימנה ומחציתה נפרת לא גזור רבנן במתים
14 שבתורה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד
15 המערה, כדי גזור רבנן ארבע אמות כמות המערה
16 באויר, ובענין למעלה אצל גג המערה כדי
17 להרחיק את האדם מלהאדיל על השמא, אבל
18 כאן יש חכר: והוא שיש בה ארבע אמות. הוא
19 דחשיבא מקום לעצמה, אבל פחות מכאן בטלה
20 אצל המערה ולא חשיבא למיחוי מקום
21 לעצמה: וב"ה אומרים ארבעה טפחים. הוי מקום
22 חשוב בכל דוכתא: במה דברים אמורים. ב"ה
23 אמרו ליה: בשפתה של הצר למעלה. שאין לה
24 בניסת מדרון במעלות מן הצר, אלא כשיורד
25 לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה.
26 ולקמן פריך אפכא מסתברא: כלפי לייא. כנגד
27 אפוא הפכת דבריה. לייא אפוא כדאמר בבבא
28 (דף ק"ה ע"ב) כגני לייא, כדים שבורים לתיבין חולכים.
29 אפכא מסתברא. מן הצד כשעשוי לחצר מדרון
30 לצאת דרך צדדים איכא למימר כיון דלא גזור
31 רבנן ארבע אמות במחצות נפרות סגי להאי
32 חצר בארבעה טפחים והעומד בה חרי זה טהור.
33 שאין לנו במה לטמא, דאינו צריך לטפס
34 ולעלות שישפוט ורועותיו ויאחיל ונקביו על
35 חתל הפתח. דכי נפיק מדרדי ונפיק, נעמט
36 ונמשך מן הפתח של מערה לצד פתח של
37 חצר ויזא לו: מלמעלה אי אפשר דלא מאחיל.
38 כיון דאינו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו
39 לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן

מת תופס ארבע אמות לטובא. ו**תנא** תנא: **הצר**
חקבר העומד בתוכה טהור, והוא שיהיו בה ארבע
אמות, דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: ארבעה
טפחים. במה דברים אמורים, שפתחה מלמעלה. אבל
פתחה מן הצד, דברי הכל ארבע אמות. כלפי לייא?
אדרבא, מן הצד מידרדי ונפיק. מלמעלה אי אפשר
לא מאחיל. אלא: במה דברים אמורים שפתחה מן
הצר, אבל פתחה מלמעלה, ארבע אמות. והני מילי,
הצר חקבר דמסיימא מחיצתא. אבל מת בעלמא,
תפיס: "מי האיש אשר ארש אשה": תנו רבנן: "אשר
ארס" אחד המאמר את הבתולה, ואחד המאמר את
האלמנה, ואחד שומרת יבם. ואפילו חמשה אחין ומת
אחד מהם במלחמה, כולן חוזרין. "לא לקח" ולא
לקחה" פרט לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה
לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
לממזר ולנתיני, לימא דלא בר' יוסי הגלילי, דאי ר'
יוסי הגלילי, הא אמר "הירא ורד הלכב" זה המתירא
מעבירות שבידו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בדרבה.
דאמר רבה: לעולם אינו חייב עד שיבעול, מה טעם
"לא יקח" משום "לא יחלל", משום הכי אינו לוקה
עד שיבעול. תנו רבנן: "אשר בנה", "אשר נטע",
"אשר ארש". לימדה תורה דרך ארץ, שיבנה אדם
בית ויטע כרם, ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה
אמר בחכמתו: "הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה
לך, אחר ובנית ביתך" "הכן בחוץ מלאכתך" זה בית,
ו"עתדה בשדה לך" זה כרם, "אחר ובנית ביתך" זו
אשה. דבר אחר, "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא,
ו"עתדה בשדה לך" זה משנה, "אחר ובנית ביתך"

רש"י

40 מאחיל על חלל הפתח והני מילי ב'. השתא מהדר לפרשי סיעתיה מחקא. מדאיצטרך
41 למיתני העומד לתוכו טהור, ש"מ תני מילי חצר חקבר דמסיימא מחצתא דמערה לחודיה
42 ודחצר לחודיה ויש חכר בדבר, אבל מת בעלמא נמשל באויר מדרו בית הלל דתפיס
43 ארבע אמות, מדאיצטרך למיתני העומד לתוכו טהור, דאי בעלמא לא גזור לקמה לי
44 לאשמעון חקא דטהור: ואפי' היא לו שומרת
45 יבם, שלא קדשה הוא אלא מוכח אחיו באה לו:
46 לקחה. מדלא כתיב לקח מעוטא הוא, למעוטי
47 לקחת אסור: בדרבה. דאמר אין עברה בקדושין
48 עד שיבעול, שביא זרעו או את האשה לידי
49 חלול, וממזרת ונתינה אין עברה בקדושין, דלא
50 כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תתנות,
51 אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקיתה הני
52 קדושין. ואיצטרך דרבה, דלא תימא מקדושין
53 עבר ליה אסור ונתינה. מן הגבוענים דכתיב ביה
54 ויתנם יחושע לחוטבי עצים (ויקרא ט"ו, וכן
55 משבוע אמות: ועתידה בשדה לך. ונצבה בשדה
56 מלאכתך לך: גמרא. לתת סקרא להבין בטעמי
57 המשנה והלכה בדברי מ"ה אם הוסיף בו ידעם
58 אחר. שיהיה של אבנים או בגבה או כעבי ות לא
59 הוי על מכונו וקריא ביה חדש: שפחדשין אותו.
60 שאינו מתקבץ בשבוע. בשמטה: אין לי אלא
61 חדשה. בתולה: אלמנה וגרושה. מאחר וישא
62 זה: יכול אם בנה בית חדש ולא חנכו יהא כזה
63 שיהא נקי מן הכלל. מתני. ויפסו השומרים. על
64 דבר ביה. בקשרי. כשמתקשרים לעמוד צופים
65 שלא יפרידום אויבים: לפיכך. שהירא ורד והירא
66 מעברות. תלה התורה בנה ונטע וארס לחזור
67 בגללה. כדי שיתלה בכך החזרה ולא תבטל
68 לומר מעברות שבידו הוא זר וזר: ר' יוסי
69 אומר ב'. בגמרא מפרש במאי פליג ארבי יוסי
70 הגלילי: ובעקבו של עם. בסופו של עם
71 שעומדים שלא יחזרו אחוריים לאחריהם לנסו:
72 מעמידן וקפיון מלפניהם. בראשה של צד
73 המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממניין לכה
74 שאם יפול אחד מהם הנלחמים יעמידו
75 ויקפיוהו ויגבירו את אנשי העבא בדבריהם:
76 ואנשים אחרים מאחריהם: ובשילין
77 של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינסו. ובשילין
78 כעין חצין שקורין וררשי:

שחולת

29 זה גמרא. דבר אחר: "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא ומשנה, ו"עתדה בשדה לך" זה גמרא, "אחר ובנית ביתך" אלו מעשים
30 טובים. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא ומשנה וגמרא, ו"עתדה בשדה לך" אלו
31 מעשים טובים, "אחר ובנית ביתך" דרש וקבל שכתב: ואלו שאין חוזרין, תבונה בית שמאי שער בו: תנא, אם הוסיף בו ידעם
32 אחר, חוזר: ר' אליעזר אומר: אף תבונה בית הללנים בשרון לא היה חוזר: תנא, מפני שמתדשין אותו פעמים בשבוע: ואלו
33 שאין זיון ממקומן, בנה בית חדש ונכנס בו: תנו רבנן "אשה חדשה" אין לי אלא אשה חדשה. אלמנה וגרושה, מניין? תלמוד
34 לומר: "אשה", מכל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "אשה חדשה"? מי שחדשה לו, יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו. תנו
35 רבנן: "לא יצא בצבא" יכול בצבא הוא דלא יצא, אבל יספיק מים ויחזון ויתחון הדרכים? תלמוד לומר: "ולא יעבר עליו לכל
36 דבר". יכול שאני מרבה אף תבונה בית הלל ונכנס, נטע כרם ולא חללו, ארס אשה ולא לקחה? תלמוד לומר: "עליו", עליו
37 אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים. ומאחר דפתח "לא יעבור", "לא יצא בצבא" לקמה ליי? לעבור עליו בשני לאוין:
38 **מתני** "ויספו השטרים לדבר אל העם" ר' עקיבא אומר: "הירא ורד הלכב" כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
39 ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר: "הירא ורד הלכב" זהו המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את
40 כל אלו שיחזור בגללה. ר' יוסי אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
41 לממזר ולנתיני חרי הוא הירא ורד הלכב. והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקבו של
42 עם, מעמידין וקפיון לפניהם, ואחרים מאחוריהם, ובשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו.

שחולת

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מד עמוד ב

רש"י

שתחילת ניסה נפילה בגמ' פריך אפא מבעי ליה, שהניסה היא תחלת הנפילה בר"א.
דחורין מן המערכה ויש שאין וזין ממקומן, במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצוה.
כגון כבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין רבי יהודה אוסר בו, מפרש בגמרא:
גמ', עברה דרבנן, לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חזון, ולרבי יוסי עד ששגב

שתחילת ניסה, נפילה. שנאמר: "נִסִּים יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מִנִּפְחָה גְדוֹלָה הָיְתָה בָּעִם" ולחלן הוא אומר: "וַיִּגְסוּ אֲנִי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּפְּלוּ חַלְלִים" וגו'. במה דברים אמורים, במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחרדו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים, במלחמות מצוה, אבל במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו חתן מחרדו וכלה מחופתה: גמ' מאי איכא בין ר' יוסי לר' יוסי הגלילי? איכא ביניהו, עברה דרבנן. כמאן אולא, הא דתניא: שח בין תפילה לתפילה, עברה היא בידו, וחזור עליה מעורכי המלחמה. כמאן, בר' יוסי הגלילי. מאן תנא להא דתנו רבנן: שמע קול קרנות והרתיע, הנפת תריסין והרתיע, צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו, חזור. כמאן? לימא ר' עקיבא היא ולא ר' יוסי הגלילי? בהא אפילו ר' יוסי הגלילי מודה, משום דכתיב: "וְלֹא יָמַס אֶת לִבָּב אֶחָיו בְּלִבָּבוֹ". והנה ככלת השמרים בו": האי מפני שתחילת ניסה מפני שתחילת נפילה ניסה: "במה דברים אמורים במלחמות הרשות" בו'. אמר ר' יוחנן: רשות דרבנן, זו היא מצוה דרבי יהודה, מצוה דרבנן, זו היא חובה דרבי יהודה. אמר רבא: מלחמות יהושע לכבוש, דברי הכל חובה. מלחמות בית דוד לרווחה, דברי הכל רשות. כי פליגי, למעוטי גוים ולא לית עלייהו, מר, קרי לה מצוה, ומר, קרי רשות. נפקא מינה, לעוסק במצוה שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

רש"י

במצוה דלמר חובה ולמר רשות, ופריש לן גמי רבא בהי מניהו איפליג: מלחמות יהושע
לכבוש. בהא ליכא למאן דקרי רשות, דאפלו חובה גמי איתא והעוסק בה פטור מן
המצוה, ורבנן הוא ולא אכפת להו לקרואה חובה דדין לקרואה מצוה אצל הרשות
שפרי אין אנו צריכין אלא למצוא בה מעלה אחת, ומצוה לגמי רשות מעלה היא
ומלחמת בית דוד. שנלחם בארם צובה לחסיפה
על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו
מנחה ומס עובד: דברי הכל רשות. ואפלו רבי
יהודה להא לאו מצוה קרי לה, והעוסק בה אינו
פטור מן המצוה: כי פליגי. ר' יהודה ורבנן
במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר חוב, במלחמה שהיא למעוטי עובדי בוכבים ולא
ליתו עליה:

הדרן עלך משוח מלחמה

מתני'. עגלה ערופה בלשון חנני. נאמרת.
מה שהקנים אומרים דינו לא שפכו והתבנים
אומרים כפר לעמך ישראל, בלשון חנני
החוקק מן התורה לאמרה: שנאמר כי יצא
חלל ובגמרא פריך דיכי גליף מהכא: היו יוצאין.
ובאין שם ומודדן מן החלל לצד העירות
שסביבותיו לידע איזו קרובה: בגלל גל של
אבנים: נמצא סמוך לספר בו. מפרש טעמא
בגמ'. גמ'. מאי קאמר. דיכי גליף לשון חנני
מהכא: ואין בו שכול. אין עושין ביד שכול
יכול לחלק שוח בשוה, אלא שיהא הרוב לצד
אחד לקם אתרי רבים להשות (שמות טו):
למיתדן. הנה דלשכת הגזית: מוקני וקניד.
מדינאי למיכתב וקני וכתב וקניד. מיתדן
שבוקניד: וקני השוק. אע"פ שאין סנהדרין:
שופטין. וקנים שהם שופטים את ישראל. מוקני
העדה. דסמיכת פה העלם דבר, ואיתר לה
שופטין להביא עוד שנים: למנהל לכלה מלחמה
מהם. דהא רבי יהודה הוה גמי ממשח קאמה.
ולף לה משראי בבין דסנהדרין: אלא וי"ו
ושופטין למקנא. כלומר לא גמיר גוש
ואיצטריך שופטין לסנהדרין ברש

עגלה ערופה, בלשון הקודש: שנאמר: "כִּי יִמְצָא חָלָל בְּאֶרֶץ וְיֵצֵא וְקָנִיד וְשָׁפְטִיד". שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין.
ר' יהודה אומר: חמשה שנאמר "קניד" שנים "ושפטיד" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד. נמצא טמון בגל,
או תלוי באילן, או צף על פני המים, לא היו עורפין. שנאמר: "בְּאֶרֶץ" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף על פני
המים. נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה גוים, או לעיר שאין בה בית דין לא היו עורפין. אין מודדן אלא לעיר שיש בה בית דין: גמ'
מאי קאמר? אמר ר' אבהו, הכי קאמר: שנאמר: "וַיִּעֲנוּ וְאָמְרוּ" ולחלן הוא אומר "וַיִּעֲנוּ הַלְלוּם וְאָמְרוּ" וגו'. מה "ענייה" האמורה לחלן
בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. וסדר עגלה ערופה ביצד: "כִּי יִמְצָא חָלָל בְּאֶרֶץ... וְיֵצֵא וְקָנִיד וְשָׁפְטִיד" שלשה מבית דין הגדול
שבירושלים היו יוצאין: ר' יהודה אומר חמשה וכו': תנו רבנן: "וַיִּצְאוּ וְקָנִיד וְשָׁפְטִיד". "קניד" שנים, "ושפטיד" שנים, ואין בית דין שקול,
מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: "קניד" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד,
הרי כאן שלשה. ור' שמעון גמי, הא פתיב "ושפטיד"? ההוא מיביעי ליה למיחידין שבשופטין. ור' יהודה מ"קני" "קניד" נפקא. ור'
שמעון, אי כתב רחמנא "וקני" הוה אמיןא אפילו וקני השוק, כתב רחמנא "קניד". ואי כתב רחמנא "קניד" הוה אמיןא אפילו סנהדרין
קמנה, כתב רחמנא "ושפטיד", למיחידין שבשופטין. ור' יהודה, גמיר "קני" "קני" מ"קני העדה". מה לחלן מיחידין שבשופטין, אף כאן
מיחידין שבשופטין. אי גמיר, לגמרה לכולה מילתא מהתם, "קניד וושפטיד" למה ליה? אלא וי"ו "ושפטיד" למקנא ור' שמעון

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מצוה היא לעוסק במצוה שפסוק מן המצוה - לענין ההלכה
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שלדברי רבי יהודה שמלחמה זו
נקראת 'מצוה' העוסק בה פטור ממצוה אחרת, ולתנא קמא
שמלחמה זו נקראת 'רשות' העוסק בה חייב במצוה אחרת.

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה פרק תשיעי

פרק זה עוסק בפרשת עגלה ערופה. פרשה זו נאמרה, שכשימצא
חלל בארץ ישראל, ולא נודע מי הרגו, צוותה התורה שילכו לשם
זקנים מבית דין הגדול, וימדדו ממנו לכל סביבותיו איזו עיר קרובה
לו, וזקני אותה העיר מבאים עגלה, ומורידים אותה בנחל איתן,
ועורפים אותה שם, וכל זקני העיר ההיא רוחצים את ידיהם במקום
ערופתה, והזקנים אומרים בלשון הקודש 'דינו לא שפכו את הדם
הזה ועינינו לא ראו', והכתבים אומרים 'כפר לעמך ישראל אשר
פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל'.

משנה. עגלה ערופה - האמירות שבפרשת עגלה ערופה, ששנינו
לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, מניין, שנאמר 'כי ימצא חלל
בארץ' ולא נודע מי הכהו. 'ויצאו וקנינו ושופטיו' למדוד מה היא
העיר הקרובה אל החלל, וכמה דיינים הם, שלשה, ואלו השלשה
מבית דין הגדול שבידושלים היושב בלשכת הגזית היו יוצאין. רבי
יהודה אומר, חמשה דיינים הם, שנאמר 'וקנינו' שמשמעו שנים
שהוא מיעוט רבים, 'שופטיו' שמשמעו שנים, הרי יש כאן ארבעה,
ואין בית דין שמשפרו שקול, לכך מוסיפין עליהן עוד אחד והרי
כאן חמשה.

נמצא ההרג טמון בגל אבנים, או תלוי באילן, או צף על פני
המים, לא היו עורפין עגלה עליו, שנאמר 'כי ימצא חלל בארץ'
ולא טמון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על פני
המים.

נמצא ההרג טמון בלספר - עיר שהיא בגבול ישראל סמוך לנכרים,
או לעיר שרוקה עובדי בוכבים, או לעיר שאין בה בית דין, לא
היו עורפין ומודדין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין.

גמרא. שואלת הגמרא על החלק הראשון של המשנה, מאי קאמר
- כיצד למד התנא ממה שנאמר 'כי ימצא חלל באדמה' שעגלה
ערופה נאמרת בלשון הקודש. אמר רבי אבהו, לא ממקרא זה למד
זאת התנא, אלא ממקום אחר, ושני דברים נאמרו בחלק זה של

המשנה, והתנא קאמר, תחילה אמר, מנין שבלשון הקודש,
שנאמר כאן בעגלה ערופה 'וקנו וקנינו ושופטיו', וזהו למד נורה שזה,
וקלות הוא אומר 'וקנו תלויים ואמרו וגו'', ויש ללמוד נורה שזה,

מה ענינה האמירה תלון בברכות וקלות היא דווקא בלשון
הקודש, אף הענינה האמירה כאן היא דווקא בלשון הקודש. ואחר
כך אמר דין אחר, וסדר עגלה ערופה ביצד נעשית, נאמר 'כי
ימצא חלל בארץ ויצאו וקנינו ושופטיו', שלשה דיינים מבית
דין הגדול שבידושלים היו יוצאין למדוד.

שנינו במשנה, שלשה מבית דין הגדול, רבי יהודה אומר חמשה
וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת במשנה, תנו
רבנן, נאמר 'ויצאו וקנינו ושופטיו', 'וקנינו' הרי הם שנים,
'שופטיו' הרי הם עוד שנים, הרי כאן ארבעה, ואין בית דין

שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי רבי
יהודה. רבי שמעון אומר 'וקנינו' הרי הם שנים, ואין בית דין
שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה.

שואלת הגמרא, ורבי שמעון נמי מדוע אינו דורש כרבי יהודה הא
בתיב גם 'שופטיו', משיבה הגמרא, ההוא 'שופטיו' לא נכתב
לצורך מנין הדיינים, אלא מביע ליה ללמוד ממנו למיחותין
שבשופטיו - שאותם זקנים האמורים יהיו מבית דין הגדול
שבלשכת הגזית.

שואלת הגמרא, ורבי יהודה שדורש מ'שופטיו' להצריך עוד שני

יזה מפני שתחלת ניסה נפילה - שהנפילה נגרמת על ידי ניסת
הלוחמים, שנאמר בדברי המבשר במלחמת פלישתים וישראל 'נס
ישראל לפני פלישתים ונס מגפה גדולה היתה בעם', הרי
שהמגיפה והנפילה, נגרמו על ידי מנסתם תחילה. עוד איה מביאה
המשנה ולתלון הוא אומר, 'וינוסו [אנשי] ישראל לפני פלישתים
ויפלו חללים וגו'' הרי שמאחר שנסו מפניהם, נפלו בקרב לפניהם.
מסיימת המשנה, כמה דברים אמורים שיש החוזרים מהמלחמה ויש
שאינן יוצאים למלחמה כלל, במלחמות הרשות, אבל במלחמות
מצוה כמלחמת יהושע בכיבוש הארץ, הכל יוצאין להילחם, אפילו
התן מחרו - מחופתו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה, כמה
דברים אמורים שאין יוצאים כולם, במלחמות מצוה אבל
במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו התן מחרו וכלה מחופתה.
גמרא. שואלת הגמרא, מאי איתא בין רבי יוסי לרבי יוסי הגלילי,
הרי לדברי שניהם היראה היא מעבירות. מתרצת הגמרא, איתא
בפניהם אם עבר על עבירה דרבנן, לרבי יוסי הגלילי חור, ולרבי
יוסי אינו חור אלא על עבירה דאורייתא, כמו כהן גדול שנשא
אלמנה.

מוסיפה הגמרא, כמאן אולא הא דתניא בענין חזרת עורכי
המלחמה, שאם שח - סיפר בין תפילה - הנחת תפילין של יד
לתפילה - להנחת תפילין של ראש עבירה היא פירו אם לא בירך
שוב על של ראש, וחזרו עליה מעורכי המלחמה. אומרת הגמרא
כמאן בהכרח שברייאת זו היא כרבי יוסי הגלילי שחזר אף על
עבירות דרבנן, כגון ברכות.

מבררת הגמרא, מאן תנא להא דתנו רבנן בחזרה מעורכי
המלחמה שאם שמע קול קרנות בעת המלחמה והרתיע ונפחד
מאד, וכן אם שמע הנפת תריסין והרתיע, או שמע צחצוח קרבות
ומים שותתין לו על כרפיו מחמת יראתו, חזרו מעורכי המלחמה.

ומבררת הגמרא כמאן סוברת ברייתא זו, לימא רבי עקיבא היא
שלדבריו חוזרים מחמת יראה, ולא רבי יוסי הגלילי שלדבריו
יכולים לחזור רק מפני פחד עבירות, ולא מעצם המלחמה. דוחה
הגמרא, כמה - בפחד גדול כזה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה
שחזרו גם משום זה, משום דכתיב 'ולא ימס את לבב אחיו
בלקבו' וכשמפחד כך, מרתיע גם את האחרים הואיל ופחדו ניכר.

שנינו במשנה 'היה ככלות השופרים' בו שתחילת ניסה נפילה.
שואלת הגמרא על לשון המשנה, הא מנין שתחילת ניסה נפילה
- וכי הגורם לניסה היא הנפילה, ומדוע נקטה המשנה לשון זו, הרי
מנין שתחילת ניסה נפילה הוא מנין שתחילת ניסה נפילה

לנפילה היא הניסה. מתרצת הגמרא, איתא בדברי המשנה מנין
שתחילת נפילה ניסה - הגורם לנפילה היא הניסה.

שנינו במשנה, כמה דברים אמורים במלחמות הרשות בו' אמר
רבי יהודה כמה דברים אמורים במלחמות מצוה וכו'. מבארת
הגמרא את דבריהם ומחלוקתם. אמר רבי יוחנן, 'מלחמת רשות'
דרבנן - מה שרבנן מכנים רשות, זו היא 'מלחמת מצוה' דרבי
יהודה - היא אותה המלחמה שכונתה אצל רבי יהודה 'מצוה' ואין
כולם יוצאים עליה. כמו כן, 'מלחמת מצוה' דרבנן מה שכונה
בדברי רבנן מלחמת מצוה, זו היא 'מלחמת חובה' דרבי יהודה -

היא מלחמת החובה שעליה דיבר רבי יהודה, והכל יוצאין עליה.
מבאר רבא את מחלוקתם, מלחמות יהושע שהיו כדי
לכבוש את ארץ ישראל על פי הדיבור דברי הכל חובה ויוצאים
כולם. ואילו מלחמות בית דוד שהיו לריוחה להרחיב את גבול
ישראל ולטול מס מהגויים, דברי הכל נידונית במלחמת רשות. כי
פליגי רבנן ורבי יהודה, במלחמה שמטרתה למעוטי עובדי בוכבים

- להחליש את כוחם של הגויים ולא לית' עליהו - כדי שלא יהיה
בהם כח להילחם ביהודים. ובוזה, מר - רבי יהודה, קרי לה מצוה,
ומר - תנא קמא, קרי למלחמה זו מלחמת רשות, ולכולי עלמא אין
כולם יוצאים למלחמה זו, והנפקא מינה אם היא נקראת רשות או

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

תניא מפורש בבביתא בנותיה דרב יוסף - כפי שפירש רב יוסף את
הבביתא דלעיל, והוכיח משם שרבי אליעזר בן יעקב חולק על
משנתנו, מצאן זקן ממרא לסנהדרין אפית פני והמרה עליה, בגון
שיצאו למדינת ענלה או להוסיף על העיר ועל העצרות, יכול
תהא המראתו המראת, תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום',
מלמד שהמקום גורם, הרי מצינו שתנא זה סובר שצריך את כל
הסנהדרין למדידה, והיינו רבי אליעזר בן יעקב.
שנינו במשנה, נמצא טמון בגל או תלוי באילן לא היו עורפין.
שואלת הגמרא, לימא מתניתין שממעט טמון מ'באדמה'
משמעו על פני האדמה מעליה, רבי יהודה היא ולא רבנן
שנחלקו בעין זה בענין שכחה, כשהיה העומר טמון, דתניא, נאמר
בפסוק 'ושכחת עומר בשדה', 'בשדה' משמע על פני השדה, פריט
למזון בתוכה שלא חל עליו דין שכחה, דברי רבי יהודה. והקמים
אומרים, 'בשדה' משמעו אף בתוך גופה של שדה, לרבות אף את
העומר הטמון בה. הרי שלרבנן, כשם ש'בשדה' משמע בגופה של
שדה, כך 'באדמה' משמע בגופה של אדמה, ואדרבא, היה לנו
לרבות את הטמון.
אמר רב, אפילו תימא שהמשנה שממעט טמון היא כשיטת רבנן,
אין בכך קושי, כי המשמעות של 'בשדה' או 'באדמה' משתנית לפי
ענין הפסוק, הלא בעגלה ערופה מענייניה דקרא - מתוך ענין
הפסוקים יש ללמוד שבה למעט טמון, ואילו התיב בשכחה מענייניה
דקרא יש ללמוד שבה לרבות את הטמון. ומבאר רב כיצד מבנייה
זאת מתוך הפסוקים. כאן בעגלה ערופה, דהתיב 'כי ימצא חלל'
משמעו התיב דמשתבח - בכל מקום שימצא, ואף הטמון בגל,
הרי אין צורך לפסוק נוסף לרבות את הטמון, ואם כך, כשכתבה
תורה אחר כך 'באדמה', ודאי הכוונה על פני האדמה פריט למזון.
והתם בשכחה למדים זאת מענייניה דקרא, דהתיב בו 'כי תקצור
קצירך בשדה ושכחת עומר בשדה', ומתוך הסמיכות של 'ושכחת'
לקצירך' משמע, שענין שכחה הוא דומיא דקציר, מה קציר אינו
אלא בגלוי על פני השדה, אף שכחה אינה נוהגת אלא בגלוי, והרי
אין צורך בפסוק נוסף למעט את הטמון, וכשאחר כך כתב רחמנא
'בשדה', ודאי הכוונה לרבות את הטמון בגופה של שדה.
שואלת הגמרא, לרבי יהודה נמי שפטר עומר טמון מדין שכחה,
מדוע הוצרך למעט מ'בשדה' תיפוק ליה כדברי רב מ'שכחה'
דומיא דקציר' האמור בתחילת הפסוק. משיבה הגמרא, אין הכי
נמי - אכן רבי יהודה למד זאת מהיקש זה. שואלת הגמרא, ואלא
אם כך 'בשדה' שכתבה תורה, לדברי רבי יהודה שאינו מרבה את
הטמון, למה לי. משיבה הגמרא, מיפעי ליה לרבות ממנו שכחת
קמה - שאף אם היתה השכחה בתבואה מחוברת, ששכח פינה
בשדה והניח מלקצרה, חל עליו האיסור של 'לא תשוב לקחתו', שכן
משמע, 'ושכחת עומר' או 'ושכחת בשדה' לרבות שכחת קמה.
שואלת הגמרא, ורבנן המרבים את העומר הטמון מ'בשדה', שכחת
קמה מנא להו לחייב, משיבה הגמרא, נפקא להו מ'כי תקצור
קצירך בשדה ושכחת' ומסמיכות 'שדה' ל'ושכחת', משה שכחה
מקצת משהו, לרבות שכחת קמה. שואלת הגמרא, ורבי יהודה
שלמד לרבות שכחת קמה מ'בשדה', מה ילמד מ'בשדה' ושכחת?
משיבה הגמרא, מיפעי ליה לבדריה אבהו אמר רבי אלעזר, דאמר
רבי אבהו אמר רבי אלעזר, שמיבשדה ושכחת' יש למעט פריט
לשצפוי עומרין באויר על ידי הרוח ונפלו לתוך שדה חבירו ומתוך
שהיה סבור שהם של חברו שכחם, שאין נוהג בהם דין שכחה, כיון
שאינם בשדה.

שואלת הגמרא, ורבנן שלמדו מ'בשדה' לרבות שכחת קמה, מנן
ילמדו למעט צפו עומרין לשדה חבירו שאינם שכחה. משיבה
הגמרא, חכמים למדים דין זה, מ'בשדה' 'בשדה' - ממה שהיתה
יכולה תורה לכתוב כי תקצור קצירך 'בשדה', וכתבה 'בשדה', מכי
זו למדים רבנן שאם היתה השכחה שלא בשדה, אינה שכחה, אבל

וי' לא משמע ליה לדרוש ממנה דרשה (מאי קאמר רחמנא במה
שהוסיפה 'ושפטי' המיוהרין שבשפטיה ולא למנן הדיינים).
מקשה הגמרא, אלא מעתה שדורשים כל מלה יתירה למנן נוסף
של דיינים, כמו כן נדרוש ויצאו' משמע שנים, 'ומדר' משמע
שנים, הרי ארבעה נוספים, ואם כך, לרבי יהודה שדרש מ'זקניך
ושפטי' חמשה דיינים, כשנוסף עליהם ארבעה, הרי כאן תשעה,
לרבי שמעון שדרש משם שלשה, כשנוסף עליהם ארבעה הרי כאן
שבעה. מתרצת הגמרא, מלים אלו ויצאו' ומדר' אינם מיותרים
למנן, אלא תהא מיפעי ליה לבדתיא, ויצאו' מלמד שרק הן -
הדיינים יעסקו במדידה ולא שלוהיה, 'ומדר' מלמד שאפילו
נמצא במקום שהוא בעליל לעיר - גלוי ופשוט שסמוך לעיר זו, היו
הזקנים מודרין, שמצוה לעסוק במדידה.
אומרת הגמרא, מתניתין שאמרה שדיינים מן הסנהדרין מודדים,
ולא הצריכה שאף המלך והכהן הגדול ימדדו, הלא דברי אלעזר
בן יעקב, דתניא, רבי אלעזר בן יעקב אומר, 'ומנן' זו סנהדרין,
'ושפטי' זה מלך וכהן גדול, וכיצד הם רמזים בשופטי' מלך,
דתיב 'מלך במשפט עמדי ארץ', כהן גדול, דתיב 'ובאת אל
הכהנים הקיום ואל השופט אשר יהיה וגו'', משמעו השופט
הממונה על הכהנים שהוא כהן גדול.
מסתפקת הגמרא, איפעיא להו, רבי אלעזר בן יעקב שחולק על
משנתנו, האם במלך וכהן גדול בלבד הוא דפליג וסובר שצריך
מלך וכהן, אבל בסנהדרין אינו חולק על המשנה במנן הדיינים,
אלא אי דברי יהודה שאמר חמשה, אי דברי שמעון שאמר שלשה,
סבירא ליה, או דלמא, בסנהדרין נמי פליג על השיטות שבמשנה,
ומה שאמר 'זקניך אלו סנהדרין' היינו עד דאיכא כולה סנהדרין
גדולה במדידה.
אמר רב יוסף, תא שמע לפשוט מבביתא שנאמרה בענין זקן
ממרא, מצאן זקן ממרא לחכמי הסנהדרין אפי פני - מקום בתוך
חומת ירושלים והמרה עליהן - ששאל מהם שם את שאלתו, והלך
למקומו והורה אחרת ממה שהשיבו לו, יכול תהא המראתו
המראת להתחייב עליה מיתה, תלמוד לומר באותה פרשה, 'וקמת
ועלית אל המקום' שהוא לשכת הגזית הסמוכה לעזרה, מלמד
שהמקום גורם לחיוב זקן ממרא. ומדקדק רב יוסף, דנפיק במה -
כמה דיינים מן הסנהדרין יצאו ממקומם, אילימא דנפיק מקצתן
ומקצתן עדיין נשארו במקומם, מדוע יש בכך המראת, דלמא הך
דאיכא נואי בנותיה סבירא להו - שמא אותם שנותרו בפנים
סוברים כמותו, אלא פשיטא מדובר כאן דנפיק כולה - שיצאו
כל הסנהדרין ממקומם, ולמאי - לאיזה צורך יצאו, אי יצאו לרבה
הישיבות, מי מצו נפקי - וכי מותר להם לצאת כולם והתיב
'שדרך אגן הסהר אל יחסר המזג' ונדרש פסוק זה לענין
הסנהדרין, שלא יחסר ממנה כדרך מזיגה שהיא שליש יין ושני שליש
מים, ומכאן למדנו שאם נצרך אחד מהם לצאת מלשכת הגזית,
יבדוק, אם יש שם עשרים ושלשה דיינים בגדר סנהדרין קטנה
שהם שליש מסנהדרין גדולה, ויצא, ואם לאו, אינו יוצא, הרי
שלא יתכן שיצאו כולם לדבר הרשות, אלא פשיטא שיצאו כולם
לרבה מצוה, למאי - לצורך איזו מצוה יש צורך שתצא כל
הסנהדרין, לא למדידת ענלה - האם לא לצורך מדידת העיר
הקרובה להבאת עגלה ערופה, ורבי אלעזר בן יעקב היא שאמר
'זקניך' זו סנהדרין, ונפשוט מכאן שכוונתו לכל הסנהדרין, וחולק על
התנאים שבמשנה, שאמרו שלשה או חמשה.
אמר ליה אביי לרב יוסף, לא, אין מכאן ראייה לכך, דלמא לא יצאו
הסנהדרין לצורך מדידת עגלה ערופה, אלא להוסיף על העיר
ירושלים ועל העצרות שבמקדש, שדבר זה נעשה רק על ידי
הסנהדרין כולה, כדתנן במשנה בסנהדרין, אין מוסיפין שטח על
העיר להתקדש בקדושת ירושלים, ועל העצרות להתקדש בקדושת
עזרה אלא בבית דין של שבעים וחד.

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד א

רש"י

ר"י דרשופטיף דר"ש ר' יהודה למנאן להביא עוד שנים: בעליל לעיר. במגלה. ופשוט שאין עיר קרובה כזו: פתגם. דלא קטני מלך וכהו גדול דלא בר' אליעזר בן יעקב: אי כרבי יהודה. חמשה, אי כרבי שמעון שלשה, ולא בעי כלה סנהדרין: מצאן וכן מפרא. לבד הגדול. שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדלפי' בפרק קמא דסנהדרין:

אבי פאני. כל שהוא בתוך הקף היצוץ של ירושלים קרי' בי פאני. ולי נראה שהוא לשון חבישה כמו שקורין ציגלי' של עיר, כמו חמור ובית פאני (נ"מ ע"ט). בשטרידור' בית ראש של אפסר קורין כן: והקרה עליהן. כלומר על מה ששאל מהם שם ואמרו לו הנהכה הלך לעירו והורה לעשות כדרך שהיה מורה בתחלה, דהיה ליה ממרא על פייהם: הפקום. המקור למשפט, והוא לשכת הגזית: דפי' סנייהו כסה. לבי פאני, דאיצטרך לאשמועינן דפטר משום טעמא דחזין לב"ד: דלמא הנה דאיכא גזאי כותיה סבירא להו. ומחזיקא תימי לן חיובא דאיצטרך קרא למפטרניה: שררה. זה סנהדרין שיושבת בטבורא של א"י: אמן פסחה. מעשיה כחצי לכהה עגלה בשורת ושיבתו כדי שיהו בלן רואין זה את זה: הפקום כשיעור מנה. שני חלקים מים ואחד יין. ואם כאן צריך שישתיר שלש: על עיר. על ירושלים: תניא ברב יוסה. דאמר רבי אליעזר בן יעקב כלהו סנהדרין בעי' פתגם. דלפי' פירט לטמון רבי יהודה היא: בשדה. ושכחת עמר בשדה, לרבי יהודה משמע בשדה על פני השדה, ולרבנן משמע בתוך השדה: התם מעניניה דקרא. צריכין למיררשיה. והכא מעניניה דקרא תדרוש ליה. גבי חלל כתיב כי ימצא חלל, כל היכא דמשתבח ואפי' טמון. חלקר על כרחי' כי אקא באדמקא למעטי טמון בא דתדרוש ביה על פני האדמה. דאי לרבי' לא איצטרך: אף שכחה בגלוי. והנה ממעט טמון ממשעמעותא אי לאו דהדר רבייה.

למדידת עגלה, ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אביי: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות, פדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פותיה דרב יוסף מצאן אבית פני והמרה עליהן, בגון שצאאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות, יכול תהא המראתו המראת? תלמוד לומר: "נקמת ועלית", מלמד שהפקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי באילן: לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט לטמון, דכרי ר' יהודה. וחכמים אומרים: "בשדה" לרבות את הטמון. אמר רב: אפילו תימא, רבנן. הכא מעניניה דקרא, התם מעניניה דקרא. דכתיב "כי ימצא חלל" היכא דמשתבח, "באדמה" פרט לטמון. והתם מעניניה דקרא, דכתיב: "כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציר, מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי, כתב רחמנא "בשדה" לרבות את הטמון. לר' יהודה נמי, תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר, אין הכי נמי, ואלא "בשדה", למה לי? מיפעי ליה לרבות שכחת קמה. ורבנן, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"כי תקצר קצירך בשדה". ור' יהודה מיפעי ליה לר' אבהו ר' אליעזר, דאמר ר' אבהו אמר ר' אליעזר: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו. ורבנן, מ"בשדה" "בשדה". ור' יהודה "בשדה" "בשדה" לא משמע ליה בעי ר' יומיה: צפו עומרין לתוך שדה, מהו? אור שדה בשדה דמי, או לאו בשדה דמי? אמר ליה רב כהנא לרב פפי, ואמרי לה רב כהנא לרב יבדי: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אליעזר, דאמר: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו. חבירו אין לתוך שדהו לא ולשמעמיה לתוך שדה חבירו, צפו אין, מונחין לא? והא בעינן "בשדה" ולפיא! אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו, דלא משפחת לה אלא בצפו. תא שמע: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו ושכחו, התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון דכרי הכל לא הואי שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה, וכה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני "על גבי חבירו", משום תחתון, והא "מפני שהוא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא בצף". אמר אביי: הריני כבן עזאי בשוקי סבריא. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי: שני חללים זה על גבי זה, מהיכן הוא מודד? מין במינו הוי טמון, ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מודד. או דלמא מין במינו הוי צף, ומין במינו לא הוי טמון, ומתחתון מודד. או דלמא מין במינו הוי צף, ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד? אמר ליה, תניתיה:

רש"י

לשכחת קמה. שאם שכח וזית אחת לקצור קאי עגלה בלא תשוב לקחתו, והכי משמע ושכחת עמר או ושכחת בשדה נפקא להו. מבשדך ושכחת, קרי ביה ששכח את קצת שדה: שצפו עמרין לתוך שדה חבירו. שנשכח הרוח והרימה את העמרין מן הארץ והציפתו לתוך שדה חבירו ושכחו, כסבור שאינו שלו. נפקא מבשדך ולא בשדה חבירו דלא הוי שכחה: ורבנן. משעמא דשדה חבירו

נפקא להו מדרבה ליה למכתב כי תקצר קצירך בשדה ושכחת וכתיב בשדה: צפו עמרין לתוך שדהו. שהיו משלים על גבי אבן או עמוד או זו על זו: פרט לשצפו. וקא סלקא דעתך צפו ממש על גבי אבן או על גבי עמוד: ולשמעמיה לתוך שדה חבירו. צפו על גבי אבן הוא דמעט אבל מנחים לא מעט, והא בשדה כתיב, אלא הא דקאמר צפו לאו דוקא צפו על שום דבר קאמר, דאפי' מנחים על גבי קרקע נמי קאמר אינו שכחה. והאי דקאמר צפו דלא משכחת עמרין לתוך שדה חבירו אלא בצפו, שהרוח מציפתו על הארץ ומביאתו לשם: שהחזיק בו להוליכו לעיר. ס"ד השתא דאורחא דמלאת נקט ולא דוקא: וזה ביה. ותו לא הוי שכחה, דבעינן שכוח מעקרו בדאמר בב"מ בפרק קמא דף י"ג. מפני שהוא כצף. שהוא פטור על שהחזיק בו כאלו היה עורו צף מעל הקרקע ומנח בידו הריני כבן עזאי בשוקי סבריא. יום אחד היה דעתו צלולה, אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן להשיב דבר לשואל בעמק ובחריפות כבן עזאי שהיה הריף ודורש בשוקי סבריא: שני חללים זה על זה, והאחד מושך לתלן מחבירו מעט, ואם תמורד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמורד מחבירו יקרב לעיר אחרת: ולא מזה מודד ב"ה וזה דמביעא ליה נמי או דלמא מין במינו לא הוי טמון. מין במינו לא הוי צף ומשניהם מודד אלא שהוא בכלל אלה:

תניתיה

למדידת עגלה, ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אביי: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות, פדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פותיה דרב יוסף מצאן אבית פני והמרה עליהן, בגון שצאאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות, יכול תהא המראתו המראת? תלמוד לומר: "נקמת ועלית", מלמד שהפקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי באילן: לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט לטמון, דכרי ר' יהודה. וחכמים אומרים: "בשדה" לרבות את הטמון. אמר רב: אפילו תימא, רבנן. הכא מעניניה דקרא, התם מעניניה דקרא. דכתיב "כי ימצא חלל" היכא דמשתבח, "באדמה" פרט לטמון. והתם מעניניה דקרא, דכתיב: "כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציר, מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי, כתב רחמנא "בשדה" לרבות את הטמון. לר' יהודה נמי, תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר, אין הכי נמי, ואלא "בשדה", למה לי? מיפעי ליה לרבות שכחת קמה. ורבנן, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"כי תקצר קצירך בשדה". ור' יהודה מיפעי ליה לר' אבהו ר' אליעזר, דאמר ר' אבהו אמר ר' אליעזר: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו. ורבנן, מ"בשדה" "בשדה". ור' יהודה "בשדה" "בשדה" לא משמע ליה בעי ר' יומיה: צפו עומרין לתוך שדה, מהו? אור שדה בשדה דמי, או לאו בשדה דמי? אמר ליה רב כהנא לרב פפי, ואמרי לה רב כהנא לרב יבדי: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אליעזר, דאמר: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו. חבירו אין לתוך שדהו לא ולשמעמיה לתוך שדה חבירו, צפו אין, מונחין לא? והא בעינן "בשדה" ולפיא! אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו, דלא משפחת לה אלא בצפו. תא שמע: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו ושכחו, התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון דכרי הכל לא הואי שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה, וכה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני "על גבי חבירו", משום תחתון, והא "מפני שהוא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא בצף". אמר אביי: הריני כבן עזאי בשוקי סבריא. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי: שני חללים זה על גבי זה, מהיכן הוא מודד? מין במינו הוי טמון, ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מודד. או דלמא מין במינו הוי צף, ומין במינו לא הוי טמון, ומתחתון מודד. או דלמא מין במינו הוי צף, ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד? אמר ליה, תניתיה:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

רש"י

27 רבה ויזק 7, דאס"ד אי אפשר לצמצם אין כאן קרובה אלא אחת ואין הוא דלא ידעין די
28 מנייה, והנה ליה למימר יביאו עגלה בשתפות ותנו אם שלנו קרובה חלקכם והא קנינו לנו
29 ואם עירכם קרובה חלקנו יהא קניי לכם: אילימא לענין מידה, קאמר יביאו הראש אצל
30 הגוף, דמקום שנמצא הגוף שם צריך למדוד ויביאו הראש לכאן, והא מדקתני בר: קנה
31 מקומו, לקברו שם, דזה אחד מי תנאים שהתנה
32 יחושע בפרק מרובה (וכי דף פא: עקר חיותא בו,
33 חלקך עקר חלק מיקרי ומודדן מנייה בדכתיב אל
34 הערים אשר סביבות החלל: אתה גוי, אתה
35 מראשי יצרת ראשי תחלה, דגזו לישא דרישא
36 כמו גוי נורר שער ראשך, תלשי וגלי ראשך
37 אפילו תימא אבא שאול, בר עקיבא סבירא ליה
38 מ"ש דרבי אליעזר בן יעקב דאמר מן הצואר
39 הוא קרי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים.
40 והלכך מקנה מודדן בדכתיב אל החלל: סתני.
41 נקטו ר' יוחנן ור' יוחנן בן זכאי, שאין עליהם אלא
42 למדוד, בדכתיב וצאו וקנו ופשטו ומדדו
43 ואע"פ שאינו איתן כשר, דלא כתיב ביה עובדא
44 ולא נאמר אלא למדוד: בקופין, כמין סכין גדול
45 מאחרית, ממול ערפה: מקומה סכור, ועלום:
46 ומתר לפרוק שם פשתן, דוקא נקט עבודת
47 שאניה בגופה של קרקע דמפרש בגמרא: לא
48 בא לדינו ופטרנוהו, בגמרא מפרש בלא מוונות,
49 והניו דיינו לא שפכה לא נהרג על דיינו
50 שפטרנוהו בלא מוונות והצריך ללססם את
51 הבריות ועל וידיו כך נהרג: לא ראינוהו והתנהו.
52 יחיד בלא חבורה, והניו ועיניו לא ראו
והכתיב

1 תניתיה, להרא' מנייה דפלוגתא היא בטמון, אבל צף לא פשט לה מנה דהא אוקמנא
2 טעמא דעליון משום דאחיק ביה הוא וצף לא ידעין מאי הוי עגלה: סבירא, רבנן דבי
3 מדרשא דביעו למיפשט מנה דפלוגתא בטמון דמין במינו הוא, דהני תנאי אפילו תנא קמא
4 דאמר תחתון שכתב בר' יהודה סבירא ליה דאמר בשדה פרט לטמון, וטעמא משום דמין
5 במינו לא הוי טמון: חלל, לא מקרי אלא בכלי
6 ברזל בעין חרב, ככלי, ואפילו מפרפר צף וטמון
7 ותלוי ופסל באשפה, דלא הוי צף ולא טמון ולא
8 תלוי ואפילו הכי אין עורפין חלקל קבעי, אלמא
9 קרא בדכתיב בעית: חלל יתרא כתיב, הקרובים
10 אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא
11 ולא חנוק: פרט למצוי, תדיר, כגון ספר לא עיר
12 שרבה עובדי כוכבים: קמ"ל כדתניא בו, והכי
13 קאמר, נמצא סמור לעיר שאין בה ב"ד, אין
14 מודדין לה אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדין, איזו
15 היא עיר שיש בה ב"ד קרובה לה, ואי לא הדר
16 תנאי הנה אמנא אין מודדין בכל: ת"ל ולקחו
17 וקני העיר מכל מקום, דהאי העיר קרא יתרא
18 וקני דמקח וקניה: עגלת בקר: סתני, כגון,
19 החלל ולקחו וקניה: עגלת בקר: סתני, כגון,
20 מצמצם, שאין זו קרובה לו מזו אפילו במלא חוט:
21 ואין ירושלים בו, מפרש טעמא בגמ': מוליכין
22 הראש אצל הגוף, בגמ' מפרש למאי הלבחא
23 מוליכין: גמ'. אפשר לצמצם אפשר לכוון
24 המדה ואמת מדה שאין זו קרובה לו מזו כלל
25 והיו להו שתי קרובות: וקסבר, גמי קרובה
26 דכתיב בקרא אפילו קרובות במשעם כמו ובהמה

19 באשפה שאין עורפין? אלמא "חלל" ולא חנוק, הכא נמי "בארמה" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף
20 על גבי מים, ורבי אליעזר, "חלל" יתרא כתיב: נמצא סמור לספר או לעיר שרובה גוים בו: דכתיב: "פי ימצא" פרט למצוי: או
21 לעיר שאין בה בית דין: דכתיב: "קני העיר וליפא: אין מודדין אלא לעיר בו: פשיטא? ביון דתנא לעיר שאין בה בית דין, אגא
22 דענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, דתנאי: מנין שאם נמצא סמור לעיר שאין בה בית דין,
23 שפניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בית דין? תלמוד לומר: "ולקחו וקני העיר ההוא" מכל מקום: מתני' נמצא מכון בין
24 שתי עירות, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי ר' אליעזר, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו
25 במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, מאין היו מודדין? ר' אליעזר אומר:
26 מציבור, ר' עקיבא אומר: מחוטמו, ר' אליעזר בן יעקב אומר: במקום שנעשה חלל, מצוארו: גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר? קסבר
27 אפשר לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא: "לרשתה" וקסבר ירושלים לא נתחלקה
28 לשבטים נמצא ראשו במקום במאי קמפלגי? אילימא לענין מידה קמפלגי, הא מדקתני סיפא: "מאין היו מודדין", מפלל דרישא
29 לא במידה עסקינן! אמר ר' יצחק: ב"מות מצוה קנה מקומו" קמפלגי, והכי קאמר: לקברו קנה מקומו, והיכא דנמצא ראשו
30 במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, במאי קמפלגי? מר
31 סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי נפיל, ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרתיט אזיל: מאין היו מודדין: במאי
32 קמפלגי? מר סבר עיקר חיותא באפיה, ומר סבר עיקר חיותא במיבוריה לימא פי הני תנאי מתיכן תולד גוצר מראשו, וכן הוא
33 אומר: "מפני אפי אתה גזי" ואומר "גזי נורד והשליכי" וגו'. אבא שאול אומר: מציבור, ומשלה שרשו אילך ואילך, אפילו תימא
34 אבא שאול, עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולו, מפיצתיה מיתצר, אבל לענין חיותא, דכולי עלמא
35 באפיה הוא, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" וגו': ר' אליעזר בן יעקב אומר: במקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא
36 דרבי אליעזר בן יעקב? דכתיב: "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים": מתני' נפטר וקני ירושלים והלכו להן, וקני אותה העיר
37 מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומודדין אותה לחל איתן, "איתן" במשמעו, קשה, אף על פי
38 שאינו איתן, כשר, ועורפין אותה בקופין מאחוריה, ומקומה, אסור מלרוע ומלעבוד, ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים.
39 וקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום ערפה של עגלה, ואומרים "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" וכי
40 על דעתנו עגלה שזקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על דינו ופטרנוהו בלא מוון, ולא ראינוהו והתנהו בלא לוייה.
והכתיב

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שנינו במשנה, או לעיר שאין בה בית דין. מבארת הגמרא, שהטעם
 שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום דבעינא - שיש
 צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה וקני העיר, וליכא.
 שנינו בסוף המשנה, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין כו'.
 מקשה הגמרא, פשיטא, כיון דתנא כבר שאין מודדין לעיר שאין
 בה בית דין, אנה דענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
 דין. מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שעיר שאין בה בית דין אף
 מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית
 דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה הא קא
 משמע לו, בדתנא - את הדין השני בברייתא, מנין שאם נמצא
 החלל סמוך לעיר שאין בה בית דין, ששניחין אותה ומודדין
 לעיר שיש בה בית דין, תלמוד לומר "ולקחו וקני העיר ההיא"
 ומלת "עיר" יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו וקניה, ומן היתור אנו
 למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, מכל מקום מביאה
 העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.
 משנה. נמצא ההרוג מכוון בין שתי עירות בדיוק באותה מידת
 קירבה, שתיחן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין
 ירושלים מביאה עגלה ערופה גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל.
 נמצא ראשו של ההרוג במקום אחד לחוד, וגופו במקום אחר,
 מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר,
 מוליכין הגוף אצל הראש.
 מאן - מאיזה מקום בגוף היו מודדין, רבי אליעזר אומר, מודדין
 מטיבורו. רבי עקיבא אומר, מודדין מחוטמו. רבי אליעזר בן
 עקיבא אומר, מודדין במקום שנעשה בו חלל, דהיינו מצוארו.
 גמרא. אומרת הגמרא, מאי מעמא דרבי אליעזר במה שאמר שאם
 נמצא מכוון בין שתי עירות, שתיחן מביאות, קסבר, אפשר לצמצם
 - יש אפשרות לצמצם לדיק, שהם שנמצאו שתי העירות מכוונות
 במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת
 קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם,
 והמידה שלנו אינה מדויקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל
 שתיחן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר
 הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר
 רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין קפידא
 שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, ו'קרובה' ואפילו
 קרובות.
 שנינו במשנה, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. מבארת הגמרא
 את הטעם, דאמר קרא 'באדמה אשר ה' אלקיך נתון לך לרשתה'
 משמעה, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, וקסבר התנא של
 המשנה ירושלים לא נתחלקה לשבטים לפי הגורל, אלא היא נחלת
 הכלל.
 שנינו במשנה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין
 הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל
 הראש כו'. שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא במאי קמפלגי
 - לענין מה נחלק, אלימא לענין מדידה של העיר הקרובה
 קמפלגי, ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, הא
 מדידתה סתם, בהמשך המשנה שנחלקו תנאים מאן היו מודדין
 האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, מכלל דרישא שעוסקת
 כשהראש והגוף היו בשני מקומות לא במדידה עסקינן, שהרי לענין
 מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מהיכן מודדים.
 אמר רבי יצחק, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים
 במדידת עגלה ערופה, אלא בדת מצוה קנה מקומו - בדין זה שמת
 מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקבורו שם קמפלגי, והבי
 קאמר התנא של המשנה, הרוג זה שנמצא, לענין לקבורו, קנה
 מקומו שנמצא בו וקוברים אותו שם, והביא דנמצא ראשו במקום
 אחר וגופו במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף וקוברים אותו
 במקום שנמצא הגוף, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר,
 מוליכין הגוף אצל הראש וקוברים אותו במקום שנמצא הראש.

הנתינה - יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל
 בסוגיא, ששנינו בה, עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על
 גבי עומר הקבר ושבחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי
 שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהן אינן שכחה,
 התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף, ומבאר
 הגמרא את הראיה מן הברייתא, סברו - סברו בני בית המדרש,
 דהני תנאי שבברייתא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי
 שמחייב בו בשכחה דברי יהודה סבירא להו, דאמר, בפשדה פרט
 למטון שאין נהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את
 העומר התחתון בדין שכחה. מאי לאו ביהא קא מיפלגי תנא קמא
 ורבי שמעון בן יהודה, דמר - רבי שמעון בן יהודה שפטר סבר,
 שגם כשההטמנה היא באופן של מין במינו כמו בענייננו שהעומר
 התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, הו' בכך מטון ואינו
 נהג בו דין שכחה. וזר - תנא קמא שמחייב סבר, שכשההטמנה
 היא באופן של מין במינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכך לא הוי
 מטון ונהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי,
 האם סברת מין במינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא,
 נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.
 דוחה הגמרא, לא, אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא
 ורבי שמעון, אלא אי דרבי יהודה היה סבירא להו שפטר בעומר
 טמון, דכילי עלמא היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של מין
 במינו הוי מטון ולא היה חל עליו דין שכחה. והכא בברייתא זו,
 חכמים ורבי שמעון בן יהודה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן
 קמפלגי, דרבנן שאמרו שיש לתחתון דין שכחה סוברים דרבנן
 שמחייבים את העומר הטמון. ורבי שמעון בן יהודה שאמר שאין
 לתחתון דין שכחה סבר דרבי יהודה שפטר את העומר הטמון.
 מקשה הגמרא, אי הכי שרבנן שבברייתא מחייבים בדין שכחה בכל
 עומר טמון, מאי איריא שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן
 שהניח את העומר על גבי עומר הקבר שבכך יש מקום לומר שאין
 לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדבריהן אפילו
 אם טמנו ממש בעפר ובעצור נמי מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא,
 אין הכי נמי יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר
 או בצרור, ולחודיעי כחו דרבי יהודה דאמר אפילו מין במינו הוי
 מטון ואין נהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשנטמן
 תחת עומר חברו.
 תנו רבנן, נאמר בפסוק שנמצא 'חלל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל,
 ולא כשנמצא חנוק, וכמו כן 'חלל' משמעו שכבר הרוג ולא
 כשנמצא מפרץ. נאמר 'באדמה' ולא כשנמצא מטון בגלל. נאמר
 'נופל' ולא כשנמצא תלוי באילן. נאמר 'בשדה' ולא כשנמצא צף
 על פני המים. רבי אליעזר אומר, בבוילן - בכל מצב שנמצא, בין
 אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, אם היה חלל - הרוג במכת
 חרב עורפי.
 תנא, אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר,
 אי אתה מודה שאם היה חנוק ומושל באשפה, שאין עורפי
 עליו, שבוין שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרי חלל, אלא גם
 לדבריהן דורשים 'חלל' ולא חנוק, הא נמי תדרוש 'באדמה' ולא
 מטון בגלל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על פני מים,
 ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. אומרת הגמרא, ורבי אליעזר
 שדורש שר את 'חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי 'חלל'
 ו'היירא בתיב בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט
 חנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה
 לא משמע לו למעט.
 שנינו במשנה, נמצא סמוך לספר או לעיר שרופה עובדי כוכבים
 כו', מבארת הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפי, דבתיב
 'פי' נמצא חלל' שמשמע שנמצא דבר שאינו רגיל, פרט למצוי -
 לדבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי
 כוכבים, מצוי הדבר שיהיו חללים.

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל
 חומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר
 עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות
 בפרה. מותרת הגמרא. אָמְנו קְדָשִׁים מִי לִיקָא דְפָסְלָה בְּהוּ שָׁנִים
 - וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים
 שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו', בִּי
 אִיצְטְרִידָךְ קָרָא שנאמר בעגלה 'בה', לְהִנָּךְ קְדָשִׁים דְּפָסְלָה בְּהוּ
 שָׁנִים שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה,
 הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה'
 זה ממעט רק קדשים ולא פרה.

מקשה הגמרא, וְקְדָשִׁים, מַה דְּלָא פָסְלָה בְּהוּ עֲבֹדָה, וכי מִהֲבָא
 נִפְקָא מהמיעוט 'בה', הרי מִהֲבָא נִפְקָא, ממה שנאמר בפרשת
 מומין, "עֲבֹדָה אוֹ שְׂבֹר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלָת אוֹ נִבֵּל אוֹ יִלְפֵת לא
 תִּקְרְבוּ אֵלָה לָהּ", וְאֵת הַמִּלָּה מִקְרִיב קְדָשִׁים שְׁנַעֲבֹדָה בְּהוּ עֲבֹדָה,
 אִי אֵתָּה מִקְרִיב, אֲבָל אֵתָּה מִקְרִיב קְדָשִׁים שְׁנַעֲבֹדָה בְּהוּ עֲבֹדָה,
 ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת
 הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תִּקְרְבוּ אֵלָה', עדיין אִיצְטְרִידָךְ למעט
 זאת מ'בה', שאילו נאמר רק 'לא תִּקְרְבוּ אֵלָה', סָקָא דְעִתָּךְ
 אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הֲנִי מִלִּי הִיכָא דְעִבְד
 בְּהוּ עֲבֹדָה הִיכָא, אֲבָל עֵבֶד בָּהֶם עֲבֹדָה אִיסוּר כְּגוֹן שֶׁעֵבֶד בָּהֶם
 בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, אִימָא לִיתְסְרוּ לַהֲקֵרְבָּהּ,
 לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה'.

מקשה הגמרא, וְהָא נָמִי כְּשֶׁעֵבֶד בָּהֶם עֲבֹדָה אִיסוּר, הרי מִהֲבָא
 נִפְקָא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, "וְיָמִיד בֶּן נָכָר לא תִּקְרְבוּ
 אֵת לָחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֱלֹהִים", וגם כאן מדויק מהמילה 'אלה', שרק
 אֱלֹהִים שהם מומין אִי אֵתָּה מִקְרִיב, אֲבָל אֵתָּה מִקְרִיב קְדָשִׁים
 שְׁנַעֲבֹדָה בְּהוּ עֲבֹדָה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש
 את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה'
 שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה,
 ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים
 בפרשת מומין, עדיין אִיצְטְרִידָךְ למעט זאת מ'בה', שאילו לא נאמרו
 אלא פסוקים אלו, סָקָא דְעִתָּךְ אֲמִינָא, שמה שאין עבודה פוסלת
 בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הֲנִי מִלִּי הִיכָא דְעִבְד
 בְּהוּ עֲבֹדָה חֲלוּן, אֲבָל אִם עֵבֶד בְּהוּ בִּשְׁנֵי קְדָשִׁים, אִימָא לִיתְסְרוּ
 בכך מהקרבה, לכך צְרִיכָא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה
 נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם
 שאר עבודות בפרה.

גּוֹפֵא, אָמֵר רַב יְהוּדָה אָמֵר רַב, הִנֵּי עֲלִיָּה - על פרה אדומה
 עֹנֶה - אגודה שֶׁל שְׁקִין, פְּסוּלָה מִשּׁוּם מִלֵּאכָה, וחילוק יש בין פרה
 לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן
 כתוב בה 'אשר לא עלה עליה, וּבְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא
 עַד שֶׁתִּמְשְׁוּךְ את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.

מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה,
 מִיִּתְבִּי, נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה עֹל', אִין לִי שְׁפֹסֵל בַּה
 אֱלֹא עֹל, שֶׁאֵר עֲבֹדוֹת מִנֵּן שְׁפֹסֵלוֹת בְּפִרְהָ, אֲמֵרָתָה, קֵל וְחוֹמֶר
 הוא, ומה עֲנָה שקלה היא בכך שֶׁאִין מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, שֶׁאֵר
 עֲבֹדוֹת פּוֹסֵלוֹת בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', פִּרְה
 שתמורה היא בכך שֶׁמוֹם פּוֹסֵל בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר אין בה
 מוֹם', אִינוּ דִּין שֶׁאֵר עֲבֹדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ. וְאִם נִפְשָׁךְ לֹמֵר שֶׁאֵין
 זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, וְאָמֵר בָּאֵן בְּפִרְה 'אשר
 לא עלה עליה עֹל', וְנִאֲמַר לְהֵלֵךְ בִּעְגָלָה 'אשר לא משכה בעֹל'
 מִה לְהֵלֵךְ בִּעְגָלָה שֶׁאֵר עֲבֹדוֹת פּוֹסֵלוֹת בָּהּ, אִם בָּאֵן בְּפִרְה שֶׁאֵר
 עֲבֹדוֹת פּוֹסֵלוֹת בָּהּ.

ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה
 את הקושיא. שואלת הגמרא, מֵאִי אִם נִפְשָׁךְ לֹמֵר' שאמרה
 הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע

וְהִכְנִיחִי אֹמְרִים, "כִּפּוּר לְעִמְךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ [ה'] וְאֵל תִּתֵּן
 דָּם נָקִי בְּקִרְבֶּךָ עִמְךָ יִשְׂרָאֵל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם',
 לא היו צְרִיכִין לֹמֵר "ונכפר להם הדם", שאין זה בכלל האמירה,
 אֵלָּא דִּין הַקּוֹרֵשׁ מִבְּשִׁרְתָּהּ ואומרת בתורה, אִימָתִי שֶׁתַּעֲשֹׂו כִּכְהָ
 הָיִים מִתְּכַפֵּר לָהֶם.

גמרא. שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, וְהָא
 מוֹם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה מִקֵּל וְחוֹמֶר, ומה פִּרְה אדומה שֶׁאִין הַשָּׁנִים
 פּוֹסֵלוֹת בָּהּ שהרי אין שיעור לשנותיה, מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ שהרי נאמר
 בה 'אשר אין בה מום', עֲנָה שֶׁשָּׁנִים פּוֹסֵלוֹת בָּהּ שהרי אין קרויה
 עגלה אלא עד בת שנה, אִינוּ דִּין שֶׁהָא מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ. מתרצת
 הגמרא, שֶׁאִין הָתֵם לענין מום שחלוקה בו עגלה מפרה, וְאָמֵר קָרָא
 בְּפִרְה, 'אֲשֶׁר אִין בָּהּ מוֹם', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בָּהּ מוֹם
 פּוֹסֵל, וְאִין מוֹם פּוֹסֵל בְּעִנְיָה והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר.
 מקשה הגמרא, אֱלֹא מַעֲתָה שִׁבְה' משמע מיעוט, לא יְהוּ שֶׁאֵר
 עֲבֹדוֹת מלבד עלה עליה על פוסלות בָּהּ - בפרה, אֱלֵמָה אָמֵר
 רַבִּי יְהוּדָה אָמֵר רַב, הִנֵּי עֲלִיָּה - על פרה אדומה עֹנֶה - אגודה
 שֶׁל שְׁקִין פְּסוּלָה מִשּׁוּם מִלֵּאכָה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין
 פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן כתוב בה 'אשר לא
 עלה עליה, וּבְעִנְיָה אינה נפסלת במלאכת משא עַד שֶׁתִּמְשְׁוּךְ את
 המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שוה
 פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא
 עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלקמן
 בברייתא, ולדבריו שאמרת ש'בה' שבפרה מוציא מקל וחומר
 לעגלה, נאמר גם ש'בה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה',
 יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר
 עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה
 בה שאר עבודות.

מתרצת הגמרא, שֶׁאִין פִּרְה שמה ששאר עבודות פוסלות בה, אינו
 משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דִּילְפִינָן בגזרה שוה 'עֹל'
 'עֹל' פרה מְעַנְיָה, שכשם שעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך
 פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שוה,
 הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של
 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך,
 עֲנָה נָמִי מדוע אין המום פוסל בה, תִּיִּי גַם הִיא בגזרה שוה 'עֹל'
 'עֹל' מִפְּרָה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך 'פסול בעגלה'.
 מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שוה זו לענין מום, כי הָא
 מַעֲתָה רְחֻמָּא בפרה 'בָּה', לומר שאף המום פוסל אלא בה ולא
 בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות פוסלות
 אמרת שלמדים מגזרה שוה לפסול שאר עבודות, הרי בְּעִנְיָה נָמִי
 בְּתִיב 'בָּה', ונאמר שאין ללמוד גזרה שוה לענין שאר עבודות, כיון
 שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא
 בפרה.

מתרצת הגמרא, הָהוּא - המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה
 פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא
 מִיִּבְעִי לִיה לְמַעֲנֵי קְדָשִׁים דְּלֵא פָסְלָה בְּהוּ עֲבֹדָה, שלולא
 מיעוט זה, סָקָא דְעִתָּךְ אֲמִינָא לִיִּי קדשים בקל וְחוֹמֶר מְעַנְיָה
 שתפסול בהם עבודה, ומה עֲנָה שקלה היא בכך שֶׁאִין מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ,
 עֲבֹדָה פּוֹסֵלָת בָּהּ, קְדָשִׁים שחמוריהם הם שְׁמוֹם פּוֹסֵלָת בָּהּ, אִינוּ
 דִּין שְׁעֵבֹדָה פּוֹסֵלָת בָּהּ, ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא
 נתמעטה מכאן, ולמדה מגזרה שוה מעגלה שאף שאר עבודות
 פוסלות בה.

מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין
 עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה,
 הרי אִיבָא לְמִפְרָךְ על הקל וחומר, מִה לְעִנְיָה שלכך פוסלת בה
 עבודה, שחמורה היא בכך שֶׁשָּׁנִים פּוֹסֵלוֹת בָּהּ, שהרי אינה
 קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד א

רש"י

1 והכהנים אומרים: כדכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פרש על מה הם נגשים: ולא
2 היו צריכים לומר ונכפר להם היום. כלומר ונכפר דכתיב בקרא לאו אינעו ואמרו קאי
3 שיהא אף וזה בכלל אומרים, אלא מלתא באנפי נפשיה היא, שרוד הקדש בשר את
4 ישראל ע"י משה רבינו לכשיעשו בן ונכפר להם היום. גמ' עגלה, בת שנתה היא ואם
5 עברה שנתה פסולה, דכל מקום שנאמר בתורה
6 עגל סתם בן שנה הוא, דלפי' מועגל וכשב בני
7 שנה: פרה ארמית, אין שער לשנותיה: מום
8 פוסל בה. דכתיב בפרה ארמית אין בה מום
9 (ומקרי ינו: בה. מעוט: אלא מעתה, דכל היבא
10 דכתב בה מעוטא הוא ולא גמירין מניה בקל
11 וחמור לא יהו שאר עבודות פסולות. בפרה,
12 דקא על בלבד כתיב בה אלא דגמיר לה בקי'
13 מעגלה דכתיב (וקריס כל) אשר לא עבד בה כל
14 עבודות במשמע, ואי בה מעוטא לא נגמר מניה:
15 אלקה אשר רב יהודה הניח. על פרה עורה של
16 שקין אנדה של שקין פסולה ואע"ג דלאו על
17 הוא ובגליה לחודיה מיפסלא דכתיב בפרה
18 במלאכת על האמורה בה אשר לא עבד
19 בגליה לחודה ואפלו שלא משכה ובגליה עד
20 שתמשך. שתלטלל המשא מעט, דבעגלה כתיב
21 אשר לא משכה, ולקמן פריך כיון דשאר
22 עבודות בפרה לא כתיב ובגליה ילפינן אמאי
23 מיפסל בגליה לחודה דשאר משאוי שאינו על
24 ממש, מ"מ שמע מנה דגמיר פרה מעגלה בקי'
25 בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מעוטא: שאני
26 פרה דילפינן על על. ובין דגורה שנה מפנה
27 היא הוה ליה כמאן דכתיב בגופה, ומעוטא דבה
28 דרש ליה לדרשא אחרינא דרלקמן: עגלה נמי
29 תיתי על על מפרה. למוס: למעושי קדשים דלא
30 פסלה בהו עבודה, מהקדשה, אבל פרה לא

ממעטא דאתא מג"ש: מי ליבא דפסלי בהו שנים. ודרי פסח וחסאת דכתיב בהו בני
שנתן וכי איצטרך בה למעטניהו מפסול עבודה להכי איצטרך, דאי לא מעטניהו הו
גמיר בקל וחמר מעגלה: שבעה בהו עבודה. גרסי: עבודת אסור. כגון בשבת או כלאים
בשור ודמור: עבודת אסור נמי פסאי קרא נפקא. דכיון דדרי קראי כתיבי, על כרחיך
חד מנייהו לעבודת אסור: על. גבי פרה תניא:
שאר עבודות פסולות בה. דכתיב אשר לא עבד
בה: ואם נפשך לומר. ואם יש לך להשיב על
קיו והו. צא ולמד בג"ש, נאמר כאן על כו: מאי
אם נפשך לומר. מאי הוה לך למיפרך דשבעה
תנא לאורחיהו וליף בהו עבודה שנה: נאמר כאן כו.
והאי על יתרא הוא, דהא תנא פסח וחסאת
הוא: ומסקום שבאת. לא תבא קתני לה אלא
תיובתיה קא מפרש ואזיל נקרא דקא מותבי
לרב יהודה דאמר לעיל שאר משאות פוסל
בפרה בעליה בעלמא, והא כיון דשאר משאוי
בפרה לא כתיב ומעגלה וליף לה בגורה שנה,
ומסקום שבאת משם יש לך ללמד נמי דמה
עגלה על יתרא הוא, אף פרה בשאר משאות
דילפינן מעגלה עד שתמשך: ת"ל אשר לא
עלה עליה על מ"מ. דריש ליה בלא על מדלא
כתיב אשר לא עלה על עליה, והו דדר כתיב
על לדרשא כדדרשנא ואזיל: א"כ כו' שלא
בשעת עבודה, ואפלו הניחו עליה להקל משא
מקדו ולא למשוח: אלא בשעת עבודה. כלומר
שעבודה זו לצורך היא, אבל אקראי בעלמא
שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקרי
ואותיב לא פסלה: משיבת על. לפסול בעגלה
שאני עושה פירות. עגלה בת שנתה לא ילדה:
במקום שאין עושה פירות. נחל איתן קשה: שלא
תניחיהו. שחרגודה:
איתן

מהבא נפקא? מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב,
אבל אתה מקריב קדשים שבעה בהו עבודה: איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מיילי היבא דעבד בהו עבודת היתר, אבל
עבודת איסור אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהבא נפקא "ומיד בן גבר לא תקריבו את להם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי
אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שבעה בהו עבודה. איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מיילי היבא דעבד בהו כשהו
חולין, אבל עבד בהו כשהו קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה,
ובעגלה עד שתמשך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות מנזן? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר
עבודות פסולות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פוסל בה? ואם נפשך לומר: נאמר כאן "על" ונאמר להלן
"על" מה להלן שאר עבודות פסולות בה, אף כאן שאר עבודות פסולות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך,
מה לעגלה שכן שנים פסולות בה, אי נמי קדשים יביחו, שמום פוסל בהו ואין עבודה פסולת בהו, נאמר כאן "על" ונאמר להלן
"על", מה להלן שאר עבודות, אף כאן שאר עבודות. ומסקום שבאתה, מה להלן עד שתמשך, אף כאן עד שתמשך. תנאי היא,
דיאבא דמיתיי לה מעגלה, איכא דמיתיי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מנזן? תלמוד לומר:
"אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.
שאר עבודות, אין פסולות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עלה עליה" ככלל, "על" פרט, ככלל ופרט, אין בכלל אלא מה
שפירט, עול אין, מידי אחרינא לא? "אשר" רבויא הוא. ותנאי נמי גבי עגלה כי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות
מנזן? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא
בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פסולות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עבד בה" ככלל, "על" פרט, ככלל ופרט, אין בכלל
אלא מה שפירט: עול אין, מידי אחרינא לא? "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה?
אמר ל': במלא עול. איבעיא להו, לארבו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמייה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן
משיכת עול לרחבו טפח. ולימא טפח? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? למקח וממכר. אמר ר'
יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויעורף במקום
שאין עושה פירות, וכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא מעתה זקן וסרים, הכי נמי
דלא ערפינן? אלא מצות: ומורדין אותה אל נחל איתן. "איתן" במשמעו, קשה: תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד ב

רש"י

רש"י

1 איתן מושבך ושים בפסלע קנך. אלקא איתן הוא סלע. מוסר ארץ. הם הרים, וכל הר של
2 אבנים הוא: שהוא יסן, ולא שהובא קרקעיתו מחדש מקרקע אחרית: גוי מעולם הוא.
3 הניו יסן: מחפצת עוף. דכתיב בה ממוול עפרו ויחלל ס': בלי עלמא לא פליגי. דהא כתיב
4 ולא יקרב משמע להבא, מדלא כתיב ואשר לא יקרב דלקר משמע לשעבר: מי כתיב ולא
5 יעבר. אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבר בו
6 הוה משמע להבא, אבל השתא דכתיב ואשר
7 לא יעבר משמע לשעבר, דאשר לאו לשון
8 צואה הוא: אשר לשעבר משמע. אנ"ג ולא
9 יעבר להבא משמע, הני מלי בלאו אשר אבל
10 השתא דכתיב אשר על פרקו מוכח עגלה
11 דלשעבר הוא: רבויא הוא. לא בא אלא לרבות
12 כל עבודות כדלקמן דלא תורשיה בכלל ופרט:
13 בופין ללוי. בופין את מי שאינו רוצה ללנות
14 את חברו לדרך שלוחה: ויקרא שמה לו. סיפיה
15 דקרא. היא שמה עד היום הוה. ומניה לליף דלא
16 נתבלבלה ולא הרבה, כדאמרין כל מקום

"איתן מושבך ושים בפסלע קנך" ואומר: "שמעו הרים
את ריב ה' והאתנים מכרי ארץ". אחרים אומרים: מנין
ל"איתן" שהוא יסן? שנאמר: "גוי איתן הוא, גוי
מעולם הוא". ועורפין אותה בקופין מאחוריה: מאי
טעמא? גמר עריפה עריפה מחפצת העוף: ומקומה
אסור מלזרוע ומלעבר: תנו רבנן: "אשר לא יעבר בו
ולא יזרע" לשעבר, דברי ר' יאשיה. ר' יוחנן אומר:
להבא. רבא אמר: להבא, דכולי עלמא לא פליגי,
דכתיב: "ולא יזרע". כי פליגי, לשעבר. ר' יאשיה סבר:
10 מי כתיב "ולא יעובר"? ור' יוחנן: מי כתיב "אשר לא

11 יעבר"? ור' יאשיה: "אשר" לשעבר משמע, ור' יוחנן: "אשר" רבויא הוא: ומותר לפרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו רבנן:
12 "אשר לא יעבר בו ולא יזרע" אין לי אלא זריעה, שאר עבודות מנין? תלמוד לומר: "אשר לא יעבר בו" מפל מקום. אם כן, מה
13 תלמוד לומר "ולא יזרע"? לומר לך: מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהיא בגופה של קרקע. יצא סריקת פשתן
14 ונקור אבנים, שאינן בגופה של קרקע. ואימא "אשר לא יעבר בו" כלה, "ולא יזרע" פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט;
15 זריעה אין מידה אחרת לא! "אשר" רבויא הוא: וקני העיר רוחצין ידיהן בו'. תנו רבנן, "וכל זקני העיר הריא חקריים אל החלל
16 ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל" שאין תלמוד לומר "הערופה", ומה תלמוד לומר "הערופה"? על מקום עריפתה של
17 עגלה. "ואמרו ידניו לא שפכו את הדם הזה ועיניו לא ראו", וכי על לבנו עלתה שפית דין שופכין דמים? אלא, לא בא לדינו
18 ופטרנוהו בלא מוונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוי. תניא, היה ר' מאיר אומר: בופין ללוי, ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר:
19 "ויראו השמרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמוך חסד". וכתיב: "ויראם את מבוא העיר". ומה
20 חסד עשו עמו? שפל אותה העיר הרנו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו. "וגלף האיש ארץ תחתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
21 הוא שמה עד היום הוה" תניא: היא לו שצובעין בה תכלת, היא לו שבא סנחריב ולא בלבלה, ובוכרנצר ולא החריבה, ואף מלאך
22 המות אין לו רשות לעבור בה. אלא זקנים שבה, בזמן שדעתן קצה עליה, יוצאין חוץ לחומה וזן מתים. והלא דברים קל וחומר:
23 ומה פנעני זה שלא דיבר בפיו ולא חלף ברגליו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. מי שעושה לוי חסד ברגליו, על אחת כמה
24 וכמה. כמה הראה להם? חזקה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תניא פותיה דרבי יוחנן: בשביל שפנעני
25 זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לוי, יעסוק בתורה,
26 שנאמר: "כי לוי חן הם לראשד וענקים לגרגרתיד". ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה לאברהם, שנאמר:
27 "ויצו עליו פרעה אנשים" וגו' נשתעבר בבניו ארבע מאות שנה שנאמר: "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה". אמר רב יהודה
28 אמר רב: כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו נזוק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לידה דיוקא
29 ואיתציל. תנו רבנן: הרב לתלמיד, עד עיבורה של עיר. חבר לחבר, עד תחום שבת. תלמיד לרב, אין לו שיעור. וכמה? אמר רב
30 שישת: עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מובקק, אבל רבו מובקק שלשה פרסאות. רב כהנא אלויה לרב שימי בר איש מפום
31 נהרא עד בי צינתא דרבב. כי מוטו התם, אמר ליה: ודאי דאמריהו, הני צינתא דרבב משני אדם הראשון איתנהו. אמר ליה: אדפרתן
32 מלתא דאמר ר' יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב? אלא,
33 ארץ שגור עליה אדם הראשון לשוב נתישבה, ארץ שלא גור עליה אדם הראשון לא נתישבה. רב מרדכי אלויה לרב איש מהגורניא
34 יעד בי כיפי, ואמר ליה עד בי דורא. אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה פאילו שופך דמים, שאילמלי ליווהו
35 אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דויבים לתנוקות, שנאמר: "ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך וגערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו
36 בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח" אמרו לו: עלה, שהקרחת עלינו את המקום. מאי "וגערים קטנים"? אמר ר' אלעזר שמנוגעים
37 מן המצות, "קטנים" שהיו מקטני אמונה. תנא: גערים היו, ובזבוז עצמן פקטנים. מתקיף לה רב יוסף: ודלמא על שם מקומן? מי לא
38 כתיב "וארם יצאו גרודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה" וקשיא לן "נערה" ו"קטנה"? ואמר ר' פדת: קטנה מן געורן. התם, לא
39 מפרש מקומה. הכא, מפורש מקומן. "ויפן אחרי ויראם ויקללם בשם ה'" מה ראה? אמר רב: ראה מפוש, כדתניא רבן שמעון בן
40 גמליאל אומר: כל מקום שנתנו תכמים עניהם, או מיתה או עוני. ושמאל אמר: ראה שפולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים. ור'
41 יצחק נפחא אמר: בלורית ראה להן, בגוים. ור' יוחנן אמר: ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה. ודלמא בורעיהו ניהוה הוה,
42 אמר ר' אלעזר: לא כם ולא בורעם עד סוף כל הדורות: "ותצאנה שתיים דבים מן העיר ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים"

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

והנחנהו ללכת לדרכו יחידי בלא לוויה וזהו וענינו לא ראו.
 תנא, היה רבי מאיר אומר, בית דין בופין ללויה - את מי שאינו
 רוצה ללוות האורה, לפי ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר
 בענין כיבוש העיר לח על ידי בני יוסף, "ויראו השומרים איש יוצא
 מן העיר ויאמרו לו היראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד"
 ובתיב, "ויראם את מבוא העיר", ומה חסד עשו עמו, מה שנאמר
 שם שכל אותה העיר הירגו לפי חרב, ואתו האיש ומשפחתו
 שלחו.
 עוד נאמר שם, "וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לזו
 היא שמה עד היום הזה", תנא, אותה עיר לח שבנה אותו איש,
 היא העיר לזו שצויקעין בה תבלת, וממה שנאמר 'היא שמה עד
 היום הזה למדנו, היא לזו שפא סתתריב ולא בלבלה, אף שבלבל
 את כל האומות, בא נבוכדנצר שהחריב את ארץ ישראל ולא
 החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא וקנים
 שבה, בזמן שדעתו קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה וכן מתים.
 ומעתה, והלא דברים קל וחומר, ומה פגעני זה שהראה לחם את
 מבוא העיר, שלא דיבר בפיו לשם כך, ולא חלה בגללו שהרי לא
 נאמר אלא ויראם, בשכר זאת גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל
 הדורות, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מי שעושה לוויה
 בגללו, על אחת כמה וכמה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא,
 כמה הראה להם אותו כנעני את מבוא העיר, חזקתא אמר, בפיו
 עקם להם לצד אותו מקום. רבי יוחנן אמר, באצבעו הראה להם
 את המקום. תנא כוותיה דרבי יוחנן, בשכיל שבעני זה הראה
 באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות.
 אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוויה, נעסוק
 בתורה, שנאמר על התורה שהיא לוויה, "כי לווית תן הם לראשך
 ועניקים לגירונתך".
 ואמר רבי יהושע בן לוי, בשכיל ארבעה פסיעות שלוח פרעה
 לאברהם, שנאמר, "ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו ואת
 אשתו ואת כל אשר לו" וגו', שנאמר שם וישלחו אותו' שזו היא
 לוויה, נשתעבד בגניו של אברהם עד ארבע מאות שנה, שנאמר
 "ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה".
 אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוח את חבירו ארבע אמות
 בעיר, אותו חבר אינו נזווק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע,
 רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מוטא לדידה
 הדיקא, ואיתציל - הגיע בדרך הדיק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.
 תנו רבנן, חרב לתלמיד חייב ללוותו עד עיבורה של עיר - עד
 הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 לבית העיר, חרב לחבר חייב ללוותו עד סוף תחום שבת שהם
 אלפים אמה מחוץ לעיר, לתלמיד לרב אין לו שיעור.
 הגמרא, וכמה חייב התלמיד ללוות את רבו, אמר רב ששית, עד
 פרסה, ולא אמרן שדי בפרסה אחת אלא רבו שאינו מובחק, אבל
 רבו מובחק צריך ללוותו עד שלשה פרסאות.
 מספרת הגמרא, רב פתנא אלויה לרב שימי בר אשי רבו, מפום
 נהרא - עיר בבבל, עד כי ציננתא דרבכל - מקום שיש בו הרבה עצי
 דקל, כי ממו התם - כשהגיעו לשם, אמר ליה רב כהנא לרב שימי
 בר אשי, ודאי דאמרייתו - האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הני
 ציננתא דרבכל משני אדם הראשון איתנהו - אלו הדקלים שבבבל
 מצויים שם משנות אדם הראשון. אמר ליה רב שימי בר אשי,
 אדרבתן מלתא - הזכרת לי דבר זה דאמרן רבי יוסי ברי' חנינא,
 מא דבתיב שהקדוש ברוך הוא הוליד את בני ישראל "בארץ לא
 עבר בה איש ולא ישב אדם שם", לשם מה הוצרך לומר שלא ישב
 אדם שם, וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב (ומאחר שלא ישב
 היכן עבר), אלא כונת הפסוק לאדם הראשון, שכל ארץ שנוה
 עליה אדם הראשון לישוב, נתשבתה, ארץ שלא נזר עליה אדם
 הראשון לישוב לא נתשבתה ולא ישב אדם, פירושו, שלא גור

"איתן מושבך - מקום מושבך קשה, משום ושים בסלע קנה", הרי
 שיתן הוא סלע, ואומר, "שמעו הרים את ריב ה' והאנתים
 מוסדי ארץ" הרי שההרים קרויים איתנים, וזה הוא של אבנים.
 אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא מקום ישיב - דהיינו שמקום
 עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר
 לבאן, שנאמר בנבואת ירמיהו על בבל, "גוי איתן הוא גוי מעולם
 הוא", הרי ש'איתן' פירושו ישן.
 שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. אומרת הגמרא,
 מאי טעמא עורפים אותה במקום זה, משום שגמר בגזרה שזה
 'עריפה' 'עריפה' מהמאת העוף שנאמר בה 'ממול ערפו', שפירושו,
 המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.
 שנינו במשנה, ויקומה אסור מלזרוע ומלעבד. תנו רבנן, נאמר
 על מקום העריפה, שהוא נחל 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', לשון
 זה משמע לשיעור - שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע
 או נעבד בו בעבר נפסל מלערוך בו, דברי רבי יאשיהו. רבי יוחנן
 אומר, לשון זה משמע להקא - שאסור לעבוד ולזרוע במקום
 העריפה מכאן ולהבא.
 במבאר רבא את מחלוקתם, רבא אמר, להקא - שאסור לעבוד
 ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, דבולי עלמא הן רבי יאשיה
 וכן רבי יוחנן לא פליגי, דבתיב 'ולא יזרע' שמשמעותו להבא, כי
 פליגי - במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לשיעור, ובכך
 נחלקו, רבי יאשיה סבר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד
 ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו, ומי
 בתיב 'ולא יעבד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר
 לא יעבד' נאמר, וכשנוספת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא
 עובדה שכך היה, ורבי יוחנן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר,
 כי מי פתיב 'אשר לא יעבד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד'
 נאמר, ויעבד' הוא לשון עתיד. ורבי יאשיה משיב על כך, שאמנם
 ללא המלה 'אשר', 'לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על
 כך 'אשר', לשון זה לשיעור משמע, ורבי יוחנן סבר שהתוספת
 של 'אשר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רבויא הוא לרבות
 את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.
 שנינו במשנה, ומותר לסרוק שם פשתן ולגמר שם אבנים. תנו
 רבנן, 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', כיון שנאמר 'ולא יזרע', אין
 לי לאסור בו אלא וזיעה, שאר עבודות מנין שאסורות, תלמוד
 לומר 'אשר לא יעבד בו', שמשמע כל העבודות מכל מקום, אם
 בן כיון שנאסרו כל העבודות, מה תלמוד לומר 'ולא יזרע', לומר
 לה, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזריעה, מה וזיעה
 מיוחדת בכך שהיא בגופה של קרקע, אף כל עבודה שהיא
 בגופה של קרקע אסורה, וצא מירכת פשתן וניקור אבנים שאינן
 בגופה של קרקע שמוותרות, מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות
 אסורות, ואימא 'אשר לא יעבד בו' הרי הוא כלל, 'ולא יזרע' הרי
 הוא פרט, והמדה היא שבמקום שיש כלל ופרט, אין בכלל אלא
 מה שבפרט, ואם כך וזיעה אין - תדיה אסורה, מדי אחריתא לא
 יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אשר' שנאמר כאן רבויא הוא לרבות
 כל העבודות.
 שנינו במשנה, וקני העיר רוחצין ידיהן בו. תנו רבנן, נאמר בפסוק,
 "וכל קני העיר תהיו הקרובים אל החלל ורחצו את ידיהם על
 העגלה הערופה בנחל", שאין תלמוד לומר - שלא היה צריך
 לומר 'הערופה', ומה תלמוד לומר 'הערופה', שצריכים לרחוץ
 את ידיהם על מקום עריפתה של עגלה. הברייטא ממשיכה לבאר
 את המשך הפסוק, "ואמרו ידינו לא נשפכו את הדם הזה וענינו
 לא ראו", וכי על לבנו עלתה שביט דין שופכין דמים, אלא כך
 פירושו, לא בא הרוג זה לדינו ופסחנהו לדרכו בלא מונוה,
 שאם שלחו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן
 הבריות ומתוך כך נהרג, וזהו ידינו לא שפכו, ולא ראינוהו

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 "יִצְרֶעֶת נַעֲמָן תְּרַבֵּךְ בְּךָ וּבְזֶרְעֶךָ לְעוֹלָם". נאמר בספר מלכים, 57
2 "וְאַרְבַּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים" וישבו בפתח שער שומרון, אָמַר 58
3 רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבַּעַה מְצוֹרְעִים אֵלּוּ זֶה גָּחִיז וְשִׁלְשֶׁת בְּנָיו שֶׁנֶּעֱשׂ 59
4 בַּצֵּרֶת הָיָה חוֹרֵעוֹ. 60
5 עוֹד מְבִיאַה הַגְמָרָא מִה שֶׁנֶּאֱמַר מִיד אַחֵר מַעֲשֵׂה גָחִיז 'וַיִּלֶּךְ אֱלִישֶׁעַ 61
6 תְּרַבֵּשֶׁק', שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא, לָמָּה הִלֵּךְ אֱלִישֶׁעַ לְדַמְשֶׁק. אָמַר רַבִּי 62
63 יוֹחָנָן, שֶׁהִלֵּךְ לְהַחְזִירוֹ לְגָחִיז בְּתִשְׁבּוּכָה, וְלֹא חוֹר, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁעַ 64
65 לְגָחִיז חוֹזֵר בָּהּ, אָמַר לוֹ גָּחִיז, בְּךָ מְקוֹבְלָנִי מְמָה, כָּל מִי שֶׁחָטָא 66
67 וְהִחֲטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפֵּקִין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וּמְבִאֵרֶת 68
69 הַגְמָרָא, מֵאֵי עָבַד גָּחִיז לְהַחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אִיכָא דְאָמְרִי, אֲבָן 70
71 שׁוֹאֲבָת - שֶׁמִּגְבַּהֵת אֶת הַמִּתְכַּת מִן הָאֶרֶץ תִּלָּה לוֹ לְחַפְּצֵי יִרְבָּעִים 72
73 - לְעַלְגֵי הַזֹּהֵב שֶׁהַעֲמִיד יִרְבַּעֵם, וְהַעֲמִידוֹ בֵּין שְׁמַיִם לָאֶרֶץ, וְהַטְעָה 74
75 בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסָּבְרוּ שֶׁמֶאֱלֹהֵם עוֹמְדִים. וְאִיכָא דְאָמְרִי, שֶׁם 76
77 חָקַק לָהּ אֶפְסוּפָה - עַל פִּיה שֶׁל חֲטָאת יִרְבַּעֵם, וְהִיתָה אוֹמְרַת אֲנִי 78
79 וְלֹא יִהְיֶה לָךְ, וְהַטְעָה בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסָּבְרוּ שֶׁמֶאֱלֹה מְדַבֵּרֶת. 80
81 וְאִיכָא דְאָמְרִי שֶׁבְּכָךְ הִחֲטִיא גָחִיז אֶת הָרַבִּים, שֶׁכֵּל עוֹד הִיָּה אֶצֶל 82
83 אֱלִישֶׁעַ רַבֵּנָן דְּחָה מְסַמְיָה - הִיָּה דוּחָה אֶת הַתְּלִמִּידִים מִלְּבֹא 84
85 לְלַמּוֹד לְפָנֵי אֱלִישֶׁעַ, דְּבִתְרִב מִיד אַחֵר שְׁגוּרֵשׁ גָּחִיז 'וַיֵּאמְרוּ בְנֵי 86
87 הַנְּבִיאִים אֵל אֱלִישֶׁעַ הִנֵּה נָא הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲנִינֵנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם 88
89 לְפָנֶיךָ צַר מְמִינוֹ', מְכַלֵּל דְּעַד הָאִידִנָּא לֹא הָיָה דְּחִיק - מִשְׁמַע 90
91 מִכֶּר, שֶׁעַד עַתָּה לֹא הִיָּה הַמְּקוֹם דְּחוּק, מִשׁוּם שֶׁעַתָּה כִּשְׁהֵלךְ גָּחִיז, 92
93 נוֹסְפוֹ הַתְּלִמִּידִים. 94
95 אוֹמֵרֶת הַגְמָרָא, 'וְהוֹשֵׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל שְׂדָחָה אֶת אַחֵר 96
97 מִתְּלִמִּידֵי בֵּית יִדִּים מֵאֵי הָיָה, בְּדַהֲוָה קָא קָטִיל יְנָאי מִלְכָּא 98
99 לְרַבֵּנָן - כִּשְׁהֵרַג יְנָאי הַמֶּלֶךְ אֶת חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְעוֹן בֶּן שִׁמְשֹׁן 100
101 אֲמִינִיָּהוּ אֲחֵיתִיה - אַחֲוֹתָיו שֶׁל שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטָּח, שְׂדִיחָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל 102
103 יְנָאי הַמֶּלֶךְ הִחֲבִיאָה אוֹתוֹ וּכְךָ נִיצֵל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה נִיצֵל גַּם 104
105 הוּא, שְׂבֹאֲתָה שְׂעָה אֶזֶל עֵרֶק - בְּרַח לְאֶלְכַּסְנִידְרָא שֶׁל מְצָרִים, כִּי 106
107 הָיָה שְׁלֵמָא - כִּשְׁהַשְׁלִים יְנָאי הַמֶּלֶךְ עִם הַחֲכָמִים, שֶׁלֹּךְ לִיָּה שְׁמַעוֹן 108
109 בֶּן שִׁמְשֹׁן אֲגֵרֶת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה רַבּוֹ, וּכְךָ כָּתוּב לוֹ, מִנִּי - מִמֶּנִּי 110
111 יְהוֹשֻׁעַ עִיר קַקְוִדֵשׁ, שְׁלֹחָה אֲגֵרֶת לָךְ לְאֶלְכַּסְנִידְרָא שֶׁל מְצָרִים 112
113 אַחֲוִיתִי, בְּעָלִי - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה שְׂדִיחָה נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל שְׂרָרִי 114
115 בְּתוֹכָךְ, וְאֵנִי יוֹשֵׁבֶת שׁוֹמְקָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה כִּשְׁקִיבֵל 116
117 הַאֲגֵרֶת, שְׁמַע מִיָּהָ מְדַבְּרִים אֵלָיו, הָיָה לִיָּה שְׁלֵמָא - כִּבְרִי שֶׁשֹּׁלֵם 118
119 לְחֲכָמִים, וְעָלִי לְשׁוּב. כִּי אֲתָא לָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶקְלַע לְהַחֲוֹת 120
121 אוֹשְׁפִיָּא - נֹדֶמְן לְאֶבְסָנִיא אוֹתָה, קָאֵר מְכִיחֶיהּ בִּיקְרָא שְׁפִיר - קָם 122
123 בַּעַל אֶבְסָנִיא לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה וְתִלְמִידֵי בִּכְבוֹד רָאוּ, עָבַדִּי 124
125 לִיָּה יְקָרָא טוֹבָא - וְעַשׂוֹ לוֹ כְּבוֹד הַרְבֵּה, יְתִיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה 126
127 וְקָא מְשַׁתְּבָּח בְּאֶבְסָנִיא זֶה, כְּמָה נָאֵה אֶבְסָנִיא זֶה שֶׁמְכַבֵּדֶת אֶת 128
129 הַחֲכָמִים, אָמַר לִיָּה אֲחֵר מְתִלְמִידֵי, רַבִּי, עֲנִינָה שֶׁל בַּעֲלָה 130
131 הָאֶבְסָנִיא מְרוֹשָׁת - עֲגוּלוֹת וְאֵינִן נֹאוֹת, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן 132
133 פִּרְחִיָּה, רְשָׁעִי, בְּכָךְ אֲתָה עוֹסֵק, אֲפִיק אֲרַבְּעָה מָאָה שְׁפוּרֵי וְשִׁמְתִּיה 134
135 - הוֹצִיא אַרְבַּע מֵאוֹת שׁוֹפְרוֹת וְנִידְדוּהוּ, כָּל יוֹמָא אֲתָה לְקַמִּיָּה אוֹתוֹ 136
137 תִּלְמִיד לְהַתִּיר לוֹ נִידְדוּ, וְלֹא קָבָלִית רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹמָא חַד הָיָה רַבִּי 138
139 יְהוֹשֻׁעַ קָרִי קְרִיתֵי שְׁמַע, וּבִתּוֹךְ בָּן אֲתָה לְקַמִּיָּה אוֹתוֹ תִּלְמִיד, 140
141 וּבֹאוֹתוֹ הָיָה הָיָה בְּרַעְיָתֵיה שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה לְקַבּוּלִיָּה, וְכִיּוֹן 142
143 שֶׁלֹּא הִיָּה יָכוֹל לְהַפְסִיק אֲחֵי לִיָּה בִּידְרֵיה - הִיאָה לוֹ סִימֵן בִּידוֹ 144
145 שִׁימְתִּין, אֶךְ הַתְּלִמִּיד קָבַד שֶׁבְּסִימֵן זֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְדַחָא דְּחִי לִיָּה 146
147 לְגַמְרִי, אֶזֶל זָקָה לְבִינְתָּא פְּלָחָא - הֵלֵךְ זָקָה לְבִנָּה לְעַבּוּדָה זֹרָה 148
149 וְעַבְדָּה, אָמַר לִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה, חוֹזֵר בָּהּ, אָמַר לִיָּה, בְּךָ 150
151 מְקוֹבְלָנִי מְמָה, כָּל הַחֲטִיא וּמַחֲטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפֵּקִין בִּידוֹ 152
153 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְכִיצַד הִחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, דְּאָמַר מִר, אוֹתוֹ תִּלְמִיד 154
155 בִּישְׁפָּה וְחִסִּית וְהִידִּית וְהִחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. 156
157 תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר, יָצַר שֶׁל תְּשֻׁמִּישׁ, תִּינּוּק, 158
159 וְאֲשָׁה, לֹא יִדְחָה אִדָּם אוֹתָם בְּשֵׁתִי יָדִים, אֵלָּא תְּהָא שְׁמָאֵל דְּזָחָה 160
161 וְיִמִּין מְקַרְבָּת. 162

1 רַב וְשִׁמְוָאֵל נִחְלָקוּ בַּמַּעֲשֵׂה זֶה כִּיצַד נַעֲשָׂה, חַד אָמַר, שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ 2
3 רַק גַּם אַחֵד, וְחַד אָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ גַּם בְּתוֹךְ גַּם. וּמְבִאֵרֶת הַגְמָרָא, 4
5 מֵאֵין דְּאָמַר גַּם אַחֵד סָבַר, יָצַר הָיָה שֶׁם מְכַבֵּר, דְּרִיבִים לֹא הָיוּ בוֹ, 6
7 וְנַעֲשָׂה נִסּוֹ וְבֹאוֹ דְּרִיבִים. מֵאֵין דְּאָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה גַּם בְּתוֹךְ גַּם סָבַר, לֹא 8
9 יָצַר הָיָה שֶׁם וְלֹא דְּרִיבִים הָיוּ, וְנַעֲשָׂה נִסּוֹ וְנִהְיָה שֶׁם יַעַר, וְעוֹד נִסּוֹ, 10
11 שְׂהִיּוּ בוֹ דְּרִיבִים. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא, אִם לֹא הִיָּה שֶׁם יַעַר, לִשְׁם מַה הִיָּה 12
13 צָרִיךְ לִנְסוֹ זֶה, וְלִיתָיו רַק דְּרִיבִים וְלֹא לִיתָיו יָצַר. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא, 14
15 מִשׁוּם דְּבִעְיָתִי - יִרְאִים הַדְּרִיבִים וְאֵינִם מְזִיקִים כְּשֶׁאֵין לָהֶם יַעַר 16
17 לְהַסְתֵּר בוֹ, וְלִכְךָ הוֹצִרְכּוּ שְׁנֵי נָסִים. 18
19 אָמַר רַבִּי חִנְיָא, בְּשִׁבְלֵי אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים קְרַבְנוֹת שֶׁחֲקָרִים בְּלֶךְ 20
21 מִלֶּךְ מוֹאָב כִּשְׁבָא בַּלְעָם לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עֲלָתָה בִּידוֹ לְקַלֵּלָם, 22
23 עֲלָה בִּידוֹ זֹאת שֶׁתְּחַחֵל עֲלֵיהֶם קִלְלָה אֱלִישֶׁעַ, וְעַל יָדִי כִּי הוֹבְקָעוּ 24
25 מִיִּשְׂרָאֵל אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים יָלְדִים כְּמִסְפֵּר קְרַבְנוֹתֵינוּ. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא, 26
27 אֵינִי - וְכִי זֶה הִיָּה שֶׁכְּבוֹר, וְהָאָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹךְ 28
29 אֲדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְאֵה עַל פִּי שְׁלֵמָה, שְׁמִתוֹךְ שְׁלֵמָה 30
31 לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ, שֶׁבְּשִׁכָר אֲרַבְּעִים וְשִׁנִּים קְרַבְנוֹת שֶׁחֲקָרִים 32
33 בְּלֶךְ מִלֶּךְ מוֹאָב לְמֹרֹת שֶׁלָּה הִיָּה כּוֹונָתוֹ לְמַצוּה, אֵלָּא לְקַבֵּל 34
35 רְשׁוֹת לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵה וְיִצְחָה מְמִנָּה רוֹת הַמּוֹאבִיָּה, שִׁינָּא 36
37 מְמִנָּה שְׁלֵמָה, שְׁכָתוֹב בִּיה 'אֶפְרָה עוֹלֹת וְעֹלָה שְׁלֹמֹה', וְאָמַר רַבִּי 38
39 יוֹסִי בֶּן חוּנִי, שֶׁאֵין כֵּךְ הוּא, כִּי רוֹת בְּתוֹ שֶׁל עֲגוּלוֹן בְּנֵי שֶׁל בְּלֶךְ 40
41 הָיָה, הָרִי שֶׁשְׁכָר אַחֵר הִיָּה לוֹ עַל קְרַבְנוֹתֵינוּ. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא, 42
43 לְמֹרֹת שֶׁשְׁכָר הִיָּה שִׁינָּא מְמִנָּה רוֹת, בְּכָךְ לֹא הִיָּה לְשִׁכְרוֹ, שְׂהִי 44
45 תְּאֻמָּתוֹ מִיָּהָ עַל יָדִי קְרַבְנוֹת אֵלּוּ לְקַלֵּלָה הָיָה - שִׁיּוּכָל לְקַלֵּל אֶת 46
47 יִשְׂרָאֵל, וְעֲלָתָה זֹאת בִּידוֹ בְּתִינּוּקוֹת אֵלּוּ. 48
49 הַגְמָרָא חוֹרֶת לְעַנֵּן אֱלִישֶׁעַ, שֶׁבֹא לִירִיחוֹ כִּדִּי לְרַפָּא אֶת הַמִּים שְׂבָה. 50
51 נֶאֱמַר שֶׁם, 'וַיֵּאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֵל אֱלִישֶׁעַ הִנֵּה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר 52
53 טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדִנִּי רוֹאֶה וְהַמִּים רַעִים וְהָאֶרֶץ מְשֻׁכָּלֶת' וְגו', וְתַמְזָה 54
55 הַגְמָרָא, וְכִי מֵאַחֵר דְּמִים רַעִים וְאֵרִץ מְשֻׁכָּלֶת, אֵלָּא מַה מוֹכְרָתָה. 56
57 אָמַר רַבִּי חִנְיָ, אֲפִילוֹ מְקוֹם רַע, בְּעִינֵי יוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם טוֹב הוּא, כִּי הָן 58
59 מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. 60
61 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֵשָׁה מִינֵי חִינּוֹת הָן שֶׁבָּהֶם גַּם דְּבַר גְּרוּעַ נִרְאָה 62
63 לוֹ טוֹב, הָן מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, הָן אֲשָׁה עַל בְּעָלָהּ, הָן מְקָח עַל 64
65 מְקָחָהּ וְלֹקְחוֹ. 66
67 תִּנּוּ רַבֵּנָן, לְעוֹלָם תְּהָא שְׁמָאֵל שֶׁל אָדָם דוּחָה אֶת הַחוּטָא וְיִמִּין 68
69 מְקַרְבָּת אוֹתוֹ, לֹא כִּי אֱלִישֶׁעַ שִׁדְּחָפוּ לְגָחִיז בְּשֵׁתִי יָדִיו, וְלֹא 70
71 כִּי הוֹשֵׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה שִׁדְּחָפוּ לְאַחֵר מְתִלְמִידֵי בְּשֵׁתִי יָדִיו. 72
73 מְבִאֵרֶת הַגְמָרָא, אֱלִישֶׁעַ מֵאֵי הָיָה, דְּבִתְרִב שֶׁנַּעֲשָׂה שְׂרִיפָא אֱלִישֶׁעַ 74
75 אֶת נַעֲמָן שֶׁר צָבָא אֲרָם מְצַרְעָתוֹ, וְסִירָב לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כָּל מִתָּן, הֵלֵךְ 76
77 אַחֲרָיו גָּחִיז מִשְׁרָתוֹ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ כִּסֵּף וְשֵׁתִי חֲלִיפּוֹת, 'וַיֵּאמְרֵם 78
79 נַעֲמָן הוֹאֵל קָח בְּכִרְסִים' וְנָתַן לְגָחִיז שְׁתֵּי כִּכְרוֹת כִּסֵּף, וְשֵׁתִי חֲלִיפּוֹת 80
81 בְּגָדִים, וְכִתְבִּיב כִּשְׁבָּב אֵל אֱלִישֶׁעַ, הוֹכִיחֵנוּ אֱלִישֶׁעַ 'וַיֵּאמְרֵם אֲחֵי לֹא 82
83 לָבִי הִלֵּךְ בְּאֲשֶׁר הִפֵּךְ אִישׁ מַעַל מְעַל בְּמַכְבְּרָתוֹ לְקַרְאָתָהּ הָעֵת לְקַחַת 84
85 אֶת הַכֶּסֶף בְּאֶחָד בְּגָדִים וְיִתִּיתֵם וּבְכִרְסִים וְצָא וּבְכִרְסִים וְעֲבָדִים 86
87 וְשִׁפְחוֹת' הָרִי שְׁמוֹנָה דְּבָרִים הוֹכְרוֹ כֵּאֵן, וְתַמְזָה הַגְמָרָא, וְכִי שְׁקִיל 88
89 בְּנִיָּה הָאֵ - וְכִי כָל כֵּךְ הוּא לָקָח, הֵלָּא כֶּסֶף וּבְגָדִים בְּלִבָּד הוּא 90
91 דְּשִׁקִּיל כְּכַתּוּב שֶׁם. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה שְׂבָא נַעֲמָן לְפָנֵי 92
93 אֱלִישֶׁעַ הָיָה אֱלִישֶׁעַ עוֹסֵק עִם תְּלִמִּידֵי וְעַם גָּחִיז בְּשִׁמְנָה שְׂרָצִים 94
95 שֶׁהֵם אֵב דְּטוֹמָא, וְכִשְׁלַקָּה גָחִיז כִּסֵּף וּבְגָדִים, שִׁישׁ בְּהֵם כִּדִּי לְקַנּוֹת 96
97 כָּל דְּבָרִים הִלָּלוּ, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁעַ, רְשָׁעִי, הִנֵּי עַת לִיּוֹשׁוּל שְׁכָר 98
99 תּוֹרַתְךָ שֶׁעַסְקָת בְּסוּגִיָּת שְׁמִנָּה שְׂרָצִים וּכְגוֹן זֶה קִבְּלָת כְּשִׁיעוֹר 100
101 שְׁמוֹנָה דְּבָרִים בְּעוֹלָם הוּא, וְתִידְחָה לְעוֹלָם הָבָא, וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ, 102

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד א

רש"י

רש"י

27 אכסניא זו יפה. במעשיה: טרויות. עגלות כבד אתה עוסק. מסתכל באשת איש: אחי
28 ליה בידה. שקבלנה יצר. של תשמיש תקרבנו נמין שלא יקרו בפריה ורביה, וכן תינוק
29 פן יכרח ויאבד את עצמו, ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה.
30 סתני. תצא ותרעה בעדר. כשאר חליו, והאי תנא לית לה דאמרקין בבמה דוכתי
31 עגלה. ערופה נאסרה מתים וירידתה נעלה
32 איתן אוסרתה, ובמסכת ברייתות מוקמינן לה
33 למלתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (ף כה).
34 כפרה ספקה. היא עשוקה את שלה, ואם לא
35 נמצא החורג נחבפר הספק ולכשנמצא נעשה
36 ודאי ויחרג, ומידה היא באסור הנאה וידה
37 קומא דכפרה כתיב בה כקדשים: שנים אופרים
38 ראינו לא היו עורפין. דתא נודע מי הכהו ואע"פ
39 שאינו עכשיו בפנינו לדנוה: כמלה עגלה ערופה.
40 שהרי מכירין (וא) כהן מי הרגיל בהן להרוג לא
41 אפקוד. על גיאוף נשותיהם לדרקון, ומפני מה על
42 גנותיהם כי תנונה, ועוד כי הם עם הזונות
43 יפרדו, הם עצמן נזאפין כפרדים הללה
44 האשכולית מפרש בגמרא שהכל בהן, עד ימיהן
45 לא היה מחלוקת בחבמי ישראל, כלן היו
46 אומרים דברים בנתינתן למשה מסיני, וכן
47 הראשונים שנקלו בסמיכת קרבנות ביום טוב
48 בדאמרין בחגיגה (ף טו), והוא היה מחלוקת
49 ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר
50 חזרות הפעשה. שלא היו מתורין בערתי הקדש
51 בו, ובגמרא מפרש טעמא: עוררין וניקפין.
52 בגמרא מפרש טעמא:

1 ליהו דבים ולא ליהו יער. מאי עבד ליה יער דקריה ליה גם: דבעיתי. הדבים להתגרות
2 בהם בשאין מקום קרוב להם לנט וללהתבטאות, וכשהן קרובים ליער יוצאין בהבטחה:
3 ובה וצתה סטנה רות. שציצא ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות, אלמא זה היה
4 שבה לקללה הוה. למעט את ישראל, ואותה כונה כאן נתקיימה: ואלא מאי מיבותיה.
5 דמקום הואיל והמים רעים והארץ משכלת: חן
6 מקום על יושביו. ואפלו הוא רע נראה להם טוב:
7 חן האשה. תמיד על בעלה, ואפי' היא מכשרת
8 נושאת חן בעיניה: אחר שגרה דבים. בעון שגרה
9 דבים בתנוקות. חלה, חר, את חליו תרי, וחד
10 אשר ימות בו: מי שקיל בלי הא. בהאי קרא
11 כתיב שמונה דברים, כסף ובגדים וצאן ובקר
12 ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ובגדים
13 הוא דשקל. דכתיב ויצר כברים כסף בשני
14 חריטים ושתי חליפות בגדים: בשמונה שריצים.
15 בפרק שמונה שריצים (פג טו). הגיע עת ליפול
16 שגר. תורתך בעולם הזה: אכן שואבת.
17 שמונתה את המתכת מן הארץ ועממדתה
18 בארץ ויעי' אותו אכן העמיד העגלים של
19 ירבעם בארץ: רבנן דחיה. דוחה היה את
20 התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו:
21 דכתיב לאחר שפרש ממנו המקום אשר אנהו
22 יושביר בית המדרש של רבנן צר ממנו, שנתוסף
23 התלמידים שהיה נחזיר דוחה: ואי מלכא קטילה
24 לרבנן. בדאמרין בקדושין בהאומר לשלוחו (ף
25 טו). בעלי שריי כתיבה. נשיא היה בדאמרין
26 בחגיגה (ף טו): קם כפיהו שפיר. כדחת:

18 על בעלה, חן מקח על מקחו. תנו רבנן: שלשה חלאין חלה אלישע: אחד שגירה דובים, ואחד שדחפו לגחיו בשתי
19 ידים, ואחד שמת בו, שנאמר "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו". תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא
20 כאלישע שדחפו לגחיו בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו. אלישע מאי היא? דכתיב: "ויאמר
21 נעמן הואל קח כפרים" וכתביב: "ויאמר אליו לא לבי הלך באשר הפך איש מעל מרפכתי לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת
22 בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" וכו' שקיל פוליא הא? כסף ובגדים הוא דשקיל! אמר ר' יצחק: באותה שעה
23 היה אלישע עוסק בשמונה שריצים. אמר לו: רשע, הגיע עת ליפול שגר שמונה שריצים "וצרעת נעמן תרפך בך ובורעך לעולם".
24 "וארבעה אנשים היו מצרעים" אמר ר' יוחנן: זה גחיו ושלשת בניו. "ויבא אלישע דמשק" למה הלך? אמר ר' יוחנן: שהלך להתחזיר
25 לגחיו בתשובה, ולא חור. אמר לו: חוזר בך. אמר לו: בך מקובלני ממך, כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו
26 לעשות תשובה. מאי עבד? איבא דאמר: אכן שואבת מלה לו לחמאת ירבעם, והעמידו בין שמים לארץ. ואיבא דאמר: שם
27 חקק לה אפומה, והיתה אומרת "אנכי" ולא יהיה להך. ואיבא דאמר: רבנן דתה מקפיה דכתיב "ויאמרו בני הנביאים אל אלישע
28 הנה נא המקום אשר אנהו יושבים שם לפניך צר ממנו" מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק. יהושע בן פרחיה מאי היא? דברהו
29 קא קטיל יצאי מלכא לרבנן, שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדראי של מצרים: אחותי! בעלי שריי בתוכך ואני יושבת
30 שלמא, שלח ליה שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדראי של מצרים: אחותי! בעלי שריי בתוכך ואני יושבת
31 שוממה. אמר: שמע מניה, הוה ליה שלמא. כי אתא, אקלע לההוא אושפיזא. קם כפיהו ביקרא שפיר, עבדי ליה יקרא טובא.
32 יתיב וקא משתבת, כמה נאה אכסניא זו! אמר ליה ישו הנוצרי: רבי, ענייה טרויות. אמר ליה: רשע, כבד אתה עוסק? אפיק
33 ארבע מאה שפורי ושמתיה. כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה. יומא חד הוה קרי קרית שמע, אתא לקמיה, הוה בדעתיה לקבוליה
34 אחיו ליה בידה, סבר מרחא דחי ליה, אול זקף לביתא, פלחא, אמר ליה: חוזר בך! אמר ליה: בך מקובלני ממך, כל החוטא
35 ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. דאמר מר: ישו הנוצרי כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל. תניא ר'
36 שמעון בן אלעזר אומר: יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: מרתני' נמצא החורג עד שלא נערפה העגלה, תצא
37 ותרעה בעדר. משנערפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה. כיפרה ספקה, והלכה לה. נערפה העגלה ואחר
38 בך נמצא החורג, הרי זה יחרג. עד אחד אומר "ראיתי את החורג" ועד אחד אומר "לא ראיתי", אשה אומרת "ראיתי" ואשה
39 אומרת "לא ראיתי", היו עורפין. עד אחד אומר "ראיתי" ושנים אומרים "לא ראיתי", היו עורפין. שנים אומרים "ראינו" ואחד אומר
40 להן "לא ראיתם", לא היו עורפין. משרבו הרוצחנין, כמלה עגלה ערופה. משבא אלעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה היה נקרא,
41 חורו לקרותו "בן הרצחן". משרבו המנאפים פסקו המים המרים, ור' יוחנן בן זכאי הפסיקו, שנאמר: "לא אפקוד על גנותיהם כי
42 תחינה ועל פלותיהם כי תנאפנה כי הם וגו'". משפחת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים, כמלו האשכולית,
43 שנאמר: "אין אשכול לאכול בכפרה אותה נפשי". יוחנן כהן גדול העביר חזרית המעשה, אף הוא כמל את המעוררין ואת הנוקפין.

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד ב

רש"י

עד ימיו היה פטוש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחלו של מועד לעשות מלאכת דבר
האבר שמותרת בוועד, ועמד הוא וגור על הנפחים אפילו בדבר האבר, מפני שקולן
נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבר, והכי אמרין לה במועד קטן וילא:
כל ימיו לא העיר אדם לשאל לחברו על הדמאי. אם מעשר אם לא, שהוא התקן
שהיה כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: גמ'
אפילו אחר בסוף העולם. הכיר בו: והא אמר
עולא בו: סוגיא זו בלה פרשתיה בפרק מי
שקבא (שיל לא) ואניה חלוקה כאן כלום: אלא
על הספק. ועקשיו יודעים את התורגמים מי הם:
בנקת מעון. נאמן באשה האסורה לו, בין מזה
שנתקרה בין מאתרה: עון דכניה ודבנתיה. שהם
נואפין: לא אינו מונע את אשתו מלדק: תא
שמע לא אפקוד. לבדוק את הנשים, ומה טעם
על בנותיכם כי תונניה נקעותו הדינין. דמתוך
שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לענן בדין
ובאסור והתר להורות לצבור, ומתוך כך
לסתלקלוק מעשיהם, וכיון שכן אלו להקדיה נחת
רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישה. תא
עורכי הדינין, ומתלששים עם הדינין לפתות
להם פתח בכותו של זה ובחובו של זה: דה רב
חרון אף. שעל חסתי המשפט חרון אף בא.
שנאמר (סוטה כז) אם ענה תענה אותו וגו' וחרה

עד ימיו היה פטוש מכה בירושלים, ובקיוו אין צריך
לשאל על הדמאי: גמ' תנו רבנן: מנין שאם נערפה
העגלה ואחר כך נמצא ההורג, שאין פוסלת אותו?
תלמוד לומר: "ולא ירץ לא יכפר להם איש שפך בה
כי אם ברם שפכו": עד אחד אומר "ראיתי את
ההורג" וכו': מעמא דמכחיש ליה, הא לא מכחיש
ליה, עד אחד מהימן, מנהני מילי? דתנו רבנן: "לא
נודע מי ההורג" הא נודע מי ההורג, אפילו אחד
בסוף העולם לא היו עורפין. ר' עקיבא אומר: מנין
לסתדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מבירין
אותו, שלא היו עורפין? תלמוד לומר: "וענינו לא
ראו" והלא ראו. השתא דאמרת עד אחד מהימן,
איך חד הכי מצי מכחיש ליה? והאמר עולא: כל
מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין

דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא: תני: לא היו עורפין. וכן אמר ר' יצחק: תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר: תני:
היו עורפין. ור' חייא קשיא דעולא! לא קשיא, כאן בבית אחת, כאן בזה אחר זה. תנן: עד אחד אומר "ראיתי את ההורג"
ושנים אומרים "לא ראית" היו עורפין. הא חד וחד, לא היו עורפין. תויבא דרבי חייא. לוישמיה, אימא סיפא: שנים אומרים
"ראינו" ועד אחד אומר "לא ראיתם" לא היו עורפין, הא חד וחד, היו עורפין. אלא מתניתין בפסולי עדות, ובר' נחמיה, דאמר:
כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים איש אחד בשני אנשים באיש אחד. ואיבא דאמרי,
כל היכא דאתא עד אחד בשר מעיקרא, אפילו מאה נשים כי אחד דמיין. והכא בבאי עסקינן? בנן דאתאי אישה מעיקרא.
ותרצה לרבי נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באישה
אחת בשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד, כי פלגא ופלגא דמי. ותרת פסולי עדות למה ליה? מהו דתימא: כי
אולינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא, קא משמע לן: משרבו הרוצחין בו: תנו רבנן: משרבו הרוצחין במלה עגלה
ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק. משרבו הרוצחין בגלוי, במלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין בו: תנו רבנן, "ונקה
האיש מעון" בזמן שהאיש מנוקה מעון, היום בודקין את אשתו. אין האיש מנוקה מעון, אין היום בודקין את אשתו. ואומר:
"לא אפקוד על בנותיכם כי תונניה" כו'. מאי ואומר? וכי תימא: עון דידיה אין, דכניה ודבנתיה לא, תא שמע "כי הם עם הזנות
יפרדו ועם הקדושות יזכרו" וגו'. מאי "ועם לא יבין ילבט"? אמר ר' אלעזר: אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפדין על
עצמכם, מים בודקין נשותיכם. ואם לאו, אין המים בודקין נשותיכם. משרבו בעלי הנאה, נתעונו הדינין ונתקלקלו הפעשים ואין
נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין, בטל "לא תגורו" ופסק "לא תבירו" ופרקו עול שמים, ונתנו עליהם עול בשר ודם. משרבו
לוחשי לחישה בדין, רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: "בקרב אלהים ישפט". משרבו "אחרי בצעם לבם
הלך", רבו "האמרים לרע טוב ולטוב רע". משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, רבו "הוי הוי", בעולם. משרבו מושכי הרוק,
רבו היהירים ונתמעטו התלמידים, ותתורה חוזרת על לומדיה. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו
רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמנהר, אפילו איניש ביתיה לא מקבל. שנאמר: "גבר דהיר ולא יגוה" לא יגוה
אפילו בגוה שלו, מעיקרא קפצה עליה, לסוף מיתול עליהו. משרבו ממילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והפניית משפט,
ופסקה טובה. משרבו "מקבלני טובתך" ו"מחוקני טובותיך", רבו "איש הישר בעיניו יעשה" שפלים הונבהו והגבוהים הושפלו,
ומלכותא אזלא ונולא. משרבו צרי עין וטורף טרף, רבו מאמצי הלב וקוצי דים מלחלות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר
לך פן וגו'. משרבו "נטיית גרון ומשקרות עינים", רבו מים המרים אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים ונתקצרו
השנים, דכתיב: "ושונא מתנת יחיה". משרבו וזוחי הלב, רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל
צורך, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן הגוים. היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל
לפנים והם לאחור: משמתי יוסי בן יעזר כו'. מאי "אשכולות"? אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול
העביר הורדית המעשר כו'. מאי מעמא? אמר ר' יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו פתיקונו, דרחמנא אמר דיהבי ללויים,
ואין

רש"י

אפי' נצב בעדת אל. בזמן שבקרב אלהים ושפט: חוליב אחר בצעם. להנאתם: האומרים
לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו היו. דכתיב הוי הוי בהויא פרשתא טובא:
מושכי הרוק. מאריכין הרוק. ומדת גאון הוא: ונתמעטו התלמידים. בדקיל (ומסין זה
מש: סימן לגלות הרוח געוית של תורה חוזרת על לומדיה. מתורת אולי תמצא לומדיה
ולכפוף ממילי עליהו. נמאס בעיניהם: ספלי
מלא. הדינים מטילין מלאי פרקטיא שלהם
על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה
שישתכרו הדינין על דהו רבו איש הישר בעיניו
יעשה. שהרואה שהדינין מסבירים לו פנים מפני
טובה שעשה לו ואינו מתנאם מהם: שפלים
הנבהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים, ואין
נכר בין גבוה לשפל: ופולחא. מלכותם של
ישראל אזלא ונולא. הולכת ומתגדלת: צרי עין.
מלחנות אחרים במקומם: טורף טרף. גולנים
ומאמצי הלב מן הקטנים לרדם: רבו מים
המרים. רבו המקראים לנשותיהם והיה למים
המרים להתרבות: אלא שפסקו מלחשקותם.
בדאמרין שאין המים בודקין משרבו המנאפים:
וזוחי הלב. שאין מניין את אונם לשמוע: פה
מפי רבם וסומכים על ביתם לדקדק שמועמם:
ישראל לפנים. כנוי הוא: שהכל בו. תורה
באמתה ואין דפי ושכחה ומחלוקת:
ואין

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם כאן תוכל לדקדק, שרק משום
שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, **הא** אם היו
חד וחד, **היו עורפין** משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך,
הרי יש סתירה בכך מן הרישא לסיפא. **אלא** בהכרח **מתניתין** **בוליה**
הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השניה בה, **בפסולי עדות**
המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד
שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, **וכדרכי נחמיה, דאמר**,
כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים
להכחישו, **הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
היא המכרעת, **ועשו משום כך עדות שתי נשים באיש אחד** -
המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו **בשני אנשים באיש**
אחד ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה,
שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו,
וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים
אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד
כשר אומר לא ראיתו, לא היו עורפין.
ואיכא דאמר, כל היכא דאתא עד אחד בשר מעיקרא, אפילו
מאה נשים שמעידות כנגדו כי אחד דמין - הרי הן כאחד
המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול
להכחישו, וכאומר לעיל, **והקא** במשנתנו, שהעמדנו אותה
שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כיון שנים, **במאי עסקינן**,
כשהעד האחד האמור במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, **כגון**
דאתאי אשה מעיקרא - שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את
ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית,
ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות
אותה, וכך הוא פירוש המשנה, **ויתרצה לדרכי נחמיה הכי** - ולפי
זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, **רבי נחמיה אומר**
כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים
להכחישו, **הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
היא המכרעת, ועל כך תוסף פירוש, **ועשו שתי נשים באשה אחת**
שמכרעת אותה **בשני אנשים באיש אחד** שמכריעים אותו, ודווקא
שתי נשים המעידות כנגד אשה, **אכל שתי נשים באיש אחד, כי**
פלגא ופלגא דמי הרי הם כמחצה על מחצה, ולכן, כשבאו בבת
אחת, הרי הן מכחישות אותו והעגלה נערפת, אבל כשבאו אחר
שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות
להכחיש את עדותו.
שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחיידושה
הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, **ויתרתי בבית על פסולי עדות**
למה לי הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים
אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים
ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק
הרישא, **מהו דתימא** - היית אומר, **כי אזלינן בתר רוב דעות**, רק
בכיון הרישא שהוא **לחומרא** שעל ידי כך נערף את העגלה, **אכל**
כשהוא **לקולא** שעל ידי כך לא נערף את העגלה כגון ששני פסולים
אומרים ראינו ואחד אומר לא ראיתם **לא** נלך אחר רוב דעות, ויכול
האחד להכחישם, ונערפו את העגלה, **קא משמע לן** הסיפא, שגם
אז הולכים אחר רוב דעות, ואין האחד יכול להכחישם, ואין עורפין
את העגלה.
שנינו במשנה, **משרבו הרוצחין בו, תנו רבנן, משרבו הרוצחין**
במלה עגלה ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק שאין
יודעים מי ההורג, ולכן **משרבו הרוצחין בגלוי** והרי ההורגים
מוכרים לנו, **במלה עגלה ערופה**.
שנינו במשנה, **משרבו הרוצחין בו, תנו רבנן**, נאמר בפרשת סוטה
'ונקה האיש מעון', מכאן אנו למדים, **בזמן שהאיש מנוקה מעון**,
המים בודקין את אשתו אם חטאה או לא, אבל אם אין האיש
מנוקה מעון, אין המים בודקין את אשתו, וכיון שרבו הנואפים,

עד ימיו של יוחנן כהן גדול היה פטויש מכה בירושלים בבית
הנפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המותרת בחול
המועד, והוא גור על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
ובימיו של יוחנן כהן גדול אין אדם הנזהר במעשרות צריך לשאול
על הקמאי - על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו
החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות
מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.
נמרא. תנו רבנן, מנין שאם נערפה העגלה ואחר כך נמצא
ההורג, שאין עריפת העגלה פוטרת אותו ממיתה, תלמוד לומר,
"**ולא יאמר לא יכופר לרם אשר שפך דם כי אם דם שפכה**".
שנינו במשנה, עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר
לא ראיתי בו' היו עורפין. מדייקת הגמרא, **משמא דמכחיש ליה** -
דווקא כשעד אחד מכחישו, **הא** אם לא מכחיש ליה אחר, עד אחד
מחייב להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה,
מבאר הגמרא, **מנהני מילי** שער אחד נאמן בכך, **דתנו רבנן**,
נאמר בפסוק **לא נודע מי הכהו, הא** - משמע מכאן, שאם נודע
למישהו מי הכהו, אפילו אחד בסוף העולם הכירו, לא היו
עורפין ומכאן שעד אחד נאמן. **רבי עקיבא אומר, מנין למנהדרין**
שראו אחד שחרה את הנפש, ואין מכירין אותו, שלא היו
עורפין, תלמוד לומר מה שנאמר בפסוק שעל הזקנים לומר ויעינינו
לא ראו, והלא ראו, ומכאן שבסנהדרין גם ראייה לבדה פוטרת
מעריפה, אבל ראית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.
מקשה הגמרא, **השתא דאמרת** שבעריפת עגלה עד אחד מחייב,
איך חד היכי מצי מכחיש ליה - כיצד יכול העד האחר להכחישו,
ולגרום בכך שנתבטל עדותו ושתערף העגלה, **והאמר עולא, כל**
מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן עדות גמורה כאילו הוא
שנים, ואין דבריו של אחד הבא להכחישו עומדים במקום שנים.
מתרצת הגמרא, **אמר לך עולא** אין לשון המשנה שאמרה 'היו
עורפין' מתוקן, אלא **תני במשנה**, 'עד אחד אומר ראיתי את ההורג
ועד אחד אומר לא ראית, לא היו עורפין' כי אין עד אחד יכול
לבטל את העדות הראשונה. **וכן אמר רבי יצחק, תני במשנה לא**
היו עורפין, ורבי חייא אמר, תני במשנה 'היו עורפין' כפי הלשון
שלפנינו, שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה.
מקשה הגמרא, **ולרבי חייא** שאינו מתקן את לשון המשנה, **קשיא**
דעולא שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד
הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, לא קשיא, **כאן** במשנתנו
שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני
העדים **בבת אחת** והעיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון
שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישו
ולגרום שלא לתקבל, אבל **כאן** בדברי עולא שאמר שאין השני יכול
להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים **בזה אחר זה**, שכיון
שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול
להכחישו.
מקשה הגמרא, **תנן בהמשך המשנה, עד אחד אומר ראיתי את**
ההורג, ושנים אומרים לא ראית, היו עורפין, ולכאורה אין בכך
שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה
דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון,
בטלה העדות הראשונה, **הא** אם היו חד וחד, לא היו עורפין משום
שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישו, וכדברי עולא
שני לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן **תיבכתא**
דרבי חייא ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.
מתרצת הגמרא, **ולמי עמיך** - שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין
לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, **איכא סיפא**
בהמשך המשנה, **שנים אומרים ראינו את ההורג ועד אחד אומר**
לא ראיתם, לא היו עורפין, והרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שנינו במשנה, כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי. 57
אומרת הגמרא, בדאמרי לעיל בסוגיא, שיוחנן כהן גדול גזר על 58
הדמאי, שהקונה פירות מעם הארץ עליו להפריש מהם מעשרות, 59
ולכך לא היו שואלים חבר שלקח פירות מעם הארץ אם מעושרים 60
הם, שודאי עישרם, בתקנת יוחנן כהן גדול. 61
משנה. המשנה ממשיכה למנות את המעלות הטובות שהיו הולכות 62
ופוסקות מישראל בהדרגה, משבטלה סנהדרין, בטל השיר מבית 63
המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו'. משמנתו נביאים 64
הראשונים, בטלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, בטל 65
השמי, ונפת צופים, ופסקו אנשי אמה מישראל, שנאמר, 66
הושעיה ה' כי נמר חסיד וגו' ומסים הפסוק כי פסו אמונים מבני 67
אדם. 68
רבי שמעון בן גמליאל אומר, העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית 69
המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לכרבת, וניפל 70
טעם הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניפל טעמן הפירות. רבי 71
שמעון בן אלעזר אומר, הסתירה שלא נשמרה נמלה את (הטעם 72
ואת) תרית, המעשרות שלא ניתנו נמלו את טעמן הדגן. והכמים 73
אומרים, הנינו והכשפים כילו את הכל. 74
גמרא. שנינו במשנה, שמשבטלה סנהדרין בטל השיר מבית 75
המשתאות, ולמדו זאת מבישיר לא ישתו יין. שואלת הגמרא, 76
וממאי דמשבטלה סנהדרין בתיב מקרא זה. אומר רב הונא בריה 77
דרב יהושע, דאמר קרא אחר, באיכה, וקנים משער שבתו 78
בחורים מננינתם, הרי שהשבייתה מהנגינה תליה בהשבתת 79
הסנהדרין. 80
אמר רב, אודנא דשמעא וקרא - אוון ששומעת זמר תעקר. אומר 81
רבא, וקרא שנשמעת בביתא, חורבא מזומנת בסיפא - במפתן 82
הבית, שנאמר, קול ישורן בחלון הרב בפה כי איוה ערה" 83
ומדרש, שבעון קול המשוור בחלון, יהיה חורב במפתן הבית. 84
אומרת הגמרא, מאי כי איוה ערה, אומר רבי יצחק, וכי בית 85
המסובב בארזי עיר הוא - האם הוא כעיר שקשה להחריבה, 86
אלא אפילו בית המסובב בארזים גם הוא מתרועע ונשבר. אומר 87
רב אחי, שמע מינה מפסוק זה, כי מתחיל חורבא בבית. בסיפא 88
- במפתן הבית הוא מתחיל, שנאמר 'הרב בפה'. ואיבעית אימא 89
יש ללמוד דבר זה מוקרא, ושאיה יובת שער - בית השמש מאין 90
ישוב, השדים מכתתים את שערי. אומר רב בר רב אחי, לדידי חיי 91
ליה - אני ראיתי לאותו שד ומננה כי תורא - ומנגה את שערי 92
הבית כשור. 93
אמר רב הונא, וקרא דנגדי - הזמר שמזמרים מושכי הספינות, 94
שמטרתו לזרז במלאכתם, ודבברי - ושל החורשים בשוורים, 95
שמטרתו לכוון את השוורים לתלמיהם, שרי - מותרים, ואין בכך 96
משום איסור זמר. אבל דנגדא - של אורגים אסיר לפי שמטרתו 97
היא לשחוק. מספרת הגמרא, רב הונא בטיל וקרא - אסר על בני 98
דורו לומר בביתם ובבית המשתה, עקב כך בא שפע לעולם, קם 99
מאה אוויו ביווא ומאה סאה חיימי ביווא - עמדו מאה אווים 100
במחיר זה, ומאה סאה חיימים בזה, ולא איבעי - ולא רצו לקנותם 101
אפילו בכך, אתא רב חסדא, ולילי ביה - זלזל בגזרתו של רב הונא, 102
ולא הקפיד למחות במזמרים, עקב כך הופסק השפע, איבעא אוווא 103
ביווא ולא משתבח - התבקש אוו אחד בזה ולא נמצא. 104
אמר רב יוסף, ומרי גברי ועני נשי - מזמרים אנשים ועונות להם 105
נשים, הרי זה בגדר פריצותא, לפי שקול באשה, ערה, ואילו ומרי 106
נשי ועני גברי - מזמרות נשים ועונים להן אנשים, הרי זה מבטלי 107
את היצר באש שנאחות בנעורת, שואלת הגמרא, מאחר ששני 108
הדברים אסורים, למאי נפקא מינה עליו לדעת איזה יותר חמור, 109
עונה הגמרא, לבטולי הא מקמי הא - להעדיף לבטל את החמור 110
מפני הקל, שאם אין בכוחו לבטל את שניהם, עליו לבטל את זמר 111
הנשים ועניית האנשים, שהוא כאש בנעורה. 112

ואנן קא יהינן לכהנים - ואנו נותנים אותו לכהנים, לפי שקנס 1
עזרא הסופר את הלויים, על שלא עלו עמו מבבל, ולכך אינו יכול 2
לומר 'ככל מצותיך אשר צויתני', שואלת הגמרא, ולדי - יתודה 3
אשאר מעשרות שאותם נתן כדן. אומר ריש לקיש, כל בית שאין 4
מתודה על מעשר ראשון, שוב אין מתודה על שאר מעשרות. 5
אומרת הגמרא, מאי טעמא, אמר אבי, הואיל ופתח בו התשוב 6
בפרשת וידוי מעשרות תחילה שנאמר 'ונתן ללוי, לגר ליתום 7
ולאלמנה, וללוי' הוא מעשר ראשון הניתן ללויים, וכיון שהוא נכתב 8
תחילה, הוא העיקר, ואם אינו מתודה עליו, אינו מתודה אף על יתר 9
המעשרות. 10
מקשה הגמרא, מכלל - מתוך טעמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא היו 11
נותנים מעשר ראשון כדניו, משמע דאפרישי הוו מפרשי את 12
המעשר כדניו, אלא שהנתינה לא היתה כדניו, והא תניא, אף הוא 13
- יוחנן כהן גדול ביטל את הדין, ונזר על הדמאי - על פירות עם 14
הארץ, לפי ששלה לבדוק בכל גבול ישראל האם מפרישים תרומות 15
ומעשרות כראוי, ורואה שאין העם מפרשים אלא תרומה גדולה 16
בלבד לפי שיש על האוכלה עון מיתה בידי שמים, ומעשר ראשון 17
ומעשר שני, מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין, אמר להם, 18
בני, בואו ואומר לכם, בשם שתירומה גדולה יש בה עון מיתה, 19
בה תרומת מעשר וטבל יש בה עון מיתה, עמד והתקין להם 20
שאין עם הארץ נאמן על המעשרות אלא על תרומה גדולה בלבד, 21
לפיכך, הלוקח פירות מעם הארץ, מפרש מהן מעשר ראשון 22
ומעשר שני, מעשר ראשון, מפרש מהן מעשר עשירית לשם תרומת 23
מעשר, ונותנה לבתו, ומעשר שני, עולה ואוכלו בירושלים, 24
מעשר ראשון ומעשר עני כיון שפירות אלו הם ספק מעושרים, 25
המוציא מחבירו עליו הראיה ואינו חייב ליתנם מספק ללויים או 26
לעניים, אלא קורא להם שם להוציאם מידי טבל, הרי שבימי יוחנן 27
כהן גדול, לא היו כל העם מפרישים מעשר ראשון. 28
מתרצת הגמרא, תרתי תקנות שונות תקן יוחנן כהן גדול, ביטל 29
וידוי המעשרות דבכרים הזהירים להפריש מעשר ראשון, ותיקן 30
שלא יתוודו משום שאין נותנים אותו ללויים. ונזר על דמאי של 31
פירות עמי הארץ, שהלוקח מהם יפריש מעשרות כמפורט לעיל, 32
משום שחשודים על המעשרות. 33
שנינו במשנה, ואף הוא ביטל את המעוררים. שואלת הגמרא, מאי 34
מעוררים. אומר רחבה, בכל יום ויום שהיו עומדים ליום על דוכן 35
ואומרים את המזמור 'עודה למה תישן ה', לכך נקרא מעוררים, 36
ואותם ביטל יוחנן כהן גדול, וכך אומר לתן יוחנן כהן גדול, וכי יש 37
שינה לפני המקום, והלא כבר נאמר, 'הנה לא ינום ולא יישן 38
שומר ישראל', אלא, בזמן שיששראל שריין בצער, ועובדי 39
בזבבים נחתו ושלחו, הרי זה רומח כאילו שינה לפניו. לכה 40
נאמר 'עודה למה תישן ה'. 41
שנינו במשנה ואת הנזקפים. שואלת הגמרא, מאי נזקפים. אומר 42
רב יהודה אומר שמואל, שהיו מקרעין לענל בין קרעיו, כדי 43
שיפול דם בעיניו ולא יראה כשהולכים לשחטו, אתא איהו בטיל, 44
משום דמיתו כי מומא - משום שנראה כמום. במתניתא תנא, 45
שהיו חובטין אותו במקלות להפילו לארץ בדרך שעושין אותו 46
לפני עבדות בזבבים ונזקפים' הוא מלשון מכה. אומר להם יוחנן 47
כהן גדול, עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח, ותמחה הגמרא, 48
וכי נבילות הן, הא שהיו להן, אלא כך אמר, עד מתי אתם 49
מאכילין מריפות למזבח, הרי זה רומח כאילו שינה לפניו. לכה 50
קרום של מוח, עמד והתקין להם טבעות בפרקע להכניס בהם 51
את ראש הבהמה. 52
שנינו במשנה, עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. אומרת הגמרא, 53
שוהו בחולו של מועד שהיו עושים מלאכה בבית הנפה לצורך 54
המועד, ובא יוחנן כהן גדול ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק, 55
ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד. 56

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מח עמוד א

רש"י

רש"י

ואנן יהבי ליה לכהנים. קסניהו עורא כדאמר' ביבמות דף פ"א: ובין דאין נותנין כהקנן
אין יכולין לומר וגם נתתיו ללוי ככל מצותך. תחלה. ונתת ללוי זה מעשר ראשון, לגר
זה מעשר עני, בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב: א)
הוא. ויתכן כהן גדול, ככל ותרומת מעשר עין מיתה. באלו הן השערים (פסוקין פ"ג) וליפי
לה, ובשאתם ולקחין מעם הארץ והם לא
הפרישו אלא תרומה עודנו טבל למעשרות
ואתם נעשים מיתה: ספריש תרומת מעשר
ונתנה לבחן. מפרשי כל המעשרות ממה
לדציא מידי טבל, ואחר כך מפרש מתוך
מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי
להפריש ונתנו לבחן. משום דאית ביה עון
מיתה אחמור עלהו שלא לכבש אצלו ולמכור
לכחן כשם שהוא מעבב אצלו מעשר ראשון
ומעשר עני ואומר המוציא מחברו עליו הראיה.
גורא דלקא כי משחי ליה גביה אביל ליה. אבל
מעשר ראשון ומעשר עני מתרים לזרים ואין
באלו אלא גזל כהן, הלכך המוציא מחברו עליו
הראיה, אלקא אפרשי נמי לא הוה מפרשי ואת
אמרת לפי שאין נותנין אותו כהקנן הא אפרשי
מפרשי ליה: תרתי תקון. לעולם העברת
הדואות מעשר משום שאינם נותנין אותו ללויים
הוא. וקא דהניא לפי ששלח בו לא אבשל את
הדודי קאי אלא אגור על הדמאי קאי, ותרתי
תקנות תקון. בטל דודי של חברים אע"פ
שפירשין אותו לפי שאין נותנין אותו בתקנו.
וגור על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי
ששלח בו: ספריש. כשהיו רוצין להפילו לארץ
לשחטו: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו
מתחזק כל כך על גרוליו. ונתקפן לשון ונקה
סבכי היער (שם י"ג חזקוני). להפילו לארץ.
ונתקפן לשון חכמה ונקה, כדאמר' אין אדם
בצער ואומות העולם בנחת ושלוח, לכך נאמר "עורה למה תישן ה'", ואת הנוקפים: מאי "נוקפים"? אמר רב יהודה אמר
שמואל: שהיו מסרסין לעגל בין קרניו, כדי שיפול דם בעיניו. אתא איהו, במיל משום דמחיו כי מואא. במתניתא תנא: שהיו
חובטין אותו במקלות בדרך שעושין אותו לפני עבודה זרה. אמר להם עד מתי אתם מאכילין גבילות למזבח! גבילות? הא
שהיו להו! אלא מריפות, שמוא ניבב קרום של מות, עמד והתקין להם טבעות בפרקע: עד ימיו היה פטוש מפה בירושלים:
בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתני' משבטלה סנהדרין, במל השיר מבית
המשתאות, שנאמר: "בשיר לא ישתו יין" וגו'. משמנתו נביאים הראשונים במלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, במל
השמיני ונזפת צופים, ופסקו אנשי אמה מישוראל, שנאמר: "הושיעה ה' כי גמר חסיד". רבן שמעון בן גמליאל אומר: העיר
ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה. ולא ירד הפל לברכה, וניפל פעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף
ניפל שומן הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: המתירה נטלה את הפעם ואת הריח, המעשרות נטלו את שומן הדגן. ויחכמים
אומרים: הגנות והקשפים פילו את הכל: גמ' וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא
"וקנים משער שבתו בחורים מגנותם". אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא כסיפא, שנאמר:
"קול ישורר בחלון הרב כסף כי ארוה ערה" מאי "כי ארוה ערה"? אמר ר' יצחק: וכי בית המסובב בארזים, עיר הוא? אלא
אפילו בית המסובב בארזים, מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, כי מתחיל חורבא, כסיפא מתחיל, שנאמר: "חרב כסף".
ואיבעית אימא מרבא "וישאה יבת שער". אמר רב בר רב אשי: לדידי הוי ליה, ומננה כי תורא. אמר רב הונא: זמרא דנגדי
ודבקרי שרי, דגורא אסיר. רב הונא במיל זמרא, קם מאה אווין זמרא ומהא סאה חיטי זמרא, ולא איבעי. אתא רב חסדא,
ולול ביה, איבעא אוווא זמרא ולא משתבח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי, פריצותא. זמרי נשי ועני גברי, כאש בנעורת.
למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא. אמר ר' יוחנן: כל השוטה בארבעה מיני זמרי, מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר:
"הו' משפמי בבקר שבר ורדפו מאחרי בנשף יין דלילם ויהי כגור ונגל תף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו" מה
כתיב אחריו: "לכן גלה עמי מביל דעת" שגורמין גלות לעולם, "וכבודו מתי רעב" שגורמין רעב לעולם, "והמונו צחה צמא"
שגורמין לתורה שתשתבח מלומדיה, "וישח אדם וישפל איש" שגורמין שפלות לשונא של הקדוש ברוך הוא, ואין "איש" אלא
הקדוש ברוך הוא שנאמר: "ה' איש מלחמה". "ועיני גבהים תשפלה" שגורמין שפלות של ישראל, ומה כתיב אחריו, "לכן

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מח עמוד ב

רש"י

הרחיקה שאל נפשה. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נפולין בגיהנום: וימין סליק. פעמים עולים ועולה בקדם שבעים ופעמים שלא עלה בקדם. שהרי בשבועה דוד מפני אבשלום נצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ונעלה לו שהשיבוהו. ושאל אביתר ולא עלתה לו שצאמר ונעל אביתר שנסתלק מן הכהנה מפני שלא נענה באורים ותומים. והכי תניא בסדר עולם גבי ארון ובכרדו מפני אבשלום נצא עמו עד שעלה במעלה היותים ונשאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהנה גדולה נכנס צדוק תחתיו בדרכיב (שםאל כ טו) ואמר המלך לצדוק השב את הארון וגו' בימי זכריהו. והוא בנו של יהודע שהיה בימי יואש: ערי מנרש. ערי לויס שהטעין הכתוב מנרש: עד עמוד כהן וגו'. אלמא הו אורים בבית שני: אמר לו. לא שהיו אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחברו כו'. אלמא כל ימי המקדש ראשו הו: דתניא. חגי זכריה ומלאכי נקראו אחרונים: שמעון וישמעאל. רבן שמעון שהיה נשיא ורבי ישמעאל בן אלישע ושהיו כהן גדול שהרגתם בכתובים וכן: לחרבא. שעתידין להרג בהרב: לקטלא. לשאר מיתות. כגון רבי עקיבא ששרפו בשרו במסקרות פסיות של ברזל בדאמר בכרבותו וכו' ור' יהודה בן תרדיון שגשר. ורבי יהודה בן בבא בלוגיאות של ברזל בדאמר בסנהדרין וכו' ור' שאין מספידין על הרוגי מלכות. מאימא המלך. לפיכך מוח בידם: דברים בכתבן. כמשמען. אכן שלמה מסע כמה שהגיעה מן ההר. ולא סתתרה שוב בכלי ברזל: והלא כבר נאמר. מגוררות במגרה וגו' שמיר למאי אתא. דאמר' במס' גטין (ף סח) שהביאו שמיר ע"י

הרחיקה שאל נפשה ופערה פיה לכלי חק ויורד הדרה והמונה ושאוה ועלו בה: משמתי גביאים הראשונים: מאן "גביאים הראשונים"? אמר רב הונא: זה דוד ושמואל ושלמה, רב נחמן אמר: בימי דוד, וימין סליק וימין לא סליק. שהרי שאל צדוק ונעלה לו, שאל אביתר ולא עלתה לו, שנאמר: "ועל אביתר". מתיב רבה בר שמואל: "ויהי לדרש אלהים בימי זכריהו המביין בראת האלהים" מאי לאו, באורים ותומים. לא, בגביאים. תא שמע, משחרב בית המקדש ראשון, פטלו ערי מנרש, ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד. ואם לחשד אדם לומר "ויאמר התרשטא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ולחמים כאדם שאומר לחברו" עד שיהיו מתים ויבא משיח בן דוד. אלא אמר רב נחמן בר יצחק: מאן "גביאים הראשונים" לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי, דאחרונים נינהו. דתנו רבנן: משמתי חגי זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל. ואף על פי כן היו משתמשים בבת קול, שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו, נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה: יש בכם אדם אחד שראוי

אשמדאי מלכא דשדא: אבנים הללו. שבאפור וחשן: פתוחי חותם. חקק משמע: במלואותם. שיהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום: ויפרא להם שמיר. על פי הדין כדריין אתא: איטני של אבר. גובתא משיא בלעז: שירא פרנדא. מין משי הוא: סלת נפח על גבי נפח. מרוב שמנה מרבקת בדפני נפח ודומים לעסה היה שגולשה בין כו'. נפת דבק נפתה. צופים שצפה: שתי בכורות הנדבקות כו'. שהיתה ברכה מציה בעסה, ובשמדקין בכרות בדפני התנור אחת בדפן זה ואחת בדפן זה שכנגדו וכן תפוחות אצפלייר בלעז עד שמוצת פני זו לזו, כצוף זה שגדל ומתפשט והולך ותולה באויר, כן אלו צפות ותפוחות באויר: מן הצופים. הקרי המבזים שמשים צופה למרדוק: מאי משמע? מזהבא וילפת שדבש בא מן הקורים: דמתרגם רב יוסף. כאשר תעשינה הדבורים: כל הנצוק. המקרה מכלי טהור לכלי טמא אין תכלות מפרקן להיות חבר לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה ממנה חוץ מרדש ויפין. שהוא עב מאד ודרי הוא במחקר, שבשקלות פוסק הוא והולך מלמשה למעלה, והכי אמרין במדות: הצפחת. ברשקא בלעז שחן צבות ונכנסת ונכתתה השערה עם הדבש ששופין בו. מתוך שהוא טוב ועב מערבין בו מים וזין ואין נברות בו: שפופין. שקנים והולכי רכיל: שפאמינים בתקדוש ברוך הוא. לומר ממונם לני הדור מזהו ולצדקה ולחוצאת שבתות וימים טובים: שיהיו שלמים לעתיד לבא. שאין מקבלין שבר שלם. והכי משמע כי מי בן ליום הבא את הצדיקים: קטנות קטנות אמנה קטני רשע בני ישראל. שמו

כשהו קטנים:

שמכוין

שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך. נתנו עניניהם בהלל הוקן, וכשמת הספידוהו הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא. ושוב פעם אחרת, היו מסובין בעלייה ביבנה, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן: יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאי לכך. נתנו עניניהם בשמואל הקטן, וכשמת הספידוהו הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל. ואף הוא אמר בשעת מיתתו: שמעון וישמעאל לחרבא. ובכרדוהי לקטלא, ושאר עמא לכיזא, ועקן סגיאן עתידין למית על עמא. ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר "הי חסיד הי עניו", אלא שנמרפה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות: משחרב בית המקדש בטל השמיר כו': תנו רבנן: שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר: "והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה" הדברים בכתבן, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר "כל אלה אבנים יקרת מגררות במגרה". אם כן, מה תלמוד לומר "לא נשמע בבית בהבנתו"? שהיה מתקן מבחוץ, ומכנים מבפנים. אמר רבי: נראה דברי ר' יהודה באבני מקדש, ודברי ר' נחמיה באבני ביתו. ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? מיועץ ליה לכתובא: אבנים הללו אין פותבין אותן בדיו, משום שנאמר: "פתוחי חותם". ואין מסרמין עליהם באימל, משום שנאמר: "במלואותם". אלא כותב עליהם בדיו, ומפרא להן שמיר מבחוץ, והן נבקעות מאליהן בתאניה זו שנבקעת בימות החמה ואניה חסידה כלום, ונבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואניה חסידה כלום. תנו רבנן: שמיר זה, בריתו בשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה וכול לעמוד בפניו. כמה משמרין אותו? פורבין אותו בספוגין של צמר, ומניחין אותו באיטני של אבר, מליאה סובי שעורין. אמר ר' אמי: משחרב מקדש ראשון, בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל, ויש אומרים: אף יין קרוש הבא משניר הדומה פגיולי דבילה: ונפת צופים: מאי "נפת צופים"? אמר רב: סולת שצפה על גבי נפה, ודומה לעיסה שגולשה בדפני נפח. ולוי אמר: שתי בכורות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שפוגעות זו לזו. ור' יהושע בן לוי אמר: זה דבש הבא מן הצפיא. מאי משמע? דמתרגם רב ששת, כמה דתתון דבראיתא ושיטין פרומי עלמא ומתין דובשא מעישבי טורא. תנו התם: כל הנצוק טהור, חוץ מדבש ויפים והצפחים. מאי "ויפים"? אמר ר' יוחנן: דבש שמויפין בו, וריש לקיש אמר: על שם מקומו, בדרכיב "ויף וטלם ובעלות". פיוצא בדבר אתה אומר "כבוא היופים ויאמרו לשאל הלא דוד וגו' מאי "ויפים"? אמר ר' יוחנן: בני אדם המזויפין דבריהם. ור' אלעזר אומר: על שם מקומו, בדרכיב "ויף וטלם ובעלות": ופסקו אנשי אמנה אמר ר' יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקדוש ברוך הוא. דתניא, ר' אלעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר "מה אוכל למחר", אינו אלא מקטני אמנה, ורינו דאמר ר' אלעזר: מאי דכתיב "פי מי בו ליום קטנות" מי גרם לצדיקים שיתבוננו שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא רבא אמר: אלו קטני בני רשעי ישראל שמכוין

ביאורים למסכת סוטה דף מח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" הדיברים ככתבן, כמו
שחצבו אותה מן ההר על ידי השמיר ולא סיתתה בכלי ברזל, דברי
רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר
נאמר בפסוק אחר, "כל אלה אבנים יקרות וגו' מנזרות במגדה"
- בכלי ברזל מלאה פגיונות, הרי שהיו האבנים חתוכות ומסותות
בכלי ברזל, אם כן, מה תלמוד לומר 'כל כלי ברזל לא נשמע'
בבית בהבנותו, פירושו, שבבית לא נשמע כלי ברזל, אלא שהיה
מתקין אותם מבחוץ, ומכנים אותם מוכנות מכפנים. אמר רבי,
נראין דברי רבי יהודה שהיו האבנים שלמות כחציבתן באבני
מקדש, ודברי רבי נחמיה שהיו האבנים מסותות באבני ביתו של
שלמה המלך, שהרי הפסוק שהביא רבי נחמיה שהיו האבנים
מגוררות במגדה, בענין בנין ביתו נאמר.
שואלת הגמרא, ורבי נחמיה שאמר שהיו מתקנים את האבנים
מבחוץ בכלי ברזל, לדבריו שמיר למאי אתא - לאיזה צורך
הביאודו. משיבה הגמרא, השמיר מביע ליה, לכתבנא, אבנים
הללו של האפוד והחושן, שצריך לכתוב עליהם שמות שבטי
ישראל, אין כותבין אותן בדיו, משום שנאמר עליהם 'פתוחי
חותם', שמשמעו חקוק בתוכם, ואין מסרמין עליהם את האותיות
באיזמל, משום שנאמר עליהם 'במלואותם', שמשמעו שתהינה
שלמות בלי חסרון, אלא כותב עליהם תחילה את השמות בדיו,
ומפראה להן - לאבנים הרשומות בדיו את השמיר מבחוץ, והן
נבקעות מאליהן בצורת האותיות, ותאניהן זו שנבקעת מאליה
בימות החמה ואניה חסרה כלום, ובבקעת זו שנבקעת אדמתה
בימות הנשימים ואניה חסרה כלום.
תנו רבנן, שמיר זה, בריתו כשעורה, ומששת ימי בראשית
נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו. כמה משמרין
אותו, ויורבין אותו כפסגות של צמר, ומניחין אותו באיזני של
אבן - בארזו על עופרת מלאה סופי שעורין.
אמר רבי אמי, משהרב מקדש ראשון במלך שירא פרנא - מין
משחשבו, וזוכית לבנה. תניא נמי הכי, משהרב מקדש ראשון
במלך שירא פרנא, וזוכית לבנה, ורכב ברזל. ויש אומרים,
אף יין קרש - שנעשה מוצק תבא משני, הדומה פניונו לבינה
בטל אז.
שנינו במשנה, משהרב בית המקדש בטל השמיר ונזפת צופים.
שואלת הגמרא, מאי נזפת צופים. אמר רב, סולת שצפה ונדבקת
על גבי נפה מרוב שומנה בשעת הניפוי, ודומה לעיסה שגילוישה
כבר ברכש ושמן, ונזפת' הוא על שם דבק הנפה, וצופים' הוא על
שם שצפה עליה. ולוי אמר, נופת צופים הם שתי בדרפון לחם
הנדבקות בתנור על גבי שתי דופניו מן הצדדים, כבר בדפון זה,
וכבר בדפון שכנגדה, ותופחות ופאות כל כך בתנור, עד שמגיעות
זו לזו ונזפת' הוא מלשון נוף, שגדל הככר כמו ענף עץ, וצופים'
הוא מלשון צף, שהככרות תופחים וצפים. ורבי יהושע בן לוי אמר,
נופת צופים זה רכש תבא מן הצפיא - מן ההרים הגבוהים שמהם
צופים למרחק. שואלת הגמרא, מאי משמע שהדבש בא מן
המקומות הגבוהים, בדרמית רב ששט על הפסוק 'כאשר תעשינה
הדבורים, כמא דנתנן דבראיתא ושירין ברומי עלמא ומתין
דוקשא מעישיב מורא - כמו שעפות הדבורים ושטות בגובה
העולם, ומביאים דבש מעשבי ההרים, הרי שהדבש המשובח בא
ממקומות הגבוהים.
כיון שעסקנו בדבש משובח, מביאה הגמרא משנה במסכת מכשירין
העוסקת בענין זה, תנן התם, כל משקה הנצזק מכלי טהור לכלי
טמא, מהור - אינו חיבור להעבי את הטומאה מהכלי הטמא לכלי
הטהור, חוץ מדבש ויפים והצפיתים שהם משקים עבים מאד, עד
כדי שכשנפסק הקילוח, חוזר למעלה. שואלת הגמרא, מאי ויפים,
אמר רבי יוחנן, זהו דבש שמויפין בו ומעריכים בו יין ומים, ומתוך
שהוא עב אין הדבר ניכר. ור' לוי קיש אמר, הוא קרי ויפים על

הרחיבה שאל נפשה ופצרה פיה לכלי חק וירד הדרה והמנה
ושאלה ויעלו בה" שבסופו של דבר, כל המון הרשעים הללו יפלו
בגיהנום.
שנינו במשנה, משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים.
שואלת הגמרא, מאן נביאים הראשונים שבמותם בטלו אורים
ותומים. אמר רב הונא, זה דוד ושמואל ושלמה. רב נחמן אמר,
אף בימי דוד, וימני סליק וימני לא סליק - פעמים עלתה להם
תשובה באורים ותומים, ופעמים שלא עלתה, שהרי שאל צדוק
באורים ותומים, כשברח דוד מפני אבשלום ועלתה לו תשובה,
שאל אכיתר באורים ותומים ולא עלתה לו תשובה, שנאמר באותו
ענין 'ועל אכיתר', ופירושו, שנסתלק מן הכהונה כיון שלא נענה.
מקשה הגמרא, מתיב רבה בר שמואל, כיצד אמרת שמשמתו דוד
ושמואל ושלמה בטלו אורים ותומים, והרי נאמר 'ויחי לדוד'
אלהים כל ימי זכרה וימי זכרהו המבין בראות האלהים, מאי
לאו ראיא זו היא באורים ותומים, הרי שהיו גם בימי אורים
ותומים. מתרצה הגמרא, לא באורים ותומים, אלא ראיא נביאים.
עוד מקשה הגמרא מבריתא, תא שמע, משהרב בית המקדש
ראשון, במלך ערי מנשה - ערי הלויים שנצטוו להניח סביבם מגרש,
ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד, ואם להשיך אדם
לומר כיצד אתה אומר שפסקו אז אורים ותומים, והלא נאמר
בעליית זרובבל, בבנין בית שני, כשחלק מהכהנים לא מצאו את כתב
יוחסם, 'ויאמר התנשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים'
עד עמוד כהן לאורים ותומים, הרי שגם אז היו אורים ותומים,
[אמור לו], אין הפירוש כך, אלא באדם שאומר להכיר עד שיחיו
מיתם ויבא משיח בן דוד, כך גם אמר להם התרשאת, שלא יאכלו
מן הקדשים עד שיבא המשיח ויהיו אורים ותומים, הרי מפורש
בבריתא זו שאורים ותומים פסקו רק משהרב בית המקדש הראשון,
וקשה על רב הונא שאמר שנביאים הראשונים הם דוד שמואל
ושלמה.
אלא אמר רב נחמן בר יצחק, מאן נביאים הראשונים שבמותם
פסקו אורים ותומים, כל הנביאים שבימי בית ראשון, לאפוקי מחני
זכריה ומלאכי שהתנבאו בתחילת הבית השני, דאחרונים נינהו
ובימיהם לא היו אורים ותומים, ומצינו כך בבריתא, שהם היו
הנביאים האחרונים, דתנו רבנן, משמתו חני זכריה ומלאכי
נסתלקה רוח הקודש של נבואה מישיראל, הרי שהם היו הנביאים
האחרונים, ואף על פי כן היו מושמשים בכת קול מן השמים,
שפעם אחת היו חכמים מסובין בעליית בית גורא ביריחו, נתנה
עליהן בת קול מן השמים ואמרה, יש בכם אדם אחד שראוי
שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכה, נתנו עיניהם
בחלל הקון, ובשמת הלל הזקן, הספידוהו, הי חסיד הי עניו
תלמידו של עזרא. ושוב פעם אחת היו חכמים מסובין בעליית
ביבנה, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן, יש בכם אדם
אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכה,
נתנו עיניהם בשמואל הקטן, ובשמתו, הספידוהו, הי עניו הי
חסיד, תלמידו של הלל, ואף הוא - שמואל הקטן, אמר בשעת
מיתתו ברוח הקודש ששרתה עליו אז, שמעון - רבן שמעון בן
גמליאל נשיא ישראל, וישמעאל - רבי ישמעאל כהן גדול, ינתנו
להרבא - להריגה בחרב בגורת המלכות, וזכרונה אף הם יהיו
לקמלא - להריגה במיתות משונות אחרות, ושאר עמא יהיו לביוא
לבו, ועקן סניאן עתידין למית על עמא - ויצרות רבות עתידות
לבא על העם, ואף על רבי יהודה בן כמא בקשו לומר מיתות
כשהרגו, הי חסיד הי עניו, אלא שנמרפה שעה מלהספידו, לפי
שאין מספידין על הרגו מלכות מאימת המלכות.
שנינו במשנה, משהרב בית המקדש במלך השמיר בו, תנו רבנן,
שמיר זהו שבו ננה שלמה את בית המקדש, שנאמר בבנין הבית
שבנה שלמה, "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

יָרַד מִלִּבְרָכָה וְנִיטַל מֵעַם פִּירוֹת וְכוּ'. מביאה הגמרא ברייתא
 בענין זה, תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, מהרה במלה מעם
 וריח, מעשר ביטל שומן דגן. מספרת הגמרא, רב הונא אשכח
 תומרתא דחינוניתא - מין תמרה שמנה שאף יש בה ריח טוב,
 שקלה ברכה בסודריה - נטלה רב הונא ועטפה בסודרו, אתא רבא
 בריה של רב הונא, אמר ליה לרב הונא, מורחניא ריחא דחינוניתא
 - מריח אני ריח של תמרה חינוניתא, אמר ליה רב הונא לרבה בנו,
 בני, כיון שהרחת את ריחה, ודאי מהרה יש בך שלכך לא ניטל ממך
 ריח הפירות, יהבה ניהליה - נתנה לו רב הונא לרבה, אדחכי אתא
 אבא בריה - בין כך בא אבא בנו של רבה בר רב הונא, שקלה יהבה
 ניהליה - נטלה רבה בר רב הונא ונתנה לאבא בנו, אמר ליה רב
 הונא לרבה בנו, בני, שמחת את לבי בכך שיש בך מהרה, והקניתה
 את שיני בכך שהראית לי שאנה אוהב את בנך יותר ממני, שלקחת
 אותה ממני ונתת לו, היינו דאמרי אינשי, רחמי דאבא אבני -
 רחמי האב על בניו, רחמי דבני אבני דהוו ליה - ורחמי הבן אינם
 על האב, אלא על הבנים שלו.
 עוד מספרת הגמרא, רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר
 ברתיה - טרח בגידולו של רב יעקב בן בתו, כי גדל, אמר ליה רב
 אחא בר יעקב לנכדו, אשקין מא - השקני מים, אמר לו רב יעקב,
 לאו ברך אנא - אני בנך, ואיני חייב לכבדך כאב, והיינו דאמרי
 אינשי, רבי רבי, ברך ברתך אנא - גדל גדל את נכדך, ולבסוף
 יאמרו לך בן בתך אני.
 משנה בפולמוס של אספיינוס - בביאת חילו של אספיינוס
 קיסר רומי על ירושלים בסוף ימי בית שני, נזרו חכמים על עמדות
 חתנים, ועל האירוסים. בפולמוס - בביאת חילו של מיטוס,
 כשהביאו הורקנוס להילחם עם אריסטובולוס אחיו, נזרו חכמים על
 עמדות בליות, ושלח למד אדם את בנו ויוניא. בפולמוס - בביאת
 החיל האחרון על ירושלים, שבו בא מיטוס והחריב את בית המקדש,
 נזרו חכמים שלא תצא חפלה באפריין - בחופת כבוד של מעילים
 וטליתות מזהבות בתוך העיר כשמליכים אותה מבית אביה לבית
 בעלה, ורבותינו התירו שתצא חפלה באפריין בתוך העיר.
 משמת רבי מאיר, במלו משלי ששלים - מלמדים את החכמה
 דרך משל ומליצה, כגון משלי שועלים. משמת בן צואי, במלו
 השקדני - שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום. משמת בן
 זומא, במלו דהרשנים - דורשים את פסוקי התורה. משמת רבי
 עקיבא, במל כבוד התורה - שהיה דורש כל קוץ וקוץ של אותיות,
 וכל שכן אותיות, וזהו כבוד התורה שאין בה דבר לבטלה. משמת
 רבי הנינא בן דוסא, במלו אנשי מעשה - בטוחים בצדקתם
 ועושים מעשי פלא. משמת רבי יוסי קמנא, פסקו חסידים, ולמה
 נקרא שמו קמנא, שהיה קמנא וסופם של חסידים. משמת רבן
 יוחנן בן זבאי, במל ויו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן, במל
 כבוד התורה - שהיו עד אז עוסקים בה בעמידה, ומשמת ירדה
 חולשה לעולם ועוסקים בה בישיבה, ומהה מהרה ופרישות.
 משמת רבי יסמעאל בן פאבי, במלה ויו הכהונה - שהיה חכם
 ועשר וכתבים רבים אוכלים על שולחנו. משמת רבי, במלה ענה
 ויראת חטא.
 [גמרא. תנו רבנן], רבי פנחס בן יאיר אומר, משחרב בית
 המקדש בושו חברים - תלמידי חכמים ובני חורין - מיוחסים,
 וחפו ראשם לפי שהיו הממזרים ועזי הפנים בגדולה ועושר,
 והתלמידים והמיוחסים בעניות, ונדרלו אנשי מעשה, ונברו פעלי
 זרוע ובעלי לשון, ואין דורש לישראל ואין מבקש עליהם רחמים,
 ואין שואל בשלום חבירו, ואם כך, על מי לנו להשען, על אבינו
 שבשמים.
 רבי אליעזר הגדול אומר, מיום שחרב בית המקדש, שרו
 חבימיא למחוי בספריא - התחיל ערך החכמים להיות כמלומדי
 תינוקות, וספריא כחזוניה - וערך מלומדי התינוקות התחיל להיות
 כשמי הצבור, והוניה בעמא דארעא - וערך שמי הצבור התחיל
 להיות כעם הארץ, ועמא דארעא

שפכזבזין - שמבטלים דין אביהם הרשעים לעתיד לבוא, וכך
 אומרים לפניו, רבונו של עולם, מאחר שאמה עתיד ליפרע מהן,
 למה הקנייתם שיניהם גם לענשם במיתתו בקטנותו.
 אמר רבי אלעזר בר ירכיה, אלמלא תפלתו של דוד, היו כל
 ישראל בגלות מוצרי רבב - שומנים ודברים מאוסים, מתוך עניותם,
 שנאמר בתהילים, שבקש דוד על ישראל, שגם כשיהיו בגלות,
 'שיתת ה' מורה להם, שפירושו, תתן לעניים מרות ועושר, כדי שלא
 יהיו פחותים ונבזים כל כך בעיני האומות.
 ואמר רבי אלעזר בר ירכיה, אלמלא תפלתו של חבקוק, היו
 שני תלמידי חכמים מתבכסים במלית אחת מרוב עניותם ועוסקין
 בתורה, שנאמר בתפלתו של חבקוק, 'ח' שמעתי יראתי ה'
 פעלך בקרב שנים תיחוו, אל תקרא בקרב שנים, אלא בקרב
 שנים, וכך הוא נדרש, פעלך, שהיא התורה, כשנים מתקרבים
 ללמוד אותה בכסות אחת מחמת עניים, חיה אותם לבל יהיו עוסקים
 בה בעניות מרובה.
 ואמר רבי אלעזר בר ירכיה, שני תלמידי חכמים המהלכין
 בדרך ואין ביניהם דברי תורה, ראוי לישרף באש, שנאמר
 כשולכו אליהו הנביא ואלישע תלמידו, 'ויהי המה הולכים הלוך
 ודבר והנה רבב אש וגו' והפריד ביניהם, ולקח את אליהו, מעמא
 שלא נשרפו אש של מעלה, הוא משום דאיכא דיבור תורה ביניהם,
 הא אם ליכא דיבור, היו ראוי ל'שרף'.
 ואמר רבי אלעזר בר ירכיה, שני תלמידי חכמים הדרין בעיר
 אחת ואין נוחין זה לזה בחלוקה, אחד מהם מת על ידי חברו, ואחר
 - ההורג בשגגה גולה על ידו, שנאמר בפרשת ערי מקלט, שמת
 עיר מקלט היא "לגוס שמה רוצח אשר רוצח את רעהו בבלי
 דעת", ואין 'דעת' אלא תורה, שנאמר על ישראל כשעברו על
 מצוות התורה 'נרמו עמי מבלי דעת' שפירושו, שנטפשו עמי
 מתוך שלא עסקו בתורה, ונדרש הפסוק של ערי מקלט כך,
 שהריצחה נגרמה משום שלא עסקו יחד בדעת שהיא תורה.
 אמר רבי יהודה בריה דרבי חיאי, כל תלמיד חכם העוסק בתורה
 מתוך הדחק, תפלתו נשמעת, שנאמר, 'כי עם צדיק יישוב
 בירושלים ככה לא תכבה חנוי יתנד לקול ועקר בשמעתו ענה',
 ונדרש, שהקדוש ברוך הוא עונה לקול תורה אלו היושבים שיבה
 של תורה, ובתריב בתריה, שבאיהו עסק הדברים אמורים,
 'ונתן ה' להם לחם צר ומים לחץ', ומכאן, ששיבה זו היא על ידי
 הדחק. רבי אבהו אומר, אותו העוסק בתורה מתוך הדחק משגיגין
 אותו מיו שכינה, שנאמר בסוף הפסוק, 'והיו עיניך רואות את
 מוריד'. רבי אחא בר הנינא אומר, אף אין הפירוש נגלל בפניו,
 שנאמר באתו הפסוק 'ולא יבנה עוד מוריד', שפירושו, שלא יסתר
 ממך מוריד, שהוא הקדוש ברוך הוא, ולא תנעל המחיצה בינך לביתו.
 שנינו במשנה, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע,
 מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין קללה וכו'. אמר רבא, לא
 זו בלבד שאין יום שאין בו קללה, אלא בכל יום ויום מרובה קללתו
 מאלו חבירי, שנאמר בתוכחת גישל, 'ובכל יום ויום ערב
 ובערב תאמר מי יתן בך', ויש לשאול, הי בך - על איזה בך
 הכוונה שבערב תאמר עליו מי יתן ויבא, אילימא תאמר כך על בך
 דלמחר, מי ידע מאי הוי - וכי יודע הוא שידיה טוב יותר, אלא
 תאמר כך על הבקר דחליף - שעבר, מי יתן ויבא שוב יום כזה, משום
 שהיה טוב יותר מן הערב שאחריו. שואלת הגמרא, ואלא אם כל
 יום מתרבה הקללה, עלמא אמאי קא מקנים - על מה העולם
 עומד. עונה הגמרא, אקדישה דיסידרא - על סדר קדושה שאומרים
 על הסדר בשחרית אחר תפילת שמונה עשרה, ואיהא שמייה רבא
 דאנתא - ועל 'אמן יהא שמיה רבא' שעונים העם אחר הדרשה
 בדברי אגדה כל שבת, שנאמר, 'ארץ עפתה כמו אופל צלמות
 ולא סדרים', משמעו, שהארץ חשכה וצלמות כשאין בה סדרים,
 סוף הפסוק הוא, 'ותופע כמו אופל', ופירושו, הא אם יש סדרים -
 סוף קדושה יהא שמייה רבא, אזי תופיע הארץ מאופל.
 שנינו במשנה, העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש וכו' ולא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד א

רש"י

ששבוזין דין אביהם. קורעים דין אביהם, ששכבין לדונם אומרים לפניו וכו'. הקמיתה שניהם. למה האבלתם וצערתם עלינו במוותנו ונפרעת מהם בחייהם: מוכרי רכב. רכב הוא דבר מאוס. כגון חלב ודבש בקברים ומאסין, ואין לה אדם מתעסק בהם אלא עניי שיתא' ה' מורה להם. לעיל מורה כתיב כי לא ינצח איש את חתן עניים תאבד לעד

שיתא' ה' מורה להם, תן להם מרות לאותן עניים עשר שיהו הגויים נוחזין בהם כבוד, וידעו הגויים שכן אנש ואינם אלהות, שאין כל הכבוד והגדלה שלהם: מתבטפין בפלית אחת. משום עני בקרב שנים. אותה פעלה שלף הדתו דבר תורה, שהיא בקרוב שנים, שבנים צריכין להתקרב יחד בכספי אחד: תחיה, רפאהו ותרחה להם ותן להם חיותם: תהא חולכים הלוח ודבר בדברי תורה. כאלהו ובאלישע כתיב: ראויין לשיר. שעל מנת כן בא הרבב אש עליהם: אחד מן ע"י חברו שהרגו בשוגג וזה גולה לעיר מקלט, ואם אין כאן מיתה סימן למיתה ואיכא, וגלות סימן לגלות שאחד מת ואחד גולה: בכלי דעת. על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה את זה ולמדין זה מזה: נדמו עמי. וספיה דקרא ותשכח תורת אלהיה: כי עם בציון ישב. אלו יושבי ישיבת תורה, וסיפא דקרא תנו יחזק לכול עמך: להם צר. במי החבוב מדבר, במי שמונחין בששן עליו ואעפ"י יושב ועוסק בתורה: והיו עיניו וגו'. וכן בתריה כתיב ולא יבנה פתורו. מחזקה לא יבנה. לא יתבסס ממך בבנה בגדו ומחזקה דלמחר. מי יתן שיכא יום: מי ידע. אם יטב מן הלילה: אלא דחליף. מי יתן יהיה זה יום הדין שיהיה אלא עולא אמאי שנים: מאחר שהקלה ודלכת המיד ורבה: אנקשה דפדריא. סדר קדשה, שלא תהנה ורבה שיהו יל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט, שאומר קריאתו ותרנומו ותן בעוסקין בתורה, ובין שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובכפמי הארץ ויש כאלו שנים קדשת השם ותלמוד התורה כתיב הוא, וכן יתא שמהי רבה מברך שבעות אחר הגדה שהרשען דורש בריבם בכל שבת והיו נוחזין בה, ושם היו נקצצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאלו תורה וקדוש השם: קריים. סדר פרשיות דתורה: שהיה פסקה מישאל: בשלה מעם. הפרות וריחם, שמתוך שהיו סדורים ונוהגין בקהלה רע הקהיה מטהר פרומיתו מריח רע ומעטעט רע מעשה בשל ששן דין. כגון פסוק מעשרות פסק ששן הדגן כשמו של מעשר דאקרי חלב בדכתיב כל חלב יצאה וגו' ופסוקי יום דחגיגותא.

ששבוזין דין אביהם לעתיד לבוא. אומרים לפניו: רבנו של עולם, מאחר שאמה עתיד ליפרע מהן, למה הקמיתה שניהם בהם. אמר ר' אילעא בר יברכיה: אלמלא תפלתו של דוד, היו כל ישראל מוכרי רכב, שנאמר: "שיתא' ה' מורה להם". ואמר ר' אילעא בר יברכיה: אלמלא תפלתו של חבקוק, היו שני תלמידי חכמים מתבטפים במלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר: "ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים תיהיו" אל תקרא "בקרוב שנים" אלא "בקרוב שנים". ואמר ר' אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה, ראויין לישורף באש, שנאמר: "ויהי המה חולכים הלוח ודבר ראויין לישורף. ואמר ר' אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים הדרין בעיר אחת ואין נוחזין זה לזה בהלכה, אחד מת ואחד גולה, שנאמר: "לנש שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בכלי דעת" ואין דעת אלא תורה, שנאמר: "נדמו עמי מבלי תדעת". אמר ר' יהודה בריה דר' חייא: כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק, תפלתו נשמעת, שנאמר: "כי עם בציון ישב בירושלם כבו לא תבכה חנון יתןך לקול ועקדך בשמעתו ענך" וכתביב בתריה: "ותן להם ה' להם צר ומים לחץ". ר' אבהו אומר: משביעין אותו מין שכינה, שנאמר: "והיו עיניו ראות את מוריד". ר' אחא בר חנינא אומר: אף אין הפרגוד ננגל בפניו, שנאמר: "ולא יבנה עוד מוריד": רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין וכו': אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנאמר "בפקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר" הי בקר? אילמא בקר למחר, מי ידע מאי הווי? אלא דחליף. ואלא, עולא אמאי קא מניין? אקדושה דסידרא וא"הא שמהי רבא" דאגדתא, שנאמר: "ארץ עפתה כמו אפל צלמות ולא סדרים" הא יש סדרים,

רש"י

שמעך ויש בה ריח טוב, ומין תמרים הוא לעצמן: שהיה יש בה. לפיכך מריחה לה ולא בשל הריח מאעלה: אתא בריה, דרבה בר רב הונא: אל' רב הונא לבריה: שמתא את לבי. בטל הריח והקמיתה את שני. שדראיתני שאובתה על בנה דרבי, מעלי, שנטלת מנין ותת לך רחמי. אהבה: איטפל ביה. גדלו בביתו: רבי רבי. גדלו גדלו אותי ואע"פ כן איני בנה בר

ברתך אלא. ואין עלי לכבוד כבן: שהיה בפולמוס. חל שהביא אספיקוס על וירושלים: עטירות חתנים ואירוס. מפרש בגמרא: בפולמוס של מיטום. שהביא הורקנוס אריסטוהלוס אחיו, ובין זה לזה היו ממשים וישמים פנה כדאמר בסדר עולם: דהו עטירות בבית. בגמרא: בפולמוס האחרון. הוא של חרבן הבית ושל טיטוס נמי היה: באפריון בתוך העיר. שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מעילים וטליתות מזהות מקפות לה: מושלי משלות. לתת אות אמתלא וטעם לחכמה לבנם בה בשערי בינה. כגון משלות שיעלין דאמר בסנהדרין וף לה: כי הוה דריש ר"מ בפירקא וזה דריש תלתא שמעתא ותלתא אגדתא ותלתא מתלי: שנקדים. שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות וף טמא אכל מה אעשה שנשפי חשקה בתורה: תדרשנים. שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא וכיתי שתאמר רצאת מצרים בלילות עד שירדשה. בן זומא (נקטו וף יכא: בשל כבוד תורה. שהיה נותן לבו לדרוש כל קוצ וקוצ של כל אור, וכ"ש תבות יתרות ואותיות יתרות כגון בת וכת אני דורש וסאקדיו וף לה: וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבסלה אנשי מעשה. בטוח בחשיבותו וישעיה מעשים ספלים כדאמר בעשית וף לה: נמטי בשורין: אמר לחמך וירדוק ולעולם להביא זאבים בקרניהם: קטנותם של חסידים. שהיו החסידים חולכים וכלים והוא היה מקטנותיהם וסופו: וזו החכמה. זה לא ידענא מאי היא: משפת ר"ג תוקן בשל כבוד התורה. במסכת מגלה וף לה: אמר שעד שמת הוא היה בריאתו מעולם ולא היה למדן תורה אלא משמת הוא ירד חלי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מלשם בשל וזו הקהנה. שהיה חכם ועשיר וכתבים רבים אוכלי על שלמה: וכני חורין. מחסין: חפז ראשם. שגבר יד עני פנים ממוזרים שהם עשירים ואלו עניים: נדלדלו אנשי מעשה. אין חש להם: ואין דורש. לישורף ואין בכפיש עליהם רחמים: שר' חכמים: התחילו חכמים: ספריא. מלמד תינוקות, שהם קטנים מן החכמים: כעסא דארעא. כעמי הארץ: אולא

תופיע מאופל: לא ירד טל לברכה וניטל טעם פירות וכו': תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר: מהרה בפולה טעם וריח, מעשר ביטל שומן דגן, רב הונא אשכח תומרתא דחיוניתא, שקלה, פרקה בסודריה. אתא רבה בריה, אמר ליה: מורחניא וריחא דחיוניתא. אמר ליה: בני, מהרה יש בה, יהבה גיהליה. אדהכי, אתא אבא בריה, שקלה, יהבה גיהליה. אמר ליה: בני, שמתא את לבי והקמיתה את שניי. חיינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא, אבני. רחמי דבני, אבני דהו ליה. רב אחא בר יעקב, איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה. כי גדל, אמר ליה: אשקין מין. אמר לו: לאו בריך אלא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אלא: מתני' בפולמוס של אספיקוס גזור על עטירות חתנים, ועל האירוס. בפולמוס של מיטום גזור על עטירות פלות, ושלאל ילמד אדם את בנו ויוגית. בפולמוס האחרון גזור שלא תצא תפלה באפריון בתוך העיר, ורבותינו התירו שתצא תפלה באפריון בתוך העיר. משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זומא בטלו תדרשנים. משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת ר' יוס' קטנתא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו "קטנתא"? שהיה קטנתא של חסידים. משמת ר' יוחנן בן זבאי בטל וזו החכמה. משמת רבן גמליאל תוקן בשל כבוד התורה, ומתה מהרה ופרישות. משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטלה וזו הכהונה. משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא: גמ' [תנו רבנן]: ר' פנחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, ונברו בעלי זרוע ובגלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. ר' אלעזר הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש, שרו חכמיא למהו ספריא, וספריא בחנינא, וחנינא כעסא דארעא, ועסא דארעא אולא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד ב

רש"י

אולא ונולא. הולכים ודלים ומתנוללים: בעקבות הפשיה. בסוף הגלות לפני ביאת משיח: והיו בקר. שהכל עוסקין במשפחות: ואין תובתה. אין לה אדם שיכול להוכיח. שכלם נכשלים בחטאות ובשמועיות אומר לו אתה כמותי: ובית העיר. של חכמים יהיו לבית זנות. שכל החכמים ואין לומר תורה. וראו חרב מאין איש, ובגלי יומה מתגוררים שם מפני שחיו לעיר היו בתי מדרשות שלהם: גמ'.

של מלך ושל נפרית. ענין עטרה עשין מאכן של מלך שהוא צלול כאבן הכולל וקורין שלימיא. ורובעין אותה כמין צירין בגפרית כשם שעושין בכלי זהב וקספ וקורין נאולא: חילת. לישקיא כמין גמא אחר שמקשקשין בו דחר פוקא. וזו של עגבל אחר שמקשקשין בו לשיר בבית המשפחות: מנבורא. כך קורין אותו בלשון לעז טבורה. והוא עשוי דפנותיו עגלות כעין נפה וקושרין דפנותיו חוטין של ברזל ושותחין על פיו עור כשהוא לח ומוחתה והוא מתיבש שם מאליה ובשמים עליו במשל דק הוא מוציא קול צלול, ויש אומנין שידעין להכות עליו מכה אחר מכה בסדר עד שנשמע כמין שיר: מיתלף כמין דחר פוקא. וזו של עגבל שעושין בבית משפחות דומה לו בקול, ואמי למעבד ההוא דגור עזיה: קפאי. כלי מחזיקין לוגין: עיר של זהב. עטרה של זהב ועיר של זהב מוצרת עליה: כפה. כמו כובע של צמר לכן מקורין פלטרין: וזוירת הקהות. טלית צבועה שני ובו קבועין טסי זהב עד שמעמידין אותה כמין כפה: אבל עושה הוא פרייה. כמין כפה של מעגלי עץ כמו שאנו עושין, ותולין בה צניפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין: חכמת יונית. לשון חכמה שמדברים בו בני קלטין ואין שאר העם מכירין בו: מלכי בית חשמונאי. שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס ואריסטובולוס: היה הורקנוס מבחין. צר על ירושלים והביא עמו חיל רומיים: משלשלים להם דינרי כסף. כהן. מתרומת הלשכה לתמידים: היה שם וזן אחר. מבפנים: לעז להם. לאותן שבחזרו: נעין צפרניו ונענעוהו. מחמת הפלך

רש"י

שבועה על חלול שמו: ועל אותה שנה שנינו כו'. שאותה שנה התירבו החילות את הזרעים ששביבות מדינת ירושלים והוצרך להביא אותה שנה את העמר מנגות צריפים, ובשאר השנים מצות העמר להביא מן הקרוב לירושלים דכתיב: ויחלל (מ) בקרמל תקריבו שהיא הנורע לח והקר מלא מקמו. וכשהוא בא מרחוק מתיבש ומתמעך ואין בו השבלת מלא מן הנרעין: לשון סודר. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי, ואמנות העולם קורין אותו לינא שורייא: או לשון יוני. שהיו קרובין לארץ זון, ולשון זון יפה מזה והיה לו לספר בו: מאי דכתיב. לא גרס אלא ריש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולל את עניו בבכי יותר מן הכל: עוללה. מנולת את עיני: לנפשי. על נפשי מפני קורותי: מספר קומי. שערן שלפניו ומניח בלורית מאחוריה: מדרבי האמורי. שהן מניחין בלורית לשם עבודת בוכבים: נגנו ספר תורה. שהיה בעל הלכות מפי שמועה דרבה, וסדורות בפיו כאלו כתוב בספר בדאמר בסנהדרין (דף סח) דרבה תורה למדתי מרבותי, ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלקים הלכות בנטיעות קשואין ושלש מאות בביתך עזה: עצה ומחשבת. שהיה וחדיר בדרשות ובקי בהלכות ובתשובת האפיסקופים ולהבין ברמזיהם בדאמר' בפ"ק דתענית (דף סו) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תהוי עלן ממינים, אמר להן אבדה עצה מבני ישראל נסדקה חכמה של עובדי בוכבים: ורועי תורה. עמק סבךא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות המשפחה במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. עשירי תורה בדאמר' (פסוק נה) תריסר אלפי עגלי זהב מעשר מעדריה כל שתא: דאיכא אנא. שאני ענותי:

הדרן עלך עגלה ערופה
וסליקא לה מסכת סוטה

המוהבנות, אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה: שלא ילמד את בנו יונית: תנו רבנן, בשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחין ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה, ומעלין להן תמידים. היה שם וזן אחד שהיה מבין בחכמת יונית, לעז להם בחכמת יונית, אמר להן: כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם. למחר, שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו, ונודעוהו ארץ ישראל ארבע מאות פרסה. אותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל חזירים, וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית. ועל אותה שנה שנינו: מעשה וכן עומר מנגות צריפים, ושתי הלחם מפקעת עין סוכר, איני? והאמר רבי: בארץ ישראל לשון סודר למה? אלא, אי לשון הקודש אי לשון יונית. ואמר רב יוסף בבבלי לשון ארמי למה? אלא, או לשון הקודש או לשון פרסי. לשון יונית לחוד, וחכמת יונית לחוד. וחכמת יונית מי אסירא? והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל: מאי דכתיב "עני עוללה לנפשי מכל בנות עירי"? אלף ילדים היו בבית אבא, חמש מאות למדו תורה, וחמש מאות למדו חכמה יונית, ולא גשתייר מהן אלא אני בןא, וכן אחי אבא בעסאי. שאני של בית רבן גמליאל, דקרובין למלכות הוה, דתניא מספר קומי, הרי זה מדרבי האמורי. אבטולוס בן ראובן התירו לו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות. של בית רבן גמליאל התירו להן חכמה יונית מפני שקרובין למלכות: בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא פלה באפריון וכו': מאי מעמא? משום צניעותא: משמת רבן יוחנן בטלה החכמה: תנו רבנן: משמת ר' אלעזר נגנו ספר תורה. משמת ר' יהושע בטלה עצה ומחשבת. משמת ר' עקיבא בטלו ורועי תורה ונסתתמו מעינות החכמה. משמת ר' אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה, ש"עטרת חכמים עשרם". משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטננתא בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטננתא? שהיה מקטני חסידים. משמת בן עזאי בטלו השקדנין. משמת בן זומא בטלו הדרשנין. משמת רבן שמעון בן גמליאל עלה גובאי ורבו צרות. משמת רבי הויכפלי צרות: משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא: אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא אנא. אמר ליה רב נחמן לתנא: לא תיתני יראת חטא, דאיכא אנא:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בה, ואז נודענה ארץ ישראל ארבע מאות פסחה מחמת חילול
כבוד שמים, אותה שעה אפרו חכמים, ארור אדם שיגדל חוירים,
וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית, ועל אותה שנה שבאו
הרומאים והחריבו את סביבות ירושלים, שנינו, מעשה וכן עומר
מנגות צריפים ושתי הלחם מפקעת עין סוכר שהם מקומות
רחוקים, אף שמצוה להביא ממקום קרוב, כיון שלא נמצא בסביבות
ירושלים.
מקשה הגמרא, איני - וכי אכן חכמת יונית אסורה, והאמר רבי,
בארץ ישראל לשון סורסי למה לדבר בו, אלא אי לדבר לשון
הקודש, אי לשון יונית שהיא לשון צה ויפה ואילו לשון סורסי הוא
לשון עילג, ואמר רב יוסף, בבל לשון ארמי למה לדבר בו, אלא
או לשון הקודש או לשון פרסי שהוא יפה יותר מארמי, הרי
מבואר בדברי רבי, שלשון יונית מותרת. מתרצת הגמרא, לשון
יונית לחוד, וחכמת יונית לחוד שאמנם לשון יונית מותרת, אבל
חכמת יונית, שהיא שפת רמזים שהקרויים למלכות משתמשים בה,
אסורה.
שוב מקשה הגמרא, וחכמת יונית מי אסירא, והאמר רב יהודה
אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל, מאי דכתיב באיכה
"עני עוללה לנפשי מכל בנות עיר" ליש להצטער לבכות ולנוול
את עיני יותר מכל משפחות עיר, אלא לרבים היו בבית אבא -
רבן גמליאל דיבנה, חמש מאות מהם למדו תורה, וחמש מאות
מהם למדו חכמת יונית, ולא נשתמיר מהן אחר החורבן אלא אני
באן, וכן אחי אבא בעסיא, הרי שמותר ללמד חכמת יונית.
מתרצת הגמרא, שאני של בית רבן גמליאל דקרובין למלכות הוו
והיה להם צורך להשתמש בחכמת יונית לצורך ישראל, דתנאי, מי
שהוא מספר קומי - מסתפר מלפניו ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה
מדרבי הלאמורי שהיו נוהגים לעשות כך לשם מראה זרה, אולם
אכזריותם בן רובין התיירו לו חכמים לספר קומי, לפי שהיה קרוב
למלכות, וכן של בית רבן גמליאל התיירו להן ללמוד חכמת
יונית מפני שקרובין למלכות.
שנינו במשנה, בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא בלה באפריון
וכו' ושנינו שם שרבותינו התיירו גזרה זו. אומרת הגמרא, מאי
מעמא התיירו רבותינו שתצא הכלה באפריון, משום גזירותא -
שתהיה הכלה מכוסה בצאתה מבית אביה לבית בעלה.
שנינו במשנה, משמת רבן יוחנן בן זכאי בשלה זיו ההקמה. תנו
רבנן, משמת רבי אליעזר בן הורקנוס, נגזר ספר תורה - שהיו
הלכות שבתורה שבעל פה סדורות בפיו ככתובות בספר. משמת
רבי יהושע, בשלה עצה ומחשבה - שהיה זהיר בדרשות וביק
בהלכות, ויודע להשיב על קושיות המינים. משמת רבי עקיבא,
בטלו זרועי תורה - עומק הסברא בתורה, ונסתתמו מעיינות
ההקמה - שהיה סומך את הלכות תורה שבעל פה על דרשות
הפסוקים ועל האותיות היתירות והלשונות המשתנים במקרא.
משמת רבי אליעזר בן עזריה, בטלו עטירות חכמה - שהיה
עשיר מופלג, ש"עטירות חכמים עשרים". משמת רבי חנינא בן
דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטניא, בטלו
בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטניא, שהיה
מקטני וסופם של חסידים. משמת בן עזאי, בטלו השקרנין.
משמת בן זומא, בטלו הדרשנין. משמת רבן שמעון בן
גמליאל, עלה גובאי רבני צרות. משמת רבי, הוכפלו צרות.
שנינו במשנה, משמת רבי, בטלו ענוה ויראת חטא. אמר ליה רב
יוסף לתנא השונה את המשנה, לא תיתני במשנתך ענוה, דאיכא
אנא - שהרי יש אותי, שאני עני. אמר ליה רב נחמן לתנא, לא
תיתני במשנתך יראת חטא, דאיכא אנא - שהרי יש אותי, שאני
ירא חטא.

אולא ודלדלה - ועם הארץ הולך ומידלדל, ואין שואל לישראל
ואין מכבש, על מי יש להשען, על אבינו שבשמים.
בעקבות משיחא הוצפא סגא - לקראת ביאת המשיח תרבה
החוצפה בעולם, ויזקר ואמיר - היוקר יגדל, הנפן תתן פריה ויתין
למרות כן ביקר משום שישתמשו בו הכל למשתה, ומלכות תהפך
למינות, ואין תובחת - לא יהיה מי שראוי להוכיח, בית וועד של
החכמים יהיה שמם מן הלומדים ותחת זה יהיה לזנות - למקום
שמתאספים בו בעלי זמה, והגליל, שהיה שם תלמידי חכמים
וחסידים יחרב, והבבל ירום - יהיה שמם, ואנשי הבבל - אנשי
גבול ארץ ישראל יסוככו מעיר לעיר, ולא יחוננו - אין מי שיחון
אותם, וחכמות סופרים תפסר - יהיה לבו, וירא חטא וימאסו,
והאמת תהא נעדרת, נערים פני וקנים ופנינו, וקנים ועמדי מפני
קנים, "בן מנוול אב, בת קמה באמה לחרפה ולביישה, בלה
בחתמה, אויבי איש אנשי ביתו", פני הדוד בפני הכלב - שתהיה
עוות ולא יתביישו זה מזה, תבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש
לנו להשען, על אבינו שבשמים.
(גמרא) אמר רב, מה שגזרו על עטרות חתנים, לא שנו, אלא
עטרה של מלח ונפרית - העשויה מאבן מלת, או מכסף וזהב,
ומציינים אותו בגפרית, אבל עטרה של הדם ושל וורד מותר.
ושמואל אומר, אף עטרה של הדם ושל וורד אסור, אבל של
קנים ושל חילת - צמח כמין גומא הגדל במים מותר. ולוי אומר,
אף עטרה של קנים ושל חילת אסור, וכן תני לוי במתניתיה -
וכן שנה לוי בברייתא שלו, אף של קנים ושל חילת אסור.
שנינו במשנה, בפולמוס של אספיינוס גזרו על וכו' ועל האירוס.
שואלת הגמרא, מאי אירוס. אמר רבי אליעזר, מבטל דחד פומא
- פעמוני שיש בעינבל אחד, שמקשקשים בו בבתי משתה. מספרת
הגמרא, רבה בר רב הונא עבד ליה לגריה מנבדא - עשה לבנו
מין תוף שקולו צלול, ואפשר להשמיע בו צליל של שיר, אהא אבבה
תקריה - בא רב הונא, אביו של רבה בר רב הונא, ושברו, וכך אמר
ליה רב הונא לרבה, גם דבר זה בכלל האיסור, כי מיהלף בטבילא
דחד פומא שהוא האירוס שנאסר, מפני שקולו דומה, אלא, ויל
עבד ליה תוף אפומא דתקבא - על פי חבית או אפומא דקפיא
- על פי כלי ששמו קפיא שמכיל שלשה לוגים, ובכך לא יתחלף
באירוס.
שנינו במשנה, בפולמוס של מיטום גזרו על עטרות בלות וכו'.
שואלת הגמרא, מאי עטרות בלות. אמר רבה בר רב הונא אמר
רבי יוחנן, עיר של זהב - עטרה עשויה מזהב, ועיר של זהב
מאויירת עליה. תנאי נמי הכי, איהו עטירות בלות עיר של זהב,
אכל עושה אותה כיפה של מילת - כמין כובע של צמר נקי.
אמר בביריתא, אף על חופת חתנים גזרו. מבארת הגמרא, מאי
חופת חתנים, והורית המוזהבות - בגד צמר צבוע שני, וקבועים
בו רצועות של זהב, שמעמידים אותו ככיפה. תנאי נמי הכי, אלו
הן חופת חתנים שאסורות, והורית המוזהבות, אכל עושה
פפירית - עיגולים מעץ כמין כיפה, ותולת בה כל מה שירצה כגון
רצועות של זהב.
שנינו במשנה, ושלאל ילמד את בנו יונית. תנו רבנן, בשצרו מלכי
בית השמונאי זה על זה, שנלחמו שני האחים על המלוכה, והביא
הורקנוס עמו את חיל רומי לעזרו, היה הורקנוס מבוזין לחומה,
ואירסטובלום מופנים, בכל יום יום היו משלשלין אלו שבפנים
דינרים בקופה מתרומת הלשכה, ומעללי להן אלו שבחוץ טלאים
לצורך תמידים, היה שם וכן אחד שהיה מביר בחכמת יונית,
לעז להם לאותם שבחוץ בחכמת יונית באופן שאין הכל מבינים,
אמר להן, כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר
שלשלין להם אותם שבפנים דינרים בקופה, והעלו להם אותם
שבחוץ חויר במקום טלה, בין שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעומר עמוד א

7 מוסיפה הברייתא לדרוש את הפסוק, שהיה יכול לכתוב 'ולא חנף'
8 וכתוב 'ולא חנכו', משמע שבא למעט 'חנכו' לזה ולא לאחר, פירט
9 לנזול שגול בית, שאינו חור. שואלת הגמרא, למה מה שהוצרך
10 למעט גזלן דלא פריכי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי אפשר
11 למעט גזלן מסיבה אחרת שהרי הא אמר – דרש מהאמור בפרשה
12 'ורד הלכב' שכונת התורה לזה המתיירא

1 מרבה אף הכונה בית שער אכסדרה ומרפסת שעשויים לדריסת
2 רגל ולא להשתמש בהם, תלמוד לומר 'בית', מה בית הראוי
3 לרידה אף כל הראוי לרידה, למעט את אלו שאינם עומדים
4 לתשמש דירה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, שהבית שנאמר
5 בתורה הוא 'בית' במשמעו, וחזרו מהמלחמה רק על בית רגיל,
6 ולא על אלו שהחזרו במשנה ובברייתא.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד א

48 היום פיון דאחזיק ביה בעל הבית לפני שהניחו על עומר אחר,
49 שהרי בכך עוסקת הברייתא, וזה ביה ואינו נעשה שוב הפקר מדין
50 שכחה.
51 מקשה הגמרא, אי הכי שטעם הפטור בעומר העליון הוא משום
52 שזכה בו, מאי אידיא שנקטה הברייתא שהניחו על גבי חבירו,
53 אפילו אם נתינתו פטור מטעם זה, ומדוע נקטה הברייתא
54 את הפטור דווקא באופן זה. מתרצת הגמרא, אי הכי נמי – אכן
55 היה לברייתא לנקוט את פטורו גם כשהניחו על גבי קרקע, שפטור
56 משום שכבר זכה בו, והאי דקתני בברייתא שהניחו על גבי חבירו,
57 משום שרצתה לפרש גם את דינו של עומר תחתון שנחלקו בו תנא
58 קמא ורבי יהודה. מקשה הגמרא, כיצד תאמר שטעם הפטור של
59 העומר העליון הוא משום שזכה בו, והא' מפני שהוא צף, קאמר
60 בברייתא. הרי מפורש שטעם הוא משום שצף באויר. מתרצת
61 הגמרא, אימא – אמור בברייתא, מפני שהוא בציף' בתוספת כ"ף
62 הדמיון, ופירושו, שכיון שזכה בו, אף שהניחו מידו, הרי הוא כאילו
63 הוא צף עדיין מן השדה ומונח בידו, ולא חל עליו דין שכחה.
64 הגמרא חוזרת לענין עגלה ערופה. אמר אביי, הריני כאן
65 בפומבדיתא מוכן להשיב לכל שואל בעומק ובחריפות כבן צנאי
66 שהיה חריף והיה יושב ודורש בשוקי מבריא. כיון שכך, אמר ליה
67 ההוא מדרבנן לאביי, שני חללים – שני הרוגים מוטלים זה על גבי
68 זה ואחד משוק מעט מחברו, ומתוך כך יש לכל אחד מהם עיר
69 קרובה אחרת, מתיבין הוא מוידד את העיר המביאה עגלה ערופה.
70 ויש בשאלה זו כמה צדדים, שהרי יתכן שההרוג התחתון קרוי 'טמון',
71 שהעליון מסתירו, ואין מביאים עליו עגלה ערופה. ויתכן שההרוג
72 העליון קרוי 'צף' מאחר שאינו נוגע בארץ, והרי אין מביאים עליו
73 עגלה ערופה, כפי שלמדנו במשנה שאין מביאין עגלה ערופה
74 בנמצא חלל צף. ומאידך יתכן שכיון שההטמנה או ההגבהה היא
75 דרך מין במינו, שהוא אדם כמותו, אינו נחשב הפסק, ואין זה 'טמון'
76 או 'צף'. ויתכן גם שסברת 'מין במינו' נכונה רק לגבי שלא יקרא
77 'טמון' ולא לגבי שלא יקרא 'צף'. או ההיפך, רק לגבי 'צף' ולא לגבי
78 'טמון'. וביאר השואל את הספק, האם נאמר שגם כשההטמנה היא
79 דרך מין במינו שהרי הוא אדם כמותו, גם בכגון זה הוי התחתון
80 טמון, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'טמון', אבל
81 לענין שלא יקרא 'צף' סברת מין במינו נכונה היא, ומין במינו –
82 וכשההגבהה היא דרך מין במינו לא הוי בכך צף, ומעליו מוידד –
83 והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לתחתון.
84 או דלמא, גם כשההגבהה היא דרך מין במינו, הוי ההרוג העליון
85 צף, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'צף', אבל לענין
86 שלא יקרא 'טמון' סברת מין במינו נכונה היא, ומין במינו –
87 וכשההטמנה היא דרך מין במינו לא הוי בכך טמון, ומתחתון מוידד
88 – והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לעליון.
89 או דלמא, גם כשההגבהה היא דרך מין במינו הוי בכך טמון, ומין
90 במינו הוי כמו כן צף שאין סברת מין במינו נכונה לא לענין שלא
91 יקרא טמון ולא לענין שלא יקרא צף, ולא מתחתון מוידד ולא
92 מעליו מוידד – והן העיר הקרובה לעליון, הן הקרובה לתחתון,
93 שתיהן אינן מביאות עגלה ערופה.
94 אמר ליה אביי,

1 מעיקר המלה 'בשדה' למדו לרבות שכחת קמה. ורבי יהודה שלא
2 למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו
3 עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ"ף,
4 כי 'בשדה' 'בשדה' לא משמע ליה שזהו יתור שניתן לדורשו, שגם
5 ללא דרשה ניתן לכתוב 'בשדה' עם כ"ף, אם כן מ'בשדה' הוא צריך
6 ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון.
7 בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו,
8 מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. בעי רבי ירמיה, צפו
9 עומרין לתוך שדה – היו העומרים באויר שדהו, ולא על שדהו
10 ממש, כגון על גבי אבן או עמוד, או על עומרים אחרים, ושכחם,
11 מהו, האם חל עליהם דין שכחה או לא, והספק הוא, האם אמר
12 שדה בשדה דמי או לא בשדה דמי.
13 אמר ליה רב כהנא לרב פפי, ואמרי ליה, רב כהנא לרב זבדי,
14 תפשוט ליה את ספקו של רבי ירמיה, מדרבי אבהו אמר רבי
15 אלעזר, דאמר, פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו שאז לא
16 חל עליהם דין שכחה, והבין רב כהנא, ש'צפו' פירושו שהעומרים
17 עומדים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם על שדהו ממש,
18 ומבואר בכך, שגם אם העומרים צפים ואינם על גבי השדה ממש,
19 דחבירו אין – אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל לתוך שדהו, גם
20 אם אינם על השדה ממש לא מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה.
21 דחה רב פפי או רב זבדי את הראיה, ואמר לרב כהנא, ולמיעטין
22 שבתנן ש'צפו' שהזכיר רבי אלעזר, פירושו שעמדו באויר שדה
23 חברו, אם כן משמע, שגם לתוך שדה חבירו, צפו אין – אז מיעטתו
24 תורה מדין שכחה, אבל אם הם מונחין בשדה חברו ממש לא מיעטה
25 תורה, וחל עליהם דין שכחה, וכיצד אפשר לומר כך, והא' סוף סוף,
26 הרי בעינן שהעומר ישכח 'בשדה' כדי שיחול עליו דין שכחה, שהרי
27 זהו לימודו של רבי אלעזר, ולפיכך – וגם כשהעומרים על הארץ,
28 עדיין אינו מתקיים תנאי זה. אלא ודאי, לתוך שדה חבירו שאמר
29 רבי אלעזר שאין נהוג בהם שכחה, כוונתו ואפילו הם מונחין על
30 שדה חברו ממש, והאי דקאמר רבי אלעזר צפו אין פירושו שהם
31 צפים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם מונחים, אלא פירושו
32 שהתרוממו ברוח ונפלו לתוך שדה חברו ממש, ונקט כך משום דלא
33 משכחת לה שישכחו עומרים שלו בשדה חברו, אלא בצפו ברוח
34 באויר שדהו, וכך נפלו לתוך שדה חברו, אבל כשמונחים באויר
35 ייתכן שאף בשדהו לא חל עליהם דין שכחה.
36 הגמרא מביאה ראיה לפשוט את ספקו של רבי ירמיה, בצפו עומרים
37 בתוך שדהו. תא שמע רביה מבריתא, עומר שהחזיק בו בעליו
38 לחלוטין מן השדה לעיר, והניחו על גבי עומר חבירו, ושכחו,
39 העומר התחתון הרי הוא שכחה, והעליון אינו שכחה. רבי שמעון
40 בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהם אינן שכחה, העומר
41 התחתון אינו שכחה מפני שהוא טמון תחת העומר העליון,
42 והעליון אינו שכחה מפני שהוא צף באויר שדהו, ואינו על שדהו
43 ממש. ומדקדקת הגמרא מכאן, עד כאן לא פליגי התנאים בברייתא
44 אלא בתחתון אם הוא שכחה או לא. אבל בעליו דברי הכל לא
45 הווי שכחה, הרי מפורש שכל שהעומר באויר שדהו ולא בשדהו
46 ממש, אינו שכחה. דוחה הגמרא, לעולם נהוג דין שכחה גם בעומר
47 העומד באויר שדהו, ומה שהעומר העליון כאן אינו שכחה, שאני

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד ב

29 **קָאָמַר אַבָּא שְׁאוּל, אֵלָא לַעֲנִין יִצְרָה, דְּכִי מִיתְּצַר וְלֹד**
 30 **מְצַעֲרֵיהִי מִיתְּצַר** – שכשנוצר הוולד מאמציעתו נוצר, אֵכָל לַעֲנִין
 31 **חֵיוֹתָא, דְּכֹלֵי עֲלָמָא יִדְּו שַׁעֲקָר חַיִּית בְּאַפִּיהּ הוּא, דְּכִתְיב, "כֹּל**
 32 **אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפּוֹ וְגו'."**
 33 עוד שנינו במשנה שיטה שלישית, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר,**
 34 **מִמָּקוֹם שֶׁנֶּעֱשֶׂה חֶלֶל, מְצֻנָּרָא.** מבארת הגמרא, **מֵאֵי טַעְמָא דְּרַבִּי**
 35 **אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, בְּדִבְתֵּיב "לִתֵּת אוֹתָהּ אֶל צִוְּאֵי חֶלְלֵי רְשָׁעִים,"**
 36 **הֲרֵי שֶׁהַחֲלָלוֹת קְרוּיָה עַל שֶׁם הַצִּוָּא, וּבַעֲנִינָא הֵלֵא נֹאמַר 'אֲשֶׁר**
 37 **סָבִיבוֹת הַחֲלָל'.**
 38 **מִשְׁנָה.** אחר שמדדו זקני הסנהדרין אל העיר הקרובה, **נִפְטְרוּ זִקְנֵי**
 39 **יְרוּשָׁלַיִם וְחִלְכוּ לָהֶן, זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁנִּמְצְאוּ קְרוֹבָה מְבִיאִין**
 40 **עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא מְשַׁכָּה בְּעוֹל** – כלי שמניחים אותו על הבהמה
 41 כדי לכוון החרישה שתהיה כראוי, **וְאֵין הַמּוֹס פּוֹסֵל בָּהּ, וּמוֹדִידִין**
 42 **אוֹתָהּ לְנַחֵל אֵיתָן, וּמֵהוּ אֵיתָן, בְּמִשְׁמַעוֹ, קִשָּׁה** – שהוא בארץ
 43 סלע, שהיא קשה, ומכל מקום **אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ אֵיתָן בָּשָׂר,** שלא
 44 נאמר איתן אלא למצוה. **וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִין** – בסכין גדול
 45 **מֵאַחֲרֶיהָ מִמּוֹל עֶרְפָּה, וּמְקוֹמָהּ שֶׁנֶּעֱרַפָּה בּוֹ אָסוּר מְלֻוָּע**
 46 **וּמְלַעְבֹּד בּוֹ לַעוֹלָם, וּמוֹתֵר לְסָרוֹק שֶׁם פִּשְׁתָּן, וְלִנְקָר** – לסתת שם
 47 **אֲכִנִּים** אחר העריפה, מכיון שאינם עבודת קרקע. **זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר**
 48 **רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן בְּמִים בְּמָקוֹם עֲרִיפָה שֶׁל עֲגֻלָּה, וְאוֹמְרִים, 'דִּינוּ**
 49 **לֹא שִׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ, תִּמָּה הֵתְנָא, וְכִי עַל**
 50 **דְּעֵתִינוּ עֲלֵתָה שְׂזוֹקֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵן שֶׁהוֹצֵרָנוּ לִמְדָּה**
 51 **'דִּינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם, אֵלָא 'דִּינוּ לֹא שִׁפְכוּ הַכוֹנָה, שְׁלֹא גִרְמָנוּ**
 52 **שִׁישְׁפָּר דָּמוֹ, וְהֵינוּ, שְׁלֹא בָּא הַהֲרוֹג עַל דִּינוֹ וּפְטָרְנוּהוּ (בְּלֹא**
 53 **מִזִּין) שֶׁאִם שִׁלְחוּ אוֹתוֹ לֹלָא מוֹזֵן, יֵשׁ לַחוּשׁ שֶׁעַל יְדֵי כֹךְ הוֹצֵרָךְ**
 54 **לְגוֹל מִן הַבְּרִיּוֹת וּמִתוֹךְ כֹךְ נִהְרָג, וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ הַכוֹנָה, וְלֹא**
 55 **רָאִינוּהוּ וְהֵתְנָנוּהוּ לִלְבַּת לְדַרְכוֹ יַחֲדִי (בְּלֹא לְוִיָּה),**

1 ומבארת הגמרא את טעם המחלוקת, **בְּמֵאֵי קְמִיפְלֵי, מָר** – רבי
 2 אליעזר סָבַר, **נּוֹפִיָּה בְּדוֹכְתִּיהָ נָפִיל** – גופו של ההרוג במקום שעמד
 3 בו בשעת המכה שם נפל, ואילו **רִישָׁא דְּנִדְאָרִי וְנָפִיל** – הראש דרכו
 4 לנוד ממקומו ולפול במקום אחר, ולכן קוברים אותו במקום הגוף,
 5 ששם היא נפילתו. **וּמָר** – רבי עקיבא סָבַר, **רִישָׁא הֵיכָא דְּנָפִיל נָפִיל**
 6 – הראש דרכו לפול במקום שהוא נהרג, ואילו **נּוֹפִיא הוּא דְּהָרִישׁ**
 7 – הגוף דרכו לרוץ אחר שהוכה ולפול במקום אחר, ולכן
 8 קוברים אותו במקום הראש, ששם היא נפילתו.
 9 שנינו במשנה, **מֵאֵין הָיוּ מוֹדִידִין,** רבי אליעזר אומר מטיבורו, רבי
 10 עקיבא אומר מחוטטמו. מבארת הגמרא, **בְּמֵאֵי קְמִיפְלֵי הַתְּנָאִים**
 11 **שֶׁבִּמְשִׁנָּה, מָר** – רבי עקיבא סָבַר, **עֵינָךְ חֵיוֹתָא בְּאַפִּיהּ** – עיקר
 12 חיותו של האדם היא באפו, וממילא שם היא עיקר ההריגה שבו,
 13 ולכן מודדין מחוטטמו. **וּמָר** – רבי אליעזר סָבַר, **עֵינָךְ חֵיוֹתָא**
 14 **בְּמִיבּוֹרִיָּה** – עיקר חיותו של האדם היא בטיבורו, וממילא שם היא
 15 עיקר הריגתו, ולכן מודדין מטיבורו.
 16 שואלת הגמרא, **לִימָא מַחְלוקָת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עַקִּיבָא, בִּי הָנִי**
 17 **תְּנָאִי** – תלויה במחלוקת תנאים אלו, ששנינו בברייתא, **מֵהֵיכָן**
 18 **הוֹלֵךְ נּוֹצֵר** – מתחיל להוצר במעי אמו, **מֵרֵאשִׁי, וְכֵן הוּא אוֹמַר**
 19 **"מִמָּעִי אֲמִי אוֹתָהּ גִּזְזִי"** שפירושו, אתה יצרתי במעי אמי מראשי,
 20 ומנן שיגזי הוא כינוי לראש, **וְאוֹמַר, 'נָזִי נִזְרָךְ וְהַשְׁלִיכִי וְגו'"**
 21 שפירושו גזיזת שער הראש. **אַבָּא שְׁאוּל אוֹמַר,** הוולד מתחיל
 22 להוצר מטיבורו, **וּמִשְׁלַח שְׂרָשׁוֹ אֵיךְ וְאֵיךְ, ואֵם כֹךְ נֹאמַר,**
 23 **שֶׁרַבִּי עַקִּיבָא שֶׁאִמְרַת חֵיוֹתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא בֹּאֵף, הוּא מִשּׁוֹם**
 24 **שֶׁכֹּכר כִּתְנָא קָמָא שֶׁתְּחִילַת יִצְרֵתוֹ הִיא מֵרֵאשִׁי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**
 25 **שֶׁאִמְרַת חֵיוֹתוֹ שֶׁל אָדָם הִיא בְּטִיבוֹרָו, הוּא מִשּׁוֹם שֶׁכֹּכר**
 26 **כֹּאבָא שְׁאוּל שֶׁתְּחִילַת יִצְרֵתוֹ הִיא מְטִיבוֹרָו.**
 27 משיבה הגמרא, **אֲפִילוּ תִּימָא שֶׁרַבִּי עַקִּיבָא הַסּוֹבֵר שֶׁמוֹדִידִין מִחֻטְטָמוֹ**
 28 **סָבַר כְּשִׁית אַבָּא שְׁאוּל שִׁיִּצְרֵת הוֹלֵךְ הִיא מְטִבוֹרָו, שֶׁעַד כָּאֵן לֹא**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד א

18 **בֶּן דִּינָאִי שֶׁהִיא רוֹצֵחַ יְדוּעַ, וְתַחֲנִינָה בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא תַחֲלִילָה,**
 19 **וּמִשְׁנַעֲשֶׂה רוֹצֵחַ חֹרֵז לְקִרְוָתוֹ בֶּן הַרְצָחָן.**
 20 **מִשְׁרַבִּי הַמִּנְאָפִים פָּסְקוּ הַמֵּרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכָרְיָא**
 21 **הַפְּסִיקוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם בִּי תוֹנִינָה וְעַל**
 22 **בְּלוֹתֵיכֶם בִּי תִנְאָפְנָה בִּי הֵם עִם הַזּוֹנוֹת יִפְרְדוּ וְגו'"** ופירש כך, לא
 23 אפקוד לבדוק את נשותיכם, משום שבנותיכם תונינה, ואף הבעלים
 24 עצמם עם הזונות מצויים כפרדים.
 25 **מִשְׁמַת יוֹסִי בֶּן יַעֲזָרִי אִישׁ צִרְדָּה יוֹסִי בֶּן יְהוֹדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם,**
 26 **בְּמֵלִי הָאֲשָׁבוּלוֹת** – אנשים שהכל בהם ואין פגם בתורמם, שעד סוף
 27 ימיהם לא היו מחלוקות במה שקבלו מרבותיהם, וראיה שאדם
 28 השלם נקרא 'אשכול', **שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין אֲשָׁבוּל לְאָבִיב בְּבוֹרָה אוֹתָהּ**
 29 **נִפְשִׁי"** וההמשך הוא 'אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין'.
 30 **יוֹחָנָן בֶּחֶן גְּדוֹל הַעֲבִיר מִיִּשְׂרָאֵל הוֹדִינִת הַמַּעֲשֶׂה** – וידוי
 31 המעשרות, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית,
 32 'בערתי הקדש מן הבית', ובטילו יוחנן כהן גדול. **אֵף הוּא בְּמֵלִי אֶת**
 33 **הַמַּעֲזָרִין, וְאֵת הַנּוֹקִפִין, יִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא.**

1 **מִשְׁנָה. נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שְׁלֹא נִעְרְפָה הָעֲגֻלָּה, תִּצָּא הַעֲגֻלָּה**
 2 **וְתִרְעָה בְּעֶדֶר שְׂעִידִין חוֹלִין הִיא, נִמְצָא מִשְׁנַעֲרְפָה הָעֲגֻלָּה, תִּקְבֵּר**
 3 **בְּמִקְוָה וְאִסוּרָה בְּהִנָּה, ואֵין אוֹמְרִים שֶׁנֶּעֱרַפָּה בְּטַעוֹת, לִפִּי שְׁעַל**
 4 **סִפְּקָא בְּאַתָּה מִתְּחִילָתָהּ שְׁלֹא נִדְּעָה מִי הַהוֹרֵג, וּבִשְׁעַת עֲרִיפָה בִּיפְרָה**
 5 **סִפְּקָה וְחִלְכָּה לָהּ** – היא עשתה את שלה, וכיפרה על הספק,
 6 וכשנמצא אחר כך ההורג לא בטלה כפרתה בכך. **נִעְרְפָה הָעֲגֻלָּה**
 7 **וְאַחֲרַיָּךְ נִמְצָא תְּהוֹרֵג, אֵינוֹ נִפְטָר מִעֲוֹנוֹ בַּעֲרִיפַת הַעֲגֻלָּה, אֵלָא**
 8 **הָרִי וְהַיָּהֳרֵג.**
 9 **עַד אַחֲרָיָה רֵאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעַד אַחֲרָיָה אוֹמַר לֹא רֵאִיתִי, וְכֵן**
 10 **אִשָּׁה אוֹמֶרֶת רֵאִיתִי, ואִשָּׁה אַחֲרַת אוֹמֶרֶת לֹא רֵאִיתִי, הָיוּ עוֹרְפִין,**
 11 **שֶׁמִּתוֹךְ שִׁשׁ הַכַּחֲשָׁה, אֵין לִפְנֵינוּ שׁוֹם עֵדוֹת.**
 12 **עַד אַחֲרָיָה אוֹמַר רֵאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְשִׁנִּים אוֹמְרִים לֹא רֵאִיתִי, הָיוּ**
 13 **עוֹרְפִין, שאֵין דְּבָרֵיו שֶׁל אֶחָד עוֹמְדִים בְּמָקוֹם שִׁנִּים. שִׁנִּים אוֹמְרִים**
 14 **רֵאִינוּ, וְאַחֲרָיָה לָהֶן לֹא רֵאִיתֶם, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין שאֵין עַד אֶחָד**
 15 **יכול להכחיש שנים, והרי נודע מי הכה.**
 16 **מִשְׁרַבִּי הַרוֹצֵחִין בְּמֵלִי עֲגֻלָּה עֲרִיפָה שֶׁהִי מִכִּירִים הִיוּ מִי רִגִּיל**
 17 **לַהֲרוֹג, והִרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּדְּעָה מִי הַכָּה, וְדָבָר זֶה הֵחָל מְשַׁבָּא אֱלִיעֶזֶר**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד ב

40 **אֵינִישׁ בִּיתִיהָ לֹא מִיִּקְבֵּל, שְׁנֵאֲמַר, נֶכֶד יִהְיֶה וְלֹא יִנּוּחַ** ופירושו
 41 **לֹא יִנּוּחַ אֲפִילוּ בְּנוֹה שְׁלֹ.** מתרצת הגמרא. **מֵעִיקְרָא קִפְצָה עָלֶיהָ**
 42 **– מִתְחִילָה קִפְצָה עָלֶיהָ, אִלּוּם לְסוֹף מִיתִּיל עָלֶיהָ – בְּסוֹף נִמְאָס**
 43 **בְּעִינָהּ.**
 44 **מִשְׁרְבוּ מִיִּלִּי מִלֵּא עַל פְּעָלֵי בָתִּים – דִּינִים הַנּוֹתֵנִים סְחֹרָה**
 45 **לְבַעֲלֵי בָתִּים לְהַתְּעֵסַק בָּהּ וּלְעִשּׂוֹת רִיחַ לְדִינִים, רָבָה הַשּׁוֹחֵד**
 46 **וְהַפְּטִיט מִשְׁפָּט שְׁרֵי הַדִּינִים מִשּׁוּחִידִים בְּכָךְ וְנוֹטָה לָבֵם לָמִי**
 47 **שֶׁהֲרִיחַ לָהֶם, וּפְסָקָה מִזָּבָה.**
 48 **מִשְׁרְבוּ הַדִּינִים הָאוֹמְרִים לָמִי שְׁעוּשָׁה לָהֶם טוֹבָה מִקְּבָלִנִי מִזְבֵּיתָךְ**
 49 **וְהַחֲזֹקֵנִי מִזְבֵּיתָךְ, אֵינֶם יֹרְאִים מִן הַדִּינִים, וְעַקֵּב כֵּךְ רָבִי אִישׁ**
 50 **הַיֵּשֶׁר פְּעִינֵי יַעֲשֶׂה, וְאֵין אֵימַת הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטָנִים, וְאִזּוּ שְׁפִלִּים**
 51 **הַיִּנְכָּחִים וְהַנְּכֻחִים הוֹשְׁפִלוּ וְאֵין נִכְרַח בֵּין גְּבוּהָ לְשַׁפְּלָהּ, וּמִלְּבֹתָא**
 52 **אִזְלָא וְנִלָּא – וּמִלְּכֹת יִשְׂרָאֵל הוֹלֶכֶת וּמִתְנוּלָת.**
 53 **מִשְׁרְבוּ צִיר עֵין מִלְּהֻנָּה לְאֲחֵרִים, וְשׁוֹרְפֵי טָרֶף – גּוֹלְנִים, רָבִי**
 54 **מֵאֲמָצִי חֶלֶב מִן הַעֲנִיִּים מִלְּתָה לָהֶם צִדְקָה וְקוֹפְצֵי יָדִים מִלְּחֻלּוֹת,**
 55 **וְעִבְרוּ עַל מָה שֶׁבָּתוּב בְּתוֹרָה הַשְּׁמֵר לָךְ מִן יְהִידָה דָּבָר עִם לִבְכֵּךְ**
 56 **בְּלִיעַל וְגו' וְרַעָה עֵינֶךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיחַ וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה'**
 57 **הַיֵּה כֵךְ חֵטָא.**
 58 **מִשְׁרְבוּ נָשִׁים הַהוֹלֹכוֹת מְטוֹיֹת רָחוֹן וּמִשְׁקָרוֹת עֵינִים וְבָאוֹת עַל**
 59 **יָדֵי כֵךְ לִידֵי נִיאוֹף, רָבִי הַבְּעֵלִים הַמְּקַנְאִים לְנִשְׁתוּתָהֶם, וְצָרִיכִים**
 60 **לְהַשְׁקוֹת מִיָּם הַמָּרִים, אֲלֵא שְׁפָסְקוּ הַמִּים הַמָּרִים מִלְּבֹדוֹךְ, כְּאִמּוֹר**
 61 **לְעִיל.**
 62 **מִשְׁרְבוּ מִקְּבָלִי מִתְנוּת, נִתְמַעְטוּ הַמִּים שֶׁל חַיֵּי הָאָדָם וְנִתְמַקְצָרוּ**
 63 **הַשְּׁנִיִּים, דְּכֵתִיב וְשׁוֹנָא מִתְנוּת יִתְיָה.**
 64 **מִשְׁרְבוּ חֻחוֹי חֶלֶב – הַסּוֹמְכִים עַל בֵּיתָם וְאֵינֶם מִתְמַצִּים לְשִׁמּוֹעַ**
 65 **הַיֵּטֵב מִפִּי רַבָּם, לֹא הִבִּינוּ הַתְּלִמִּידִים אֶת רְבוּתָהֶם, וְעַקֵּב כֵּךְ רָבִי**
 66 **מִחְלֻקוֹת בִּישְׂרָאֵל.**
 67 **מִשְׁרְבוּ תְּלִמִּידֵי שְׁמַאי וְהִילֵּל שְׁלֵא שִׁימְשׁוּ כָּל צוֹרְכָן, רָבִי**
 68 **מִחְלֻקוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְנַעֲשִׂית תוֹרָה בְּשֵׁתִי תוֹרוֹת.**
 69 **מִשְׁרְבוּ מִקְּבָלִי צִדְקָה מִן הַעֹבְדֵי בּוֹקְבִים, הָיוּ בְּכִיכּוֹל יִשְׂרָאֵל**
 70 **לְמַעַלָּה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאַחֹר בְּלִשׁוֹן נִקְיָה,**
 71 **וְהַכּוֹנֵה הִיא לְהִפָּךְ.**
 72 **שִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה, מִשְׁפָּט יוֹסִי בֵּין יוֹעֶזֶר ב'ו' בְּטִלוּ אֲשִׁכּוּלוֹת. שׁוֹאֵלֶת**
 73 **הַגְּמָרָא, מָאִי אֲשִׁכּוּלוֹת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁהִכֵּל**
 74 **ב'ו' – שְׁתוּרָתוֹ אִמַּת וְאֵין בָּהּ פֶּגֶם, וְלֹא שִׁכְחָה.**
 75 **שִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה, יוֹחֵן בֶּחֶן גְּדוֹל הַעֲבִיר הוֹדִיִּית הַמַּעֲשֶׂה ב'ו', שׁוֹאֵלֶת**
 76 **הַגְּמָרָא, מָאִי מַעֲמָא בִּטֵּל אֶת יוֹדֵי הַמַּעֲשִׂוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי**
 77 **חֲנִינָא, לְפִי שְׁאֵין נִזְתַּנֵּן אוֹתוֹ – אֶת מַעֲשֶׂה רֵאשׁוֹן בְּתִיקוֹנוֹ,**
 78 **דְּרַחֲמָנָא אָמַר דִּיהָבִי לְלוֹיִם – שִׁתְנוּהוּ לְלוֹיִים,**

1 **הָרִי אֵין הָאֲנָשִׁים מְנוּקִים מִעוֹן, וְלִכְךָ בְּטִלוּ מִי הַמִּרְיָם, וְאִמְרָה פְּסוֹק**
 2 **נוֹסֵף, "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה ב'ו' שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא עַל**
 3 **דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא, מָאִי וְאִמְרָה – מִה מִלְּמַדְנוּ פְּסוֹק זֶה, מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא,**
 4 **וְכִי תִימָא, עוֹן דִּידִיהָ אֵין – הוּא בְּלִבָּד מִעֲבָב אֶת בְּדִיקָה מִי הַמִּרְיָם,**
 5 **אֲבָל עוֹן דְּבִנְיָה וְדְבִנְיָה לֹא מִעֲבָבִים אֶת הַבְּדִיקָה, לִכְךָ תָּא שְׁמַע**
 6 **פְּסוֹק נוֹסֵף "לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל בְּלוֹתֵיכֶם כִּי**
 7 **תִּנְאֲפָנָה" שֶׁאִף עוֹן בְּנוֹתֵי וְכִלְתוֹתֵי מִעֲבָבִים אֶת הַבְּדִיקָה. וּמִבִּאֲרַת**
 8 **הַגְּמָרָא שֶׁגַּם הַמִּשְׁךָ הַפְּסוֹק הוֹצִירָךְ לְלַמְדָּנָה, וְכִי תִימָא, עוֹן הָאִישׁ**
 9 **הַבוֹעֵל אִשֶּׁת אִישׁ אֵין – הוּא בְּלִבָּד מִעֲבָב אֶת הַבְּדִיקָה, אֲבָל עוֹן**
 10 **דְּפִנְיָה לֹא מִעֲבָב, לִכְךָ תָּא שְׁמַע אֶת הַמִּשְׁךָ הַפְּסוֹק, "כִּי הֵם עִם**
 11 **הַזְּנוּנוֹת יִפְרְדוּ וְעִם הַקְּדָשׁוֹת יִזְכְּחוּ וְגו'" רַחוּנוֹת מִשְׁמַע פְּנוּיָה,**
 12 **לִמּוֹר שֶׁאִף בְּעוֹן זָנוּת עִם פְּנוּיָה אֵין הַמִּים בּוֹדִקִים אֶת אִשְׁתּוֹ. עוֹד**
 13 **מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת סוֹף אוֹתוֹ פְּסוֹק, מָאִי וְעִם לֹא יִבִּין יִלְבַּט,**
 14 **אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, אָמַר לָהֶם נִבְיִי לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מִקְּפִידִין**
 15 **עַל עֲצָמְכֶם מִלְּהַכְשֵׁל בְּזָנוּת, אִזּוּ מִיָּם בּוֹדִקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לֹא,**
 16 **הָרִי אֵינְכֶם מְנוּקִים מִעוֹן, וְאִזּוּ מִיָּם בּוֹדִקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.**
 17 **מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא, מִשְׁרְבוּ פְּעָלֵי הַנֶּאֱמָה, וּמִתוֹךְ כֵּךְ אֵינֶם טוֹרְחִים**
 18 **לְעֵינִן בִּדִּין וְלִהְיוֹצֵא הַדְּבָר לְאִשּׁוּרוֹ, נִתְעוּנוֹת הַדִּינִין וְנִתְמַקְלָקְלוּ**
 19 **הַמַּעֲשִׂים מִתוֹךְ כֵּךְ, וְאִזּוּ נִזְחַל לְקִדּוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא בְּעוֹלָם.**
 20 **מִשְׁרְבוּ רוּאֵי פָּנִים בְּדִין – דִּינִים הַמְּכַבְּדִים בַּעַל דִּין אֶחָד עַל פְּנֵי**
 21 **חֲבֵרוֹ, בְּטִל לֹא תִגְדּוּר מִפְּנֵי אִישׁ וּפְסָק לֹא תִכְרִידוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט,**
 22 **וּפְקִידוֹ עוֹל שְׁמִים מַעֲלִיָּה, וְנִתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בְּשֵׁר וְדָם.**
 23 **מִשְׁרְבוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בְּדִין – עוֹרְכֵי הַדִּינִים הַמִּתְלַחֲשִׁים עִם**
 24 **הַדִּינִים בְּדָבָר זָכוּת שֶׁל זֶה וְחֻבּוֹתָהּ שֶׁל זֶה, נִגְרַמַת בְּכָךְ הַטִּיט**
 25 **הַמִּשְׁפָּט, וְאִזּוּ רָבָה חֲרוֹן אַף בִּישְׂרָאֵל, וְנִתְמַלְקָה הַשְּׁכִינָה, מִשּׁוֹם**
 26 **שְׁנֵאֲמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט, מִכָּאן שֶׁשְׁכִינָה שְׂרוּיָה כְּשִׁישׁ**
 27 **מִשְׁפָּט, וּבִהַטִּיט הַמִּשְׁפָּט הִיא מִסְתַּלַּקָת.**
 28 **מִשְׁרְבוּ הָאֲנָשִׁים הַעוֹשִׂים מַעֲשִׂיהֶם לְהַנְאֵתָם, שְׁעִלֵיהֶם נִאֲמַר אֲחֵרֵי**
 29 **בְּעֵינֵם לָבֵם הוֹלֵךְ, עַל יְדֵי כֵךְ רָבִי הַמְשַׁבְּחִים אֶת הַרְשָׁעִים,**
 30 **שְׁעִלֵיהֶם נִאֲמַר הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע.**
 31 **מִשְׁרְבוּ הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רָבִי צַעֲקוֹת הָיוּ הָיוּ**
 32 **בְּעוֹלָם, שִׁכָּךְ נִאֲמַר, הָיוּ הָאוֹמְרִים לְרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע.**
 33 **מִשְׁרְבוּ גִסֵּי הָרוֹחַ שֶׁדִּרְכָם לְהִיטֵי מוֹשְׁבֵי הָרוֹק בְּפִיָּהֶם, רָבִי**
 34 **הַיְּהוּדִים, וְנִתְמַעְטוּ עַקֵּב כֵּךְ הַתְּלִמִּידִים, וְהַתְּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל**
 35 **לְמוֹדֶיהָ וּמִחֲפֹשֶׁת אוֹתָם, כִּיֹּן שְׁאִינָה מִתְקַיֶּמֶת בְּגִסֵּי הָרוֹחַ.**
 36 **מִשְׁרְבוּ הַיְּהוּדִים, הַתְּחִלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנְשֵׂא לְיִהוּדִים, לְפִי**
 37 **שְׁאֵין הוֹדִינוּ רוּאָה אֲלֵא לְפָנִים וְעַל יְדֵי יִהְיוּתָם נִרְאִים לְחַן**
 38 **חֲשׁוּבִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, אִינִי – וְכִי אֲכַן כֵּךְ הוּא, שְׁהִיְהִירִים**
 39 **מִקְבּוּלִים עַל נִשְׁתוּתָהֶם, וְהָאֲמַר מִר, הָאִי מָאִן דְּמִתְרָה, אֲפִילוּ**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד ב

9 **לְמַצוּת וְאֵינֶם דּוֹאגִים, דְּתִנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אוֹמַר, כָּל מִי**
 10 **שִׁישׁ לוֹ פֶּת בְּסִלּוֹ לְהִיּוֹם, וְאוֹמַר, מָה אוֹכֵל לְמַחֲרָה, אֵינִי אֲלֵא**
 11 **מִקְטָנִי אֲמָנָה. וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא, שֶׁאִף רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר כֵּךְ, וְהָיִינוּ**
 12 **דְּאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, מָאִי דְּכֵתִיב "כִּי מִי ב'ו' לְיוֹם קָמְנוּ, מִי גָרַם**
 13 **לְצַדִּיקִים שִׁתְכַּחוּ שׁוֹלְחָנָם וְלֹא יִהְיֶה שְׁלֵם לְעֵתִיד לָבָא, קָמְנוּ**
 14 **שְׁהִיָּה בְּתָן, שְׁלֵא הָאֲמִינוּ בְּהַקְדָּוֶשׁ בְּרוּךְ הוּא. רָבָא אָמַר, יוֹם**
 15 **קִטְנוֹת אֵלּוּ קָמְנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמָתוֹ בְּעוֹרֵם קִטְנִים,**

1 **שֵׁם מְקוֹמוֹ, בְּרַבְרִיב בִּיהוּשֻׁעַ שִׁישׁ מְקוֹם שִׁשְׁמוֹ כֵּךְ יוֹף וְמָלֵם**
 2 **וּבְעֻלּוֹת, בִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֲתָה אוֹמַר בְּמָה שְׁנִאֲמַר בְּתִיחִלִּים, "כִּבּוּא**
 3 **הַיּוֹפִים וְיֹאמְרוּ לְשִׁאוֹל הֲלֹא דָּוִד וְגו'", וְאִף שֵׁם שְׁאֵלֵי מָאִי יוֹפִים,**
 4 **אָמַר רַבִּי יוֹחֵן, אִלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמְּזַיְפִין דְּבִרְיָהֶם וְאוֹמְרִים דְּבָרֵי**
 5 **שֶׁקֶר וּרְכִילוֹת. וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמַר, קְרוּיִים כֵּךְ עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ,**
 6 **בְּרַבְרִיב יוֹף וְמָלֵם וּבְעֻלּוֹת.**
 7 **שִׁנּוּ בְּמִשְׁנָה, וּפְסָקוּ אֲנָשֵׁי אֲמָנָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֲנָשִׁי אֲמָנָה**
 8 **אֵלּוּ בְּנֵי אֲרִם שֶׁהֵן מֵאֲמִינִין בְּהַקְדָּוֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמוֹצִיאִים מִמּוֹן**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושישה לעומר עמוד א

אומרת הגמרא, וְתִנְיָא נְמִי גְבִי עֲגֵלָה בִּי הָאִי גִּוּוֹנָא – כאותם
דרשות ששנינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה 'אשר לא משכה בעול',
אִין לִי שְׁפוּסַל בַּה אֱלָא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת מִנֵּן שְׁפוּסָלוֹת בַּה,
תְּלָמוּד לִזְמַר לִפְנֵי זֶה בִּפְסוּק, 'אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּה', הָרִי שֶׁעֲבוּדָה
מִכָּל מְקוֹם פּוֹסְלָת בַּה, אִם בֵּן, מַה תְּלָמוּד לִזְמַר בַּהמִשְׁךָ הַפְּסוּק
'עוֹל', לומר, עוֹל פּוֹסֵל בַּה בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוּדָה בֵּין שְׁלֹא בִּשְׁעַת
עֲבוּדָה – אִפִּילוֹ אִם הִנִּיחוּ דָּבָר עֲלֶיהָ שְׁלֹא לְשֵׁם עֲבוּדָה, כְּגוֹן לַהֲקֵל
מִשְׁאֵו מִיָּדוּ, וְאִילוּ שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת אִין פּוֹסְלוֹת בַּה אֱלָא בִּשְׁעַת
עֲבוּדָה – כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ עֲלֶיהָ מִשְׁא כְּדִי לַהֲוִיכּוּ, וְלֹא כִּשְׁהִנִּיחַ עֲלֶיהָ
בִּאֲקָרָא.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, מְדוּעַ מְרַבִּים שָׁר עֲבוּדוֹת בַּעֲגֵלָה, וְאִימָא שְׁמַה
שֶׁנֶּאֱמַר בְּתַחֲלִית הַפְּסוּק 'אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּה' שֶׁמִּשְׁמַע כֹּל עֲבוּדָה,
הָרִי הוּא כָּלָל, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר אַחֵר כֵּךְ 'עוֹל', הָרִי הוּא פְּרָט, נִמְצָא
שֶׁהוּא כָּלָל וּפְרָט, וְהָרִי אִין כָּבֵל אֱלָא מַה שֶׁבִּפְרָט, נִמְצָא עוֹל
אִין – יִפְסוֹל בַּה, אֲבָל מִיָּדִי אֲחֵרִינָא לֹא יִפְסוֹל בַּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא,
'אֲשֶׁר' שֶׁנֶּאֱמַר כֹּאן רַבּוּנָא הוּא וּמְרַבָּה אֵת שָׁר הָעֲבוּדוֹת, וְלִכְךָ אִין
דוֹרְשִׁים כֹּאן כֹּלל וּפְרָט.
אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מִינֵיהּ מְרַבִּי יוֹחָנָן – שְׁאֵלְתִי אֵת רַבִּי יוֹחָנָן,
מִשִּׁיבָת עוֹל שְׁפוּסָלָת בַּעֲגֵלָה, כִּכְמָה הִיא פּוֹסְלָת. אֲמַר לִי
מִשְׁתַּמְשׁוֹךְ בְּמֵלָא עוֹל הִיא נִפְסָלָת. אִיבָעִיָא לָהּ – הִסְתַּפְקוּ בְּנֵי בֵּית
הַמִּדְרָשׁ, 'כִּמְלָא עוֹל' שֶׁאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֵאֵם לְאֲרִבּוֹ שֶׁל עוֹל אֲמַר,
אוֹ לְרַחֲבּוֹ. אֲמַר לָהּ הִיא הִיא מְרַבֵּן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִיָּה, לְדִידִי
מִפְּרָטָא לִי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – לִי פִירֵשׁ רַבִּי יוֹחָנָן, מִשִּׁיבָת עוֹל
לְרַחֲבּוֹ שֶׁהוּא מִפָּח. שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא, וְלִימָא אִם כֵּךְ שִׁיעוּר
הַמִּשְׁכִּיבָה הוּא מִפָּח וְלִשְׁם מַה הִזְכִּיר עוֹל. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא, הָא קָא
מִשְׁמַע לָן רַבִּי יוֹחָנָן בֵּכֵךְ, שִׁיעוּרָא דְּעוֹל לְרַחֲבּוֹ מִפָּח הוּא, לְמַאי
נִפְקָא מִינָהּ בֵּכֵךְ שִׁיעוּר עוֹל הוּא טַפָּח, לְמַקְחָא וּמִמְכָּר – שֶׁהַפְּסוּק
עִם חֲבֵרוֹ לְמַכּוֹר לוֹ עוֹל סֵתָם, צִרִיךְ לֵתֵל לוֹ עוֹל בְּרוּחָב טַפָּח.
אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן שָׁאוּל, מִפְּנֵי מַה אֲמַרְתָּ תוֹרָה הִבִּיא עֲגֵלָה
בְּנִחָל, אֲמַר תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָבֵא עֲגֵלָה שֶׁהִיא דְּבָר שְׁלֹא עוֹשָׂה
עֲדִין פִּירוּת שֶׁהִיא בֵּת שֶׁנֶּתְנָה הִיא וְלֹא יִלְדָה, וְיַעֲרַךְ בְּנִחָל אֵיתָן
שֶׁהוּא בְּמִקּוֹם קֶשֶׁה שְׁאִין עוֹשָׂה פִּירוּת, וְיִכְפֹּר עַל מִי שְׁלֹא הִנִּיחוּ
לְחַלֵּל זֶה לְעֲשׂוֹת פִּירוּת. מִבְּרַת הַגְּמָרָא, מַאי כּוּוֹנֵת רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן
שָׁאוּל שֶׁלֹא הִנִּיחוּ לוֹ לַעֲשׂוֹת פִּירוּת, אִילִימָא פִּירוּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה
שֶׁלֹא הִנִּיחוּ לַהֲרוֹג לַעֲסוֹק בַּה, אֱלָא מַעֲתָה אֲזָקָן וְאִפְרִים שֶׁנִּמְצְאוּ
חֲלָלִים, הָכִי נְמִי דְּלֹא עָרְפִּין – וְכִי אִין עוֹרְפִים עֲלֵיהֶם עֲגֵלָה, מִכִּין
שְׁאִינִם רְאוּיִים לֵלְדָת, אֱלָא פִירוּת אֵלוֹ הַכּוּוֹנֵה שֶׁלֹא הִנִּיחוּ לוֹ
לַעֲשׂוֹת עוֹד מִצְוָת.
שִׁנִּינָא בְּמִשְׁנָה, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֵל נִחָל אֵיתָן, אֵיתָן בְּמִשְׁמַעוֹ קֶשֶׁה.
תִּנּוּ רַבֵּנָן, מִנֵּן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קֶשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְרִשְׁתָּ בְּלַעַם,
כִּשְׂרָאָה אֵת הַקִּינִי,

תאמר כך. משיבה הגמרא, וְכִי תִימָא, אִימָא לְמִיפְרָךְ עַל קַל וְחוֹמֶר
זֶה, מַה לְעֲגֵלָה שְׁלֹכָךְ פּוֹסְלָת בַּה עֲבוּדָה, שְׁחִמּוּרָה הִיא בִּכְךָ שֶׁכֵּן
שְׁנֵים פּוֹסְלוֹת בָּה שֶׁהִיא אֵינָה קְרוּיָה עֲגֵלָה אֲלָא בֵּת שֶׁנֶּתְנָה, תִּאֲמַר
בִּפְרָה שְׁקֵלָה הִיא בִּכְךָ שֶׁאִין הַשְׁנִים פּוֹסְלוֹת בַּה, לִכְךָ לֹא יִפְסוֹל בַּה
שָׁר עֲבוּדוֹת. אִי נְמִי עוֹד נִיתֵן לְפִרְוֹךְ אֵת הַקַּל וְחוֹמֶר, קְדָשִׁים
יִזְכִּיחוּ, שְׁמוֹם פּוֹסֵל בָּהֶן, וְאִין עֲבוּדָה פּוֹסְלָת בָּהֶן, הָרִי שֶׁאִין פּוֹסֵל
הַמּוֹם גּוֹרֵם שֶׁעֲבוּדוֹת יִפְסְלוּ בַּה, לִכְךָ אֲמַרְתָּ הַבְּרִייתָא שִׁישׁ לְלַמּוֹד
זֹאת מִגִּזְרָה שׁוֹה, נֶאֱמַר כֹּאן 'עוֹל', וְנֶאֱמַר לְחָלֹן 'עוֹל', מַה לְחָלֹן
בַּעֲגֵלָה, אִף שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת, אִף כֹּאן בִּפְרָה, אִף שֶׁאֵר
עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת. וְעַתָּה, אַחֵר שֶׁנִּתְבָּאֲרָה הַבְּרִייתָא, מִקְשָׁה מִמֶּנָּה
הַגְּמָרָא עַל דְּבָרֵי רַב, וּמִמְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַרְתָּ – הָרִי הַמְקוֹר שִׁיפְסְלוּ בִּפְרָה
שָׁר עֲבוּדוֹת מִלְבַּד עוֹל, אֵינּוּ אֲלָא מַעֲגֵלָה, וְאִם כֵּךְ, מַה לְחָלֹן
בַּעֲגֵלָה, אִין עֲבוּדָת מִשְׁא פּוֹסְלָת בַּה עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ, אִף כֹּאן בִּפְרָה,
לֹא תִפְסוֹל בַּה עֲבוּדָת מִשְׁא עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ, וּמְדוּעַ חִילַק רַב בִּכְךָ בֵּין
פְּרָה לַעֲגֵלָה.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, תִּנְיָא הִיא – דָּבָר זֶה, מַהוּ הַמְקוֹר שֶׁשָּׁר עֲבוּדוֹת
מִלְבַּד עוֹל פּוֹסְלוֹת בִּפְרָה, שְׁנֵי בִּמְחֻלּוֹת תִּנְיָאִים, דְּאִימָא תִּנְיָא
דְּמִיָּתִי לָהּ בְּגוֹרָה שׁוֹה מַעֲגֵלָה וְהִיא הַבְּרִייתָא הָאֲמוּרָה, וְאִימָא
תִּנְיָא דְּמִיָּתִי לָהּ שֶׁשָּׁר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בִּפְרָה מְגוּפָה דְּפָרָה –
מִפְּרִשְׁתָּ פְּרָה אֲדוּמָה עֲצֻמָּה, דְּתִנְיָא, נִאֲמַר בִּפְרָה 'אֲשֶׁר לֹא עֲלָה
עֲלֶיהָ עוֹל', אִין לִי שִׁיפְסוֹל בַּה אֱלָא עוֹל, שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת מִנֵּן,
תְּלָמוּד לִזְמַר, 'אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֶיהָ עוֹל', וְלֹא נִאֲמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֲלָה
עוֹל עֲלֶיהָ, לִכְךָ דוֹרְשִׁים 'אֲשֶׁר לֹא עֲלָה עֲלֶיהָ' מִכָּל מְקוֹם גַּם אִם
אֵינָה עוֹל, אִם בֵּן, כִּיֹּן שֶׁלֹא דוּקָא עוֹל פּוֹסֵל בַּה, מַה תְּלָמוּד לִזְמַר
'עוֹל', לומר, עוֹל פּוֹסֵל בַּה בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוּדָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִנִּיחַ הָעוֹל
לְצוּרֶךְ שֶׁהִפְרָה תִּישָׂא אֵת הָעוֹל, בֵּין שְׁלֹא בִּשְׁעַת עֲבוּדָה – שְׁאִינוּ
צִרִיךְ שֶׁהִפְרָה תִּישָׂא עֲבָשׁוֹ אֵת הָעוֹל, אֲלָא הִנִּיחַ הָעוֹל עַל הַפְּרָה כְּדִי
לַהֲקֵל מִשְׁאֵו מִיָּדוּ, וְאִילוּ שֶׁאֵר עֲבוּדוֹת אִין פּוֹסְלוֹת בַּה אֱלָא
בִּשְׁעַת עֲבוּדָה – כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ עֲלֶיהָ מִשְׁא כְּדִי לַהֲוִיכּוּ, וְלֹא כִּשְׁהִנִּיחַ
עֲלֶיהָ בִּאֲקָרָא לַהֲקֵל מִשְׁאֵו מִיָּדוּ. וּמַעֲתָה, רַב שְׁחִילַק בֵּין פְּרָה
לַעֲגֵלָה, שֶׁפְּרָה פּוֹסְלָת מִשְׁעַת עֲלִייתָהּ הַמִּשְׁא, וּבַעֲגֵלָה עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ,
לֹא לִמְד פּוֹסֵל שָׁר עֲבוּדוֹת בִּפְרָה מַעֲגֵלָה, אֲלָא סָבַר כְּבִרְיִיתָא זֶה,
שֶׁלִּמְדָה שָׁר עֲבוּדוֹת בִּפְרָה מִפְּרִשְׁתָּ פְּרָה אֲדוּמָה עֲצֻמָּה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, לְדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁלִּמְדָה אֵת שָׁר הָעֲבוּדוֹת מְגוּפָה
שֶׁל פְּרָה, מְדוּעַ אֲתָה מְרַבָּה שָׁר עֲבוּדוֹת בִּפְרָה, וְאִימָא, 'אֲשֶׁר לֹא
עָלָה עֲלֶיהָ' שֶׁמִּשְׁמַע כֹּל דָּבָר מִלֵּאכָה, הָרִי הוּא כָּלָל, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
אַחֲרָיו 'עוֹל', הָרִי הוּא פְּרָט, נִמְצָא שֶׁהוּא כָּלָל וּפְרָט, וְהַמְדָה הִיא,
שֶׁכִּשְׁשִׁי כֹלל וּפְרָט אִין – יִפְסוֹל בַּה, אֲבָל מִיָּדִי אֲחֵרִינָא לֹא יִפְסוֹל
בַּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, 'אֲשֶׁר' שֶׁנֶּאֱמַר כֹּאן רַבּוּנָא הוּא, וּמְרַבָּה אֵת
שָׁר הָעֲבוּדוֹת, וְלִכְךָ אִין דוֹרְשִׁים כֹּאן כֹּלל וּפְרָט.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד א

זו פורענות שלישית שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה,
שנמשלה תורה למים. וישיש אדם וישפיל איש, זו פורענות רביעית
שגורמין בכיכול שפלות לשונאיו של הקדוש ברוך הוא בלשון סגי
נאור, ואין איש האומר כאן אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'ה'
איש מלחמה'. ועיני נבואים תשפילנה, זו פורענות חמישית
שגורמין שפלות של ישראל. ומה בתיב אחריו – אחר כל חמש
הפורעניות, "לכן

אמר רבי יוחנן, כל השותה יין בארבעה מיני ימר, מביא חמש
פורעניות לעולם, שנאמר, "הוי משיבמי בכרך שבר ירדפו,
מאחרי בגשם וין ידליקם, והנה כנור ונגל תוף וחליל וזון
משתיחם, ואת פועל ה' לא יביטו", הרי ארבעה מיני זמר ביון,
כנור ונגל תוף וחליל. מה פורענות בתיב אחריו, "לכן גלה עמי
מכלי דעת", זו פורענות אחת שגורמין גלות לעולם. וכבודו מתי
רעב, זו פורענות שניה שמביאין רעב לעולם. והמונו צחה צמא,

יחזקאל פרק-כא יחייט

יח כִּי בָחוּן וְמָה אִם-גַּם-שָׁבַט מֵאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נָאִם אֲדֹנִי יְהוָה: (פ) יט וְאַתָּה בֶן-אָדָם הִנָּבֵא וְהָךְ כָּף אֶל-כָּף וְתַפְּפֹל חֶרֶב שְׁלִישִׁתָּהּ חֶרֶב חֲלָלִים הִיא חֶרֶב חֲלָל הַגְּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם:

רש"י

תאמר אלי שבט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי עבודת כוכבים הם כמו שמצינו באביה שאמר (דברי הימים ב יג) ועמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו כל עבודת כוכבים שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה: זעק והילל. ואל תשיש על זאת כי היא תהיה בעמי ולמה כי בוחן כבר בוחן הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולמאוס בעבודת כוכבים לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם ישוב לא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף. כדרך הסופדים ומה היא הנבואה: ותכפל חרב שלישתה. אני אמרתי חרב חרב חרבו של נבוכדנצר להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה כי שתיהן הללו חרב חללים תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללי רבים: החודרת להם. בכל אשר תצאו תרדוף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב:

(יח) כי בוחן. כי בוחן רב בצרות שאר פורעניות הרבה נבחנו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו תבא עליו עם שאר הבחן: לא יהיה. עוד בני בעולם וכן ת"י לא יתקיימון אבל שאר המקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי בספרי פתרונות ולא נתיישוב לי והפייט שיסד בחנוכה (בשבת ראשונה ביוצר) המואסת כל עץ הדקיר המזנה מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ ויונתן כן תרגם או נשיש וגו' על דחדיאו שבטיא דבית יהודה ובנימין לשבטי דישראל כד גלו על דפלתו לטעוותא ותבו אינון למטעי בתר צלמי אעיא אף הוא מפרש או נשיש לשון תמיהא: כי בוחן ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו כלומר כבר הדבר בחוץ שלא ישובו ומה יהא בסופיהון אם גם שבט מואסת לא יהיה אמר ואף שבטיא דבית יהודה ובנימין מגלא יגלון ובעובדיהון בשיא לא יתקיימון מלכות שבט שהיתה מואסת בחבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאה עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום, עוד אפרשנו לשון אחר או נשיש וגומר או שמא נשיש כי

מצודת ציון

(יח) בוחן. ענין חתק כמו אבן בוחן (ישעיה כח): ומה. עניינו כמו ולמה וכן מה יתאונן אדם חי (איכה ג): (יט) והך. מל' הכאה: ותכפל. מל' כפל: שלישתה. מל' שלשה: החודרת. מל' חדר:

השלישית תהיה כפולה ומרובה משתי החרבות שעברו ר"ל גלות צדקיהו תהיה קשה מגלות יהויקים ויהויכין: חרב חללים הוא. החרב ההיא תפיל חללים רבים וגם תפיל חלל הגדול ועל המלך צדקיהו יאמר כי גם הוא נלקח בשבי וישב במאסר אבל בשתי הגלויות הראשונות עם כי נשבו המלכים לא הרבו להכות בעם: החודרת להם. ר"ל החרב ההיא שמורה בחדר מיוחד לבוא עליהם:

מצודת דוד

(יח) כי בוחן. כי החרב ההיא נתחזקה בדבר החדוד והזוהר ולמה נתחזקה כ"כ אם גם תמאס לחרות שבט בני הם אוכלסי ישראל וכמו שמואסת כל עץ הם אוכלסי העובדי כוכבים א"כ לא יהיה צורך כלל אל החרב ולמה א"כ נתחזקה: (יט) והך כף אל כף. דרך צער ואבל: ותכפל. אמור בנבואה אשר חרב השלישית תהיה כפולה ומרובה משתי החרבות שעברו ר"ל גלות צדקיהו תהיה קשה מגלות יהויקים ויהויכין: חרב חללים הוא. החרב ההיא תפיל חללים רבים וגם תפיל חלל הגדול ועל המלך צדקיהו יאמר כי גם הוא נלקח בשבי וישב במאסר אבל בשתי הגלויות הראשונות עם כי נשבו המלכים לא הרבו להכות בעם: החודרת להם. ר"ל החרב ההיא שמורה בחדר מיוחד לבוא עליהם:

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעומר עמוד ב

8 כיון שאינה נראית נטיעה. ומוסיפה הגמרא, וְהָכִי מִיָּלִי שאינה
9 אוסרת בַּשְּׁתִּים כִּנְגַד שְׁתֵּים וְאַתָּה יוֹצֵאָה זָנֵב – בכרם בשיעורו
10 המועט ביותר, אֶכָּל כּוֹלֵי כָרֶם – אם כל הכרם עשוי כן מְקַדִּישׁ –
11 אוסר הזרעים.
12 מִמִּירָא נוספת נאמרה משמם, וְאִמָּר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם
13 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִצְחָק,

1 שחייבים במעשר אֶלָּא שכניסם בַּשְּׁדָה שלא ראו כולם בשכניסם,
2 אֶכָּל אם כינסם בַּעֲדֵי אינו חייב לעשרם, כיון שְׁקָלָא אִית לֵיה
3 לְמִלְתָּא שהוא לקט שכחה ופאה, שכל שכנינו ראו שהביאם מעט
4 מעט.
5 מִמִּירָא נוספת נאמרה משמם, וְאִמָּר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
6 מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִצְחָק, שנטיעה יִלְדָה תִּפְחֹתָהּ מִמִּסַּח
7 שנטעה בין הזרעים, אִינָה מְקַדֶּשֶׁת לַאֲסוּר אֶת הַזֵּרִים מִדִּין כְּלָאִים,

דברי הימים א פרק ד כג-לד

כג המה היוצרים וישבי נמעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם: (ס) כד בני שמעון נמואל וימין יריב זרח שאול: כה שלם בנו מבשם בנו משמע בנו: כו ובני משמע חמואל בנו זפור בנו שמעי בנו: כז ולשמעי בנים ששה עשר ובנות שש ולאחיו אין בנים רבים וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה: (ס) כח וישבו בבאר שבע ומולדה וחצר שועל: כט ובבלחה ובצצם ובתולד: ל ובבתואל ובחרמה ובציקלג: לא ובבית מרפבות ובחצר סוסים ובבית בראי ובשערים אלה עריהם עד מלך דוד: לב וחצריהם עיטם ועין רמון ותכן ועשן ערים חמש: לד וכל חצריהם אשר סביבות הערים האלה עד כעל (ס) זאת מושבתם והתיחשם להם: לד ומשובב ובמלך וישה בן-אמציה:

רש"י

איזה שבט יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים א') ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בחלק שנתי לך: (כח) וישבו בבאר שבע. בני שמעון ישבו באותן עיירות של יהודה: (לא) אלה עריהם עד מלך דוד. פתרון כשהרבו בני יהודה עשו תרעומות על בני שמעון מימי שאול ורצו לגרשם מארצם ולא היה יכול לגרשם ואף כי היה כל ימיו בטירדה ובמלחמות וכשמלך דוד באו שבטו לשאול מבני שמעון את ארצם שהשאלו להם והלך דוד וגר שם כי שאול לא חשש בכך מפני שנאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתב אלה עריהם עד מלך דוד וכשמלך גרשם מפי רבי אליעזר בר משולם ז"ל וכן פי' לי רבי שלמה בר לוי אחי רבי משה הדרשן: (לב) וחצריהם. הכפרים מי היו עיטם ועין רמון וגו': (לג) זאת מושבתם והתיחשם להם. פתרון אע"פ שייחסם כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהרי יש ספר יחוס אחר ושם היו יחוסין כל שבט ושבט כך היה לפרש יחוסו בפני עצמו: (לד) ומשובב. וכל הכתובין:

מצודת ציון

(לב) וחצריהם. הם המקומות הסמוכות לעיר וקטנות מהן ואין מוקפות חומה:

יחוסים שם במקום הנטעים מפני הכנת מלאכתם אבל לא בזולת זה: (כד) בני שמעון. לפי שהי' שכן ליהודה בנחלתו לזה מיחסו אחרי וקודם ראובן: (כה) שלום בנו. של שאול הסמוך לו ומבשם בנו של שלום וכו': (כז) וכל משפחתם. של בני שמעון לא הרבו בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמם וכאומר אין המקום גורם מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ"ז לא נתרבו אלו כאלו: (כח) וישבו בבאר שבע וכו'. הערים האלה היו בנחלת בני יהודה ונתנה לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוקה השמות: (לא) אלה עריהם. אשר ישבו בהן: עד מלך דוד. אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשם מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם בני שמעון: (לב) וחצריהם. אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו' ואף שאמר בסוף המקרא ערים חמש מ"מ אל מול הערים שזכר בראשונה יחשבו כחצרים: (לג) הערים האלה. הם עיטם וכו': עד כעל. החצרות המגיעות עד כעל: זאת. המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה: והתיחשם להם. המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא, הנה הושאל על הגלות העיר לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים להיו"ד של מצרי ואדומי, יו"ד היחס):

מצודת דוד

(כג) המה היוצרים. המה היו יוצרי חרס והיו יושבים במקום הנוטעים לנטוע אותם והיו בעלי גדרה ר"ל בונים גדרות וכתלים: עם המלך. כשהיו עם המלך עוסקים במלאכתו היו

יושבים שם במקום הנטעים מפני הכנת מלאכתם אבל לא בזולת זה: (כד) בני שמעון. לפי שהי' שכן ליהודה בנחלתו לזה מיחסו אחרי וקודם ראובן: (כה) שלום בנו. של שאול הסמוך לו ומבשם בנו של שלום וכו': (כז) וכל משפחתם. של בני שמעון לא הרבו בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמם וכאומר אין המקום גורם מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ"ז לא נתרבו אלו כאלו: (כח) וישבו בבאר שבע וכו'. הערים האלה היו בנחלת בני יהודה ונתנה לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוקה השמות: (לא) אלה עריהם. אשר ישבו בהן: עד מלך דוד. אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשם מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם בני שמעון: (לב) וחצריהם. אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו' ואף שאמר בסוף המקרא ערים חמש מ"מ אל מול הערים שזכר בראשונה יחשבו כחצרים: (לג) הערים האלה. הם עיטם וכו': עד כעל. החצרות המגיעות עד כעל: זאת. המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה: והתיחשם להם. המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא, הנה הושאל על הגלות העיר לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים להיו"ד של מצרי ואדומי, יו"ד היחס):

ב ועוד פלל אחר אִמְרוּ: כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְקִים בְּאֶרֶץ – יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמִיו שְׁבִיעִית, אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיו בְּעוֹר. אִי זֶהוּ? עֵקֶר הַלּוּף הַשּׁוֹטֵה, וְעֵקֶר הַדִּנְדֵּנָה, וְהַעֲקָרְבָּנִי, וְהַחֲלִיצִין, וְהַבּוֹכְרִיא; וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים? הַפּוֹאֶה וְהִרְכָּפָה; יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיהֶן בְּעוֹר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: דְּמִיהֶן מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִמְרוּ לוֹ: לָהֶן אֵין בְּעוֹר, קֵל וְחֶמֶר לְדָמִיהֶן. ג קָלְפִי רְמוֹן וְהִנֵּן שָׁלוּ, קָלְפִי אֲגוּזִים וְהִגְלַעֲיִין – יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית. הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ; וְלֹא יִצְבֵּעַ בְּשֹׁכֶר, שְׂאִין עוֹשִׂים סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית; וְלֹא בְּתֵרוֹמוֹת, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּטָרְפוֹת, וְלֹא

פירוש ברטנורא

ב עיקר. שרש: ערקבלין. רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעליו שלו דומות לעקרב: והחלוצין. השרשים של נץ חלב האמור למעלה: הבכרייה. קורין לו בכריי כננר: הפואה. בכריי פו"א ובלע"ז זרז"א: הרכפה. שרשים שתחת הקרקע, ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימיתם: אין להם ביעור. לפי שמתקיימים בארץ ולא כלה לחיה מן השרה לפיכך א"צ לבערו מן הבית: דמיהם מתבערים עד ר"ה. ה"ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קודם ר"ה של שמינית. וה"ה דהוי מצי למתני מתבערים אחר ר"ה שאם ישגן לאותן דמים בעולם אחר ר"ה של שמינית חייב לבערם בקדושת שביעית: ק"ו לדמיהן. ור"מ סבר מחמיר אני בדמיהן יותר מבחן עצמן, דפרי עצמו מינכר ולא אתי למיעבד ביה סחורה אבל דמים לא מנכיר ואתי למיעבד ביה סחורה. ואין הלכה כר"מ:

ג והנץ שלו. פרח שעל הפטמא: וקלפיו אגוזים. כל הני צובעים בהן: והגלענינים. גרעיני פירות. כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהן שמן, וגרעיני תמרים שראוין למאכל בהמה: צובע לעצמו. דכתיב לכם לכל צרכיכם: שאין עושים סחורה בפירות שביעית. וצביעה בשכר היינו סחורה: לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי בהו לידי תקלה. ודוקא בבכור חי גזירי אבל שחוט שרי למכורו אפילו מדרבנן, ובלבד שלא ימכרוהו בטמא: לא כנבלות ולא בטריפות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם מה צריך לומר תו וטמאים היו לכם, אלא אחר לאיסור אכילה ואחר לאיסור הנאה. ואם

משניות מבוארות – קהתי

מאכל בהמה ולא ממין הצובעים, רבים הם וידועים, ולכן לא הביאה המשנה דוגמא להם ("תפארת ישראל"). ויש מפרשים, שלפי גירסה זו מביאה המשנה בתחילה דוגמאות לדברים שאינם מאכל אדם וכו' והן: עיקר הלוף השוטה ועיקר הדנדנה וכו' ואילו לדברים שהם מתקיימים בארץ מביאה המשנה דוגמאות ממין הצובעים: הפואה והרכפה ("כסף משנה", הל' שמיטה ויובל ג, יד).

יוס ראשון

באור משנה ב

ועוד פלל אחר אִמְרוּ – בשביעית: כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין – שאינו לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה ולא ממין הצובעים, וּמִתְקִים בְּאֶרֶץ – או שהוא מתקיים בארץ ואינו נרקב, אף על פי שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה או ממין הצובעים, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמִיו שְׁבִיעִית – קדושת שביעית נוחתת בו ובדמיו, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אבל אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיו בְּעוֹר – שאין חייבים לבערו מן הבית. ויש גורסים במשנתנו: "כֹּל שְׂאִינוּ מֵאֵכָל אֲדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים וּמִתְקִים בְּאֶרֶץ" – ולפי גירסה זו לא באה המשנה אלא להשמיענו, שכל דבר המתקיים בארץ, הואיל ואינו כלה לחיה מן השרה, אין לו ביעור ("עין" מלאכת שלמה" ו"משנה ראשונה", שם מבואר, שהרמב"ם גורס כגירסה הראשונה, ואילו הר"ש והתוספות והראב"ד והרא"ש גורסים כגירסה השנייה). אִי זֶהוּ – דבר המתקיים בארץ? עֵקֶר הַלּוּף הַשּׁוֹטֵה – שרשו של לוף הבר, וְעֵקֶר הַדִּנְדֵּנָה – שורש הדנדנה, וְהַעֲקָרְבָּנִי – מין צמח קוצני (סקולופנדרי"ם), וְהַחֲלִיצִין – שורש נץ החלב, וְהַבּוֹכְרִיא – מין עשב. וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים? הַפּוֹאֶה – מין צמח שעושים ממנו צבע אדום, וְהִרְכָּפָה – מין צמח בר שפרחיו בעלי צבעים שונים (ריזיד"א); כל אלו יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית – שיש לנהוג בהם ובדמיהם קדושת שביעית, שלא להפסידם ולא לעשות בהם סחורה, אבל אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְאֵין לְדָמִיהֶן בְּעוֹר – שהואיל והם מתקיימים בארץ ואינם כלים מן השרה, לפיכך אין חייבים לבערם מן הבית. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: דְּמִיהֶן מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה – כלומר דמיהם חייבים לבער קודם ראש השנה של שמינית, וכל שכן אם נשארו לאחר ראש השנה שצריך לבערם. אִמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי מאיר: לָהֶן אֵין בְּעוֹר – לפירות עצמם אין דין ביעור, קֵל וְחֶמֶר לְדָמִיהֶן – שאין להם ביעור. ברם, רבי מאיר מחמיר בדמיהם יותר מבפירות עצמם, לפי שהפירות עצמם ניכרים ולא יבואו לעשות בהם סחורה, אבל דמיהם אינם ניכרים ולכן יש לחשוש שמא יעשו בהם סחורה. ואין הלכה כרבי מאיר.

הבאנו ברישא שתי גירסאות, אבל אף לפי הגירסה הראשונה אין משנתנו מונה אלא דברים המתקיימים בארץ, שכן דברים שאינם מאכל אדם ולא

באור משנה ג

קָלְפִי רְמוֹן – קליפת הרימון, וְהִנֵּן שָׁלוּ – והפרח שבראשו, קָלְפִי אֲגוּזִים – שכל אלו משתמשים בהם לצבעים (ר"ש; ברטנורא, וְהִגְלַעֲיִין – הגרעינים של פירות, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדָמִיהֶן שְׁבִיעִית – בענין הגלענינים נאמרו טעמים שונים: יש אומרים, לפי שהם ראויים להסקה, ואף על פי שעצים אין להם קדושת שביעית, מכל מקום בגרעינים החמירו, שהואיל והפירות שהגרעינים נמצאים בתוכם ראויים למאכל אדם, חלה גם עליהם קדושת שביעית. ברם, אין להם ביעור מאחר שאינם מעיקר הפרי ("כסף משנה"). והרב מברטנורא מפרש: והגלענינים – כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהם שמן, וגרעיני תמרים הראויים למאכל בהמה, כלומר שהטעם הוא לפי שהם ראויים למאכל אדם או למאכל בהמה. ולפי זה נראה, שמה שהתנא נקט בהם דין קדושת שביעית לאו דווקא אלא הוא הדין לביעור ("תוספות יום טוב"). הַצֶּבֶע צוֹבֵעַ לְעֶצְמוֹ – במיני הצובעים, שלצרכו מותר להשתמש בהם בשביעית, שכתבו (ויקרא כה, ו): "והייתה שבת הארץ לכם" – לכל צרכיכם, וְלֹא יִצְבֵּעַ בְּשֹׁכֶר – אבל אסור לו לצבוע לאחרים בשכר, שְׂאִין עוֹשִׂים סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית – כדי להשתכר בהם, והצובע בשכר הרי הוא כעושה סחורה בפירות שביעית; וְלֹא בְּנִבְלוֹת – אגב ענין פירות שביעית מונה המשנה עוד דברים שאסור לעשות בהם סחורה: ולא בבכורות – בכור בהמה טהורה קדוש הוא משעה שיוצא מרחם אמו, ונותנים אותו לכהן, בין שהבכור הוא תם בין שהוא בעל מום, אלא שבכור תם מצוותו להקריבו על גבי המזבח ובשרו נאכל לכהנים, כדין הבשר של קדשים קלים, ואילו בעל מום ממנו של כהן הוא, ונשחט בכל מקום כחולין ונאכל לכל אדם; ואף בכור בעל מום אסור בגיזה ובעבודה. – משנתנו באה ללמד, שאסור לעשות סחורה בבכורות חיים, שמא ישהה אותו אצלו ויבוא לידי תקלה של גיזה או עבודה בהם, וְלֹא בְּתֵרוֹמוֹת – אסור לעשות סחורה בפירות תרומה, שהתרומה קודש היא ואסורה לזרים, ואם יעשה בה סחורה יש חשש שמא יבוא לידי תקלה של אכילת תרומה לזרים, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּטָרְפוֹת, וְלֹא בְּשֹׁקְצִים, וְלֹא

בְּשִׁשְׁצִים, וְלֹא בְּרִמְשִׁים. וְלֹא יִהְיֶה לֹקֵחַ יִרְקוֹת שְׂדֵה וּמוֹכֵר בְּשׁוּק, אֲבָל הוּא לֹקֵט וּבָנוּ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לִקְחָ לְעֶצְמוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמִכְרָן.

ד' לִקְחָ בְּכוֹר לְמִשְׁתֶּה בָנוּ אוֹ לְרִגְלָה, וְלֹא צֶרֶף לוֹ – מִתֵּר לְמִכְרָו. צִדִּי חִיָּה, עוֹפוֹת וְדָגִים, שְׁנוּדָמָנוּ לָהֶם מִיַּי טִמְאִין, מִתֵּרִים לְמִכְרָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף מִי שֶׁנִּתְמַנֶּה לוֹ לְפִי דְרָבּוּ, לֹקֵחַ וּמוֹכֵר, וּבִלְבָד שְׁלֹא תִהְיֶה אֲמֻנָתוֹ בְּכָף. וְחֻכְמִים אוֹסְרִין.

ה' לִלְבִּי זָרִידִים וְהַחְרוּבִין – יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיָּה שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶן פְּעוֹר וְלִדְמִיָּה פְּעוֹר. לִלְבִּי הָאֵלֶּה וְהַבְּטָנָה וְהָאֲטָדִין, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיָּה שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם פְּעוֹר וְלֹא לִדְמִיָּה פְּעוֹר; אֲבָל לְעֹלִין יֵשׁ פְּעוֹר, מִפְּנֵי שְׁנוּשְׁרִין מֵאֲבִיהֶן.

פירוש ברטנורה

תאמר הרי חמור הרי גמול וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאסרו מן התורה אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאסרו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה, אלא סתם יינן דאף על גב דאסרו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: ולא יחא לוקח. כלומר לוקח ומוכר בשוק דנראה כסחורה. אבל כשבנו מוכר על ידו, פירוש בשבילו, אע"פ שהוא לקמן למכור לא מיהוי כסחורה: לקח לעצמו. לקח לעצמו לאכול והותר, מותר למכור אפילו הוא עצמו:

ד' לקח בכור. בעל מום דמותר לזרים: מותר למכרו. ובלבד שלא ימכרו אלא בדמים שקנה אותו, שלא ישתכר בו: מותרין למכרו. דהא כתיב גבי נבלה (דברים יד) או מוכר לנכרי הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנודמן מותר: ר"י אומר אף מי שנתמנה. אע"פ שאינו ציד אלא שמצא עופות טמאים כמו כי יקרא קן צפור (דברים כב). ופליג אתנא קמא דאמר צידי דיוקא: נתמנה נודמן, לשון וימן המלך (דניאל א): וחכמים אוסרי. למי שאינו ציד ואפילו אין אומנתו בכך, וטעמיהו דרבנן לפי שהציידים שצריכים ליתן מס למלך מאומנותם התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם, אבל שאר כל אדם לא. והלכה כרבי יהודה:

ה' לולבי זרדין. לולבי אילן ששמו זרדא: לולבי האלה. לשון כאלה וכאלון (שעיה ו) בערבי באלו"ט ובלע"ז גלגד: בטנה. מלשון בטנים ושקדים בלשון ערבי פאסת"ק: ואטדים. מין ממוני הקוצים שצומחים בו גרעינים שחורים קשים והן נאכלים: אבל לעלים. של כל אלו יש בעוור, דאע"ג דלולבים אין נושרים ואין אני קורא בהם ולכמתך ולחיה, כלה לחיה מן השרה כלה לכמתך מן הכית, מ"מ העלים נושרים הן ממקום חבורן. ולענפים שהם מחוברים בו קרי אביהן, וכיון שהם נושרים יש להם בעוור:

משניות מבוארות – קהתי

סחורה במינים טמאים. רבי יהודה אומר: אף מי שנתמנה לו לפי דרכו – לא רק ציד אלא כל אדם שנודמן לו דרך אגב מין ממיני הטמאים, לוקח ומוכר – מותר לו לקנות ולמכור אותו, ובלבד שלא תהא אמונתו בכף – אלא יש לו אומנות אחרת לפרנסתו. וחכמים אוסרי – למי שאינו ציד, שיקח וימכור מיני טמאים שנודמנו לו לפי דרכו, אף על פי שאינו אומנתו בכך; וטעמם מבואר בירושלמי, שלגבי הציידים הקילו חכמים, הואיל והם חייבים לשלם מס למלך מאומנותם, והתירו להם למכור מיני טמאים המזדמנים להם, כדי להקל עליהם את תשלום המס, אבל לאנשים אחרים לא התירו. יש מפרשים, שההבדל בין תנא קמא לחכמים, שלדעת חכמים רשאי הצייד אפילו לכוון לצוד טמאים, כדי לפרוע את המס המוטל עליו, ואילו לדעת תנא קמא אף על פי שהוא ציד לא התירו לו למכור טמאים אלא אם כן נזדמנו לידו דרך מקרה (תוספות יום טוב). הרמב"ם בפירושו למשנתו כותב, שהלכה כרבי יהודה, ואילו במשנה תורה (הל' מאכלות אסורות ת, יז) פוסק הרמב"ם: "הצייד שנודמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שניצודו לו טמאים וטהורים, מותר למכור, אבל לא יכוון מלאכתו לטמאים" (עיין "תוספות אנשי שם").

באור משנה ה

משנתנו חזורה לפרט דיני צמחים שונים לענין קדושת פירות שביעית ולענין ביעור. **לולבי זרדים** – ענפי אילן הירוקים והרכים נקראים "לולבי זרדים" – מין שיח, שלולביו נאכלים, וְהַחְרוּבִין – ולולבי החרובים, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיָּה שְׁבִיעִית – שהואיל והם ראויים לאכילה נוגהת בהם קדושת פירות שביעית, יֵשׁ לָהֶן פְּעוֹר וְלִדְמִיָּה פְּעוֹר – כשמוגי עין זמן הביעור חייבים לבערם מן הכית. **לולבי האלה** – הענפים הרכים של האלה (מין עץ יער, הנזכר במקומות רבים בתנ"ך: בראשית לה, ד; שופטים ו, יא; ישעיה א, ל; יחזקאל ו, יג), וְהַבְּטָנָה – ולולבי הבטנה, שהיא נקראת גם "האלה האמיתית", ופירושה "בטנים" טעמים כשקדים (עיין בראשית מג, יא). וְהָאֲטָדִין – ולולבי האטד (מין שיח בר קוצני; דודד – תרגם אונקלוס: אטדן), יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיָּה שְׁבִיעִית – שהלולבים של האילנות

ברמשים – כל אלו, הואיל והם אסורים באכילה מן התורה, אסור לעשות בהם סחורה. ואמנם בבהמות וחיות טמאות מותר לעשות סחורה, הואיל והן גדלות למלאכתן, ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. **ולא יִהְיֶה לֹקֵחַ יִרְקוֹת שְׂדֵה וּמוֹכֵר בְּשׁוּק** – משנתנו מוסיפה ללמד בענין איסור סחורה בפירות שביעית, שלא יחא קונה ירקות שדה הגדלים מאליהם ומוכר אותם בשוק; והוא הדין שלא יחא לוקח ומוכר בשוק, שנראה כעושה סחורה (תורש), **אֲבָל הוּא לֹקֵט וּבָנוּ מוֹכֵר עַל יָדוֹ** – בשבילו, כלומר שמותר לתת לבנו למכור ממה שהוא לוקח לצורך הבית, ואין זה נראה שלקט לשם סחורה, שכן עשיית סחורה היינו שלוקח ומוכר לשם רווחים, או שהוא לוקט לשם מכירה, אבל כאן שלקט לבית ובנו מוכר, אין בזה משום מסחר. **לִקְחָ לְעֶצְמוֹ** – פירות לאכילה, ולא למכירה, וְהוֹתִיר – מהם, מִתֵּר לְמִכְרָן – אפילו הוא עצמו, שכל זמן שלא לקח או לקט מתחילה כדי לעשות סחורה, מותר לו אחר כך למכור. ומכל מקום כשהוא מוכר, הדמים נתפסים בקדושת שביעית, כמו שלמדנו לעיל במשנה א.

י ו ם ש נ י

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שאין עושים סחורה בכבורות ולא בנבילות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים, מוסיפה משנתנו ללמד שאיסור זה אינו אלא בדרך מסחרית, אבל שלא בדרך מסחרית. כגון שקנה בכור בעל מום לאכילתו, או שבמקרה נודמן לידו אחד ממיני הטמאים האסורים באכילה, מותר לו למכור. **לִקְחָ בְּכוֹר** – אם ישראל קנה מאת כהן בכור בעל מום, שמותר באכילה לזרים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **לְמִשְׁתֶּה בָנוּ** – לסעודת החתונה של בנו, או לְרִגְלָה – לסעודת יום טוב, **וְלֹא צֶרֶף לוֹ** – לא היה זקוק לבשר הכבור, כי היה לו די בשר בלעדיו, מִתֵּר לְמִכְרָו – ובתוספתא אמרו, שלא ימכרונו אלא במחיר שקנהו, שאם ירויח בו, הריהו כעושה סחורה. **צִדִּי** – צייד – חִיָּה, עוֹפוֹת וְדָגִים, שְׁנוּדָמָנוּ לָהֶם מִיַּי טִמְאִין – שצדו במקרה חיה או עופות או דגים טמאים, מִתֵּרִים לְמִכְרָן – שהואיל ולא באו לידם אלא במקרה, אינם כעושים

ו הוֹרֵד וְהַכְפִּיר וְהִקְטִף וְהִלָּטָם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלַדְמִיָּה שְׁבִיעִית. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵין לְקַטֵּף שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ פְּרִי.

ז וְרַד חֲדָשׁ שֶׁכִּבְשׁוּ בְשָׂמָן יֵשׁ, וְלָקַט אֶת הַוֶּרֶד; וְיֵשׁן בְּחֶדֶשׁ, חֵיב בְּבִיעוֹר. חֲרוּבִים חֲדָשִׁים שֶׁכִּבְשׁוּ בִּיּוֹן יֵשׁ, וְיֵשְׁנִים בְּחֶדֶשׁ – חֵיבִין בְּבִיעוֹר. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁהוּא בְּנוֹתָן טַעַם, חֵיב לְבַעַר מִן בְּשִׂאֵינוּ מִינוֹ; וּמִן בְּמִינוֹ – כָּל שֶׁהוּא. שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שֶׁהוּא בְּמִינָה, וְשֵׁלָא בְּמִינָה – בְּנוֹתָן טַעַם.

פ ר ק ש מ י נ י

א כָּלֵל גְּדוֹל אָמְרוּ בְּשְׁבִיעִית: כָּל הַמִּיחָד לְמֵאכֹל אֲדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוגָמָא לְאָדָם, וְאֵין צָרִיד לֹמַר לְבַהֲמָה; פִּירוּשׁ בִּרְטִנוּרָא

ו ורר. שושן: והבופר. הוא שקורים לו בערבי אלחנא. וי"א שהוא בושם שקורין גרופול: והקטף. אילן אפרסמון: לוטם. תרנום לוט ולטום. י"א שהוא צינור בערבי פניול"ש בלע"ז: יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. וה"ה ריש להן ביעור ולדמיהן ביעור ואע"פ שלא נזכר במשנה: מפני שאינו פרי. ודינן כעצים דאין להם קדושת שביעית משום דהנאתן אחר ביעור, והתורה אמרה לאכלה דומיא דאכלה שהנאתן וביעורן שוה יצאו עצים דהנאתן אחר ביעורן. ות"ק סבר דקטפו והו פרי. והלכה כר"ש:

ז ורר חדש שכבשו בשמן ישן. ורר של שביעית שכבשו בשמן של ששית, ולקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר. אבל ורר של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הורד, חייב לבער את הכל, כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם: וחרובין חדשים וכו'. הכא מיירי בבא לשותות היין אחר זמן הביעור דבכל ענין חייב לבער. ואם לא נשתהו החרובים ביין עד זמן הביעור ולקט החרובין והיין מותר כמו בורד, והכי תניא בהדיא בתוספתא: זה הכלל וכו'. בכל אסורים שבתורה מיירי, דבכולן במינו במשהו ומין בשאינו מינו בנ"ט. ואינה הלכה: השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאחר הביעור. אבל קודם הביעור אין בהם קדושת שביעית שיחא אסור להפסידה ולעשות בהם סחורה עד שיחא בהם בנ"ט, בין במינה בין שלא במינה: ושלא במינה: אפילו לאחר הביעור בנותן טעם:

ח א כלל גדול. מלוגמא. תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו: אין עושים

משניות מבוארות – קהתי

אם כן מונח בו זמן רב; וישן בחדש – אבל ורר ישן, כלומר ורר של שביעית, שכבשו בשמן חדש של השנה השמינית, חייב בביעור – אף השמן, ולא מועיל כאן להוציא את הוורד מתוך השמן, לפי שוורד ישן טעמו חזק, והוא נקלט מהר בשמן חדש ונותן בו טעם. חרובים חדשים – של שביעית, שכתבשן ביין ישן – של ששית, וישנים בחדש – וכן חרובים של שביעית שכבשם ביין של שמינית, חייבין בביעור – בשני האופנים חייב הכל בביעור, שהחרובים נותנים תמיד טעם ביין, בין חרובים ישנים ביין חדש בין חרובים חדשים ביין ישן. זה הפלל: כל שהוא בנותן טעם – שיש באיסור של שביעית כדי ליתן טעם בהיתר, חייב לבער – כל התערובת, אם נתערב מין בשאינו מינו – כגון ורר בשמן או חרובין ביין, כמו ששינו לעיל, ומין במינו – אבל אם התערובת היא מין במינו, כגון שמן של שביעית בשמן שאינו של שביעית, כל שהוא – אפילו אם טיפה אחת נתערבה בכלי גדול, חייב לבער הכל. – כך פירש הרמב"ם את משנתנו. ברם, מפרשים אחרים פירשוה בדרכים אחרות (עיין ברטנוורא: תפארת ישראל). שביעית אוסרת כל שהוא במינה – משנתנו חוזרת על אותו הדין ששינו לעיל ב"זה הכלל", כדי לציין שכלל זה הנוהג בכל האיסורים נהוג גם בשביעית (רמב"ם). ויש מפרשים, שמשנתנו באה כאן להשמיענו שלא רק לענין חיוב ביעור אלא גם לענין קדושת שביעית קודם זמן הביעור, נהוג אותו כלל, שאם נתערב משהו של שביעית בהיתר, מין במינו, חייב לאכול את כל התערובת בקדושת שביעית, וישלא במינה בנותן טעם – אבל אם נתערב מין בשאינו מינו, אין קדושת שביעית חלה על כל התערובת אלא אם כן יש במין של שביעית כדי ליתן טעם במין שאינו של שביעית (משנה ראשונה). ועוד פירושים שונים נאמרו בסיפא (עיין ברטנוורא: תוספות יום טוב; תפארת ישראל).

יום רביעי

באור משנה א

כבר הזכרנו שמחמת קדושת פירות שביעית יש להשתמש בכל דבר כדרכו, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות וכיוצא בזה; והשתמש בדבר שלא כדרכו, היהו כמפסיד פירות שביעית, ועובר על מצוות התורה "לאכלה ולא להפסד. – פרק זה עוסק בפרטי הדברים של איסור הפסד פירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שמה שמיוחד למאכל, אסור להשתמש בו לצורך רפיו וכדומה. פלל גדול אמרו בשביעית – בגידולי שביעית: כל המיחד

הללו ראויים לאכילה, ולכן נוהגת בהם קדושת שביעית, אבל אין להם בעור ולא לדמיהן בעור – לפי שהם מתקיימים בארץ, שאין הענפים נושרים בחורף, ואינם כלים לחיה מן השדה. אכל לעלין – של האלה והבטנה והאטדין, יש בעור – חייבים לבערם בהגיע זמן הביעור, מפני שנושרין מאביהן – מן הענף שמחוברים בו, שאף על פי שהולכים אינם נושרים, מכל מקום העלים נושרים בחורף, ונמצא שאינם מתקיימים, והם כלים לחיה מן השדה, הלכך יש להם ביעור.

יום שלישי

באור משנה ו

משנתנו מונה מיני צמחי בושם שיש בהם קדושת שביעית.

הורד – צמח בושם בעל פרחים נאים וריחניים מאד, שרגילים לקראם "שושנים" (רו"א), והכפר – הנקרא ברומית: ציפרוס, ובערבית: חננא, והקטף – יש מפרשים: אילן אפרסמון (רמב"ם), ויש מפרשים: שרף של עץ בושם, הנקרא גם "צרי" ("הצרי אינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף"), וכן תרגם אונקלוס "צרי" – קטפא (בראשית לו, כה; מנ, יא), והלטים – היינו ה"לוט" שבמקרא ("נכאת צרי ולוט" – בראשית לו, כה); ויש מזהים אותו עם שית בר בעל פרחים גדולים ונאים שצבעם לבן-צהבהב או ורוד, והוא גדל בעיקר באזורי ההרים בארץ ישראל (ציסטוס); כל אלו יש להם שביעית ולדמיהן שביעית – שהואיל והם עשויים לריח, דינם כמיני הצובעים, שנוהגת בהם קדושת שביעית (משנה ראשונה). והוא הדין שיש להם ביעור ולדמיהם ביעור (ברטנוורא) רבי שמעון אומר: אין לקטף שביעית – אין קדושת שביעית נוהגת בו, מפני שאינו פרי – אלא עץ שנוסף ממנו שרף, ולכן דינו כעצים שאין קדושת שביעית חלה עליהם, לפי שהתורה אמרה: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ומכאן שאין קדושת שביעית חלה אלא על דברים הדומים למאכלים שהנאתם וביעורם כאחד הם, יצאו עצים שהנאתם באה אחר ביעורם. ברם תנא קמא סובר שהשרף הוא פריו ולכן חלה עליו קדושת שביעית. ההלכה כרבי שמעון.

באור משנה ז

ורר חדש – של שביעית, שכתבשו בשמן ישן – של השנה השישית, ולקט את הורד – מתוך השמן קודם שיגיע זמן הביעור, ואין השמן חייב בביעור, שאין ורר חדש נותן טעם בשמן ישן אלא

וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לְמֵאכֹל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבִהְמָה; וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לֹא לְמֵאכֹל אָדָם וְלֹא לְמֵאכֹל בְּהֵמָה – חֶשֶׁב עָלָיו לְמֵאכֹל אָדָם וְלְמֵאכֹל בְּהֵמָה, נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמֵרִי אָדָם וְחֲמֵרִי בְּהֵמָה; חֶשֶׁב עָלָיו לְעֵצִים – הָרִי הוּא פְּעָצִים, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֻזֹּב וְהַקְרִינִית.

ב שְׂבִיעִית נִתְּנָה לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וְלִסְכִּיכָה, לְאָכֹל דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְאָכֹל, וְלִסְדֹּךְ דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוֹךְ. לֹא יִסְדֹּךְ יָיִן וְחִמְצִין, אֲבָל סֶךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵן בְּתֵרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שָׁנִי. קֵל מֵהֶם שְׂבִיעִית, שְׁנִיתָהּ לְהַדְלֵקֶת הַנֵּהָר.

ג אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן; וְלֹא תֶּאֱנִים בְּמִנְיָן, וְלֹא יָרֵק בְּמִשְׁקָל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵף לֹא אֲגָדוֹת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְאִגּוּד בְּבֵית, אוֹגְדִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹק, כְּגוֹן הַפְּרִישִׁין וְגִזְן הַחֶלֶב.

פירוש ברטנורא

ממנו מְלֻגְמָא. דכתיב (ויקרא כח) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מה שהוא מיוחד לכם והיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למְלֻגְמָא, אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למְלֻגְמָא, הלכך כל שאינו מאכל אדם עושים ממנו מְלֻגְמָא לאדם: עושים ממנו מְלֻגְמָא לאדם אבל לא לבהמה. דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מְלֻגְמָא: חומרי אדם שאין עושים מהם מְלֻגְמָא: וחומרי בהמה, שאסור לשלוק: הסייאה. עשב שקורין לו בערבי צידר^ג: ואזוב. צעת^ד בערבי ובלע^ה איספ^ו: וקרנית. בערבי חש"א ובלע^ז שדריא^ע:

ב לאכילה ושתיה וסיכה. בענבים ויתים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: לאכול דבר שדרכו לאכול. אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכול כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חיישין אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בנ"א לאכול אלא ע"י תיקון ובה הוא לאכול כמות שהוא בלא תיקון, כגון לאכול תרין חזין או לכוס חמין חיות אין שומעין לו: וכן בתרומה וכן במעש. לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה: שנתנה להדלקת הנר. משא"כ בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמעש כתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטמור מותר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטמור מותר:

ג לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בול. א"נ מתוך שאין מוכרין אותו כדרך שמוכרים בשאר שנים ינהוג בהם קדושת שביעית ולא אהו ללולוי בהו: אף לא אגודות. שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים: וזן חלב. מפורש בפרקין דלעיל:

משניות מבוארות – קהתי

ודרכם להשתמש בהם לשתיה אסור לסוך בהם בשביעית, אֲבָל סֶךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן – לפי שדרכו של השמן לסוך בו, אף שמשתמשים בו גם לאכילה. וכן בתרומה ובמעש שני – שפירות תרומה ופירות מעש שני ניתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולסוך דבר שדרכו לסוך (מעשר שני ב. א.). קֵל מֵהֶם שְׂבִיעִית – יש קולה בפירות שביעית מה שאינה בתרומה ובמעש שני, שְׁנִיתָהּ לְהַדְלֵקֶת הַנֵּהָר – שמותר להשתמש בשמן שביעית גם להדלקת הנר, שכתוב: "תהיה כל תבואתה לאכול" ודרשו בספרא: "תהיה" – אף להדלקת הנר; אבל תרומה טהורה ומעשר שני, בין טמא בין טהור, אסור להשתמש בהם להדלקת הנר. ברם, תרומה טמאה מדליקים בה את הנר.

הר"ש והרב מברטנורא כותבים, שבמעשר שני טהור מותר להדליק הנר, שכתוב במעשר (דברים כו, יד): "ולא בערתי ממנו בטמא", ומכאן למדים שבתהור מותר לבער. אבל רבים תמהים על דבריהם, ומוכיחים שמעשר שני בין טמא בין טהור אינו ניתן להדלקת הנר (תוספות רבי עקיבא איגר: "משנה ראשונה" הגר"א).

יוס חמישי באור משנה ג

למדנו לעיל (ז, א), שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, אבל מי שלקט פירות לאכילתו והותיר, מותר לו למכור את המותר. משנתנו באה ללמד, שאפילו מה שמותר למכור בשביעית אסור למכור כדרך שמוכרים בשאר השנים, כדי שיהא היכר, שעוסקים בפירות שביעית.

אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׂבִיעִית – אף בכגון שמותר למכור, כמו שבארנו לעיל, לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן – אלא באומדן, כדי שיימכרו בול, ושיהא היכר לדבר, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית (הוא"ש); וְלֹא תֶּאֱנִים בְּמִנְיָן – כלומר, אפילו אם הוא משנה מדרך המכירה, כגון בתאנים שדרכן להימכר במשקל, אסור שימכרן בשביעית אפילו במנין, וְלֹא יָרֵק בְּמִשְׁקָל – אף שהירק נמכר כרגיל במנין, כך וכך אגודות באיסר (עיי' דמאי ג, ב; ו, יב), לא ימכרנו בשביעית אפילו במשקל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵף לֹא אֲגָדוֹת – כלומר שאפילו בלא מנין אסור למכור את הירק אגודות כדרך שהוא עושה בשאר כל השנים, אלא ימכרו את הירק כשהוא אינו אגוד. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְאִגּוּד בְּבֵית –

לְמֵאכֹל אָדָם – כגון חטים, תאנים וענבים וכיוצא בהן, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם – מְלֻגְמָא היינו תחבושת ורטייה שעושים מקמח וסממנים לרכך את המכה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְבִהְמָה – ומכל שכן שאסור לעשות ממנו מְלֻגְמָא לבהמה, שכתוב (ויקרא כח, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו: לכם לאכלה – כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה (רמב"ם). וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לְמֵאכֹל אָדָם – כגון החוחים והדרדרים הרכים (רמב"ם), עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלֻגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבִהְמָה – הואיל והוא ראוי למאכל בהמה, שכתוב (שם שם, ו): "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" – דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה "לאכול" לחיה ולבהמה, ולא לעשות לה ממנה מְלֻגְמָא. וְכָל שְׂאִינוּ מִיָּחָד לֹא לְמֵאכֹל אָדָם וְלֹא לְמֵאכֹל בְּהֵמָה – כדוגמאות המפורטות להלן, הרי זה תלוי במחשבת האדם: חֶשֶׁב עָלָיו – בשעת לקיטה, לְמֵאכֹל אָדָם וְלְמֵאכֹל בְּהֵמָה – כלומר למאכל שניהם, נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמֵרִי אָדָם – חומרי מאכל אדם, שאסור לעשות ממנו מְלֻגְמָא לאדם, כדין מאכל המיוחד לאדם, וְחֲמֵרִי בְּהֵמָה – חומרי מאכל בהמה, שאסור לבלשו (יודושלמי), שכן דבר שדרכו של בהמה לאכול חי, אסור לבלשו. חֶשֶׁב עָלָיו לְעֵצִים – אם דעתו היתה בשעת הלקיטה להשתמש בו לעצים, הָרִי הוּא פְּעָצִים – ססתמם להסקה, ולא חלה עליהם קדושת שביעית, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֻזֹּב וְהַקְרִינִית – אלו הם שלושה סוגי אוזב הגדלים בר, והיו משתמשים בהם לפעמים לצרכי מאכל או תבלין ולפעמים לצרכי הסקה, וכיון שאינם מיוחדים למאכל, הולכים בהם אחר המחשבה.

באור משנה ב

שְׂבִיעִית נִתְּנָה לְאֹכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וְלִסְכִּיכָה – כלומר שמותר להשתמש בפירות שביעית לאכילה או לשתיה או לסיכה, כל דבר כדרך תשמישו, לְאָכֹל דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְאָכֹל – אם דרכו לאכול חי יאכלנו חי, ואם מבושל יאכלנו מבושל. ואם אין דרך בני אדם לאכול, כגון תבשיל שנתקלקל, אינו חייב לאכול; וכן דבר שאין דרך בני אדם לאכול אלא על ידי תיקון, לא יאכלנו בלי תיקון; וְלִסְדֹּךְ דְּבַר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוֹךְ – שכרגיל משתמשים בו לסיכה. לֹא יִסְדֹּךְ יָיִן וְחִמְצִין – אף על פי שלפעמים אדם סך גופו ביין או בחומץ, הואיל

ד האומר לפועל: הא לך אפר זה ולקט לי ירק היום – שָׁכְרוּ מִתָּר; לִקְטַתְּ לִי בּו יֶרֶק הַיּוֹם – שָׁכְרוּ אֶסוֹר. לִקְחַת מִן הַנְּחֹתוֹם כֶּכֶר בִּפְנֵי־דִין: כִּשְׁאֲלֹקְט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיא לָךְ – מִתָּר; לִקְחַת מִמֶּנּוּ סֶתֶם – לֹא יִשְׁלַם לּוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, שְׁאִין פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית.

ה אין נותנין לא לבִּי, ולא לִבְלֵן, ולא לסָפֵן, אֲבָל נֹתֵן הוּא לִבְיָר לְשִׁתּוֹת. וּלְבָלֵן הוּא נֹתֵן מִתַּנְתַּחֲנָם.

ו תֹּאנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמִּקְצָה, אֲבָל קוֹצֵה אוֹתָם בַּחֲרֵבָה. אֵין דוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגֵת, אֲבָל דוֹרְךָ הוּא

פירוש ברטנורה

ד שָׁכְרוּ מִתָּר. ואין בו קדושת שביעית. ואע"פ דשביעית תופסת דמיה, האי לאו דמי שביעית הוא: לקוט לי בו ירק. לשון מכר הוא, דמשמע לקוט לי שווי ירק, אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר: **כֶּכֶר בִּפְנֵי־דִין.** לא שאמר לו אתן לך פונדיון, רק ככר שזה פונדיון: **כִּשְׁאֲלֹקְט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיא לָךְ מִתָּר.** משום דמתנת חנם ויחי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין: לקח ממנו בפתו. בהקפה כדרך מוכרים בחנות: לא יישלם לו מדמי שביעית. דהוי כסחורה:

ה בִּיָּר. חופר בורות ומספיק מים לבני העיר, לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: **ולא לִבְלֵן.** מחמת מרחצאות: **ולא לסָפֵן.** שכן תספורת: **ולא לסָפֵן.** שכן הספניה: **ולבולֵן.** לכל הני דנתנין במתנות יכול ליתן מתנת חנם שלא לשם שכר, ואע"פ שיועד שבשביל שתן מתנה לא יתבע ממנו שכר:

ו במוקצה. כלי המיוחד לקיץ בו תאנים קרוי מוקצה: **בחרבה.** סכין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבצורים:

משניות מבוארות – קהתי

לצרכי הנאת גופו, שאין להוציא דמי שביעית אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה כדן פירות שביעית.

אֵין נֹתֵנִין – דמי שביעית בשכר מלאכה, **לֹא לִבְיָר** – לחופר בורות מים, המספיק לו מים לצרכים שונים, חוץ מלצורך שתיה, כמפורש להלן, **וְלֹא לִבְלֵן** – לבעל המרחץ, **וְלֹא לסָפֵן** – שכן תספורת, **וְלֹא לסָפֵן** – למנהיג ספינות; והוא הדין לאומנים אחרים, אלא שנקטה המשנה אלו לרבותא, אף ששירותיהם להנאת גופו של אדם הם (י'תוספות יוס' טובי'): **אֲבָל נֹתֵן הוּא לִבְיָר לְשִׁתּוֹת** – נותן הוא דמי שביעית לבִּיָּר, שיספיק לו מים לשתות, לפי שמוציאים דמי שביעית לשתיה. **וּלְבָלֵן** – לכל אותם האומנים המנויים לעיל, **הוּא נֹתֵן מִתַּנְתַּחֲנָם** – מותר לתת להם דמי שביעית בתורת מתנה, שלא לשם שכר, אף על פי שידוע לו שעל ידי כך לא יתבעו ממנו שכר בעד מלאכתם שיעשו לו כשיזדקק להם (ברטנורה).

באור משנה ו

משנה זו באה ללמדנו, שכל העבודות הנעשות בפירות שביעית, אף לאחר שנתלשו, צריכות להיעשות בשינוי. שכתוב (ויקרא כה, ה): "ואת ענבי נזירך לא תבצור", ופירושו: לא תבצור כדרך הבצורים. וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "יודע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הבצירה כלל, שהרי התיר אכילתו במאמר (שם, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אבל רוצה לומר כמו שפירש בספרא: "לא תבצור כדרך הבצורים". והכוונה בכל זה (הנדון במשנתנו) כדי לשנות, ושללא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים". וכבר הזכרנו, שיש חילוק דעות בענין זה. יש סוברים שהצורך בשינוי אינו אלא במשומר, היינו בפירות שלא הפקירם אלא שומר אותם לעצמו, אבל במופקר מותר להתעסק אף בלי שינוי (הר"ם). ויש סוברים, שאם אדם אינו מפקיר פירותיו בשביעית, הפירות נאסרים באכילה, ואף שינוי אינו מועיל להתירם, אלא שמשנתנו עוסקת – לדעתם – בפירות שהופקרו כמצוות התורה, שאף באלו אין לעשות עבודות בשביעית אלא בשינוי (רמנו תס).

תֹּאנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בַּמִּקְצָה – המקום שמייבשים שם את התאנים נקרא "מוקצה", ובאה המשנה ללמדנו, שאין שוטחים תאנים של שביעית ב"מוקצה", היינו במקום המיוחד לכך, כדי לייבשן, **אֲבָל קוֹצֵה אוֹתָם בַּחֲרֵבָה** – במקום חרב, כלומר במקום אחר פנוי שאין הדרך לייבש שם, כדי שיהא שינוי בעבודת ייבוש התאנים (רמב"ם). ויש מבארים, ש"קצה" עניינו עשיית קציצות, כלומר עשיית חיתוכים בתאנים וקפולן כדי לייבשן או כדי לדרסן ולעשות מהן דבלות (ר"ח אלבק); ועיין "מלאכת שלמה", ואף לפי באור זה כוונת המשנה היא, שאין עושים קציצות במקום הנקרא "מוקצה", שקוצעים שם בכל השנים, אלא במקום אחר שאין הדרך לקצות שם. אמנם רוב מפרשי המשנה מבארים (על פי ה"ערוך"): אין קוצין אותן במוקצה – אין קוצצים את התאנים בכלי המיוחד לכך, הנקרא "מוקצה"

ירק שאדם נוהג לאגורו אף כשהוא מביאו לביתו לאכילה, **אוֹגְדִין אוֹתוֹ בַּשּׁוּק** – מותר לאגורו גם כשהוא מוכרו בשוק, שאין באיגור זה דרך סחורה. ויש מפרשים שאגודות שאדם עושה לביתו שונות הן מאגודות שעושים למכירה בשוק, וסוברים בית הלל, שאמנם אסור לאגוד את הירק שהוא מוכר כדרך שאוגדים למכירה, אבל מותר לאגוד כדרך שאוגדים בשביל הבית, **כְּגוֹן הַפְּרִישִׁין וְגַן הַחֶלֶב** – כמבואר לעיל (ז, א).

באור משנה ד

כבר הזכרנו שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית, ואסור להוציאם אלא על דברי אכילה ושתיה וסיכה, כדן השימוש בפירות שביעית. משנתנו באה ללמד, שאם אדם משלם לפועל שכר עבודה בעד לקיטת ירק, אין שכרו כדמי שביעית. כן באה המשנה ללמד, שאסור לפרוע חוב בדמי שביעית. **הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל: הָא לָךְ אֶסֶר זֶה** – (האיסור הוא אחד מעשרים וארבעה בדיני) **וְלִקְטַתְּ לִי יֶרֶק הַיּוֹם** – כגון ירק שאכילתו מותרת בשביעית, **שָׁכְרוּ מִתָּר** – כלומר שאין דין האיסור כדן דמי שביעית, לפי שהאיסור אינו אלא שכר טרחה ולא דמי שוויו של הירק, ומותר לפועל להוציאו בכל מה שירצה. אבל אם אמר לו: **לִקְטַתְּ לִי בּו** – באיסור זה **יֶרֶק הַיּוֹם** – הרי זה לשון מכר, וכאילו אמר לו: מכור לי ירק בשוויו של האיסור, ולכן **שָׁכְרוּ אֶסוֹר** – שדינו כדמי שביעית, ואינו מוציא את האיסור אלא לאכילה ולשתיה כפירות שביעית עצמם. **לִקְחַת מִן הַנְּחֹתוֹם כֶּכֶר בִּפְנֵי־דִין** (הפונדיון הוא אחד משנים עשר בדיני = 2 איסורים), ואמר לנחתום: **כִּשְׁאֲלֹקְט יִרְקוֹת שְׂדֵה אֲבִיא לָךְ** – הואיל וירקות שדה מצויים, **מִתָּר** – לעשות כן, שאין בירקות משום תשלום, אלא כאילו נותנים זה לזה מתנת חנם (ר"ם; ברטנורה). ומדברי הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל ג, יז) נראה, שמפרש הטעם, שהואיל ואמר לו שיתן לו ירקות שדה, הרי זה כמחליף ירקות בכיכר, ואינו כלוקח בהקפה, לפיכך מותר לעשות כן בשביעית, אלא שאם הכיכר הוא מתבואת השנה הששית, הריהו נתפס בקדושת שביעית (עיין 'משנה ראשונה'); **לִקְחַת מִמֶּנּוּ סֶתֶם** – לקח מן הנחתום כיכר בהקפה, ונוקף עליו כחוב כדרך המוכרים בחנות, **לֹא יִשְׁלַם לּוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – בעד הכיכר, **שְׁאִין פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – לפי שנראה כעושה סחורה; ומכל שכן שאסור לתת ירקות או פירות שביעית עצמם תמורת הכיכר שלקח בהקפה ('משנה ראשונה').

י ו ש ו י

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שאסור לשלם מדמי שביעית בעד שירותים שונים, ואפילו

בַּעֲרָבָה. וְאִין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבֵד וּבִקְטָב, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמִכְנִים לְבֹדִידָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבֵּד וּמִכְנִים לְבֹדִידָה.

ז אִין מִבְּשָׁלִין יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאנוּ לִידֵי פְסוּל. רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר. וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפֵּשׁ בְּשְׁבִיעִית, וְהִפְרִי עֲצָמוֹ אֶסוּר.

ח אִין לֹקְחִים עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבִהֲמָה מִמָּאָה, מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם לָקַח, יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן. אִין מִבְּיָאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית; וְאִם הִבִּיא, יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן. אִין סְכִין בָּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית; וְאִם סֶךְ, יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן.

פירוש ברטנורה

עריבה. שלשים בה את העיסה: ובקטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הוותים בבית הבד, נקרא קוטב: בודידה. בית הבד קטן כעין עריבה: רבי שמעון אומר כו'. והלכה כרבי שמעון:

ז שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו: ורבי שמעון מתיר. להביא קרשים לבית הפסול. ואין הלכה כר' שמעון: והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד, לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית, לקח בבשר הגנים יצא בשר ונתפס דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים ונתפס השמן, וחיוב לבקר הפירות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדרכתי (שם) כי יוכל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, ת"ל (שם) תהיה בהווייתה תהא:

ח יאכל כנגדן. כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים שהם לצורך אכילה ויאכל בקדושת שביעית: קני זבים וקני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחיבינן להביא הזבים והיוולדות:

משניות מבוארות – קהתי

האחרון נתפס בקדושת שביעית, והפרי עצמו אסור – הפירות עצמם של שביעית אינם יוצאים לעולם מקדושת שביעית, וכשמגיע זמן הביעור חייבים לבצר את הפירות עם מה שנתפס באחרונה בקדושתם, כגון הלוקח בפירות שביעית או בדמיהם בשר, ואחר כך לקח בבשר דגים, ובדגים לקח שמן, והגיע זמן הביעור, חייבים לבצר את הפירות של שביעית וגם את השמן שנתפס האחרון. דין זה למדים בספרא מן הכתוב (ויקרא כה, יב): "כי יוכל היא קודש תהיה לכם" – מה קודש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת דמיה. אי מה קודש יוצא לחולין ודמיו נתפסים, יכול אף שביעית כן? תלמוד לומר: "תהיה" – בהווייתה תהא, הרי היא בקדושתה, נמצאת אומר: אחרון אחרון נתפס בשביעית, והפרי עצמו אסור.

באור משנה ח

אִין לֹקְחִים עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבִהֲמָה טְמֵאָה – שהיא אסורה באכילה, **מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – שאין להוציא דמי שביעית אלא על דבר הראוי לאכילה או לשתייה, **וְאִם לָקַח** – אחד הדברים הללו מדמי שביעית, **יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן** – כנגד הדמים שהוציא יקנה מממונו דברים שהם לצורך אכילה ויאכלם בקדושת שביעית. **אִין מִבְּיָאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית** – כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא... וכי יטהר חוב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם כהנהגה אחת חטאת ואחד עולה", שתי תורים אלו או שני בני יונה נקראים "קן חוב". וכן נאמר גם בזבח (שם טס, כה-ל). וכן גם ביולדת: "במלאת ימי טהרה לבן או לבת" נאמר: "זאם לא תמצא ידה די שח ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת". – קרבנות אלו אין מביאים מדמי שביעית; והוא הדין לשאר קרבנות, שאין מביאים מדמי שביעית (ענין "תפארת ישראל", שמבואר שם, שהמשנה נקטה אלו לרבותא, אף שהם באים לתקן את הגוף לאכילת קדשים). **וְאִם הִבִּיא** – קרבנות אלו מדמי שביעית, **יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן** – יקנה מממונו דברי אכילה כנגד מה שהוציא על הקרבנות ויאכלם בקדושת שביעית. **אִין סְכִין בָּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית** – שלא ניתן השמן של שביעית אלא לסוכת גוף האדם אבל לא לסוכת כלים, **וְאִם סֶךְ** – כלים בשמן של שביעית, **יֹאכֵל כְּנֶגְדָּן** – כנגד שווי של השמן שסך בו את הכלים יקנה מממונו מאכלים ויאכלם בקדושת שביעית.

או "מקצוע", אבל קוצה אותו בתרובה (ח"ת בפתח) – מלשון חרב, כלומר בסכין הדומה לחרב (הר"ש; ברטנורה: "תפארת ישראל"). ברם, בעל "מלאכת שלמה" מקשה על פירוש זה ונוטה לפירושו של הרמב"ם (עין שם). **אִין דוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגָּת** – כדרכם בשאר כל השנים, **אֲבָל דוֹרְךָ הוּא בַּעֲרָבָה** – כלי עץ שלשים בו את העיסה. **וְאִין עוֹשִׂין זֵיתִים** – כלומר אין סוחטים אותם להוציא שמנם, **בְּבֵד** – בבית הבד, שהוא מיוחד לדריכת זיתים, **וּבִקְטָב** – היינו בית בד קטן (רמב"ם; וב"ערוך" מבואר: נותנים עץ גדול וכבד על הזיתים בבית הבד והוא נקרא "קוטב", ובראשו אבן גדולה (וכן פירשו הר"ש; הרב מברטנורה ו"תפארת ישראל", **אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא** – כותת הוא את הזיתים של שביעית, **וּמִכְנִים לְבֹדִידָה** – בית בד קטן מאד. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבֵּד** – מותר לו לטחון את הזיתים בבית הבד, **וּמִכְנִים לְבֹדִידָה** – לסחיית השמן, כלומר שלדעת רבי שמעון די בשינוי זה שאינו עוצר את השמן בבית הבד אלא בבודידה. והלכה כרבי שמעון.

שבת קדוש

באור משנה ז

אִין מִבְּשָׁלִין יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאנוּ לִידֵי פְסוּל – שלא יביא את השמן של תרומה לידי פסול, שיצטרך לבערו בזמן הביעור (רש"י ותוספות בזבחים עה, ב; הר"ש); ואף על פי שיש סובר (להלן ט, ח): "אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור", מכל מקום הואיל ובזמן הביעור מוציאו ומפקירו אף למאכל בהמה וחיה, נמצא ממעט אכילתו ("משנה ראשונה" – עין שם שמביא טעם אחר, שעל ידי הבישול בשמן תרומה אוסר את הירק לזרים). ויש מפרשים: שלא יביאנו לידי פסול – שלא יביא את הירק של שביעית לידי פסול, שאם ייטמא השמן, הרי דינו שצריך לשרפו ונמצא מפסדי הירק של שביעית (רמב"ם). **רַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר** – לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלדעת רבי שמעון מותר להביא אפילו קרשים לידי פסול. ואין הלכה כרבי שמעון. **וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפֵּשׁ בְּשְׁבִיעִית** – כאן באה המשנה ללמד את ההלכה שכבר הזכרנו אותה, שהמוכר פירות שביעית, אף הדמים נתפסים בקדושת שביעית כדון הפירות, ואם לקח בשר בדמים אלו, יצאו הדמים לחולין, והבשר נתפס בקדושת שביעית, לקח אחר כך בבשר דגים, יצא הבשר לחולין והדגים נתפסים בקדושת שביעית, וכן לעולם

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

ואם הוצרך לשניהן – כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דצקלג. גזירת נביא חוזרת – כגון של יונה בן אמיתי. שנאמר במשפט – כדון, שאינו חוזר. שמאירין את דבריהם – מפרשים את דבריהן. משלימין את דבריהן – כדאמרן: אין גזירתן חוזרת. לא השלימו – שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו. הם שלא ביחנו – אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח. באחרונה – פירשו להם "כי מחר אתננו בידך". בולטות – האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה, לומר: עלה. וכל אחת אינה זוה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן. והא לא כתב צד"י – בכל השבטים, ואם צריך לה, כגון "והצל תציל", מהיכן באה? שהרי שאל צדוק – כשהיה דוד בורח מפני אבשלום. שנאמר ויעל אביתר עד תום כל העם לעבור – ותניא בסדר עולם: ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה, שנאמר ויעל אביתר. מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו, דאם

דף עא ע"ב: הגמרא ממשיכה את דברי הבריייתא: ואם הוצרך הדבר לשנים – לשאול שני דברים כאחד, שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין, מחזירין לו אפילו על שנים ביחד, שנאמר בעת שפשטו עמלק על צקלג ושבנו את הנשים והילדים של דוד ואנשיו (שם ל ח) 'וישאל דוד ב' לאמר, הארדוף אחרי הגדוד הזה, האשיגנו, ויאמר (ה') לו רדף כי חשג תשיג והצל תציל'.

ואף על פי שגזירת נביא חוזרת – יכולה להתבטל, כגון נבואת יונה על נינוה, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, שנאמר (במדבר כז כא) 'במשפט האורים' – האורים ותומים הם כמשפט [דין], שלאחר שנפסק שוב אינו מתבטל.

למה נקרא שמן 'אורים ותמים', 'אורים' על שם שמאירין את דבריהן – מבארים ומפרשים את דבריהם, 'תמים' על שם שמשלימין את דבריהן – דבריהם מתקיימים. ואם תאמר, פגפגת בנימין שיצאו השבטים להילחם בשבט בנימין על פי האורים ותומים, ושבט בנימין ניצח אותם ונפלו מהם הרבה חיילים, מפני מה לא השלימו האורים ותומים דבריהם. לפי שהם – האורים ותומים שלא ביחנו – לא פירשו להם בשני ימים הראשונים 'עלו והצליחו', אלא רק 'עלו' שמשמעו אם לנצח אם להנצח. ואמנם באחרונה – ביום השלישי שנלחמו בבנימין, שאז ביחנו – פירשו להם שינצחו, הספיקו וקיימו את דבריהם, שנאמר (שופטים כ ח) 'ופינחם בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר, האוֹסִיף עוֹד לַצָּאת לַמִּלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן אֲחִי אִם אֶחָדָל, ויאמר ה' עליו כי מחר אתננו בידך'.

מבררת הגמרא: כיצד נעשית קבלת התשובה באורים ותומים, רבי יוחנן אומר, אותיות השבטים שהיו חקוקות על החושן היו בולטות במקומן, וכגון אם היתה התשובה 'עלה' היו בולטות האותיות ע' משמעון ל' מלוי וה' מיהודה, והכהן היה מצרף מהם את התשובה. וריש לקיש אומר, האותיות היו זזות ממקומן ומצטרפות מעצמן להשלים את התשובה.

מקשה הגמרא: והא לא פתיב בהו – בשמות השבטים צד"י, וכיצד התקבלה תשובה המצריכה אות זו. משיבה הגמרא: אמר רב שמואל בר יצחק, גם 'אברהם' 'יצחק' 'יעקב' פתיב שם. שוב מקשה הגמרא: והא עדיין לא פתיב טי"ת. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, גם התיבות 'שכטי' 'ישורון' פתיב שם.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו לעיל באופן התשובה: מיתיבי, כל פתח שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו באורים ותומים, שתרי כשברח דוד מפני אבשלום שאל צדוק הכהן באורים ותומים ועלתה לו – השיבו לו, ואביתר הכהן שאל ולא עלתה לו, שנאמר (שמואל ב' טו כד) 'ויעל אביתר עד תם כל העם וגו', ושנינו (סדר עולם פ"ד) שאביתר שאל באותה שעה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

כן למא לי רוח הקודש? **סיועי** הוה **מסייע** – כהן בהדי אורים ותומים. הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו, ואם לא לא בולטות ולא מצטרפות. **הוא זה מלך** – דהא ביהושע משתעי קרא. וכל בני ישראל אתו – מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

יהושע שהיה מלך, **וְכָל [בְּנֵי] יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ** **זֶה מְשִׁיחַ מִלְחָמָה** שהציבור צריך בו וכל בני ישראל יוצאים אחריו למלחמה, **וְכָל הָעֵדָה** **זו סִנְהֶדְרִין** שנקראת 'עדה'.
הדרן עלך בא לו כהן גדול פרק שמיני – יום הכפורים

קרויים כך על שם מקומן שבאו מעיר ששמה 'נעור', וקטנים היו, **מִי לֹא כְּתִיב** – וכי לא נאמר כעין זה, **"וְאַרְבָּעָה יָצְאוּ גִדּוּדִים וַיֵּשְׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶעְרָה קַמְנָה"**, **וְקָמַי לָן** כמו כן, כיצד היא נערה וקמנה הלא נערה בת שנים עשרה היא ואינה קטנה, **וְאָמַר רַבִּי פְּדָת, קַמְנָה הִיְתָה דְּמֵן נְעוּרָן** – מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בענין נערה קטנה **לֹא מִפְּרֵשׁ הַכְּתוּב מְקוֹמָהּ** מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא על שם מקומה, ואילו **הָכָא** בענין הנערים הקטנים **מִפְּרֵשׁ מְקוֹמָהּ** שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.
עוד נאמר שם, **"וַיִּפֹּן אַחֲרָיו וַיֵּרָאם וַיִּקְלָלם בְּשֵׁם ה'",** מפרשת הגמרא, **מָה רָאָה, אָמַר רַבִּי, רָאָה מִשֵּׁשׁ** – שהענישם בראייתו, **כִּדְּנִינָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָא אָמַר, כָּל מְקוֹם שֶׁנִּתְּנוּ חֻקִּים עֲיִינֵיהֶם לַרְעָה, הַתּוֹרָעָה הִיְתָה אִי מִיתָה אִי עוֹנִי. וְשִׁמְיָאֵל אָמַר, רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁכּוֹלֵן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמֵּן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים** שהוא יום שאסור בתשמיש המטה. **וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר, בְּלוּרִית** – שער שמגדלים אחורי העורף **רָאָה** שיש להן **כְּאִמּוּרִים** ולכך קללם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא הִיְתָה בָּהֶן לְחִלּוּחִית שֶׁל מִצְוָה** ולכך קללם. שואלת הגמרא, **וְדִלְמָא בְּזוּעֵיהוּ נִיהוּ הָיוּ** – תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. **אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר** ראה שאין לחלולית לא כִּסּ וְלֹא בְּזוּעֵים עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת ולכך קללם.
אחרי שאלישע קללם נאמר שם, **"וַתִּצְאֲנָה שְׁתֵּים דִּיבִים מִן הַיַּעַר וַתִּבְקַעְנָה מֵהֶם אֲרֻבָּעִים וּשְׁנֵי יִלְדִים"**,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושישה לעומר עמוד ב

עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו, **במקום זה יש דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם הראשון. מספרת הגמרא, רב מרדכי אלויה לרב אחי רבו מהגיוניא ועד בי ביפי, ואמרי לה, עד בי דירא.**
אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, כל שאינו מלוח ומתלוח – כל שאינו מלוח את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווחו, הרי הוא כאילו שופך דמים, שאילמלי ליווחו אנשי יריחו לאלישע כשהלך מעירם, לא היו התינוקות מתקלסים בו, וכך לא גירָה דובים לתינוקות. ומביאה הגמרא את המעשה, **שנאמר על אלישע הנביא אחר שריפא את המים ביריחו, "ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרב עלה קרב"**, ומפרשת הגמרא, **אמרו לו, עלה שתקרבחת – שרוקנת עלינו את המקום** שכל עוד שהיו המים רעים, היינו מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו שרפאת את המים, קפחת את פרנסתינו.
עוד מבארת הגמרא, **מאי "וַיִּנְעֲרִים קַמְנֵים" הרי נערים גדולים הם ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, אמר רבי אלעזר, נערים נקראו על שם שִׁמְנוּעָרִים מִן הַמִּצְוֹת, קַמְנֵים נקראים על שם שִׁהּיוּ מְקַמְנֵי אִמְנָה** בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. **תנא בבבליא פירוש אחר על כך, נערים היו, וכוֹזָיו עֲצָמָן** – הנהיגו את עצמם בבזיון בקַמְנֵים. **מתקיה לה רב יוסף, מה הקושי בכך שקרויים גם נערים וגם קטנים, וְדִלְמָא נערים אינו כינוי לגילם אלא**

מְשַׁלְשִׁים יוֹם לַפָּנִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. משום שקליטת הנטיעה ההכרבה
וההרכבה עד שנאחזים השרשים בקרקע או באילן, נמשכת
שלושים יום, ואם יטע פחות משלושים יום קודם שביעית, תהיה
הקליטה בשיעית, ויבטל מצות עשה של שביעת הארץ. ואם נטע
הַקִּרְיָה וְהַרְבִּיב בתוך שלושים יום לראש השנה, יִקְרָא את
הנטיעה, ההכרבה או ההרכבה כדי שלא יבא לידי ביטול מצות
עשה. רבי יהודה חולק ואומר, כֹּל הַרְבֵּב שֶׁאֵינָה קוֹלֶטת בְּשָׁלֶשֶׁה
יָמִים, שׁוֹב אֵינָה קוֹלֶטת, לדעתו, הקליטה נמשכת רק שלשה ימים.
רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שהקליטה נמשכת שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת,
כלומר שבועיים. ורב פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את המשנה: וְאָמַר רַב נְחֶמְךָן אֲמַר רַבָּה בְּרַ אֲבוּהּ,
לְרַבִּי הָאֹמֵר – לַחֲנָא קָמָא שֶׁאִמְרָה שֶׁהַקְּלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁלֹשִׁים יוֹם,
צִרְיָה לְהַקְדִּים לְנִטּוֹעַ לְהַרְבִּיךְ וְלַהֲרִיב קוֹדֵם שְׁבִיעִית, שְׁלֹשִׁים יוֹם
לְקִלְטָהּ יָעוֹד שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, שֶׁהֵם בִּיחָד שִׁשִּׁים
יוֹם, לְפִי שֶׁהַקְּלִיטָה אֶסְוֶה גַם בְּזֶמַן תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית. לְרַבִּי הָאֹמֵר
– לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁאִמְרָה שֶׁהַקְּלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁלֹשֶׁה יָמִים, צִרְיָה
לְהַקְדִּים שְׁלֹשֶׁה יָמִים לְקִלְטָהּ וְשְׁלֹשִׁים לְתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית. לְרַבִּי
הָאֹמֵר – לְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאִמְרוּ שֶׁהַקְּלִיטָה נִמְשַׁכֶּת שְׁתֵּי
שָׁבָתוֹת, צִרְיָה לְהַקְדִּים שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת לְקִלְטָהּ וְשְׁלֹשִׁים לְתוֹסֶפֶת
שְׁבִיעִית.
הגמרא מבארת עתה את ההלכות שבהם פסק שמואל כרבי יוסי:
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בְּקוֹשִׁי וְקִידוּשׁ. מבארת הגמרא:
קוֹשִׁי, הַכוּוֹנָה לְמַה שֶׁנִּשְׁנֶה בַּמִּשְׁנָה (מִדָּה לוֹ) בַּעֲנֵן יוֹלֶדֶת בּוֹזֵב. דִּתְנֵן,
כִּמָּה יָהָא קְשׁוּיָה, כלומר, כמה זמן קודם הלידה ניתן לתלות את
ראיית הדם בחבלי הלידה ולא תהיה זבה. רבי מאיר אומר, אפילו
אם התחילו חבלי לידה או אֲרָפִיעִים יום קודם הלידה לאשה
בריא, או חֲמִשִּׁים יום לאשה חולה, וראתה בהם דם, תולים
שראייתה באה מחמת צער הלידה. רבי יהודה חולק ואומר, דִּתְנֵן
חֲדָשָׁה, כלומר, רק מה שראתה בחודש התשיעי בלבד יש לתלותו
בחבלי הלידה, ולא הראייה שמקודם לכן. ואם ראתה דם מתוך
חבלי לידה שלשה ימים בחודש השמיני, הרי היא זבה ודינה
כיוולדת בזוב. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, אֵין לתלות ראיית דם
בְּקִישׁוֹ – בחבלי לידה, יוֹתֵר מִשְׁתֵּי שָׁבָתוֹת – שבועות קודם
הלידה. ושמואל פסק כרבי יוסי ורבי שמעון.
הגמרא מבארת את דברי שמואל שפסק כרבי יוסי בקידוש: עֵנִין
הַקִּידוּשׁ קְשׁוֹר לְדִינֵי כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, דִּתְנֵן (כלאים פ"ז מ"ד), הַמִּשְׁכֵּךְ בְּגִנֹּת
עַל גְּבִי תְבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵר, הָרִי זֶה קִדְּשׁ – אֶסֶר אֶת הַכֹּל מִשּׁוּם
כִּלְאִים, וְחֵיִב הַמִּסְכָּךְ (שהוא בעל הגפן) בְּאֲחֵרֵיוֹ שֶׁל בַּעַל
הַתְּבוּאָה, כלומר צריך לשלם לו את דמי התבואה שנאסרה, דְּבָרֵי
רַבִּי מֵאִיר. רבי יוסי ורבי שמעון חולקים ואומרים,

לִיתָא לְמַתְּנִיתִין מִקָּמִי בְּרִייתָא – משנתנו שאמרה שלרבי יוסי
אנדרונינוס כהן מאכיל את אשתו תרומה מפני שהוא זכר, אינה
עיקר, כלומר, אין לסמוך על הנאמר בה, מפני שיש ברייתא
שאומרת שרבי יוסי אינו סובר כן, דִּתְנֵינָא בתוספתא (ביכורים פ"ב ה"ז)
רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אֲנִדְרוּגִינוֹס בְּרִיָּה בְּפָנֵי עֲצִימָה הוּא, וְלֹא הִקְרִיעוּ בּוֹ
חֲקָמִים אִם וְכִּי אִם נִקְבָּה. הרי שלדעת רבי יוסי, אנדרונינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה, ולא ודאי זכר כמו שנאמר במשנה.
מקשה הגמרא: אֲדִרְבָּה – נאמר להיפך, לִיתָא לְבְּרִייתָא מִקָּמִי
מַתְּנִיתִין – שהברייתא אינה עיקר ואין לסמוך עליה מפני שהמשנה
אינה אומרת כן. מתרצת הגמרא: מִדְּשִׁבְקִיהָ רַבִּי יוֹסִי לְבֵר זִנְיָה –
מתוך כך שהמשנה כתבה הלכה זו, שאנדרונינוס דינו כזכר ודאי,
בשם רבי יוסי ורבי שמעון, והברייתא שאמרה שאנדרונינוס הוא
ספק הזכירה רק את רבי יוסי ולא את רבי שמעון בן זוגו, שְׁמַע מִיָּנָה
– מוכח שאין זו מחלוקת תנאים בין המשנה לברייתא בשיטת רבי
יוסי, אלא הִרָּבָה – חזר בו רבי יוסי בברייתא, ממה ששנה
במשנה שהוא זכר ודאי, ומעתה הוא סובר שהוא ספק.
וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, לִיתָא לְבְּרִייתָא מִקָּמִי מַתְּנִיתִין – הברייתא אינה עיקר
ואין לסמוך עליה לעומת המשנה, ושיטת רבי יוסי היא
שאנדרונינוס הוא זכר ודאי. מקשה הגמרא: אֲדִרְבָּה – נאמר
להיפך לִיתָא לְמַתְּנִיתִין מִקָּמִי בְּרִייתָא – שהמשנה אינה עיקר
לעומת הברייתא, דִּתָּא שְׁמַעוֹן לִיה לְשִׁמּוּאֵל בַּמּוֹקֵם אַחֵר דִּתְנִישׁ
לִיהֲדִירָהּ – שחושש גם לדעת יחיד, ואם כן היה לשמואל לחוש
לדעת התנא ברבייתא שאמר בשם רבי יוסי שאנדרונינוס הוא
ספק זכר ספק נקבה.
מתרצת הגמרא: הֵנִי מוֹלִי – דברים אלו ששמואל חושש לדעת
יחיד, אינם אלא כִּי לֹא מִתְּעַקְרָא מַתְּנִיתִין – כאשר דברי היחיד
אינם סותרים ועוקרים משנה, אֲכַל כִּי מִתְּעַקְרָא מַתְּנִיתִין – כאשר
דברי היחיד סותרים ועוקרים משנה, לֹא חִישׁ שְׁמוּאֵל לְדַעַת
היחיד.
הגמרא מבררת את ההלכה בענין אנדרונינוס: אֲמַרִּי בִּי רַב מִשְׁמִיָּה
דִּבֵּר – אמרו בבית מדרשו של רב משמו של רב, והכוונה לרב
הזוא שאמר בשם רב, חֲלָקָה בְּרַבִּי יוֹסִי בִּשְׁתֵּי הַלְכוֹת, בְּאֲנִדְרוּגִינוֹס
– כדברי רבי יוסי במשנתנו שהוא זכר גמור, וּבְהַרְבֵּבָה – ובענין
ההרכבה כמבואר להלן. וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר, הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי בִּשְׁתֵּי
הַלְכוֹת אַחֲרוֹת, בְּקוֹשִׁי – בדין אשה המקשה לילד כמבואר להלן,
וּבְקִידוּשׁ – בדין איסור כלאי הכרם כמבואר להלן.
מבארת הגמרא: בענין אֲנִדְרוּגִינוֹס שרב פסק כרבי יוסי, הכוונה
לְרִבָּא דְּאֲמָרִין – למה שלמדנו בשיטת רבי יוסי שאנדרונינוס מאכיל
את אשתו תרומה, מפני שהוא זכר ודאי. בענין הַרְבֵּבָה שרב פסק
הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, הכוונה למה דִּתְנֵן במסכת שביעית (פ"ב מ"ז), אֵין
נוֹמְעִין אֵילָן, וְאֵין מְרִיבִין, וְאֵין מְרִיבִין, בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית פָּחוֹת

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד א

הָרִי הוּא הִנְרָא וְרַב חֲלָבָה, שֶׁמִּפְּחוֹד שִׁיעֵשׁ עַל עֵבִירָה זֶה.
ממשיכה המשנה לתאר את מהלך המלחמה, "וְהָיָה כְּבָלֹת
הַשּׁוֹמְרִים לְדָבָר אֵל הָעָם וּפְקִדוֹ שְׂרִי צְבָאוֹת – גִּבּוֹרִים הַמְּמוּנִים
לִכְר בְּרֹאשׁ הָעָם", וְעֲקִיבֹי שֶׁל עָם – וכן מעמידים מאחורי העם.
ומבארת המשנה, מַעֲמִידִין וְקִיפִין – גִּבּוֹרִים, לְפָנֵיהֶם, שאם יפול
אחד מהלוחמים יזקפוהו, וְאֲחֵרִים מֵאַחֲרֵיהֶם, וְכִשְׁלִין – וחיצים
שֶׁל בְּרוֹל בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּבְקֵשׁ לְחֹזֵר וּלְבָרוּחַ מִהַמְּלַחְמָה, הָרִשּׁוֹת
בִּידֵיו שֶׁל הַזִּקְיָה לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקֵיו – לקטוע רגליו,

בצפיפות שלא יפרידום האויבים, וְלִרְאוֹת חֲרֵב שְׁלוֹמָה.
רבי יוסי הגלילי אומר, "וְהָיָה חֲרֵב" אינו מפחד המלחמה,
אלא זהו הַמַּתְּיָרָא מִן הַעֲבִירוֹת שֶׁאֵין יַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם
מַלְחָמָה. וְלִפְיָךְ תִּלְתֵּת לֹו הַתּוֹרָה אֵת כָּל אֵלֹו בְּנֵה בֵּית וְנִטַּע
כֶּרֶם וְנָשָׂא אִשָּׁה שִׁחְוֹר וּבְנִלְלָן, אף שאינם הסיבה לחזרה, וזה מפני
שרצתה התורה שלא יתבייש בעת חזרתו.
רבי יוסי אומר שהירא ורך הלבב הוא אֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גְּדוֹל – כהן
גדול שנשא אלמנה, או גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הָרִישׁ או מִמּוֹרֶת
וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל או בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וְלִנְתִּין שֶׁנִּשְׂאָה בַּעֲבִירָה,

ליתא למתניתין — דקתני לרבי יוסי אנדרוניגוס מאכלא את אשתו בתרומה. מקמי ברייתא — דקתני לרבי יוסי ספיקא הוא. מדשביקה רבי יוסי לרבי שמעון בן זוגיה — דאירי בהדיה במתניתין, ואירי בברייתא לחודיה — שמע מינה הדר ביה. ולא תנאי היא, דתימא סמי תנא דברייתא מקמי תנא דמתניתין, דאי תנאי היא — תרייהו דהוה תני ליה נמי בברייתא, ומפך לדריב שמעון כדאפא

לדריב יוסי. דחייש ליהודיא — דאמר שמואל ב"התולץ" (יבמות מאא): הלכה כרבי יוחנן בשומרת יבם שקדש אחי את אחותה. ומחבא אמרין לה במסכת מגילה בפרק "הקורא" (יחגב). הלכה כרבי יוסי — דמתניתין, ו"אמרי בי רב" היינו רב הונא, כדלקמן, ופליג אדאמרן לעיל אליבא דרב ליתא למתניתין, ובהרכבה לקמן מפרש לה. וכן קוש וקידוש, ובכולהו איירי רבי שמעון בהדיה. הלכך מסתברא דאדריב יוסי דבמתניתין קאי דאירי רבי שמעון בהדיה. יעקור — דקא קלטה בשביעית, דאין הרכבה קולטת כפחות משלשים יום. צירך שלשים ושלשים — כדי שתקלוט שלשים לפני שביעית, דכל שלשים לפני שביעית כשביעית דמו, דנפקא לן מברבינא ובקציר תבשילי ב"משקין ב"השליח" (מועד קטן גגב). שלשה ושלשים — שלשה לקליטה, שתקלוט קודם זמן האיסור. כמה יהא קישויה — דקיימא לן (נדה לזב) בנדה דאורייתא: הנקשה בתוך אחד עשר שבין נדה לנדה, ורואה דם שלשה ימים רצופים מחמת צער וולדה — אינה באה לידי יובה להיות צריכה ספירת שבועה נקיים כיוולדת בזוב, אלא ימי טומאת לידה כיוולדת גירדתא. דתניא (שם) "כי יזוב זוב דמה" — דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד. ובמה היא קישויה דאמרי מחמת ולד הוא — אפילו ארבעים או חמשים יום קודם לידה. דייה חדשה — חדש תשיעיה שהיא יולדת בו, ופעמים שאין יום מיום או יומים. כגון שילדה בשני בחוש, אין הולד מטהר אלא דמים שראתה מראש חדש ואילך, שאין באה על ידו ליבה אם לא ראתה שלשה ימים רצופים קודם ראש חדש. דקסבר רבי יהודה: שיפורא גרים (שופר שבית דין תוקעים לקידוש גורם הקשוי). ופעמים שהוא מטהר את כל החדש, כגון אם לידה בסופו ואין הטהרה אלא מזהב, אבל מנדה — אינו מטהרה בימי נדה. ואם שפתה מן הצער סמוך ללידה יום אחד — אף מזהב לא טהרה, והרי היא יולדת בזוב וצריכה שבועה נקיים, דאגלאי מלתא דצער קמא לאו מחמת ולד הוה. קידש — לשון "פן תקדש" (דברים כב) — אסר תבואת חברו, ודחיב לשלם.

אמרי

ואירי רבי שמעון כדרי רבי יוסי. שמע מינה דאנדרוניגוס דמתניתין קאי. ועוד: דאמרי בי רב — היינו רב הונא. ושמיני ליה לרב הונא דאמר לקמן משמינה דרב אנדרוניגוס יחיבן עליו סקילה משני מקומות, ופליג אדאמרן לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין, מדקאמר דליתא — משמע דסבר בברייתא, כדמדוק לקמן אדשמואל דסבר רבי יוסי דמתניתין מדקאמר ליתא לברייתא. וההיא דהמפלת — סבר רב נמי כרבי יוסי דברייתא גבי טומטום ואנדרוניגוס שראו לזבן או אודם. והשתא אמוראי נינהו ואליבא דרב. לרברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים — פירש רבינו חזקוני: דלענן נטיעה ליכא תוספת שביעית. לאסור נטיעה הנקלטת בתוספת שביעית אלא לענן ערלה קאמר, והכי קאמר: לדברי האומר שלשים לקליטה — צריך לגבי ערלה שלשים ושלשים. ואומר רבינו יצחק דסוגיא דפרק קמא דראש השנה (יג) מוכחא כן, גבי הא דתניא: אחד הנוטע ואחד הנזקק ואחד המצריב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה — עלתה לו שנה, ומותר לקיים בשביעית בו. ודיק התם דלא מיתוקמא כרבי אליעזר דאמר שלשים יום בשנה חשובים שנה, משום דלדידיה שלשים ושלשים בעי. ומוקי לה כרבי מאיר, דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, דיום שלשים עולה לכאן ולכאן. ואם איתא דרב נחמן אמר רבה רב אבהו אשביעית קאי — שפיר מיתוקמא ההיא דאחד הנוטע כרבי אליעזר, ולא הוכרי התנא אלא שלשים שנחשבים שנה, ואותן שלשים של קליטה לא הוכרי, כמו שבמתניתין דאין נוטעים דמיתיי הכרי ל' של קליטה ושפיר מיתיי הכרי ל' להתוספת הנחשבין שנה. קידוש — דתנן בו — אף על גב דפסקין ב"הגזל" (בבא קמא קא) כי הך דרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, מכל מקום אפשר דהלכה כרבי יוסי בהא דקאמר לא קידש. ואפשר דרבי יוסי מודה לרבי מאיר, דאם קידש — דחייב באחריותו. והתם לא מיתיי אלא דמהבא שמעינן דדאין דינא דגרמי, ולענן דינא דגרמי הוא דפסקין כותיה בעלמא, אבל הכא — הלכה כרבי יוסי דלא קידש.

המסכת הוא הדין הוורע, כדחזא עובדא דמיתיי רבי יוסי בסיפא, אלא נטק בתוסבך משום רבואת דרבי מאיר, דאף במסכתא אסור. רבי יוסי אומר בו — בסיפא מיתיי רבי יוסי מעשה באחד שורע כרמו של חברו, והתיר רבי עקיבא. אם בזריעת תבואה, דהוי כלאים דאורייתא, התיר — אם כן את דאמר ב"קומץ וזאת" (מנחות טו,א): מעשה באחד שורע כרמו של חברו סמור, ואסורו חכמיא את הורעים והמתירי הגופנים, ומשמע בדשאר ורעים דהוו דרבנן איירי, אבל בקבוס ולוף או תבואת המנינים שהם כלאים דאורייתא. — דהו אסורים גם הגופנים שאינן של זרע — אם כן לא תאכל הדיא ותתיר דרבי יוסי. אף על גב דפסיק שמואל כותיה אלא כרבנן, ורב הונא אמר רב אמר נמי בסמוך דאין להלכה כרבי יוסי, דלא מוקי התם ביה יוסי ונימא דהתירו הגפנים אפילו בכלאים דאורייתא — היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו ורעים מותרים. דכין דמן התורה אין אסור ככלאים דבר שאינו שלו — אין כאן כלאים, והכלל מותר.

בריה בפני עצמה בו — אומר רבינו יצחק: דהאי בריה לא הוי פירושו כגון בריה שבמקומות אחרים, שאינו ספק. אלא בריה דקאמר הכא היינו שהוא ספק, כדקאמר ולא הכריע בו בו. וכן משמע ב"המפלת" (נדה כחא) דאמר רב: טומטום ואנדרוניגוס שראו לזבן או אודם אין שורפין עליו את התרומה, ראו לזבן ואודם באחת שורפין עליו את התרומה. אלמא בהדיא משוי

ליה רב ספיקא. היינו על כרחך כרבי יוסי דברייתא, דלרבי יוסי דמתניתין זכר הוא. וקוש: דבתוספתא דבבבב (פרק ב) מסיים בוך ברייתא דשמעתין: אבל טומטום אינו כן, אלא או ספק איש או ספק אשה. מכלל דאנדרוניגוס לא הוי ספק, אלא אינו לא איש ולא אשה. ועוד: מדלתנא קמא דרבי יוסי דתוספתא דבבבב הוי אנדרוניגוס ספק, ומטמא באורם כנשים ובזבובן כאנשים — מכלל דלרבי יוסי לא הוי ספק ואמר רבינו יצחק, דהתם הכי פירושו: אבל טומטום אינו כן, כמו אנדרוניגוס שהוא ספק מחמת שהוא משונה, משום שיש לו זכרות ונקבות והוא ספק לעולם, אבל טומטום אינו כן, אלא ספק שהוא איש דאי או אשה ודאית, אלא שהוא מבוסס ואין ניכר. ואם קדש, ונקרע ונמצא זכר — אנליא מילתא דמתחלה היה זכר ודאי. וכן נחקרשה ונמצאת נקבה. ורבי יוסי לא פליג אתנא קמא, אלא לפרושי טעמא דתנא קמא, אף על גב דקתני רבי יוסי אומר. אי נמי, כולה רבי יוסי היא, ותני שרבי יוסי אומר. ועוד יש לומר: דפליג אמאי דקאמר תנא קמא (שם): הריני נזיר שזה איש ואשה, פירושו: שנייהם, בין איש בין אשה, הרי זה נזיר. ועלה פליג רבי יוסי, שאין חשוב איש ואשה אלא אז או אז או זה. ותנא קמא סבר שחשוב שניהם, במקצת באיש ובמקצת הוא באשה. וקאמר נמי תנא קמא: הריני נזיר שזה או לא איש ולא אשה — הרי זה נזיר, לפי שאין זה לא איש גמור ולא אשה גמורה. **רבי** יוסי לבר זוגיה בו — תימה: דלמא הדר ביה מברייתא לגבי רבי שמעון דמתניתין? **בי** מתעקרא מתניתין לא חייש — ואף על גב דכמה משניות סוברות דאנדרוניגוס ספק, בפרק "אם לא הביא" (שבת קלדב) וב"המפלת" (נדה כחא), ובפרק "על אלו מומין" (בבבבב מאא). — מכל מקום, לרבי יוסי אנדרוניגוס הוא זכר, שהמשנה היא עיקר מן הבריות. ומכל מקום דייק שפיר לקמן דאנדרוניגוס לשמואל זכר הוא, אף על גב דכמה משניות סברי דספיקא הוא, דאם איתא דסבר כהנא משניות לא היה אומר דליתא לברייתא, דכין שתופס אותה סברא עיקר היה לו לומר דברייתא היא עיקר שאומרת כן לרבי יוסי.

הלכה כרבי יוסי באנדרוניגוס — פירש בקונטרס: דכרבי יוסי דמתניתין פסק. דבכל הך מילי דחשיב הכא: אנדרוניגוס, דהרכבה, וקוש, וקידוש — כולם משניות עליו

ואירי רבי שמעון כדרי רבי יוסי. שמע מינה דאנדרוניגוס דמתניתין קאי. ועוד: דאמרי בי רב — היינו רב הונא. ושמיני ליה לרב הונא דאמר לקמן משמינה דרב אנדרוניגוס יחיבן עליו סקילה משני מקומות, ופליג אדאמרן לעיל אליבא דרב דליתא למתניתין, מדקאמר דליתא לברייתא. וההיא דהמפלת — סבר רב נמי כרבי יוסי דברייתא גבי טומטום ואנדרוניגוס שראו לזבן או אודם. והשתא אמוראי נינהו ואליבא דרב. לרברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים — פירש רבינו חזקוני: דלענן נטיעה ליכא תוספת שביעית. לאסור נטיעה הנקלטת בתוספת שביעית אלא לענן ערלה קאמר, והכי קאמר: לדברי האומר שלשים לקליטה — צריך לגבי ערלה שלשים ושלשים. ואומר רבינו יצחק דסוגיא דפרק קמא דראש השנה (יג) מוכחא כן, גבי הא דתניא: אחד הנוטע ואחד הנזקק ואחד המצריב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה — עלתה לו שנה, ומותר לקיים בשביעית בו. ודיק התם דלא מיתוקמא כרבי אליעזר דאמר שלשים יום בשנה חשובים שנה, משום דלדידיה שלשים ושלשים בעי. ומוקי לה כרבי מאיר, דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, דיום שלשים עולה לכאן ולכאן. ואם איתא דרב נחמן אמר רבה רב אבהו אשביעית קאי — שפיר מיתוקמא ההיא דאחד הנוטע כרבי אליעזר, ולא הוכרי התנא אלא שלשים שנחשבים שנה, ואותן שלשים של קליטה לא הוכרי, כמו שבמתניתין דאין נוטעים דמיתיי הכרי ל' של קליטה ושפיר מיתיי הכרי ל' להתוספת הנחשבין שנה. קידוש — דתנן בו — אף על גב דפסקין ב"הגזל" (בבא קמא קא) כי הך דרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, מכל מקום אפשר דהלכה כרבי יוסי בהא דקאמר לא קידש. ואפשר דרבי יוסי מודה לרבי מאיר, דאם קידש — דחייב באחריותו. והתם לא מיתיי אלא דמהבא שמעינן דדאין דינא דגרמי, ולענן דינא דגרמי הוא דפסקין כותיה בעלמא, אבל הכא — הלכה כרבי יוסי דלא קידש.

המסכת הוא הדין הוורע, כדחזא עובדא דמיתיי רבי יוסי בסיפא, אלא נטק בתוסבך משום רבואת דרבי מאיר, דאף במסכתא אסור. רבי יוסי אומר בו — בסיפא מיתיי רבי יוסי מעשה באחד שורע כרמו של חברו, והתיר רבי עקיבא. אם בזריעת תבואה, דהוי כלאים דאורייתא, התיר — אם כן את דאמר ב"קומץ וזאת" (מנחות טו,א): מעשה באחד שורע כרמו של חברו סמור, ואסורו חכמיא את הורעים והמתירי הגופנים, ומשמע בדשאר ורעים דהוו דרבנן איירי, אבל בקבוס ולוף או תבואת המנינים שהם כלאים דאורייתא. — דהו אסורים גם הגפנים שאינן של זרע — אם כן לא תאכל הדיא ותתיר דרבי יוסי. אף על גב דפסיק שמואל כותיה אלא כרבנן, ורב הונא אמר רב אמר נמי בסמוך דאין להלכה כרבי יוסי, דלא מוקי התם ביה יוסי ונימא דהתירו הגפנים אפילו בכלאים דאורייתא — היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו ורעים מותרים. דכין דמן התורה אין אסור ככלאים דבר שאינו שלו — אין כאן כלאים, והכלל מותר.

אין אדם אוסר דבר שאין של - ואם תאמר: ומאי שנא מנות נבלה או חלב בתבישיל של חברו שנאסר? ואומר רבינו יצחק: בדבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי, כגון משתחוה לבמות חברו וסוף פרק שני דחולין (מ.א), דאפילו עשה בה מעשה כגון ששחטה איבא למיר דאסרה. ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה, כדאמר במס' כלאים (פרק ה' משנה ג'), ובי דהוא ריק, כשנאיע אלקטנו, אפילו הוסיף מאתים מותר, לכשאחזור אלקטנו, אסור.

ומטעם זה מפרש רבינו חם דנקט ב'הוזה' (בבא קמא קב); תניאש הימנה ולא גדרה, דוקא תניאש, אבל לא תניאש, שהיה עוסק בגדר ולא הסיק לגדור עד שהוסיף מאתים - לא קידש. **אמרי** בי רב מנו רב הונא - פירש בקונטרס: אף על גב דמשנינן בסוף פרק קמא דסנהדרין (י.ב) אמרי בי רב - רב הונא, היינו היכא דאמר רב הונא אמרי בי רב, דמוכחא מילתא דלאו רב הונא. אבל סתמא הוא רב הונא, אף על גב דרב הונא, כדאמר חבר דרב חסדא הוה, ורב חסדא תלמיד דחבר דרב הונא, כדמוכח בריש "הדר" (עירובין סב), ולא יתכן שיאמר רב הונא משמה דרב הונא, שהיה תלמידו - על כרחך תרי רב הונא הוו. דאשכחן רב הונא שהיה תלמיד, של רב, כדאמר ב"הוזה קמא" (בבא קמא קא); מכדי רב הונא תלמידיה דרב חזיה. ובפרק "חולין" (עירובין עז), גבי סולס המצרי: לא שמיע קל דא דאמר רב אחא בר אדא אמר רב הונא. וב"כיצד מעביד" (נדר, א) אמר ליה רב אמר רב הונא: ברי, מדאית לך אוטיב לך. וקשה לרבינו חם על פירוש הקונטרס: דאם כן פירי חתם אמאי דאמר שלחו מתם - רבי יוסי בר רבניא, מחבו עלה במעברא - רבי אלעזר, והא שלחו מתם לרבינו רבי יוסי בר רבניא! ומשני: אלא איפוך. מאי דחוקיה לאפוכי תרייהו? לימא: היכא דמכח - הוה רבי אלעזר, אבל סתמא - הוה רבי יוסי בר רבניא, ולעולם מחבו עלה רבי אלעזר! ועוד, דכיון דקאמר חתם: אלא רב הונא - משמע הדוריד ביה לגמרי. דהוה ליה למימר: היכא דמוכחא שאני! ורבינו חם מפרש: אלא רב הונא, מפרש: פירוש: בכל מקום שהמנא רב הונא אמרי בי רב, לא תימא רב הונא, אלא אימא: אמר רב הונא אמרי בי רב. והא דאשכחן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין זא), דפליגי אמרי בי רב אריב הונא ורב יהודה וכולו תלמידי דרב - ולמא דא דדייה דרב דריה, וקצת קשה: בדפרק "ומחבא מקדש" (יובלים פא), אמר: אמרי בי רב מאי טעמא דרב חסדא, ורב הונא רבו של רב חסדא הוה, ותימא הוא שבא לפרש את דבריו. **שמא** יקיע ונמצא נקבה - פירש רבינו חננאל, וכן גרס בבכורות בפרק "על אלו מומין" (גמב.א), שאל רבנן דרב הונא ורב יוחנן: ואם ימצא זכר - שמא ימצא סריס. ותימא לרבינו יצחק: מנא ליה הא? ולמא הכי קאמר: שמא ימצא נקבה, ואם ימצא זכר - דאי ימצא סריס, כרבי יהודה דמתניתין! ויש לומר: דהא לא מצינא למימר, דאם כן מאי נפקא מינה במאי דקאמר בין כך ובין כך אין ארע לא בלתי מיה, דהוה ליה למימר: טומטום הרי הוא כסריס. **לא** לכל אמר רבי אלעזר אנדרוניס זכר הוא שאם אתה אומר כן ממוקדשם יקדש - שאל הרב שמואל בחור

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. איבעיא להו: באנדרוניס מה לי אמר שמואל? תא שמע, דאמר שמואל לרב ענן: ליתא לברייתא מקמי מתניתין. הרבה מה לי אמר שמואל? תא שמע, דאמר ליה שמואל לרב ענן: תני במאן דאמר שלשה ושלשים. קושי מה לי אמר רב? תיקו. קידוש מה לי אמר רב? אמר רב יוסף: תא שמע, דאמר רב הונא אמר רב: אין הלכה כרבי יוסי. אמר ליה אבוי: מאי הוית דסמכתא אהא, סמוך אהא דאמר רב אדא אמר רב הלכה כרבי יוסי! אמרי, בי רב מנו - רב הונא, ורב הונא אמר: אין הלכה. "רבי יהודה אומר טומטום וכו'". אמר רב אמי: מאי עביד ליה רבי יהודה למומטום דכירי דאיתבהו אפי פורסיה ואיקרע, ואוליד שבט בנין? ורבי יהודה אמר לך: חור על בני מאן חם. תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: טומטום לא יחלוץ, שמואל יקיע ונמצא סריס חמה. אטו כל דמקדש זכר הווי? הכי קאמר: שמואל יקיע ונמצא נקבה, ואפילו נמצא זכר - שמואל יקיע חמה. מאי בינייהו? אמר רבא: לפסול במקום אחין, ולחלוץ שלא במקום אחין, איכא בינייהו. אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי אבא אחיה דרבי יהודה בר יבדי, אמר רב יהודה אמר רב: אנדרוניס חייבין עליו סקילה משהי מקומות. מיתבי, רבי אליעזר אמר: אנדרוניס חייבין עליו סקילה כפוכה, כפיה דריים אמורים זכרות שלו, אכל בנקבות שלו - פטור! הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, רבי סימאי אומר: אנדרוניס חייבין עליו סקילה משהי מקומות. מאי טעמא דרבי סימאי? אמר רבא, בר המדורי אסברא לי: "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", אי הוה זכר שיש בו שני משכבות - הוה אומר זה אנדרוניס. ורבנן? אף על גב דאית ביה שני משכבות, "את זכר" פתי, ורבנן, זכר גרידא מנא להו? מ"אשה". באשה שלא כדרכה מנא להו? מ"אשה". אמר רב שזבי אמר רב חסדא: לא לכל

א"ר אליעזר אנדרוניס זכר מעליא הוא, שאם אתה אומר כן - במוקדשין יקדש. ומגילן דלא קדש - דתנו רבנן: הנזיר, והמוקצה, והנעדר, והאחנה, ומחיר, וטומטום, ואנדרוניס מוטמאין בגדים אפית הפליעה. רבי אליעזר אומר: טומטום ואנדרוניס אין מוטמאין בגדים אפית הפליעה. שהיה רבי אליעזר אומר: כל מקום שנאמר זכר ונקבה - אתה מוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם, ועוף, הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה - אי אתה מוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם. אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא, רבי אליעזר אומר: הכלאים

מביניהם יצחק: בדפרק "מי שנת" (בבא בתרא קמב) קאמר רבא: לעולם דחין אותו, ויש לו. וסיפא רבן שמעון בן גמליאל היא, דתניא: ילד טומטום ואנדרוניס, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושת הולד עליהן. היכי מדימי קדשים לשאר דובתי? ולמא בעלמא סבר דספיקא הוא. אבל קדשים בעינן שלא יתא בו ספיקא. כדקאמר רבי אליעזר הכא. וזכר מפורסם ונקבה מפורסמת - למעוטי טומטום ודשיב רבינו יצחק: דגריס חתם דתנו, כדגריס רבינו שמואל. ומיית ראיא דבריה הוי, דאי ספיקא הוי - ליקדוש קדושת פה, אף על פי שנעמט מהקדש, דלא יתא אלא יקלא בעלמא. אלא דאי לא הוה זכר ולא נקבה, ולכך לא הלה עליו קדושת פה, שאמר: אם זכר - עולה, אם נקבה - של ובחי שלמים. ולא גרסין דתניא, כמו שגורס דהרב אבן מאגש, ואומר דתניא גבי בכור. דלא היה לו לרבא לחינה המשנה ולהביא הברייא שאין להוכיח ממנה. ואין להאריך.

מטמאין בגדים אפית הבליעה - טריפה אפית הבליעה - טריפה לא חשיב הכא, דפליגי רב מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי בובחים בפרק "חטאת העוף" (טט.ב) במולק ונמצא טריפה אם היא מטמאה בגדים. והתם נמי מפרש דכל שפסולין בחטא בקדש - אין מטמא בגדים.

רבי אליעזר אומר טומטום ואנדרוניס אין מטמאין בגדים - מצי למימר דהוא הדין דכשרים להקדש, כדקאמר. דאין אתה יכול להוציא טומטום ואנדרוניס מביניהם. אלא אידי דנקט תנא קמא מטמאין - נקט נמי אידיה אין מטמאין, או שמא מדרבנן אסורים להקדש.

השיטות. האחד, 'לפסול במקום אחין', כלומר כאשר מלבד
הטומטום יש אח אחר שיכול לחלוץ או לייבם, וקדם הטומטום
וחלץ ליבמה. לרבי יהודה רשאי האח האחר לייבם, משום שגם
אם יתברר שהטומטום זכר, הרי הוא סריס ודאי ואין חליצתו
כלום. אבל לרבי יוסי ברבי יהודה אין האח רשאי לייבם אלא רק
לחלוץ, לפי שחוששים שמא יקרע הטומטום וימצא שהוא זכר,
ושמא יתברר אז שאינו סריס וחליצתו הועילה. וההבדל השני,
לחלוץ שלא במקום אחין, כלומר כאשר הטומטום הוא האח
היחיד, לרבי יהודה אין היבמה חייבת לחלוץ, שהרי אף אם יתברר
שהטומטום זכר הלא הוא סריס ודאי. אך לרבי יוסי ברבי יהודה
חייבת לחלוץ מספק, שמא יקרע וימצא שהוא זכר ויתכן שאינו
סריס ועליו לפטור את היבמה בחליצה.
הגמרא דנה בבא על אנדרוגינוס באיזה אופן מתחייב סקילה: **אמר**
רב שמואל בר יהודה, אמר רבי אבהו (ואחיו) **דרבי יהודה בר**
זבדי, אמר רב יהודה אמר רב, אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משום
משכב זכור משתי מקומות – בין על ביאה מאחוריו כמו בזכר
גמור, ובין על ביאה בנקבותו.
מקשה הגמרא: מיתני, רבי אליעזר **אמר אנדרוגינוס חייבין עליו**
סקילה כזכר – כשם שחייבים על ביאת זכר. **במה דברים אמורים**
בזכרות שזל, כלומר מאחוריו, אבל הבא עליו בנקבות שזל פטור
מסקילה, וקשה על רב שאמר שחייבים עליו משני מקומות.
מתרצת הגמרא: הוא **דאמר רבי האי תנא** – רב סבר כתנא של
הברייתא, **דתנא, רבי סימא** **אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה**
משתי מקומות, וחלק על רבי אליעזר שמחייב רק הבא על זכרותו.
שואלת הגמרא: **מאי טעמא דרבי סימא** **שאנדרוגינוס חייבים עליו**
גם על נקבותו. משיבה הגמרא: **אמר רבא, בר המדורי אספרא לי** –
ביאר לי את טעמו, נאמר בפסוק (ויקרא יח כב) **'זאת זכר לא תשכב**
משכביו אשה, וממה שנקט הכתוב לשון רבים 'משכב' יש לדרוש
אי זהו זכר שיש בו שני משכבות, הוי אומר זה אנדרוגינוס, וגזירת
הכתוב היא שעל שניהם חייב סקילה.
שואלת הגמרא: **ורבנן, כלומר לרבי אליעזר הסובר שחייבים רק**
על זכרותו, כיצד יתיישב הפסוק. משיבה הגמרא: רבי אליעזר
סובר **דאף על גב דאית ביה באנדרוגינוס שני משכבות, מכל מקום**
'זאת זכר' כתיב, ולכן מפרשים כוונת הפסוק, שאת זכרותו של מי
שיש בו שני משכבות, כלומר האנדרוגינוס, לא תשכב.
שואלת הגמרא: **ורבנן, זכר נרדף מנא להו, כלומר לרבי אליעזר**
הסובר שהפסוק עוסק במשכב זכור של אנדרוגינוס, מנן שחייבים
על משכב זכור גם בסתם זכר. משיבה הגמרא: (מאשה) **[מאיאת**
זכר], כלומר תיבת 'זאת' באה לרבות משכב זכור בזכר סתם.
שואלת הגמרא: בין לרבי סימא ובין לרבי אליעזר, שתיבת
'משכב' עוסקת באנדרוגינוס שיש לו שני משכבות, **באשה שלא**
בדרבה מנא להו – מנן להם שגם ביאה שלא כדרכה חשובה ביאה
לענין עונשי עריות. מתרצת הגמרא: (מואשה) **[מאשה], כלומר**
שהתורה היתה יכולה לכתוב 'זאת זכר לא תשכב משכביו, או 'לא
תשכב משכביו זכר, וממה שכתבה 'משכביו אשה' למדים לחייב
באשה על שני משכבות.
הגמרא מבארת שלדעת רבי אליעזר, לא בכל דיני התורה
אנדרוגינוס נחשב לזכר ודאי: **אמר רב שזבי אמר רב חסדא, לא**
לכל – לכל הדינים אמר רבי אליעזר שאנדרוגינוס זכר מעליא
(וגמור) הוא, שאם איתא אומר בן, שבכל דיני התורה דינו כזכר
גמור, במוקדשין יקדש – המקדש בהמה שהיא אנדרוגינוס, תחול
עליה קדושת הגוף, ותהא ראויה לקרבן.
שואלת הגמרא: ומנן לכו דלא קדש – שגם לרבי אליעזר
אין קדושת הגוף חלה על בהמה שהיא אנדרוגינוס. משיבה
הגמרא: **דתנו רבנן** בברייתא העוסקת במליקת חטאת העוף ועולת
העוף במקדש, **הנרקע** – עוף שנרבע על ידי אדם, **והמוקצה** – עוף
שהוקצה לתקרובת עבודה זרה, **והנעקר** – עוף שעשאוהו עבודה
זרה והשתחו לו. **והאיתנן** – עוף שניתן לזונה כשכר על ביאת זנות

אין אדם אוסר דבר שאינו שזל, ותבואת חבירו אינה נאסרת בסיכור
זה, אף שגפנו של המסכך נאסרת. ופסק שמואל כרבי יוסי שאין
אדם אוסר דבר שאינו שלו.
לאחר שהתברר שרב פסק באנדרוגינוס ובהרכבה כרבי יוסי, דנה
הגמרא מה דעת שמואל בהלכות אלה: **אפי' לאו, באנדרוגינוס,**
מה לי אמר שמואל – מה דעתו של שמואל. **תא שמע, דאמר**
שמואל לרב עקי, ליתא לבדייתא מקמי מתניתין, כלומר ששיתר רבי
יוסי במשנה שאנדרוגינוס הוא זכר ודאי, היא העיקר ויש לסמוך
עליה, ומשמע שכך פוסק שמואל. תרבה מה לי אמר שמואל –
מה דעת שמואל בענין משך זמן קליטת ההרכבה. **תא שמע, דאמר**
ליה שמואל לרב עקי, תני – שנה להלכה **במאן דאמר שזלשה**
ושלשים, כלומר בדעת רבי יהודה שמשך זמן הקליטה הוא שלשה
ימים.
עתה דנה הגמרא מה דעת רב בקושי ועד כמה ניתן לטוהר אשה
מטומאת יבזה מחמת קושי לידה) ובקידוש (האם אדם אוסר דבר
שאינו שלו בכלאי הכרם). לאחר שהתברר ששמואל פסק בהם
כרבי יוסי. שואלת הגמרא: **קושי מה לי אמר רב** – מה דעת רב בזה.
מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפשטה.
שואלת הגמרא: קידוש מה לי אמר רב – מה דעת רב להלכה בענין
מסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו. משיבה הגמרא: **אמר רב**
יוסף תא שמע, דאמר רב הונא אמר רב, אין הלכה ברבי יוסי ואדם
אוסר דבר שאינו שלו.
מקשה הגמרא: **אמר ליה אביי** לרב יוסף **מאי הוית דסקכת אהא** –
מה ראית לסמוך על דברי רב הונא בשם רב, **סמוך אהא** – על דברי
האמורא הזה, **דאמר רב אדא אמר רב, הלכה ברבי יוסי בקידוש**
שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. מתרצת הגמרא: **אמר רבי רב**
מנו, רב הונא, כלומר בגמרא לעיל (ע"א) נאמר 'אמרי בי רב משמיה
דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה. והלא 'אמרי בי רב'
הכוונה לרב הונא, וכשהסתפקנו מה סובר רב בקושי ובקידוש,
הספק היה לפי רב הונא, ורב הונא אמר בשם רב שאין הלכה כרבי
יוסי בקידוש, ולכן אין להביא כאן את דברי רב אדא בשם רב.
הגמרא דנה בשיטת רבי יהודה במשנתו שטומטום שנקרע דינו
כסריס. שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר טומטום וכו' שנקרע ונמצא**
זכר, לא יחלוץ מפני שהוא כסריס. מקשה הגמרא: **אמר רבי אמי,**
מאי עביד ליה – מה יענה רבי יהודה, **למטמנים דבירי** – למעשה
בטומטום שבא ממקום ששמו בירי, **דאיתבהו** – שהושיבם אפי'
בטריה – על כסאו, **ואיקרע** – ונקרע העור המכסה את ערוותו
ונמצא שהוא זכר, **ואילוי אחר כך שבע בנין, הרי שטומטום יכול**
להוליד, ולא כרבי יהודה שאמר שהוא סריס.
מתרצת הגמרא: **ורבי יהודה אמר וי** (ויתרן) **לה, תור על בנין מאן**
הם, כלומר בדוק מאיזה אב נולדו, שבדאי אשתו זינתה ואין אלו
בניו.
הגמרא מביאה ברייתא שבה רבי יוסי ברבי יהודה חולק על אביי:
תנא רבי יוסי ברבי יהודה אומר, טומטום שלא נקרע לא יחלוץ,
שמא יקרע ונמצא (ואולי יתברר אז שהוא) **סריס חפה, ואין**
חליצת סריס חמה מועילה להחית את היבמה, הרי שלרבי יוסי
ברבי יהודה אינו ודאי סריס. מדברי רבי יוסי ברבי יהודה משמע
שהוא ודאי זכר וחשש רק שמא הוא סריס. מקשה הגמרא: **אפלו כל**
דנקרע זכר הוי – וכי כל טומטום שנקרע ודאי שימצא זכר, הלא
יתכן שימצא שהוא נקבה, ומדוע לא הזכיר רבי יוסי ברבי יהודה
אפשרות זו. מתרצת הגמרא: **הכי קאמר רבי יוסי ברבי יהודה,**
טומטום לא יחלוץ שמא יקרע ונמצא נקבה, ואפילו אם יקרע
ונמצא זכר עדיין יש לחשוש שמא ימצא סריס חפה, וגם אז אין
חליצתו מועילה.
שואלת הגמרא: **מאי בינייהו** – מה הנפקא מינה להלכה בין שיטת
רבי יהודה לשיטת בנו רבי יוסי, הלא לפי שניהם אין הטומטום
חולץ. משיבה הגמרא: **אמר רבא, לפסול במקום אחין ולחלוץ שלא**
במקום אחין איבא בינייהו – בשני דינים יש הבדל בין שתי

דנה המשנה באופנים שאיסורי היבמה על בעלה או על היבם הם
 מדרבנן: שְׁנֵי תַעֲרִיטִים, הן הנשים האסורות מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כגון
 אם אמו של אדם או בת בתו. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְפָעֵל, וְלֹא
 שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְבָבָה, כגון, ראובן ושמעון שהיו אחים מאב ולא מאם,
 ושמעון נשא את אמו האסורה עליו מדרבנן, ונפלה ליבום
 לפני ראובן אחיו מאביו, המותר בה, היבמה אֶסְרָה לְפָעֵל מדרבנן
 וּמוֹתֶרֶת לְבָבָה. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְבָבָה וְלֹא שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְפָעֵל, כגון,
 שראובן נשא בהיתר את אמו של אחיו שמעון, ונפלה ליבום
 לפני שמעון שהוא נכדה ואסור בה מדרבנן, היבמה אֶסְרָה לְבָבָה
 וּמוֹתֶרֶת לְפָעֵל. היתה האשה שְׁנֵי תַעֲרִיטִים לְזָוָה וְלֹוֹה, כגון ראובן ושמעון
 אחים מאב ואם, ואחד מהם נשא את אמו אמו באיסור, ונפלה
 ליבום לפני נכדה השני שגם הוא אסור בה, היבמה אֶסְרָה לְזָוָה
 וְלֹוֹה.
 המשנה דנה בזכויות הבעל ובחובותיו כלפי אשתו האסורה עליו
 מדרבנן ומהתורה: ה'שנייה' האסורה על בעלה מדרבנן, כשמת
 בעלה או מגרשה אֵין לָהּ לֹא בְּתוּבָה – נכסי צֶאֱן ברזל שהכניסה
 לו כשנישאו, וכל שכן שאין לה מנה או מאתים שתיקנו לכל אשה
 שמתגרשת. וְלֹא פִּירוֹת, כלומר אינו חייב להחזיר לה את דמי
 הפירות שאכל מנכסי מלוג שלה. וְלֹא מְזוֹנָת – אינו חייב לזון
 ולפרנס אותה בעודה תחתיו. וְלֹא בְּלָאוֹת – כאשר הוא מגרשה,
 אינו חייב להחזיר לה מה שנשאר מהבגדים שהכניסה לו
 כשנישאו. וְהָזֵלֶה הַגְּדוֹל מֵהֶם בְּשָׂר וְאִינוּ מְזוֹר, לפי שאין ממזר
 מאיסור דרבנן. וְכֹוֹפֵין אוֹתוֹ – את הבעל לְהוֹצִיא את האשה בוגט.
 אֶלְמָנָה שְׁנִישֵׁאת לְבָתָּה גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה שְׁנִישֵׁאוּ לְבָתָּה הַדִּיּוֹט,
 מְמֻזְרֶת וְנִתְּנָה שְׁנִישֵׁאוּ לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁנִישֵׁאת לְנִתְּנִין וְלִמְמֻזְרִים,
 שכל אלו אסורות מהתורה בנישואין אלו, יֵשׁ לָהֶן בְּתוּבָה, ולא
 הפקיעו חכמים את זכויותיה של האשה בנישואים אלו.

נמרא

שנינו בתחילת המשנה: כהן הדיוט שנשא את האלמנה ויש לו אח
 כהן גדול, מותרת לבעלה ואסורה ליבם. מקשה הגמרא: מֵאֵי
 אִירָאִי דִּתְּנִי נִשְׂא לִיתְּנִי קִידָשׁ. כלומר מדוע נקט התנא דווקא לשון
 נישואין והלא אף אם הכהן הדיוט רק קידש, היא אסורה על
 אחיו הכהן הגדול לפי שהיא אלמנה.
 מנסה הגמרא לתרץ: וְכִי תִּקְרָא – שמוא תאמר ליישב, מֵעֵמָּה דִּנְשָׂא
 – שדווקא אם נשא את האלמנה אינה מתביימת לאחיו, משום
 דִּתְּנִי לִיה עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – שבאופן זה האלמנה אסורה על היבם
 הכהן הגדול, גם באיסור עשה, שרשאי לשאת רק בתולה, וגם
 באיסור לא תעשה לשאת אלמנה, ואין מצות עשה של יבום דוחה
 עשה ולא תעשה, אֶבֶל אם רק קידש, יכול היה היבם הכהן הגדול
 ליבמה, לפי שאינה בעולה ויש עליו רק איסור לא לשאת אלמנה,
 וְאֵתִי – וְאֵת דִּיבּוֹם וְדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה זה, דוחה הגמרא: וְהָאֵת
 בּוֹלָה פִּירְקִין עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא – והרי בכל הפרק מצינו שנאסר
 יבום בחיבי לאוין, כגון ממזרת שנפלה לפני ישראל וכדומה, וְלֹא
 אומרים אֵתִי עֵשָׂה של יבום וְדוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה. ואם כן חוזרת הקושיא
 מדוע לא נקט התנא כהן הדיוט שקידש אלמנה.
 הגמרא מנסה לתרץ באופן אחר: אלא הטעם שהתנא נקט 'נשא'
 ולא 'קידש', משום דְּקָבָעִי לְמִיתְנִי – שהוצרך לשנות בסיפא, בְּהֵן
 גְּדוֹל שְׁנִישֵׂא אֶת הָאֶלְמָנָה וּמֵת, ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט,
 שבאופן זה היא אסורה על בעלה ועל היבם, והאיסור של
 האלמנה ליבם הכהן חל דִּיקָא כשהכהן גדול נִשְׂא את האלמנה,
 משום דְּשׁוּיָה חֲלָה בביאתו, אֶבֶל אם הכהן הגדול רק קידש את
 האלמנה ולא נשאה, שָׂרָא לִיה – היתה מותרת ליבם הכהן
 ההדיוט, ואגב שהוצרך לשנות בסיפא נשא הָנָא נִמִּי רִישָׁא נִשְׂא
 ולא קידש. מקשה הגמרא: וְאִתְּנִי מִשּׁוּם סִיפָא – עד ששנה התנא
 'נשא' משום סיפא, לִיתְנִי – היה לתנא לשנות 'קידש' משום
 מִצְוֶתָא, שכן שנינו באמצע המשנה, בְּהֵן גְּדוֹל שְׁנִישֵׂא אֶת

הַכִּלְאִים – בהמת כלאים וּמִרְפָּה – בהמה שנטרפה, וְיוֹצֵא דוֹפֵן –
 בהמה שנולדה על ידי חיתוך בטן האם, ולא בלידה רגילה,
 מוֹמָטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינִסוֹ, לֹא קְדוּשִׁין וְלֹא מְקַדְשִׁין. מבארת הגמרא את
 המשנה: וְאִמֵּר שְׁמוּאֵל, לֹא קְדוּשִׁין בְּתַמְרוּהָ, כלומר לא זו בלבד
 שאין קדושת הגוף חלה עליהם אם הקדישם לקרבן, אלא אף אם
 המיר בהמה קדושה אחרת בהם, אין הקדושה חלה עליהם. וְלֹא
 מְקַדְשִׁין בְּעוֹשֶׂה תַמְרוּהָ – בהמה שהיתה קדושה לקרבן והיה בה
 אחד מהפסולים הללו המנויים במשנה, אם המיר אותה בבמהת
 חולין, התמורה אינה חלה ובהמת החולין אינה קדושה. שְׁמַע מִיָּנָה
 שלדעת רבי אליעזר, אין קדושת קרבן חלה על טומטום
 ואנדרוגיניסו.
 שנינו במשנה: רבי אֵלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַנְדְּרוֹגִינִסוֹ חֵיבִין עָלָיו כְּקִילָה
 כְּכֹרֶה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: תֵּנִי, אִמֵּר רַבִּי, בְּשִׁחְלָתִי
 לְלִמּוֹד תוֹרָה אֶצֶל רַבִּי אֶלְעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ, תְּכַרֵּי עָלַי – התחברו נגדי
 לְלִמּוּדִי: וְכִתְּבוּנָה לְשֵׁל בֵּית בּוֹקִיָא – שם מקום, שהם בקיאים
 וחריפים ויודעים ומכירים את חביריהם, ותרנגול זר שמנסה לבא
 בחברתם מגלים אותו מיד ודוחים אותו, וְלֹא הִנְחִינוּ לְלִמּוֹד מִמֶּנּוּ
 אֶלְאִי דְּכָר אֶחָד בְּמִשְׁתַּנְיִנֵּה, והוא, שרבי אֵלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַנְדְּרוֹגִינִסוֹ
 חֵיבִין עָלָיו כְּקִילָה כְּכֹרֶה.

הדרן עלך הערל

פרק תשיעי – יש מותרות

משנה

המשנה מביאה אופנים בהם יבמות אסורות או מותרות לבעל
 ואסורות או מותרות ליבם: יֵשׁ נָשִׁים מְוִתֵּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת
 לְיִבְמֵיהֶן, וְיֵשׁ מְוִתֵּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן, וְיֵשׁ מְוִתֵּרוֹת
 לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ – גם לבעליהן וגם ליבמיהן: וְיֵשׁ הָאִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ.
 המשנה מבארת את האופנים השונים: וְאִלּוּ מְוִתֵּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן
 וְאִסּוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, בְּהֵן הַדִּיּוֹט שְׁנִישֵׂא אֶת הָאֶלְמָנָה בהיתר, וְיֵשׁ לוֹ
 אֶחָד – היבם) שהוא בְּהֵן גְּדוֹל, היבמה אסורה לו שהרי כהן גדול
 אסור באלמנה. אופן נוסף: חָלָל – הַגְּדוֹל מְפֻסָּל כהונה) שְׁנִישֵׂא
 אשה בְּשִׂרָה לכהונה בהיתר, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כהן בְּשָׂר, היבמה אסורה
 עליו, משום שהתחללה בביאת בעלה החלל. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל
 כֶּשֶׁר שְׁנִישֵׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל כשירה, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד מְמֻזְרֶת, היבמה אסורה
 עליו שהרי הוא פסול לבא בקהל. אופן נוסף: מְמֻזְרֶת שְׁנִישֵׂא מְמֻזְרֶת
 בהיתר, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה עליו. בכל המקרים
 הללו הנשים מותרות לְבָעֲלֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן.
 וְאִלּוּ מְוִתֵּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן, בְּהֵן גְּדוֹל שְׁנִישֵׂא אֶת
 הָאֶלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד בְּהֵן הַדִּיּוֹט, האלמנה מותרת לו. אופן
 נוסף: כהן בְּשָׂר שְׁנִישֵׂא חָלָל באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד חָלָל, החללה
 מותרת לו. אופן נוסף: יִשְׂרָאֵל שְׁנִישֵׂא מְמֻזְרֶת באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
 מְמֻזְרֶת, הממזרת מותרת לו. אופן נוסף: מְמֻזְרֶת שְׁנִישֵׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל
 באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הבת ישראל מותרת לו. בכל המקרים
 הללו הנשים מותרות לְיִבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן.
 וְאִלּוּ אִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ – לבעליהן וליבמיהן, בְּהֵן גְּדוֹל שְׁנִישֵׂא
 אֶת הָאֶלְמָנָה באיסור, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד בְּהֵן גְּדוֹל, היבמה אסורה גם לו,
 או שיש לו אח בְּהֵן הַדִּיּוֹט, היבמה אסורה עליו משום שנתחללה
 כאשר נבעלה באיסור לכהן גדול. אופן נוסף: כהן בְּשָׂר שְׁנִישֵׂא
 חָלָל באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד כהן בְּשָׂר, גם עליו היא אסורה. אופן נוסף:
 יִשְׂרָאֵל שְׁנִישֵׂא מְמֻזְרֶת באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, הממזרת אסורה
 גם עליו. אופן נוסף: מְמֻזְרֶת שְׁנִישֵׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל באיסור וְיֵשׁ לוֹ אֶחָד
 מְמֻזְרֶת, הבת ישראל אסורה גם עליו. בכל המקרים הללו הנשים
 אִסּוּרוֹת לְאִלּוּ וְלְאִלּוּ.
 וְשָׂאֵר כָּל הַנָּשִׁים הַכְּשִׁירוֹת מְוִתֵּרוֹת לְבָעֲלֵיהֶן וְלְיִבְמֵיהֶן הַכְּשִׁרִים
 שאינם מְפֻסָּלִים קהל או כהונה.

1 לא קדושין בו – הוא דלא חשיב גרבע ומוקצה ואתנן ומחיר – משום דדגוה קדושין
2 ומקדשין, כדמוכח בתוספתא (דתמורה פרק רביעי).
3 רבי אליעזר גרס במשנתנו, וכן בהדיא אין מטמא בגדים, והדיא דלא קדושין ולא
4 מקדשין בבכורות (מב, א) ובתמורה (יא, א).

הדרן עלך הערל

5 י"ש מותרות – פירש הרב רבינו יהודה ברבי
6 יום טוב: דכן דרך התנא, לאחר שפירש
7 הלכות המסכתא חזרו ושונה אותם בלשון קצר,
8 כדי שיהיו מסודרים בידך ושמוריהם בפה ובלב.
9 ועוד אמר רבינו יצחק, דנקטינןו לכולהו משום
10 בבא דאסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן. דאף
11 על גב דמכח בעל (דמית קמייהב) – לא אסרי לה
12 אינן, אף על גב דאסורות לבעליהן.
13 מא' איראי דתני נשא בו' – בשאר מקומות
14 אין דרך התלמוד לדיקדק בזה, בדפוק
15 "ארבעה אחיך (יבמות כו, א) שונה בכמה מקומות
16 נשואין שתי אחיות, והכא דייק משום דבמציעתא
17 קידש קתני. והא' כוליה פירקין לא תעשה הוא
18 – פירש בקונטרס: כגון ממונת לישראל חללה
19 לכהן. ואין נראה, דבחללה נמי איכא עשה
20 ד'קדושיה ידיו! אלא אסורו ממונות קאי
21 שנזכר בכמה בבית. ולא אתי עשה ודחי לא
22 תעשה – אף על גב דלאו דאלמנה אינו שזה
23 בכל, וגרע טפי – מכל מקום מיתרי ראייה, כיון
24 דגורנין ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה בלאו
25 השעה בכל – הוא הדין דגורנין אפילו שאינו שזה
26 בכל.
27 וכי

1 בלאים – פסול להקדשה, דכתיב (ויקרא כב) "שור או כשב" – פרט לכלאים, "כי יולד"
2 – פרט ליוצא דופן. והני חמשה יליף רבי אליעזר מקריא בתמורה בפרק "יש בקרבנות"
3 דלא חילל קדושה עליהן. ואף על גב דשאר פסולי הקדשה, כגון רובע וגרבע ומוקצה
4 ונעבר ואתנן ומחיר חיללא עליהו קדושת הגוף, וצריכין מום קבוע ליפדות עליו, ולאחר
5 פירון אסורין בגיזה ועבודה – הני לא חיללי
6 עליהו אלא קדושת דמים, כדיקלא בעלמא,
7 ותפדין בלא מום, ומותרין בגיזה ועבודה לאחר
8 פירון. לא קדושין בתמורה – לא מביעאי
9 תחלת הקדש דלא קדשי, דאפילו בעל מום
10 שקדם מומו להקדשו לא נחתא ליה קדושת
11 הגוף, כדאמר בבכורות בפרק שני (יד, א), אלא
12 אפילו אם המיר קדש בהן – הני לא מקדשי,
13 דאילו בעל מום חיללא עליה קדושת הגוף
14 ליאסר בגיזה ועבודה אף משיפיה. דכתיב
15 (ויקרא כז) "טוב ברע אם המיר ימירנו", אפילו
16 הכי אתי לא חיללא ואין מקדש לעשות תמורה,
17 אם הם קדושים והמיר וחילין בהם – אינן עושין
18 תמורה. והתם מותבינן במסכת תמורה, וכי
19 מאחר שאין קדושין היאך מקדשין? אי אתה
20 מוצא אלא במקדש בהמה ואחר כך נטרפה,
21 במקדש ולד יוצא דרך דופן. אבל כלאים
22 ותומטום ואנדורגינזש שנפסלו משעת יצירתם –
23 אי אתה מוצא שקדשין אלא בולדות דלשים,
24 שהיתה אמן קדושה, ומה תקנתם – ירעו
25 ויסתאבו ויפדס ויאכלם, ודטרפה תקבר. של
26 בית בוקאי – בקיאים ודחפים, ואין מניחין
27 תרגול נכרי בניעים.
28 הדרן עלך הערל

הדרן עלך הערל

הפלאים ומרפה, ויוצא דופן, מומטום ואנדורגינזש –
לא קדושין ולא מקדשין. ואמר שמואל: לא אקדשין
בתמורה, ולא מקדשין – בעושה תמורה, ששם
מינה. רבי אליעזר אומר: חייבין עליו סקילה פוקר.
תניא, אומר רבי: בשלהכתי ללמוד תורה אצל רבי
אלעזר בן שמעון, חברו עלי תלמידיו פתרנגולים של
בית בוקאי, ולא הניחונו ללמוד אלא דבר אחד
במשנתנו: רבי אליעזר אומר: אנדרגינזש חייבין עליו
סקילה פוקר.

הדרן עלך הערל

י"ש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, מותרות
ליבמיהן ואסורות לבעליהן, מותרות לאלו
ולאלו, ואסורות לאלו ולאילו. ואילו מותרות לבעליהן
ואסורות ליבמיהן: בהן הדיוט ששנא את האלמנה
ויש לו אח בהן גדול; חלל ששנא בשרה ויש לו אח
בשרי; ישראל ששנא בת ישראל ויש לו אח ממזר;
ממזר ששנא ממזרת ויש לו אח ישראל – מותרות
לבעליהן ואסורות ליבמיהן. ואילו מותרות ליבמיהן
ואסורות לבעליהן: בהן גדול שקדש את האלמנה ויש לו אח
חלל ויש לו אח חלל; ישראל ששנא ממזרת ויש לו אח ממזר; ממזר ששנא בת ישראל
ויש לו אח ישראל – מותרות ליבמיהן ואסורות לאלו ולאילו:
בהן גדול ששנא את האלמנה ויש לו אח בהן גדול או בהן הדיוט; בשר ששנא חללה
ויש לו אח בשרי; ישראל ששנא ממזרת ויש לו אח ישראל; ממזר ששנא בת ישראל
ויש לו אח ממזר – אסורות לאלו ולאילו. ושאר כל הנשים מותרות לבעליהן וליבמיהן.
שניות מדברי סופרים: שנייה לבעל ולא שנייה ליבם – אסורה לבעל ומותרת ליבם. שנייה
ליבם ולא שנייה לבעל – אסורה ליבם ומותרת לבעל. שנייה לזה ולזה – אסורה לזה
לזה. אין לה לא כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא פלאות, והולד בשר, וכופין אותו
להוציא. אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת
ישראל לנתין ולממזר – יש להן כתובה. גמרא מאי איראי דתני נשא, ליתני קידש!
וכי תימא: טעמא דנשא, דהוה ליה עשה ולא תעשה, אבל קידש אתי עשה ודוחה לא
תעשה – והא פולא פירקין עשה ולא תעשה הוא, ולא אתי עשה ודחי לא תעשה!
משום דקבעי למיתני סיפא: "בהן גדול ששנא את האלמנה" דוקא נשא – דשנייה חללה,
אבל קידש – שריא ליה, תנא נמי רישא "נשא". ואדתינן משום סיפא – ליתני משום
מציעתא: "בהן גדול שקדש את האלמנה ויש לו אח בהן הדיוט"! אלא משום פת
בוקתא. דקבעי למיתני: "חלל ששנא בשרה", טעמא – דנשא, דשנייה חללה. אבל קידש
– שריא ליה, משום הכי קתני "נשא". ומאי איראי דקתני "אלמנה", ליתני "בתולה"!
וכי

ולא מוונות – לא מביעאי היבא דיתבה תותיה ולא כייפין ליה לזונה, דהא ב"עמוד דהוצא" קאי, אלא אפילו אם הלך למדינת הים, ולותה ואכלה – לא משלם. ואם תמור, הוא
הדין לכשרה, דהא קיימא לן (בכתובות ט"א) כמאן דאמר גיזה מעותיו על קר הדבי – לאו מילתא היא ולא דמי: התם קתני (שם ק"ב) הים שחלף למדינת הים ועמד אחד ופרנס
אשתו, שלא הלוח לא כלום אלא בשביל בעלה פרנסה, דהתם ממאן תבעי? היא לא לותה, הוא לא בקש הימנו – הלכך מצוה הוא דעבד. אבל היבא דחללה לא בתורת הולאה –
הוא תובעה, והיא תובעת את בעלה, ומשלם, כדאמר לקמן בגמרא, ושמן תתאלמן או תתגרש ותשלם משלה, דתנן (בבא קמא פ"א): נתגרשה האשה, נשתחרר העבד – חייבין
שלם. ולא בלאות – אם עדיין יש לה בלאות ושחקים מן בגדים שהבניסה לו – אינה נטלתן כשיוצאה, דקסותה רבנן. אלמנה לכהן גדול בו' – מפרש בגמרא טעמא. גמרא מאי
איראי דתני נשא – אנשא אלמנה קאי. ליתני קידש – דהא נמי מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. דהוה ליה עשה – "בתולה מעמיו יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה. ולא תעשה –
"אלמנה לא יקח" (שם). ואין עשה דייבם דוחה את לא תעשה ועשה. אבל קידש הדיוט בתולה אלמנה מן האירוסין, ומת גם הוא באירוסין – מייבם לה כהן גדול, דאיתי עשה ודחי
לא תעשה דאלמנה, והא כוליה פירקין – עשה דייבם ולא תעשה דאסור הוא דרמו אדודי, ולא אתי עשה דייבם דחיי ללאו דאסור, כגון ממונת לישראל, או ממזר לישראלית,
וכן חללה לכהן, ומאי טעמא – דהא נפקא לן בפרק שני (יבמות כ"א) מ"וולתה יבמתו השערה". אבל קידש שריא ליה – ליבם הדיוט. ואדתינן, נשא משום סיפא דמתניתין, ניתני
קידש משום מציעתא, דקתני: כהן גדול שקדש, דלא מצי למיתני נשא. הכי גרסינן: אלא משום בת בוקתא – הא דתני נשא ברישא דפרקין משום בת בוקתא, כלומר: השנייה בצדה,
חלל ששנא בשרה בו', ליתני בתולה – וכשמת נעשית אלמנה.

ובי תימא קסבר האי תנא דנישואין הראשונים מפילין - תימה: דבבי האי גזנא לא אמרין בשום דוכתא נישואין מפילין, דלהחמיר הוא דאמר הכי, לאסור כנס ואחר כך גירש, בפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל.ב.) אבל להקל לא אשכחן? ועוד: דאפילו לאחר מיתה אמרי' ב"הערל" (שם ע"ט.) כשנפלה לו ואחר כך נפצע, דחיל איסור פצעתה וש' לומר: דבלאו הכי פריך לה מגופה.

אי נסוב כי אורחיהו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן - לא שנשא שני שניה ושלישי שלישי - דאם כן שתיהן מותרות לבעליהן וליבמיהן, דהא קסבר דקהל גרים לא אקרי קהל, כדקאמר מותרות לאלו ולאלו גירות. אלא כן השנייה שהוא שלישי נשא ישראלית, היינו כי אורחיהו שהוא מותר בה. ואומר רבינו יצחק: ד"אסורות ליבמיהן" לא קאי אתרווייהו, דאשת שני שהיא שנייה מותרת ליבמה, דקהל גרים לא אקרי קהל, ומשום אשת שלישי שהיא ישראלית נקט אסורות ליבמיהן. וכן הא דקאמר: אי אפרך מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן - נמי לא קאי אלא אאשת מצרי שני שנשא ישראלית, ומשום הכי נקט כי האי גזנא אי נסוב כי אורחיהו אי אפרך ונסוב - דלא מצי למיניקט כולה מילתא בחד גברא. וקאי מעיקרא אאשת שלישי, ובתר הכי קאי אאשת שני. ואם תאמר: ואמאי לא נקט לדיהוי קאי אתרווייהו, כגון מצרי שני שנשא ישראלית ומצריה ראשונה, דהשוא אחר מהם ישראלית גמור ואחד מצרי שני, נסוב כי אורחיהו - שתיהן אסורות ליבמיהן, אפרך ונסוב - אסורות לבעליהן ויש לומר: דבן הישראלית ממצרי שני אין חשוב ישראל לענין קהל, אלא חשיב קהל גרים. ואם תאמר: אפילו ליתא לדרב דימי, ליתני ישראל שנשא שתי נשים, מצריה ראשונה וישראלית והיו לו בנים משתיהן, דבן מצרי - מצרי שני, ובן ישראלית - ישראל, נסוב כי אורחיהו - אסורות ליבמיהן, אפרך ונסוב - אסורות לבעליהן ובי תימא דלא תני הכי לפי שנישואי מצריה הוי באיסור - והא קתני ממוז וחלל שנשאו באיסור? ואומר רבינו יצחק: דלא פריך אלא ממה ששייר דברים של חידוש. דאם איתא לדרב דימי היה לו לכוללה במשנתנו, ולחכי, כי משני שיר פצוע דכא, פריך: הא תנא ליה חיובי לארין ואין זה חידוש, ולבסוף מסיק דמכל מקום שירור הוא. והא דלא קאמר שייר גירשה וזנה ונתניה - משום דלא חשיב להו שירא, דכיון דתנא חללה הוא דהו גירשה וזנה, ונתניה הוי בכלל ממוזת, דחבל ענין אחד. ואם תאמר: ומאי מקשה לרב דמי? לימא דלא תני הכי משום דבפלוגא לא קמייר, דאיכא למאן דאמר קהל גרים מיקרי קהל! ועוד: דרבי שמעון מותר הנקבות מידי? ויש לומר: דעדיפא משני. ועוד: דמתניתין איירי בפלוגא, דקסבר קידושין תופסין בחייבי לארין, דקתני בחייבי לארין אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן, משמע דשייך בהו יבום - אלמא תפסי בהו קידושין. שייך פצוע דכא - אפילו נפצע לאחר שנשאה לא מיתסר בהכי ליבם שאין פצוע דכא, ולא אמרין במותר לה נאסרה כו' - דלא שייך אלא כשנעשה באשה שום מעשה ונאסרה בכך לבעל, כגון סוטה ומחזיר גרושתו דפריך קמא (י"א.ב.)

וקמשמע לן לא הוה בכל - משום מותרות ליבמיהן איצטריך לאשמועינן בלא הוה בכל. דאי משום אסורות ליבמיהן, כיון דאשמועינן בלאו שאין שוה בכל - כל שכן בלאו הוה בכל.

אלא לאו שמע מינה תנא ושייר - ואם תאמר: והא "אלו" קתני דהכי פריך בפרק קמא דקידושין (טז.ב.) גבי "ואלו שמעניקין להן" וגבי "אלו דברים שאין להם שיעור" בשלהי פרקא (שם מ"א.) ואומר רבינו יצחק: דהכא לא נקט "אלו" אלא לפרושי הא דקתני עניינים הרבה ברישא: יש מותרות, יש אסורות, ולחכי לא שייך למפרך. ועוד: דבכל מקום ששונה שני עניינים אלו ואלו, שיש ואלו שאין משמיר, אף על גב דתני אלו, כי ההיא ד"אלו נערות שיש להן קנסי" (כתובות כט.א.) דשייר מצרי ואדומי ופסול כהונה, ובי"מבא מקדש" (ובמס' פד.א.) דתני: "אלו שפסולין בקדש", ולא חשיב יתנינים למעלה שנתן למטה כו' בחורן בפנים, בפנים בחורן, ופסח וחטאת שחשון שלא לשמן, דחשיב להו ברייתא (שם).

ובי תימא קסבר האי תנא נישואין הראשונים מפילין - הרי חלל שנשא פשרה, ולא אמרין נישואין הראשונים מפילין! הא ודאי משום סיפא, משום דקבעי למיתנא סיפא: "כהן גדול שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול או כהן הדיוט", דנקא אלמנה, אכל בתולה חזיא ליה, משום הכי קתני "אלמנה".

מתקור לה רב פפא: אם איתא להא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצריה ראשונה - בנה שני הוי, לתני נמי: מצרי שני שנשא שתי מצריות, אחת ראשונה ואחת שנייה, והיו לו בנים מראשונה ושנייה, אי נסוב פי אורחיהו - מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ואי אפרך ונסוב - מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, מותרות לאלו ולאלו - גירות, אסורות לאלו וקאלו - אילוניות! תנא ושייר. מאי שייך דהא שייך? שייך פצוע דכא. אי משום פצוע דכא - לאו שייך, דהא תנא ליה חיובי לארין! אטו חיובי לארין מי לא קתני והדר תני? והא קתני: "כהן הדיוט שנשא אלמנה, וחלל שנשא פשרה"! והוא איצטריכא ליה לאשמועינן כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: לא הוהוהו בשירות להנשא לפסולין, והא קתני: "חלל שנשא פשרה, וישראל שנשא פת ישראל ויש לו אח ממוז"! הא נמי לא מוהדר מיתנא היא, דאשמועינן לאו שאין שוה בכל? וקמשמע לן לאו השוה בכל. הא קתני: ישראל שנשא ממוזת ויש לו אח ישראל, וממוז שנשא ממוזת ויש לו אח ישראל! אלא לאו שביע מינה תנא ושייר, שמע מינה. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: לא הוהוהו בשירות להנשא לפסולין. לימא מסייע ליה: "חלל שנשא פשרה". מאי לאו: כהנת [הראויה לו], ומאי "כשרה", כשרה לכהונה? לא, ישראלית, ומאי "כשרה" - כשרה לקהל. אי הכי, יש לו אח פשר נמי - פשר לקהל, מכלל דהוא פסול לקהל!? אלא לאו - כהן, ומדהוא כהן - היא כהנת! מידי איריא? הא פדאיאתא והא פדאיאתא. מתיב רבין בר נתן: "לא יקחו" "לא יקחו" - מלמד שהאשה מוהרת על ידי האישי! אמר רבא: פל היכא דהוא מוהרת - היא מוהרת, וכל היכא דהוא לא מוהרת - היא לא מוהרת. והא מהכא נפקא?

מדרב יהודה אמר רב נפקא! דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: "איש או אשה פי עשו מפל חמאות האדם" - השוה הפתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה! אי מההיא, הוה אמינא: לאו השוה בכל, אכל לאו שאינו שוה בכל - לא.

והרי

נישואין הראשונים - שנשאה אח שמת, מפילין אותה לייבום. ובתר ההיא שעתא אולנין, ואי לאו אלמנה מאחר הואי - שרינן לה לכהן גדול יבמה. והא תנא חלל שנשא כשרה - ואסור לה לייבומי לאחר כשר. דוקא אלמנה - שנתחללה בביתא ונאסרה לאחר ההדיוט, אבל בתולה חזיא לה להתייבם. אם איתא להא דבי רימי? אם הלכה כמותו. מראשונה ומשנייה - דהוה להו דור שלישי ודור שני. נסיב כי אורחיהו - שלישי נשא ישראלית, ושני מצרית שנייה - אסורות ליבמיהן. דשלישי ישראל הוא, ואסור בשנייה. דמצרי ואדומי אחד זכרים ואחד נקבות אסורין עד דור שלישי, ושני אסור בישראלית. אי אפרך ונסוב - שנשא שלישי שנייה, ושני נשא ישראלית. גירות - מותרת לשלישי, דהישראל הוא. ולשני - דקהל גרים לא אקרי קהל, ולא קרין שלישי יבמה בקהל ולא שני - דזו לאו קהל הוא. ואם נשא האחר גירות ומת - מותרת ליבמה בבעלה. אסורות לאלו ואלו אילוניות - ישראלית, אם שני נשא ישראלית והיא איילנית - אסורה לו, משום דישראלית היא. וכשמת - אסורה ליבמה משום "אשר תלד" - פרט לאילניות שאנה יולדת, שייך פצוע דכא - דהוה מצי למיתני ביה כולוה, פצוע דכא שנשא ישראלית אסורה לבעלה ומותרת ליבמה כשר, והכשר שנשא כשרה ויש לו אח פצוע דכא - אסורה ליבמה ומותרת לבעלה. פצוע דכא שנשא ישראלית ויש לו אח פצוע דכא - אסורה לבעלה וליבם, גירות - מותרת לזו ולזו. והוא - חלל שנשא כשרה איצטריך ליה, ובכנתה עסקין, ולא משום אסורה ליבמה אלא משום מותרת לבעלה. וקמשמע לן דלא הוהוהו בשירות ובהנות מלינשא לפסולין, לחללין שמוהרין בישראל. ואף על פי שהכחן הוהוהו בחללה - כהנות לא הוהוהו בחללים. מאי כשרה כהנת - דקיימא לן: כהן, כל זמן שמוצא לישא בת כהן - לא ישא בת ישראל, דאמר בפסחים: סעודת השוה - בת ישראל לכהן, ביאלו עוברין (מט.א.) לא יקחו - למא ללמכתב "לא יקחו" תרי דימני? להוהוהו האשה על ידי האיש קסלקא דערך. להוהוהו כשרות שלא ינשאו לחללים. אמר רבא כל חיבא כו' - והאי קרא לאו להוהוהו כשרות אחי, אלא פסולות שלא לינשא לכשרים. שכשם שהכחן מוהר שלא ליקח וזנה וחללה, כך היא מוהרת שלא תשאנה. וכל חיבא דהוא לא מוהר - כגון חלל בכשרה. עונשים - לאו וכתר. אבל עשה - לא הוי עונש. הלכך, מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות. אבל לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא - נשים חייבות. לאו - דכחונה אינו שוה בכל, שאין נוהגין בישראל. הילכך, אי לא אשמועינן "לא יקחו" - הוה אולנין לקולא, ומיפטרו נשים. והרי

והרי

ולותה

1 הגמרא מנסה לתרץ: וְכִי תִּקְרָא, קִרְבָּר הָאֵי תַנָּא וְשֵׁל הַמְשַׁנְהָה
2 שְׁנִישׁוּאִין הָרֵאשׁוֹנִים, כלומר נישואי היבמה עם בעלה [שמת] הם
3 מְפִילִין – יוצרים את זיקת היבום ליבם ולא שעת מיתה, ולכן נקט
4 התנא כהן שנשא אלמנה, משום שאם היה נושא בתולה, כיון
5 שהיתה מותרת באותה שעה ליבם הכהן גדול, היתה מותרת לו
6 אף אחרי מות בעלה. דוחה הגמרא: אין לומר כן, שְׁהָרִי שִׁנְיָה
7 במשנה חָלַל שְׁנִישׁא בְּשָׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ כְּשֶׁר, מותרת לבעלה ואסורה
8 ליבמה, וְלֹא אֶמְרִין נִישׁוּאִין הָרֵאשׁוֹנִים מְפִילִין, שהרי אם היו
9 הנישואין הראשונים מפילים, היתה מותרת ליבום לאחיו, משום
10 שקודם שבעל החלל את הכשירה, היתה כשירה ומותרת ליבם.
11 מסקנת הגמרא: אלא הָאֵי וְדִאי מְשֻׁם סִיפָא – בזה ודאי יש ליישב
12 שהתנא נקט אלמנה ולא בתולה אגב הסיפא, מְשֻׁם קִרְבָּר לְמִיתָנָא
13 – שרצה לשנות בסיפא, בְּהֵן גְּדוּל שְׁנִישׁא אֶת הָאֶלְמָנָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ
14 בְּהֵן גְּדוּל אוֹ בְּהֵן הָרִיט אסורה גם ליבם, ודין זה יתכן דווקא אם
15 נשא אֶלְמָנָה, כשאשר בא עליה הכהן הגדול באיסור, נעשתה
16 חללה ונאסרה על היבם שהוא כהן הדיוט, אֲבָל אם הכהן הגדול
17 נשא בְּתוּלָה, שאינה מתחללת בביאתו, חֲזִיא לִיה – ראויה היא
18 להתייבם לאחיו הכהן הדיוט, וּמְשֻׁם הָכִי – מכיון שבסיפא הוכרח
19 לשנות 'אלמנה', קִתְּנִי גם ברישא אֶלְמָנָה.
20 הגמרא מבררת מדוע משנתנו לא מנתה אופנים נוספים. מקשה
21 הגמרא: מִתְּקִיף לָהּ (ו-)האם רַב כְּפֻא, אִם אִיתָא לָהּ דְּכִי אִתָּא רַב
22 דְּכִי אִתָּא רַב, יוֹתֵן – אם הלכנו כמו הדין שאמר רב דימי בשם
23 רבי יוחנן, כאשר בא מארץ ישראל לבלב, שְׁמַצְרִי שְׁנִי (בן של
24 מצרי שהתגייר) שְׁנִישׁא מְצָרִית רֵאשׁוֹנָה (ו-)מצרית שהתגיירה, בְּנָה
25 שְׁנִי הָרִי – הבן שנולד לה ממנו נחשב מצרי שני ולא מצרי שלישי,
26 ואסור לו לבא בקהל, כלומר אם אכן מנין הדורות נקבע על פי
27 האם, ויתכן שיהיו אחים מהאב שאחד יהיה מצרי שני ואחד מצרי
28 שלישי, אם כן, לִתְנִי נָמִי – יש לתנא לשנות גם מְצָרִי שְׁנִי שְׁנִישׁא
29 שְׁתֵּי נָשִׁים מְצָרִית, אִתָּא מְצָרִית רֵאשׁוֹנָה ואִתָּא מְצָרִית שְׁנִיָּה, וְהָיוּ
30 לוֹ בְּנִים מִשְׁתֵּי הַנָּשִׁים, אִם מִרֵּאשׁוֹנָה וְכֵן מִשְׁנִיָּה, הבן מהראשונה
31 הוא מצרי שני ואסור לבוא בקהל, והבן מהשנייה הוא מצרי שלישי
32 ומותר לבוא בקהל, ואותם שני בנים אִי נִסְבִּיב בִּי אוֹרְחִיָּהּ – אם
33 נשאו נשים כדרכם, דהיינו נשים המותרות להם, שהבן שהוא
34 מצרי שני נשא מצרית שניה, ואחיו שהוא מצרי שלישי נשא אשה
35 ישראלית, ומת אחד מהם בלי בנים, הנשים מוֹתֵרוֹת לְבַעְלֵיהֶן
36 וְאִסּוּרוֹת לְבִיבְמֵיהֶן. שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו שהיא
37 מצרית שניה היתה מותרת לו אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי
38 שלישי ויש לו דין ישראל גמור, והאב שהוא מצרי שלישי, אשתו
39 הישראלית מותרת לו אבל אסורה ליבם שהרי הוא מצרי שני. וְאִי
40 אִיפֻךְ וְנִסְבִּיב – ואם נשאו היפך דינם, דהיינו שנישאו לנשים
41 האסורות להם, המצרי השני נשא ישראלית והמצרי השלישי
42 נשא מצרית שניה, הנשים מוֹתֵרוֹת לְבִיבְמֵיהֶן וְאִסּוּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן.
43 שהרי האח שהוא מצרי שני, אשתו הישראלית היתה אסורה לו
44 אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שלישי ויש לו דין ישראל גמור,
45 והאב שהוא מצרי שלישי אשתו שהיא מצרית שניה אסורה לו
46 אבל מותרת ליבם שהוא מצרי שני. כמו כן ניתן למצא אופן נוסף
47 ליבמות המוֹתֵרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ – לבעליהן וליבמיהן, כגון ששני
48 האחים המצרי שני והמצרי שלישי נשאו נְיָוִרוֹת שאינן מצריות,
49 וגוירת מותרת להינשא לאותם האסורים לבוא בקהל, ומותרת
50 בין למצרי השני ובין למצרי השלישי. כמו כן יש ביבמות אופן שדן
51 אִסּוּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ – גם לבעליהן וגם ליבמיהן, כגון ששני האחים
52 נשאו נשים ישראליות שהן אֶלְוִיָּוִת (ו-)שאינן יכולות ללדת. האח
53 שהוא מצרי שני אסור באשתו כיון שהיא ישראלית, ואם מת
54 היבמה אסורה ליבם אף שהוא מצרי שלישי, כיון שהיא אילונית
55 ואינה בת הקמת שם. ולפי רב דימי קשה מדוע התנא לא שנה
56 במשנה אופנים אלו. מתרצת הגמרא: תַּנָּא וְשֵׁייר – אכן התנא שייר
57 ולא מנה את כל האופנים.
58 שואלת הגמרא: מַאי שְׁיִיר דְּהָא שְׁיִיר – מה שייר התנא עוד שמפני
59 זה אתה אומר שהוא שייר גם דבר זה ולא התכוין למעטו, שהרי

אין דרך התנא לשייר דבר אחד בלבד. משיבה הגמרא: שְׁיִיר אופן
שאחד מהאחים פְּצוּעַ דְּכָא שאסור לו לבוא בקהל, ויכולים
להתקיים בו כל האופנים שהוזכרו במשנה.
דוחה הגמרא: אִי – אם סברת שהתנא שייר מצרי שנשא מצריות
מְשֻׁם ששייר גם פְּצוּעַ דְּכָא, לֹא שְׁיִירָא – אין זה נחשב שהתנא
שייר אותו, דְּהָא תַּנָּא לִיה חֲזִיב לְאוּרִין – שהרי התנא שנה 'חייבי
לארין', ודיינו כהן שנשא אלמנה, ונכלל בזה גם איסורי לאוים
אחרים כמו פצוע דכא, אבל פסול של מצרי שני הוא איסור עשה
ואינו נכלל בזה, וחוזרת הקושיא שהיה לתנא לשנות אותו ולא
לשיירו לבדו.
מתרצת הגמרא: אִתָּא חֲזִיבִי לְאוּרִין מִי לֹא קִתְּנִי וְהָרִי תַנִּי – וכי לאחר
ששנה חייבי לארין לא חזר ושנה אופנים נוספים של חייבי לארין,
וְהָא קִתְּנִי – והרי שנה בְּהֵן הָרִיט שְׁנִישׁא אֶלְמָנָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ כהן
גדול וכן שנה חָלַל שְׁנִישׁא בְּשָׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ כהן כשר, והרי כהן
גדול באלמנה וכהן הדיוט בחללה דם איסורי לאו ונכללים במה
ששנה כבר 'חייבי לארין' ואפילו הכי חזר התנא ופירטם, ואם כן
היה לו לשנות גם פצוע דכא, ובכך שלא פרט אותו נחשב הדבר
ששיירו.
דוחה הגמרא: מה שחזר ושנה דינים אלו, הוא משום דההוא
אִימְרִיבָא לִיה – הוצרך התנא לחזור ולשנותם כדי לְאֶשְׁמוּעִין
(ללמדנו) בְּדִרְבִּי יְהוּדָה אִמְרִי רַב, דְּאִמְרִי רַב יְהוּדָה אִמְרִי רַב, לֹא
הוֹרְרוּ כהנות בְּשָׂרוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסְלוֹן לכהונה, ולכן פירט התנא
כהן, שחלל שנשא כשירה היבמה היתה מותרת לבעלה, אבל
בפצוע דכא אין חידוש, ואין זה שיור מה שהתנא לא שנאו, לפי
שנכלל הוא ב'חייבי לארין'.
מקשה הגמרא: וְהָא קִתְּנִי במשנה חָלַל שְׁנִישׁא בְּשָׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ
כשר, שהיתה מותרת לבעלה ונאסרה ליבם ויִשְׂרָאֵל שְׁנִישׁא בַּת
יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ אִחַ מְמֹר שאף היא מותרת לבעלה ואסורה ליבם,
ופסול ממוז הוא איסור לאו ואף על פי כן חזר ושנאו התנא מלמד
מה ששנה 'חייבי לארין', ומכך שחזר התנא ופירט אופנים של
חייבי לארין ולא שנה פצוע דכא, נחשב הדבר ששיירו.
דוחה הגמרא: הָא נָמִי לֹא מְהֵרָה מִיתָנָא הִיא – גם זו אינה חזרה על
איסור לאו בלי כל חידוש, משום דְּאֶשְׁמוּעִין התנא ברישא חלל
שנשא כשירה שאף שהיא אסורה על בעלה באיסור לֹא שְׁאִין
שְׁנֵה בְּכָל – שאינו נוהג בכל ישראל אלא רק בכהנים, ואף על פי
כן אסורה ליבם, וְקִמְשָׁמַע לָן התנא במציעתא, שממזר שנשא בת
ישראל ומת ויש לו אח כשר אף שאסורה על בעלה באיסור ממוז
שהוא לֹא הָשֹׁה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, אף על פי כן מותרת ליבם, ושוב אין
במשנה שיור.
חזרת הגמרא ומקשה: הָא קִתְּנִי במשנה (ישראל שנשא ממזרת ויש
לו אח ישראל) ויִשְׂרָאֵל שְׁנִישׁא בַּת יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ אִחַ מְמֹר, וּמְמֹר
שְׁנִישׁא מְמֹרֶת וְיֵשׁ לוֹ אִחַ יִשְׂרָאֵל, ובשני אופנים אלו הוא איסור
לאו השהו בכל, ואף על פי כן לא נמנע התנא לכפול הדברים,
ומאידך לא הזכיר פצוע דכא, אֲלֵא לֹא שְׁמַע מִינֵה תַנָּא וְשֵׁייר –
שהתנא שייר אופנים נוספים שהיה יכול לשנותם. מסיקה הגמרא:
שְׁמַע מִינֵה – אכן יש להוכיח כן, ומתיישבת הקושיא מה שייר
התנא מלבד הדין של מצרי שנשא מצריות לשיטת רב דימי,
ששייר פצוע דכא.
הגמרא דנה בהיתר כהנת להינשא לפסולים שנזכר לעיל: גּוֹפָא,
אִמְרִי רַב יְהוּדָה אִמְרִי רַב, לֹא הוֹרְרוּ כהנות בְּשָׂרוֹת לְהִנְשָׁא לְפִסְלוֹן
– לפסולי כהונה. מבררת הגמרא: לִימָא מְפִיָּע לִיה – האם נאמר
שיש להביא ראיה לדבריה, שכן שנינו במשנתנו, כהן חָלַל שְׁנִישׁא
בְּשָׂרָה וְיֵשׁ לוֹ אִחַ כשר, מותרת לבעלה ואסורה ליבם, מַאי לֹא –
האם אין הכוונה שנשא בְּהֵנָה (הָרֵאוּיָה לוֹ), וּמָא – ומה הכוונה
בְּשָׂרָה, שהיא בְּשָׂרָה לְבָהוֹנָה, כלומר כהנת שהיא כשירה מן
המובחר לכהונה, משום שיש לכהן להעדיף נישואים עם כהנת על
נישואים עם בת ישראל. הרי שכהנת כשירה מותרת להינשא
לכהן חלל וכדברי רב. דוחה הגמרא: לֹא, אין כוונת המשנה
לכהנת אלא ליִשְׂרָאֵלִית, וּמָא בְּשָׂרָה, בְּשָׂרָה לְקָהָל, כלומר שאינה

שהיא אינה שניה לו והיבם רוצה לגרשה, האם יש לה כתובה
מִכָּבֶּד, או לא. וצדדי הספק הם: פִּינָן דְּאָמְרָא מִרְ בַּמְשָׁנָה לַעֲלִיל לְהָא,
ששעבוד כתובתה חל על נכסי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, כלומר ביבום רגיל
הדין הוא שנכסי בעלה שמת ממשיכים להשתעבד לכתובתה,
ואם היבם מת או מגרשה גובה מהם את כתובתה, ולפי זה אם היא
היתה אסורה על בעלה, יש לומר דלית לה כתובה, שהרי חכמים
קנסו כתובתה מהראשון, או דלמָא, פִּינָן שביבום רגיל הדין הוא
דאילו לית לה מִרְאשֹׁן – שאם לא הניח בעלה הראשון נכסים,
תְּקִינָן לָהּ רִבְּנָן כתובה מִשְׁנֵי, כלומר חייב לכתוב לה כתובה חדשה
מנכסיו, אם כן גם באופן שהיתה אסורה על הראשון, ומחמת כן
אין לה כתובה מהראשון, יש לומר דאית לה כתובה מהיבם, שהרי
היא מותרת לו, ויצטרך לכתוב לה כתובה חדשה.
הגמרא פושטת את הספק מברייטא: אָמַר לָהּ רַב שֵׁשֶׁת לְבָנֵי בִירִי,
תְּנִיתוּהָ, כְּתוּבָתָהּ שֶׁל יבמה סתם על נכסי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, וְאֵם הָיְתָה
היבמה שְׂנִיָּה לְפַעֲלָה, אָפִילוּ מִכָּבֶּד אֵין לָהּ כְּתוּבָה.
הגמרא מבארת את הברייטא שהובאה כאן. שנינו בברייטא: 'ואם
היתה שניה לבעל, אפילו מיבם אין לה', מדייקת הגמרא: מְכַלֵּל
דְּאִיכָא דְאִית לָהּ מִכָּבֶּד – משמע שיש יבמה אחרת שיש לה כתובה
מיבם, והרי אמרת שכתובתה על נכסי בעלה הראשון. מיישבת
הגמרא: חֲסוּרֵי מִיחֲסָרָא בלשון הברייטא וְהִי קִתְּנִי, כְּתוּבָתָהּ שֶׁל
יבמה על נכסי פִּעֲלָה הָרֵאשֹׁן, וְאִי לִית לָהּ כְּתוּבָה מִרְאשֹׁן, כְּגוֹן
שלא השאיר אחריה נכסים, תְּקִינָן לָהּ חֲכָמִים שתגבה את כתובתה
מִשְׁנֵי – מהיבם, כדי שלא תהא קלה בעיני להוציאה. וְאֵם הָיְתָה
שְׂנִיָּה לְפַעֲלָה, אָפִילוּ מִכָּבֶּד אֵין לָהּ כְּתוּבָה.
שנינו במשנה שבנישואין של חייבי לאוין יש לאשה כתובה,
הגמרא דנה בחיוב הבעל במזונות בנישואין אלו: פִּעֲמָא מִינֵיהּ רַבִּי
אֶלְעָזָר מִרְבִּי יוֹחָנָן, אֲלֵמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְנִרְוֶשֶׁת וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הָדִיוֹט,
יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת אוֹ אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. מבררת הגמרא: חִיבֵי דְּמִי –
באיזה אופן הסתפק, אֲלֵימָא דִּיתְבָּה תוֹתִיָּה – שהיא וישבת תחתיו,
כלומר שדרה בביתו, והיא תובעת שבית דין יפסקו לה מזונות, מה
המקום להסתפק בזה, פִּעֲמוּר וְהוֹצֵא קָאִי מְזוֹנוֹת אִית לָהּ, כלומר
בעוד שמוטל על הבעל לגרשה וכי יש סברא לחייבו במזונותיה.
משיבה הגמרא: לא צְרִיכָא אלא שְׁחֵלָךְ הוּא – הבעל לְמִדַּת הָיִם,
וְלִוְתָה אשתו מעות ואֲכָלָה, וחזר בעלה, מִאי. וצדדי הספק הם,
מְזוֹנֵי תַנְיָא כְּתוּבָה נִינְהוּ – חיוב מזונות הוא מחיובי הכתובה,
ומְדַאִית לָהּ כְּתוּבָה אִית לָהּ גַם מְזוֹנֵי, או דלמָא, כְּתוּבָה דְּלִמְשַׁקְלָהּ
וּמִיֶּשֶׁב – מנה או מאיתים שהיא גובה כאשר יוצאת ממנו, אִית לָהּ,
אבל מְזוֹנֵי שאם נחייבו לתת לה את מה שלותה ואכלה, יש
לחשוש דלמָא תִיעֲבָב נִפְיָה – שמא תמשיך להתעכב ולהישאר
אצלו ותחזור ולתלה ובעלה יפרע, יש לומר דלית לה. אָמַר לִיה רַבִּי
יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲלֵעָזָר, לִית לָהּ מְזוֹנוֹת.
מקשה הגמרא: וְהִתְנִיָּא, יֵשׁ לָהּ לֵאלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה
וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הָדִיוֹט, מְזוֹנוֹת. מתרצת הגמרא: כִּי תַנְיָא הֵיאָה
לְאַחֵר מִיתָה. דהיינו שאם הבעל מת קודם שגירשה יש לה מזונות
ככל אלמנה כל עוד שלא נישאת לאדם אחר, לפי שהמזונות הם
תנאי כתובה, ובאופן זה אין לחשוש שמא תתעכב תחתיו שהרי
כבר מת.
(אית דאמר) [איכא דאמרי] – יש ששנו את סוגיית הגמרא באופן
אחר. אָמַר לִיה – השיב רבי יוחנן לרבי אלעזר, תַנְיָא יֵשׁ לָהּ – שנינו
בברייטא שיש מזונות בנישואין חייבי לאוין שחֵלָךְ בעלה למדינת
הים ולותה ואכלה. תמזה הגמרא: הָא פִּעֲמוּד וְהוֹצֵא קָאִי – הלא
מזוזה להוציאה וכיצד יתכן שנחייבו במזונות. מקשה הגמרא:
וְאֵלָא הִתְנִיָּא [ובברייטא שהביא רבי יוחנן] שֵׁשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת. מתרצת
הגמרא: כִּי תַנְיָא הֵיאָה מְזוֹנוֹת שְׁלֵאָחַר מִיתָה, אבל בחייו אם
לותה ואכלה אין לה מזונות. אך רבי יוחנן סבר שהברייטא עוסקת
אף בחייו, שאם לותה ואכלה יש לה מזונות.
הגמרא דנה בוכיות האשה בחייבי לאוין ובשניות מדברי סופרים:
תְּנִי רִבְּנָן, אֲלֵמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הָדִיוֹט, יֵשׁ לָהּ
כְּתוּבָה כאשר בעלה מת או מגרשה, ויש לה פִּדְיוֹת – חייב הבעל

מקשה הגמרא: וְהִי מוֹמָא שהוזהרו עליה הכהנים, דְּלֵאוּ שְׂאֵין
שֶׁנָּה כָּבֵל הוּא, וְנִשְׁמָא – ודווקא משום דְּתַבְּב רִבְּנָא [ויקרא כא א]
'אִמֵּר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶחָד וְגו' לִנְפֹשׁ לֹא שְׂמָא, למדנו שבני אהרן
מזהירים ולא בנות אהרן, הָא לֵאוּ חִבִּי – אבל לולא הפסוק, הָיָה
אִמֵּינָא שֶׁנָּה בְּנִיּוֹת תִּיבּוֹת – מזהירות שלא להיטמא, מִאי
שְׂמָא – ומדוע היינו סבורים כך, לֵאוּ מִשּׁוּם דְּרַב יְהוֹדָה אָמַר רַב
שלמד מהכתוב 'איש או אשה' שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל
עונשין שבתורה. מוכח שאף בלאו שאינו שוה בכל כמו טומאה
לכהנים נאמרה דרשה זו. ואם כן מדוע יש צורך בפסוק 'לא יקחו'
לאסור על כהנת להינשא לכהן שהיא אסורה עליו.
מתרצת הגמרא: לא, כלומר לא משום דרשת רב יהודה אמר רב
היינו אומר שנשים מזהירות על הטמאה, אלא משום דְּנִסְרִין
מִ'לֵאוּ יְקָחוּ', שכשם שכהנת מזהירת לא להינשא לכהן שהיא
אסורה עליו, כך כהנת מזהירת שלא להיטמא. ולעולם הפסוק
'איש או אשה' מלמד רק על לאו שאינו שוה בכל.
הגמרא מביאה תירוץ אחר: אִיכָא דְּאָמְרִי, שלעולם הפסוק 'איש
או אשה' מלמד שנשים מזהירות גם בלאו שאינו שוה בכל, ואף
על פי כן יְקָחָהּ [הפסוק 'לא יקחו'] אֲצִמְרִיכָא לִיה לאסור על
אשה הפסולה לכהונה להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, משום
דְּרִבְּנָא דְּעִתְדָא אִמֵּינָא לִינְסָר מְטוּמָא, שכשם שנשים אינן מזהירות
בלאו של טומאה שהוא לאו שאינו שוה בכל, כך נשים פסולות
לכהונה אינן מזהירות להינשא לכהן שהיא אסורה עליו, שגם
הוא לאו שאינו שוה בכל, קִמְשַׁמַּע לָן הִיתָרוֹ 'לא יקחו' שהפסולות
מזהירות על כך.
הגמרא מביאה שנחלקו האמוראים בענין נישואי כהנות לפסולים:
רַב פִּסְא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ אֵינְלָעוּ לְהִנְצִיבָא [שם מקום],
לְתַתְּרִיה [למקומו] דְּרַב אִידִי בַר אֲבִין. פִּעֲו מִינֵיהּ – שאלו אותם
בני המקום, האם הוֹתִירוּ כהנות בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִי, או לא.
אָמַר לָהּ רַב פִּסְא, תְּנִיתוּהָ בַּמְשָׁנָה [קדושין טו], עֲשֵׂרָה יוֹסְפִין [סוגי
יחוס] עָלוּ מְכַלֵּל, וְהוּן, פְּתִינִים לְוִים וְיִשְׂרָאֵלִים, חֲלָלִים – בני כהנים
שנולדו מפסולי כהונה, גִּרָּם, וְחִרְוִיִּים – עבדים משוחררים
וּמְקִיָּרִים – הנולדים מחייבי כריתות, נְתִינִים – גִּבְעוֹנִים שהתגיירו
בימי יהושע, ודוד גזר שלא להתחתן עמם, שְׁתוּקִי – הנולד לאשה
פגויה ואין ידוע מי הוא אביו, וְאִסּוּפִי – הנאסף בשוק ואין ידוע מי
הם הוריו. השתוקי והאסופי נחשבים לספק ממזרים. המשנה
משיכה ומפרטת את המשפחות המותרות להנשא אלו באלו:
כְּהִנִּים לְוִים וְיִשְׂרָאֵלִים מוֹתְרִין לְבָא [להינשא] זֶה כְּהֵ. לְוִים
יִשְׂרָאֵלִים חֲלָלִים גִּרָּם וְחִרְוִיִּים, מוֹתְרִין לְבָא זֶה כְּהֵ. גִּרָּה חִרְוִי
וּמְקִיָּרִי נְתִינִי שְׁתוּקִי וְאִסּוּפִי, מוֹתְרִים לְבָא זֶה כְּהֵ. מדייק רב פפא:
וְאִילוּ כְּהֻנָּה שְׁמוֹתוֹת לְהִנְשָׂא חֲלָלִי לֹא קִתְּנִי בַּמְשָׁנָה, וּמוֹכַח
שכהנות אסורות להינשא לפסולים.
דוחה הגמרא: אָמַר לִיה רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לְרַב פַּפָּא,
לעולם כהנת מותרת להינשא לחלל, והטעם שהתנא לא שנה דין
זה במשנה, משום דְּרַב חִיכָא דְּהָנִי נִסְבִּי מְהֵנִי וְהָנִי נִסְבִּי מְהֵנִי קִתְּנִי,
כלומר במשנה נמנו רק אופנים שאיש או אשה מסוג משפחה אחד
מותרים להינשא לאיש או אשה מסוג משפחה שני, כגון ממזר
שמותר בשתוקיית שאף הממזרת מותרת בשתוקי, אבל כְּהֵ, פִּינָן
דאילו פִּעִי לְמִינְסָב חֲלָלָה אִסְרִיָּא לִיה, לכן לא קִתְּנִי שכהנת מותרת
בחלל.
אָתָּה – באו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לְקַמֵּיה דְּרַב אִידִי
בִּי אֲבִין ושאלו לדעתו בענין זה. אָמַר לָהּ רַב אִידִי בַר אֲבִין, דְּרִבְּנָן
[בבכורים שלא הגיעו לסברא], חִבִּי אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, לֹא
הוֹתִירוּ בְּשִׁרְוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִים.
שנינו במשנה: הנושא שְׂנִיּוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים וכו' אין לה כתובה.
מסתפקת הגמרא: פִּעֲו מִינֵיהּ בְּנֵי בִירִי [שם מקום] מִרְבִּי שֵׁשֶׁת,
שְׂנִיָּה לְפַעֲלָה – מי שנשא אשה שהיא אסורה לו באיסור שנייה ומת,
ונפלה האשה לפני אחיו ליבום, כגון שנשא את אם אמו, והיא לא
שְׂנִיָּה לְכָבֶּד, כגון שהיו שניהם בנים לאב אחד אבל כל אחד מהם
נולד לאם אחרת, ומת בעל ה'שנייה' וזו נפלה ליבום לפני אחיו

והרי לא דפומא - דאין שוה בכל, דאין ישראל מוחרין שלא ליגע, דכתיב (ויקרא כא): "אמור אל הכהנים" - כהנים מוחרין ולא ישראל. לאו משום דרב יהודה - אלמא אפילו לא שאין שוה בכל נפקא לן מהם דנשים חייבות. לא דגמרי מ"לא יקחו" - כלומר, מ"איש או אשה" לא נפקא אלא לאו השוה בכל, והא דאיצטרך למעוטי ולא בנות אהרן - משום דאי לא מעטיה הוה גמרין מ"לא יקחו" ומדכיי נשים אלא שאין שוה בכל. איכא דאמרי קיחה איצטריך ליה - למיכתב, דכלא שאין שוה בכל נשים מוחרות. ואף על גב דמודר יהודה משתמעא, סלקא דעתך אמינא ליגמר מטומאה, דלאו שאין שוה בכל הוא ונשים פטורות. הכי גרסין: כהנים ליום וישראלים מותרין לכא זה בזה ליום וישראלים חללי גירי חורוי פותרין לכא זה בזה - אבל כהני בחללי, וחללי בכהנות - לא. אמר ליה רב הונא - לעולם חללי בכהנות שפיר דמי. והא דלא תננו - משום דכהני בחללי אסירי, לא פסיקא ליה. דכל היכא דהני נסבי מהני והני מהני קתני וכו'. בני בירי - מקום. כיון דאמר טר - (ויבמות לחא.) כתובתה של יבמה על נכסי בעלה הראשון, לית לה מיבם. ואף על גב דהא מראשון לית לה. או דלמא כיון דאי לית לה - ליבמה דעלמא מראשון, כגון דלית ליה נכסים - תקנו לה רבנן משני, והא נמי לית לה מראשון, והלכך אית לה מיבם. כתובתה על נכסי בעלה הראשון - אבל יבמות קאי, וקתני: אם היתה שניה לבעל - אפילו מיבם אין לה, שמע מינה. מכלל דאיכא דאית לה מיבם - בתמידי. כלומר, בעיין איפשיטא, מהיא לישנא דברייתא קשיא. דקתני: אפילו מיבם אין לה, ומשמע דמתני אפילו - מכלל דאיכא יבמה אחריית דאית לה כתובה מיבם, והא קתני רישא כתובה על נכסי בעלה הראשון. תקינו לה משני - כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. מונוי תנאי כתובה גינהו - שרך כתב לה בכחותה. את תהא יתבא ביהוי ומתואנ מנסכי כל ימי מרגא ארמולותיך. כחית מיתה - אם מת ולא גירשה - יש לה מונוות כל ימי אלמנותה כשאר אלמנה. דמונוי תנאי כתובה, והכא ליכא למינוי דלמא תתעבב גביה. ויש לה פירות - שאף על פי שאכל את הפירות, כיון דשלא כדך אכלו, שחרי לא היה לו בה נישואין מעולם. ואף על גב דאמרין (כתובות טז.) גבי כשרה: מה שאכל אבל ומה שהוציא חרצאי - הכא קנסין ליה דמשלם אפילו מה שאכל, מפני שהוא מרגילה לעבירה. הכי גרסין, וכך מצאתי בשו"ת הגאונים. מפני שהוא פסול והיא פסולה וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו אותו וכן כתובה - והכי פירושה: מפני שהוא פסול, כדתנן בבכורות (פ"ה.) הנושא נשים בעבירה - פסול עד שירוד הנאה, והיא פסולה עד ידו.

מונוי, או דלמא: כתובה דלמשקל ומיפק - אית לה, מונוי דלמא תיעפב גביה - לית לה? אמר ליה: לית לה. והתניא: יש לה! כי תניא התיא - לאחור מיתה. אית דאמר, אמר ליה: תניא יש לה. הא ב"עמוד והוצא" קאי ואלא התניא יש לה! כי תניא התיא - לאחור מיתה. תנו רבנן: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - יש לה כתובה, פירות, מונוות, בלאות, והיא פסולה וולדה פסול וכופין אותו להוציא. שניות מודברי סופרים - אין לה כתובה, לא פירות, לא מונוות ולא בלאות, והיא פשוטה וולדה פשוטה, וכופין אותו להוציא. אמר רבי שמעון בן אלעזר, מפני מה אמרו: אלמנה לכהן גדול יש לה כתובה - מפני שהוא פסול, וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו

ולותה ואכלה מאי - אי לותה ואכלה קודם שפסקו בית דין - לא היה הבעל חייב לשלם, אפילו לותה בבית דין, כדפירש רבינו תם בסוף כתובות (ק"א.) גבי קדמו בית דין ופסקו, מה שפסקו - פסקו. והכא מיבעיא ליה אם יש לכתב דין לפסוק לה מונוות כשהלך בעלה למדינת הים, ותלה ותאכל כשאר נשים, או לא. אלמנה לכהן גדול יש לה פירות - לאבי, דאמר בפרק "ערה שנתפתח" (כתובות נ"א.) פירות לכהן גדול נשבות - חייב (אלמנה, דקרינא ובהנה "אהרנית" למדינתך" היו פירות כמשמעו, דין פירות דהיינו פירוקה דהוי תחת פירות. ובשניה דקתני אין לה פירות - הוי נמי דין פירות, דאם נשבות אינו חייב לפדותה, אף על גב דהבעל אכל פירות. כי הויא "דאשאי רב" (יבמות פ"ט.) דתנא נמי אין לה פירות ומונוות כו'. ואמר עלה בירושלמי: שאניה יכולה להוציא ממנו הפירות שאכל. אמר רבי תינא: הא לתניא - כשאכל עד שלבא הראשון כו'. ולרבא דאמר תהם: אלמנה לכהן גדול דאינו חייב לפדותה, רבא לרבינו יצחק לפרש: יש לה פירות - דאם נשבות משלם הבעל הפירות שאכל לפדותה בהם. אבל מה שפרקונה יתר על דמי פירות שאכל - לא הוי. ובשניה, אפילו דמי הפירות שאכל לא הוי. ומתוך פירוש הקונטרס משמע שאין לבעל פירות בלאומה כלל, ואפילו לא נשבות - חייב להחזיר פירות שאכל, דפירש יש לה פירות - שאף על פי שאכל פירות - כיון דשלא כדך אכלו - משלם. ואליבא דרבא דכתובות פירש כן. אך נראה לרבינו יצחק כמו שפירש, דלא משלם בעל אלא לצורך פרקונה כשנשבות. וכן פירש דרבינו יהודה בן נתן.

בלאות פירש בקונטרס בגושטניו גבי שניה דאין לה בלאות, שאם יש לה עדיין בלאות ושחקים מבגדים שהכניסה לו - אינה נטלתן כשניצאה. דקנסא קנסו ובגדים. ואין נראה לרבינו יצחק, דבהדיא משמע בסוף "אלמנה ניווית" (כתובות ק"א.) דדוקא מה שבלה ואין בעין - אין לה, אבל מה שבעין - שקלה. והכא דאיידי באתן שחן עדיין בעין - רגיל לפרש "בלאותה קיימין", כדאמר תהם: ונתה - הפסידה בלאותה קיימין. וכן בסוף "אף על פי" (שם ס"ג.) גבי מורדת. אבל קשה קצת, כיון דקתני באלמנה שיש לה פירות - היינו בלאות. כיון דאיידי בבלאות שאין קיימין כדאמר תהם (כתובות ע"ט, ק"א.) עיילא ליה גלימא - פירא דהוי, ומכסי בה ואילו עד דבלי.

ובל מקום שהוא פסול והיא פסולה - פירש בקונטרס: שהוא פסול - שנושא אותה בעבירה, כדתנן בבכורות (פ"ה.) ולא תריירו, בעי, אלא אם הוא פסול או היא פסולה - קנסו אותו, דלא מרגלא ליה, כיון דמיפסל בחייו חד מיניהו, כדאמר בסמוך: ממורת ונתניה איכא ביניהו. ופירי: ולרבי אלעזר דאמר הרי זה עבד וממור - הא לא מרגלא ליה! והתם בעל לא מיפסיל, דהא בישראל לא שייך לממור שיפסל על ידה. ואידי נמי לא מיפסילא בחייו, דהא מעיקרא מיפסלא וקיימא. אלא משום ורע לחד מנעה, ולא מרגלא ליה, שריאה להרגילו כיון שחורו נפסל על ידה. ומיהו, קשה: דקאמר בעלה לכו! איכא בינייהו כו', ואמאי מרגלא ליה? והא הוא נפסל על ידה, שנושא נשים בעבירה, וריאה להרגילו ורבינו תם גופיה: דהוא פסול דקאמר - אולד קאי. ובפסולות דידה לחד, אפילו במקום שהולד כשר - לא מרגלא ליה, כדאמרין. ולרבי מתאי בן חרש דקאמר אפילו הלך כו' עשאה וזה

— הא לא מרגלא ליה. ויש ספרים דגרסי: הוא כשר והיא פסולה, וכן בתוספתא דמכילתין בפרק שני.

ממזרת ותנינה איכא בינייהו – שיכול לטורח את בניו על ידי שפחה. ואף על פי שאין יכול לטורח את הנקבות, כדאמר בסוף "האומר" בקידושין (ט,א). במה תטורח את הנקבות – סבורה היא שלא יקפיד, כיון שיכול לטורח את הכולרים. ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דמשמע דלא מרגלא ליה משום פסול וזרעה שהם חללים, אף על פי שבני ישראל מקוה טורח לחללות, ובנות

ישראל מקוה טורח לחללים לרבי דוסתאי רבי ינאי (קדושין ע"א) – מכל מקום מקפיד הוא על בניו שאינם כהנים, ויראה להרגילו. **ולרבי** עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין. הא לא מרגלא ליה – הוה מצי למימר למימר דרבי עקיבא כרבי טרפון, דאמר (שם ט,א) ממזר נושא שפחה, ואיכא בינייהו ממזרת ותנינה כדלעיל, ואם תאמר: ומאי קשיא ליה? דלרבי עקיבא, כיון דלא תפסי בה קידושין – אם כן אינה אשתו, ואין שייך לקנסו שיתן לה כתובה, דאפילו גט לא בעיא מיניה, כדאמר ב"החולץ" (יבמות מט,א) ויש לומר: דלאו משום כתובה ומומנות פריך, אלא משום פירות ובלאות, שאין לה להפסיד כיון דלא מרגלא ליה. **ולרבי** מתיא בן חרש כו' הא לא מרגלא ליה – פירש בקונטרס: ודניחא לה לשתות ברישא. דלא ליפסלה לכהונה. וקשה: דכיון דגרישה – לאו בת שתי? כדמוכח בסוף "ואשה רבה" (יבמות צ"א), דקאמר: מאי איריא בא עליה, אפילו נתן לה גט נמי. ואפילו אמר איני משקה נמי, פירושו: דשוב אינה שותה. ועוד קשיא לפירוש הקונטרס: דמאי איריא דפריך לרבי מתיא בן חרש? לרבנן נמי תיקשה, דלא מרגלא ליה, שרצה לשתות תחלה להיות מותרת לכהונה. דאם יבא עליה – שוב לא ישקנה, דלא הוי מנוקה מעון, ואין הויס בודקין אותה! אלא יש לומר: דלרבנן ניחא ליה, דהא לאו בת שתי היא, כיון שגרישה, אבל לרבי מתיא בן חרש שנעשית זונה – לא מרגלא ליה, אף על גב דבלא הכי היתה פסולה לכהונה מ"גטמא", ועוד: דגרושה היא ובתרומה נמי אסירא וקיימא, שהיא זרה, מכל מקום, פסול של זנות גנאי הוא לה ולא מרגלא ליה. ובפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ב) נמי חמיר ליה פסול של זנות טפי משאר איסורי כהונה, והואיל ושמ זנות פוסל בישראל. ועוד: דלא מרגלא ליה משום דאיכא השתא תרי לאוי תרומה

קנסו אותה כתובה. ומפני מה אמרו שניות מדרבי סופרים אין להן כתובה – מפני שהוא פשר והוא פשרה, וכל מקום שהוא פשר והוא פשרה קנסו אותה כתובה. **רבי אמר:** הללו דברי תורה – ודברי תורה אין צריכין חיזוק, והללו דברי סופרים – ודברי סופרים צריכין חיזוק. **דבר אחר:** זה – הוא מרגילה, וזו – היא מרגילתו. **דבר אחר:** מאן קתני לה? איכא דאמר: רבי שמעון בן אלעזר קתני לה, ומה טעם קאמר: מה טעם אמרו הוא פסול והוא פסולה קנסו אותה כתובה – מפני שהוא מרגילה, ומה טעם הוא פשר והוא פשרה קנסו אותה כתובה – מפני שהיא מרגילתו. **איכא דאמר:** רבי קתני לה, וחלוצה קא קשיא ליה: והא חלוצה דרבנן ואית לה כתובה! **הדר אמר:** כיון דפסיל לה מדרבנן, זה – הוא מרגילה, וזו – היא מרגילתו. **מאי איכא בין רבי לרבי שמעון בן אלעזר?** אמר רב חסדא: **ממזרת ותנינה לישראל איכא ביניהו.** **מאן דאמר דאורייתא** – הא נמי דאורייתא, מאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא הוא מרגלא ליה. **ולרבי אליעזר,** דאמר: **הרי זה עבד וממזר, הא לא מרגלא ליה ולא מידי!** אלא אמר רב יוסף: **מחזיר גרושה משניסת איכא ביניהו.** **מאן דאמר דאורייתא** – הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא הוא מרגלא ליה. **ולרבי עקיבא,** דאמר: **יש ממזר מחייבי לאוין,** הא לא מרגלא ליה ולא מידי! **אלא, אמר רב פפא:** בעולה לכהן גדול איכא ביניהו. **מאן דאמר דאורייתא** – הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא הוא מרגלא ליה. **ולרבי אליעזר בן יעקב,** דאמר: **יש חלל מחייבי עשה,** הא לא מרגלא ליה ולא מידי! **אלא אמר רב אשי:** מחזיר ספק סוטה איכא ביניהו. **מאן דאמר דאורייתא** – הא

נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה – הא הוא מרגלא ליה. **ולרבי מתיא בן חרש,** דאמר: **אפילו הלך בעלה להשקותה ובא עליה בדרך** – עשאה זונה, הא לא מרגלא ליה ולא מידי? **אלא, אמר רב בר רב אשי:** סוטה ודאי איכא ביניהו. **משנח בת ישראל מאורסת לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת כהן לישראל** – לא תאכל בתרומה. **בת ישראל מאורסת ללוי, מעופרת מלוי, שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי לישראל** – לא תאכל. **בת לוי מאורסת לכהן, מעופרת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת כהן ללוי** – לא תאכל. **לא בתרומה ולא במעשר. גמרא** ותהא זרה, זרה מי לא אכלה במעשר? **אמר רב נחמן אמר שמואל:** הא מני – רבי מאיר היא, דאמר: מעשר ראשון אסור לזרים. **דתניא:**

תרומה

גמרא מי לא אכלה במעשר – כל זר לא יאכל קדש" כתיב (ויקרא כב), ומעשר ראשון לאו קדש איקרי.

תרומה

קנסו אותה כתובה – כלומר לא קנסה משאר כל הנשים. והאי דקנסה רבנן לשניה כתובה – כדי שלא תתעבב אצלו הוא. דכיון דלא תיהוי לה כתובה מיניה, שבקא ליה ונפקא. אבל הכא לא צריך, דממלא שבקא ליה. דכיון דהוא נפסל על ידה – יש קטטה ביניהם. וכן כשהיא נפסלת על ידו. זה הוא מרגילה – אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט – הוא מרגילה ומסיתה לינשא לו. וזו – שניה, דכיון דלא אידי מנפסלא ולא זרעה מנפסיל, ולא מנסדה מידי בביתו – היא מרגילתו. שהאשה רוצה להנשא יותר מן האיש. **איכא דאמר רבי קתני לה** – שנתן טעם לדבריו מפני שהן של תורה. וקשה ליה: והא חלוצה לכהן לאו דאורייתא אלא דרבנן, כדאמר ב"עשרה יוחסין" (קדושין ע"א) מ"ואשה גרושה" מרביא דיוי, ומוקמינן לה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וקתני מתניתין דאית לה כתובה. **הדר אמר** כיון דפסיל לה מתרומה דרבנן כו' – והיינו דבר אחר דקאמר. **הא היא מרגלא ליה** – והואיל ואינה גרושה מחמתו טרחה ומחדא לינשא לישראל, כדי להעלות זרעה. ואף על גב דבנה נמי ממזר, דקיימא לן (יבמות ע"א) הלך אחר פסולן – אפילו הכי, כיון דאיכא תקנתא לממזרים כרבי טרפון. דאמר בקידושין (ט,א): **יכולין ממזרים לטורח** – טרחה ומינסבא לישראל. **ולרבי אליעזר** – דפליג עליה דרבי טרפון (שם), ואמה: ממזר נשוא שפחה וחוליד בן – אינו נטורח מן הממזרות בשביל עבודתו, והוה עבד ממזר, הא כיון דליכא תקנתא לזרעה – לא מהדרא למיפסל וזרעה דגברא, לפי שהיא מקניטתו תמיד. מחזיר גרושה – משניסת. בעולה – פניה, לכהן גדול. עשה איכא – בתולה ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה – עשה. ולא דוניה ליכא הבא, דאין זונה אלא הנבעלת ביאה אסורה. **ולרבי אליעזר בן יעקב** – ב"הבא על יבמתו" (יבמות ט,א). **ספק סוטה** – שקנה לה ונסתרה, וקאי עלה באיסורא דאורייתא, דכתיב "ונסתמא" שני פעמים, אחד לבעל ואחד לבעל. **הא לא מרגלא ליה** – ודניחא לה לשתות ברישא, דלא ליפסלא מכהונה. **סוטה ודאי** – אשת איש שזינתה, דאסירא ליה מדאורייתא, דכתיב (במדבר ה'): **"והיא לא תנפשה"**, דמשמע: והואיל ולא נאנסה – אסורה. ואי קשיא: הא נמי חייבי לאוין היא, לרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בן כיפר בפרק קמא (יבמות י"א, ב). דאמר: **"אחרי אשר הוטמא" לרבות סוטה, ולפירך ולרבי עקיבא דאמר יש ממזר כו'** לאו פירכא הוא, דאיכא לתרוצי דהא אמרין לעיל ב"החולץ" (מט,ב): **הכל מודים בבא על הסוטה שאין חולד ממזר. משנח לא תאכל בתרומה** – כדתנן בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב). העובר והיבם והאיורסין – פוסלין ולא מאכלין. **לא תאכל במעשר** – בגמרא פריך: זרה גופה מי לא אכלה במעשר? **לא בתרומה ולא במעשר** – תרומה כדאמרן, דלזיה נמי לענין תרומה זרה היא, מעשר מפרש בגמרא.

יבמות דף פה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

הלא גם במחזיר גרושתו היא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי, שהרי בנה
יהיה ממזר ובאופן זה לא קנסו אותה, ומה ההבדל בין רבי לרבי
שמעון בן אלעזר.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב פפא, בעולה פנויה שנישאת לכהן
גדול שהיא אסורה עליו רק באיסור עשה, איבא בִּינְיָהוּ. מֵאֵן דָּאִמֵּר
שבדאורייתא לא קנסו, הָא – בעולה לכהן גדול נָמִי אסורה
מדאורייתא ולא קנסו אותה. וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
מְרַגְלָא כאשר אחד מהם או זרעם נפסל, הָא – בעולה לכהן גדול
היא מְרַגְלָא ליה, שהרי בנה לא יהיה ממזר כיון שאיסורה איסור
עשה, ובאופן זה קנסו אותה.

מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דָּאִמֵּר לעיל (ס) יֵשׁ חֵלֶל
מִחֻיִּב עָשָׂה – הַגּוֹלֵל מִחֻיִּב עָשָׂה שֶׁל כְּהוֹנָה נְעֻשָׂה חֵלֶל, וְאֵם כֵּן
גם בעולה לכהן גדול הָא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי שהרי בנם נפסל,
ובאופן זה לא קנסו.

מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב אשי, מְחִזֵּר סָפֵק סוּמְתוֹ – הַמִּקְנָא
לאשתו שלא תתייחד עם פלוני והתייחדה עמו ולא ידוע אם
נבעלה והרי היא אסורה על בעלה מהתורה, ובעלה גירשה בגט
ואחר כך חזר ונשאה, איבא בִּינְיָהוּ, מֵאֵן דָּאִמֵּר שבדאורייתא לא
קנסו, הָא נָמִי – גם סוטה אסורה לבעלה מדאורייתא כל עוד לא
שתתה מהמים לברר שהיא טהורה, ולכן אינה מפסידה כתובתה,
וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְרַגְלָא, כשאחד מהם או זרעם
נפסל, הָא – המחזיר סוטתו היא מְרַגְלָא ליה כיון שאין אחד מהם
נפסל וזרעם נפסל, ולכן מפסידה כתובתה.

מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי מִתְנִי בֶן חֲרָשׁ, דָּאִמֵּר (לעיל סא) אֲפִילוּ סָפֵק
סוטה שֶׁחֵלֶל בְּעֻלָּה לְחֻשְׁקוֹתָהּ בְּמִים הַמָּרִים וְכֵן עָלֶיהָ בְּרָדָה, עָשָׂה
זוֹנָה והיא נפסלת לכהן, הָא לא מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי. כלומר, כיון
שאם נבעלת קודם ששותה את המים נפסלת לכהונה, יש לומר
שבדאי היתה מעדיפה קודם לשתות מהמים ולא היא הסיחה
אותו להינשא לה, ואם כן גם למֵאֵן דאמר מפני שמרגילה, צריך
להיות הדין שבמחזיר ספק סוטתו לא תפסיד את כתובתה.
מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר מר בר רב אשי, סוּמָה וְדֹא – אשת איש
שזינתה בעדים ונאסרה בכך על בעלה באיסור לאו, ובעלה בא
עליה איבא בִּינְיָהוּ. לדעה הסוברת שבאיסורי תורה לא קנסו, גם
באופן זה לא יקנסו, ולדעה הסוברת שלא קנסו רק כאשר אחד
מהם או זרעם נפסל, סוטה תפסיד כתובתה כיון שהיא מרגילה
אותו להמשיך לחיות עמה שהרי אין אחד מהם או זרעם נפסל.

משנה

משנתנו דנה באופנים בהם ניתרת בת ישראל לאכול תרומה או
מעשר ראשון, ובאופנים בהם בת כהן נפסלת מאכילת תרומה,
ובת לוי מאכילת מעשר ראשון. בת ישראל המאוסרת לכהן, או
שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת יבם לכהן – שמת בעלה
ונפלה לפני אחיו הכהן ליבום, וכן בת כהן המאוסרת לישראל או
מעוברת מישראל, לא תאכל בתרומה.
בת ישראל המאוסרת ללוי, או שהיא מעוברת מלוי, או שהיא
שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי המאוסרת או מעוברת או שומרת יבם
לישראל, לא תאכל במעשר ראשון.
בת לוי המאוסרת לכהן, או שהיא מעוברת מכהן או שהיא שומרת
יבם לכהן, וכן בת כהן המאוסרת או מעוברת או שומרת יבם ללוי,
לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר.

גמרא

שנינו במשנה: בת ישראל המאוסרת או מעוברת ללוי, אינה
אוכלת במעשר. מקשה הגמרא: וְתָהָא זָרָה – אף שהיא בת ישראל
הנחשבת לזרה, זָרָה מִי לא אֲכָלָה בַּמַּעֲשֵׂר, הלא מעשר ראשון
נאכל לזרים. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רב נחמן אִמֵּר שְׁמוּאֵל, הָא מִנֵּי
– משנה זו בשיטת מי היא הולכת הלא בשיטת רבי מאיר היא,
דָּאִמֵּר, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֲסוּר לְזָרִים, דְּתַנִּיא,

קָנְסוּ אוֹתָהּ, כלומר לא קנסו אותה יותר משאר נשים ועליו לשלם
לה כתובה, וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שבנישואי שְׁנִינִית האסורות מְדַבְּרִי
סוּפְרִים אֵין לָהֶן – לשניותו כתובה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִשְׂאָר כְּשֶׁר וְכֵן הָיָה
נִשְׂאָרָת כְּשֶׁרָה, וְכֵן קָוָם שֶׁהָיָה כְּשֶׁר וְהָיָה כְּשֶׁרָה, קָנְסוּ אוֹתָהּ
שלא תיטול כתובה, כדי שלא תתעכב אצלו, אלא מעצמה תעזוב
אותו.

רבי אומר, ההבדל בין חייבי לאוין לבין שניות הוא, שחללו איסורם
מדברי תורה, וְדַבְּרֵי תוֹרָה אֵין צָרִיכִין חֻזֵּק שלא יעברו עליהם כיון
שחומרם ידועה, וְחֵלְלֻהּ – השניות איסורם מדברי סופרים, וְדַבְּרֵי
סוּפְרִים צָרִיכִין חֻזֵּק כדי שלא יזלזלו בהם, ולכן קנסו אותה שלא
תטול כתובה.

דָּבָר אַחֵר – טעם אחר לחילוק ביניהם, וְהוּא מְרַגְלָא, כלומר בחייבי
לאוין מן הסתם הוא זה שמסית אותה להינשא לו, שהרי האלמנה
אינה משדלת כהן גדול שישאנה כיון שהיא זורעה נעשים חללים,
ולכן אין ראי לקונסה, וְזוֹ – השניה, כיון שהיא וולדה אינה
נפסלים, מסתבר שהיא מְרַגְלָא – מסיתה אותו להינשא לה, לפי
שאשה רוצה להינשא יותר מהאיש, ולכן יש לקונסה שלא
תתעכב אצלו.

מבררת הגמרא: דָּבָר אַחֵר 'מֵאֵן קִתְּנִי לָהּ – מי אמר את הטעם
האחר, האם רבי שמעון בן אלעזר או רבי. משיבה הגמרא: איבא
דָּאִמֵּר, רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר קִתְּנִי לָהּ, שהרי הוא קבע שכל שהוא
או היא נפסלים לא קנסו אותה, וכשאנינ נפסלים קנסו, ולא ביאר
את טעמו. וְמָה מַעַם קָאִמֵּר – וטעמו של דבר הוא בא לומר, מָה
מַעַם אָמְרוּ שבשהוא פסול וְהָיָה פְסוּלָהּ, קָנְסוּ אוֹתָהּ כְּתוּבָהּ, מִפְּנֵי
שֶׁהָיָה מְרַגְלָא להינשא לו, והיא אינה מרגילה אותו. וְמָה מַעַם
כִּשְׁהוּא כְּשֶׁר וְהָיָה כְּשֶׁרָה, כגון בנישואי שניות דרבנן, קָנְסוּ אוֹתָהּ
כְּתוּבָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְרַגְלָא להינשא לה, שהרי אינה מפסידה
בכך כלום.

ואיבא דָּאִמֵּר רְבִי קִתְּנִי לָהּ את הטעם הנוסף, ומשום דחלוצה קא
קְשִׁיָּא לֵיהּ, וְהָא חֲלוצָה אסורה לכהן רק מדרבנן וְאִתָּא לָהּ כְּתוּבָהּ
כמבואר בתחילת הברייתא, והלא הוא ורבי סובר שדברי סופרים
צריכים חיזוק, לכן הִדְר אִמֵּר רבי חילוק נוסף, דִּבְרִין דְּפָסִיל לָהּ
מאכילת תרומה מדרבנן, מן הסתם לא היא הסיחה אותו להינשא
לה, אלא וְהוּא שְׁמַרְגְּלָה להינשא לו, ועל כן יש לה כתובה. וְזוֹ
השניה האסורה מדרבנן, היא מְרַגְלָא להינשא לה שהרי אינה
מפסידה דבר מנשואין אלה, ולכן אין לה כתובה.

מבררת הגמרא: מֵאֵן איבא – מה ההבדל בין רבי שאמר שבנישואי
שניות קנסו משום שדברי סופרים צריכים חיזוק, לבין רבי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלִיעֶזֶר שאמר שקנסו בשניות דרבנן מפני שהיא מרגילה אותו.
מבארת הגמרא: אִמֵּר רב חסדא, מְמִזְרָה וְנִתְּנָה שְׁנִישָׁא לְיִשְׂרָאֵל
איבא בִּינְיָהוּ. מֵאֵן דָּאִמֵּר דְּאִוְרִיתָא – רבי שאמר שבאסורי תורה
לא קנסו, הָא נָמִי דְּאִוְרִיתָא – גם ממזרת איסורה מן התורה ואין
לקונסה. מֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְרַגְלָא, הָא – בזה היא
מְרַגְלָא ליה משום שהוא אינו נפסל והיא פסולה ועומדת. ואף
שהבנים יהיו ממזרים, מכל מקום אינה מפחדת להרגילו כיון
שניתן להכשירים באופן שיסאו שפחה כנענית, ובנם יהיה עבד
וכאשר אדונו ישחרר אותו יהיה ישראל כשר.

מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּאִמֵּר שאין תקנה לממזר על ידי
נשיאת שפחה משום שבנם הָרִי זֶה עָבֵד וּמִמְזָר, אם כן הָא לא
מְרַגְלָא ליה ולא מִידֵי, משום שזרעם יהיה ממזר ולעולם הוא יקניט
אותה על כך, ובאופן זה גם לרבי שמעון בן אלעזר לא קנסו אותה,
וחוזרת השאלה מה ההבדל בין רבי לרבי שמעון בן אלעזר.

מתרצת הגמרא: אלא אִמֵּר רב יוסה, מְחִזֵּר רְיוּשָׁה מְשֻׁנֶּשֶׁת – לאחר
שגירשה ונישאת לאדם אחר חזר ונשאה ועבר בכך על איסור
תורה, איבא בִּינְיָהוּ, מֵאֵן דָּאִמֵּר שבאיסורי דאורייתא לא קנסו, הָא
נָמִי דְּאִוְרִיתָא ולא קנסו אותה. וּמֵאֵן דָּאִמֵּר שלא קנסו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
מְרַגְלָא, כאשר אחד מהם או זרעם נפסל, הָא – במחזיר גרושתו
היא מְרַגְלָא ליה, שהרי אין אחד מהם נפסל, וגם בנם אינו ממזר,
לפי שאין הולד ממזר בביאת חייבי לאוים.

מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי עֲקִיבָא דָּאִמֵּר יֵשׁ מְמִזָּר מִחֻיִּב לְאוֹיִן, הָא –

הַרְיוּמָה נִיתַנְתָּ לְבָחָן וּמַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִיתַן לְלוֹי דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר. מֵתוּךְ
שְׁחֹכִיר רַבִּי מֵאִיר אֵת דִּין הַתְּרוּמָה אִף שֶׁאֵין חוֹלֵק עָלָיו בּוֹזֵה,
מִשְׁמַע שְׁכוּנוֹתָיו לֹמֵר שְׁכֵם שְׁתֵּרוּמָה נִיתַנְתָּ לְכֹהֵן וְאִסּוּרָה
בִּאֲכִילָה לֹרֵר, אִף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִיתַן לְלוֹי וְאִסּוּר בִּאֲכִילָה לֹרֵר,
וּמִשְׁתַּנָּה סוּבֵרַת כְּרִבִּי מֵאִיר, וְלֹכֵן נִקְטָה שֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּאֻרְסֶת
לְלוֹי אֵינָה אוֹכֶלֶת בַּמַּעֲשֵׂר. מִמְּשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
צְרוּרָה מְתִיר לְבָחָן – מִתִּיר לְכֹהֵן לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן. תִּמְנָה
הַגְמָרָא: מִהַלְשׁוֹן 'מִתִּיר', מְכַלֵּל דְּאִיכָּא מִן דְּאָסֵר – שְׁמַע שִׁישׁ
מִי שְׁאוּסֵר לְכֹהֵן לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, וְהֵלֵא הַכֹּהֲנִים אֵינֵם זֵרִים
לְגַבִּי מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן לְפִי שֶׁגַם הֵם נִקְרָאִים לוֹיִים וּמוֹתֵרִים לֵאכּוֹלוֹ
וְאֵין חוֹלֵק עַל כֵּךְ. מִתְּרַצֵּת הַגְמָרָא: אֵלֶּא אִיכָּא שְׁכוּנוֹת רַבִּי אֲלֵעֶזֶר
הֵיא שְׁנוֹתָנָה אֵף לְבָחָן, כְּלוּמֵר רְשָׁאִים לִתֵּת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן לְכֹהֵן
וְאֵין חוֹבָה לִיתֵּנוּ דְּוֹקָא לְלוֹי.

הַגְמָרָא מְבַאֵרֵת אֵת טַעְמָם שֶׁל רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֲלֵעֶזֶר בֶּן צוּרִיָּה:
מֵאִיר מְעַבְּרָא דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁאוּסֵר מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן בִּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל.
אֲמַר רַבִּי אֶחָא בְּרִיה דְּרַבָּה מְשַׁמֵּי דְּגִמְרָא, נֹאמֵר (בְּמִדְּבָר יח כד) 'כִּי אֵת
מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמוּ לָהּ' תְּרוּמָה נִתְּנִי לְלוֹיִם, הַכְּתוּב קָרָא
לְמַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן תְּרוּמָה, לְלַמֵּד שֶׁמָּה תְּרוּמָה אֲסוּרָה בִּאֲכִילָה לְזֵרִים,
אִף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן אֲסוּר בִּאֲכִילָה לְזֵרִים. שְׁוֹאֶלֶת הַגְמָרָא: אִי – שְׁמָא
אִף נִדְרֹשׁ מִהַ תְּרוּמָה חֵיבִין עָלָיו מִיתָּה בִּידֵי שְׁמִים כְּשׁוֹר אוֹכֶלָה
בְּמִזִּיד, וְחוֹמֶשׁ שֶׁבִּאֲכִילָה זֵר בְּשׁוּגָג, אִף מַעֲשֵׂר יֵהִיו חֵיבִין עָלָיו
מִיתָּה בִּאֲכִילָה זֵר בְּמִזִּיד, וְחוֹמֶשׁ כְּשִׁאוּכְלוֹ בְּשׁוּגָג. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא:
אֲמַר קָרָא בְּעֵינֵי זֵר שֶׁאֲכַל תְּרוּמָה בְּמִזִּיד (וּמִקְרָא ב ט) 'וּמִתּוֹ בִּי כִּי
יִחַלְלֶהוּ', וּבִאֲכִילָתָהּ בְּשׁוּגָג נֹאמֵר (שם כ ט) 'וְכִסֶּף חֲמִשָּׁתָיו עָלָיו',
וְיֵשׁ לְדִרְוֹשׁ שְׁדוּקָא בִּי – בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה בְּמִזִּיד יֵשׁ מִיתָּה וְלֹא
בַּמַּעֲשֵׂר, וְדוּקָא עָלָיו – עַל אֲכִילָתָהּ בְּשׁוּגָג יֵשׁ לְהוֹסִיף חוּמֶשׁ וְלֹא
עַל אֲכִילַת מַעֲשֵׂר.

מִבְּרֵית הַגְמָרָא: וְרַבָּנָן, כְּלוּמֵר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר בֶּן צוּרִיָּה שְׁחֹלֵק עַל
רַבִּי מֵאִיר, מַה הוּא לִמַּד מִהַהִיקֶשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה. מְשִׁיבָה
הַגְמָרָא: הוּא דִרְשׁ, מַה תְּרוּמָה מְזַבֵּלָת – שֶׁכֵּל עוֹד שְׁלֹא הִפְרִישׁוּ
תְּרוּמָה מִהַפִּירוֹת הֵם טַבֵּל וְחֵיבִים בִּידֵי שְׁמִים עַל
אֲכִילָתָם, אִף מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן נִמִּי מְזַבֵּל – כֵּל עוֹד שְׁלֹא הִפְרִישׁוּהוּ
מִהַפִּירוֹת יֵשׁ עֲלֵיהֶם שֵׁם טַבֵּל, וְהַאוֹכֵלם בְּטִיבֵלם חֵיב מִיתָּה.

הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁמִצָּאנוּ דִּין זֶה בְּבִרְיָתָא בִּשְׁם רַבִּי יוֹסִי, וְדִרְשׁ
אִיסוּר זֶה מִמְּקוֹם אַחֵר: וּבְבִרְיָתָא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כֹּבֵל לֹא יֵהֵא חֵיב
מִלְּקוֹת אֵלֶּא עַל מְכַל הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת כֵּל עֵינֶךָ,
אֲבָל הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה נִדְּוָלָה וְלֹא הַיּוֹרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, או
שְׁהוּרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן וְלֹא הוּרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֲפִילוּ אִלּוּ
הוּרִם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עֵינִי, אִף שְׁהוּא קֹר שֶׁאֵין בּוֹ כֵּל קְדוּשָׁה אֲלֵא הִרִי
הוּא כְּצִדְקָה, מִזֵּין שְׁהֵאוּכְלוֹ חֵיב עָלָיו מִלְּקוֹת מִשּׁוּם טַבֵּל, תִּלְמִיד
לְיֹמֵר בְּעֵינֵי אֲכִילַת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי חוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם (דְּבִרִּים יח ז) 'לֹא תוֹכֵל
לְאָכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מַעֲשֵׂר דְּגִנְךָ' וְגו', וְלִחְלֹן בְּעֵינֵי הַשְּׁנֵי הַשְּׁלִישִׁית
שְׁנוּהָג בָּהּ מַעֲשֵׂר עֵינִי הוּא אָמַר, (שם כ ט) 'נִתְּנָתָה לְלוֹי לְגֵר לִיתֵּם
וְלֹאֲלִמְנָה וְאֲכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ וּשְׁבֹעוּ', יֵשׁ לְדִרְוֹשׁ מִתִּיב 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' מַה
'שַׁעֲרֶיךָ' הָאֵמּוֹר לְחֹלֵן מִדְּבַר בַּמַּעֲשֵׂר עֵינִי, אִף 'שַׁעֲרֶיךָ' הָאֵמּוֹר כָּאֵן
מִדְּבַר בַּמַּעֲשֵׂר עֵינִי. וְאֲמַר רַחֲמֵנָא 'לֹא תוֹכֵל לְאָכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ', וְיֵשׁ
לְפָרֵשׁ אֵת הַפֶּסֶק כֵּךְ, לֹא תוֹכֵל לֵאכּוֹל טַבֵּל בְּעוֹד שְׁהַמַּעֲשֵׂר עֵינִי
שֶׁנֹּאמַר בּוֹ 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' נִמְצָא בְּתוֹכּוֹ.

מִבְּאֵרֵת הַגְמָרָא מְדוּעַ צִרִּיק אֵת הַהִיקֶשׁ שֶׁל תְּרוּמָה לְמַעֲשֵׂר אַחֵר
שֶׁכֵּבֵר יֵשׁ אֵת הַדְּרָשָׁה שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: וְאִי מִתְּקָם – אִם רַק מִדְּרָשְׁתּוֹ
שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הֵינֵנוּ לְמִדֵּים אִיסוּר אֲכִילַת פִּירוֹת הַטְּבוּלִים לְמַעֲשֵׂר,
הֵנָּה אֲמִינָא – הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁרִיבַתָּה הַתּוֹרָה אִיסוּר טַבֵּל שֶׁל מַעֲשֵׂר
רַק לְעֵינֵי לֹא, וְלִחֲיִיב עַל אֲכִילָתוֹ מִלְּקוֹת, אֲכָל מִיתָּה לֹא חֵיבִים
עַל כֵּךְ, קָא מְשַׁמֵּעַ לֵן הַהִיקֶשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה, לְחֵיב מִיתָּה עַל
אֲכִילַת טַבֵּל.

לְיִשְׁנָא אַחֲרֵינָא – יֵשׁ שְׁגֵרָסוֹ אֵת מִהֲלֵךְ הַסּוּגִיא בְּאוֹפֵן שׁוּנָה. לֵאחֹר
שְׁהוּבָא הַהִיקֶשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה לְלַמֵּד שֶׁחֵיבִים מִיתָּה עַל
אֲכִילַת פִּירוֹת הַטְּבוּלִים לְמַעֲשֵׂר, מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מְדוּעַ יֵשׁ צוּרִךְ
בְּהִיקֶשׁ הֵלֵא מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן דְּמְכִיל – שְׁהוּרִם שִׁהִיו הַפִּירוֹת טַבֵּל
קוֹדֵם הַפְּרָשְׁתּוֹ מִדְּרַבִּי יוֹסִי נִפְקָא – כֵּבֵר נִלְמַד מִדְּרָשְׁתּוֹ רַבִּי יוֹסִי

מִהַפֶּסֶק 'לֹא תוֹכֵל לֵאכּוֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ'. וּמִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אִי מִתְּהִיא
– אִם הָיוּ לְמִדֵּים רַק מִדְּרָשְׁתּוֹ רַבִּי יוֹסִי, הֵנָּה אֲמִינָא דְּרַק לְלֹא
רִיבַתָּה הַתּוֹרָה טַבֵּל שֶׁל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן אֲכָל מִיתָּה לֹא יִהְיֶה בּוֹ, קָא
מְשַׁמֵּעַ לֵן הַהִיקֶשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר לְתִרְוּמָה שִׁישׁ אִף מִיתָה בִּאֲכִילָתוֹ.

הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּדַבְרֵי רַב נַחֲמָן בִּשְׁם שְׁמוּאֵל (לַעֲלִי ע"א),
שְׁהַעֲמִיד אֵת מִשְׁתַּנּוּת כְּרִבִּי מֵאִיר שְׁאוּסֵר לְיִשְׂרָאֵל לֵאכּוֹל מַעֲשֵׂר
רֵאשֹׁן. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: כָּפָא אֲוִינִי תִתָּא – בְּמַה הַעֲמַדְתָּ אֵת הַמִּשְׁנָה
שְׁאִמְרָה שֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל הַמְּאֻרְסֶת לְלוֹי לֹא תֵאכֹל בַּמַּעֲשֵׂר כְּרִבִּי
מֵאִיר, אִיכָּא סִיפָא, כֵּת לֹי מְאֻרְסֶת לְכֹהֵן, וְכֵת בָּחָן לְלוֹי לֹא תֵאכֹל
לֹא בְּתִרְוּמָה וְלֹא בַּמַּעֲשֵׂר, הָכָא מֵאִיר זֵרוֹת אִיכָּא – מִי מִהֵן נִחְשַׁבֵּת
לְזוּרָה, כְּלוּמֵר אִף שְׁאִירוֹסִין פּוֹסְלִים וְאֵינֵם מֵאֲכִילִים בְּתִרְוּמָה,
אוֹלָם מְדוּעַ תֹּאסֵר אַחַת מִהֵן בִּאֲכִילַת מַעֲשֵׂר, הֵלֵא כֵהֵן וְכֵת כֹּהֵן
לְלוֹי וְכֵת לְלוֹי מוֹתֵרִים בִּאֲכִילַת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, וְאִם כֵּן הָאִירוֹסִין
וְדֹאִי אֵינֵם פּוֹסְלִים אֵת בֶּת הַכֹּהֵן וְכֵת הָלוֹי, וְגַם אֵין צוּרִךְ שִׁיאֲכֹלוֹ
מִחֲמַת בְּעִלְיָהן.

מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אֲמַר רַב שֶׁשֶּׁת, מֵאִיר אֵינָה אוֹכֶלֶת דְּקָתָנִי – מַה
שֶׁכְּתוּב בַּמִּשְׁנָה בֶּת לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן אוֹ בֶּת כֹּהֵן לְלוֹי אֵינָה
אוֹכֶלֶת בַּמַּעֲשֵׂר, הַכוּוּנָה שְׁאֵינָה נּוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתִרְוּם – שֶׁאֵין
הַמְּאֻרְסֶת לְלוֹי יִכְוֹלָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר
מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן שֶׁל הָאֵרוֹס כְּדִי לְתַקְנָם, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַפִּירוֹת
שְׁיִיכִים לָהּ וְהָרִי זֶה נִחְשָׁב כְּתוּרִם שְׁלֹא מְדַעַת הַבְּעֵלִים שֶׁאֵין זֶה
חַל.

שְׁוֹאֶלֶת הַגְמָרָא: מְכַלֵּל דְּבִרִּיךְ נִשְׁמַע דְּנִשְׁוֹאָה לְלוֹי נּוֹתֶנֶת רְשׁוּת
לְשִׁלּוּחַ לְתִרְוּם מִפִּירוֹת טַבֵּל שֶׁל בְּעֵלָה, הָאֵמֻנָם זֶה כֵּךְ. מְשִׁיבָה
הַגְמָרָא: אֵין – אֲבָן כֵּךְ הָדִין. וְהִתְנַיָּא – וְאֲבָן כֵּךְ שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא,
נֹאמֵר בְּעֵינֵי מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן (בְּמִדְּבָר יח לא) 'וְאֲכַלְתֶּם אוֹתוֹ כְּכֹל מְקוֹם
אֲתֶם וּבֵיתְכֶם', הַשּׁוּה אֵת הָאֵשָׁה לְבַעֲלָהּ, וּבִכְרִי לְיֹמֵר עַל נִשְׁוֹאָה בֶּת
יִשְׂרָאֵל לְלוֹי שְׁנוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתִרְוּם תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר
רֵאשֹׁן שֶׁל בְּעֵלָה. שְׁוֹאֶלֶת הַבְּרִייתָא: אֵתָּה אוֹמֵר שְׁהַפְּסוֹק מִלְּמַד
שִׁישׁ לְנִשְׁוֹאָה רְשׁוּת לְתִרְוּם, אוֹ אֵינוֹ אֵלֶּא לְאָכֹל – שְׁמָא כּוּוֹנֵת
הַפְּסוֹק לְהַתִּיר לָהּ לֵאכּוֹל מִפִּירוֹת מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן וּבְלִשְׁן הַפְּסוֹק
'וְאֲכַלְתֶּם'. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֲמַרְתָּ – יֵשׁ לָךְ לְלַמֵּד מִקֵּל וְחוּמֵר,
אִם תְּרוּמָה הִתְּמוּנָה אוֹכֶלֶת הַנִּשְׁוֹאָה לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן הִתְּמָל, לֹא
כֵּל שֶׁכֵּן שְׁהַנִּשְׁוֹאָה לְלוֹי אוֹכֶלֶת, כְּלוּמֵר כְּדִי לְלַמֵּד שְׁאוּכֶלֶת לֹא
צִרִּיק פְּסוֹק, אֵלֶּא בְּזַכְרָהּ שְׁהַפְּסוֹק לְיֹמֵר עַל נִשְׁוֹאָה בֶּת יִשְׂרָאֵל
שְׁנוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתִרְוּם.

הַגְמָרָא מְבִיאָה תִּירוּץ נוֹסֵף מַה כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה בְּמַה שְׁאִמְרָה שֶׁבֶת
לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן וְכֵת כֹּהֵן לְלוֹי אֵינֵן אוֹכֶלֶת בַּמַּעֲשֵׂר: מִדְּבָרֵי
דְּרַבָּנָן, אֲמַר, לְעוֹלָם מִשְׁתַּנּוּת כְּרִבִּי מֵאִיר שְׁמַעֲשֵׂר אִסוּר לְזֵרִים
וְלִזְוִיָּה וְכֹהֲנֵת אֵינֵן זֵרוֹת, וְכוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה לְיֹמֵר, שְׁאֵין חוֹלְקִין לָהּ
מַעֲשֵׂר בְּבֵית הַגִּירָנוֹת – שֶׁאִם אַחַת מִהֵן בָּאָה לְבִדָּה בְּלֹא בְּעֵלָה
לְגוּרֵן לְקַבֵּל מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, אֵין נּוֹתֵנִים לָהּ.

מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הֵנִיקָא לְמָאן דְּאָסֵר לְחֹלֵן (ק) שֶׁאֵין חוֹלְקִים תְּרוּמָה
בְּגוּרֵן לֵאשָׁה לְבִדָּה מִשּׁוּם אִיסוּר יִיחּוּד, אִם כֵּן מִטַּעַם זֶה גַם אֵין
חוֹלְקִים לָהּ מַעֲשֵׂר רֵאשֹׁן, אֵלֶּא לְמָאן דְּאָסֵר שְׁהַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם
גִּירָשָׁה – שִׁישׁ לְחַשׁוֹשׁ שְׁמָנָא גִירָשָׁה בְּעֵלָה הִכְהֵן וְהִיא אִסוּרָה
בְּתִרְוּמָה, וְהֵם לֹא יִדְעוּ מִכָּךְ וַיִּכְשִׁילוּהָ בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה, וְהֵלֵא
בַּמַּעֲשֵׂר הַטַּעַם הַזֶּה אֵינוֹ קִיִּים שְׁהָרִי גִירָשָׁה בֶּת לְלוֹי מִי לֹא אֲכָלָהּ
בַּמַּעֲשֵׂר, וּמְדוּעַ שְׁלֹא יִחַלְקוּ לָהּ מַעֲשֵׂר בְּבֵית הַגִּירָנוֹת.

הַגְמָרָא תִּמְנָה עַל הַמְּקָשׁ: וְלִישְׁעִימִיךְ – וְלִישְׁעִימִיךְ עַל
הַמִּשְׁנָה מְדוּעַ בֶּת לְלוֹי הַמְּאֻרְסֶת לְכֹהֵן אֵין חוֹלְקִים לָהּ מַעֲשֵׂר, וְכִי
מּוֹבֵנֶת לָךְ הַגִּזְרָה לֹא לְחַלֵּק תְּרוּמָה לֵאשָׁה לְבִדָּה בְּבֵית הַגִּירָנוֹת
מִשּׁוּם גִּירָשָׁה, וְהֵלֵא מְבֹאֵר בְּבִרְיָתָא לְחֹלֵן (סז) שֶׁאֵין חוֹלְקִים
לֵאשָׁה בֶּת תְּרוּמָה בְּגוּרֵן, וְלֹא יִחַלְקוּ בֵּין בֶּת כֹּהֵן לְבֵת יִשְׂרָאֵל, וְכִי
גִירָשָׁה בֶּת כֹּהֵן מִי לֹא אֲכָלָהּ בְּתִרְוּמָה, וּמְדוּעַ אֵין חוֹלְקִים לְבֵת כֹּהֵן.
אֵלֶּא עַל כִּרְחֹךְ אִסְרוּ חִלּוּקַת תְּרוּמָה לְכָל הַנִּשְׁוֹאוֹת לְכֹהֵן גִּירָה
מִשּׁוּם גִּירָשָׁה בֶּת יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן אִסְרוּ גַם חִלּוּקַת מַעֲשֵׂר בְּגוּרֵן לְכָל
הַנִּשְׁוֹאוֹת לְלוֹי, גִּירָה מִשּׁוּם בֶּת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁוֹאָה לְלוֹי, שְׁמָא
תִּתְגַּרֵּשׁ וְהִיא אִסוּרָה לֵאכּוֹל בַּמַּעֲשֵׂר רֵאשֹׁן כְּרִבִּי מֵאִיר, וּבְגוּרֵן
לֹא יִדְעוּ עַל כֵּךְ.

יבמות. פרק תשיעי – יש מותרות דף פו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג רש"י תוספות

תרימה לכהן – נתניתה לכהן, ומעשר ראשון ללוי. קתני מעשר ראשון ללוי. דומיא דתרימה לכהן, מה תרימה אבילתה כנתינתה, לכהן ולא לזר, אף מעשר ללוי אבילתו ללוי ולא לזר. דאי לאו הכי סבידא ליה לרבי מאיר, תרימה למאי קתני? נהי דמעשר איצטריבא ליה לאורווי דלא יחיבין ליה לכהן כרבי אלעזר בן עזריה, אלא תרימה למה לזי ועוד: מרקהדר ליה רבי אלעזר לשון היתר, מכלל

דדבי מאיר נמי באיסור והיתר איירי, מכלל דאיבא למאן דאמר – מעשר לכהן לאכול? בתמיה, והא דאי כהנים לאו וריס ניהו? כדאמר לקמן דכהנים איקרו לויס. נותנו אף לכהן – כדקאמר לקמן טעמא, משמייה גרמא – כך קיבל מרבו, ורבו מרבו, עד רבי מאיר ששמע משמו. ולא מן דעתיה קמפרש לטעמא דרבי מאיר, מה תרימה מובלת – שכל זמן שלא הופרשה חייבין מיתה על אבילתו של טבל, דהא מיתה כתיב ביה. אף מעשר ראשון מובל – ואף על גב דבדידיה ליכא מיתה – חייבין מיתה על הטבל, שלא הופרש מעשר ראשון ממנו. או אפילו מעשר עני – דקיל כצדקה בעלמא, דלאו צד קדושה אית ביה. ואבלי ששקין – בשנה השלישית מיתה. קרא. הכי גרסינן? וקאמר רחמנא לא תיכול ואי מהתם הוה אמינא ללאו אבל מיתה לא קא משמע לן, מאי אינה אוכלת דקתני – כולה מותניתין לגבי מעשר. אינה נותנת רשות – לשלוחה לתרום מעשר של ארוס, ולהרים ממנו תרומת מעשר, והוה ליה כתרומה שלא מדעת. ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם – השוה הכתוב אשתו לו, לימד על בת ישראל נשואה ללוי כו'. הכי גרסינן? מר בריה דרבינא אמר לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות הניחא למאן דאמר משום ייחוד אלא למאן דאמר משום גרושה – גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמא, גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא גזירה משום גרושה בת ישראל – והכי פירושה: רישא – כדאוקימנא באבילה ממש, ורבי מאיר, וסיפא, בת לוי לכהן ובת כהן ללוי דקתני לגבי מעשר – לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות בלא בעלה, והוא הדין לנשואה, ולקמן פריך: אפילו נשואה נמי הניחא למאן דאמר – בפרק "נרשאי על האנוסה" (יבמות קא) משום ייחוד איך חולקין תרומה לאשה בגורן, אלא למאן דאמר טעמא משום גרושה, שמוא יגרשנה בעלה ותהא זרה ואין הכל יודעים ויחזרו ויתנו תרומה לזרה. גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר – דקתני: ואמאי בת לוי שנתארסה לכהן דקתני אין חולקין לה מעשר בגורן בשביל בעלה, אמאי גזר בה רבנן? הא אי נמי מגרש לה – שפיר קאכלה מעשר. וליטעמין גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה – כלומר, וליטעמין דמותבת אמתניתין לגבי מעשר – הכי נמי בפרק "נרשאי" (שם) דאיתמר עיקר מילתא, דקתני: אשה אין חולקין לה תרומה על הגורן, ופרשין טעמא משום גרושה, ולא פליג בין בת ישראל לכהן ובת כהן לכהן. גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא גזירה משום גרושה בת ישראל. ומאן דגרסי איפכא לא מיתוקמא כלל, דהיכי מצי פריך מתרומה דמתניתין דקתני בת כהן ללוי לא תאכל בתרומה? והא דאי שפיר קתני דאיפסלה בארוסה, וטעמא לאו משום שמא תתגרש הוא. איירי דתנא רישא מאורסת – לגבי אבילה ממש, דהתם דוקא מאורסת. דגבי בת כהן לישראל וללוי לענין תרומה, ובת לוי לישראל לענין מעשר, אשמועינן דפסיל לה אירוסין. וגבי בת ישראל לכהן וללוי ובת לוי לכהן אשמועינן דלא מובלי לה. תנא נמי סיפא – בת כהן ללוי, ובת לוי לכהן לענין חלוקה דמעשר, מאורסת.

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי מאיר. רבי אלעזר בן עזריה מתירו לכהן, מתירו – מכלל דאיבא למאן דאמר? אלא איבא: נותנו אף לכהן. מאי טעמא דרבי מאיר? אמר רב אחא בריה דרבה משימיה דגמרא: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרימה", מה תרימה אסורה לזרים – אף מעשר ראשון אסור לזרים. אי מה תרימה חייבין עליו מיתה וחומש – אף מעשר חייבין עליו מיתה וחומש? אמר קרא: "ומתו בו כי יחללהו" "ויספ המישיחו עליו", "בו" – ולא במעשר, "עליו" – ולא על מעשר. ורבנן: מה תרימה מובלת – אף מעשר ראשון נמי מובל. וכדתנא, רבי יוסי אומר: יכול לא יהא חייב אלא על מכלל שאלה הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרימה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני – מניין? תלמוד לומר: "לא תוכל לאכול בשעריך", ולחלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו", מה "שעריך" האמור להלן – מעשר עני, אף "שעריך" האמור כאן – מעשר עני, ואמר רחמנא "לא תוכל", ואי מהתם – הוה אמינא ללאו, אבל מיתה לא, קא משמע לן. לישנא אחרת: מעשר ראשון דמבייל מדריכי יוסי נפקא! אי מהיהא – הוה אמינא: ללאו, אבל מיתה לא, דקא משמע לן. במאי אוקימנא – ברבי מאיר, איבא סיפא: "בת לוי מאורסת לכהן, ובת כהן ללוי" – לא תאכל לא בתרימה ולא במעשר". הכא מאי זרות איבא? אמר רב ששת: מאי "אינה אוכלת" דקתני – אינה נותנת רשות לתרום, מכלל דנשואה נותנת רשות? אין, והתניא: "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם" – לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. אתה אומר רשות לתרום, או אינו אלא לאכול? אמר, תרימה המורה אוכלת, מעשר חלל – לא כל שכן? אלא, לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום. מר בריה דרבנא אמר: לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות. הניחא למאן דאמר משום ייחוד, אלא למאן דאמר משום גרושה – גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר? וליטעמין, גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה? אלא, גזירה משום גרושה בת ישראל. אי הכי, מאי איריא מאורסת? אפילו נשואה נמי! איירי דתנא רישא מאורסת תנא נמי סיפא מאורסת. תנו רבנן: תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר: לכהן

תרימה לכהן ומעשר ראשון ללוי – פירש בקנטרס: דייק, מדקתני מעשר ראשון ללוי דומיא דתרומה לכהן דאבילתה כנתינתה. דאי לאו הכי – תרימה למאי קתני לה. וקשה: דאם כן לימא נמי רבי עקיבא היא, דקתני נמי לקמן כי האי לישנא ואי משום דסתם משנה רבי מאיר – הא אמרין (סנהדרין פא): וכולו אליבא דרבי עקיבא. ומדמהדר נמי רבי אלעזר לשון היתר – אין לדקדק, דלמאן הא איירי רבי מאיר באיסור והיתר והיתר היינו בתרומה דאסורה ללוי ושראי לכהן! ופירש רבנו יחזקיה בן נתן: דגרסינן בהדיא בדברי רבי מאיר "מעשר ראשון אסור לזרים", רבי אלעזר מתירו לכהן – לא גרסינן בן עזריה, דרבי אלעזר בן עזריה קדים טובא לרבי מאיר. ולקמן בבביתא דרבי עקיבא גרס רבי אלעזר בן עזריה, דהוא בר פלוגתיה. מה תרימה טובלת – פירש בקנטרס: בשלא הופרשה חייבין מיתה על אבילתו של טבל, דהא תרימה מיתה כתיבא ביה. וקשה לרבינו יצחק: מעשר ראשון נמי כתיבא ביה תרימה מעשרה ועוד: אי מטעם זה – לא ליחסר טבל לכהן כיון דתרומה שריא ליה! ופירש רבנו יחזקיה בן נתן, משום דרשנין בפרק "גזשפין" (סנהדרין פא), ואלא דילולא את קרשי בני ישראל אשר ירימו" – בעתידים לתרום הכתוב מדבר, וליף חילול מתרומה. אף מעשר ראשון טובל – אבל איסור זרות לא ליפנין לרבנן. אף על גב דאין היקש למחצה, כיון דלא מצי לאקושי לגמרי לאסור אף ללוים כמו תרומה. ועוד: דמיסתבר לאוקמי דיקשא אמאי דאסר קרא בדוכתא אחרתא, כמו טבל דליפנין בסמוך מילא תוכל לאכול" ואית ביה לאו, ואתא דיקשא לאתויי נמי מיתה. אבל לאוקמי בה איסורא דלא אשכחן – לא מקשינן. אי מהתם הוה אמינא ללאו – ומדקישא לא הוה שמעינן ללאו ומיתה, אי לאו דאשמעינן לאו מהבא, כדפירשתי. ועוד: דאיצטריך ללא תוכל לאכול למעשר עני דטבילי, ואם תאמר: מנא ליה דטבל מעשר עני במיתה? הא לא אתקש לתרומה! ויש לומר: דשמוא אין בו מיתה. אי נמי, כיון שאין חלוק משאר טבל לענין אחרת – דהא הדין לענין מיתה. מאי אינה אוכלת דקתני אינה נותנת רשות לתרום – פירש בקנטרס: דקאי אבולה מותניתין לגבי מעשר, דאינה נותנת רשות. וקשה לרבינו יצחק, דהוה ליה למימר: אלא אמר רב ששת, כיון דהדר ביה משינאי קמא! ועוד: דכיון דכל "לא תוכל" היינו דאינה נותנת רשות – הוה ליה למיתני בהדיא הכי ועוד: דליתני אפילו בת לוי ללוי! ועוד: דמעוברת מה שייך למיתני לענין נתינת רשות! ואומר רבנו יצחק: דלכך ששת נמי מפרש רישא דמתניתין כדאמרן, ועיקר מותניתין אתא לאשמועינן איסור אבילה. וכן בסיפא: בת לוי לכהן, בת כהן ללוי – איצטריך לאשמועינן דלא תאכל בתרומה. וסלקא דעתך שלא יפסול בת כהן מן התרומה, כיון דאובלת מעשר האסור לזרים. ומעשר נקט לענין נתינת רשות, ואגב תרומה נקט לשון "לא תאכל", דהוא הדין אפילו בת לוי ללוי ובת כהן לכהן – אין נותנת רשות, אלא איירי דנקט בת לוי לכהן ובת כהן ללוי לענין אבילה, איירי בהו נמי לענין נתינת רשות. מאי

מאי טעמא דרבי עקיבא — לכאורה נראה דרבי מאיר ורבי אלעזר פליגי בפלוגתא דרבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה, דרבי מאיר דלעיל כרבי עקיבא, ותימה: דבפרק "המזכר את הספינה" (נבא בתרא פא.ב.) אמר ריהב ליה לכתן, וכרבי אלעזר בן עזריה, והתם מתירין לה בין לרבי מאיר בין לרבנן? וצריך לומר: דאליבא דרבנן מוקי לה התם כרבי אלעזר בן עזריה, אבל לרבי מאיר אית ליה לאוקומי בתר דקנסינהו עזרא, דלכולי עלמא לכתן, ואפילו למאן דאמר קנסא לעניינ — יכול ליתן לכתן עני. **מי** שיכול לאוכלו בכל מקום — ואם תאמר: לרבי מאיר דאוסר לזרים, מאי טעמא דמעשר ללוי ולא לכתן? ולא מצד דרש כרבי עקיבא מי שיכול לאוכלו בכל מקום — דמההוא טעמא דאוסר לזרים אסור לאוכלו נמי בטומאת הגוף, ואי אפשר לאוכלו בבית הקברות, ויש לומר: דאף על גב דאוסר לזרים גזירת הכתוב הוא: "ואכלתם אותו בכל מקום".

מפני מה קנסו לזרים במעשר — פירש רבינו יצחק: ולא מציונו בהדיא, אלא מציונו בעורא: "יהיה הכהן בן אהרן עם הלויים במעשר הלויים", ואיכא למימר דרבי קאמר: כשיבאו הלויים לחלוק בבית הגרנות — יבואו עמם הכהנים, וקשה: דלרבי אלעזר בן עזריה דלא שקלי לזים כלל בתר קנסא, אלא כהנים, הא לא משתמע מזההו קרא דהא ליכא למימר שזיו הכהנים עם הלויים לקבל מהם מעשר משלהם, דהא בשלהם לא קנסום, כדמוכח בפרק "הורע" (חולין קלא.ב.). ויש לומר: דלרבי אלעזר בן עזריה לא נמנעו הלויים מכל וכל מליך לבית הגרנות לחלוק במעשר, כדמוכח פרק שני דכתובות (כז.א.) וכל שכן בימי עזרא, שנידיין לא פשט הקנס, ולכן נאמר שילך הכהן עם הלויים, ולמאן דאמר: קנסא לעניינ — נקט כהן עם הלויים, משום דשכיחי עניי כהנים טפי, לפי שאין עוסקין במלאכה אלא כהנים בית המקדש, וגם אין להם קרקעות. והוא הדין עניי ישראל, למאן דאמר מעשר מותר לזרים, והרבי יוסף אומר: דנפקא לן מדכתיב במלאכי: "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר" דבית האוצר הוא הכהן לשבח שתקן עזרא לתת שם תרומת כהנים כדכתיב בעורא (נחמיה ז.) וכן נסוצה לתת שם מעשר — אם כן של כהנים, דהוא, וקיימא לן (מגילה טו.א.) מלאכי זה עזרא. ולמאן דאמר: קנסא לעניינ — מצוה לתת לכהנים משום דעניי שכחי בזה, כדפרישית. **מר** סבר קנסא לעניינ — דוקא, ולא לכהנים עשירים, ואליבא דרבי עקיבא פליגי, דלרבי אלעזר בן עזריה דשקלי כהנים מן התורה — אפילו עשירים, בתר דקנסינהו נמי דהוי לכתן ולא ללוי, כדמוכח ב"הורע" (חולין קלא.ב.) ובפרק שני דכתובות (כז.א.) שקלי נמי כהנים עשירים, ולדידהו לא קניס עזרא שזיו עזר, עלו. וקנסא לעניינ דקאמר הכא, אין לפרש דוקא לעניי לזים ולא עניי ישראל וכהנים — דאם כן נשתברו עניי לזים במה שלא עלו. ועוד: דמשמע הכא דאי הוו כהנים בימי טומאתן עניי — הוו שקלי לכולי עלמא, אף על גב דמדאורייתא לרבי עקיבא ללוי ולא לכתן, אלא ודאי, עניי דקאמר — אפילו עניי ישראל וכהנים, ומיזו, למאן דאמר מעשר ראשון אסור לזרים — אין נראה שיתקן לעניי ישראל כדי למזכרו, דמילתא דאית לדי תקלה לא הוו מתקני רבנן, דאיכא למיחש דלמא אתי למיכיליה, וכדאי גזנא אמרין בפרק שני דכתובות (שם), ונראה דלרבי עקיבא לא הפקיע עזרא בן הורא מכל וכל להשוותן לכתן לחשונותן ורבי עזריה, אלא: לזים, בין עניי כהן בין עשירי, אף על גב דנשטריהו כבמה דוכתינ שזיו נטלין בתורת לזיות, דתנן בגיטין (ל.א.) דמלוה מעות את זכרון ואת הלוי להיות מפרשי עליהן, ואיתא בגמרא: ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר לאבך ביד, ובי"הורע" (חולין קלא.ב.) ובפרק שני דכתובות (כז.א.) פריך התלמוד: מעשר ראשון דלוי הוא! וטעמא: כיון דמעיקרא היה המעשר של לזים לבדם לרבי עקיבא — דין שיקנסו לזים גם לאחריים עמדם, למר לעניינ ולמר לכהנים, וסתמא בכל דוכתא כרבי עקיבא, ולרבי אלעזר בן עזריה דאמר מדאורייתא אף לכתן — בתר קנסא לכתן דוקא, כדאמר בפרק שני דכתובות, ולדידהו דוקא מעשר ראשון חזקה לכתונה, ולא לרבי עקיבא, תרע, ולמאן דאמר לעניינ — היאך היה חזקה לכתונה? ולרבי אלעזר בן עזריה, מה שבטל יוחנן את הירודי (סוטה מ.ב.) אף על פי שדינו היה לכהנים כמו לזרים — מכל מקום, כיון דנצטוו לתת אף ללזים "כי שבר הוא לכם חלק עבדחתכם" (במדבר יח.), כשמפקיעין אותו מלזים לתת כולו לכהנים — אין זה כמצותו. **ומפני** לוי לא מצאתי שם — והא דתנן בקדושין (ט.ט.) עשרה יוחסין עליו מבבל, וקחשיב לזים, וקרא נמי כתיב (עזרא א.): "ויקנו ראשי האבות ליהודה ובנימין ויהויה" ואלו לא מצאנו שם פירש רש"י ב"עשרה יוחסין" דאיתן לזים עליו עמו קצוץ בהונות, כשאמר להם נבוכדנצר "שירו לנו משר ציון" עמדו וקצו בהונותיהן, ואמרו: וישיר את שיר ציון, ולפי שלא מצא שם ארזים לשיר עמד וקנסם, ואפילו למאן דאמר עיקר שיר בפה — מכל מקום הקפיד, משום דאיכא נמי מצוה בבבליים.

לכתן ולא ללוי — בתמיה, הא ודאי קרא לזים קאמר, בני צדוק — וצדוק כהן הוה, וקרא לבניו "הלויים", רבי אלעזר בן עזריה — כהן הוה, כדאמר בברכות (כז.ב.) דהוא עשירי לעזרא, עקיבא בתרפילו — משום דרבי עקיבא רעיא דכלבא שבוע הוה, תרפילו — חמת של עזר, ב"שטיינזליץ" בלע"ז, ורועה נותן בה פתו ותולה בצאור, מפני מה קנסו לזים במעשר — לאו לעיל קאי, דטעמא דהכא לאו משום קנסא, אלא משום דכהנים נמי לזים איקרו, כדאמרן, אלא דאמר בכמה דוכתינ בהתלמוד בתר דקנסינהו עזרא (חולין קלא.ב.) ובמסכת סוטה (מ.ב.) תנן: יוחנן כהן גדול העביר הדיית המעשר, ואמר: מפני שאין מפרשיין אותו כתקן, דרחמנא אמר יחבה ללזים ואנן יחבינן לכהנים, והכא נקט לה משום דקבעי למיפרך עלה מהא דרבי עקיבא, דאתהדיה לפתחא לבי קברי, אלא רבי עקיבא מאי טעמא אהדיה בו? — למאן דאמר קנסא לכהנים קפריין, אם איתא דתקנתא לכהנים הואי — מי הוה מהדר רבי עקיבא לפתחא לבי קברי? נהי נמי דקרא בלזים כתיב, מיהו רבי עקיבא לבתר דקנסינהו עזרא הוה, ושזורים הרבים בראשיכם — דהיינו ישראל, שהם רבים מלזים, **משנה** ניסת ללוי — אחר שילדה מכהן, תאכל במעשר — ולא בתרומה, דהדר הוה זרה, מת ולא הימנו בן תאכל במעשר — בשביל בנה, והאי בן פסיל לה בתרומה, שהרי יש לה זרע מן הור, ובתיב (ויקרא כב.) "זרע אין לה ושבה", והרי יש לה זרע, ואף על גב דקרא בבית כהן כתיב — מרבין מיניה בגמרא נמי בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן, וניסת לזר ומת, שחזרת ואוכלת בשביל בנה, הלכך, כי היכי דבת כהן כי אית לה זרע מישראל לא חדרה, בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן, נמי, כי אית לה זרע בין מלוי או מישראל — לא חדרה אוכלת בשביל בנה כהן, בת

אלא למאן דאמר לכהנים — אמאי אהדיה לפתחא לבי קברי? הכי קאמר ליה: אי דקא אתית בתורת קנסא — אית לך, ואי קא אתית בתורת חלוקה — לית לך, ומאן לן דלא סליקו בימי עזרא — דכתיב: "ואקבעם אל הנחר הכא על אהיו ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומפני לוי לא מצאתי שם", אמר רב חסדא: בתחלה לא היו מעמידים שזורים אלא מן הלזים, שנאמר: "ושזורים הלזים לפניכם", עכשיו אין מעמידין שזורים אלא מישראל, שנאמר: "ושזורים הרבים בראשיכם". **משנה** פת ישראל שניסת לכהן, תאכל בתרומה, מת, ולזה הימנו בן, תאכל בתרומה, ניסת ללוי, תאכל במעשר, מת, ולזה הימנו בן, תאכל במעשר, ניסת לישראל, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, מת, ולזה הימנו בן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, מת בנה מלוי, תאכל בתרומה, מת בנה מכהן, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, בת

במה דוכתינ שזיו נטלין בתורת לזיות, דתנן בגיטין (ל.א.) דמלוה מעות את זכרון ואת הלוי להיות מפרשי עליהן, ואיתא בגמרא: ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר לאבך ביד, ובי"הורע" (חולין קלא.ב.) ובפרק שני דכתובות (כז.א.) פריך התלמוד: מעשר ראשון דלוי הוא! וטעמא: כיון דמעיקרא היה המעשר של לזים לבדם לרבי עקיבא — דין שיקנסו לזים גם לאחריים עמדם, למר לעניינ ולמר לכהנים, וסתמא בכל דוכתא כרבי עקיבא, ולרבי אלעזר בן עזריה דאמר מדאורייתא אף לכתן — בתר קנסא לכתן דוקא, כדאמר בפרק שני דכתובות, ולדידהו דוקא מעשר ראשון חזקה לכתונה, ולא לרבי עקיבא, תרע, ולמאן דאמר לעניינ — היאך היה חזקה לכתונה? ולרבי אלעזר בן עזריה, מה שבטל יוחנן את הירודי (סוטה מ.ב.) אף על פי שדינו היה לכהנים כמו לזרים — מכל מקום, כיון דנצטוו לתת אף ללזים "כי שבר הוא לכם חלק עבדחתכם" (במדבר יח.), כשמפקיעין אותו מלזים לתת כולו לכהנים — אין זה כמצותו. **ומפני** לוי לא מצאתי שם — והא דתנן בקדושין (ט.ט.) עשרה יוחסין עליו מבבל, וקחשיב לזים, וקרא נמי כתיב (עזרא א.): "ויקנו ראשי האבות ליהודה ובנימין ויהויה" ואלו לא מצאנו שם פירש רש"י ב"עשרה יוחסין" דאיתן לזים עליו עמו קצוץ בהונות, כשאמר להם נבוכדנצר "שירו לנו משר ציון" עמדו וקצו בהונותיהן, ואמרו: וישיר את שיר ציון, ולפי שלא מצא שם ארזים לשיר עמד וקנסם, ואפילו למאן דאמר עיקר שיר בפה — מכל מקום הקפיד, משום דאיכא נמי מצוה בבבליים.

מתרצת הגמרא: אלא כולי עלמא מודים שטעם הקנסא היה משום
שלא עלו בימי עזרא, והכא כהא קמיפלגי, מר סבר קנסא לענייני –
האומר שקנסו את הלויים מפני שלא עלו מבבל, סבר שתקנו לתת
את המעשר לעניים. ומר סבר – והחולק עליו סובר שהכהנים בימי
שומונאון עניים ניהו, ולכן גם כהן עשיר ושמקבל כמות גדולה של
תרומה) רשאי ליטול מעשר ראשון כדי שיהיה לו מה לאכול בימי
טומאתו.
מקשה הגמרא: (בשילמא למאן דאמר קנסא לענייני משום הכי
אהדריה רבי עקיבא לפתחא לבי קבר, כדי שרבי אלעזר שהיה
עשיר לא יטול את המעשר, אלא למאן דאמר קנסא לכהנים אמאי
אהדריה לפתחא לבי קבר) ומנע מרבי אלעזר בן עזריה ליטול
מעשר, והלא היה כהן ורשאי לקבל מעשר ראשון.
מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה,
אי דקא אתית בתורת קנסא – אם כוונתך ליטול מעשר ראשון
מחמת הקנס שקנסו את הלויים, אית לך – יש לך רשות ליטול את
המעשר, שהרי כשאתה לוקח בתורת קנס, אתה נעשה שליח של
הלויים לקבלת המעשר, ואי קא אתית בתורת חלוקה – אולם אם
כוונתך ליטול את המעשר מדין חלוקה, כלומר מדין תורה, לית לך
– איך אתה רשאי ליטול את המעשר ראשון, כיון שאינך נעשה
שלוחם ומדין תורה המעשר ניתן רק ללויים.
מבררת הגמרא: ומנא לן דלא סליקו – שלא עלו הלויים לארץ
ישראל בימי עזרא. משיבה הגמרא: דתריב (עודא ח א, טו), ואלא
ראשי אבותיהם והתנחשם העלים עמי במלכות ארתחששתא
המלך מבבל, ואקצצם אל חנהר קא אל אהוא ונחנה שם מים
שלישה ואבינה בעם ובכהנים, ומכני לוי לא מצאתי שם.
הגמרא מביאה ענין נוסף בו ירדו הלויים מגדולתם: אמר רב חפא,
בתחלה לא היו מעמידים שוטרים הכופים את העם לצית לדברי
בית דין, אלא מן הלויים, שנאמר (דברי הימים ב' יט א) 'ושוטרים הלויים
לפניהם'. אבל עכשיו, אין מעמידין שוטרים אלא מישראל, שנאמר
'ושוטרים הרבים בראשיכם' – ולמודים מתיבת 'הרבים' שהשוטרים
מישראל הם, שהם מרובים מן הלויים.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהלכות בת ישראל שניסת לכהן ובת
כהן שניסת לישראל לענין אכילת תרומה: בת ישראל שניסת
לכהן, תאכל בתריומה לפי שהיא קנינו של הבעל. מת בעלה הכהן
ויש לה הימנו בן, תאכל בתריומה מחמת בנה הכהן. חזרה האשה
וניסת ללוי, תאכל במעשר ראשון מחמת בעלה, אבל בתרומה לא
תאכל, משום שבעלה הלוי אסור באכילת תרומה ופוסל גם
אותה. מת בעלה הלוי, וליה הימנו בן, תאכל במעשר מחמת בנה
הלוי, ולא בתרומה, משום שאף הוא פוסל אותה מלאכול
בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת לישראל, לא תאכל לא בתריומה
משום בנה מבעלה הלוי וכן מחמת בעלה הישראל, ולא במעשר
אף שיש לה בן מהלוי, לפי שבעלה הישראל פוסלה מלאכול
מעשר כשיטת רבי מאיר שמעשר ראשון אסור לזרים. מת
הישראל, וליה הימנו בן, לא תאכל לא בתריומה ולא במעשר, שבנה
הישראל ממשוך לפוסלה. מת בנה שנולד לה מישראל, תחזור
ותאכל במעשר מחמת בנה מבעלה הלוי. מת גם בנה מהלוי, תחזור
ותאכל בתריומה מחמת בנה מבעלה הכהן. מת בנה מהלוי, חזורים
וחלים עליה דיני ישראלית ולא תאכל לא בתריומה ולא במעשר.

מעשר ראשון ניתן לכהן. מקשה הגמרא: דווקא לכהן ולא ללוי,
והרי לוי בודאי יכול לקבלו כמו שמפורש בתורה. מתרצת הגמרא:
אימא – יש לך לומר שכוונת רבי אלעזר בן עזריה היא שמעשר
ראשון ניתן אף לכהן.
מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי עקיבא שמעשר ראשון ניתן רק
ללוי. דתריב (במדבר יח כו) 'ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו
מאת בני ישראל את המעשר, הרי שכללם קא משתעי קרא –
הפסוק מדבר, שהם יקבלו את המעשרות ולא הכהנים. מבררת
הגמרא: ואידך, כלומר רבי אלעזר בן עזריה כיצד הוא מבאר פסוק
זה. משיבה הגמרא: הוא סובר בדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי
יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות בספרי הקודש, נקראו
הכהנים לויים, וזה המובא להלן הוא אחד מהם, שנאמר (יחזקאל מד
טו) 'והכהנים הלויים בני צדוק'. צדוק כהן היה וממנה את בניו בשם
לויים. וכמו כן 'לויים' האמור בענין קבלת מעשר ראשון, כולל גם
כהנים.
שואלת הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא דרש את הפסוק גם על
כהנים. משיבה הגמרא: קא לא מצית אסרת שהכהנים בכלל
הלויים, משום דתריב במעשר ראשון (במדבר יח לא) 'ואכלתם אותו
בכל מקום, ומשמע שמקבלו מי שיכול לאוכלו בכל מקום, אפילו
בבית הקברות, ואם כהן שאין יכול לאוכלו בבית הקברות, מפני
איסור טומאה למותם. מבארת הגמרא: ואידך – ורבי אלעזר בן
עזריה סובר, שכוונת הפסוק ללמדנו שמה שאמר הכתוב שיכול
לאוכלו כל היקא דבעי, הכוונה דלא בעי חומה – שניתן לאכול את
המעשר בכל מקום אף מחוץ לחומות ירושלים, ואי אכיל ליה
בטומאת הגוף לא לך – וכן מלמדנו הכתוב שבכל מקום שנמצא
שם הכהן או הלוי אפילו במקום שנטמא בו, כגון בבית הקברות,
רשאי לאכול שם מעשר ראשון בטומאת הגוף.
הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבי עקיבא ורבי אלעזר בן
עזריה: התיא גינתא – מעשה באותה גינה היתה שקלי ו-לוקחן רבי
אלעזר בן עזריה מעשר ראשון מינה, והוא היה כהן, ונהג כשיטתו
שמעשר ראשון ניתן לכהן. לגינה היו שני פתחים, אחד פתוח
למקום טומאה ובית קברות) ואחד פתוח למקום טהרה. איל רבי
עקיבא אהדריה לפתחא לבי קברי – סגר את הפתח הפונה למקום
טהרה ופתח את זה הפונה לבית הקברות. כוונתו היתה שרבי
אלעזר בן עזריה שהיה כהן לא יוכל לבא לקחת את המעשר.
כשנודע הדבר לרבי אלעזר בן עזריה, כעס ואמר, עקיבא בתרמילו
– חמת של עור שרועה צאן מניח בו את פיתו, כלומר עקיבא
שהיה רועה צאן של כלבא שבו עשה מה שעשה, ואמא חיי –
אבל אני אחיה גם בלי שאטול את המעשר הזה כיון שעשיר אני.
בכמה מקומות בש"ס נאמר שעזרא הסופר קנס את הלויים בענין
מעשר ראשון, הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה כדי
להקשות מהמעשה של רבי עקיבא על אחד מהם: איתמר, מפני
מה קנסו לויים במעשר שלא לתת להם, פליגי בה רבי יונתן וסבאי,
חד אמר, משום שלא עלו מבבל לארץ ישראל בימי עזרא, וחד
אמר, כדי שישמכו כהנים עליו בימי שומאון שאז אינם יכולים
לאכול תרומה, ותיקון שיתנו להם מעשר ראשון.
מקשה הגמרא: בשילמא למאן דאמר שטעם הגזירה היה משום
שלא עלו, מובן שמשום הכי קנסינאנו מפני שלא נהגו כדווגן, אלא
למאן דאמר כדי שישמכו עליו כהנים בימי שומאון, קשה, וכי משום
כהנים שאינם יכולים לאכול תרומה בימי טומאתם, קנסינאנו ללויים
שיפסידו את חלקם במעשר ראשון.

תירגמו ענייני חסידות בכמה שפות, כדי שיוכלו הדברים להגיע לכל אחד ואחד ולכל אחת ואחת.

משיחת יום ב' דהג השבועות, ה'תשכ"ז

תורת החסידות, פנימיות התורה, תגיע לכולם, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציץ" ו"שואב מימין".

משיחת יום ב' דהג השבועות, ה'תשכ"ז

הבעל יכולים להפיר את נדריה. ויש לתמוה מה תלמוד לומר – מה
מלמדנו הכתוב, והלא היא מוצאה מכלל רשות האב בעת נישואיה
ופשוט הדבר שהוא אינו מפר נדריה. והיא מוצאה גם מכלל רשות
הבעל לאחר שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, ופשוט שגם הוא אינו
מפר את נדריה. אלא צריך את הפסוק לאופן זה, הרי שמסר האב
את בתו הנערה המאורסת לשלוחי הבעל להשיאה לו, או שמסר
אותה לשלוחי האב לשלוחי הבעל, ונתארמלה או נתגרשה בדרך
בטרים הגיעה לרשות הבעל. לולא הפסוק אינו יודע היאך אני
קורא בה, כלומר לאיזו רשות היא שייכת לענין הפרת נדרים, האם
לאחר המסירה היא נחשבת עדיין בבית אביה של זו ואביה מפר
נדריה, או שעל ידי המסירה היא שייכת לבית בעלה של זו. אלא
בא הכתוב לומר לה, שבמסירה לשלוחי הבעל נדריה יקומו
עליה, דהיינו שהיא יוצאת מרשות האב ונכנסת לבית בעלה,
וכשמת או גירשה אינה חוזרת לרשות אביה, שפיון שצאה שעה
אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפיר. מוכח מדברי התנא דר
רבי ישמעאל שהנישאת לבעל ומת, פשוט הדבר שאף נערה אינה
חוזרת לרשות בית אביה לענין הפרת נדרים, ואם כן אין צורך
ללמוד זאת מיתור תיבת 'מלחם', ולכן דרשו מתיבת 'מלחם'
שאינה חוזרת לחזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור נוסף שבת כהן אינה חוזרת לחזה ושוק: רב
ספרא אמר, נאמר (ויקרא כב יג) 'מלחם אביה תאכל', ומשמע שחוזרת
דווקא ללחם דהיינו לתרומה, ולא לכפר של חזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור אחר: רב ספרא אמר, נאמר (שם) 'מלחם אביה
תאכל', ומשמע שחוזרת ללחם הקטן לאביה – שהוא קניינו של
אביה וממונו, פרוץ לחזה ושוק שהם שירי קרבנות דמשלחן גבוה
קא יכו – שהם מתנות הניתנות לכהנים משולחן המלך ואינם ממון
כהנים.
הגמרא מביאה מקור נוסף: ורבא אמר, נאמר (ויקרא יד) 'ואת חזה
התנופה ואת שוק התרומה תאכלו וגו' אתה וקניך וקנתיך אתך',
ויש לדייק מתיבת 'אתך', שדווקא בלשון ששבתותיך היו כל העת
אתך ולא כשנישאו לזרים.
הגמרא מביאה אופן שאשה חוזרת לאכול בחזה ושוק: אמר רב
אדא בר אבהו, תנא – שנינו בברייתא, כשהיא ו-בת כהן חוזרת
לבית אביה לאחר שנישאת לזר ומת או גירשה ואין לה בן ממנו,
חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק. אבל בת ישראל שנישאה
לכהן ומת ויש לה ממנו בן ונישאת לישראל ומת ואין לה ממנו בן,
וחוזרת לאכול בתרומה בשני בנה מהכהן, חוזרת אף לחזה ושוק.
הגמרא מקשה על דאין השני בברייתא: אלא רב מרדכי אמר
לשפוטא דרבי אבהו, אמר לו רב אשי בתמייה, והלא מצינא
קא מרדכי – מהיכן נלמד עיקר דין זה שבת ישראל שאוכלת
תרומה מחמת בנה הכהן ונפסלה בנישואיה עם זר, כשהיא יוצאת
מהזר, חוזרת לאכול תרומה מחמת בנה, מדרשת 'ובת' בפסוק
'ובת כהן' וגו' שעוסק בחזרת בת כהן לבית אביה, ואם כן מי צריף
לה מינה – וכי יתכן שבת ישראל האוכלת מחמת בנה הכהן שדינה
נלמד מריבוי תהיה עדיפה מבית כהן שאוכלת מחמת אביה.
מתרצת הגמרא: הנה פתיכי מיעושי – בבית כהן החוזרת לבית
אביה נאמרו כל המיעושים שהובאו לעיל שמהם למדים שאינה
חוזרת לחזה ושוק, אבל הנה – בבית ישראל החוזרת לאכול
בשביל בנה, לא פתיכי מיעושי, ולכן חוזרת גם לחזה ושוק.
שנינו במשנה: בת כהן שניסת לישראל וכו', לא תאכל בתרומה,
מת ולא הימנו בן לא תאכל בתרומה וכו', מת בנה מישראל חוזרת
לבית אביה, ועל זו נאמר (ויקרא כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל.
מביאה הגמרא שני אופנים שאף שאין לה זרע אינה חוזרת לבית
אביה: תנו רבנן, ממה שנאמר (שם) 'ושבה אל בית אביה' דרשו פרוץ
לשפוטא דרב – אם זקוקה ליבום על ידי אחי המת, אינה חוזרת
לאכול תרומה מחמת אביה, לפי שלא מתקיים בה הפסוק 'ושבה'
אל בית אביה, שהרי היא קשורה ביבם. וממה שנאמר (שם)
'כנעוריה' דרשו פרוץ למיעושיה. כלומר, היא ריקנית כבימי

בת כהן שניסת לישראל לא תאכל בתרומה, לפי שבעלה הזר
פוסלה מלאכול בתרומה. מת בעלה הישראל וזה הימנו בן, עדיין
לא תאכל בתרומה, מפני שגם בנה הזר פוסל אותה מלאכול
בתרומה. חזרה אותה אשה וניסת ללוי, תאכל במעשר מחמת
בעלה. מת הלוי וזה הימנו בן, תאכל במעשר אבל לא בתרומה לפי
שבנה פוסלה. חזרה אותה אשה וניסת לבתן, תאכל בתרומה
מחמת בעלה אף שיש לה בנים זרים מבעליה הקודמים. מת הכהן,
וזה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה, מפני שבנה הכהן מאכיל
את אמו בתרומה. מת בנה שנולד לה מכהן לא תאכל בתרומה,
אבל במעשר היא מותרת מחמת בנה מבעלה הלוי. מת בנה מלוי
לא תאכל במעשר, לפי שבנה שנשאר לה מהישראל פוסלה
מאכילת מעשר. מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה ואוכלת
בתרומה, ועל זו נאמר (ויקרא כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל.

נמרא

שנינו במשנה שבת ישראל שהיתה נשואה לכהן ויש לה בן ממנו,
ואחר שמת בעלה נישאת ללוי, כאשר הלוי מת והשאר אחריו בן,
אוכלת במעשר מחמת הבן אבל לא בתרומה. והוסיפה המשנה:
מת בנה מלוי תאכל בתרומה מחמת בנה מהכהן. שואלת הגמרא:
הדרגא אכלה משום בנה, מלך – בת ישראל שהותרה באכילת
תרומה מחמת בנה שנולד לה מכהן, ונפסלה מתרומה כשנישאה
ללוי, מנין לנו שבמותו חוזרת לאכול תרומה, מחמת בנה הכהן.
משיבה הגמרא: אמר רבי אבא אמר רב, 'בת' 'ובת'. כלומר, נאמר
בפסוק (שם) 'ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו' ושבה אל בית
אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל, מיתור האות וא' במלת 'ובת'
למדים שגם בת ישראל שאכלה תרומה מחמת בנה הכהן, ונפסלה
כשנישאה לזר, במות הזר חוזרת לאכול מחמת בנה הכהן.
מבררת הגמרא: פסאן – כמו איזה תנא סוברת משנתנו שלומדת
הלכה מיתור האות וא', האם פרוץ עקבא דרבינו – שדורש
אותיות וא' יתירות שבתורה, ולא כחכמים שאינם דורשים יתור
אותיות וא'. משיבה הגמרא: אפילו תימא רבנן, כולא – כל התיבה
'ובת', קרא יתירא הוא, ותיבה שלימה מיתורת גם חכמים מודים
שיש לדורשה.
תנו רבנן, בת כהן שנישאת לזר, כשהיא חוזרת לבית אביה אחר
שהתאלמנה או התגרשה, חוזרת לאכול תרומה, ואינה חוזרת
לאכול חזה ושוק הניתנים לכהנים מקרבנות קדשים קלים.
הגמרא מבארת מהיכן למדים דין זה: אמר רב חסדא אמר רבניא
בר שילא, מאי קרא, שנאמר (שם כב יג) 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר'
היא בתרומת הקדשים לא תאכל, 'תרומה' מלשון 'הרמה', והיינו
שכפופים מן הקדשים, דהיינו חזה ושוק המורמים מבשר הקדשים,
אם נישאה לאיש זר לא תאכל מהם לעולם, אף כאשר תחזור
לבית אביה.
הגמרא מביאה מקור נוסף: רב נחמן אמר בשם רבה בר אבהו,
למדים דין זה מהפסוק (שם כב יג) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה'
מלחם אביה תאכל, 'לחם' משמעותו כל סוגי המאכלים, ויש
לדייק 'מלחם' ולא כל לחם, והיינו פרוץ לחזה ושוק, שאינה אוכלת
מהם.
מקשה הגמרא על דרשת רבה בר אבהו: מתקנה לה רמי בר חמא,
מנין לך שתיבת 'מלחם' באה למעט חזה ושוק, אימא פרוץ להפית
נדרים, שנערה שנישאה ומת בעלה או גירשה וחזרה לבית אביה
ונדרה שלא תהנה מלחמו, אף שלגבי אכילת תרומה בבית כהן
חוזרת לרשות אביה, לענין הפרת נדרים אינה חוזרת לרשות
אביה, ואין הוא יכול להחריט את נדרה.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, פרוץ פסקה ו-פסק את הדיון תנא דבי
רבי ישימאל כדבר פשוט ואין צורך בדרשה מיוחדת על כך,
שאין האב מפר נדרי בתו הנערה שנתאלמנה או נתגרשה ולא
חילק בין בת ישראל לבין בת כהן. דהנה דבי רבי ישימאל, נאמר
בפסוק (במדבר ל ט) 'ונדר אלמנה וגרושה וגו' יקום עליה' ואין האב או

יבמות. פרק תשיעי – יש מותרות דף פז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
 רמז תוספות

1 **בת כהן שניט לישראל לא תאכל בתרומה** — דפסיל לה. (ב) מדקאמר רחמנא: "זרע
 2 אין לה ושבה" מכלל דבחי בעלה לא אכלה. **מת בנה מבנה לא תאכל בתרומה** —
 3 דפסיל לה לוי.
 4 **גמרא** **דהררא אכלה משום בנה** — דקתני מתניתין גבי בת ישראל: **מת בנה מלוי** —
 5 תאכל בתרומה בשביל בנה. **פגלן** —

בת כהן שניט לישראל לא תאכל בתרומה. מת, ולא הימנו בן, לא תאכל בתרומה. נישת ללוי, תאכל בנעשה. מת, ולא הימנו בן, תאכל בנעשה. נישת לכהן, תאכל בתרומה. מת, ולא הימנו בן, תאכל בתרומה. מת בנה מבנה, לא תאכל בתרומה. מת בנה מלוי, לא תאכל בנעשה. מת בנה מישראל, חוזרת לבית אביה, ועל זו נאמר: "ושבה אל בית אביה בנעוריה מלחם אביה תאכל". גמרא "מת בנה מלוי תאכל בתרומה", דהדרא אכלה משום בנה מלוי? אמר רבי אבא אמר רב: "בת" ו"בת". כמאן - פרבי עקיבא דדריש ווי? אפילו תימא רבנן, פולא "בת" קרא יתירא הוא. תנו רבנן: כשהיא חוזרת - חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחוה ושוק. אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא: מאי קרא - "היא בתרומה הקדשים לא תאכל" - במזמור מן הקדשים לא תאכל. רב נחמן אמר רבה בר אבוב: "מלחם" - ולא קל לחם, פרט לחוה ושוק. מתקין לה רמי בר חמא: אימא פרט להפרת נדרים! אמר רבא: כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל. דתנא דבי רבי ישמעאל: "ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה" מה תלמוד לומר? והלא מוצאה מפלל אב ומוצאה מפלל בעל! אלא, הרי שמסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, ונתארמלה או נתגרשה בדרך - היאך אני קורא בה, בית אביה של זו או בית בעלה של זו? אלא לומר לך: בין שצינאה שעשה אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפר. רב ספרא אמר: "מלחם אביה תאכל" - לחם ולא בשר. רב פפא אמר: "מלחם אביה תאכל" - לחם הקנני לאביה, פרט לחוה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו. ורבא אמר: "זאת חוה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו אתה ובניך ובנתיך אתך" - בזמן שאתך. אמר רב אדא בר אבהו: תנא, כשהיא חוזרת לבית אביה - חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחוה ושוק. בשביל בנה - חוזרת אף לחוה ושוק. אול רב מרדכי אמרה לשמעיה קמיה דרב אשי. אמר: מהיכא קא מתרבינא, מ"בת" - מי עדיפא לה מיהא? היתם כתיבי מיעוטי, הכא לא כתיבי מיעוטי. "בת כהן שניט לישראל וכו'". תנו רבנן: "ושבה אל בית אביה" - פרט לשומרת יבם, "בנעוריה" - פרט למעוברת. והלא דין הוא: ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוטרה מן הייבום - עשה עובר פילוד, מקום שעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוטרה מן התרומה - אינו דין שעשה עובר פילוד? לא, מה לי עשה עובר פילוד, לענין ייבום, שהרי עשה מתים כחיים, נעשה עובר פילוד, לענין תרומה, שלא עשה מתים כחיים! תלמוד לומר: "בנעוריה" - פרט למעוברת. ואיצטריך למכתב מעוברת ואיצטריך למכתב "זרע אין לה", דאי כתב רחמנא "זרע אין לה" - מעיקרא חד גופא והשתא תרי גופי, אכל מעוברת, דמעיקרא חד גופא והשתא חד גופא ואימא תיכול, צריכא. ואי כתב רחמנא מעוברת, דמעיקרא גופא

6 **בת כהן שניט לישראל לא תאכל בתרומה** — דפסיל לה. (ב) מדקאמר רחמנא: "זרע
 7 אין לה ושבה" מכלל דבחי בעלה לא אכלה. **מת בנה מבנה לא תאכל בתרומה** —
 8 דפסיל לה לוי.
 9 **גמרא** **דהררא אכלה משום בנה** — דקתני מתניתין גבי בת ישראל: **מת בנה מלוי** —
 10 תאכל בתרומה בשביל בנה. **פגלן** —
 11 דורה האוכלת בשביל בנה, וניסת לזר, ומת,
 12 שחזרה וגורשה. **בת וכת** — "ובת כהן כי תהיה
 13 אלמנה וגרושה" (ויקרא כב). **כרבי עקיבא**
 14 דרדיש ווי — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
 15 נא, ב), אמר לו רבי עקיבא: שמעאל אחי, "בת"
 16 "ובת" אני דורש. כוליה קרא ובת יתירא הוא —
 17 דכתיב לעיל מיניה: "ובת כהן כי תהיה לאיש
 18 זר", וסמך ליה: "ובת כהן כי תהיה אלמנה"
 19 וכו', למיכתב וכי תהיה אלמנה וגרושה, ואנא
 20 ידענא דבבת כהן משתעי, דהא מינה סליק.
 21 כשהיא חוזרת בו' — אקרא קאי: "ובת כהן כי
 22 תהיה אלמנה וגרושה זרע אין לה" כשהיא
 23 חוזרת לבית אביה — חוזרת לתרומה כו', אבל
 24 אוכלת בשביל בנה דמתניתין — חוזרת אף
 25 לחוה ושוק, כדאמר לקמן. במזמור מן הקדשים
 26 — חוה ושוק, מדרוה מצו למכתב "בקדשים",
 27 וכתב "בתרומה" — למזמור הוא דאתא, והאי
 28 "לא תאכל" — לעולם הוא. ולא תימא ביושבת
 29 תחת בעלה ישראל, כדמשמע קרא: "ובת כהן
 30 כי תהיה לאיש זר" כו', דהא אוקימנא להאי
 31 קרא בפרק "אלמנה" (יבמות סחא). בבעלה
 32 לפסול לה, כגון נתן וממזר וחלל שפסיל
 33 עולמית. וכחנת דמנסבא לזר דלא אכלה —
 34 מ'ושבה אל בית אביה' ילפין, מכלל דמעיקרא
 35 לא אכלה. ומילתיה דרב חסדא מ'בתרומה'
 36 נפקא. דאם כן בדולה קרא לנבעלה לפסול לה
 37 אתא — ליכתוב בקדשים לא תאכל, מאי
 38 "בתרומה"? שמע מינה הכי קאמר: שכל אררת
 39 שאוכלת בקדשים, כגון תרומה, ואינה אוכלת
 40 במזמור, ואי זו זו חזרת, דסמך לה "ובת כהן
 41 כי תהיה אלמנה" והכי תריצנא להא מילתא
 42 בפרק "אלמנה" (יבמות סחא). מלחם ולא כל
 43 לחם פרט לחוה ושוק — והאי "לחם" — כל
 44 מאכל משמע, דכתיבי (ניאל ה') "בלשצר
 45 מלכא עבד לחם רב", הילכך איצטריך מיעוטי.
 46 ואימא פרט להפרת נדרים — ולא תימא, כי
 47 היכי דלענין תרומה הורא למילתא קמייתא.
 48 תיהדר נמי לענין נדרים. מוצאה מכלל אב כו'
 49 — ומי יפר לה. בית אביה של זו — והואיל ולא
 50 יצתה לגמרי, ויכול האב להפר. או בית בעלה
 51 של זו — והרי היא נשארה אלמנה ואין האב
 52 מפר, לכך יצא מקרא הוה לומר לך: כיון שיצתה
 53 כו'. תרומה היא קנויה לכהנים, שאינה שיר
 54 שלחן מלך, אבל שיר קדשים — הרי הן
 55 כמשאת מאת פני אלהים, שחן שיר שלחנן.
 56 כשהיא חוזרת — בת כהן, אבל בת ישראל
 57 החוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה, כגון לילה
 58 מוכח וניסת לישראל ומת — חוזרת אף לחוה
 59 ושוק, דגבי בת כהן כתיבי מיעוטי. פרט לשומרת
 60 יבם — שאינה חוזרת לבית אביה, דהא אנדא
 61 ביה. בנעוריה — בזמן שהיא ירקנית, כעין
 62 נעוריה, פרט למעוברת. והלא דין הוא — ולמה לי קרא? ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן שני — ניסת לאחד וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, צריכה ייבום, ואי פטרה ולד שיש לה מן הראשון. עשה עובר כולד — שאם היתה מעוברת פטורה, דכתיב (דברים כה): "כן אין לך" — עין עליו בכל עניינים. מקום שעשה ולד כו' — בת כהן שניט לישראל וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב: "זרע אין לה", והרי יש לה. לענין ייבום שהרי עשה מתים כחיים — מת בעלה ואחר כך מת בנה, הרי הוא כחי, ואינה חוזרת להתייבם, כדאמרן בשמעתין: "דרכיה דרכי נועם". לענין תרומה שלא עשה מתים כחיים — בת כהן שילדה מישראל, ומת בעלה, ואחר כך בנה — חוזרת לבית אביה, וכולוה נפקי מקראי בשמעתין. ואיצטריך למכתב בנעוריה — למעוטי מעוברת, ואיצטריך למיכתב "זרע אין לה" למעוטי יש לה ולד ילוד.

הדרן עלך יש מותרות
 האשה אידי

1 **בת כהן שניט לישראל לא תאכל בתרומה** — דפסיל לה. (ב) מדקאמר רחמנא: "זרע
 2 אין לה ושבה" מכלל דבחי בעלה לא אכלה. **מת בנה מבנה לא תאכל בתרומה** —
 3 דפסיל לה לוי.
 4 **גמרא** **דהררא אכלה משום בנה** — דקתני מתניתין גבי בת ישראל: **מת בנה מלוי** —
 5 תאכל בתרומה בשביל בנה. **פגלן** —
 6 דורה האוכלת בשביל בנה, וניסת לזר, ומת,
 7 שחזרה וגורשה. **בת וכת** — "ובת כהן כי תהיה
 8 אלמנה וגרושה" (ויקרא כב). **כרבי עקיבא**
 9 דרדיש ווי — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
 10 נא, ב), אמר לו רבי עקיבא: שמעאל אחי, "בת"
 11 "ובת" אני דורש. כוליה קרא ובת יתירא הוא —
 12 דכתיב לעיל מיניה: "ובת כהן כי תהיה לאיש
 13 זר", וסמך ליה: "ובת כהן כי תהיה אלמנה"
 14 וכו', למיכתב וכי תהיה אלמנה וגרושה, ואנא
 15 ידענא דבבת כהן משתעי, דהא מינה סליק.
 16 כשהיא חוזרת בו' — אקרא קאי: "ובת כהן כי
 17 תהיה אלמנה וגרושה זרע אין לה" כשהיא
 18 חוזרת לבית אביה — חוזרת לתרומה כו', אבל
 19 אוכלת בשביל בנה דמתניתין — חוזרת אף
 20 לחוה ושוק, כדאמר לקמן. במזמור מן הקדשים
 21 — חוה ושוק, מדרוה מצו למכתב "בקדשים",
 22 וכתב "בתרומה" — למזמור הוא דאתא, והאי
 23 "לא תאכל" — לעולם הוא. ולא תימא ביושבת
 24 תחת בעלה ישראל, כדמשמע קרא: "ובת כהן
 25 כי תהיה לאיש זר" כו', דהא אוקימנא להאי
 26 קרא בפרק "אלמנה" (יבמות סחא). בבעלה
 27 לפסול לה, כגון נתן וממזר וחלל שפסיל
 28 עולמית. וכחנת דמנסבא לזר דלא אכלה —
 29 מ'ושבה אל בית אביה' ילפין, מכלל דמעיקרא
 30 לא אכלה. ומילתיה דרב חסדא מ'בתרומה'
 31 נפקא. דאם כן בדולה קרא לנבעלה לפסול לה
 32 אתא — ליכתוב בקדשים לא תאכל, מאי
 33 "בתרומה"? שמע מינה הכי קאמר: שכל אררת
 34 שאוכלת בקדשים, כגון תרומה, ואינה אוכלת
 35 במזמור, ואי זו זו חזרת, דסמך לה "ובת כהן
 36 כי תהיה אלמנה" והכי תריצנא להא מילתא
 37 בפרק "אלמנה" (יבמות סחא). מלחם ולא כל
 38 לחם פרט לחוה ושוק — והאי "לחם" — כל
 39 מאכל משמע, דכתיבי (ניאל ה') "בלשצר
 40 מלכא עבד לחם רב", הילכך איצטריך מיעוטי.
 41 ואימא פרט להפרת נדרים — ולא תימא, כי
 42 היכי דלענין תרומה הורא למילתא קמייתא.
 43 תיהדר נמי לענין נדרים. מוצאה מכלל אב כו'
 44 — ומי יפר לה. בית אביה של זו — והואיל ולא
 45 יצתה לגמרי, ויכול האב להפר. או בית בעלה
 46 של זו — והרי היא נשארה אלמנה ואין האב
 47 מפר, לכך יצא מקרא הוה לומר לך: כיון שיצתה
 48 כו'. תרומה היא קנויה לכהנים, שאינה שיר
 49 שלחן מלך, אבל שיר קדשים — הרי הן
 50 כמשאת מאת פני אלהים, שחן שיר שלחנן.
 51 כשהיא חוזרת — בת כהן, אבל בת ישראל
 52 החוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה, כגון לילה
 53 מוכח וניסת לישראל ומת — חוזרת אף לחוה
 54 ושוק, דגבי בת כהן כתיבי מיעוטי. פרט לשומרת
 55 יבם — שאינה חוזרת לבית אביה, דהא אנדא
 56 ביה. בנעוריה — בזמן שהיא ירקנית, כעין
 57 נעוריה, פרט למעוברת. והלא דין הוא — ולמה לי קרא? ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן שני — ניסת לאחד וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, צריכה ייבום, ואי פטרה ולד שיש לה מן הראשון. עשה עובר כולד — שאם היתה מעוברת פטורה, דכתיב (דברים כה): "כן אין לך" — עין עליו בכל עניינים. מקום שעשה ולד כו' — בת כהן שניט לישראל וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת בלא בנים, עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב: "זרע אין לה", והרי יש לה. לענין ייבום שהרי עשה מתים כחיים — מת בעלה ואחר כך מת בנה, הרי הוא כחי, ואינה חוזרת להתייבם, כדאמרן בשמעתין: "דרכיה דרכי נועם". לענין תרומה שלא עשה מתים כחיים — בת כהן שילדה מישראל, ומת בעלה, ואחר כך בנה — חוזרת לבית אביה, וכולוה נפקי מקראי בשמעתין. ואיצטריך למכתב בנעוריה — למעוטי מעוברת, ואיצטריך למיכתב "זרע אין לה" למעוטי יש לה ולד ילוד.

האשה

אידי דאיירי לעיל ב"יש מותרות" בפסול תרומה ומעשר, קתני נמי הא פירקא בתריה, דאיירי נמי דבכי. דקתני: היתה בת לוי - נפסלה מן המעשר, בת כהן - מן התרומה.

הולד

ממור מזה ומזה - אומר רבינו יצחק: דאפילו לאחר שנתן הראשון גט הוי ממור מן השני, מידי דהוה אראשון, שהולד ממור ממנו.

מכלל

דרישא ברשות בית דין ובעד אחד, אלמא עד אחד מהימן מנלן - למאי דסלקא דעתך השתא דעד אחד מהימן מדאורייתא, הא דקרי ליה ברשות בית דין - לפי שיש דברים שאין נאמן להם, וצריכה לישאל לבית דין להחריה לינשא על פיו. אבל בשנים - הדבר ידוע שהיא מותרת, ואף על גב דסבור עבשיו דנאמן מן התורה כמו שנים - מכל מקום אסורה לחזור, דבעד אחד הוה לה למידק, אף על פי שהאמינתו תורה. רבי מאיר מחייב - וממשכנים אותו אם אומר שלא להביא. ולא דמי לשאר חייבי חטאות, דניחא להו בכפרה, ולא בעי משכנוי.

ומזה

סריקא והשתא גופא מליא. אבל "זרע אין לה", דמעיקרא גופא סריקא, והשתא גופא סריקא - אימא לא, צריקא. סימין: אמר ליה לא נעשה מעשה"ה במית"ה נעשה"ה ולא נעשה פולד יבם ותרומה יבום ותרומה. סימין). אמר ליה רב יהודה מדאסקרנא לרבא: לא נעשה מתים פתים לענין יבום מקל וחומר: ומה במקום שעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - לא עשה מתים פתים, מקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן הייבום - אינו דין שלא נעשה מתים פתים? תלמוד לומר: "דריקה דרבי נועם וכל נתיבותיה שלום". ונעשה מתים פתים לענין תרומה מקל וחומר: ומה במקום שעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לפוסלה מן התרומה - אינו דין שנעשה מתים פתים? תלמוד לומר: "זרע אין לה" - והא אין לה. ונעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לענין יבום מקל וחומר: ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני - עשה ולד מן הראשון פולד מן השני - מקום שעשה מתים פתים לענין יבום אינו דין שנעשה ולד מן הראשון פולד מן השני? תלמוד לומר: "בן אין לו" - והא אין לו. ולא נעשה ולד מן הראשון פולד מן השני לתרומה מקל וחומר: מה במקום שעשה מתים פתים לפוסלה מן הייבום לא עשה ולד מן הראשון פולד מן השני - מקום שלא עשה מתים פתים לענין תרומה אינו דין שלא נעשה ולד מן הראשון פולד מן השני? תלמוד לומר: "אין לה" - והא יש לה.

הדרן עלך יש מותרות

האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעליך" וניסת, ואחר כך בא בעלה - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, ואין לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה ומזה - תחזיר. והולד ממור מזה ומזה. ולא זה מזה מלמא לה. ולא זה זה וזכאים לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה. היתה בת ישראל - נפסלה מן הכהונה, ובת לוי - מן המעשר, ובת כהן - מן התרומה. ואין יורשין של זה יורשין של זה יורשין את כתובתה. ואם מתו - אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין. רבי יוסי אומר: כתובתה על נכסי בעלה הראשון. רבי אלעזר אומר: הראשון וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה. רבי שמעון אומר: ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוסלת צרתה, ואין הולד ממנו ממור. ואם ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו. ניסת על פי בית דין - תצא, ופסולתה מן הקרבן. לא ניסת על פי בית דין - תצא, ותיכת בקרבן. יפה כח בית דין, שפוסלתה מן הקרבן. חוריה בית דין לינשא, והלכה וקלקלה - תיכת בקרבן, שלא התירוה אלא לינשא. גמרא מדקתני סיפא: "נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו" - שלא ברשות בית דין, אלא בעדים. מכלל דרישא - ברשות בית דין, ובעד אחד, אלמא: עד אחד נאמן. ותנן נמי: הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, ואשה מפי אשה, ואשה מפי עבד ומפי שפחה. אלמא: עד אחד מהימן. ותנן נמי: עד אחד אומר "אכלת חלב", והוא אומר "לא אכלתי" - פטור. מעמא דאמר "לא אכלתי", הא אישתיק - מהימן, אלמא: עד אחד מהימן מדאורייתא. מנא לן? דתניא: "או הודע אליו חטאתו" - ולא שיוודעוהו אחרים. יכול אף על פי שאינו מכחישו? והא פטור - תלמוד לומר: "או הודע אליו" - מכל מקום. היכי דמי? אילימא דאתו תרי ולא קא מכחישו להו - קרא למה לוי? אלא לאו - חד, וכי לא קא מכחיש ליה - מהימן, שמע מינה: עד אחד נאמן. ומפאי דמשום דמהימן? דלמא משום דקא שתיק, והשתקה בהודאה דמיא! תרע, דקתני סיפא: אמרו שנים "אכלת חלב", והוא אומר: "לא אכלתי" - פטור. רבי מאיר מחייב. אמר רבי מאיר: קל וחומר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה - לא יביאוהו לידי קרבן הקל? אמרו לו: מה אם ירצה לומר "מוזר הייתי"! רישא

הדרן עלך יש מותרות

סריקא - ריקה, כמו אילן סרק (בבא בתרא כו.ב), ולא נעשה מתים פתים - ותחזור לזיקה אם ימות בנה לאחר זמן. דריקה דרבי נועם - וזו שהיה לה בן ולא נוקקה ליבם, וניסת לשוק ומת בנה - אם תאמר תחלוץ, דרי היא מתנהגה על בעלה. הילכך, על כרחך - בן אין לה" - בשעת מיתה קאמר, דהרי יש לו.

משנה האשה. באו ואמרו לה כו' - בעד אחד, כדדייקנן בגמרא מסיפא. תצא מזה ומזה - כשאר אשת איש שזינתה, דהך לא אנוסה היא. ואף על גב דהימננה רבנן לעד אחד באשה משום עיגונא, טעמא מאי, משום דהיא גופא דייקא עד ידיעה בקשורה ראשון ויבמא, והא דלא דייקא - קנסי לה. וצריכה גט מזה ומזה - אם תרצה להנשא לאחר. וטעמא דבעיא גט משני - מפרש בגמרא. מזונות - ואפילו מזה שלותה ואכלה תחתיו. בלאות - ואפילו שזיקת בגדים שהיו לה לא תוציא משם. והולד ממור מזה ומזה - אם ילדה משני - ממור גמור, ואם שוב תחזירה ראשון ויבמא לו - הוי ממור מדבריהם. נפסלה מן הכהונה - משום זונה. מן הפעשר - קנסא. וכן תרומה דרבנן. יורשין כתובתה - בגמרא פריך: כתובה מאי היא. חולצין - אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ, ורבנן גזור דלא לייבם. ואחיו של שני חולץ מדרבנן משום גזירה, שמת יאמרה גירש זה ונשא זה כו', כדמפרש בגמרא (יבמות פח.ב) גבי גט. ביאתה או חליצתה - ארישא פליג, דקתני: "לא מייבמין". ואין הולד ממור - אם תחזירה הראשון. ניסת שלא ברשות בית דין - שבאו שני עדים ואמרו: מת בעליך, וניסת מעצמה, שהרי לא היתה צריכה להיתר בית דין. מותרת לחזור לו - דאנוסה היא. ופסולתה מן הקרבן - דיחיד שעשה בהוראת בית דין - פטור. שלא על פי בית דין - אלא בעדים - חייבת קרבן, דשוגגת היא. ואין זה אונס להפטר מן הקרבן, דאיבעי לה לאמנותי. גמרא הא אישתיק מהימן - ולא אמרין: חולץ לעורה קא מייחא. אי נימא תרי - אמרו לו - אכלת חלב. וכי לא מכחיש ליה פתים - אלמא: עד אחד מהימן באיסור הדת, דקא מייחא חטאת אפומיה ומיתאכלא. דאי לא מהימן, היכי מתאכלא? דלמא חולץ בעורה ניהויה ומה אם ירצה לומר מיד הייתי - הרי זה נאמן לפטור עצמו מקרבן, דאין עדים מצו להכחישו בהא. הילכך, אי אמר נמי "לא אכלתי" - עד אחד ומדאיפליגו בהא - מכלל דרישא "עד אחד אומר אכלת" כו', דדייק מינה: הא אישתיק חייב - דברי הכל היא.

מאי

סריקא וריקן והשתא שהיא מעוברת גופא גופא – הגוף מלא, ויש
לה יותר קשר למשפחת ישראל משום שהעובר שיקרא בעתיד
זרע ישראל נמצא בגופה, אכל את הנלמד מהפסוק וזרע אין לה,
הדינו כאשר יש לה ולד, דמעינא גופא סריקא והשתא גופא
סריקא, ואין לה שייכות כל כך עם הולד שתחשב בגללו כקשורה
למשפחת ישראל, ואיך לא תפסל מלאכול בתרומה, צריקא – לכן
צריך את הפסוק וזרע אין לה' ללמד שאם יש לה ולד מ ישראל
אינה חוזרת לבית אביה.
הברייתא שהובאה לעיל (ע"א) הזכירה שבייבום עשה ולד מת כחי
ובתרומה לא עשה מת כחי, וכן הזכירה שבייבום לא עשה ולד מן
הראשון כולד מן השני ובתרומה עשה. הגמרא שואלת על דינים
אלו, ותחילה נותנת סימן לשאלות הנדונות להלן: סימן (אמר
ליה) לא נעשה (מעשה) ונעשה (במית), נעשה ולא נעשה
בולד, (יבם) [יבום] ותרומה, יבום ותרומה, סימן.
שואלת הגמרא: אמר ליה רב יהודה מדאסקרתא לרבא, לא נעשה
בנים מתים כתיב לענין ייבום – שאם בשעת מיתה היה לבעל בן
ולא היתה זקוקה אשתו ליבום, ולאחר מכן מת הבן, יש לנו לומר
שלא יחשב כחי והאשה תזקק עכשיו ליבום, ונלמד זאת מן
וחומר מאכילת תרומה, ומה במקום – בתרומה) שפעה הכתוב ולד
מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה מן התרומה – שאם
יש לבת כהן ולד מ ישראל וחזרה ונישאת לישראל אחר ומת בלי
בנים, הולד מהראשון פוסלה מאכילת תרומה, ומאידך לא עשה
מתים כתיב – שאם בעלה הישראל מת והיה לה בן ממנו וגם הוא
מת, חוזרת לאכילת תרומה, נמצא שכן מבעל ראשון יש לו יותר
כח מבן מהבעל השני שמת, אם כן מקום – ביבום) שלא עשה בו
הכתוב ולד מן הבעל הראשון בולד מן השני לפוסלה מן הייבום –
שאם יש לה בן מבעלה הראשון, ומת בעלה וחזרה ונישאת לאחר
ומת בלי בנים, אינה נפטרת מיבום, נמצא שבייבום אין כח ביד הבן
מבעלה הראשון לפוטרה, אינו דין שלא נעשה מתים כתיב, ואם
ימות הבן תצטרך עתה להתיבם או לחלוץ. השיב לו רבא: תלמוד
לומר – למדנו הכתוב (משלי יג) דריקת – של התורה דריב נעם,
וכל תיבתיה שלום, ובאופן שתנישוא לאדם אחר קודם שמת
הבן, אין זה דרכי נועם שאשה נשואה תזקק לחליצה מחמת שבנה
מבעלה הקודם מת לאחר שנישואה, שכן מתגנה היא על בעלה
בבך, ויבוא ליד קטטה, ועל כרחך שכאשר אמר הכתוב בענין
יבום (דברים כה) יבן אין לו, הכוונה בשעת מיתה.
עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ונעשה מתים כתיב
לענין תרומה, שבת כהן שבעלה הישראלית מת והיה לה בן ממנו
ומת הבן, לא תחזור לאכילת תרומה כאילו הוא חי, ונלמד זאת
מן וחומר מיבום, ומה במקום – ביבום) שלא עשה הכתוב ולד מן
הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה מן הייבום כאשר מת
בעלה השני בלא בנים, ומאידך עשה בו הכתוב מתים כתיב –
שאם מת הבן לאחר זמן, אינה חוזרת להתחייב ביבום, אם כן מקום
– בתרומה) שפעה בו הכתוב ולד מן הבעל הראשון בולד מן השני,
לפוסלה מן התרומה, שהבן מבעל הראשון פוסלה מתרומה, אינו
דין שנעשה בו בנים מתים כתיב, לפוסלה מן התרומה אף לאחר
מיתת הבן. השיב לו רבא: תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב וזרע אין
לה, שחוזרת לאכול בתרומה אם אין לה ילד מהור, והא אין לה
– והרי אין לה שהרי הוא מת.

עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ונעשה ולד מן הבעל
הראשון בולד מן הבעל השני לענין יבום – שכן מבעל הראשון
יפטור מיבום, ונלמד זאת מן וחומר מתרומה, ומה במקום
– בתרומה) שלא עשה בו הכתוב בנים מתים כתיב לענין אכילת
תרומה, אלא חוזרת לאכול בתרומה לאחר מיתת הבן מהראשון,
עשה בו ולד מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה
מתרומה, נמצא שלכן מבעל הראשון יש יותר כח מבן ומבעלה
השני שמת, מקום – ביבום) שפעה בו הכתוב בנים מתים כתיב
לענין יבום, שיש כח לבן לפטור מיבום אף לאחר שמת, אינו דין
שנעשה בו ולד מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני, ויהיה כח

לבן מבעל הראשון לפוטרה מן היבום. השיב לו רבא: תלמוד
לומר – מלמדנו הכתוב האמור ביבום יבן אין לו, שאם אין זרע
למת צריכה להתיבם כדי להקים לו שם, והא אין לו – והרי אין
למת זרע, ולכן אין האשה נפטרת מיבום.
עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ולא נעשה ולד מן
הבעל הראשון בולד מן הבעל השני לפוסלה מתרומה, ונלמד זאת
מן וחומר מיבום, ומה במקום – ביבום) שפעה בו הכתוב בנים
מתים כתיב לפוסלה מן הייבום, ומאידך לא עשה בו הכתוב ולד
מן הבעל הראשון בולד מן הבעל השני, לפוטרה מיבום, נמצא שכן
שמת יש לו יותר כח מבן של בעל ראשון, מקום – בתרומה) שלא
עשה בו הכתוב בנים מתים כתיב לענין אכילת תרומה, ואין כח
בבן שמת לפוסלה מתרומה, אינו דין שלא נעשה בו ולד מן הבעל
הראשון בולד מן השני, ולא יהיה כח לבן מבעל הראשון לפוסלה
מתרומה. השיב לו רבא: תלמוד לומר וזרע אין לה, והא יש לה,
ולכן היא נפטלת מאכילת תרומה.

הדרן עלך יש מותרות

פרק עשירי - האשה רבה

הפרק שלפנינו עוסק בדין אשת איש שהיתה סבורה שמת בעלה,
ומחמת כן נישאה לאחר, ולבסוף הוברר שבעלה חי. וכן יבואר בו
דין איש שהיה סבור שמתה אשתו ומחמת כן נשא את אחותה,
ולבסוף הוברר שאשתו חיה ואחותה היתה אסורה עליו. כמו כן
יבואר בפרק זה דיני יבום של יבם קטן.

משנה

האשה שהלך בעלה למדינת הנם, ונאמו ואמרו לה – בא עד אחד
ואמר לה מת בעליה, וניסת ברשות בית דין על פי עדותו של העד,
ואחר כך בא בעלה והוברר שנישואיה לשני היו באיסור, בעולה
אשת איש. תצא מזה ומזה – מבעלה הראשון, ומזהני שנשואה,
כדין אשת איש שנבעלה באיסור, שנאסרת לבעלה ולבועלה. ואם
היא רוצה להנשא לאיש אחר, צריכה גט מזה ומזה. ואין לה כתובה
– מנה או מאתים שיש לכל אשה נשואה, או תוספת כתובה
שהתחייב לה הבעל, ולא פירות – אם אבל אחד מהם פירות מנכסי
המלוג שלה קודם שחזר הראשון, אינו חייב להשיבם לה, ולא
מזונות – אין אחד מהם חייב לזונה, לא בלאות – בגדים שהכניסה
לבעלה ונשחקו ובלו, ואף שכל אשה נוטלת אותם בשעת
הגירושין, היא אינה נוטלת אותם, ובכל הדברים האמורים, אין
לה תביעה לא על זה ולא על זה – לא על הראשון ולא על השני.
ואפילו אם כבר נטלה – תפסה מעות בשביל אחד מהדברים
האמורים למעלה, בין מזה ובין מזה, תחזיר.
מביאה המשנה דינים נוספים שקנסו חכמים אשה זו: והנולד שיוולד
לה הוא ממה, בין אם יולד מזה ובין אם יולד מזה, שאם יולד
מהראשון, שבא עליה לאחר שנאסרה עליו, הוא ממזר מדרבנן,
ואם יולד מהשני, הוא ממזר מן התורה. ואם הבעל הראשון
והשני הם כהנים, לא זה וזה ממהא – אסור לשניהם להטמא
לה כשתמות.
המשנה מונה עתה דינים שהפסידו בהם חכמים את זכותו של
הבעל: ולא זה וזה נכאים, לא במציאתה, ולא במעשה ידיו, ולא
בהפלת גורלה.
המשנה ממשיכה להביא את הדינים של אשה זו: היתה בת ישראל,
נפסקה מהכהונה – אסורה להנישא לבוהן, כדין זונה. ואם היתה
בת לוי, נפסקה מן המעשה, ובת כהן נפסקה מן התרומה. ואין יורשין
של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה. ואם מתו הראשון והשני
בלא בנים, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין לה, ולא מייבמין, אחיו
של הראשון חולץ לה כדינו מדאורייתא, אבל אינו מייבם משום
שקנסו חכמים, ואף אחיו של השני חולץ לה מתקנת חכמים,
אבל אינו מייבם אותה, שהרי אינה אשת אחיו.

– בדין זה גופו מנין לנו שהעד נאמן נגד חזקת איסור, בדבר שאינו
 בידו, הרי יש לומר שאכן אינו נאמן עליו.
 ממשיכה הגמרא ודוחה גם את שאר הראיות: הקדש נמי, שאמרת
 שעד אחד נאמן בו לומר שנפדה ויצא לחולין, באיזה אופן מדובר,
 אי בקדושת דמים של בדק הבית, יתכן שהעד נאמן משום דבדקו
 לפירותו, שהרי כל אדם יכול לפדות הקדש של בדק הבית. אי
 קדושת הנות, והיינו קדשי מזבח לקרבן שאין להם פדיון, אי ידירה
 – אם מדובר בקרבן שהעד עצמו הקדיש, אם כן נאמנותו היא
 משום דבדקו לאיתשולי עליה – שיכול המקדיש להישאל אצל חכם
 על הקדשו, והחכם יכול לעקור את ההקדש כאילו לא הקדישו
 מעולם, ולכן נאמן לומר נשאלתי על ההקדש והחכם התיר לי.
 ואלא בהקדש דאחר, ואמר העד ידענא ביה דאיתשיל מריה עליה –
 יודע אני שבעליו (המקדיש) נשאל על הקדשו, היא גופה מנלן
 שנאמן. ולגבי הראיה מקונמות נמי, אי קסבר יש מעילה בקונמות
 – שהאסור דבר בלשון קונם ונהנה ממנו חייב קרבן מעילה,
 וקדושת דמים נקתא להו – וחלה על החפץ קדושת דמים של בדק
 הבית, אם כן הטעם שנאמן בעדותו הוא משום דבדקו לפירותו. ואי
 קסבר אין מעילה בקונמות, ואסור בעלמא הוא דרכיב להו אכתפיה
 – ורק איסור נדר מונח על החפץ, ממנו נפטר, אי ידירה – אם העד
 עשה קונם על חפץ שלו, נאמנותו היא משום דבדקו לאיתשולי עליה
 – שבידו להישאל על הקונם ולהתירו. ואלא אם תאמר שהחפץ
 הוא דאחר, ואמר העד אנא ידענא דאיתשיל מריה עליה – אני יודע
 שבעליו, שאסורו בקונם, נשאל עליו, היא גופה מנלן, שמא אינו
 נאמן בכך. וכיון שדחתה הגמרא ראיות אלו, נמצא שאין מקור
 לכך שעד אחד נאמן להתיר במקום שיש חזקת איסור, ואם כן
 קשה כיצד נאמן עד אחד להתיר אשת איש.
 הגמרא מבארת עתה באופן אחר, שנאמנותו של עד אחד להתיר
 אשה אינו אלא מדרבנן. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מתוך
 חומר שהתקשרה עליה בסופה, שאם לבסוף יתברר שהיה בעלה חי
 ונשאת באיסור, מומיית בה את כל החומרות שבמשנתנו, התקלה
 עליה בפתחלה להתירה להינשא עליה את כל אלו החומרות, אינה
 חוששת שמא תתקלקל ויחמירו עליה את כל אלו החומרות, אינה
 נשאת אלא אם כן מבררת היטב שאכן מת בעלה, ואינה סומכת
 רק על דברי העד.
 מקשה הגמרא: לא ליחמיר ולא ליקול – אל תחמיר עליה בסופה
 ואל תקול עליה בתחילתה. מתרצת הגמרא: משום עיגונא אפילו
 בה רבנן – כדי שלא תשב בעינותה, ראו חכמים להקל עליה
 ולהתירה להינשא בעדותו של עד אחד, אך החמירו עליה שאם
 לא דקדקה היטב קודם שנישאת והתברר שהיה בעלה חי, ינהגו
 בה כל החומרות שבמשנתנו.
 שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעלך וניסת, ואחר כך בא
 בעלה, תצא מזה ומה' וכו'. הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין
 זה: אמר רב, לא שני שצריכה לצאת מבעלה השני, אלא באופן
 שניסת בעד אחד שאמר לה שמת בעלה, שבאופן זה קנסו חכמים
 שתצא מבעלה השני, אכל אם ניסת על פי שני עדים שהעידו שמת
 בעלה, לא תצא מבעלה השני.
 מהבין עליה במערכה – לעגו בני ארץ ישראל על דברי רב, והקשו,
 אמת נבא וקאי – הרי בעלה הראשון בא ועומד לפנינו, ואמת
 אמת לא תצא מהשני, הרי היא אשת איש של הראשון, ובודאי
 עליה לצאת מהשני.
 הגמרא מנסה לבאר את דברי רב באופן אחר: לא צריכה – לא
 הוצרכו דברי רב אלא באופן שלא ידעין ליה – שאין אנו מכירים
 אותו אם הוא בעלה הראשון, ובוה אמר רב שלא תצא מהשני.
 דוחה הגמרא: אי דלא ידעין ליה, אם כן באופן שניסת על פי עד
 אחד, אמאי תצא, והרי יתכן שאין זה בעלה.
 הגמרא מבארת את דברי רב באופן אחר: לא צריכה דאיתו בי תרי
 – שבאו שני עדים, ואמרי אנן תוין ביה – אנו היינו יחד עמו מבי
 נפך – משעה שיצא מביתו, ועד השתא – עד עתה שחזר ובא
 לפנינו, ואנו מכירים בו שהוא בעלה, ואיתן הוא דלא ידעיתו ליה

מאי טעמא קא מחיבי רבנן כששותק, אילימא משום דמחזיקין העד,
 והרי אין לומר כן, דהא תרי בעלמא – שני עדים בסתם עדות, דאף
 על גב דקא מכחיש להו – אף שאותו אדם שמעידים עליו מכחישם,
 איתנו מחיבי – העדים נאמנים, ואף על פי כן, לגבי עדות על חיוב
 קרבן קא פטרי רבנן לאותו שמכחיש את העדים, ומוכח מכאן
 שאפילו נאמנות של שני עדים אינה מחייבת קרבן וכל שכן
 שנאמנות של עד אחד לא מחייב קרבן אפילו כשהלה שותק. אלא
 לאו מה שברישא, שעד אחד מחייב קרבן, אינו משום שעד אחד
 נאמן, אלא משום דאיתתק ושתיקה בהודאה דמיה, ונמצא
 שהודאתו היא מחייבתו להביא קרבן, ואין ראיה מהמשנה שעד
 אחד נאמן לחייב בקרבן.
 הגמרא חוזרת בה, ומבארת באופן אחר מדוע עד אחד נאמן
 באיסורים: אלא, מה שהאמינו חכמים לעד אחד להתיר אשת
 איש, סברא היא, מיד דהנה – בדומה לעדות אהתיבה שהיא ספק
 של חלב האסור באכילה ספק של שומן המותר באכילה, ואתא
 [ו-באו] עד אחד ואמר רבי לי דשומן הוא, דמחזיקין, ומתירים את
 החתיכה באכילה, והראיה שעד אחד נאמן באיסורים, שאם לא
 כן אף אדם לא יוכל לאכול אצל חבירו, וגם בביתו לא יוכל לסמוך
 על אנשי ביתו ולאכול את מה שנותנים לו, וכמו שפשוט לנו
 שלגבי איסורים עד אחד נאמן כך יהיה נאמן גם להתיר אשת איש.
 דוחה הגמרא: מי דמי – וכי הדברים דומים, והרי התם, לגבי
 איסורים, לא איתתקן איסורא – חתיכה זו שאנו מסופקים עליה,
 מעולם לא הוחזקה באיסור, ולכן נאמן העד לומר שהיא מותרת,
 אבל התם, איתתקן איסורא דאשת איש ועד אחד אינו נאמן נגד
 חזקה, ועוד, שהרי התרת אשת איש היא דבר שבערה, ואין עדות
 על דבר שבערה פחות משנים – משני עדים. ומסיימת הגמרא את
 קשייתת: הא לא דמיה – דין זה אינו דומה אלא לחתיכה שמוחזקת
 אצלנו ונדאי חלב היא, ואתא [ו-באו] עד אחד ואמר רבי לי דשומן
 הוה, דלא מחיבי, כיון שמייד נגד חזקת איסור, ואף כאן אין העד
 נאמן נגד חזקת איסור אשת איש.
 תמהה הגמרא על הדימוי לחתיכה שהיא ודאי חלב: מי דמי – וכי
 הדברים דומים, והרי התם, לגבי חתיכה שאין לנו שום ספק בה
 ואנו יודעים בודאות שהיא של חלב, אפילו אתו בי מאה – אפילו
 אם יבואו מאה עדים ויעידו שחתיכה זו היא של שומן, לא מחיבי
 ואסור לנו לאכול את אותה חתיכה. אבל התם, לגבי אשת איש,
 אף שהוחזקה כאשת איש ואסורה להינשא, מכל מקום בין דמי
 אתו בי תרי ויעידו שבעלה מת, מחיבי ובהאשה מותרת, שהרי
 עדותם אינה סותרת את ידיעתנו, אלא אומרים שאמנם היתה
 נשואה אך עתה מת בעלה והותרה, אם כן יש לומר דתרי נמי
 לחיבינה – שאף עד אחד יהיה נאמן להתירה. ומביאה הגמרא
 דוגמאות לנאמנות עד אחד כעין זו: מיד דהנה – בדומה לעדות
 עד אחד אפילו, שהפרישו ממנו תרומות ומעשרות, או עדות על
 הקדש, שנפדה או שנשאלו עליו ויצא מקדושתו, וכן על קונמות –
 שאסר עד עצמו דבר ואמר קונם דבר זה עלי, ונשאל עליו, שבכל
 אלו די בעד אחד לומר שהותרו, אף שידענו שעד עכשיו היו
 אסורים. וכמו כן יש לסמוך על עדותו של עד אחד להתיר אשת
 איש, אף שהוחזקה באיסור.
 הגמרא חוזרת ודוחה את כל הראיות האלו: האי מכל, שעד אחד
 נאמן להתירו, היכי דמי – באיזה אופן מדובר, אי ידירה – אם
 מדובר בטבל ששייך לעד, הרי נאמנותו היא משום דבדקו לתקנו –
 שכיון שיכול להפריש מטבל זה תרומות ומעשרות ולתקנו לכן יש
 לו נאמנות, ואין מכאן ראיה שעד אחד נאמן נגד חזקת איסור
 בדבר שאינו בידו. ואלא אם תאמר שמדובר בטבל דאחר, שהעד
 מעיד שהוא מתוקן, מאי קסבר מי שהביא את הראיה, אי קא סבר
 שאדם התורם משלו על של חבירו אינו צריך את דעת והסכמת
 הבעלים, אם כן אף בזה יכול העד להפריש תרומות ומעשרות על
 פירות חבירו, ונאמנותו היא משום דבדקו לתקנו. ואי קסבר
 שהתורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלים, ואמר העד אנא
 ידענא ביה דמתקן – אני יודע שפירות אלו מתוקנים, היא גופה מנלן

יבמות. פרק עשירי - האשה דף פח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רנא רש"י תוספות

מאי טעמא מחייבי בה רבנן - כי אישתיק. אי נימא כ' - אלא הא דדימננהו רבנן לעד אחד באשה - סברא הוא. ואמר ברי לי דשומן הוא דמחזין - והא ודאי פשיטא לן דסמכין עליה כל זמן שלא נחשד. דאי לאו הכי - אין לך אדם אוכל משל חברו. ואין לך אדם סומך על בני ביתו. לא איתחוק איסורא - בהדיא חתיכה. הא לא דימיא קושא היא. מירי דהוה אטבל וחקשד וקונמות

דאף על גב דאיתחוק איסורא - סמכין עליה. אי קדושת הגוף - קדשי מזבח. אי קסבר יש מעילה בקונמות - דקדשי בדיק הבית דן משאמר "קונם דבר זה עלי." ואי קסבר אין מעילה - דקונם לשון נדר הוא. שהחמרת עליה בסופה - שאם בא בעלה אתה נתון עליה כל הדברים האלו שבמשנתנו. הקלת עליה בתחלה - להתירה לנישא. מפני שהיא חוששת שגזא תתקלקל, ולא מינסבא עד דבדקה שפיר. לא תצא - סקלקא דעתך לא תצא משני. אגן היוגן בהדיא כ' - הלכך, לגבי עד אחד מהדימי. אבל לגבי תרי, הואיל וניסת - לא תצא. ברי

מאי טעמא קא מחייבי רבנן? אילימא משום דמחזין - והא תרי בעלמא, דאף על גב דקא מכחיש להו - אינהו מהימני, וקא פטרי רבנן. אלא לאו משום דאישתיק, ושתיקה פתורא דמיא. אלא סברא היא: מידי דהוה אחתיקה ספק של חלב ספק של שומן, ואתא עד אחד ואמר: ברי לי דשומן הוא, דמחזין. מי דמי? התם - לא איתחוק איסורא, הכא - איתחוק איסורא דאשת איש, ואין דבר שבערה פחות משנים. הא לא דימיא אלא לחתיכה דודאי חלב, ואתא עד אחד ואמר: ברי לי דשומן הוה, דלא מחזין. מי דמי? התם - אפילו אתו בי מאה לא מהימני, הכא - ביון דכי אתו בי תרי מהימני - חד נמי להימניה, מידי דהוה אטבל הקדש וקונמות. האי טבל היכי דמי? אי ידידיה - משום דבכדו לתקנו. אלא דאחרי, מאי קסבר? אי קא סבר תוהם משלו על של חברו אינו צריך דעת בעלים - משום דבכדו לתקנו. ואי קסבר צריך דעת בעלים, היא גופה מנלן? הקדש גמי, אי קדושת דמים - משום דבכדו לפדותו. אי קדושת הגוף, אי ידידיה - משום דבכדו לאיתשולי עליה, אלא דאחרי, ואמר דענא ביה דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? קונמות גמי, אי קסבר: יש מעילה בקונמות, וקדושת דמים נחתא להו - משום דבכדו לפדותו. ואי קסבר: אין מעילה בקונמות, ואיסור בעלמא הוא דרכיב להו אפתפיה, אי ידידיה - משום דבכדו לאיתשולי עליה, אלא דאחרי, ואמר אגא דענא דאיתשיל מריה עליה - היא גופה מנלן? אמר רבי זורא: מתוך חומך שהחכמה עליה בסופה הקלת עליה בתחלה. לא ליחמיר ולא ליקילו! משום עיגונא אקילו בה רבנן. "תצא מזה ומזה וכו'". אמר רבי: לא שנו אלא שניסת בעד אחד, אבל ניסת על פי שני עדים - לא תצא. מחכו עליה במערבא: אתא נכרא וקאי, ואת אמרת לא תצא? לא צריכא דלא דעינן ליה. אי דלא דעינן ליה, בעד אחד אמאי תצא - לא צריכא דאתו בי תרי, ואמרי: אגן היוגן בהדיא מפי נפק ועד השתא, ואתון הוא דלא דעינן ליה. דכתיב: "ויבר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו", ואמר רב חסדא: מלמד שצא בלא חתימת זקן. ובא בתחית זקן סוף סוף תרי ותרי גינהו, והבא

ומה אם ירצה לומר מויד הייתי - אומר רבינו יצחק, דאין להקשות: והא מינו במקום עדים הוא! דהכי פירשו: ומה אם ירצה לומר בפירוש "מויד הייתי", השתא נמי דקאמר "לא אכלתי" - הכי הוא דבעי למימר "לא אכלתי שוגג אלא מויד", והכי מוכח בבביתות (יב,א). ואם תאמר: והכי מוכח התלמוד מדפסרי רבנן שהדבר תלוי בהודאתו להחייב קרבן, מדלא מחייבי ליה תרי קרבן, אף על גב דמכחיש להו? הא לא מכחיש ליה במאי דקאמר "מויד היה" ואי אפשר לחייבו על פיהם בשום ענין. ולעולם איכא למימר דלעיל מחייבי ליה - משום דעד אחד מחזין בלא הודאתו, דכיון שאין אומר דמויד היה - יש לנו לומר דמסתמא שוגג היה דלא מחזין ליה ברשיעא! ואומר רבינו יצחק: דשפיר מוכח דסבר התלמוד דאי הוה לן למימר מסתמא שוגג היה - לא הוה כל במניה למיפטר נפשיה מקרבן ולומר "מויד הייתי" ולאפוקי נפשיה מסתמא. ומשמע ליה דאפילו באמרו לו שנים "אכלת חלב בשוגג" - פטרי רבנן, משום דלא שכיח שיוכלו העדים לידע בירור הדבר אם שוגג היה או מויד. ועל כרחך הא דמחייבי רבנן כי שתיק - משום דשתיקה כהודאה דמיא, דאי אפשר לחייבי קרבן על ידי שום עדות. ומספקא ליה לרבינו יצחק: אם אמר "לא אכלתי חלב לא שוגג ולא מויד" אם נאמן אם לא. דאין נאמן להבטיח העדים, או שגזא נאמן - דהא לא מכחיש ליה עדים במה שאומר "לא אכלתי שוגג", ובמה שאומר "לא אכלתי מויד" אף על גב דמכחיש ליה - לא איכפת לן כי זה אינו שייך לחייב קרבן, ויפה עושה דחייב מפרש טעמיה. ובביתות (שם) דקאמר: דאיכא בין טעמא דמתרץ בדבריה טעמא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, אמרו לו "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת" דלא מתרץ דיבוריה, ולא קאמר דנפקא מינה באמר "לא אכלתי לא שוגג ולא מויד", דאפילו אם תימני לומר דלא מחזין - נחא למינקט "נטמאת" והוא אומר "לא נטמאת", דומיא ד"אכלת" ו"לא אכלתי" בלא שום תוספת דבור. ועוד: דנקט הכי משום דמייח בטר הכי עלה בביתות דלענין טעמא. דשתיקה כהודאה דמיא - פירוש: כיון דשתיק - נראה לו אמת, ויודע קצת שיש גרלים לדבר. אבל ליכא למימר הודאה משום שיועד ודאי שכן הוא. כיון שהוא שותק, דאם כן בפרק "האומר" (קדושין סו,א) דאמר: אי מודמן לך דלאו גולא הוא - ויל אפקה. אפילו גול גמי, מאחר שהוא שותק - כמו שמפרש רבינו תם התם, מכה והיא דגיטין (נד,ב) דטעמא דאמר ליה עד אחד אכלת חלב, ושוחר רבע, ונטמא טהרותיך, וזהו שותק - דנאמן, משום דשתיקה כהודאה דמיא. כדמסיק הבא. ועוד: אם היא הודאה ממש - לא הוה שייך למימר התם נאמן העד, והווא סמיא גמי (קדושין שם) היכי מצוי לידע ודאי שזינתה? אלא ודאי לאו הודאה ממש היא. ברי לי דשומן דמודמן - יש מפרשים: דגמירין מנדה: דאמר ביהמדי" (כתובות עב,א) "וספרה לה" - לעצמה. ואם תאמר: אם כן אפילו איתחוק איסורא גמי! ואמר רבינו יצחק: נדה, נהי שעבשוי ארתה - מכל מקום לא איתחוק איסורא שתרעה לעולם.

מירי דהוה אטבל וחקשד - ואם תאמר: והכי ילפינן אשה מטבל וחקשד? דאין דבר שבערה פחות משנים! ואמר רבינו יצחק: דאי הוה שייך למילף מטבל וחקשד הוה אמינא דהאי דאין דבר שבערה פחות משנים - הני מילי לאוסרה על בעלה, דאין אחד נאמן לאסור, דלענין איסור כתיב: "כי מצא בה ערות דבר", אבל להתירה - חד נמי נאמן. אי קדושת דמים משום דבכדו לפדותו - ואפילו דחריה. ולא דימיא לטע רבעי דאין יכול לפדות אלא בעליו. דחשיב ברישות בעלים אף על פי שהוא ממון גבוה - כיון שהם אוכלים אותו בירושלים. אבל הקדש לא חשיב ברישות בעלים יותר משאר כל אדם. אי קסבר יש מעילה בקונמות - וחקשד רבינו יצחק בן רבינו מאיר: דבשבעות פרק שלשי (בבב,א) משמע דאפילו למאן דאמר יש מעילה בקונמות - אין להם פדיון דתניא התם: "כבר זו הקדש". ואבלה, בין הוא בין חברו - מעל. לפיכך יש לה פדיון. "כבר זו עלי הקדש" - הוא מעל, וחברו לא מעל. לפיכך אין לה פדיון. דחכמים אומרים: לא מעל. משמע דברישא דהוי הקדש גמור - יש לה פדיון, אבל סיפא דקאמר "עלי" דהוי קונם, אף על פי שמעל - אין לה פדיון! ותירץ רבינו תם: דקונמות דאסור לזה אבולי עלמא - יש לה פדיון לרבי מאיר דתם, כיון דרמיא להקדש. ודע, מדנקט "כבר זו עלי". ואם תאמר: ולפילוג בקונם גופיה? ונראה דרישא גופה איירי בקונם. והא דקתני: כבר זו הקדש - כהקדש קאמר. דרבי מאיר לא שני ליה בין קרבן לכבדקדש, בסוף פרק קמא דנדרים (יג,א) והוא הדין בין הקדש לכהקדש. כיון דרעתיה אקונם. אי נמי: כגון שפירש בהדיא "כהקדש", ואיירי דלא איירי לפרושי בספיא. דהא קאמר "על" - לא פריש ליה גמי ברישא. והשתא פליגי חכמים בין ארישא בין אסיפא. וברוב ספרים גרס בריש "אין בין המודר" (נדרים לה,א) חכמים אומרים בין כך ובין כך לא מעל. וגרסינן גמי התם ברישא: "קונם כבר זו הקדש".

מתוך דומר שהחמרת עליה בסופה כ' - נראה לרבינו יצחק: דלית לן למימר אגן סודי דרייקא ומינסבא. ונאמן עד אחד בכך מן התורה. אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן. ואין זה עקירת דבר מן התורה. כיון שדומה הדבר הגון להאמין, כמו שאפרש לקמן בפרקין (פט,ב) שברב שיש קצת טעם וסמך - לא חשיב עוקר דבר מן התורה. אתא גברא וקאי כ' - ואם תאמר: כיון דאיכא תרי דאמרי "מת", אפילו איכא מאה דאמרי שזחו - מה בכך? דאי תרי במאה דמי! ויש לומר: דלגבי דבר הנראה וידוע לכל - לא היה אומר רב: אבל בשני עדים לא תצא.

והבא עליה באשם תלוי קאי - אף על גב דרב בעי חתיכה משתי חתיכות בפרק "ספק אכל" (בריתות ז,ב) - הבא הוי כשתי חתיכות. דלרבי יוצא דמפרש התם טעמא דרב משום דשתי חתיכות אפשר לברר איסור. פירושו: בשתי חתיכות אפשר לברר, שיבא הבקי ויכיר אותה שנשתיה. הבא נמי אפשר לברר על ידי הומה, ולרב נזמן נמי, דמפרש טעמא דרב משום דשתי חתיכות איקבע איסוריה

— הבא נמי איקבע איסורא, שהיא בחוקת אשת איש. ואם תאמר: למאי דאסקינן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל"א) דתרי ותרין ספיקא דרבנן, ומוקמי לה אחזקה, אמאי נקט אשם תלוי? אפילו חטאת איכא, דאוקמה בחוקת אשת איש! ועוד: מאי קא משני בנסת לאחד מעדיה — דהכי שבקינן ליה? הא מייחבי מיתת בית דין, דאוקמה אחזקה! ואומר רבינו יצחק: דמה שאשה דייקא ומינסבא — מרעא ליה לחזקה. ובשנים אומרים "נתגרשה" דבסבב נמי דייקא, לפי שיראה שיבואו עדים ויזימו עדיה או יפסלו אותם בגלגולתא, ולחכי לא מוקמינן לה אחזקה. **א**י הכי סיפא אמור לה מה בעליך ונתקדשה — הא דלא מייחבי נשאת שלא ברשות, שהיא ברישא במתניתין — משום דאיכא למימר דבגט איידי. ועוד: דאיכא דמוקי לה לקמן (נ"א). כרבי שמעון, וסבר דלרבי שמעון אפילו ברשות לא בעיא גט. אמרי

והבא עליה באשם תלוי קאי! אמר רב ששית: כגון שניסת לאחד מעדיה. היא גופה באשם תלוי קיימא! באומרת "כרי לי". אי הכי, מאי למימרא? אפילו רבי מנחם ברבי יוסי לא קאמר אלא פשבאו עדים ואחר כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים — לא אמר. דתניא: שנים אומרים "מת" ושנים אומרים "לא מת", שנים אומרים "נתגרשה" ושנים אומרים "לא נתגרשה" — הרי זו לא תנשא, ואם ניסת — לא תצא. רבי מנחם ברבי יוסי אמר: תצא, אמר רבי מנחם ברבי יוסי: אימת אני אומר תצא — בזמן שפאו עדים ואחר כך ניסת, אבל ניסת ואחר כך באו עדים — הרי זו לא תצא! כי קאמר רב נמי — בזמן שפאו עדים ואחר כך ניסת, לאפוקי מדרבי מנחם ברבי יוסי. ואיכא דאמר: טעמא דניסת ואחר כך באו עדים, אבל באו עדים ואחר כך ניסת — תצא, כמאן — פרבי מנחם ברבי יוסי. מתיב רבא: מנין שאם לא רצה דפגו — תלמוד לומר: "וקדשתו" — בעל כרחו. היכי דמי? — דהא ודאי באיסור מפורסם. ואפילו באיסור רב ספק לא איצטרך קרא, ודאי כפינן ליה. אמר לאו כי האי גוונא — דנשאת תחלה לאחד מעדיה, ואחר כך באו עדים שהיה חי באותה שעה ומה, ולא רצה להוציא משום זונה, וקתני דפגו — וקשיא לרב. ובעד א' לא מצי לאוקומי, דאם כן למה לי קרא? הא ודאי אין אחד במקום שנים. דפגו בעדים? בית דין מוזהרים לטרוח אחר עדים להכחיש את הראשונים המתירים אותה, כדי לקדש את הבתולות שלא ישאנה, אבל משנסת — לא תצא. ואיכתיא אימא — לעולם דניסת, ובגון דבאו עדים ואחר כך ניסת, ובהא מודה רב. מאי לא תצא דקאמר רב — לעיל: אבל בשני עדים — לא תצא? מזהירי היראשון — דחזרת לראשון, דאנסה הוא, לא שני — ומתניתין דתצא, אי ניפא כבי תרי — דאמרי: זה בעלה, הרי כאן שנים — הרי הוא חשוב כשנים, כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה, ובעדות סוטה לומר נטמאה. ואין דבריו של אחד — דאמר "לא מת" במקום שנים. חבא — דכי מכתשא ליה, נפקא. בפסולי עדות עסקינן — ולעולם לא, כגון קרובים או נשים אתו בחדיה, דאמרי "זהו", וקמשמע לן שמואל דאולין בטר רוב דעות, הואיל ואין כאן עדות כשרה, וכדברי נחמיה — כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — אין דין עדות דבר, מדעד אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים ככשרין, והלך אחר הרוב. ועשו שתי נשים באיש אחד, אם לא, כי לא

מנחם ברבי יוסי. מתיב רבא: מנין שאם לא רצה דפגו — תלמוד לומר: "וקדשתו" — בעל כרחו. היכי דמי? אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמר "כרי לי" — צריכא למימר דדפגו? אלא לאו — דניסת לאחד מעדיה וקאמר "כרי לי", וקתני דפגו, אלמא: מפיקין לה מייניה! איסור בהוניה שאני. ואיבעית אימא: מאי דפגו — דפגו בעדים. ואיבעית אימא: פשבאו עדים ואחר כך ניסת, ורבי מנחם ברבי יוסי היא. רב אשי אומר: מאי "לא תצא" דקאמר רב — לא תצא מהיתירה הראשון, הא אמרה רב חרא וימנא! דתני: ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו. ואמר רב הונא אמר רב: הכי הלכתא! חדא מפלגא דהתרתה אימיה. אמר שמואל: לא שנו אלא שלא מכחשתו, אבל מכחשתו — לא תצא. במאי עסקינן? אילימא כבי תרי — כי מכחשתא ליה מאי הוי? אלא בחד, מעמא — דמכחשתו, הא שתקה — תצא, והאמר עולא: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הרי כאן שנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים! הכא במאי עסקינן — בפסולי עדות, וכדדרי נחמיה. דתניא, רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באיש אחד בשני אנשים באיש אחד. ואיבעית אימא: כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא — אפילו מאה נשים פעד אחד דמין, הכא במאי עסקינן — כגון דאתא אשה מעיקרא, ותרצה לדרי נחמיה הכי: רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד — הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה אחת בשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד — כפלגא ופלגא דמי. "צריכה גט מזה ומזה". בשלמא מראשון תבעי גט, אלא משני — אמאי? זנות בעלמא הוא! אמר רב הונא: גזירה שמיא יאמרו גירש זה ונשא זה, ונמצאת אשת איש ויצאה בלא גט. אי הכי סיפא, דקתני: אמרו לה מת בעלך ונתקדשת, ואחר כך בא בעלה — מותרת לחזור לו, התם נמי, נימא: גירש זה וקדש זה, ונמצאת אשת איש ויצאה שלא בגט! לעולם כעניא גט. אי הכי נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה! פרבי יוסי כן כיפר, דאמר: מן הנשואין — אסורה, מן האירוסין — מותרת. הא מדקתני סיפא: אף על פי שנתן

מכתשא ליה — נפקא. דהא שתי נשים מכחישות עד הראשון שהשיאה, ולא יצתה מחזקתה. אבל היכא דאמר: ברי לי שאין זה — דל עד קמא מהבא, אין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר אפילו הן אלק, שכל אדם נאמן על עצמו באיסורין בדבר הברור לו, אלא אם כן יש עדות כשרה דבר. הלכך, כמאן דליתגוד דמו, ומחזקת אשת איש יצתה לה על פי ראשון. ואיכתיא אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא — דאמר "מת", אפילו מאה נשים אחין אחד שנשאת ואמרי "לא מת" — כעד אחד דמין, והווי ליה עד מכחיש עד ואחרון אינו כלום, כדעולא, ולא נפקא, ולשמואל אפילו שתקה. והבא דכי שתקה אמר שמואל תצא — כגון שניסת על פי אשה מעיקרא. הלכך כדדרינן ואתיין תרי, אי שתקה אידי — הוה ליה רוב דעות לאיסורא. ותרצה לדרי נחמיה ב' — ולא תנא בה: עשו שתי נשים באיש אחד ב'. כפלגא ופלגא דמי — כעד מכחיש עד, ואפילו שתקה אידי — לא תצא. הואיל וניסת, כדעולא, דראשון נאמן כשנים, והך כוליה כעד אחד. גזירה שמיא יאמרו — כשרואין הראשון חי, כשרים ששני זה כשנשאה — על ידי שגירשה ראשון נשאה, ואשת איש גמורה היא. ואם מוציאה שלא בגט — נמצאת אשת איש ב'. נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה — כלומר, אתי למימר דמותר להחזיר גרושתו משנתארסה, דסברי: גירש זה וקדש זה, וחזר וגירש וחזרה לראשון.

וְאֵם כֵּן הָאָהָר עָלֶיהָ – הַשְּׁנִי שֶׁנִּשְׁאָה אֹתָהּ, בְּאַשְׁמֵי הַלְלוּ קָא – עוֹמֵד
בַּאֲסוּר שְׁחִיבִים עֲלָיו אִשָּׁם תְּלוּי, שְׁהָרִי הִיא סֶפֶק אֲסוּרָה עֲלָיו
בַּאֲסוּר כְּרֵת, וּמִדּוּעַ פֶּסֶק רַב שְׁלֵא תִצָּא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַב
שְׁמֵר, כְּגוֹן שְׁנֵי הָאִשָּׁה לְאַחַד מַעְדִּיק הַמַּעֲדִיקִים שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, וְכִיּוֹן
שֶׁלּוֹ עֲצָמוּ אֵין סֶפֶק שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, אִינוּ עוֹמֵד בַּאֲסוּר אִשָּׁם תְּלוּי.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָרִי הִיא נִיפָה – הָאִשָּׁה עֲצָמָה בְּאַשְׁמֵי הַלְלוּ קָא, שְׁהָרִי
אִינָה יוֹדַעַת אֵם בַּעֲלָהּ מֵת אוֹ חַי, וּמִדּוּעַ פֶּסֶק רַב שְׁלֵא תִצָּא.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: רַב דִּיבֵר בְּאֹפֶן שֶׁאֵף הָאִשָּׁה אִמְרָת רַבִּי לִי עַל פִּי
סִימָנִים שְׁבַעֲלִי מֵת, וְאֵין לִיבִי נֹקֵפִי לְהִנְשֹׂא לְאַחֵר, וְאִשָּׁם תְּלוּי
אִינוּ בֹא אֲלֵא עַל מִי שִׁלְבוּ נֹקֵפוּ שְׁמָא חֲטָא, וְלֹכֵן אִמֵּר רַב שְׁלֵא
תִצָּא.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָבִי, שְׁדַּבְרֵי רַב שְׁלֵא תִצָּא נִאֲמָרוּ רַק בְּאֹפֶן
שֶׁהָאִשָּׁה טוֹעֵנֶת בְּרִי שֶׁמֶת בַּעֲלִי וְנִשְׁאֵת לְאַחַד מֵהָעֵדִים הַמַּעֲדִיקִים
שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, מָאֵי לְמִימָרָא – מַה חִידֵּשׁ רַב בְּדִין זֶה, וְהָרִי כִבֵּר שֶׁנִּינוּ
כֵּן בְּבִרְיָא, שֶׁאֵם שְׁנַיִם אִמּוּרִים מֵת בַּעֲלָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה וְשֵׁנִי
אִמּוּרִים לֹא מֵת, הָרִי זֶה לֹא נִשְׁאָה לְאַחֵר, וְאֵם נִשְׁאֵת לֹא תִצָּא,
וְהִבִּינָה הַגְּמָרָא שְׁמִדּוּבֵר בְּאֹפֶן שֶׁנִּשְׁאֵת לְאַחַד מַעְדִּיקָה, וְטוֹעֵנֶת
בְּרִי שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, שֶׁאֵם לֹא כֵן בּוֹדֵאִי הִיא בֹא, וְמַה חִידֵּשׁ רַב.
וְאִפְּלִי רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי הַחֹזֶק שֶׁם וְסוֹבֵר שֶׁאִפְּלִי אֵם נִשְׁאֵת
תִּצָּא, לֹא קָאֵר כֵּן אֲלֵא בְּשָׂבָאֵי אוֹתָם שְׁתֵּי כְּתוּב עֲדִים, הַמַּעֲדִיקִים
שְׁבַעֲלָה מֵת וְהַמַּעֲדִיקִים שְׁבַעֲלָה חַי, וְאַחֵר כֶּךָ נִיפָת לִשְׁנֵי, דִּכְיוֹן
נִשְׁנִינָת אַחֲרֵי שֶׁכֵּבֵר הִיא סֶפֶק אֲמָרָה, תִּצָּא מִתְּנִי שְׁנֵי, אֲבָל בְּאֹפֶן
שְׁבָאוּ עֲדִים שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ וְנִיפָת לִשְׁנֵי, וְרַק אַחֵר כֶּךָ מָאֵי עֲדִים
אַחֲרִים שְׁבַעֲלָה חַי, לֹא אִמֵּר רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי שְׁתִּצָּא, שְׁהָרִי
נִיפָת בְּהִיתָר, וְאֵם כֵּן מַה חִידֵּשׁ רַב שְׁלֵא תִצָּא בְּאֹפֶן זֶה, שֶׁנִּשְׁאֵת
בְּהִיתָר.
וּמִבִּיבָא הַגְּמָרָא אֶת מַחְלוקַת חֲכָמִים וְרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי: דְּתַנְיָא
בְּבִרְיָא, אִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ בַּעֲלָהּ לְמִדִּינַת הַיָּם, שְׁנַיִם אִמּוּרִים מֵת
בַּעֲלָהּ, וְשְׁנַיִם אִמּוּרִים לֹא מֵת. וְכֵן אֵם שְׁנַיִם אִמּוּרִים תְּנַגְּשָׁה
מִבַּעֲלָהּ, וּמִתּוֹרַת לְהִנְשֹׂא, וְשְׁנַיִם אִמּוּרִים לֹא תְנַגְּשָׁה, הָרִי זֶה לֹא
תִנְשֹׂא מִחֲמַת הַסֶּפֶק, וְאֵם עֲבָרָה וְנִיפָת לְאַחַד מַעְדִּיקָה, לֹא תִצָּא. רַבִּי
מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי אִמֵּר, אֵם עֲבָרָה וְנִיפָת תִּצָּא. אִמֵּר רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי
יוֹסִי, אִמֵּר – מִתִּי אֲנִי אִמֵּר שֶׁאֵם נִיפָת תִּצָּא, כְּמִן שְׂבָאֵי גַם הָעֵדִים
שְׁלֵא מֵת בַּעֲלָהּ, וְאַחֵר כֶּךָ נִיפָת, אֲבָל אֵם בֹּאוּ רַק הָעֵדִים שֶׁהִעִידוּ
שֶׁמֶת, וְנִיפָת עַל פִּיהֶם בְּהִיתָר, וְאַחֵר כֶּךָ מָאֵי עֲדִים אַחֲרִים וְאִמּוּרֵי
שְׁלֵא מֵת, הָרִי זֶה לֹא תִצָּא. וְכִיּוֹן שֶׁבְּאֹפֶן שֶׁנִּשְׁאֵת בְּהִיתָר וְאַחֵר כֵּן
בֹּאוּ עֲדִים לְדַבְרֵי הַכָּל לֹא תִצָּא, קִשְׁיָה, מַה חִידֵּשׁ רַב בְּדַבְרֵי.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: כִּי קָאֵר רַב נָמִי – אֵף רַב אִמֵּר אֶת דְּבָרֵי כְּמִן
שֶׁתְּחִילָה מָאֵי עֲדִים שְׁבַעֲלָה חַי, וְאַחֵר כֶּךָ נִיפָת, שֶׁעַל אֵף שֶׁנִּתְעוֹרֵר
הַסֶּפֶק קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁאֵת, לֹא תִצָּא מִבַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי, וְהַשְּׁמִיעֵנוּ רַב
שֶׁהִלְכָה כְּחֲכָמִים, וְלֹאֲפִינֵי – לְהוֹצִיא מִדְּבָרֵי דְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי
יוֹסִי, הָאִמֵּר שֶׁאֵם נִשְׁאֵת לְאַחֵר שְׁבָאוּ עֲדִים, תִּצָּא.
הַגְּמָרָא מִתְרַצָּת בְּאֹפֶן נִסְחָה: וְאִמֵּר דָּאֵמֵר – יֵשׁ הָאִמּוּר, שֶׁכֵּךְ אִמֵּר
רַב מְעָמָא שְׁלֵא תִצָּא, כִּיּוֹן דְּנִיפָת כְּשֶׁהִיתָה עֲדוּת שְׁבַעֲלָה מֵת, וְרַק
אַחֵר כֶּךָ מָאֵי עֲדִים שְׁבַעֲלָה חַי, שְׁהָרִי בְּאֹפֶן זֶה עוֹסֶקֶת הַמַּשְׁנָה,
אֲבָל בְּנִיפָת עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהִעִידוּ שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, לֹא תִצָּא אֵף אֵם
בֹּאוּ אַחֵר כֵּךְ שְׁנֵי עֲדִים שְׁבַעֲלָה חַי. מִדִּינַת הַגְּמָרָא לְפִי פִירוּשׁ זֶה:
מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי רַב, אֲבָל בְּאֹפֶן שְׂבָאוּ עֲדִים שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ וְגַם בֹּאוּ
עֲדִים שְׁבַעֲלָה חַי וְאַחֵר כֶּךָ נִיפָת, יִסְבּוּר רַב שְׁתִּצָּא. כְּמִן – כִּדְעַת
מִי אִמֵּר רַב אֶת דְּבָרֵי, בְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי, וְכֵן רַב לְחַדֵּשׁ
שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ, וְשֶׁלֹא כְּדַבְרֵי חֲכָמִים.
הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַב, שֶׁבְּמִקּוּם שִׁישׁ תְּרִי וְתִרִי אֵם נִישְׁאֵת
לֹא תִצָּא: מִתִּיב רָבָא, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָא לְגַבִּי כְּוֹן הַנּוּשָׁא נִשְׁמִי
פְּסוּלוֹת, אוֹ נִטְמָא מִתִּים, מִנֵּן שְׂאָם לֹא רָצָה לְהִבְדִּיל מִהִטּוּמָא
וּמִהַנְשִׁים הַפְּסוּלוֹת, דְּפָנִי – הִכָּה אוֹתוֹ, לְכַפּוֹתוֹ לְפָרוֹשׁ מִהִטּוּמָא,
וְלְהוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ הָאֲסוּרָה לֵה, תְּלָמוּד לִזְמַר עַל הַכְּהֻנִּים (וְיִקְרָא כֹא
ח) וְקִדְּשֵׁתוֹ כִּי אֵת לְחֵם אֱלֹהִיךָ הוּא מְקַרֵּיב, וּמִשְׁמַע שְׁצִירִךְ
לְקַדְּשׁוֹ אִפְּלִי בְּעַל כְּרָחוּ. וְהָרִי וְדָאִי לֹא מִדּוּבֵר כְּשֶׁהִכְהֵן עוֹבֵר עַל
אִסּוּר יְדוּעַ וּמְפּוֹרָס אוֹ אִפְּלִי עַל אִסּוּר סֶפֶק, שֶׁכֵּן לִזֵּה לֹא צִירִךְ

פְּסוּק לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁכּוּפִים אוֹתוֹ לְפָרוֹשׁ מִהַאֲסוּר, וְיֵשׁ לְבַר, הָבִי
דְּמִי – בִּאִזְהָ אֹפֶן מִדּוּבֵר, אִלְיָמָא דְּלֹא נִיפָת לְאַחַד מַעְדִּיקָה אֲלֵא
לְכַהֵן אַחֵר, וְלֹא קָאֵרָה הָאִשָּׁה בְּרִי לִי שֶׁמֶת בַּעֲלִי, וְאֵף שֶׁהִיא
בְּסֶפֶק זֹנוּה אֵין הִכְהֵן רִצָּה לְהוֹצִיאָהּ. הָאֵם בּוֹה צִיִּיקָא לְמִימֵר
דְּפָנִי – שְׁכּוּפִין אֶת הִכְהֵן לְהוֹצִיאָהּ, וְהָרִי וְדָאִי שְׁכּוּפִין אוֹתוֹ
מִשּׁוּם סֶפֶק זֹנוּה, כִּדִּי שְׁלֵא יַעֲבֹר בַּאֲסוּר. אֲלֵא לֹא – וְדָאִי
הַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת בְּדִנִּיפָת לְאַחֵר מַעְדִּיקָה שֶׁהִעִידוּ שְׁבַעֲלָה מֵת, וְהוּא
כֹּה, וְקָאֵרָה הָאִשָּׁה בְּרִי לִי שֶׁמֶת בַּעֲלִי, וְאַחֵר כֵּךְ בֹּאוּ עֲדִים
שְׁבַעֲלָה הָרִאשׁוֹן הִיא חַי בַּעֲת הַנִּשְׁוֹאִין וְמֵת אַחֵר כֵּךְ, וְאֵין בַּעֲלָה
הִכְהֵן רִצָּה לְהוֹצִיאָהּ. וְאֵף בּוֹה קִתְּנִי בְּבִרְיָא דְּפָנִי – שְׁכּוּפִים
וּמִכִּים אֶת הָעֵד הִכְהֵן שִׁיּוּצִיאָהּ, כִּיּוֹן שֶׁאֲסוּרָה לֹא מִשּׁוּם סֶפֶק זֹנוּה.
אֲלֵמָא – מוֹכֵחַ אֵם כֵּן שֶׁאֵף בְּאֹפֶן שֶׁנִּיפָת וְאַחֵר כֵּךְ בֹּאוּ עֲדִים
שְׁבַעֲלָה חַי, מְפָקִין לֵה מִינֵיה – מוֹצִיאִים אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי,
וְאֵף שֶׁנִּשְׁאֵת לְאַחַד מַעְדִּיקָה וְטוֹעֵנֶת בְּרִי, וְקִשְׁיָה עַל רַב שֶׁאִמֵּר
שְׁבָאוּ שֶׁנִּשְׁאֵת לְאַחַד מַעְדִּיקָה וְטוֹעֵנֶת בְּרִי לֹא תִצָּא.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִסּוּר בְּהוֹנָה שְׂאָנִי – הָאִסּוּרִים שֶׁנּוֹהֲגִים בְּכַהֲנִים
שׁוֹנִים הֵם, וְהַחֲמִירוּ בָּהֶם חֲכָמִים, וְלֹכֵן אֵף בְּמִקּוּם שִׁישׁ שְׁנֵי עֲדִים
הַמַּעֲדִיקִים שֶׁמֶת, וְאַחֵר הָעֵדִים הוּא כֹּה, וְהָאִשָּׁה אִמְרָת בְּרִי שֶׁמֶת
בַּעֲלָהּ, לֹא הִתִּירוּ לְכַהֵן לִישֹׂא אוֹתָהּ, וְכּוּפִים אוֹתוֹ לְהוֹצִיאָהּ. אֵךְ
אֵין לְלַמּוֹד מִכֵּךְ לְשֹׂאֵר אִסּוּרִים.
הַגְּמָרָא מִתְרַצָּת תִּירוּן נִסְחָה: וְאִיִּבְעִית אִמֵּרָא, שְׁלֵא מִדּוּבֵר בְּנִשְׁאֵת
לְאַחֵר מַעְדִּיקָה וְטוֹעֵנֶת בְּרִי, לְשׁוֹן דְּפָנִי הָאִמּוּרָה בְּבִרְיָא אֵין
הַכּוּנָה שְׁכִיבִים אוֹתוֹ כִּדִּי לְכּוּפֵי לְהוֹצִיאָהּ, וְכִיּוֹן דְּפָנִי דְּפָנִי
בְּעֲדִים, כְּלֹמֵר, קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁאֵת לְכַהֵן מוּזְהָרִים בֵּית דִּין לְטַרְח
וְלַחֲפֹשׁ אַחֲרֵי עֲדִים הַמַּעֲדִיקִים שְׁבַעֲלָה חַי כִּדִּי לְהַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים
הָרִאשׁוֹנִים הַמַּעֲדִיקִים שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ, כִּדִּי שְׁלֵא יֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה,
מִשּׁוּם חִיּוֹב וְקִדְּשֵׁתוֹ. אֲבָל אֵם כִּבֵּר נִשְׁאֵת לְאַחַד מַעְדִּיקָה, וְטוֹעֵנֶת
בְּרִי, לֹא תִצָּא. וְהִינֵנוּ כְּדַבְרֵי רַב שֶׁאֵם נִשְׁאֵת לֹא תִצָּא.
הַגְּמָרָא מִתְרַצָּת תִּירוּן נִסְחָה: וְאִיִּבְעִית אִמֵּרָא, מַה שֶׁאִמְרוּ בְּבִרְיָא
שְׁכּוּפִים אֶת הִכְהֵן לְהוֹצִיאָהּ אִשָּׁה הַפְּסוּלָה לֵה, הִינֵנוּ בְּשָׂבָאֵי עֲדִים
תְּחִילָה וְאִמּוּרֵי שְׁבַעֲלָה חַי, וְרַק אַחֵר כֶּךָ נִיפָת, כְּשֶׁכֵּבֵר הִיא הַדְּבַר
בְּסֶפֶק, וְהַבְּרִייתָא כְּשִׁית רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי הִיא, שֶׁאֵם בֹּאוּ עֲדִים
וְאַחֵר כֵּךְ נִיפָת, תִּצָּא. וּבְאֹפֶן כֹּה, שֶׁנִּיפָת לְאַחֵר שְׁבָאוּ עֲדִים,
מִדּוּה רַב שְׁתִּצָּא.
עַד כֵּאֵן נִתְבָּאֵרוּ דְּבָרֵי רַב לְפִי הַבְּנָת הַגְּמָרָא שֶׁמַּה שֶׁאִמֵּר שְׁבַשְׁנִי
עֲדִים לֹא תִצָּא, הִינֵנוּ שְׁלֵא תִצָּא מִבַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
בִּיּוֹר אַחֵר בְּדַבְרֵי רַב, רַב אֲשִׁי אִמֵּר, מָאֵי אֵם נִיפָת שְׁנֵי עֲדִים, לֹא
תִצָּא דְּקָאֵר רַב, לֹא תִצָּא מִתְּנִי שְׁנֵי הָרִאשׁוֹן, שְׁהִיתָה מוֹתֵר
לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן. שְׁלֵאֲחֵר שְׁחוּר בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן וְיוֹצֵאת מִהַשְּׁנִי,
יְכוּלָה לְשׁוּב לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן. וְאֵף עַל פִּי שְׁבַנִּיפָת לִשְׁנֵי עַל פִּי עַד
אֶחָד קִנְסוּהָ שְׁלֵא תִחְזוֹר לְרִאשׁוֹן, כֵּאֵן לֹא קִנְסוּהָ, כִּיּוֹן שֶׁסְּמַכָּה עַל
שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהִעִידוּ שֶׁמֶת בַּעֲלָהּ וְהִיתָה אֲנוּסָה.
תִּמְחָה הַגְּמָרָא עַל הַסְּבָרָה שֶׁל רַב אֲשִׁי: וְהָאֵם אִמֵּרָה רַב תִּצָּא וְיִמָּא
– הָרִי רַב כִּבֵּר אִמֵּר דִּין זֶה בְּמִקּוּם אַחֵר, דְּתַנֵּן בְּמִשְׁנֵינוּ שְׁדַעַת רַבִּי
שְׁמַעוֹן הִיא שֶׁאֵם נִיפָת שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין, וְהִינֵנוּ שֶׁנִּשְׁאֵת עַל פִּי
שְׁנֵי עֲדִים, שְׁבָאוּ כֹה אֵין צוּרֵךְ בְּהִיתָר בֵּית דִּין, וְחֹזֵר בַּעֲלָה
הָרִאשׁוֹן, מוֹתֵרָת לְחֹזֵר לוֹ. וְעַל דִּין זֶה אִמֵּר רַב הוּנָא אִמֵּר רַב, הָבִי
הַלְּתָא – כֵּךְ הִיא הַהִלְכָה, שְׁמוֹתָר לְחֹזֵר אֲלֵיו, וְאֵם כֵּן מַה חִידֵּשׁ
רַב בְּמַה שֶׁאִמֵּר שֶׁאֵם נִישְׁאֵת לִשְׁנֵי עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים, יְכוּלָה לְחֹזֵר
לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵכֵן רַב לֹא הוֹצִירָךְ לִימֵר אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים, וְאִמֵּר
רַק דִּין אַחֵר, אֲלֵא תִצָּא מִכְּלָל דְּהִתְרָתָהּ אִתְּפֵר – דִּין אֶחָד נִלְמַד
מִכְּלָל דִּין הַשְּׁנִי, וְנִאֲמָר בְּשִׁמּוּ כְּדִין בְּפִנֵּי עֲצָמָה.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: 'אִמְרוּ לֵה מֵת בַּעֲלִיךְ וְנִיפָת וְאַחֵר כֵּךְ בֹּאוּ בַּעֲלָה',
תִּצָּא מִזֶּה וּמִזֶּה: אִמֵּר שְׁמוּאֵל, לֹא שְׁנֵי בְּמִשְׁנָה שְׁתִּצָּא מִבַּעֲלָה
הַשְּׁנִי, אֲלֵא בְּאֹפֶן שְׁלֵא מְכַחֲשֵׁת – שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מְכַחֲשֵׁת אֶת
הָעֲדוּת שֶׁזֶה בַּעֲלָהּ, אֲבָל אֵם הִיא מְכַחֲשֵׁת וְאִמְרָת שֶׁאֵין זֶה בַּעֲלָהּ,
לֹא תִצָּא מִשְׁנֵי.
מְבַרֵּרָת הַגְּמָרָא מִתִּי נִאֲמָרוּ דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: בְּמָא עֲפִקִין – בִּאִזּוֹ

עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם. ומבררת הגמרא: מֵאֵי לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם. מביאה
הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: אָמַר רַב חֲסִידָא, לֹא עֲשֵׂה וְלֹא
כְלוּם, כָּל עֵינֶיךָ, כלומר, דֹּאפִּילוּ הָיִיתָ נְרִינָא – אפילו אותה כמות
של פירות שהפריש לתרומה, הָיִיתָ לְמִכְלִיא – חוזר להיות טבל,
וכל שכן שאותם פירות טהורים שהפריש עבורם את התרומה,
נשארים בטבלם. רַב נֶחֱמִי בְּרִי אֲשֶׁרְיָא אָמַר, לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם
היינו לענין לְתַקֵּן אֶת הַשִּׁירִים – מה שנשאר לאחר ההפרשה,
שאותם פירות טהורים שרצה להפריש על ידי שהפריש פירות
טמאים, אינם מתקנים, ונשארים בטבלם, אֲבָל הפירות הטמאים
שהפריש אותם בתורת תרומה, תְּרוּמָה הֵיוּ – חל עליהם שם
תרומה.
הגמרא מבארת את טעמו של רב חסדא: רַב חֲסִידָא לֹא אָמַר כִּי
נֶחֱמִי בְּרִי אֲשֶׁרְיָא, שחל שם תרומה על מה שהפריש, דִּיא אֲמַרְתָּ
שהחלק שהפריש הֵיוּ תְּרוּמָה, יש לחשוש, דְּיוֹמֵינִי דְּפִשְׁעִי וְלֹא
מִפְּרִישׁ – לפעמים יקרה שיפגע ולא יחזור ויפריש, כיון שהוא
רואה שנשאר על הפירות הטמאים שם תרומה, ויטמון על כך
שמדין תורה חלה הפרשתו.
מקשה הגמרא על דעת רב חסדא: מֵאֵי שָׁנָא – במה שונה דין
התורם מהטמא על הטהור, שאתה אומר שבמזיד אפילו התרומה
חוזרת להיות טבל, מִהָא דְתַנֵּן במשנה (שם פ"ג מ"א), הַתְּרוֹם קִישוּת
על קישואים אחרים, ולאחר שתרמה נִמְצָאת אותה קישות
שהפריש מרה, ואינה ראויה לאכילה, ועשה זאת בשוגג, שלא ידע
מתחילה שהיא מרה, וכן התורם אֲכַפְיָה על אכסיתים אחרים,
וְנִמְצָאת קְרוֹחַ, ואינו ראוי לאכילה, ואף על פי כן חל עליו שם
תְּרוּמָה, וְחִיבוּהוּ חֲכָמִים שִׁחְזוֹר וְיִתְרוֹם. הרי שגם אם תרם שלא
כדין חל על הפירות שהפריש שם תרומה, וקשה על שיטת רב
חסדא הסובר שכשתרם שלא כדין אין על הפירות שהפריש שם
תרומה.
מתרצת הגמרא: שׁוֹנֵן אֲמוּיד קְרָמִית – האם אתה סבור שיש
להקשות מהמשנה העוסקת במפריש תרומה שאינה ראויה
בשוגג, על דברי רב חסדא שנאמרו באופן שהפריש מטמא על
הטהור במזיד, הרי יש לחלק ביניהם, בְּשׁוֹנֵן, לֹא עָבַד אִיסוּרָא – לא
התכוין להפרשה שאינה ראויה, ואין לחשוד בו שמא לא יפריש
שנית, ולכן חל על הפירות שהפריש שם תרומה. אבל מוֹיד, קְעָבַד
אִיסוּרָא – התכוין לעשות איסור בזה שהפריש מטמא על הטהור,
וכיון שהוא רשע חששו חכמים שיפגע ולא יתרום שנית, ולכן
אמרו שגם הפירות שהפריש לא חל עליהם שם תרומה, ועל ידי
זה בודאי יחזור ויפריש שנית כדין.
הגמרא מקשה סתירה בין המשניות בענין זה: דְּרַמִּי שׁוֹנֵן אֲשׁוּנָא –
יש להקשות סתירה בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה
שאינה ראויה בשוגג, הָאָא, לגבי התורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי
שכשתרם בְּשׁוֹנֵן תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, ואינו צריך לחזור ולתרום, ואילו
הָאָא, לגבי התורם קישות ונמצאת מרה, קִתְּנִי במשנה שהפירות
שהפריש חל עליהם שם תְּרוּמָה וְיִחְזוֹר וְיִתְרוֹם שנית ומדוע דוקא
כאן קנסו את בעל הבית שפיסיד בכך שיצטרך לתרום פעם נוספת.
מתרצת הגמרא: הָאָא, בתורם קישות, שׁוֹנֵן קְרוֹב לְמוֹיד הוּא, משום
דְּאִיִּצְיָא לֵיהּ לְמִיטְעָמִיה – היה לו לטעום את הקישות קודם
שיפרישנה כתרומה, ולכן אמרו שיחזור ויתרום, אבל במפריש
בשוגג מהטמא על הטהור, שלא היה לו לדעת שהם פירות
טמאים, לא גזרו עליו, ואינו צריך לחזור ולתרום.
ממשיכה הגמרא ומקשה: דְּרַמִּי מוֹיד אֲמוּיד – יש להקשות סתירה
בין שתי משניות העוסקות בהפרשת תרומה שאינה ראויה במזיד,
הָאָא, בתורם מהטמא על הטהור, קִתְּנִי במשנה שאם תרם בְּמוֹיד
לֹא עֲשֵׂה כְלוּם, ולדעת רב חסדא היינו שאף על מה שהפריש אין
שם תרומה, ואילו הָאָא, במסכת דמאי (פ"ה מ"י) תַּנְיָא, הַתְּרוֹם במזיד
מגידולי עציץ שָׁאִין נְקוּב, שאינו יונק מקרקע הארץ וחיוכם
בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, עַל גִּידוּלֵי עֲצִץ נְקוּב, שחיוכם
מן התורה, חל שם תְּרוּמָה על מה שהפריש, ומכל מקום יִחְזוֹר
וְיִתְרוֹם שוב, כיון שגידולים החייבים בתרומה רק מדרבנן אינם

שָׁתֵּן לָהּ אֲחֵרֹן ו-השני) גַּם לֹא פָסְלָה מִן הַתְּרוּמָה, לאסרה לכהן
כדין גרושה, כיון שבא בעלה הראשון והוברר שמעולם לא היתה
מקודשת לשני, והגט שנתן לה אינו כלום. ומכך שאינה נפסלת
לכהונה, מִפְּסֵל דִּילָא בְּעִיָא גַּם – משמע שאינה צריכה מהשני גט
כלל, דִּיא בְּעִיָא גַּם – שאילו היתה צריכה גט מהשני, אפילו רק
מדרבנן, אֲמַאי לֹא פָסְלָה מִן הַתְּרוּמָה, והרי במקום שחיבו חכמים
נתינת גט, נפסלת האשה לכהונה בשום רִיחַ גִּט. ואם כן קשה,
כיון שהוכחנו שבסיפא אינה צריכה גט, ואין חוששים שיאמרו
גירש שני וקידש ראשון ונמצאת אשת איש יוצאת מהשני בלי גט,
כך אל תחמיר גם ברישא להצריכה גט מחשש שמא יאמרו
שגירש ראשון ונשא שני, ותצא מהשני בלי גט. מתרצת הגמרא:
אֲלֵא, בְּסִיפָא שֶׁרַק נתקדשה לשני, אינה צריכה גט כלל, ואין
חוששים שמא יאמרו שנתקדשה לשני וחוזרת לראשון בלא גט,
כיון שאנו תולים דָּאמְרִי – יאמרו הרואים, שקידושי השני בְּטָעוּת
הוּו, ולא חלו, כגון שקידשה השני על מנת שהוא כהן ונמצא
שהוא ישראל, שהקידושין בטלים כיון שלא נתקיים התנאי, ולכן
היתה מותרת לחזור לראשון.
מקשה הגמרא: אִם כֵּן, בְּרִישָׁא נִמְי, כשנשאת לשני, מדוע חששו
חכמים שיאמרו שאשת איש יוצאת בלא גט, והצריכה גט משני,
הרי יש לסמוך על כך דָּאמְרִי – שיאמרו הרואים, נְשׂוּאֵי טָעוּת הֵיוּ.
מתרצת הגמרא: ברישא קְנִסוּהָ רַבֵּן להצריכה גט, ולא סמכו על
כך שהרואים יאמרו שהיו נְשׂוּאֵי טָעוּת. מקשה הגמרא: אִם כֵּן
בְּסִיפָא נִמְי, כשנתקדשה לשני, לְקַנְסוּהָ רַבֵּן ויצריכה גט מהשני.
מתרצת הגמרא: רִישָׁא, באופן שנשאת, כיון דְּעָבַד אִיסוּרָא –
שעשתה איסור בכך שנישאה לאחר בעודה אשת איש, קְנִסוּהָ
רבנן, ולא סמכו על כך שהרואים יאמרו שנשואי טעות הם, אבל
בְּסִיפָא, דִּילָא עָבַד אִיסוּרָא, שהרי במעשה קדושין לבד אין כל
איסור, לֹא קְנִסוּהָ רַבֵּן להצריכה גט, וסמכו על כך שהרואים
יאמרו שקידושי טעות הם.
הגמרא מבארת עתה את הקנסות השניות במשנתנו: 'אמרו לה
מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה, אִין לָהּ תְּרוּמָה'. מבארת
הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא תְּקִינוּ לָהּ רַבֵּן תְּרוּמָה – מדוע תיקנו חכמים
שבעל יתחייב כתובה לאשתו, שאם ימות או יגרשנה תקבל סכום
מסוים מנכסיו, הרי זהו כְּדִי שְׂלֵא תְהֵא האשה קִלָּה בְּעִיָּיו של
הבעל לְהוֹצִיאָה – לגרשה, שאם יגרשה יתחייב לתת לה כתובתה,
אבל הָא – אשה זו, אדרבה, רצו חכמים שְׂתֵּהא קִלָּה בְּעִיָּיו
לְהוֹצִיאָה, ולכן קנסוהו אִין לה כתובה.
עוד שנינו במשנה: 'אִין לָהּ פִּדוּת' של נכסי מלוג, שאם אכלם
הבעל אינו מחזירם לה, 'וְלֹא מוֹזוֹנֹת' – אין הבעל חייב במזונותיה,
'וְלֹא בְלָאוֹת' – אינה נוטלת אף את הבגדים שבלו ונשחקו. מבארת
הגמרא מה הטעם שקנסו אותה בכל הדברים האלו: כיון שחיוכים
אלו הם מִתְנַאי כתובה, שחיבו חכמים כל אדם הנושא אשה
כחלק מחיוב הכתובה, וְתִנְאִי תְרוּמָה בְּתַתְּהָ דְּמִי ו-הוא נחשב,
וכיון שהפסידה כתובתה, הפסידה גם את מה שנכלל בתנאי
הכתובה.
עוד שנינו במשנה: 'נִמְלָה' האשה כתובה או פירות או אחד משאר
הדברים שקנסוה חכמים, בִּין מִנְה וּבִין מִנְה, תחזיר. מקשה
הגמרא: פִּשְׁטָא שתחזיר מה שנטלה, שהרי קנסוה חכמים. מתרצת
הגמרא: מִנְה דְּתִתְּהָ – היינו סבורים לומר, בִּין דְּתִתְּהָ, לֹא מִפְּקִינִן
מִנְה – לא נוציא ממנה, והקנס היה רק שלכתחילה לא תטול, קָא
מִשְׁמַע לָן שקנסוה גם בזה ואף אם תפסה מוציאם מידה.
שנינו במשנה: 'אמרו לה מת בעלך ונשאת, ואחר כך בא בעלה,
תְּהִלִּי מִמּוֹר מזה ומזה'. הגמרא מביאה עתה משנה במסכת
תרומות, שנחלקו לגביה אמוראים האם יש כח לחכמים לעקור
דבר מן התורה, ובהמשך תביא הגמרא ראייה ממשנתנו לנדון זה:
תַּנְיָא הָאָא (תרומות פ"ב מ"ב), אִין תוֹרְמִין תרומה מן הפרי הַמִּטָּא עַל
הפרי הַמְּחֻיָּר, כיון שהטמא אינו ראוי לאכילה, ומפסיד את הכהן
המקבל את התרומה. וְאָם תִּרְם בְּשׁוֹנֵן, שלא ידע שפירות אלו
טמאים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אך אם עשה כן בְּמוֹיד, אמרו חכמים שלא

יבמות. פרק עשירי - האשה דף פט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רנה רש"י תוספות

שנתן לה אחרון גט - שאירסה. מכלל דלא בעיא גט, אפילו מדרבנן. דאי בעיא גט, 1
הא קיימא לן (יבמות צד,א) דאפילו ריח הגט פוסל לכהונה. סיפא - לגבי קידושין ודאי 2
כדקאמרת, דלא בעיא גט. ודקשיא לך: שמא יאמרו גידש זה וקדש זה כו' - לא אתי 3
למימר הכי, אלא אמרי: מדנפקא בלא גט - קידושי טעות הוה, כגון: על מנת שאני כון 4
ונמצא ישראל. קנסוה רבנן - ולא תלינן 5
לקולא. תנאי כתובה - מונוייכי וכסותייכי. 6
ופירות שאכל נמי לא משלם, אף על גב דאין 7
לה כתובה, משום דרבנן קנסוה. ומשום 8
דאשכחן באלמנה דיש לה פירות שאכל הוא, 9
דאיצטריך למימר הכא דאין לה. אין תורמין מן 10
הטמא כו' - משום הפסד כהן. בשוגג תרומתו 11
תרומה - כדברי אלעאי לקמן. התייא גריזא - 12
דתרומה. את השירים - את הטהור, שזה היה 13
עושה אותו שירים. אבל תרומה הוי - וקדשה, 14
ויחזור ויתרומה מן הטהור. דלמא פשע - ולא 15
הדר מפרשי מן הטהור. ולקמן פריך: כיון 16
דמדאורייתא תרומה היא, מדקתני "בשוגג 17
תרומתו תרומה", הכי מפקעין לה מקדושתה 18
משום דלמא פשע? ונמצאת מרה - שוגג הוא, 19
מדקתני "נמצאת" - מכלל דמעיקרא לא הוה 20
ידע. בתרי טאני ציית - כלומר: דהם, כיון 21
דמתרי טאני, כי אמרת ליה הדר תרומ מאידך 22
— ציית לך, וליכא למגור דלמא פשע. אבל 23
מטמא על הטהור, דתרייהו בחד מנא רבו, 24
בעצין נקוב, כי אמרת ליה תן זו וחזור והפרש 25
אחרת - אינו שומע לך, ונותן את הטמאה 26
לכהן. ומוטב תחזור זו לטיבלה ויתן טהורה 27
לכהן. אבל תרומה הוי - והכחן מדליקה מיד. 28
מאי
קישות ונמצאת מרה, אכפמיח ונמצאת סריח - תרומה, ויחזור ויתרומ? שוגג אמוי קרמית? 29
שוגג - לא עבד איסורא, מויד קעבד איסורא. ורמי שוגג אשוגג, הכא קתני: בשוגג - 30
תרומתו תרומה, התם קתני: תרומה ויחזור ויתרומ! התם שוגג קרוב למויד, דאיבעי ליה 31
למיטעמיה. ורמי מויד אמוי, הכא קתני: במויד - לא עשה פלוג, התם תנן: התורם 32
משאין נקוב על נקוב - תרומה, ויחזור ויתרומ! בתרי טאני - ציית, בחד מנא - לא ציית. 33
ולרב נתן ברבי אושעיא דאמר לא עשה ולא פלוג - לתקן שירים, אבל תרומה הוי, 34
אין תרומה - משום הפסד כהן, כדפירש בקונטרס. אי נמי: היכא שהיתה לו שעת הכושר גזרו דלכתחלה לא יתרום, אטו היכא דלא היתה לו שעת הכושר. ועוד אמור רבינו יוחנן: 35
מכל חלבו צריך לתרום מן היפה. ומן הטמא על הטהור הוי מן הרעה על היפה. ואף על גב דבמין הרעה על היפה אפילו במיד תרומתו תרומה, ואין צריך לחזור ולתרום, כדתנן במסכת 36
תרומות (פרק ב' משנה ו'): מן הרעה על היפה - תרומתו תרומה, ולא קתני ויחזור ויתרום - בטמא החמירו טפי, משום דלא חזי לאכילה כלל. אבל רעה - חויה קצת. והיינו טעמא דקישות 37
ונמצאת מרה דצריך לחזור ולתרום, משום דלא חזי לאכול כמו שאר רעה, כדמכח בירושלמי, דקרי לה ספק אוכלין. קישות - ונמצאת מרה - בשוגג איירי, כדמוכח בשמעתין. ואם 38
תאמר: דבתרם יין על יין ונמצא חומץ אין תרומתו תרומה. לפי שלא נתכוין לעשות חומץ תרומה, כדתנן במסכת תרומות בפרק "התורם קישות": התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ 39
אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה - אינה תרומה. ובגי קישות נמי, אמאי היא תרומה כיון שאין חפץ לעשות תרומה גרועה כל כך? ואין לומר דהתם כרבי, דאמר יין וחומץ שני 40
מינין, ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד,ב). דאם כן - אפילו במתכוין לתרום מן החומץ על היין, או מן היין על החומץ - לא תהא תרומה, כדתנן במסכת תרומות (פרק ב' משנה ד'): 41
אין תורמין מנין על שאין מינו, ואם תרם - אין תרומתו תרומה, ואפילו מן היפה על הרעה אטו דקתני התם. ואומר רבינו יוחנן: דין וחומץ, אף על פי שהם מין אחד, מכל מקום שני שמות 42
זה, וזה יין זה חומץ, ולכן הוי טעות טפי ולא היא תרומה. אבל קישות ונמצאת מרה - לא הוי טעות כל כך, דלקישות נתכוין - והרי היא קישות. וכן מן הטמא על הטהור בשוגג תרומתו 43
תרומה, דהתם אותו שם שנתכוין לו. מיהו, בתוספתא משמע דהדיא חומץ על יין דלא היא תרומה - כרבי תאמי, דמסיים בה בהדיא: דברי רבי, שרבי אמר: יין וחומץ שני מינין, וחכמים 44
אומרים: מין אחד. ואפשר לרבו דאמרי מין אחד, במתכוין לתרום מן יין ונמצא חומץ הוי תרומה, ויחזור ויתרום, כמו בתורם קישות ונמצאת מרה. ואפילו לרבי, אם ממתכוין תורם מן 45
החומץ על היין היא תרומה, דמדאורייתא הוי מין אחד. וכן משמע בהדיא בירושלמי סוף פרק שני דתרומות, דפליג רבי ארבי ישמעאל ברבי יוסי שאמר משום אביה: תורמין מין על חומץ, 46
ורבי אמר: דאין תורמין. וקאמר רבי יוחנן: שם רבי יוחנן. ומסתברא יודה רבי לדברי תורה. ומאי טעמא דרבי - שאם אתה אמור שמונת לתרום מין על חומץ - אף הוא סבר שמונת לתרום 47
חומץ על יין אף על גב דלא גזר בעלמא מן היפה על הרעה אטו דלמא אתי לתרום מן הרעה על היפה - גבי חומץ איכא למימר טפי, משום דאיכא דניחא ליה בחללא טפי מבממרא, 48
כדאמר ב"המוכר את הספינה" (שם). ושני מינין דקאמר רבי - היינו שעשאוהו חכמים בשני מינין, ולא היא תרומה היכא דטעה, שהיה מתכוין לין ונמצא חומץ. 49
מויד - עבד איסורא - ולכן שויה רבנן כאילו לא תרם כלל, והדר הווא גריזא לטיבאל. דאי אמרת תרומה הוא - אתי למפשע, דהו ש נפשיה רשע. שוגג לא עבד איסורא מדעת, 50
הלכן לא חשיד דלמא פשע. כן פירש רבינו יוחנן: אבל אין לפרש דשוגג לא עבד איסורא לא קנסוה, אבל מויד קנסו - דאין זה קנס דהדר לטיבאל, דטפי דמי קנס הא 51
דאמר דיחזור ויתרום, שצריך להפריש שתי תרומות.
איבעי ליה למיטעמיה - כלומר, יפריש על מה שהוא מיניה וביה כדי שיעטום, ותו לא. לרב - נתן ברבי אושעיא - דאמר: לא עשה ולא פלוג לתקן את השירים, 52
אבל תרומה הוי ומיתקן הווא גריזא. מאי שנא מהא דתנן מן הנקוב על שאין נקוב כו', דהווא גריזא גופיה לא מיתקן, משום דמדאורייתא לא הוי תרומה 53
— הכי נמי מן הטמא על הטהור, כיון דמדאורייתא לא הוי מתוקן, כדסלקא דעתך השתא. אמאי מיהו ליה מתוקן מדרבנן להפקיע איסור מדאורייתא? אבל לרב 54
חסדא דמשי ליה טבל - נחיא. והאי דבשוגג תרומתו תרומה - היינו משום דלא קפיד קרא אלא אמוי, כדכתיב: "ולא תשאו עליו חטא" (במדבר יח) דמשמע מויד 55
דאיכא

דאיכא נשיאות חטא, אבל בשוגג הוי תרומה. ואם תאמר: ומאי נפקא לן מינה במן הטמא על הטהור במאי דהוי תרומה, ואין צריך לחזור ולתקן והיא גרידא, והא בכל ענין אסור באכילה ויש לומר: דנפקא לן מינה לענין הסקה דמותר להסיק בתרומה טמאה ואין מדליקין בטבל טמא, כדאמרין בפרק "במה מדליקין" (שבת כו,א), ולא תאכל בו – פירש רבינו יהודה בן נתן: דלא הוי תרומה אלא לענין שיתנה לכהן.

ולא לדבר אחר, שאינה אסורה לזרים. ואין נראה לרבינו יצחק: דכיון דפוסרת שאין נקוב דחיבי בתרומה מדרבנן הכי נמי תרומה מדרבנן, כמו במן שאין נקוב על שאינו נקוב. **ממקום** אחר – אמר רבינו יצחק: דמינה ובה לא, משום דלא לית למיכל השירים לזרים, כיון שיקרא עליו שם מעשר לא יזהרו עליו לשומרו בתורת תרומה, וכולה גרידא מדרבנן תרומה, דהא מתקין ביה דשאין נקוב.

בקומתה פירש בקונטרס: שתיגע לפירקה בשנים ובהבאת שערות. ואין הלשון משמע כן, דאם כן הוה ליה למימר: משתגדיל אלא אומר רבינו יצחק: משתעמוד בקומתה, היינו: שנראית גדולה קצת, אף על פי שעדיין לא הגיעה לפירקה. לפי שראתה כאשתו, אבל כל זמן שנראית קטנה – הוי נראים דברי חכמים כמו חובא ואיטלולא אם היה יורשה.

דלא נכנסה לחופה – דקא סלקא דעתך: דכי היכי דבית הלל לא בעו עמידת קומה דבית שמאי – הכי נמי לא בעו בית שמאי שתכנסו

משתעמוד בקומתה ותכנס לחופה – והוא הדין אם נכנסה לחופה ואחר כך עמדה בקומתה דמהניא חופה שבקטנות, דמאי שנא מקידושין דמהני כשהיו בקטנות ואחר כך עמדה בקומתה.

משתגדיל ותבעל – ואם תאמר: אבתי, כיון דאין מעשה קטן כלום – היכי מהניא חופה שהיתה בקטנות? ויש לומר: דכיון שהיא בביתו של בעל הויה כמסירה לחופה, ושכנועל בגדלות לשם קידושין. ואפילו אם תמצוי לומר דביאה אידושין עשה – חשובה מיד כנשואה, מידי דהוה אחיה לו חצר בדרך ובכנסה עמו לשם נישואין. אי נמי: כיון שהקידושין בגדלות, וארוסה אוכלת בתרומה דבר תורה – מהניא חכא חופה שהיתה בקטנות. דליכא למיחש לסתמון, ולא לדעולא, כיון שהיא בבית בעלה. ועטמא דיורשה – משום דהוי הפקר בית דין דהיה הפקר.

שהפקר דין דין היה הפקר – אבל מן הטמא על הטהור ליכא למימר דאפקה מרשותיה בשעת הפרשה, כיון דבתר הכי נמי שלו הוא, ועליו לתקנו.

כיון דלא ירתי לה קרי ולא ענו לה – משמע דכל היכא דירית לה – מטמא לה, דהוי מטמא למת מצוה. ולפי זה אלמנה לכהן גדול גרשה וחלוצה לכהן הדיוט – לא ירית לה, מדאמר (יבמות ג,ב) ואין מטמא לאשתו פסולה. דאי הוה ירית לה – הוה מטמא לה כמו למת מצוה. ומיהו על כרחך לאו דא הוא תליא, דהא נשאת על פי בית דין ואחר כך בא בעלה אמרינן דאין מטמא

אף על גב דבעלה הראשון יורשה, דלדידיה לא קנסו. ואף על גב דאין זכאי במציאתה ובמעשה ידיה – היינו משום קנס ידידה, אבל יורשה אמאי לפיכך בעל? ועוד: דאם כן הוה גדול ונזיר יטמאו לקורבניהם ולכל מקורביהם כשאין יורש אלא הם, וכן לנשיאם. ועוד: למאן דאמר (כתובות פג,א) יורשה דבעל דאורייתא – אמאי איצטריך קרא שהבעל מטמא לאשתו בשעת, דמת מצוה היא! ונראה לרבינו יצחק: דמשום דירית לה לא הויה מת מצוה, אלא משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר שהוא מן התורה דבריו דהויה כדפרישתי לעיל. דכיון דלא ירתי לה – דומה למת מצוה, ומיהו אינה מת מצוה גמור. וכן נראה, דאי משום דהויה מת מצוה גמור מטמא לה – אם כן היאך יטמא לה במקום שיש ישראל? דהא במת מצוה אם יש ישראל וכהן אמרינן בנזיר (מז,א): יטמא ישראל ואל יטמא כהן. ובנישואי קטנה דהוה דרבנן – משמע דמטמא כשאר בעל שמיטמא לאשתו דאורייתא, אם יש שם במה ישראל, ומדאמר לקמן (ג,ב) נמי "ולא זה וזה מיפר נדירה" – משום דתתנגה ותתנגה אין להזכיה דאין מיפר לאשתו פסולה, כגון אלמנה

מאי שנא מהא דתנן: לא תאכל לכהן עד שיתן על סאה זו תרומה ומעשר ממקום אחר, דמחזיקין ליה בטבל גמור, וכאן כמו כן לא היה ליתן לכהן, שמא ישרוף טבל טמא, ואסור להדליקו, כדמוכח בפרק "במה מדליקין" (שבת כו,א). **שאי הכא** – בטמא וטהור, דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא, אבל מן הנקוב על שאין נקוב הוה ליה מחזיקו על הפסור, וכיון דאפטור קא מפריש לא חייל עלה

שם תרומה. הלכך טבל הוא, ואסור אף לכהן, ורבנן הוא דגזרי למתנה לכהן הוהיל וקרא עליה שם תרומה. וישראל לא שנתנה צריך להפריש עלה תרומה ומעשר, ואין צריך לחזור ולהפריש ממה שאין נקוב, דתרומה דיליה מדרבנן היא, והא אפריש עליה. ומן שאין נקוב על הנקוב, דאמרין לעיל תרומה היא ומותר לכהן – דהוה ליה מן הפסור על החיוב, הלכך, אף על גב דהא דאפריש עלה לא מיפטר ביה תרומה, ולא חייל עליה שם תרומה, אפילו הכי לא אמרינן לא תאכל בו דהא לא איכפת לן אי אכל לה כהן טבול, דאין עליה דין טבל ותרומה בו, ולא תשא – הא אם לא תרימו מן המוכתר – תשא חטא, ואם אינו קדוש – נשיאות חטא למה? ונאמר ביה ישראל – וקנסה לן (יבמות הו,א) ולהחמיר ולעשות סיג לתורה, ואין זו עקירה. אבל להקל על דברי תורה – עקירה היא. את אשתו קפנה – אם מתה. ולא אמרינן שמא תעודה היתה למאן ואשתבה דלאו אשתו הויה. וביתומה עסקינן. משתעמוד בקומתה – כשתגיע לפירקה, בשנים ובהבאת שער. ואף על גב דלא נכנסה לחופה – והא קיימא לן (יבמות כט,ב) אפילו בגדולה: אשתו ארוסה – לא אונן ולא מיטמא לה, מתה – אין יורשה, והאמר רבי אליעזר אין מעשה קטנה כלום – בפרק "בית שמאי" (יבמות קח,א). מדאורייתא אבות ירית לה – כלומר: קרובי האב ירתי לה, דנישואי קטנה מדרבנן נעוה, משום שלא ינהנה בה מנהג הפקר, כדאמר בירוש' בשנאש פקחות (יבמות קי,ב). אבל תורה לא יזכתה לקדש את הבת לא לאמה ולא לאחיה. הפקר בית דין היה הפקר – וכל מידי דדמנא לאו עקירה היא. כל אשר לא יבא וגו' – בספר עזרא. וראשי האבות למפוט – הוי ליה למכתב: "וראשי מטות בני ישראל".

אבל

בקומתה – מהניא לה חופה, ואי לא – לא מהניא לה חופה. רבי אליעזר אומר: משתפגעל. והאמר רבי אליעזר: אין מעשה קטנה כלום! אימא: משתגדיל ותבעל. קתני מיהת יורשה, והא הכא דמדאורייתא אבוי ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל! הפקר בית דין היה הפקר, דאמר רבי יצחק: מנין שהפקר בית דין היה הפקר – שנאמר: "כל אשר לא יבא לשלשת הנשים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכישו והוא יבדל מקהל הגולה". רבי אליעזר אומר, מהכא: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למפוט בני ישראל". וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו – אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו. "ומיטמא לה", והא הכא דמדאורייתא אביה מיטמא לה, ומדרבנן מיטמא לה בעל! משום דהויה לה מת מצוה. וכי הוי מת מצוה? והתנאי: אי הוה מת מצוה – כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו – אין זה מת מצוה! הכא נמי, כיון דלא ירתי לה – קריא ולא ענו לה. ואוכלת

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63

1 אם כן קשה, מאי שנא – במה שונה דין זה מהא דתנן – מהדין
2 ששינו במסכת דמאי (ס), התורם מן גידולי העציץ הנקוב שחיבו
3 בתרומות ומעשרות הוא מן התורה על גידולי עציץ שאין נקוב
4 שחיבו בתרומות ומעשרות הוא מדרבנן, תרומתו תרומה – חל
5 שם תרומה על מה שתרם מהעציץ הנקוב, ונותנה לכהן, ומכל
6 מקום לא תאכל אותה תרומה על ידי הכהן, הואיל ותרם מהגדל
7 בעציץ נקוב החייב בתרומות ומעשרות מן התורה, על הגדל
8 בעציץ שאינו נקוב הפטור מן התורה, הרי שמן התורה אין למה
9 שהפריש שם תרומה כלל והוא עדיין טבל גמור, ולכן לא יאכלנה
10 הכהן עד שיצא (יפריש) עליה ישראל שנתנה תרומה ומעשר
11 במקום אחר – מהגדל בעציץ נקוב אחר, ובכך יתיר לכהן את אותו
12 חלק שהפריש קודם. ומוכח מהמשנה שדין התרם שלא כדין הוא
13 כטבל גמור, וקשה על רב נתן ברבי אושעיא האומר שהחלק
14 המופרש נשאר תרומה וניתן לכהן, ומוכח מדבריו שאינו טבל,
15 שאליו היה דינו כטבל יש לחשוש שישמש בו הכהן להדליק
16 וכדין תרומה טמאה שמוותר להדליק בה, ואסור להדליק בטבל
17 טמא.

18 מתרצת הגמרא: שאני הקא, בתורם מן הטמא על הטהור,
19 הדיןאורייתא תרומה מעלייתא היא, כלומר חל עליה שם תרומה,
20 ולכן באמת מותר לכהן להדליקה. אבל בתורם מעציץ נקוב על
21 שאינו נקוב, מהתורה לא חל על מה שהפריש שם תרומה כלל,
22 ולכן יש לחזור ולהפריש עליה תרומה ממקום אחר, ואז תאכל
23 לכהן.

24 ומבאר הגמרא את הטעם שבתורם מהטמא על הטהור תרומתו
25 תרומה: ודין זה הוא בדבריו דרבי אלעאי, דאמר רבי אלעאי, מנין
26 לתורם מן הרקע על היפה שתירומתו תרומה, דכתיב לגבי הפרשת
27 תרומות (במדבר יח לב) ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו
28 ממנו, שאם תפרישו מהפירות את הטובים שבהם, לא תשאו עליו
29 חטא, כלומר לא תעברו עברה, משמע שאם יפריש את הרעים,
30 ישא חטא, ואם נאמר שכשמהפריש את הרעים אין מה שהפריש
31 קרוש כלל, נשיאות חטא לקח – מדוע ישא חטא על כך, הרי
32 הפרשתו לא הועילה. מנין יש ללמוד, לתורם מן הרקע על היפה,
33 שתירומתו תרומה, ולכן יש חטא במה שהפריש מהרעה על היפה.
34 וכמו כן גם התורם מהטמא על הטהור תרומתו תרומה.

35 הגמרא מקשה על עיקר חידושו של רב חסדא. שהתורם במזיד
36 מהטמא על הטהור אפילו מה שהפריש אינו תרומה: אמר ליה רבה
37 לרב חסדא, דידן (לדברין) דאמרת שאמרו חכמים שהתורם
38 מהטמא על הטהור לא עשה אלא כלום בל עקר, דאפילו ההוא
39 גרין שהפריש לשם תרומה הדר למבילה, חזר ונעשה טבל,
40 ומאי מעשא, נזירה דלקח – שמא אם יהיה שם תרומה על הפירות,
41 פשע ולא מפריש שוב על הטהור החייב בהפרשה, כיון שיראה
42 שחל שם תרומה על הפירות שכבר הפריש. ואם כן קשה, מי איכא
43 מיד – וכי יש דבר כזה, דמדיאורייתא הוי תרומה, כמו במפריש
44 מהטמא על הטהור שמן התורה חל על מה שהפריש שם תרומה
45 שאסורה לזרים, ומשום חשש דלקח פשע, אפקיה (הוציא) אותו
46 רבנן לחולין, ואמרו שפירות אלו הם טבל, והתירו אותם לאכילה
47 לזרים לאחר שיפרישו מהם תרומות ומעשרות כדין, וכי בית דין
48 פתנין לעקור דבר מן התורה.

49 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב חסדא, ואף לא תפריא – האם אתה
50 אינך סובר שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה, והתנן – והרי
51 כך שינו במשנתנו (פס), האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו
52 ואמרו לה מת בעלך וניסת לאחר, ואחר כך בא בעלה, קנסו
53 חכמים ואמרו שתולך הנולד לה הוא ממזר, מזה ומזה – בין אם
54 נולד מבעלה הראשון (אחרי שחזר), ובין אם נולד מהשני, וקשה,
55 בשלקא הנולד משני, הוא ממזר מדאורייתא, כיון שנבעלה לו
56 בעודה נשואה לראשון, אלא הנולד מבעלה הראשון, אמאי הוא
57 ממזר, הרי אשתו היא, והולד ישראל מעליה הוא – הרי הוא ישראל
58 מעולה וכשר, ואף על פי כן גזרו חכמים שיהא ממזר וקא שרינן

59 ליה כממזרת – ואנו מתירים לו לישא ממזרת דאורייתא, ועקר
60 בכך חכמים את דין התורה האוסר אותו בממזרת, ומוכח
61 מהמשנה שבכך חכמים לעקור דבר מן התורה.
62 הגמרא דוחה את ההוכחה: אמר ליה רבה, במשנתנו אין עקירת
63 דבר מן התורה, דהכי (וכן) אמר שמואל, הולד הנולד מהראשון,
64 שדינו כממזר מדרבנן, אסור הוא כממזרת, כעיקר דין תורה. וכן
65 כי אמר רבין אמר רבי יוחנן, אסור כממזרת. ומפרשת הגמרא:
66 ואמאי (ומדוע) קרי ליה תנא במשנה 'ממזר', שהחמירו לאסור
67 בבת ישראל, כדין ממזר, אך כיון שבאמת אינו ממזר, אסור הוא
68 אף בממזרת, ואין כאן עקירת דבר מן התורה. ורק כשחכמים
69 מקילים בדברי תורה נחשב הדבר כעקירת דבר מן התורה.

70 הגמרא מביאה כמה הוכחות למה שנתבאר שיש כח ביד חכמים
71 לעקור דין תורה: שלח ליה רב חסדא לרבה קושיא זו פיד רב אחא
72 בר רב הונא, וכי אתה סבור שאין בית דין פתנין לעקור דבר מן
73 התורה, והתנא בברייתא, לגבי יתומה קטנה שאין לה אב והיכול
74 לקדשה מן התורה, שתקנו חכמים שאמה אחיה יכולים
75 להשיאה, מאימתי אדם יורש את אשתו היתומה הקטנה, כלומר,
76 ממתי נחשבת כאשתו לענין שירשנה, ואין אומרים שמא אם
77 היתה חיה היתה ממאנת בו בגדלותה ומפקיעה את קדושתו, בית
78 שמאי אומרים, משתעמוד בקומתה – כשתגיע לפירקה, שתהיה בת
79 שנים עשרה שנים, ותביא שתי שערות. ובית הלל אומרים, בעלה
80 יורשה מיד משתבצנן לחופה, ואפילו בקטנותה, רבי אליעזר אומר,
81 משתבצל לו. ממשיכה הברייאת מביאה דינים נוספים בנישואי
82 אותה קטנה: ויורשה ומיטמא לה – אף אם הוא כהן חייב לטפל
83 בקבורתה ולהיטמא לה כדין כהן המצווה להיטמא לאשתו, וכן
84 היא אוכלת גינה (מחמתו) תרומה, כאשת כהן.

85 הגמרא מבאר תחילה את הברייאת, ואחר כך תבאר את ראיית
86 רב חסדא. שינו בברייתא: בית שמאי אומרים, משתעמוד בקומתה.
87 תמהה הגמרא: וכי אם עמדה בקומתה בעלה יורשה, ואף על גב
88 דעדיין לא נכנסה לחופה אלא עודנה ארוסה, והרי אין ארוס יורש
89 את ארוסתו, ואם הוא כהן אינו נטמא לה, אפילו שהיא גדולה.
90 מבאר הגמרא: אימא (אמור) בדברי בית שמאי, משתעמוד
91 בקומתה וגם תבצנן לחופה. מוסיפה הגמרא לבאר, והכי קאמרו ליה
92 (וכך אמרו להם) בית שמאי לבית הלל, דקאמרינו – מה
93 שאמרתם משתבצנן לחופה בעלה יורשה, הדבר תלוי, אי עמדה
94 בקומתה והיא גדולה, מהניא (מועילה) לה חופה, ובעלה יורשה
95 ונטמא לה, ואי לא עמדה בקומתה, לא מהניא לה חופה להחשיבה
96 כנשואה לגבי דין יורשה וטומאה.

97 ממשיכה הגמרא בביאור הברייאת: רבי אליעזר אומר, בעלה
98 יורשה משתבצל. מקשה הגמרא: משמע מדבריו שאם נבעלה
99 בעלה יורשה אפילו בעודה קטנה, וקשה, האמר רבי אליעזר, אין
100 מעשה נישואין של קטנה כלום, והרי היא כמי שלא נישאת.
101 מתרצת הגמרא: אימא בדברי רבי אליעזר, משתבצל בעלה
102 יורשה.

103 עתה מוכיח רב חסדא מהברייאת את דבריו, שיש כח לחכמים
104 לעקור דין תורה: קתני מיהת – מכל מקום שינו בברייתא, שלדעת
105 בית הלל בעלה של הקטנה הנשואה יורשה, והא הכא – והרי
106 במקרה זה, דמדיאורייתא אבות ירית לה – שמן התורה קרובי האב
107 הם יורשים אותה, שהרי אין בנישואיה כלום, ומכל מקום מדרבנן
108 החשיבה כנשואה ואמרו דירית לה (שיורש אותה) הפעל. הרי
109 שיש כח ביד חכמים לעקור דין תורה של יורשה.
110 דוחה הגמרא את הראיה: אין להוכיח מכאן שחכמים יכולים
111 להפקיע דין תורה: כיון שבאן הטעם הוא משום שהפקר בית דין
112 הפקר, וכיון שראו בכך צורך הפקיעו את הממון ממשפחת האב,
113 ואמרו שבעלה יירשנה. ומבאר הגמרא מנין שהפקר בית דין
114 הפקר: דאמר רבי יצחק, מנין שהפקר בית דין הפקר, שנאמר בפסוק,
115 לאחר שעלו ישראל מגלות בבל העבירו קול לכל בני הגולה
116 להתקבץ בירושלים כדי להפרישם מנשותיהם הנכריות, ואמרו

המוחזקת לנו כאשת איש, להינשא.
מביאה הגמרא ענין נוסף שמצאנו בו שעד אחד נאמן: וְהָיָה נָמִי
במשנה בכריתות (א) לגבי חיובי קרבן חטאת, אם עד אחד אומר
לו לאדם אכלת חלב, וחייב אתה להביא קרבן חטאת, והוא –
האדם עצמו אומר לא אכלתי, פטור מקרבן. ויש לדייק, דמסקא
שהוא פטור מקרבן היינו משום דאמר לא אכלתי, והוא מכחיש את
דברי העד, הא אם אישתיק – שתק ולא הכחיש את העד, מהימן
העד לחיובו קרבן מן התורה, ואין אנו חוששים שמא העד משקר,
ונמצא שאותו אדם מביא בהמת חולין ומקריבה בעזרה שיש בזה
איסור תורה, אלמא, עד אחד מהימן מדין תורה להתיר איסורים.
וכיון שהתברר מכל המקומות הללו שעד אחד נאמן, מבררת
הגמרא: מָהָּ לָן – מנין לנו שעד אחד נאמן מהתורה להתיר
איסורים. מבארת הגמרא: דְּהִתְנִי בברייתא, נאמר בתורה לגבי
חיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כח) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא
והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה, ויש לדרוש מתיבת
אליו' שחיוב קרבן הוא דוקא אם נודע לו החטא מידיעת עצמו,
ולא שיוידעוהו אחרים את חטאו. מבררת הברייתא: יכול היית
לומר שאף על פי שאינו מכחישו לעד יהא פטור מלהביא קרבן,
כיון שסוף סוף הידיעה על החטא באה לו על ידי העד, תלמוד
לומר 'או הודע אליו' ככל מקום, דקדק הכתוב וכתב 'הודע' ולא
כתב 'ידע' ללמד שאף כשידיעתו היא רק על ידי העד, כיון שאינו
מכחישו, הרי היא נחשבת כידיעת עצמו, וחייב קרבן. מסיימת
הגמרא את ראייתה: הִיכִי דָמִי – ובאיזה אופן הוצרכה הברייתא
ללמוד מהפסוק שידיעה מכח עדות נחשבת כידיעה, אלימא דאיתו
תרי – אם נאמר שמדובר כשבאו שני עדים והעידו שאכל חלב,
ולא קא מכחיש להו – והוא עצמו אינו מכחיש את דבריהם, אם כן
קרא למה לו, והרי דין פשוט הוא ששני עדים נאמנים, ובדאי עליו
להביא קרבן. אלמא, מדובר בחד – שרק עד אחד העיד על כך,
ובזה דרשה הברייתא מהפסוק דכי לא קא מכחיש ליה, מהימן –
שאם אינו מכחיש את העד נאמן העד לחיובו קרבן, וסומכים על
עדותו לחיובו בקרבן ואוכלים הכהנים את הבשר, ואין חוששים
שמא הוא משקר ונמצא שאכלו חולין בעזרה. שְׁמַע מִיָּתָּה – ומוכח
מדין זה שעד אחד נאמן מהתורה להתיר איסורים.
הגמרא מנסה לדחות את הראיה מהברייתא. מקשה הגמרא:
נאמנותו על העד, דאִלְמָא דְּהִתְנִי בברייתא, שתיק בשווא שומע את
העד שאומר שאכל חלב, ושתיק בהודאת דמא, וחייב בקרבן
מחמת הודאתו שחטא ולא מחמת עדות העד, ולעולם עד אחד
אינו נאמן להתיר איסורים. מוסיפה הגמרא ומוכיחה שסיבת
החיוב היא מחמת שתיקה כהודאה: תדע, דְּהִתְנִי בסיפא של
המשנה בכריתות אָמְרוּ לו שְׁנֵי אֲכָלְתָּ חֶלֶב, והוא מכחיש ואומר
לא אכלתי, פטור. רבי מאיר מְחַיֵּיב, ומבאר רבי מאיר את טעמו,
אמר רבי מאיר, קל וחומר, אם הביאנו שנים ליד מִיתָה תְּמוּדָה –
אם שני עדים יכולים לחייבו מיתה, אם יעידו עליו שהרג את
הנפש, אף שהוא מכחיש ואומר לא הרגתי, האם לא יביאנו ליד
קֶרֶן חֶלֶב, ובדאי שיכולים לחייבו קרבן אף שהוא מכחישם. אָמְרוּ
לו חכמים, אף שבכל דבר עדים נאמנים נגד דבריו, לגבי קרבן
נאמן האדם עצמו יותר מהעדים, שכן מה אם ירצה לומר לעדים,
אמנם כדבריהם שאכלת חלב, אך מִיִּיד הִיִּיתִי בכך, ואיני חייב
קרבן, שבזה אין העדים יכולים להכחישו ולומר שוגג היית, לכן
אף כשאומר לא אכלתי כלל, נאמן מביאו שחיה אומר מויד היית,
ומבטל את חיוב הקרבן שעל ידי העדים. מסיימת הגמרא את
ראייתה: וכיון שנחלקו חכמים על רבי מאיר בסיפא, לגבי שני
עדים, יש לברר, ברישא, לגבי עד אחד האומר אכלת חלב,
שמודים חכמים שאם הוא שותק מחייבו העד קרבן,

המשנה מביאה תנאים החולקים על דברי תנא קמא בחלק
מדבריה: רבי יוסי חולק על דברי תנא קמא הסובר שאין לה כתובה
כלל, ואומר שיש לה כתובה, וכתובתה על גבי פְּעֻלַּת הָרָאוּשׁוֹן. רבי
אֶלְעָזָר חולק על דברי תנא קמא שאמר שאין הראשון והשני
זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואומר, שְׁהָרָאוּשׁוֹן
זְכָאִי בְּמִצְיָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּבְהַפְרַת נִדְרֶיהָ, שלא קנסו חכמים
את בעלה הראשון בדברים שהם לטובתו. רבי שְׁמַעוֹן חולק על
דברי תנא קמא שאמר שאם מתו אין אחי שניהם מייבמים אותה,
ואומר, שביאתה על ידי יבום או חִלְצָתָהּ מֵאִחִיו שֶׁל רָאוּשׁוֹן, שוֹמְרֵת
היא לכתחילה את צַרְתָּהּ, ושלא כדברי תנא קמא שלכתחילה
אסור לו לייבמה. ועוד חולק רבי שמעון על דברי תנא קמא שאמר
שאם בא עליה הראשון הולד ממנו מדברי סופרים, ואילו רבי
שמעון סובר שאין הולד ממנו מִמּוֹ, אפילו מדברי סופרים.
המשנה מבארת עתה את דינה של אשת איש שנישאת על פי שני
עדים: וְאִם נִשְׁתָּה שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין, שבאו שני עדים ואמרו לה
מת בעליך וניסת על פיהם, שבאופן זה היא מותרת להינשא
מעיקר הדין ואינה צריכה לרשות בית דין, ואחר כך חוזר בעלה
הראשון, מוֹתֵרֶת לְהוֹדוֹ לוֹ, כיון שהיתה אנוסה במה שנישאה
לשני, ואשת איש שנאנסה אינה נאסרת על בעלה.
המשנה מביאה חילוק נוסף בין הנישאת על פי עד אחד לבין
הנישאת על פי שנים: נִשְׁתָּה עַל פִּי בֵּית דִּין, וחינו על פי היתר של
עד אחד, תִּצָּא מבעלה הראשון והשני וכמו שהתבאר, ופְּסוּלָה מִן
הַקֶּרֶן – חטאת, כדי חייד שעשה בהוראת בית דין שפטור מקרבן.
אבל אם לא נִשְׁתָּה עַל פִּי בֵּית דִּין, אלא על פי שני עדים, תִּצָּא
מבעלה השני והיא תִּיָּבֵת בְּקֶרְבָּן חטאת, כיון שלגבי חיוב קרבן
אינה נחשבת אנוסה אלא שוגגת, שהיה לה להמתין. אומרת
המשנה: יָפָה בַּח בֵּית דִּין, כשנשאת על פיהם, שפְּסוּלָה מִן הַקֶּרֶן,
וכמו שהתבאר שאם נשאת על פי עד אחד ובהיתר בית דין,
פטורה מקרבן.
המשנה מביאה אופן שאף כשהתירה בית דין להינשא חייבת
קרבן: הוֹרִינָה בֵּית דִּין שהיא מותרת לִנְשֵׂא, וְהִלְכָה וְקִלְקְלָה, כגון
שהיתה אלמנה ונישאת לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט, וכן
אם עברה על שאר איסורי לאוין של נישואין, תִּיָּבֵת בְּקֶרְבָּן, כיון
שְׁלֹא הִתִּירוּהָ בֵּית דִּין אֶלָּא לִנְשֵׂא לאחר כדין, ולא לעבור איסורים.
וכיון שנישואיה היו באיסור, חייבת קרבן.

גמרא

שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא
בעלה תצא מזה ומוז' הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין זה.
מדייקת הגמרא: מְדַקְדְּנִי בסיפא של המשנה שאם נִשְׁתָּה שְׁלֹא
בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין מוֹתֵרֶת לְהוֹדוֹ לוֹ – לבעלה הראשון, ולא קנסה
בכל הקנסות המבוארים ברישא, בודאי הכוונה שנשאת שְׁלֹא
בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין, אֶלָּא בְּעֵדִים, שסמכה האשה על דברי שני עדים
שאמרו לה 'מת בעליך', ולא היתה זקוקה להיתר בית דין כדי
להינשא. ואם כן מְפַלֵּל – משמע דרישא של המשנה, שקנסה בכל
הקנסות, עוסקת באופן שניסת בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין שהתירה להינשא
ובעדויות של עד אחד שהעיד שמת בעלה. ולפי זה יש לדייק, אלמא
– מוכח, שְׁעַד אֶחָד נֶאֱמָר מן התורה להתיר את האשה להינשא,
ולכן התיירו לה בית דין להינשא על פיו.
מביאה הגמרא ראייה נוספת לכך שעד אחד נאמן: וְהָיָה נָמִי במשנה
להלן (קכב) לענין שמשאין אשה על פי עד אחד, הוֹחֵקוּן לְהוֹת
מִשְׁאִין אשת איש שהעידו עליה שמת בעלה עַד מִפִּי עַד, ואפילו
אִשָּׁה, שהיא פסולה לסתם עדות, שמעידה ששמעה מִפִּי אִשָּׁה
אחרת, וְאִשָּׁה מִפִּי עַבְדּוֹ וּמִפִּי שִׁפְחָה. ומשמע שלעדות אשה אפילו
עד אחד נאמן, אֶלְמָא, עַד אֶחָד מְהִימָן מן התורה להתיר את

דברי רבי נחמיה כך, רבי נחמיה אומר, כל מקום שהאמינה תורה
 עד אחר, הלא אחר רוב דעות, וגם אם יש עדים פסולים הולכים
 אחר רוב דעות והם נאמנים. וקצו עדות שתי נשים בעדות
 המכחישה דברי אשה אחת, בעדות שני אנשים המכחישים באיש
 אחד, שכשם שהם נאמנים להכחיש את העד האחד, אף שתי נשים
 נאמנות נגד אשה אחת. אבל עדות שתי נשים, שהן פסולות,
 המכחישות באיש אחד כשר, בפלגא ופלגא דמי – הרי זה כעד אחד
 שמכחיש עד אחד, ולכן אף אם אינה מכחישה את דברי שתי
 הנשים המעידות שזה בעלה, לא תצא, כיון שסמכה על העד
 הראשון שהעיד שבעלה מת ונשאת על פיו, והאמינתו תורה לעד
 זה כשני עדים. ואין פסולים נאמנים להכחישו, כיון שנחשבים
 כולם כנגדו כמו עד אחד כנגד נשים, וכדברי עולא, שבמקום
 שהאמינה התורה לעד אחד הרי הוא כשנים, ואין עד אחר נאמן
 להכחישו, והוא הדין שאין כמה פסולים (והחשובים כאחד כשר)
 נאמנים להכחישו.
 שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואחר כך בא בעלה
 וכו' צריכה גט מזה ומזה'. מקשה הגמרא: בשלמא מראשון תבעי גט
 – מובן הדבר מדוע היא צריכה גט מבעלה הראשון, שהרי היא
 נשואה לו, אלא משני, אמאי צריכה גט, והרי כיון שהיא נשואה
 לראשון אין קדושי השני נפוסים בה, ומה שחיו יחד ונותן בפלגא
 הוא, ואינה צריכה ממנו גט.
 מתרצת הגמרא: אמר רב הונא, באמת מעיקר הדין אינה צריכה
 גט, ומה שאמרו חכמים שהשני נותן לה גט, זו וזוהי, שאם תצא
 ממנו ללא גט, חששו חכמים שפא יאמרו בני אדם שבודאי תחילה
 גירש אותה זה ו–בעלה הראשון ואחר כך נשא אותה זה ו–השני,
 והיתה אשת איש גמורה של השני, ועכשיו כשיוצאת מהשני
 ונשאת לאחר, יאמרו שנמצאת אשת איש יוצאה בלא גט. ולכן
 אמרו חכמים שצריכה ממנו גט.
 מקשה הגמרא: אי הכי, יש להקשות מהסיפא של המשנה (להלן צב)
 דקתני, אמר לה מת בעלך ונתקדשה לשני ועדיין לא נישאת, ואחר
 כך בא בעלה הראשון, מתרת לחזור לו. והרי התם נמי ניקא – גם
 שם נאמר ונחשוש לכך שהרואים שנתקדשה לשני וחזרת
 לראשון בלא גט, יאמרו שבודאי גירש אותה זה ו–בעלה הראשון
 וקדש אותה זה ו–השני, ויאמרו כעת שהיא יוצאת מהשני בלא גט
 וחזרת לראשון, שנמצאת אשת איש יוצאה בלא גט. מתרצת
 הגמרא: לעולם אף בסיפא של המשנה קעמי – צריכה היא גט
 מהשני שקדשה, קודם שתחזור לראשון.
 מקשה הגמרא: אי הכי, עדיין יש לחשוש, שיבואו הרואים לומר
 שבודאי גירש הראשון ונתקדשה לשני, ועתה שהשני מגרשה
 והראשון מחזירה, נמצא זה ו–הראשון מחזיר את גרושתו
 משנתארסה, ויטעו לומר שמותר לאדם להחזיר את גרושתו
 משנתארסה לאחר ונתגרשה.
 מתרצת הגמרא: משנתינו סוברת רבי יוסי בן כיפר, דאמר, אדם
 שגירש את אשתו והלכה לאיש אחר ומת או שגירש אותה, ורוצה
 הראשון להחזירה, אזי אם מן הנשואין – שכבר נישאת לאחר,
 מסורה על בעלה הראשון, אבל אם מן הארוסין – שרק נתארסה
 לאחר, מתרת. וממילא אין כל חשש, כי אף אם יסברו בני אדם
 שחלו קדושי השני לא תצא תקלה, שהרי אף אם באמת היו
 הקדושין חלים, והיה מגרשה, היה הראשון רשאי להחזירה.
 מקשה הגמרא: הא מדיקתני בסיפא של המשנה, אף על פי

ערות עוסקת המשנה שעליה אמר שמואל שאם האשה מכחשתו
 לא תצא, אילימא ו–אם נאמר בבי תרי – שהעידו שני עדים שזה
 שבא לפנינו הוא בעלה, אם כן כי מכתשתא ליה מאי הוי – מה בכך
 שהיא מכחישה אותם ואומרת שהוא מת, והרי ודאי אינה נאמנת
 נגד שני עדים, ומדוע לא תצא. ואילא אם תפרש שהמשנה עוסקת
 בקד – עד אחד המעיד שזה בעלה, ובוזה אמר שמואל שאם
 מכחשתו לא תצא, הרי גם בזה קשה, שהרי משמע דמקמא
 דמכתשתו – רק כיון שהיא מכחישה את העד לא תצא, הא – אבל
 אם שתקה ואינה מכחישת, תצא משני, אף על פי שיש עד אחד
 המעיד שבעלה מת ומותרת להינשא. ומדוע, האמר עולא, כל
 מקום שהאמינה תורה לעד אחד בעדותו, הרי פא שנים – נחשבת
 עדותו כשני עדים המעידים, ולכן אם בא עד אחד להעיד נגד העד
 הזה, אין האחרון נאמן, לפי שאין דבריו של אחד מתקבלים במקום
 [נגד] שנים. ואם כן כשעד אחד העיד שמת בעלה, הרי הוא נאמן
 כשנים, כמבואר לעיל (ע"א), ונשאת על פיו, ומדוע אם עד אחד
 העיד אחר כך שזה בעלה והיא שתקה ולא הכחישה, תצא.
 הגמרא מבארת את דברי שמואל באופן אחר. מתרצת הגמרא:
 הקא במאי עסקין – באיזה אופן אנו אומרים שרק אם האשה
 מכחישה את העדות לא תצא, בפסולי עדות, כגון ששתי נשים
 הפסולות לעדות מעידות שזה בעלה, וסתורות את דברי העד
 הראשון המעיד שבעלה מת, ובאופן זה מחדש שמואל שיש לקבל
 את עדות הפסולים נגד דברי העד הכשר, לפי שבעדות של עד
 אחד הולכים אחר רוב דעות, ואפילו של פסולי עדות, ובדברי
 נחמיה, שיבואר להלן, ולכן אם אינה מכחישה את דבריהן, הן
 נאמנות שזה בעלה נגד העד, ותצא. אבל כשמכחישה את דבריהן
 וטוענת שאין זה בעלה, נאמנת אף כנגד רוב דעות, ואינה צריכה
 לצאת, לפי שאין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר נגד
 ידיעת עצמו ואפילו הם אלה, כיון שאדם נאמן על עצמו באיסורין
 בדבר הברור לו. ומביאה הגמרא את דברי רבי נחמיה: דתניא, רבי
 נחמיה אומר, כל מקום שהאמינה תורה לעד אחד, יש ללמוד מכך
 שאין דין 'עדות' בדבר, ולכן האמינה התורה אפילו לאחר,
 וממילא הלא אחר רוב דעות, ואפילו של עדים פסולים, ולכן
 קצו – החשיבו עדות שתי נשים המכחישות באיש אחד, אף שהן
 פסולות והוא כשר, בעדות שני אנשים המכחישים באיש אחד,
 שהשנים נאמנים כנגדו, ואף שתי נשים נאמנות נגד עד אחד, לפי
 שהולכים אחר רוב דעות.
 ביאור נוסף בדברי שמואל: ואיבעית אימא, כל היכא דאמא עד
 אחד כשר מעיקרא – בכל אופן שבא עד אחד מתחילה, מקבלים
 עדותו כשני עדים, ואז אפילו אם מאה נשים מעידות נגדו, קעד
 אחד דמיין – הרי כולן נחשבות כעד אחד, ואין הולכים אחר רוב
 דעות פסולות כנגד עד אחד, ולכן אף אם אין האשה מכחשת את
 רוב הפסולות, לא תצא, שהעד הראשון הכשר שהעיד שמת
 בעלה נאמן כשנים. אבל הקא במאי עסקין – באיזה אופן אמר
 שמואל שכשאינה מכחשת תצא, כגון דאמא אשה מעיקרא –
 שמתחילה באה אשה והעידה שמת בעלה של אשה זו, וניסת זו
 לשני על פיה, ולאחר מכן באו שתי נשים והעידו שזה בעלה והוא
 חי, שבאופן זה הנשים השניות שמעידות שהוא בעלה, נאמנות
 ברוב דעות נגד האשה שהעידה שמת בעלה של זו, כיון שאף היא
 פסולה לעדות, ולכן כשאין האשה עצמה מכחישה את האחרונות
 האומרות שבעלה חי, נאמנות נשים אלה, שהרי יש רוב דעות
 לאסור, ותצא. ולתירוצי זה, תרצה לדברי נחמיה הכי – נבאר את

כאשר הקדוש-ברוך-הוא נותן לבני-ישראל גשמיות, אזי עושים בני-ישראל מהגשמיות – רוחניות.

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

משיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ז

אין דבר שהוא "במקרה".

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **מה** וְכָל זֶה בְּסִגְלִים שְׁלָחָם, שְׁמִשְׁנִפְסָקָה הִרְצוּעָה אִי אִפְשָׁר לְנַעֲלָו כָּלָל, אֲבָל סִגְלִים שְׁלָנוּ תַחַת אֵף אִם
2 נִפְסָקָה הִרְצוּעָה רָאוּי לְנַעֲלָו תַחַת וְתוֹרַת כָּלִי עָלָיו, וּמִתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל עֲנִין תִּי:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעף מה

ביאורי הלכה

תח[ן] סגגלים שלנו – בימינו, נעל שנקרעה אפילו באופן שלא רגילים לתקנה, אם ראוייה עדיין ללבישה אפילו על ידי הדחק – מותרת בטלטול, וכל שכן שאם נעל אחת נאבדה או נקרעה שמותר לטלטל את הנעל השניה³⁸⁵, אבל אם לא ראוייה יותר ללבישה כלל – אסורה בטלטול.

ת[נ] ראו לנעלו – הסנדל חופה את הרגל גם מעליה (בנוסף לרצועות הקשירה), וראוי ללבישה בשעת הדחק גם ללא קשירת הרצועות.

ת[נ] בכל ענין – אף אם נקרעה הרצועה החיצונה, ואפילו אין דרכו ללבשו כך כלל, ואפילו במקום המשתמר.

ציונים והוספות

(385) אף שהדרך לזורקה (ודלא כשלמי יהודה פ"ד אות ט) כי משמשת למעין מלאכתה הראשונה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שעת דין חצירות ובתים ביניהם:

חלק ב סימן שעת דין החצרות הפתוחות זו לזו:

א ב' חצרות וג' בתים ביניהן פתוחים זו לזו ורוצין כולן לערב יחד הרי בן חצר זו בא דרך בית הפתוח לחצרו ונותן עירובו בבית האמצעי ועושה את בית הפתוח לחצרו כבית שער לחצרו לעבור דרך עליו להאמצעי וכן בן חצר האחרת בא דרך בית הפתוח לה ונותן עירובו בהאמצעי ועושה את בית הפתוח לחצרו כבית שער לחצרו ואין אחד מג' בתים אלו צריך ליתן פת לעירוב כי שנים הסמוכים לחצרות הם כבית שער ובית שער אינו אוסר והאמצעי הוא בית שמניחים בו את העירוב ואינו צריך ליתן את הפת ויש אומרים שאפילו נתנו עירוב באחד מבתים הסמוכים לחצרות או אפילו באחד מבתי החצרות עצמן אין ג' בתים אלו צריכים ליתן פת לפי שנעשו כולם כבית שער לאותה חצר המולכת עירובה דרך עליהם לחצר האחרת:

1 **ג** עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ונתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות שכיין
2 שהפנימית אסורה בחצרה אוסרת גם החיצונה שיש לה עליה דריסת הרגל.
3

4 אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב חיצונה אסורה ופנימית מותרת דכיון שעירובה אצלה ואין לחיצונה דריסת הרגל עליה אלא בשביל עירובה שמרגילה לתוכה תסלקנה מעליה ותשאר לבדה בעירובה שאצלה ותהיה מותרת.
5

6 אבל אם נתנו עירובן בחיצונה אפילו שכח אחד מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות שאף אם הפנימית תסלק את החיצונה מעליה הרי אין עירובה אצלה ובמה יתערבו דיוריה:
7

8 **ד** אם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה או אפילו שנים דרים בחיצונה ועירבו ביניהם אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה אע"פ שלא עירבו יחד הואיל והיא רגל המותרת במקומה שאין שם מי שיאסר עליו.
9

10 והוא הדין רבים שהם כיחיד שאינן אוסרים זה על זה ואינן צריכים לערב ביניהן כגון האב עם בנו שמקבלים ממנו פרס וכל כיוצא בהם ממה שנתבאר בס"י ש"ע:
11

12 **ה** וכן ג' חצרות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת אע"פ ששנים הפנימיים עוברים על החיצונה אינן אוסרים עליה מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואם היו שנים בשלישית הפנימית ולא עירבו ביניהם אוסרים על היחידים שבאמצעית ושחיצונה מפני שהיא רגל האסורה במקומה:
13

* * *

חלק ב סימן שפ דיני ביטול רשות:

26 **א** אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עמהם אוסר עליהם
27 מה תקנתם יבטל להם רשות שיש לו בחצר שיאמר
28 רשותי מבוטלת לכם או רשותי קנויה לכם ואין צריך לקנות

49 כשמוציאים מרשות זו ומכניסים לרשות אחרת אין זו נראית
50 חזרה.

51 אבל אסורים להכניס מחצר לבתיהם אפילו אם ביטלו לו
52 גם רשות בתייהם שנעשה הכל רשות אחד שלו מ"מ כיון
53 שהם אינן כאורחים לגבי היחיד א"כ כשמוכניסים לבתייהם
54 הרי זה כאלו חוזרים וזוכים בבתייהם ואין צריך לומר
55 שאסורים להוציא מבתייהם לחצר אפילו ביטלו לו גם רשות
56 בתייהם כמו שאסורים להוציא אפילו מביתו ממש לחצר:

* * *

57
58 ך וכן אם היו שנים לבד דרים בחצר ולא עירבו וביטל אחד
59 מהם לחבירו דינו כרבים לגבי יחיד שאף היחיד אינו
60 נעשה אורח לגבי יחיד אלא לגבי רבים ואין רבים פחותים
61 משנים וכן רבים שלא עירבו שביטלו רשותם לרבים
62 שעירבו אינם נעשים אורחים אצלם ודינם כרבים לגבי
63 יחיד:

64 ז רבים שלא עירבו יכולים לבטל רשותם בין ליחיד שלא
65 עירב בין לרבים שעירבו ביניהם ובלבד שכל אחד
66 מהמבטלים יבטל לכל אחד מהם כמו שנתבאר למעלה
67 ביחיד המבטל אבל לרבים שלא עירבו אפילו לשנים שלא
68 עירבו אין מבטלין להם בין שהמבטלים הם רבים שעירבו
69 בין שהוא יחיד שלא עירב שהרי אף לאחר שיבטלו להם
70 הם שנים ואחד אסור על חבירו.

71 ואפילו אם חזר האחד וביטל לחבירו אינו מועיל כלום
72 שכיון שבשעה שביטלו הראשונים החצר לזה החוזר ומבטל
73 לא היה לו אז בה זכות של היתר טלטול מפני שאוסרים זה
74 על זה א"כ ביטול זה לא הועיל כלום וכשחוזר ומבטל לזה
75 אינו יכול לבטל רשות שלהם שהרי לא זכו בה ואפילו
76 כשביטלו לו הראשונים אמרו לו אנו מבטלים לך על מנת
77 שתחזור ותבטל לחבירך שנתנו להם רשות לבטל לו אינו
78 מועיל כלום שכיון שלא זכה בחלק שביטלו לו בענין שיוכל
79 לטלטל בחצר אינו יכול להקנות לחבירו:

* * *

חלק ב סימן שפא דיני המבטל רשותו ועבר והוציא:

80
81 א המבטל רשותו ועבר והוציא א"כ מביתו לחצר בשוגג
82 אינו אסור במזיד אסור שהרי חזר בו מביטולו שביטל
83 להם חלקו שבחצר ואין אומרים כאן שבת כיון שהותרה
84 הותרה שכיון שחזר בו א"כ בודאי לא הסיח לבו לגמרי
85 מתחלה ולא הותרה שבת מעולם.

86 ואינה נקראת חזרה אלא כשמוציא מביתו לחצר אבל אם
87 מכניס מחצר לביתו אין זו חזרה שכיון שביטל להם החצר
88 מפנה הוא את חפציו ממנה לבית ואינו אסור עליהם
89 בהכנסה זו (אבל מכל-מקום אסור לו להכניס מחצר לבית
90 שהרי ביתו מיוחד לו והחצר להם ונמצא מוציא מרשות
91 לרשות).

92 במה דברים אמורים כשלא ביטל להם אלא רשותו שבחצר
93 בלבד אבל אם ביטל להם גם רשות ביתו והכניס מחצר
94 לבית הרי זו חזרה מביטול הבית ואוסרו עליהם.

1 בקנין סודר ויכול לבטל משתחשך ואף ע"פ שאין קנין קנין
2 בשבת, מכל-מקום כאן אין צריך שיקנו הם רשותו אלא
3 שהוא יסלק עצמו מרשותו וממילא אין מי שיאסר עליהם
4 ולסלק עצמו מרשותו מותר אף בשבת.

5 ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל אחד ואחד שיאמר
6 רשותי מבוטלת לכולכם ולא די שיבטל לאחד מהם אע"פ
7 שזה שמבטל לו כבר עירב עם השאר ואם לא עשה כן אף
8 למי שביטל לו אסור ויש אומרים שלא די שיאמר רשותי
9 מבוטלת לכולכם אלא צריך שיפרש ויאמר מבוטלת לך ולך
10 ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

11 ב אם ביטל להם רשותו סתם לא ביטל אלא רשות שיש
12 לו בחצר לפיכך הם מותרים להוציא מבתייהם לחצר וגם
13 הוא לפי שהוא נעשה אצלם כאורח בעלמא אבל אסורים
14 להוציא מביתו לחצר וכן להכניס שהרי ביתו הוא מיוחד לו
15 והחצר להם והרי זה מוציא מרשות לרשות ואפילו הוא
16 שביתו שלו וגם בחצר הוא כאורח אצלם אע"כ אסור לו
17 להוציא מביתו לחצר (וכן להכניס) לפי שאין אומרים שהוא
18 כאורח אצלם אלא לענין תשמיש מבתייהם לחצר אבל
19 תשמיש שמביתו או לביתו אין לומר שהוא אורח ויש
20 אומרים שצריך לנעול ביתו כדי שלא יבא להוציא באיסור
21 ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא וינעלנו מיד אחר
22 צאתו ובואו והמיקל לא הפסיד כי יש לו על מי לסמוך:

* * *

23
24 ג אם ביטל להם גם רשות ביתו מותרים גם בביתו להוציא
25 ממנו לחצר וכן להכניס כמו בבתייהם וגם הוא מותר
26 בביתו כמו בבתייהם לפי שנעשה אורח גמור אצלם כיון
27 שלא נשאר לו שום רשות שלא ביטלה להם רק שיוזהר שלא
28 יוציא מביתו לחצר קודם שיוציאו [ה]ם מבתייהם לחצר כדי
29 שיחזיקו הם בחצר תחלה ולא יכניס מחצר לביתו קודם
30 שיכניסו הם מחצר לביתו כמו שיתבאר בס' שפ"א:

31 ד אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו יש
32 אומרים ששכירות מועלת בישראל כמו שמועלת בנכרי
33 לפי שהשכירות אינה גרוע מהביטול שהיא מתנה בחנם ויש
34 אומרים שלא תיקנו שכירות אלא בנכרי שאין ביטולו מועיל
35 אבל לא בישראל ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר
36 המיקל:

37 ה אם בני החצר שעירבו מבטלין רשותם לאחד שלא עירב
38 עמהם הוא מותר להוציא מביתו לחצר ולא מבתייהם
39 אלא א"כ ביטלו לו בפירוש גם רשות בתייהם.

40 והם אסורים אפילו מביתו לחצר ואע"פ שרשות אחד הן
41 לאחר שביטלוהו לו מ"מ כיון שחצר זו היתה שלהם א"כ
42 כשחוזרין ומוציאים לתוכה הרי זה כאילו חוזרים בהם
43 ורוצים לזכות בה שאין לומר שהם משתמשים בה כאורחים
44 בעלמא לפי שהרבים לגבי יחיד אינן דומין כאורחים אצלו
45 ואפילו אם כבר החזיק הוא בחצר אין זה מועיל שלא יוכלו
46 הרבים לחזור בהם.

47 אבל מותרים להכניס מחצר לביתו לפי שאין נראה חזרה
48 אלא כשמוכניסים לרשות שלהם שביטלוהו דהיינו לחצר אבל

29 שאוסרת היא על החיצונה כמו שנתבאר בסי' שע"ח יכולה
30 היא לבטל לה רשות שיש לה בה להשתמש ולדרוס בה
31 שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת
32 ולבא ותהיה החיצונה מותרת להשתמש בחצרה אף על פי
33 שהפנימים עוברים עליה כשצריכים לצאת ולבא (ו)העברה
34 לבדה אינה אוסרת אלא כשמשתמשים שם לעשות צרכיהם
35 שזה שאמרו שהפנימית אוסרת בדריסת רגלה על חיצונה
36 אין הכוונה שדריסת והעברת הרגל בלבדה תאסור אלא
37 דריסת הרגל כשדורסת שם ומשתמשת בצרכיה בדרך
38 תשמיש החצר לבתים היא אוסרת אותה כמו שאוסרים
39 אותה הבתים שבה אם לא עירבו בה ולכן כשביטלה לה
40 זכות זה ואינה משתמשת בה בשבת אינה אוסרת אותה
41 אעפ"י שעוברת עליה.

42 וכן אם עירבו הפנימית והחיצונה ביחד ושכח אחד
43 מהפנימית ולא עירב ששתייהן אסורות כמו שנתבאר שם
44 יכול הוא לבטל להם רשותו וצריך שיבטל לכל אחד
45 מהפנימית ולכל אחד מהחיצונה ואז הוא לבדו אסור וכולם
46 מותרים אבל אם לא ביטל אלא להפנימית אף הפנימית
47 אסורה שהחיצונה אוסרתה ואעפ"י שאין להחיצונה דריסת
48 הרגל עליה מ"מ העירוב שעירבה עמה מרגילה לתוכה
49 וכאילו היא דרה בה שעירוב משום דירה.

50 אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אין צריך לבטל
51 להפנימית שאף אם לא עירבה החיצונה כלל אלא הפנימית
52 לבדה אין החיצונה אוסרת את הפנימית הואיל ואין לה
53 דריסת הרגל עליה ואין העירוב מרגילה לתוכה מפני
54 שיכולה לומר לה לתיקוני תפתח עמי ולא לעיוותי
55 משא"כ כששכח אחד מן הפנימית ולא עירב אינה יכולה
56 לומר כן כיון שהעיוות הוא ממנה:

1 וכל זה כשמוציא או מכניס קודם שהחזיקו הם ברשות
2 שביטל כגון קודם שהוציאו מבתיהם לחצר או הכניסו
3 מחצר לבתיהם כשביטל להם רשותו שבחצר או קודם
4 שהוציאו מביתו לחצר או מחצר לביתו כשביטל להם גם
5 רשות ביתו אבל לאחר שהחזיקו ברשותו בין בהוצאה לבדה
6 בין בהכנסה לבדה שוב אינו יכול לחזור בו ואע"פ שהכנסה
7 אינה נקראת חזקה לענין חזרה שאין זה חוזר ומחזיק
8 ברשותו כשמכניס ממנו חפציו לביתו אעפ"כ נקראת חזקה
9 לענין שלא יוכל לחזור בו שכל שעשו דבר ברשותו שהיו
10 אסורים לעשותו אם לא ביטלה להם הרי זו חזקה ואינו
11 אוסר עליהם כשחוזר בו.

12 אבל הוא אסור להכניס ולהוציא בחצר אף לאחר שהחזיקו
13 בה אלא א"כ ביטל להם גם רשות ביתו שאז נעשה כאורח
14 גמור אצלם כמו שנתבאר בסי' ש"פ.

15 ואין חזקה מועלת אלא כשהחזיקו משחשכה אבל מה
16 שמוציאים ומכניסים מבעוד יום אין זו הוכחה שהיא רשות
17 שלהם שהרי אף אם לא ביטלה להם היו רשאים להוציא
18 ולהכניס מבעוד יום ויש אומרים שאף חזקה שמבעוד יום
19 מועלת אע"פ שאינה מוכחת ובלבד שתהא אחר הביטול
20 (ויש להחמיר כסברא הראשונה לכתחלה ובדיעבד יש להקל
21 בדברי סופרים):

* * *

22
23 **ב** יש ביטול רשות מחצר לחצר אפילו אינן אסורות זו על
24 זו כגון ב' חצרות ופתח ביניהן ועירבה כל אחת לעצמה
25 ולא עירבו יחד יכולה כל אחת לבטל רשותה לחבירתה
26 שתהא חבירתה מותרת להשתמש בה ולא היא.

27 ואין צריך לומר אם אסורות זו על זו כגון ב' חצרות זו
28 לפנים מזו ועירבה החיצונה לבדה והפנימית לא עירבה כלל

ל'קוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

ביאור על פרשה נשא

9 בכדי שיהיה התגלות מהמאציל ברוך־הוא באצילות,
10 שהרי האצילות גם כן אין ערוך כלל לגבי המאציל
11 איך־סוף ברוך־הוא – הנה כל זה "פוננו ידיר"³. דהיינו,
12 שצריך לעשות כלי בנפש שיוכל לקבל גילוי אור איך־סוף.⁴
13 ולפי שעשיית כלי זה, זהו על ידי בחינת גבורה,
14 כענין "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע" (ברכות
15 א, ה) – על כן זהו ענין ג' הלויים.
16 ובגמרא פרק קמא דכתובות, דף ה', סוף עמוד א':

1 **הנה' כתיב** (בא טו, יז): **"מקדש אדני פוננו ידיר"**:
2 **ופירש הרמ"ז** פרשת פנחס, דף רכ"א, דהיינו ג' ידות: **"יד**
3 **הגדולה"**, **"יד החזקה"**, **"יד הרמה"**. שהם **המכווננים את**
4 **המקדש ומשכן, שיוכל להיות ירידת והמשכת אור**
5 **איך־סוף ברוך־הוא מאצילות לבי"ע, שזהו ענין המשכן**
6 **ומקדש**;
7 **והרי באמת אין ערוך ביניהם, שישכון אור איך־סוף**
8 **בבי"ע שהם בעלי גבול ומחודשים יש מאין, וכמו כן,**

4. ועיין מה שנתבאר מזה גם כן ב"תורה אור" פרשת משפטים, בדבור המתחיל "לא תהיה משפלה ועקרה", בענין "כוס ישועות כו". (ועיין מזה ב"עמק המלך" שער ו', סוף פרק ס"ו. ושער י"ד פרק פ"ה).

1. (נאמר בפרשת נשא תקס"ז בתמונה).
2. כמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק נ"ג.
3. ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק (תהלים קמה, טרטז) "עיני כל אליך ישברו כו", פותח את **ידיר**.

מבחינת "שמואלו", על דרך "שאמר לעולמו די כו"⁷,
 שיהיה הכל בבחינת גבול ותכלית.⁸
 אבל על ידי "מעשה הצדיקים" מחברים ה"שני ידים".
 דהיינו, שממשיכים גילוי האור מבחינת 'סובב כל עלמין'
 בבחינת 'ממלא כל עלמין'. והכלי לגילוי זה, זהו ענין
 "מקדש ה'", שהוא הכלי להיות בו גילוי קדש-העליון –
 'סובב כל עלמין', והוא בחינת ציון⁹, וזהו "כוננו ידיה".
 וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל (בסנהדרין פרק חלק, דף צ"ב,
 עמוד א'. ובפרק ה' דברכות, דף ל"ג, עמוד א'): "גדול מקדש –
 שניתן בין שתי אותיות, שנאמר (בשלח טו, יז): 'פעלת ה'
 מקדש אד' כו". דהיינו שמחבר שתי השמות הויה –
 אד', שהוא 'סובב כל עלמין' וממלא כל עלמין, שהם
 שורש חסד וגבורה כו'.
 ובזה חלק ג', שלח קס"א, ב' פירש "מקדש אד" – על
 דרך (שלח יד, יז): "ועתה יגדל נא פח אד" כו'. ענין שם¹⁰.
 והנה, "פח" היינו גם כן – ב' פעמים "יד". והיינו
 התחברות ב' בחינות "יד" להיות לאחדים, על דרך
 "ימין ה' נאדרי בכח" (בשלח טו, ו).
 וזהו גם כן ענין: "גדולה דעה שניתנה בין שתי
 אותיות"¹¹, כי "ונועדתי לך שמה"¹² – אותיות "ונועדתי",
 שהחיבור הוא על ידי הדעת¹³.
 וזהו גם כן ענין "ג' ידות", אף שבגמרא לא נזכר רק
 "שתי ידים", שהן חסד וגבורה – אלא כי המחבר ב'
 הבחינות יחד זהו התפארת, קו האמצעי", שמחבר חסד
 וגבורה להיות לאחדים. והוא ענין הדעת – שמחבר
 חכמה ובינה, כענין "הפעם ילוה", בדלקמן.
 והיינו על ידי ששרשו למעלה מב' הבחינות ועולה
 עד הכתר¹⁴. והיינו, שלחיות המושכת אור ה'סובב כל
 עלמין' ב'ממלא כל עלמין' – צריך להיות על ידי

דרש בר קפרא: גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה
 שמים וארץ. דאלו במעשה שמים וארץ כתיב: 'אף ידי
 יסדה ארץ וימיני טפחה שמים' (ישעיה ס"ח, יג).
 היינו חד יד בחד מעשה. וכמאמר רז"ל: 'נטה
 שמואלו וברא ארץ, ונטה ימינו וברא שמים'.
 ואלו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב (בשלח טו, יז):
 "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אדני כוננו ידיה".
 היינו, שגם ב"חד מעשה", דהיינו בית המקדש, כתיוב
 "שני ידים". כן פירש התוספות שם, והובא גם כן בפירושו
 רש"י בחומש (פרשת בשלח, ט"ו, י"ז).
 וענין במהרש"א בכתובות שם, ב"חידושי אגדות" הפירוש:
 דב"מעשה שמים וארץ" – לא נתחברו עדיין הב' ידות יחד,
 שהם החסד והגבורה, אלא "השמים שמים לה' כו" (תהלים קטו,
 טז). אבל על ידי מעשה הצדיקים – מחברים ב' הבחינות יחד כו'.
 ושלכן נעשה המשכן על ידי בצלאל ואהליאב: שבצלאל
 הוא "בצל-אל" (ברכות נה, א), "חסד אל כל היום" (תהלים נב, ג)
 ו"אהליאב [...] למטה דן" (תשא לא, ו) – מבחינת גבורה כו'. והיינו
 לצרף מדת הגבורה אל החסד והרחמים כו'. ענין שם.
 ודבריו עולים בקנה אחד עם מה שכתוב ברבות וארא,
 פרשה י"ב על פסוק (תהלים קלה, ו) "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים
 ובארץ כו". ענין שם.
 וביאור הדבר:
 כי "שמים" הם בחינת מקיפים, היינו בחינת 'סובב כל
 עלמין'. וזהו "וימיני טפחה שמים", "ימין ה' נאדרי
 בכח" (שמות טו, ו) – הוא כח אור אין-סוף ברוך-הוא שבלי
 גבול כו'.
 אבל בחינת "ארץ", שהיא בחינת 'ממלא כל עלמין',
 "מלכותך מלכות כל עלמים"¹⁵ (תהלים קמה, יג) – מקבלת

10. וענין מה שנתבאר לקמן פרשת שלח, על פסוק "ועתה יגדל נא פח".

11. ("שנאמר (שמואל א ב, ג): כי אל דעות ה'". סנהדרין שם. ברכות שם. בין שתי אותיות – "בין שתי הברכות". רש"י ברכות שם. וברש"י סנהדרין שם: "שתי אותיות – של שם. כך שמעתי. לשון אחר: כל שמות – על שם דאמרינן בעלמא (תנינא טו, טז): 'צבאות – אות הוא בצבא של' – קרי להו 'אותיות' – לשון מופלא").

12. (תרומה כה, כב: "ונועדתי לך שם". תצוה ל ו. תשא ל. לו: "אנער לך שמה").

13. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "במדבר סיני באהל מועד".

14. (וענין מה שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן יב) על פסוק "והיה מעשה הצדקה שלום").

5. (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק יח. זהר חלק ב, ב, א. לו. א. פה, ב).

6. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל" (לעיל במדבר ה, ב).

7. (זהר חלק ג יא, ב. רנא, ג. רנח, א).

8. (וענין מענין "אף ידי כו' וימיני כו'" (ישעיה מו, יג) בהגיגה פרק ב' דף י"ב, עמוד א'. מנחות דף ל"ו, סוף עמוד ב'. רבות: בראשית, סוף פרשה א'. בחקתי פרשה ל"ו. באיכה, ס"ח, א'. בדבור המתחיל "מעשה במקום בת נחתום". זהר: חלק א', דף ל', עמוד א'. חלק ב': דף כ', עמוד א'. פרשת בא, דף ל"ז, א'. ותר, פ"ג, ב'. חלק ג', פנחס, דף רמ"ז, א').

9. (ענין ברבות, ריש פרשת קדושים. ובהזר חלק ג', סוף פרשת האזינו, דף רצ"ו, עמוד ב'. וב"מאורי אור" אות מ"ם, סוף סעיף פ"ט).

24 אלא על כרחך צריך לומר עיקר הפירוש:
25 דבמקדש נתחברו ממש ב' בחינות הידיים כביכול והיו
26 לאחדים. והיינו המשכת והתגלות אור ה' סובב כל
27 עלמין, שנקרא ימין - בבחינת 'ממלא כל עלמין',
28 הנקרא שמאל. כמו שאומרים¹⁵: "אתה גבור לעולם
29 אד", וכתוב (תהלים קמח, יא): "כבוד מלכותך יאמרו
30 וגבורתך ידברו", שלהיות בחינת מלכותו - שהוא
31 'ממלא כל עלמין' - זהו על ידי גבורות וצמצומים כו'.
32 אבל על ידי 'מעשה צדיקים' ממשיכים גילוי שם
33 הוי"ה ממש בשם אד'. כמו שכתוב "והוי"ה בהיכל
34 קדשו" (חבקוק ב, ב), היכל גימטריא אדנ"י¹⁷ כו'. ולכן
35 במקדש היו אומרים את השם ככתבו, מה שאין כן
36 ב"מדינה" - בכינוי¹⁸.
37 והתחברות זו של ב' ידי כביכול, זהו על ידי בחינת
38 "יד הרמה" כו', שבחינה זו הוא המשכת הגלוי
39 בפנימיות¹⁹.
40 קיצור. ענין "מקדש אדנ"י" פירש האריז"ל: שהוא ענין
41 עשית הכלי לקבל גילוי אור אין-סוף. והיינו על ידי
42 "ידיך". ובגמרא מבואר גם כן שבמעשה המקדש
43 נתחברו ב' ידיים כביכול, שהם 'סובב כל עלמין' ו'ממלא
44 כל עלמין'. והתחברות חסד וגבורה - זהו על ידי קו
45 האמצעי "דעת", תפארת" כו'. וזהו ענין ג' ידות: יד
46 הגדולה, יד החזקה, יד הרמה. :

ביאור על פרשת נשא

1 המשכה מאור אין-סוף ברוך-הוא ממש - שלמעלה גם
2 מבחינת 'סובב כל עלמין' כו'. וזהו ענין "יד הרמה".
3 וכענין "כי גאה גאה כו"¹⁵.
4 ובה יתורץ, דלכאורה עדיין אין התירוצ מספיק מה
5 שכתבו התוספות בכתובות שם: "אבל במעשה צדיקים,
6 בחד מעשה כמו בית המקדש - כתב תרתי ידיים". עד כאן
7 לשונו. דיש להקשות על זה, דהא מבואר ברבות (נשא
8 פרשה י"ב, דף רמ"ט, עמוד ג') על פסוק (פרשתנו ז, א): "ביום
9 בלות משה להקים את המשכן".
10 'את המשכן' - שהוא שקול כנגד העולם כו'. כיצד?
11 כתיב (בראשית א, א): 'בראשית ברא אלקים את השמים כו',
12 וכתבי: 'נוטה שמים פיריעה' (תהלים ק"ח, ב) - ובמשכן
13 כתיב (תרומו כו, ז): 'ועשית יריעות עזים לאהל כו'. ענין שם
14 באריכות.
15 וכיון שכן, ש"יריעות המשכן" הם כמו בחינת
16 "שמים", ושאר הדברים שבמשכן הם כמו הדברים שיש
17 בארץ, ענין שם במדבר, ואם כן, אף על פי שכתב במשכן
18 "תרתי ידיים" - אין זה תרתי ידיים בדבר אחד, כי אם
19 תרתי ידיים שבעולם, מאחר שבמשכן יש גם כן שמים
20 ובחינת ארץ, אם כן "תרתי ידיך דכתיב גבי מקדש",
21 היינו ימין - לבחינת שמים, שהם יריעות המשכן,
22 ובחינת שמאל - לבחינת ארץ שבמשכן - ובמה "גדולים
23 מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ"?

15. וענין מה שנתבאר ב"תורה-אור" פרשת בשלח, סוף דבור המתחיל
"אשריה להו"ה". וגבי מגלת אסתר, סוף דבור המתחיל "לבסומי
בפניא", גבי כי יד על כס י"ה כו'. ענין שם.

16. (נוסח תפלת העמידה).

17. (הובא במאורי אור מערכת היכל סימן יא, ובקאי נתיב שם).

18. (סוטה לו, סוף עמוד ב במשנה).

19. (וענין עוד מענין "תביאמו כו' מכוון לשבתך כו'" (בשלח טו, יז) פרק
ה' דכתובות ס"ב, ב'. פרק ח' דבבא בתרא ק"ט, ב'. באבות סוף פרק
"שני חקמים". ירושלמי פרק ד' דברכות, על משנה "כנין את לבו כנגד
בית קדש הקדשים".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

5 פנימה אך בכניסתו בהיכל המלך שרואה את המלך
6 בעיניו מתבטל בטול עצמי מצד רוממות עצמות המלך
7 שתפיל אימתו עליו בהיותו מקרוב אליו (כי מה
8 שנתבטל מעצמותו תחלה היה רק ע"י התבוננות בשכל

1 (ה) ויובן כ"ז עד"מ הידוע כאשר נקרא אדם אל
2 המלך מתבטל מהתפשטות ישותו מפני
3 קטנות ערכו לגבי רוממות המלך שנבדל הרבה בערך
4 המעלה ממנו ובטול זה קודם שנכנס להיכל המלך

חיל כו' כנ"ל ויש כאן ב' בטול הנ"ל. א' הפשטו מן
הראשונה והב' בהגיעו לכת המשכיל שכל והשגה
העליונה יותר שזהו משתאה מחריש כו' והן ב' מדרגות
דחכ' א' כאשר נמשכה מאין ליש בהשגה מצומצמת
והב' כמו שהיא בבחי' אין ומה בבחי' מקור המוליד
השכל והשגה זו לפי שהחכ' גם היא תמצא מאין ליש
כמו התהוות הגשם דחטה מכח הצומח כנ"ל. וע"כ
בשביל המשכת אור שכל חדש ועמוק יותר מכח
המשכיל ההיולי צ"ל בטול המהות בהשגה שכל שכבר
נמשך מאין דחכ' ליש בבטול היש לאין כמו קשה
ההבנה שמתבטל מהשגתו הראשונה בהתבטל כלי
המוח עד שאינו משיג כלום וכאשתומם שעה אחת אז
יומשך מכח המשכיל חדשות כו' כענין שתיקה שהוא
סייג לחכמה והשתיקה הוא הבטול הב' הנ"ל אחר
שהופשט מהשגה הראשונה כמ"ש במ"א וד"ל.
(שהשתיקה למעלה מעלייה דשיר שיש מי שבטל ע"כ
מזמר ומשורר בשבח הבורא איך שהוא קדוש ומובדל
בערך ממנו כשאו' קדוש ה' ושואלים איה מקום כבודו
כו' וכן קדושים בכ"י יהללך סלה בלי שעור לפי
שעולים בעילוי אחר עילוי כמו משובח ומפואר עדי
עד כו' כמו שעולים בסולם ועדיין לא הגיעו מקרוב
לאור העצמו' באמתת אורו אלא מרחוק ה' נראה להם
משא"כ כשבאים מקרוב יתבטלו לגמרי ולא יוכלו
להלל ולשבח כלל וכמו (יחזקאל א, כד. כה) בעמדם
תרפינה כו'. וכך יהי' גם בעוה"ב שילכו מחיל כו' עד
שיגיעו למהו"ע ית' ממש בבחי' ראי' מקרוב שיתבטלו
כנר בפני האבוק' ונק' (תמיד פ"ז, מ"ד) מנוחה לח"ע
כו' ולא יהיה עלייה כלל. ובכל זה יובן מה שרמזו
במשנה במס' שבת כל בעלי השיר יוצאי' בשיר
ונמשכים בשיר פי' בעלי השיר שהן כמו טבעת עגולה
סביב לצואר החיה והבהמה שנמשכת בה כך ענין
השיר ונגינה שהוא עגול בלי ימצא בו ראש וסוף
כמ"ש במ"א (בפ' וזאת הברכה ע"פ ויהי בישרון מלך
כו') והן כתות המלאכים העליוני' שנק' בהמות וחיות
דמרכבה יוצאים בשיר שהוא בחי' ההעלאה שעולים
למעלה ממדרגה למדרגה עליונה יותר עד שנכללים
במקור חוצבם שיוצאים ממהותם הראשון בבטול
השגה הראשונה שנק' יציאה ממקומו הראשון כו'
יוצאים בשיר שלהם כי אין עלייה מתחתון לעליון רק
ע"י העלאה בשיר כנ"ל ונמשכים בשיר שאחר בטול
היש ממדרגה הראשונה נמשכים לעלות במדרגה
העליונה להיות יכולים לקבל מאור פני אלקים
שלמעלה מכלי השגתו זהו ג"כ ע"י השיר והוא בחי'
הבטול הב' הנ"ל (והן ב' מיני בטול הנ"ל והיינו ב'
מיני שיר שיר פשוט ושיר כפול כו'). וכך יש בעליית

ומחשבה משפלות ערכו ומגדולת המלך ומאשר צריך
לבא לפני המלך. ועדיין לא הובא לפניו שאינו דומה
שמיצה בהשגה מרחוק לראיה מקרוב (כידוע). וזהו
ההפרש בין בטול היש לבטול בעצם כו'. ויש בזה בחי'
ממוצע והוא בין כשעומד בחוץ ואינו עולה בסולם
לעלות להיכל המלך רק שמוכן לעלות (כמו באסתר
שעמד' בחצר בית המלך הפנימית משא"כ בחצר
החיצונית שזהו קודם ב"ש ופסוד"ז כידוע) ובין
כשעולה במדרגת הסולם לפני הפתח של ההיכל שכבר
הופשט מגסותו ונטרד רק באימת רוממות המלך
בכניסתו לפניו ומפני שמוכן בנפשו לבוא ולעמוד
לפניו מיד הרי יש בזה גם מבחי' בטול הב' כשעומד
לפניו ממש. וזהו ענין עלית המלאכים בשיר כמו
מזמורים דפסד"ז שצ"ל קודם התפלה שהולך ועולה
שנפשט יותר ממהותו הראשון ומתקרב יותר אל האור
האלקי. אך בכניסתו ממש אין זה הבטול רק מראיתו
פני מלך שמתבטל לגמרי ממש למעלה מהתבוננות
והשגה באיכות רוממות המלך כי אינו דומה שמיצה
לראיה. וכ"ה הבטול דנשמות ומלאכים בהתקרב' לאור
האלקי ממש שנתבטלו ממהותם הראשון לגמרי ונכללו
במהות האור האלקי ממש כמלאכים שנכללים בכל יום
ברוח פיו ית' ונק' חציר כמ"ש בזהר דבהמה רבה
רבנע' כו' ושתת לון בגמיע' חדא או כנשמות
שנשתאבו בגופא דמלאכא כמ"ש להשתחות לפני ה'
ממש. וזהו בתפלת י"ח שנכנסו בהיכל המלך פנימי
שא' אדני שפתי תפתח כי אין מלה בלשוני כי נתבטל
כאבן דומם ממש ואז מקבל אור האלקי מחדש בתוכו
וכן בהשתחואה דעולי רגל בעזרה שיראו את פני ה'
ממש וכ"ה בח"י ברכות דתפלה שישא ברכה ושפע
חדשה כשכורע בברוך וזוקף בשם כו'. וכך יובן ב'
מיני בטול הנ"ל (והממוצע כשהולך ועולה להכנס) כמו
שעולים בעמוד וכאסתר שעמדה בחצר בית המלך
הפנימי נכח פתח הבית כמו בסמיכות גאולה לתפלה
שנק' (ברכות ח, א) (שעור ב' פתחים כמ"ש במ"א)
שיש ג"כ בהשגת החכ' כשצריך לבא להשגה עליונה
יותר מן הראשונה כנ"ל שבהכרח יבא תחלה לבחי'
בטול לגמרי מהשגה הראשונה כענין שמבואר במ"א
ע"פ והאיש משתאה לה מחריש כו' (בפ' חיי שרה)
שהוא כענין שאמרו בגמ' אשתומם כשעה חדא כו'
כאשר הקשו לו קושיא וצריך לתרץ בשכל והשגה
עמוקה יותר מתבטל מסברתו והשגתו הראשונה לגמרי
עד שנעשה בחי' השתוממות בכלי מוחו כרגע אחת אזי
יכול לעמוד על עומק ההשגה העליונה יותר וכן
בעלייה מהשגה זו העליונה להשגה יותר עמוקה
ועליונה מזו כו' כענין עליית הנשמות שילכו מחיל אל

- 1 אור דתורה בשיר כמו (מ"א ה, יב) ויהי שירו רננה
- 2 דאורייתא זרקא כו' וכתוב ובלילה שירה עמי בה"א
- 3 כמ"ש דוד (תהלים קיט, נד) זמירות היו לי חוקיך כו' וכתוב (ישעי' כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו כו' וכן למען יזמרך כבוד אזמרה לך בכנור וכה"ג מ"ש (משלי א, כ) חכמות בחוץ תרונה (כמשי"ת).

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

- 1 לְבָרְכָהּ: הַפְּהִנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם שְׁנָאמָר: "פֹּה
- 2 תִּבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'"² (שע"ח).
- 3 לְהִבִּין עֲנִין הַתּוֹעֵלֶת הַמַּגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל מִבְּרָכָה זו
- 4 שֶׁהַפְּהִנִּים דּוֹקָא מִבְּרָכִים אוֹתָם –
- 5 הֵנָּה יוֹכֵן עַל פִּי מַה שְּׁכַתּוּב: "וְהֵנָּה פָּרַח מִטֶּה אֶהְרֵן
- 6 כו' וְיִגְמֹל שְׁקָדִים"³ – וְלִהְיִין אֲמָאֵי שְׁקָדִים?
- 7 הֵנָּה שְׁקָדִים הֵם הַמְּמַהֲרִים לִפְרוֹחַ מִכָּל הַפִּירוֹת
- 8 וְהַתְּבוּאוֹת כְּמוֹ זֵית, גִּפֶּן, תְּאֵנָה כו'; שְׂכוּלָם שׁוֹהִים וְמִן
- 9 רֵב יוֹתֵר מֵהֶם. כִּי הַשְּׁקָדִים מִתְּמַלְאִים וְנִרְאִים בְּגו' שְׁבוּעוֹת מִן הַפְּרִיחָה.⁴ וְלָכֵן נִקְרָא שְׁמָם "שְׁקָדִים"⁵, שֶׁהוּא
- 11 לְשׁוֹן זִירוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמַר בִּירְמִיָּה "מִקָּל שְׁקָד אֲנִי רוֹאֶה"
- 12 וְאָמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ: "הִטַּבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי כו'".
- 13 וְעֲנִין מַהֲרִירוֹת זוֹ הוּא רָמַז עַל הַכְּהֻנָּה, כִּי הֵנָּה אֶהְרֵן

מִצְוֹת בְּרַכַּת פְּהִינִים, פְּרָשֶׁת נִשְׁא:

וְהַמְהִירוֹת שֶׁבְּשְׁקָדִים הוּא עֲנִינָם, וְכִידּוּעַ (רֹאֵה שֶׁעַר הַיְּחִיד וְהַאֲמוּנָה פָּרַק א. אגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק א סוף עמוד רפח ואילך) שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרָה עַל עֲנִינָו. – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט שָׁם.

(6 א. יא.

(7 שם, יב.

(8 רֹאֵה זֹהר חֶלֶק ג קנ, א.

(9 בְּהַכָּא לְהֵלֵךְ רֹאֵה לְעֵיל מִצְוֹת תְּגַלְתָּת מִצּוּרֵעַ פָּרַק ב.

(10 נוסח בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן.

(11 עֵינֵין מִצְוָה כִּיָּה – מִצְוֹת הָאֲמֵנֶת אֶלְקוֹת פָּרַק ז.

(1) מִצְוֹת בְּרַכַּת פְּהִינִים: מִיּוֹשֵׁד עַל דְּבַר הַמְּתַחֲזֵל "וְהֵנָּה פָּרַח מִטֶּה אֶהְרֵן" וְתַקַּע"א – נִדְפַס בְּלִשׁוֹנֵי תַנְחָה קֶרֶח נה, ג. לְכַלּוֹת הַמַּאֲמָר – רֹאֵה גַם אֹר הַתַּנְחָה נִשְׁא חֶלֶק 1 עֲמוּד אִתְשַׁמָּא. דְּבַר הַמְּתַחֲזֵל "וְהֵנָּה פָּרַח" תַּשְׁלִיג (סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָט אֶדְרִסְיוֹן עֲמוּד שְׁפֹד). וְרֹאֵה גַם לְעֵיל מִצְוֹת תְּגַלְתָּת מִצּוּרֵעַ פָּרַק ב – עֲמוּד קו, א.

(2) נִשְׁא ו, כג.

(3) קֶרֶח יז, כג.

(4) קִלְתָּ רֵבָה בְּסוּפוֹ: "מַה סִּימָנוּ שֶׁל שְׁקָד זֶה? מִשְׁעָה שֶׁהוּא מִצִּיץ עַד שְׁעָה שֶׁהוּא גוֹמֵר כִּי אִם יוֹם". וְרֹאֵה רִשִׁי יְרֵמְיָה א, יב: "הַשְּׁקָד הַזֶּה... מִשְׁעָה חֲנִיטָתוֹ עַד גָּמַר בִּישׁוּלוֹ עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם, כְּמִנֵּין יָמִים שֶׁבִּין שְׂבָעָה עֶשְׂרֵת בְּתַמּוֹ... לְתַשְׁעָה בָּאֵב".

(5) "וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהַכְּהֻנָּה בְּהוֹסְפָה זוֹ וְשִׁנְקָרָא שְׁמָם שְׁקָדִים! הִיא לְרַמֵּז

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 וְהַעֲנִין יוֹבֵן ע"פ מִשְׁוֹז"ל בְּמַד"ר לֶךְ לֶךְ ר"פ ל"ט, ר'
- 2 בְּרַכִּי פֶתַח לְרֵיחַ שְׁמַנִּין טוֹבִי שְׁמֵן תּוֹרֵק
- 3 שְׁמֵן, אֲר"ב לְמַה הִ' אֲבִרָהּ אֲבִינוּ דוֹמָה לְצִלּוּחִית שֶׁל
- 4 אֲפּוֹפִילְסִימוֹן (שְׁמֵן מוֹר, מ"כ) מוֹקֶפֶת צְמִיד פֶּתִיל

- 5 וּמוֹנַחַת בְּזוּיָה וְלֹא הִי רֵיחוֹ נוֹדֵף כִּיּוֹן שֶׁהִיָּתָה
- 6 מִיִּטְלָלֶת הִי רֵיחוֹ נוֹדֵף, כִּךְ אֲמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם
- 7 אֲבִינוּ טִלְטַל עֲצָמָן מִמְּקוֹם לְמִקּוֹם וּשְׁמֵן מִתְּגַדֵּל
- 8 בְּעוֹלָם. וְהִינּוּ כְּנ"ל שְׁעִיז מִמִּשְׁיךְ כְּמוֹכִי בַּחֲיִי הַבְּרַכָּה

ושינוי מקום הוא מדרכי הכפרה, יעו"ש שמפרש
שאפי' על החטא מכפרת שכ' שגולותו תכפר עליו,
והיא היא דברי החא"ג רק שהחא"ג קירב אל השכל
איך עי"ז יבא לתשובה ולא ילמד א"ע מאברם שאברם
לא הי' בו חטא (וי"ל כ"א מול כמ"ש הרשב"א טעם
השני שהי' אז קודם מ"ת וזה הי' הנסיון הראשון לא"א
כמ"ש הבחיי וירא, וע' במד"ר דמ"ג ע"א דפוס שקלאו
לך ב"פ א' כאן וא' גבי עקידת יצחק, לכן אפשר שייך
גם על אברם שהי' תחת המזל, וכעין ראי' לזה ממה
שא"ל הקב"ה אח"כ צא מאצטגנינות שלך), והראי'
שלשרי לא פעל שינוי מקומה שתוליד עד שנשתנה
שמה בציווי השי"ת, ועי"ז יבא לתשו'. והרשב"א שכ'
שזהו מדרכי הכפרה כוונתו לאחר ששב, שגולותו
ממקומו הראשון מכפר עליו. וא"כ י"ל שע"י שינוי
מקום בא לבחי' מקום שבעת"ש עומדי' צדיקים
גמורים אינם יכולי' לעמוד, שזהו בחי' מקום היותר
גבוה הרבה. וע' בזה"ב ויקהל דר"ז ע"א ענין ב' בחי'
מקום, וע' זח"ג ויקרא די"ו ע"ב בענין צדיקי' ובע"ת,
ועמ"ש ע"פ ומי יקום במקום קדשו (תילים ק"ד ג').

ד"ה ויאמר כו' לך

בס"ד. (ש"פ לך לך. רל"ג)

וההמשכה בחי' ברוך כבוד ה' ממקומו. וכן משמע
בהדיא במד"ר פ' בא פי"ז קל"ד א' ד"א משכו וקחו
כו' הה"ד פלס ומאזני משפט לה' (משלי י"ו), וכן
מצינו משה ושמואל שוין כאחת שנא' משה ואהרן
בכהניו ושמואל בקוראי שמו (תילים צ"ט), בא וראה
כמה בין משה לשמואל כו' למה כך אמר הקב"ה בדין
ובצדקה אני בא עם האדם, משה הי' יושב כו' אבל
שמואל הי' טורח כו' כדי שלא יצטערו כו' שנא' והלך
מדי שנה בשנה (ש"א ז'), אמר הקב"ה משה שהי'
יושב במקום כו' יבא אצלי כו' אבל שמואל שהלך
אצל ישראל בעיירות ודן אותם אני הולך ומדבר עמו
לקיים מה שנא' פלס ומאזני משפט לה'. הרי שע"י
ההליכה והטלטול של שמואל נמשך כמו"כ מלמעלה
בחי' אני הולך כו', ע"ד והתהלכתי בתוכם, והו"ע
ההמשכה מסוכ"ע בממכ"ע. ובמאמ"א אות ה' סעיף
י"ד בסופו פי' הליכה כינוי אל הזווג כו' והיינו מיתוק
הגבורות בחסדי', ועד"ז הו"ע לך דאברם טלטל
עצמך כו', ומעשה אבות סימן לבנים לכן אפ"ל דשינוי
מקום של האדם גורם המשכת בחי' ברוך כבוד ה'
ממקומו. [נע' בתשו' הרשב"א ח"א סי' י"ט שכ',

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

דהנה ענין הפרסא ידוע שנעשית מאותי' רק שהן בלתי
מסודרים, דאותי' מסודרים ה"ה כלים שבהם וע"י
נמשך ומתגלה האור וכמו אותי' הדבור כו', אבל אותי'
הבלתי מסודרים הם להעלים האור וכמו החידות וכמו
אותי' דקמיעות שהן להעלים הסוד שבהם כו', וכמו"כ
הוא בבחי' הפרסא שבין המאציל לנאצלי' שהיא ג"כ
מאותי' הבלתי מסודרים כו'. אמנם ידוע דהאותי'
וכלים דכתר הן בחי' אותי' החקיקה שאינם בבחי'
מציאות דבר, וע"כ גם האותי' הבלתי מסודרים אינם
מעלימים לגמרי, דגם ע"י הפרסא אופן המשכת האור
הוא שאינו בבחי' מהות אחר ח"ו (ולא כמו הפרסא
שבין אצ"י לבי"ע שהאור שע"י הפרסא הוא אור של
תולדה שאינו כמהות האור דאצ"י, והיינו לפי שהאותי'
דאצ"י הן בחי' אותי' הכתיבה שהן בבחי' מציאו' דבר,
וע"כ האותי' הבלתי מסודרים הן בבחי' העלם לגמרי
כו' וכמשנת"ל דס' ההשתל' דכלים אינו בהדרגה כו'),
רק להיות שהאורות דאצ"י הן בבחי' מדה ושיעור דבזה

קצו' וזהו מ"ש גבי יעקב ולבן לאחר שיעקב בירר צאן
לבן ועשה מהם עקודים נקודים וברודים
שהן כללו' עולמו' בי"ע הכללי' כו' כתי' ויקח יעקב
אבן וירימה מצבה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
וילקטו אבנים ויעשו גל כו', ואמר לבן אח"כ עד הגל
הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור כו' ואם אתה כו',
וכ' הבחיי שיעקב עשה מצבה לא גל, ואמר לאחיו
לקטו אבנים היינו אחיו של לבן והי' כוונתו שיעשו
ג"כ מצבה והם עשו גל כו' (ושם דהכוונה שלהם הי'
על גלגל החמה שזה הי' עבודתם). והענין הוא דהנה
ידוע שיש ב' פי' בענין הגל שעשה לבן בינו לבין
יעקב, הא' דלבן הוא בחי' לובן העליון שלמע' מעולם
האצ"י ויעקב הוא בחי' עולם האצ"י כו', והגל שעשה
לובן העליון הוא בחי' הפרסא שבין אוא"ס המאציל
אל הנאצלי', וכנודע דכשם שיש פרסא בין אצ"י
לבי"ע, כמו"כ יש פרסא בין הכתר אל החכ' בכדי
שיהיו המשכת האורות באצ"י בבחי' שיעור ומדה כו'.

ואח"כ נעשה גל ופרסא להיות ההמשכה בס' והדרגה
(כו'). והפ' הב' הוא דלבן הוא למטה הרבה מבחי' יעקב
שהוא בחי' האצ"ל, ולכן הוא בחי' ק"נ דברי' שנק' לבן
למטה והוא בחי' חכ' דקל' ארמי אובד אבי לנגד בחי'
חכ' דקדושה כו', ונודע דחכ' דקל' הוא בחי' יש שאינו
רוצה להבטל ולהכלל בקדושה העליונה דבחי' יעקב
דאצ"ל בחי' ש' מ"ה כו', וע"כ עשה מחיצה להפסיק
ביניהם שלא יאיר בו אור הקדושה לפעול בו הביטול
כו' וע"ד פן בעיניו יראה כו'. וי"ל דז"ע מה דאי' בזהר
דכאשר מכריזין למע' מאן בעי למחמי אפי שכינתא
הסט"א בורחת שאינו רוצה לראות איזה גילוי אלקו'
שיפעול בהם הביטול כו' (ולכן מ"ת הי' דוקא ע"י
שהודה יתרו וכידוע שהי' בחי' חכ' דקל' שנק' כהן און
כו', וע"י שהודה ונתבטל אל הקדושה הי' עי"ז יתרון
אור כו', והודאה שלו הי' ע"י ששמע מהאותות
ומופתים דיצי"מ וקי"ס וכמ"ש וישמע יתרו כו' את כל
אשר עשה אלקי' כו', וזה המשיך משה להיות גילוי
האור האלקי גם בחכ' דקל' לפעול שם הביטול כו',
והתחלת ההמשכה הי' ע"י יעקב כו').

בס"ד. ש"פ ויצא, תנע"ג

הן באין ערוך לגבי אורות המאציל שהן בבחי' בל"ג
כו', ע"ז הוא הפרסא שבין המאציל לנאצלים שלא יהי'
המשכת אור המאציל כמו שהוא בבחי' בל"ג כ"א ע"י
בקיעת הפרסא, וכמו אבא יונק ממזלא בחי' השערות
שיוצאין בדרך בקיעה כו', וכמו יעקב אותי' יבקע בחי'
בקיעת האור דרך הפרסא להיות בבחי' מדה ושיעור בס'
והדרגה כו' (ובתחלה המשיך יעקב מבחי' לובן העליון
גילויים אורות עצמי' שלא בבחי' צמצום כלל כו', וכידוע
דענין צאן לבן הוא בחי' היציאה מעצם התענוג הפשוט
כו' והמשיך משם אורות עצמי' כו', והוא המשכת האור
דתומ"צ שנמשך בזה מבחי' עצמו"א ס"ב כו', וענין
הגל והפרסא שנעשה זהו על המשכת בחי' האור דס'
השתל' שהוא במדה ושיעור כו', ובאמת המשיך יעקב
מבחי' לובן העליון כל האורות וההמשכות דבחי' פנימי'
ובחי' חיצוני' והכל בבחי' ריבוי אור לא בהגבלה כו',
וי"ל שזהו ע"ד עולם על מלואו נברא דבתחלת
ההתהוות הי' גם למטה גילוי אוא"ס והוא בכדי שיוכל
להיות אח"כ ההמשכה ע"י עבודה כו', וכמו"כ המשיך
יעקב בתחלה גילוי אוא"ס גם בבחי' חיצוני' ההמשכה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת".
- 2 מכך מובן שישנם שני סוגים של קריאה אל ה' יתברך: [א] שכולם קוראים. [ב] אלה שקוראים באמת.
- 3 אמת היא תורה, כמו שכתוב במדרש² "אין אמת אלא תורה". בספרי³ נאמר שהכתוב קרוב ה' לכל
- 4 קוראיו, הוא קודם שחס-ושלום נחתם גזר הדין.
- 5 לפי זה יש להבין, שלאחר שכבר נחתם גזר הדין, אזי בהכרח שתהיה הקריאה לה' יתברך על-ידי
- 6 תורה. שכוח התורה יכול להסיר אפילו את חותם גזר הדין.
- 7 הרי גזר הדין הוא בשביל כוונה רוחנית. ה' יתברך כולו רחמים, וגם הדין חס-ושלום מכוון לשם ענין
- 8 רוחני, כמו היסורים הגדולים והעצומים בשעה זו, שהם חבלי משיח.
- 9 כעת הוא סוף זמן הגלות וזהו עת ביאת המשיח, ו"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה".⁴

(3) פרשת נשא.

(1) תהלים קמה, יח.

(4) רמב"ם, הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה. ראה לקמן ע'

(2) ירושלמי, ראש השנה פרק ג, הלכה ח. איכה רבה,

197 ובהערה 6.

פתיחתא ב. ילקוט שמעוני, דניאל רמז תתרטו. תיקוני זוהר,

תיקון כא (ג, א). וראה ברכות ה, ב.

- 1 היסורים הם התעוררות לעשות תשובה, כי העיקר הוא שעתה הוא באמת זמן המשיח, ועל-ידי קריאה
- 2 באמת, ניתן להקל את חבלי המשיח.
- 3 להבין הענין:
- 4 הגמרא⁵ אומרת בשם ר' יצחק שארבעה דברים קורעים את גזר הדין שחש-ושלום נגזר על אדם.
- 5 ארבעת הדברים הם: [א] לתת צדקה, [ב] להתפלל בקול – וזה נקרא צעקה, קריאה וצעקה מעומק
- 6 הלב. שלכן כתוב בספרים⁶ שבחודש אלול, בראש השנה, בעשרת ימי תשובה וביום הכפורים יש להתפלל
- 7 בקול, מלבד תפילת שמונה-עשרה שלא צריך לומר בקול כל-כך, [ג] שינוי השם [ד] ושינוי מעשה –
- 8 לשנות את השם ולשנות את ההתנהגות לטוב.
- 9 הגמרא מביאה ראיות מפסוקים ומדברים שהתרחשו בפועל, שבכוחם של ארבעה דברים אלו לבטל
- 10 את גזר הדין. שתחילה היה גזר דין ועל-ידי אחד מארבעת הדברים גזר הדין התבטל.
- 11 צדקה מבטלת את גזר הדין כמו שכתוב⁷ "צדקה תציל ממות".
- 12 צעקה מבטלת את גזר הדין כמו שכתוב⁸ "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם".
- 13 שינוי השם. אודות שרה אמנו נאמר⁹ "יתהי שרי עקרה אין לה ולד", היא היתה מחוסרת רחם¹⁰,
- 14 והודות לעצה של שינוי השם, כמו שכתוב¹¹ "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי (ביוד), כי שרה (בהא)
- 15 שמה – וברכתי אותה וגם נתתי לך ממנה בן".
- 16 שינוי מעשה – כאשר ה' יתברך שלח את יונה הנביא לנינוה¹², לומר לתושבי העיר שבגלל חטאיהם
- 17 והנהגתם הרעה העיר תחרב בעוד ארבעים יום, שבו אנשי העיר בתשובה, המלך ועמו כל שרי המלוכה
- 18 צמו, וגם דרשו מכל תושבי העיר לצום וללבוש בגדי אבל, ולא לתת אוכל אפילו לבעלי החיים.
- 19 ה' יתברך ראה את הנהגתם הטובה, שהם חזרו בהם מדרכם הרעה, והוא חזר בו מגזר הדין ולא
- 20 קיים אותו.
- 21 בדברי הכיבושין של תענית ציבור, אומרת המשנה¹³: "אחינו, לא נאמר באנשי נינוה 'וירא אלקים
- 22 את שקם ואת תעניתם', אלא 'וירא האלקים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה'".
- 23 קיצור. ארבעה דברים, שהם ארבעה אופנים בעבודה בקיום המצוות ותשובה. ארבעת הדברים הם:
- 24 לתת צדקה, להתפלל בזעקה לבבית, לשנות א) את ההתנהגות, ב) את השם. ארבעה דברים אלו מבטלים
- 25 את גזר הדין. שינוי השם לומדים משרה, ושינוי מעשה מאנשי נינוה.

(9) נח יא, ל.

(5) ראש השנה טז, ע"ב.

(10) ראה יבמות סד, ב.

(6) ראה אגרות-קודש חלק ו, ע' תכט. וראה גם שו"ע, אורח

(11) לך יז, טו.

חיים סימן קא.

(12) ראה ספר יונה.

(7) משלי י, ב. יא, ד.

(13) תענית פרק ב, משנה א.

(8) תהלים קז, כח.

ספר השיחות – ה'ש"ה בלה"ק

- 2 יב. להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' היו
- 3 תוארים לכל בניו. הוא היה קורא להם: ה'בעל הבית'
- 4 שלי, הלמדן שלי, החסיד שלי וכו'. על הוד כ"ק
- 5 אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר: כולו איתנהו ביה.
- 6 יג. לאחר הסתלקותו⁵ של הוד כ"ק אאזמו"ר
- 7 הרה"ק 'צמח צדק' אמרו כל בניו חסידות. בליל שבת,

20 המאמרים וענייניהם שווים, היה קשה להם לדעת מי
21 מהאחים אמר את המאמר, ולא ידעו איזה שם
22 לרשום על המאמר, ורק הוא הבין מאופן הביאור
23 ותוכנו מי הוא בעל המאמר.
24 יד. בשנת תר"מ-תרמ"א שהיו אז הפרעות
25 ביהודים ברוסיה, אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
26 מוהר"ש: אילו שמעו בקולי, היו מצילים הרבה דם
27 יהודי.
28 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם
29 להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: רציתי לומר להם -
30 לבאי-כוח הממשלה הרוסית - שאם לאו, כלומר אם
31 לא יטיבו התייחסותם ליהודים, אני נוסע לארץ
32 ישראל ולוקח אתי מאה אלף משפחות יהודיות,
33 והייתי מבצע זאת, אלא שהיה אז עניין של "בילו"
34 ולא רציתי להוסיף תוקף. והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
35 מוהר"ש סיים: אם היה אצלם "באור ה'" הייתי
36 גם-כן נוסע.
37 טו. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש נולד
38 מאה שנה אחרי התגלות מורנו הבעל-שם-טוב.

יום שבת-קודש פרשת האזינו, י"ג תשרי, בסעודה ה'תש"ה

1 אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מאמר ד"ה
2 אז ישיר וגו' עלי באר, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל
3 אמר אותו מאמר למחרת בשבת בבוקר עם חידוש.
4 לאחר מכן, אמרו שוב הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש
5 במוצאי ש"ק, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל אמרו ביום
6 ראשון בבוקר. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש
7 ביום ראשון בערב, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל ביום
8 שני בבוקר, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ביום
9 שני בערב, וכ"ק דודי הרה"ק מוהרי"ל ביום שלישי
10 בבוקר. כל פעם שהאחים הקדושים חזרו על אותו
11 מאמר, היה זה בתוספת חידוש. לאחר מכן אמר הוד
12 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שוב את המאמר ביום
13 שלישי בערב. אחרי המאמר נגש אליו אחיו כ"ק
14 דודי הרה"ק מוהרי"ל ואמר: הפעם אמר אבא - הוד
15 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' - וכנגד אבא אינני
16 רוצה לעמוד.
17 שמעתי על כל האמור מר' שמואל סופר, שסיפר
18 שהוא וחביריו המעתיקים היה עליהם להעתיק את
19 כל המאמרים האמורים, ובהיות התחלת כל

(6) חברי "בילו" קראו א"ע כן בר"ת מהפסוק "בית יעקב לכו ונלכה".

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מלויבאוויטש

פרק קיא - הנצחון היהודי

1 באחד הימים הגיעה מן הוותיקן ההודעה שלה ציפה ר' משה, ראש קהילת פוזנא לשעבר,
2 הקובעת את מועד הויכוח המחודש בינו לבין הקרדינלים. הויכוח, שהופסק בראשיתו, אמור היה
3 להתחדש בתנאים שונים מן הפעם הקודמת. כך, למשל, במקום שלושים קרדינלים שהתייצבו
4 מולו בפעם הקודמת, עמדו כנגדו הפעם רק שלשה.
5 אלא שר' משה הצביע על עיוותים נוספים שעדיין נותרו ומביאים לאי-שוויון בין הצדדים.
6 הוא הודיע כי בשום פנים ואופן לא יסכים לקיים את הויכוח באולם הארמון האפיפיורי, הנקרא
7 "אולם הפסלים". הוא הזכיר כי כבר בראשית הויכוח הקודם התנה שבשעת הויכוח לא יימצאו
8 פסלים ותמונות במקום, ושאר הכמרים יסירו מעל עצמם את הצלבים, הכמרים הסכימו אז לכך,
9 והנה עתה מודיעים על קיום הויכוח ב"אולם הפסלים". משום כך לא יוכל להשתתף בויכוח.
10 הדבר הרגיז את הקרדינלים: "חוצפה שכזאת?" - צעקו כמה מן הכמרים, שדרשו לתת לר'
11 משה עונש כזה שילמדו לקח להתייחס בדרך-ארץ כלפי הכנסייה. היו שדרשו לבטל את הויכוח
12 ולהאשים את ר' משה בכך. בסופו של דבר ניאיתו הכמרים, לאחר שיקול, לוותר לר' משה.
13 הויכוח הועבר לאחד מחדרי ספריית הוותיקן.

1 עתה התייחס ר' משה לנקודות נוספות של אי־שוויון. ראשית, מועד התחלת הויכוח נקבע
 2 ליום ששי בשבוע, ור' משה טען שביום זה יוכל הויכוח להתקיים רק זמן קצר, שכן עליו
 3 להתכונן בעוד מועד לקראת השבת. בעיה נוספת היתה שוב – מי יפתח בויכוח. אחד הקרדינלים
 4 מיהר והחל להשמיע דברים על הצורך בויכוח כדי להוכיח קבל עולם כי היהודים מוכים
 5 בסנוורים והם שוגים בכך שהם מחזיקים באמונתם העתיקה. ר' משה מתח על כך שהצד הנוצרי
 6 פותח בויכוח. הוא טען שזכות הבכורה מגיעה לנציג הדת היהודית.

7 שוב התנהלו דיונים בין הכמרים לבין עצמם אם לוותר לר' משה או לא. הכמרים הקיצוניים
 8 טענו כי יש להכריז על הויכוח כמבוטל באשמת היהודי ולהעניק לצד הנוצרי את הנצחון הטכני.
 9 היו שדרשו להעניש קשה את ר' משה על דרישותיו ה"חצופות". גם הפעם גברה יד המתונים,
 10 והכמרים נענו לדרישות ר' משה.

11 הויכוח הפומבי נפתח, איפוא, בדבריו של ר' משה, שלש שעות רצופות נמשך נאומו בשפה
 12 צחה ובהגיון מלוטש הוכיח את צדקת ועליונות היהדות על הנצרות.

13 בכאב בלתי מוסתר הודו רבים מן הנוצרים הנוכחים כי היה זה נאום מבריק ומשכנע. במיוחד
 14 היה גדול הרושם שהשאיר ר' משה על המרצים והסטודנטים היהודיים שבאקדמיית הוותיקן.
 15 הללו היו נתונים ברובם תחת השפעת הכנסיה, או שהיו מנוכרים לגמרי ליהדות, ורבים היו
 16 פוסחים על שתי הסעיפים.

17 השפעתו של ר' משה על הצעירים היהודיים, כמו השפעתו על גדליה משה גורדון, הלכה
 18 וגברה, ודבר זה הסב לו קורת רוח מרובה, מצד אחד תקפו על ר' משה כאב לבו וצערו על
 19 שנאלץ לעמוד בויכוח עם הנוצרים שונאי ישראל, וחששו שמא דווקא נצחנו עליהם יגביר את
 20 יצר הנקמה שלהם. אך מצד שני אוזנו רגשות מצערים אלה בשמחה וקורת רוח על הצלחתו
 21 להרשים את היהודים שבאקדמיה האפיפיורית, וכתוצאה מכך התקרבו אלה ליהדות, לתורה
 22 ולמצוותיה.

23 גדליה משה גורדון מוילנא, שעמד כבר על סף השמד וחזר בתשובה, הפך להיות מנהיגם
 24 של כל הצעירים היהודיים בוותיקן, ובידיעותיו הרבות הכניס בהם רוח חיים של יהדות.

25 הורי הצעירים, רובם מתבוללים, במדינות שונות, הופתעו לקבל מבניהם מכתבים חדורים
 26 ברוח רעננה של יהדות. כולם השתוממו: איך זה דווקא בוותיקן התחזקה יהדותם של ילדיהם,
 27 היו מבין ההורים כאלו שקיבלו את הדבר בהבנה ובהנאה, אך היו כאלה שהתמלאו מורת רוח
 28 על המהפך הבלתי צפוי.

29 בין אלה היתה משפחה שבדית, מתבוללת לגמרי. בני משפחה זו היו רחוקים לגמרי מיהדות,
 30 וחסר להם רק הצעד הפורמלי של המרה לנצרות, דבר שלא היה להם האומץ לבצע. את בנם
 31 שלחו לוותיקן בתקוה שהוא, לפחות, יבצע את הצעד הזה, והנה מתקבלים ממנו לפתע מכתבים
 32 שבהם הוא מודיע על שובו לתורה ולמצוות, ועל כך שהוא מאושר ביהדותו.

33 ההורים נדהמו מן ה"אסון" שניחת עליהם. האב הריץ מכתב ארוך לבנו שבו הוא מוכיחו
 34 על ה"שגעון" שתקף אותו. בין השאר הצביע לפניו על הנזקים החמורים שהוא מסב בהתנהגותו
 35 החדשה – לעצמו ולמשפחתו, ועל סכנת הנפשות שבה הוא מעמיד את עצמו.

1 הבן לא נשאר חייב תשובה. בנימוס אך בתקיפות דחה את כל טיעוני האב, בציינו כי אמנם
2 התורה מחייבת אותו בכיבוד אב ואם, בכל מצב רוחני שבו ההורים נמצאים, אך יחד עם זה אין
3 הוא חייב לשמוע להם בענינים המנוגדים לתורה. בסיומו של המכתב מייצץ הבן להוריו למכור
4 רכושם ולעבור לגור באמשטרדם שבהולנד, שבה התנהלו אז חיים יהודיים תוססים. הוא עצמו,
5 הבן, הלומד רפואה, יבוא לשם, לאחר שיסיים לימודיו, שכן איננו מתכוון לחזור לשבדיה
6 המתבוללת ואכולת שנאת הגויים ליהודים.

7 ההורים לא השתכנעו, אך הבן נהג כפי שכתב. כאשר סיים לימודיו והוסמך כרופא, נסע
8 לאמשטרדם והשתקע שם. כאן נשא לאשה בתו של אחד מנכבדי העיר, יהודי למדן ועשיר,
9 והתפרסם כרופא מעולה וירא שמים. כעבור שנים עברו גם הוריו לאמשטרדם והחלו לקיים חיי
10 תורה ומצוות.

11 סטודנט יהודי אחר, בשם אנטוני יסינובסקי, היה בן למשפחה מתבוללת בוורשא שבפולניה.
12 ההורים היו כה רחוקים מיהדות עד שלא מלו את בנם זה. עם זאת לא היה להם עדיין האומץ
13 להתנצר, ותכניתם היתה שבנם ישתקע באיטליה לאחר שיסיים חוק לימודיו במדעי הטבע ושם
14 הוא יתנצר. לאחר מכן יעברו גם הם לאיטליה ויתנצרו בעקבותיו.

15 גם אנטוני היה בין הצעירים שחזרו בתשובה. הוא מל עצמו, והחל לנהל אורח חיים יהודי.
16 זמן רב לא הודיע על כך להוריו, עד שסיים את לימודיו.

17 לאחר שקיבל את התואר, הודיע לפתע להוריו הנדהמים על כך שהוא נימול ושמו בישראל:
18 אברהם. באותו מכתב אף הודיע להם כי הוא מתכוון אמנם לחזור לפולניה, אך לא לוורשא
19 כי-אם לקראקא, שהיתה אז עיר של תורה ויראת שמים.

20 ההורים היו כמוכי רעם, וניסו להניאו מדרכו החדשה. ברם, אברהם יסינובסקי הגשים את
21 תכניתו, הוא השתקע, כיהודי שומר מצוות, בקראקא, שם התקבל כפרופסור באקדמיה של הנסיך
22 רדזיביל, ונשא לאשה אחת מבנות המשפחות המיוחסות בעיר.

23 ר' משה חש ששליחותו ברומא נסתיימה. את שארית זמנו בעיר זו התכוון לנצל לקניית
24 חפצי חן, במגמה להעבירם ללונדון ולפתח שם את מסחרו.

25 ברם, בינתיים נודע לר' משה כי לאחר שהאפיפיור שמע על נצחוננו על הקרדינלים, פקד על
26 פרסום ספר שבו יוסבר בהרחבה ובאופן משכנע יתרונה של הנצרות על היהדות, תוך דחיית כל
27 הטענות שהעלה ר' משה. דבר זה עורר אצל ר' משה את הרעיון שהיהודים יפרסמו כתב הסברה
28 מפורט להוכחת האמת הנצחית שביהדות.

29 משום כך ביטל ר' משה את תכניתו לנסוע ללונדון, ובמקום זה נסע למנטובה שבאיטליה,
30 שהיתה אז עיר ואם בישראל. יחד עם גדולי התורה שבעיר זו, הכין את הספר הנידון.

31 בד בבד חיבר גם גדליה משה גורדון מוילנא חוברת הסברה גיושת הוכחות על אמיתותה
32 ונצחיותה של היהדות. גדליה משה היה בעל תואר פרופסור, ובהתאם להצעות שונות שקיבל
33 נשאר לגור ברומא.

אגרות קודש

ב"ה, כ' אייר, ת"ש
נויארק

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שרגא
יצחק שי

שלום וברכה!

1 במענה על מכתבו מיום ז' לחדש זה, נהניתי לשמוע
2 אשר ת"ל השעורים בלמוד דא"ח ברבים נשמרים, ואשר
3 ת"ל מתרבים הבאים אל הלמודים ואל זמני חזרת דא"ח
4 ברבים.
5
6 [אנ]דות למוד התניא אשר חפצים ללמוד בכל יום
7 בודאי נכון הוא וצריכים למלאות חפצם.
8 [אנ]דות האברך המצוין מר נובומובסקי שי נהניתי
9 במאד, והשי"ת יצליח לו להבין ולהשיג היטב את הענינים
10 ואשר יביא התועלת האמיתי בתיקון המדות ובהנהגה
11 נעימה, שדבר זה מאמת את ההשגה, ווען עס איז פאראן
12 א חידוש דבר אין א בפועל ממש אין אהבת ה' ויראתו,
13 אין אהבת ישראל, אין חיבת המצות אין למוד התורה דאן
14 איז א הוראה אז מען האט ריכטיג פארשטאנען די השגה.
15 אתענין לדעת פרטיות מהותו ובמה הוא עוסק. והשי"ת
16 יזמין לו פרנסתו בריוח שיוכל לשקוד בתורה בנגלה
17 ובדא"ח.

18 שמחתי לשמ[ו]ע [אנ]דות ההתועדות דאחוי"ת במחנם

19 הטי, ובמדה האפשרית היו צריכים לסדר ללמוד שתי
20 פעמים בשבוע, ובטח ישתדלו לסדר אשר בעת החופש
21 יתענינו יותר בזה, וצריכים לסדר שיעשו תעמולה בין
22 מכרותיהן להכנס באחוי"ת. והשי"ת יעזר להן בגשמיות
23 וברוחניות.

24 [אנ]דות ליסד גמ"ח ע"ש הוד כ"ק רבינו אדמו"ר
25 הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בודאי נכון הדבר במאד,
26 וזכות גדול הוא לכל מי שישתתף בזה, כי בודאי יהי זה
27 לקורת רוח לנשמתו הקדושה של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן
28 - אשר בהיותו בעלמא דין מסר נפשו הקדוש בשביל טובתן
29 של ישראל בגשמיות והי' שולח שדרי"ם לקבץ נדבות
30 בשביל פדיון שבויים והחזקת בני הכפרים שעסקו בעבודת
31 האדמה שירדו מנכסיהם, נוסף על השדרי"ם בשביל
32 מעמד רמבעה"נ - וישא רנה ותפלה לעורר רחמי שמים
33 עליהם להוושע בגשמיות וברוחניות.

34 בטח קבל מכתבי הקודם.

35 הנני מסגיר בזה מכתב אל ועד הנהלת אחוי"ת במחנם
36 הטי.

37 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

38 מזכיר

39 מצורף מכתב לפעלעץ, בבקשה למסור לו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל חוות דעתי בענין העתקה מצרפת. ושאלת חכם חצי תשובה, וכמו
שמזכיר במכתבו, שידוע לו חו"ד בענין העתקה. אלא שיש עוד להוסיף בזה, שחו"ד זו שאין כדאי
להעתיק (מלבד במקרים בודדים), הנה לא רק בנוגע לאלו העוסקים בעבודת הקדש, אם בתו"ת או
במקצוע אחר, אלא גם לסתם אנ"ש, ולא רק מפני הרוחניות, אלא גם מפני הגשמיות, וכאשר בטח
ידוע להם מהקישויים וההרפתקאות שיש לאנ"ש שי' כאן ובקנדה, בעניני הסתדרות ומקור לפרנסה,
אשר בטחוני שהם כותבים לכם המצב כמו שהוא, אף שעיי"ז יתברר שספק אם טוב עשו בהעתקה
לכאן וד"ל.

בברכה להצלחה בעבודתו בקדש, ואשר במילא ימשיך זה תוספת ברכה והצלחה בבריאות
וזוגתו תחי' וכל ב"ב שיחיו ובכל עניניו הפרטים בכלל.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב.: מוסג"פ הקונטרס לחג מ"ת הבע"ל אשר בטח יזכה בתוכנו את הרבים באופן המתאים.

פרשת נשא

ד וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^אנשא את־ראש בני גרשון גם־הם לבית אבתם למשפחתם: ^במִבְּן שלשים שנה ומעלה עד בן־חמשים שנה תפקד אותם פֿל־הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: ^גזאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: ^ד^(ה) ונשאו את־יריעת המשכן ואת־אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר־עליו מלמעלה ואת־מסך פתח אהל מועד: ^וואת קלעי החצר ואת מסך פתח החצר אשר על־המשכן ועל־המזבח סביב ואת מיתריהם ואת־פֿל־פְּלֵי עבדתם ואת פֿל־אשר יעשה להם ועבדו: ^זעל־פִי אהרן ובניו תהיה פֿל־עבדת בני הגרשני לְכָל־משאם ולְכָל עבדתם ופקדתם עליהם במשמרת את כֹּל־משאם: ^חזאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן־אהרן הכהן: ^ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקוטי שיחות יג ענ"י 19)

נשא את ראש בני גרשון גם הם (ד, כב)

גרשון - לשון גרשין, רומז ל'סור מרע'. קהת - מלשון "קהת צמים", רומז ל'עשה טוב', אסיפת דברים טובים. וגרשון נולד לפני קהת, כי ראשית העבודה היא 'סור מרע', במשל הקנת היכל למלך, שמפנים תחלה את הלכלוך ואחר־כך מכניסים פלים נאים. אף בני קהת נמנו לפני בני גרשון, כי "סור מרע" הוא הקנה והקדמה ל'עשה טוב', ואם־כן 'עשה טוב' קדום בפונה.

(ישראל) שני ^אבני מררי למשפחתם לבית־אבתם תפקד אתם: ^במִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה תפקדם פֿל־הבא לצבא לעבד את־עבדת אהל מועד: ^גזאת משמרת משאם לְכָל־עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריהיו ועמודיו ואדניו: ^דועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם לְכָל־פְּלֵיהֶם ולְכָל עבדתם ובשמת

תפקדו את־כָּלִי משמרת משאם: ^אזאת עבדת משפחת בני מררי לְכָל־עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן־אהרן הכהן: ^בע"כ בחור ^גויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את־בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם: ^דמִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה פֿל־הבא לצבא לעבדה באהל מועד: ^הויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים: ^ואלה פקודי משפחת הקהתי פֿל־העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על־פִי יהוה ביד־משה: ^זם ופקודי בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם: ^חמִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה פֿל־הבא לצבא לעבדה באהל מועד: ^טויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים ושש מאות ושלשים: ^יאלה פקודי משפחת בני גרשון פֿל־העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על־פִי יהוה: ^{יא}ם ופקודי משפחת בני מררי למשפחתם לבית אבתם: ^{יב}מִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה פֿל־הבא לצבא לעבדה באהל מועד: ^{יג}ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים ומאתים: ^{יד}אלה פקודי משפחת בני מררי אשר פקד משה ואהרן על־פִי יהוה ביד־משה: ^{טו}פֿל־הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל את־הלוים למשפחתם ולבית אבתם: ^{טז}מִבְּן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה פֿל־הבא לעבד עבדה ועבדת משא באהל מועד: ^{יז}ויהיו פקדיהם שמנת אלפים וחמש מאות ושמנים: ^{יח}על־פִי יהוה פקד אותם ביד־משה איש איש על־עבדתו ועל־משאו ופקדיו אשר־צוה יהוה את־משה: ^{יט}פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 53)

אלה פקודי משפחת בני מררי (ד, מה)

מררי - משאו היה על העגלות, היינו עבודה של הלוח בלי גבול בפנש הבקמית, "משכני". גרשון - בו נאמר לעיל "ולמשא", היינו עבודה זו גם בפנש האלקית, "אחריד גרוצה". קהת - עבודה זו מצד שרש הפנש האלקית, שאינו שרף קלל לפנש הבקמית, "הביאני המלך חדריו". לכן היה עקר משאו הארון - תורה, כי "הביאני המלך חדריו" היה במתן תורה.

שליש ה' וידבר יהוה אל־משה לאמר: בִּצְוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וישלחו מן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צֹרֹעַ וְכָל־זָב וְכָל טָמֵא לַנֶּפֶשׁ: ג מִזִּכָּר עַד־נִקְבָּה תִּשְׁלָחוּ אֶל־מַחֲוֵן לַמַּחֲנֶה תִּשְׁלָחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: וַיַּעֲשׂוּ־בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וישלחו אותם אל־מַחֲוֵן לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ ה' וידבר יהוה אל־משה לאמר: וְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אִזְּאִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאת הָאֵדָם לַמַּעַל מַעַל בַּיהוָה וְאִשְׁמָה הִנָּפֵשׁ הַהוּא: וְהִתְוֹדוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרָאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אִשְׁם לּוֹ: ח וְאִם־אִין לְאִישׁ גָּאֹל לְהָשִׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו הָאִשָּׁם הַמוֹשֵׁב לַיהוָה לִכְתֹּב מִלְּכָד אֵיל הַכַּפָּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּרֻוּ עָלָיו: ט וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קֹדֶשִׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לִכְתֹּב לּוֹ יִהְיֶה: וְאִישׁ אֶת־קֹדֶשׁוֹ לּוֹ יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לִכְתֹּב לּוֹ יִהְיֶה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 19)

והתוודו את חטאתם אשר עשו (ה, ז)

המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב... דומה לטובל ושרץ בקידו (רמב"ם)

לכאורה היה לו לומר סתם שאין ודוי בלי תשובה, ומדוע כתב דגמא זו. ויש לומר, דהנה השרץ אינו דבר צדדי המונע את פעלת הטבילה (כמו חציצה), אלא הוא הסף הטבילה, שענינה ציבת הטמאה וטהרה ממנה. ואף כאן: בלי תשובה אין תכן לדוי, כי שניהם מצוה אחד של טהרה מטמאת החטא.

רביעי י' וידבר יהוה אל־משה לאמר: בִּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׁטַח אִשְׁתּוֹ וְיַמְעִלָהּ בּוֹ מַעַל: ג וְשָׁכַב אִישׁ אִתָּהּ שֹׁכֶב־זָרָע וְנִעְלַם מֵעֵינַי אִישָׁהּ וְנִסְתָּרָה וְהָיָא נִטְמָאָה וְעַל אִין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה: ד וְעָבַר עָלָיו רוֹח־קִנְיָאָה וְקִנְיָ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוֹח־קִנְיָאָה וְקִנְיָ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהָיָא לֹא נִטְמָאָה: ט וְהָבִיֹא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהָבִיֹא אֶת־קִרְבָּנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא־יִצָּק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לִבְנֶה כִּי־מִנְחַת קִנְיָאָה הוּא מִנְחַת זָכְרוֹן מִזִּכְרָת עוֹן: ט וְהִקְרִיב אִתָּהּ הַכֹּהֵן וְהַעֲמִידָה לִפְנֵי יְהוָה: י וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיָּם קֹדֶשִׁים בְּכַל־יַחֲרֹשׁ וּמִן־הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּקֶּרֶקַע הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמִּיָּם: יי וְהַעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזָּכָרוֹן מִנְחַת קִנְיָאָה הוּא וּבִיד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים: יג וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם־לֹא שָׁמִית טְמֵאָה תַּחַת אִישְׁךָ הַנָּקִי מִמֶּי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה: יד וְאֵת כִּי שָׁמִית תַּחַת אִישְׁךָ וְכִי נִטְמָאת וְיִתֵּן אִישׁ בֶּדֶךָ אֶת־שִׁכְבָּתוֹ מִבְּלַעֲדִי אִישְׁךָ: טו וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתְךָ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבְּעָה בְּתוֹךְ עַמְּךָ בְּתַת יְהוָה אֶת־יִרְכָּךָ נִפְלֹת וְאֶת־בִּטְנְךָ צָבָה: טז וְכָאוּ הַמִּיָּם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָךְ לַצָּבוֹת בְּטֶן וְלִנְפֹל יִרְדָּ וְאָמַרְהָ הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: טז וְכָתַב אֶת־הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֶפֶר וּמָחָה אֶל־מִי הַמָּרִים: טז וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מִי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים וְכָאוּ בָּהּ הַמִּיָּם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים: טז וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְיָאָה

והניף את־המנחה לפני יהוה והקריב אתה
אל־המזבח: ^ט וקמץ הכהן מן־המנחה את־
אזבדתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את־
האשה את־המים: ^י והשקה את־המים והיתה
אם־נטמאה ותמעל מעל באישה ובאו בה
המים המאדרים למרים וצבתה בטנה ונפלה
ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה:
^{כא} ואם־לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה
וגורעה זרע: ^{כב} ואת תורת הקנאות אשר תשטה
אשה תחת אישה ונטמאה: ^{כג} או איש אשר
תעבר עליו רוח קנאה וקנא את־אשתו והעמיד
את־האשה לפני יהוה ועשה לה הכהן את
כל־התורה הזאת: ^{כד} ונקה האיש מעון והאשה
החוא תשא את־עונה: ^{כה} וידבר יהוה
אל־משה לאמר: ^{כו} דבר אל־בני ישראל ואמרת
אלהם איש או־אשה כי יפלא לנדר נדר גזיר
להזיר ליהוה: ^{כז} מיין ושכר וזיר חמץ יין וחמץ
שכר לא ישתה וכל־מישרת ענבים לא ישתה
וענבים לחים ויבשים לא יאכל: ^{כח} כל ימי נזרו
מכל אשר יעשה מגפן תיין מחרצנים ועד־גו
לא יאכל: ^{כט} כל־ימי נדר נזרו תער לא־יעבר
על־ראשו עד־מלאת הימים אשר־יזיר ליהוה
קדש יהיה גדל פרע שער ראשו: ^ל כל־ימי
הזירו ליהוה על־גפש מת לא יבא: ^{לא} ולאביו
ולאמו לאחיו ולאחותו לא־יטמא להם במתם כי
נזר אלהיו על־ראשו: ^{לב} כל ימי נזרו קדש הוא
ליהוה: ^{לג} וכי־ימות מת עליו בפתע פתאם
וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום
השביעי יגלחנו: ^{לד} וביום השמיני יבא שתי תרים
או שני בני יונה אל־הכהן אל־פתח אהל
מועד: ^{לה} ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד
לעלה וכפר עליו מאשר חטא על־הנפש וקדש
את־ראשו ביום ההוא: ^{לו} והזיר ליהוה את־ימי

נזרו והביא כבש בן־שנתו לאשם והימים
הראשונים יפלו כי טמא נזרו: ^{יז} ואת תורת
הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו אל־פתח
אהל מועד: ^{יח} והקריב את־קרבתו ליהוה כבש
בן־שנתו תמים אחד לעלה וכבשה אחת בת־
שנתה תמימה לחטאת ואיל־אחד תמים
לשלמים: ^{יט} וסל מצות סלת חלת בלילת בשמן
ורקקי מצות משחים בשמן ומנחתם ונספיהם:
^כ והקריב הכהן לפני יהוה ועשה את־חטאתו
ואת־עלתו: ^{כא} ואת־האיל יעשה זבח שלמים
ליהוה על סל המצות ועשה הכהן את־מנחתו
ואת־נסכו: ^{כב} וגלח הנזיר פתח אהל מועד
את־ראש נזרו ולקח את־שער ראש נזרו ונתן
על־האש אשר־תחת זבח השלמים: ^{כג} ולקח
הכהן את־הזרע בשלה מן־האיל וחלת מצה
אחת מן־הפל ורקיק מצה אחד ונתן על־כפי
הנזיר אחר התגלחו את־נזרו: ^{כד} והניף אותם
הכהן ו תנופה לפני יהוה קדש הוא לכהן על
חזה התנופה ועל שוק התרומה ואחר ישתה
הנזיר יין: ^{כה} ואת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו
ליהוה על־נזרו מלבד אשר־תשיג ידו כפי נדרו
אשר ידר כן יעשה על תורת נזרו: ^{כו} וידבר
יהוה אל־משה לאמר: ^{כז} דבר אל־אהרן ואל־
בניו לאמור כה תברכו את־בני ישראל אמור
להם: ^{כח} יברכך יהוה וישמרך: ^{כט} יאר
יהוה פניו אליך ויחנך: ^ל ישא יהוה פניו
אליך וישם לך שלום: ^{לא} וישמו את־שמי
על־בני ישראל ואני אברכם: ^{לב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"ט נשא תשל"ו)

איש או אשה כי יפלא לנדר נדר גזיר (ו, ה)

הרואה סוטה בקלוקלה, זיזר עצמו מן היין (רש"י)

הפעל־שם־טוב אומר, ש'הזולת' הוא ראי: מי שרואה
בזולתו דבר רע, סימן שגם בו עצמו יש מעין דפי זה, כי
אסתר לא היה רואה אותו בכתרו. ואף כאן: אדם שרואה

סוטה בקלקולה, חזב לדעת שיש לו קשר מסים לחטא זה, לפחות בדקות, ולכן עליו לסקן ולהגדיר את עצמו.

חמישי ז א ויהי ביום כלות משה להקים את-
המשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת-כל-כליו
ואת-המזבח ואת-כל-כליו וימשחם ויקדש
אתם: ב ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית
אבתם הם נשיאי המפת הם העמדים על-
הפקדים: ג ויביאו את-קרבתם לפני יהוה שש-
עגלת צב ושני עשר בקר עגלה על-שני
הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני
המשכן: ד ויאמר יהוה אלימשה לאמר: ה קח
מאתם והיו לעבד את-עבדת אהל מועד
ונתתה אותם אליהלויים איש כפי עבדתו:
ו ויקח משה את-העגלת ואת-הבקר ויתן אותם
אל-הלויים: ז את שתי העגלות ואת ארבעת
הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם: ח ואת
ארבע העגלות ואת שמנת הבקר נתן לבני מרגי
כפי עבדתם ביד איתמר בן-אהרן הכהן:
ט ולבני קהת לא נתן כי-עבדת הקדש עליהם
כפתף ישאו: י ויקריבו הנשאים את חנפת
המזבח ביום המשח אותו ויקריבו הנשאים
את-קרבתם לפני המזבח: יא ויאמר יהוה אל-
משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו
את-קרבתם לחנפת המזבח: יב ויהי המקריב
ביום הראשון את-קרבתו נחשון בן-עמינדב
למטה יהודה: יג וקרבתו קערת-כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם: יד מלאים סלת
בלילה בשמן למנחה: טו כף אחת עשרה זהב
מלאה קמרת: טז פר אחד בן-בקר איל אחד
כבש-אחד בן-שנתו לעלה: יז שעיר-עזים אחד
לחטאת: יח ולזבח השלמים בקר שנים
בני-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן-
שדיאור: יט ביום החמישי נשיא לבני שמעון
שלמיהל בן-צורישדי: כ קרבנו קערת-כסף
אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף

חמשה זה קרבן נחשון בן-עמינדב: פ ביום
השני הקריב נתנאל בן-צוער נשיא יששכר:
יח הקריב את-קרבתו קערת-כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם: יד מלאים סלת בלילה
בשמן למנחה: טו כף אחת עשרה זהב מלאה
קמרת: טז פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד
בן-שנתו לעלה: יז שעיר-עזים אחד לחטאת:
יח ולזבח השלמים בקר שנים בני-שנה חמשה
עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה
קרבן נתנאל בן-צוער: פ ביום השלישי
נשיא לבני זבולן אליאב בן-חלן: טז קרבנו
קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם: יד מלאים סלת בלילה בשמן למנחה:
טו כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: טז פר
אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו
לעלה: יז שעיר-עזים אחד לחטאת: יח ולזבח
השלמים בקר שנים בני-שנה חמשה עתדים
חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן
אליאב בן-חלן: פ ביום הרביעי נשיא לבני
ראובן אליצור בן-שדיאור: טז קרבנו קערת-
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם: יד
מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: טו כף אחת
עשרה זהב מלאה קמרת: טז פר אחד בן-בקר
איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: יז שעיר-
עזים אחד לחטאת: יח ולזבח השלמים בקר
שנים בני-שנה חמשה עתדים חמשה כבשים
בני-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן-
שדיאור: יט ביום החמישי נשיא לבני שמעון
שלמיהל בן-צורישדי: כ קרבנו קערת-כסף
אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 190)

ששִׁי מִבַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי גֵר אֲלִיסָף
בֶּן־דְּעוּאֵל׃ ^מקָרְבָנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אַחַד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה׃ ^{מז}כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מֵלֵאָה
קִמְרֹת׃ ^{מח}כַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אַחַד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ ^{מז}שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת׃ ^{מז}וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ ^פמִבַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן־
עֲמִיהוּד׃ ^{מט}קָרְבָנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אַחַד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה׃ ^נכַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מֵלֵאָה
קִמְרֹת׃ ^{נא}כַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אַחַד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ ^{נב}שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת׃ ^{נב}וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה

שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: ע כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: עה פך אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ע שְׁעִיר־עִזִּים אחד לחטאת: ע ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרן: פ עה ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן־עינן: עה קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: פ כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פא פך אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: עה שְׁעִיר־עִזִּים אחד לחטאת: עה ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אחירע בן־עינן: פ

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמוה רבא מכרד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמוה רבא מכרד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתגדר, ויתעלה, ויתהלל, שמוה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 47)

ולא ארע בהם פסול (רש"י ז, פד)

עבדה זו נרמזה בפסוק שבו נכללים יחד קרבנותיהם של כל הנשיאים. ואף בתפלה, שהיא במקום קרבן, כך: המתפלל צריך לקבל עליו מצות־עשה של אהבת ישראל לפני התפלה, וגם בעת התפלה עליו לאחד את עצמו עם הכלל, שהרי גם תפלת היחיד נאמרת בלשון רבים. ואז מבטח לו שלא יהא 'פסול' בתפלתו, כמאמר "אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים".

מפטיר פו כל־הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים־עשר כבשים בני־שנה שנים עשר ומנחתם ושְׁעִיר־עִזִּים אחד שנים עשר לחטאת: פה וכל בקר | זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים

שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: ע כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: עה פך אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: ע שְׁעִיר־עִזִּים אחד לחטאת: ע ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרן: פ עה ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן־עינן: עה קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלילה בשמן למנחה: פ כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פא פך אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: עה שְׁעִיר־עִזִּים אחד לחטאת: עה ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אחירע בן־עינן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 90)

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר (ז, עב)

רז"ל אמרו: כל המוסיף גורע, שנאמר . . עשתי עשרה יריעות (דל עיי"ן מהכא, הו' להו י"ב). השורש של "כל המוסיף גורע" הוא בעולם התהו, שהיה בו רבוי אורות, ונשברו ונפלו י"א בחינות (שמהן הוא י"א אלופי עשו). והנה 'תהו' הוא גבורות, בסוד "בתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין", ואשר דוקא ממתיק גבורות אלו, כי הוא בחינת בינה, עלמא דאתי ("אשר" מלשון אשר ותענוג), והגבורות נמתקין בשרשן - בינה.

שביעי פו זאת | חנפת המזבח ביום המושח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתיים עשרה מזרקי־כסף שנים עשר כפות זהב שתיים עשרה: פה שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע־מאות בשקל הקדש: פו כפות זהב שתיים־עשרה מלאה קמרת עשרה עשרה הכף

בְּנֵי־שֹׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ: ^כוּבָא מִשָּׁה אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד
לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־חֻקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוִי מֵעַל

הַפֶּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־אָרְן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו:
קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגִדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ב) עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָּה, שִׁתְכּוֹן
לְחַיִּוֹתָהּ עֲקָרָה אֲשֶׁר יִלְדָּה כָּכָר לִפְנֵי
שְׁנַעֲשִׁית עֲקָרָה, לָכֵן כָּפַל דְּבָרָיו. (ד) וַיֵּן
וְשִׁכָּר, וַיֵּן חֵדֶשׁ וַיֵּן יָשׁוּ. כָּל טַמְאָה
דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְעוֹר. (ה) וּמִזְרָה
לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ, וְתַעַר לֹא

הפטרה לפרשת נשא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בשופטים פרק יג

יג ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרָעָה מִמִּשְׁפַּחַת

הַדְּנִי וְשִׁמוֹ מְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא

יִלְדָּה: ג וַיֵּרָא מֶלֶךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא

אֶת־עֲקָרָהּ וְלֹא יִלְדָּתָּ וְהָרִיתָ וְיִלְדָּתָּ בֶּן: ד וְעַתָּה הִשְׁמְרִי נָא

וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשִׁכָּר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טַמְאָה: ה כִּי הִנֵּה הָרָה

וְיִלְדָּתָּ בֶּן וּמִזְרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נִזְוִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה

עטרת מרים

ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרָעָה
מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי וְשִׁמוֹ מְנוּחַ
וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יִלְדָּה גַם לִפְנֵי
שְׁנַעֲשִׁית עֲקָרָה: ג וַיֵּרָא מֶלֶךְ־
יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
הִנֵּה־נָא אֶת־עֲקָרָהּ וְלֹא יִלְדָּתָּ
וְהָרִיתָ וְיִלְדָּתָּ בֶּן: ד וְעַתָּה
מַעַתָּה הִשְׁמְרִי נָא וְאַל־
תִּשְׁתִּי יַיִן חֵדֶשׁ וְשִׁכָּר וַיֵּן יָשׁוּ
וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טַמְאָה דְּבָרִים
הָאֲסוּרִים לְעוֹר: ה כִּי הִנֵּה הָרָה
וְיִלְדָּתָּ בֶּן וּמִזְרָה תַעַר לֹא־
יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נִזְוִיר אֱלֹהִים

יעלה על ראשו להסיר את שערו. יחל, יתחיל. (ו) איש האלהים, חשבה שהיה נביא. ואת שמו לא הגיד לי, כלומר, שאמתי את שמו ולא הגיד לי. ולכן לא שאלתי על מקומו. (ח) מה נעשה, אולי צריך לעשות דברים נוספים על שאר נזירות, שהרי הוא נזיר מן הכפן. חילוק, העתיד להוליד.

(י) אשר בא ביום, ביום הירוע שנזכר קדם. (יא) אחרי אשתו, שהיא לבדה ידעה את המקום אשר נראה בו. (כתב המלכו"ם, שהמלאך נראה אל האשה דוקא, משום שזירות שמשון אינו דבר הנזיר ואי אפשר להתירו כי היה על ידי המלאך. ואם היה על פי האב היה דבר הנזיר, כי האב יכול להדיר את בנו בנזירות ואו היה דין אחר לנזירותו). (יב) עתה יבוא דבריה, עתה, הואיל ובאת שנית על ידי תפלתו, אספן דבר ה' הוא, ובדאי יבוא דבריה. מה יהיה משפט הנער ומעשהו, כלומר, אתה אמרת רק מה תעשה האשה, אבל מה יהיה משפט התנהגות של הנער ומעשהו. (יג) מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר, כלומר, מה יהיה משפט הנער איך צריך לשאל אותי, אלא תשאל את חכמי הדור וידעו את הלכות נזירותו. ובאתי רק לתווך את האשה בדברים שיש בהם חידוש ותוספת על הלכות נזירות. (טו) נעצרה נא אותך, נאסר אותך אל הבית. (טז) בלחמך,

האשה והיא יושבת בשדה ומנוח אישה אין עמה: י ותמהר האשה ותרץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר-בא ביום אלי: יא ויקם וילך מנוח אחרי אשתו ויבא אל-האיש ויאמר לו האתה האיש אשר-דברת אל-האשה ויאמר אני: יב ויאמר מנוח עתה יבא דבריה מה-יהיה משפט הנער ומעשהו: יג ויאמר מלאך יהוה אל-מנוח מכל אשר-אמרתי אל-האשה תשמר: יד מכל אשר-יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל-תשת וכל-טמא אל-תאכל כל אשר-צויתיה תשמר: טו ויאמר מנוח אל-מלאך יהוה נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים: טז ויאמר מלאך יהוה אל-מנוח אם-תעצרני

יהיה הנער מעת צאתו מן-הכפן והוא יחל יתחיל ולא יגמר להושיע את-ישראל מיד פלשתים: ו ותבא האשה ותאמר לאישה לבקלה לאמר איש האלהים נראה ונאם מאד ולא שאלתיהו אי-מנה מאזה מקום הוא הואיל ואת-שמו לא-

הגיד לי כאשר שאלתי: ז ויאמר לי הנזר הרה וילדת בן ועתה אל-תשתי י יין ושכר ואל-תאכלי כל-טמא כד-נזיר אלהים יהיה הנער מן-הכפן עד-יום מותו: ח ויעתר מנוח אל-יהוה ויאמר כי אדוני איש האלהים אשר שלחת יבוא-נא עוד אלינו ויורנו וילמדנו מה נעשה לנער חילוק אשר יולד: ט וישמע האלהים בקול מנוח למלאות שאלתו ויבא מלאך האלהים עוד אל-האשה והיא יושבת בשדה ומנוח אישה אין עמה: י ותמהר האשה ותרץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר-בא ביום הירוע אלי: יא ויקם וילך מנוח אחרי אשתו כי היא לבדה ידעה המקום אשר נראה בו ויבא אל-האיש ויאמר לו האתה האיש אשר-דברת אל-האשה ויאמר אני: יב ויאמר מנוח עתה הואיל ובאת שנית על ידי תפלתו בדאי יבא דבריה לוא אשאל וידעני מה יהיה משפט הנער איך להתנהג עמו ומעשהו ומה תעשה אשר אעשה לו: יג ויאמר מלאך יהוה אל-מנוח אין משפט הנער להוסיף עליו על שאר נזירות, רק החוספה היא מכל אשר-אמרתי אל-האשה תשמר גם האשה, אמו של הנער: יד מכל אשר-יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל-תשת וכל-טמא אל-תאכל אין לעשות עוד רק כל אשר-צויתיה תשמר: טו ויאמר מנוח אל-מלאך יהוה נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים: טז ויאמר

הָאֵל הַנָּאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֲמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בֶּן־בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶּן־בְּקָר תִּקַּח לַחֲטָאת: «וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:» (יִשְׂרָאֵל) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לִפְנֵי יְהוָה וּסְמְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלֹּוִים: «וְהִנִּיף אֹהֶרֶן אֶת־הַלֹּוִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עַבְדְּתָהּ יְהוָה:» וְהַלֹּוִים יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וְעִשָּׂה אֶת־הָאֹהֶרֶת חֲטָאת וְאֶת־הָאֹהֶרֶת עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלֹּוִים: «וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֹּוִים לִפְנֵי אֹהֶרֶן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:» וְהִבַּדְתָּ אֶת־הַלֹּוִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלֹּוִים:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ ח «וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתְּךָ אֶת־הַנֹּחַת אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּחָה יֹאִירוּ שִׁבְעַת הַנִּירוֹת: וַיַּעַשׂ כֵּן אֹהֶרֶן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּחָה הָעֹלָה נִרְתְּיָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנִרָה מְקֻשָּׁה וְזֶה עַד־יִרְכֶּה עַד־פְּרֻחַה מְקֻשָּׁה הוּא כְּמִרְאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנִרָה: פ (לוי) ה וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת־הַלֹּוִים מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם: וְכַהֲתַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְתָּם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהִעֲבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בָּשָׂרָם וְכִבְּסוּ כְּגִידֵיהֶם וְהִטְהָרוּ: ה וְלָקַחוּ פָרִי

פרק שישי משנה א

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָּחָר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: רַבִּי מֵאִיר אָמַר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְדַבְרֵי חֲרָבָה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּדָאֵי הוּא לֹו. נִקְרָא רַע, אֲחֻב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמַלְבִּשְׁתוֹ עֲנוּה וּיְרָאָה, וּמְכַשְׂרָתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חָסִיד יִשְׂרָאֵל וְנִאֲמָן, וּמְרַחֲקָתוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבָּתוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֶצֶה וְתוֹשִׁיָּה בֵּינָהּ וּגְבוּרָה, שְׁנֵאמַר: "לִי עֶצֶה וְתוֹשִׁיָּה. אֲנִי בֵּינָהּ לִי גְבוּרָה". וְנִתְּנָתָ לֹו מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה וְחֻקּוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לֹו רְוֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂן הַמִּתְנַבֵּר וּבְנֵהָר שְׁאִינוֹ פּוֹסֵק, וְהָיָה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמְגַדֵּלֶתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

נקודות משיחות קודש

שהם מסייעים לו בעבודת ה' שלו, אין הם ניתנים לו בשלימות ומוטל עליו לעבוד כדי להשיגם באופן שלם - "ומלכשתו ענוה ויראה", דהיינו שמידות הענוה והיראה ניתנות לו כ"לבוש" שהוא מקיף וחיצוני לאדם (אבל אינו נעשה על-ידי-זה ענין). כמו כן "ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן"; "ומרחקתו מן החטא"; "ומקרבתו לידי זכות". הצד השווה לכל ה"דברים" האלה הוא שניתנים לו בתור מסייעים בלבד, אך הם אינם פוטרים אותו לגמרי מעבודה ויגיעה.

ב. "דברים" שהעוסק בתורה לשמה זוכה בהם בשלימותם, ללא צורך בתוספת יגיעה שלו - "אוהב את המקום, אוהב את הבריות", "משמח את המקום, משמח את הבריות", "ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה".

נמצא אפוא כי הלומד תורה לשמה, זוכה לסיוע הן בענינים ש"בין אדם למקום" והן בענינים ש"בין אדם לחבירו". ויתירה מזו, אף ב"מילי דעלמא" יוכל הוא להנות את הבריות בהשאת עצה ותושיה.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 401)

* * *

עוד יש להשיב על השאלה הנ"ל (בדרך שונה לגמרי):

דברי המשנה אינם פונים ללומד תורה אלא למי שבא אל לומד תורה לשמה כדי ליטול מפיו עצה. אדם זה, עשוי לחשוב - מכיון שאיש זה עוסק אך ורק בלימוד התורה לשמה והוא מובדל מהבריות ומופרש מכל עניני העולם, כיצד ישיא לי עצה בעניני העולם (כדוגמת מסחר, עסקנות ציבורית וכיוצא בזה) ! מבהירה המשנה ואומרת, "ונהנין ממנו עצה ותושיה". והיינו, לא זו בלבד ש"מקבלין ממנו עצה" אבל יתכן שהעצה אינה מוצלחת, אלא "נהנים ממנו עצה", כלומר שמכיון שעוסק בתורה לשמה, זוכה הוא להתעלות בשכלו ובחכמתו גם במילי דעלמא, וממילא עצותיו טובות ומועילות, ומתקבלות על דעת הבריות עד לאופן של "הנאה" מהן.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 406)

בדברי רבי מאיר יש, לכאורה, דבר והיפוכו: מצד אחד כוונתו היא לעודד עסק בתורה לשמה ומצד שני כיצד הוא עושה כן? על ידי שמבטיח לאדם "דברים הרבה" ("נקרא רע, אוהב וכו'") - הרי אם ילמד למטרה זו לא יאה זה לימוד תורה לשמה?!

ויש לומר בביאור הדברים:

המשנה מדברת במי שכבר עוסק בתורה לשמה ("כל העוסק") ולומד תורה לשם השגת התורה ולא לשום מטרה אחרת, אפילו לא מטרה קדושה אחרת¹. והדגש הוא על המילה "עוסק בתורה לשמה", כלומר שלומד מתוך עמל ויגיעה, כאדם הטורד בעסקו יום וליל.

אדם כזה, העוסק כל-כולו בלימוד תורה, עשוי להיות מוטרד מן השאלה - מכיון ש"כל האומר אין לי אלא תורה.. אפילו תורה אין לו"², כלומר, בנוסף לעסק התורה חייב הוא לעסוק גם בכל שאר עניני עבודת ה' (אהבתו ויראתו וכו')³, דבר הדרוש עמל רב; וכלשון הרמב"ם⁴, "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים.. וכשמחשב בדברים האלו עצמם, מיד הוא נרתע לאחוריו וכו'". ובנוסף לכך עליו לעסוק גם בעניני גמילות חסד; אם-כן - שואל הוא את עצמו - האמנם בגלל שכל עסקו הוא בלימוד תורה יחסרו אצלו כל שאר עניני העבודה?

על כך משיבה המשנה ואומרת לו - "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה".

הטעם שנאמר כאן "זוכה לדברים הרבה" ולא "מקבל שכר הרבה" הוא שאכן אין זה בגדר של קבלת שכר, אלא - בנוסף לשכרו של הלומד תורה לשמה - "זוכה הוא לדברים הרבה". כלומר, הוא מקבל "דברים" שמעלתם פחותה ממעלת לימוד תורה לשמה, אך "דברים" אלה מסייעים לו בכל שאר עניני עבודת ה', כדי שלא יחסרו לו ענינים אלה.

"דברים" אלה שזוכה בהם ה"עוסק בתורה לשמה" נחלקים לשני סוגים:

א. "דברים" שמקבל באופן חלקי בלבד. כלומר, אף-על-פי

1. כגון "לידע את המעשה אשר יעשון" וכדומה. 2. יבמות קט, ב; וראה אגרת הקודש סימן ה (קח סוף עמ' ב) 3. ראה מאמרז"ל (יבמות קט, ב) "כל האומר אין לו אלא תורה.. אפילו תורה אין לו". 4. הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת נשא באה"ק (במדבר בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:37	05:38	08:25	08:26	09:06	09:06	10:18	10:18	13:13	13:14	19:38	19:42	20:08	20:11	19:21	20:23
חיפה (ק)	05:32	05:34	08:23	08:22	09:04	09:03	10:16	10:16	13:13	13:14	19:45	19:48	20:11	20:15	19:14	20:27
ירושלים (ק)	05:34	05:35	08:24	08:23	09:04	09:04	10:16	10:16	13:12	13:13	19:43	19:47	20:07	20:11	19:06	20:23
תל אביב (ק)	05:35	05:36	08:25	08:24	09:05	09:05	10:18	10:18	13:13	13:15	19:40	19:44	20:10	20:14	19:21	20:26
אוסטריה, וינה (ק)	05:01	04:57	07:47	07:42	08:54	08:53	10:15	10:14	13:31	13:33	20:44	20:50	21:26	21:33	20:31	21:52
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:24	07:28	09:10	09:12	09:49	09:51	10:40	10:42	12:48	12:48	17:12	17:10	17:41	17:39	16:51	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:07	05:10	07:59	07:55	09:00	08:59	10:20	10:19	13:33	13:35	20:39	20:45	21:20	21:26	20:26	21:43
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:32	04:36	07:22	07:18	08:29	08:28	09:50	09:49	13:05	13:07	20:17	20:23	20:59	21:06	20:04	21:25
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	04:41	04:45	07:30	07:26	08:39	08:38	10:00	09:59	13:17	13:18	20:30	20:36	21:13	21:20	20:17	21:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:03	04:58	07:43	07:35	09:01	08:59	10:23	10:22	13:43	13:44	21:04	21:10	21:49	21:57	20:51	22:18
אוקראינה, קייב (ק)	04:54	04:50	07:33	07:25	08:53	08:51	10:15	10:14	13:35	13:37	20:57	21:03	21:43	21:51	20:44	22:12
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:34	05:33	08:19	08:19	08:55	08:55	10:05	10:05	12:54	12:55	19:06	19:08	19:33	19:35	18:48	19:46
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:37	08:29	08:26	09:29	09:27	10:47	10:47	13:59	14:00	21:04	21:10	21:41	21:47	20:48	22:04
אקוודור, קיטו (ח)	06:08	06:09	08:37	08:38	09:08	09:09	10:10	10:11	12:42	12:43	18:15	18:16	18:38	18:40	17:58	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:50	07:54	09:41	09:43	10:19	10:21	11:11	11:13	13:21	13:22	17:53	17:51	18:21	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:59	09:03	10:37	10:40	11:19	11:21	12:08	12:10	14:13	14:14	18:26	18:24	18:59	18:57	18:06	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:43	05:41	08:34	08:32	09:22	09:21	10:37	10:37	13:41	13:42	20:25	20:29	20:59	21:03	20:11	21:17
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:28	05:26	08:19	08:17	09:09	09:08	10:25	10:25	13:30	13:31	20:18	20:23	20:53	20:58	20:04	21:12
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:29	05:26	08:19	08:18	09:09	09:08	10:26	10:25	13:31	13:32	20:19	20:23	20:54	20:59	20:05	21:13
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:00	05:57	08:50	08:48	09:43	09:42	11:00	10:59	14:07	14:08	21:00	21:05	21:36	21:41	20:46	21:56
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:22	06:21	09:09	09:09	09:48	09:48	11:00	11:00	13:54	13:55	20:17	20:20	20:45	20:48	20:01	21:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:43	05:41	08:32	08:31	09:14	09:14	10:27	10:27	13:25	13:26	19:56	20:00	20:27	20:30	19:41	20:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:29	09:15	09:15	09:52	09:52	11:02	11:03	13:52	13:53	20:07	20:10	20:34	20:37	19:51	20:48
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:22	05:20	08:13	08:11	09:04	09:03	10:20	10:20	13:26	13:28	20:16	20:21	20:52	20:56	20:02	21:11
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:53	05:51	08:44	08:42	09:33	09:33	10:49	10:49	13:54	13:56	20:42	20:46	21:16	21:21	20:28	21:36
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:19	05:17	08:10	08:08	09:02	09:01	10:19	10:18	13:25	13:27	20:17	20:22	20:53	20:58	20:03	21:13
בוליביה, לה-פס (ח)	06:53	06:55	09:08	09:09	09:40	09:41	10:38	10:39	13:00	13:01	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:35	05:30	08:10	07:57	09:35	09:34	10:58	10:57	14:20	14:22	21:45	21:52	22:33	22:41	21:33	23:03
בלגיה, בריסל (ק)	05:37	05:32	08:14	08:04	09:37	09:35	10:59	10:58	14:20	14:22	21:44	21:50	22:31	22:38	21:31	23:00
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:40	06:43	08:47	08:48	09:20	09:22	10:16	10:17	12:34	12:35	17:33	17:32	17:54	17:53	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:27	06:29	08:34	08:36	09:07	09:09	10:04	10:05	12:22	12:23	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:52	04:47	07:24	07:24	08:53	08:51	10:16	10:15	13:38	13:40	21:07	21:13	21:53	22:01	20:55	22:23
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:50	04:44	07:06	07:07	08:56	08:54	10:21	10:20	13:48	13:49	21:24	21:31	22:17	22:25	21:15	22:51
גרמניה, ברלין (ק)	04:53	04:48	07:04	07:05	08:56	08:54	10:20	10:19	13:45	13:46	21:18	21:24	22:06	22:15	21:04	22:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:23	05:19	08:04	07:57	09:21	09:19	10:43	10:42	14:03	14:04	21:23	21:29	22:09	22:16	21:10	22:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:46	06:49	08:49	08:51	09:23	09:25	10:18	10:20	12:35	12:36	17:30	17:30	17:50	17:49	17:05	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:00	08:42	08:42	09:16	09:16	10:24	10:25	13:09	13:10	19:11	19:14	19:37	19:39	18:55	19:50
הודו, פונה (ח)	05:58	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:06	19:09	19:32	19:34	18:50	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	04:53	04:49	07:40	07:36	08:45	08:44	10:05	10:04	13:20	13:21	20:30	20:36	21:12	21:18	20:17	21:36
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:32	04:29	07:23	07:21	08:13	08:12	09:29	09:29	12:35	12:36	19:24	19:28	19:59	20:04	19:10	20:18
יוון, אתונה (ק)	06:06	06:03	08:56	08:54	09:42	09:41	10:57	10:57	13:59	14:00	20:40	20:44	21:12	21:17	20:25	21:30

רפז **לוח זמנים לשבוע פרשת נשא באה"ק (במדבר בחו"ל) - בערים שונות בעולם**

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) שעון חורף (ק) שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מלודובה, קישניב (ק)	05:12	05:16	08:00	08:03	09:05	09:07	10:26	10:27	13:42	13:41	20:49	20:55	21:30	21:36	20:36	21:54
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:57	08:39	08:39	09:13	09:13	10:21	10:22	13:06	13:07	19:10	19:12	19:35	19:38	18:53	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:56	08:01	09:24	09:27	10:09	10:12	10:56	10:59	12:57	12:58	16:57	16:54	17:33	17:30	16:36	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	05:09	05:08	07:55	07:55	08:33	08:33	09:44	09:44	12:35	12:36	18:53	18:56	19:21	19:25	18:38	19:36
סין, בייג'ין (ח)	04:49	04:47	07:40	07:38	08:29	08:28	09:44	09:44	12:48	12:50	19:34	19:39	20:08	20:13	19:18	20:27
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:57	09:26	09:27	09:57	09:58	11:00	11:01	13:32	13:33	19:08	19:09	19:31	19:33	18:50	19:42
פולין, ורשא (ק)	04:23	04:18	06:45	06:34	08:27	08:25	09:50	09:49	13:14	13:16	20:44	20:51	21:34	21:42	20:32	22:05
פרו, לימה (ח)	06:21	06:23	08:40	08:42	09:12	09:13	10:11	10:12	12:36	12:37	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליון (ק)	05:56	05:53	08:45	08:42	09:45	09:44	11:04	11:04	14:17	14:18	21:20	21:26	22:00	22:06	21:07	22:23
צרפת, פריז (ק)	05:54	05:50	08:39	08:33	09:49	09:48	11:10	11:09	14:28	14:29	21:45	21:51	22:26	22:33	21:30	22:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:43	08:15	08:16	08:46	08:47	09:50	09:51	12:25	12:26	18:05	18:06	18:29	18:30	17:48	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	05:41	05:37	08:31	08:28	09:26	09:25	10:44	10:43	13:53	13:54	20:53	20:58	21:27	21:32	20:36	21:48
קנדה, מונטריאול (ק)	05:11	05:07	08:00	07:57	08:59	08:58	10:18	10:18	13:30	13:31	20:34	20:40	21:12	21:18	20:19	21:35
קפריסין, לרנקה (ק)	05:34	05:32	08:24	08:22	09:07	09:06	10:20	10:20	13:19	13:20	19:52	19:56	20:23	20:27	19:37	20:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:29	04:23	06:54	06:55	08:40	08:37	10:06	10:04	13:36	13:37	21:19	21:26	22:16	22:25	21:07	22:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:57	03:50	06:27	06:28	08:10	08:07	09:37	09:36	13:09	13:11	21:02	21:10	21:58	22:09	20:47	22:41
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:31	04:28	07:19	07:15	08:23	08:22	09:43	09:42	12:57	12:59	20:06	20:12	20:48	20:54	19:53	21:12
שווייץ, ציריך (ק)	05:35	05:32	08:23	08:19	09:27	09:26	10:47	10:47	14:02	14:04	21:17	21:22	21:53	21:59	20:58	22:18
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:28	08:28	09:01	09:01	10:07	10:08	12:48	12:49	18:42	18:43	19:06	19:08	18:25	19:18

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד ב

17 הגמרא, רבי יהודה מיוחדין שבזקנין, **נָמַר** בגזרה שוה 'זִקְנִי' 'זִקְנִי'
18 'זִקְנִי' הָעֵדָה' האמור בסמיכה על פר העלם דבר של צבור, **מָה**
19 'זִקְנִי' האמור לְהֵלֵךְ בפר העלם דבר, הם מְיֻחָדִין שֶׁבְּעֵדָה, כפי
20 שנאמר 'זִקְנֵי הָעֵדָה, אֵם כָּאֵן במדידת עגלה ערופה צריך שיהיו
21 מְיֻחָדִין שֶׁבְּעֵדָה שהם מסנהדרין גדולה, ו'משופטי' למד שצריך
22 עוד שנים. מקשה הגמרא, **אִי נָמַר** רבי יהודה גזרה שוה מפר העלם
23 דבר, לְמַרְאָה לְהוֹלֵךְ מִלֵּילָה מִתְּחֵלָה – נלמד בגזרה שוה זו את כל
24 דין הדיינים, וגם שצריך חמישה, ואם כך, 'זִקְנֵי' ו'שופטי' שכתבה
25 תורה בעגלה ערופה לְמָה לִי לכתבם כלל.
26 חזרת בה הגמרא, **אֵלָּא** לעולם לא נאמרה גזרה שוה זו של 'זִקְנֵי'
27 'זִקְנֵי', ולדברי הכל יש צורך בשתי דרשות, ללמדנו שצריך שיהיו
28 מסנהדרין, ושצריך שיהיו מסנהדרין גדולה, וטעמו של רבי יהודה
29 שמרבה עוד שני דיינים אינו 'משופטי' כפי שסברנו, שהרי הוא
30 נצרך לסנהדרין גדולה, אלא וי"ו של 'ו'שופטי' באה לְמַנְיָא
31 להביא עוד שנים, ורבי שֶׁמַּעֲזֵן שאינו מרבה עוד דיינים, הוא כי

דיינים, מנזן ילמד שצריכים דיינים להיות מבית הגדול, משיב
הגמרא, מ'זקני', ו'זקני' נפקא – ממה שהיתה יכולה התורה לכתוב
זקני, וכתבה זקני, הרי כ"ף זו מיותרת לדרוש ממנה למיוחדין
שבזקני.
אומרת הגמרא, ו'ר' שמעון' שדרש דין מיוחדין מ'ושופטין', ולא מן
הכ"ף של זקני, ולכן אינו דורש מ'בשופטין' להצריך עוד שני
דיינים, סבר שמן הכ"ף של זקני' לבדה עדיין אין ללמוד דין
מיוחדין, כי אי כתב רחמנא זקני' ללא הכ"ף, הוה אמנא
שלמידת העיר כשרים אפילו זקני השוק שאינם סנהדרין, כתב
רחמנא זקני' עם כ"ף ללמדנו שצריך שיהיו מן הסנהדרין, ואי כתב
רחמנא זקני' ולא היה נכתב גם ו'שופטין', הוה אמנא שלמידת
העיר כשרים אפילו סנהדרין קטנה שיש בכל עיר ועיר, כתב
רחמנא גם ו'שופטין' למיוחדין שבשופטין – שצריך לכך דיינים
מסנהדרין גדולה היושבת בירושלים בלשכת הגזית.
שואלת הגמרא, ו'ר' יהודה', הרי ודאי מ'זקני זקני' צריך ללמוד
מה למעט זקני השוק, ואם כן מניי ילמד למיוחדיו שבזקני, משיב

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש וחג השבועות

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. כאשר חג ושבת סמוכים זה לזה, נותנים צדקה לפני הדלקת הנרות הראשונה, של ערב חג או ערב שבת - גם עבור היום שלאחריו.

ערב שבת קודש

יש להדליק – לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בליל החג.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

חג השבועות

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, במוצאי שבת, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת השבת. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל יום שני של חג השבועות

מדליקים את הנרות - על ידי העברה מאש הדלוקה מלפני כניסת השבת - ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: פָּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

9קס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00837
29/05/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

